

מבוא

התחלת הפעילות וההכנות לנסיעה

הרבי מלא תקווה

הדבר התחיל בפורים תשמ"א. שלחתי לרבי בתור משלוח מנות את הקטלוג של הספריה, שנערך בליובאוויטש, וכתבתי:

מצר"ב צילום רשימת אוסף הספרים של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב¹ (שהשאל לי הרח"ל² שי' - ע"מ לצלם) ... הרשימה נכתבה בימים האחרונים בליובאוויטש³.

במקביל לזאת פניתי אל המזכיר ה"ר יהודה שי' קרינסקי, בהצעה להשתדל לאתר את האוסף עפ"י הרשימה הזאת, ולהשתדל להביא לפדייתו⁴.

באותה שעה עוד לא ידעו בבירור, אם עדיין קיים אוסף הספרים של רבותינו נשיאנו במוסקבה, או שמא נתפזר בספריות אחרות ברוסיה.

באגרת שכתב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בכ"א טבת תרפ"ז (אג"ק ח"יא אגרת ג'תתד), מספר:

שאלו ... כי שמעו אשר היעווסעקציא בבעלארוסיא פעלה אשר ניתן להם הביביליותיקה של "האדמו"ר שניאורסאן מליובאוויטש" לאחזות עולם ... ובטח השיבו ... כי עוד הספרים נמצאים במאסקווא.

ע"פ עדויות שונות נדפס בשעתו בעיתונים שהאוסף אמנם נמסר להם אח"כ. היבסקציה פתחה אז שני ספריות גדולות האחד בקיוב והשני במינסק. שני הספריות האמורות נשללו ונחרבו ע"י הנאצים ימ"ש בעת מלחמת העולם השנייה, והנשאר לפליטה הוחרם ע"י הממשלה הסובייטית. וא"כ מי יודע אם האוסף הזה עדיין קיים?

אעפ"כ היה זיק תקווה, שמא האוסף מעולם לא נמסר ליבסקציה ונשאר בספריית לנין, ושמא עדיין הוא קיים שם עד היום הזה.

גם אם אמנם נשאר האוסף הזה בספריית לנין במוסקבה, עדיין ספק גדול אם נשאר הוא כחטיבה אחת, שמא נתחלקו הספרים למחלקות ומדורים שונים בספריה הזאת עצמה, ושוב אין לאתר את הספרים האלו; רק על חלק מהספרים יש סימני היכר שהם מהספריה שהיתה קיימת בליובאוויטש, וגם אותם אי אפשר יהיה לאתר, אם הם מפוזרים בין מאות אלפי ספרים אחרים

---

(1) על תולדותיה של הספריה בליובאוויטש, על העברתה למחסן במוסקבה לשמירה בתקופת ימי המלחמה, ועל העברתה ע"י הממשל החדש אל הספריה הצבורית במוסקבה, מסופר בפרטיות ב"ספריית ליובאוויטש" (קה"ת תשנ"ג), פרקים ג-ו.

(2) ר' חיים ליברמן, האחראי על אוסף כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (עד שנת תשמ"ה), ששם נמצא הקטלוג הזה.

(3) בתקופת ימי מלחמת העולם הראשונה, בהתקרב הצבא הגרמני לאיזור ליובאוויטש, וברicht כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ז"ע עם בני ביתו אל רוסטוב הרחוקה מהספר.

(4) אחרי אשר בשנים תשל"ז-ח הצליחו להביא לגאולת אוסף כתבי-יד-קודש רבותינו, אשר נשארו בווארשא מעת מלחמת העולם השנייה (כמסופר ב"ספריית ליובאוויטש" עמ' קנ-קנו).

שבספריית לנין במוסקבה.

למרות כל זאת היה הרבי מלא תקווה שאכן אפשר יהיה למצוא את האוצר הזה, והמריץ מאד את המתעסקים בדבר.

פניה ראשונה לקרמלין

באחד מימי קיץ תשמ"א קרא הרבי את הרה"ח ר' ברוך שלמה שי' קונין, השליח הראשי למדינת קאליפורניה, והורה לו לשוחח בנידון הספרים עם מר ג'רי ווייטראוב שי' ומר ארמונד האמער ע"ה, שיש להם יחסי קרבה עם אנשי הממשל בקרמלין. מר האמער פנה אז לאנשי הממשל במוסקבה בבקשה לאתר ולהחזיר את האוסף היקר הזה לתנועת חב"ד.

כאשר אנשי הממשל במוסקבה השיבו שאין ידוע להם אודות "אוסף ליובאוויטש" או "אוסף שניאורסאהן", נמסר להם צילום רשימת הספרים הנזכרת. ע"פ הרשימה הזאת קל יותר לברר אם האוסף עדיין מונח בספריית לנין במוסקבה.

שוב השיבו שהם אינם מצליחים למצוא את האוסף הזה או את הספרים שברשימה הזאת, וכך חלפה שנה אחרי שנה, בלי תוצאות ממשיות. עד אשר הוצע להם ע"י מר ארמונד האמער הנ"ל, שהם ירשו למומחים מטעם תנועת חב"ד, לבוא ולבדוק, ולנסות לאתר בעצמם את האוסף הזה. למרבה השמחה הם נענו להצעה הזאת בחיוב.

בדיקה בלתי רשמית

בעת כל הדיונים האלו, עלה ברעיוני בעזהי"ת לבדוק את הנושא ע"י שליח: אחד מידידי, הרה"ח ר' יוסף ברוך הכהן שי' פרידמן, נסע למוסקבה. נתתי לו רשימה של מספר ספרים נדירים ביותר, המופיעים ברשימה הנ"ל מאוסף הספרים שבליובאוויטש, כדי שיבדוק בקטלוג הספרים העבריים שבספריית לנין אם הספרים האלו נמצאים שם, וירשום בכל ספר את המדור והתא שבו הוא עומד.

לגודל מזלינו הוא מצא רשומים בקטלוג 12 מתוך רשימת הספרים שמסרתי לו, כולם באותה מחלקה של ה"מוזיי קניגיי" [מוזיאון ספרים עתיקים]. עובדה זאת כמובן חיזקה את התקווה, שהאוסף אמנם נמצא בספריית לנין במוסקבה, ומי יודע, אולי הוא נמצא כולו כחטיבה אחת באותו חדר?!

השליחות הראשונה

באחד מימי תחילת חודש כסלו תשמ"ח, הודיעני המזכיר הרה"ח ר' יהודה שי' קרינסקי, שתוך שבועות אחדים תוכל לנסוע לשם משלחת מיוחדת, שתכלול את השליח הרה"ח ר' ברוך שלמה שי' קונין הנ"ל, המזכיר ה"ר ניסן [ע"ה] מינדל⁵ ואני.

---

(5) היחיד מבינינו שדובר גם רוסית שוטפת, שה' מאד חיוני להצלחת מילוי השליחות. אני דברתי אז רק מספר מוגבל של מילים ברוסית.

שלושת חברי המשלחת

הזדרזנו כמובן שלושתינו, בהכנת הניירות הדרושות לנסיעה הזאת. במשך זמן קצר נתקבלו הויזות לנסיעה למוסקבה, שעליהן נרשמה מטרת נסיעתינו לרוסיה - "לשיחות עם משרד התרבות". הכנתי לנסיעה הזאת את העתק רשימת הספרים שבאוסף ליובאוויטש ואת רשימת 12 הספרים הנ"ל שנמצאו בקטלוג, והיינו מוכנים לדרך ביום א' כ' טבת תשמ"ח.

הוראות לקראת הנסיעה

בשבועות שלפני הנסיעה כתבתי כמה פעמים אל הרבי⁶ אודות תוכניות הנסיעה, ושאלתי כמה פרטים.

בפעם הראשונה כתבתי בזה בט"ו כסלו:

בין הביכלאך שהביא פרוף' א. י. כץ⁷, יש ביכלאך שהיו בספרית כ"ק אדמ"ר מוהרי"צ נ"ע. לדבריו הוא הביא אותם מלנינגרד, וא"כ אפשר יש עוד ביכלאך מאוסף זה באותו מקום בלנינגרד⁸. אמנם אני מסופק אם יש לסמוך בזה על דברי כץ.

והרבי השיב:

האם בשביל זה לא יחפשו שם??

עוד כתבתי:

באגרות קודש אדמ"ר שליט"א⁹ נזכר שבימי המאסר בשנת תרפ"ז בלנינגרד נתן כ"ק אדמ"ר שליט"א את הביכלאך לכמה מאנ"ש על מנת

(6) באותם הימים שלפני הנסיעה (ה' טבת ואילך) הכריז הרבי על "מבצע ספרים" - התרמת ספרים לספרייה, וגם כתב לי הוראות מפורטות בנושא, וכ"ז באופן שלא יפריע לשליחות המיועדת, כמסופר ב"עבודת הקודש" עמ' קכד-ז.

(7) מהדיר "גנזי רוסיה" (נ.י. תשי"ז-ח), "גנזי משנה" (ירושלים תש"ל), "גנזי תלמוד בבלי" (ירושלים תשל"ו) ועוד.

(8) בהמשך לזה ראה גם להלן ביום ב' שבט, בתיאור החיפושים בלנינגרד אחרי "ארכיון שניאורסאהן".

(9) ח"ג אגרת תיד.

להחביאם עד יעבור זעם. האם ידוע שבאותה שעה הוחרמו ביכלאך או חומר אחר מאוסף הכת"ק?

והרבי השיב:

הרי הוחזרו תומ"י!!

כמפורסם לא (הוחרמו) כלל.

עוד כתבתי:

ברשימות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (יגדיל תורה חוב' נד ע' רפח) מסופר שבעת החיפוש ב"ד סיון תרפ"ז "לא לקחו רק איזה ניירו' שאין בהם שוה כלל". אמנם מסופר שם שקובץ מכתביו משנת תרפ"א לוקח בעת החיפוש דקיץ ההוא בעיר רוסטוב. האם כדאי להתעניין גם בזה ולנסוע לשם כך לרוסטוב?¹⁰

והרבי השיב:

איפוא יחפשו שם?!

כתבתי עוד:

האם הוחרמו כתבי ורשימות¹¹ אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת המאסר בשנת תרצ"ט, והאם כדאי להתעניין בזה בדניפופטרובסק?

הרבי מחק את מה שכתבתי אודות החרמת הכתבים וכו', והשיב שכדאי להתעניין בזה¹², והוסיף:

בספריית אאמו"ר (שאני - אגו"ח היורש¹³).

ולסיום הוסיף:

יתענינו בכל השייך למטרת נסיעתם שה"ה רשמית עד"ז.

כעבור כמה שבועות, ביום ד' ט' טבת, כתבתי לרבי שוב בנושא, והפעם פירטתי את תוכנית העבודה:

ב"ה יום ד' ט' טבת ה'תשמ"ח

כ"ק אדמו"ר שליט"א

בהתקרב מועד נסיעתינו לרוסיה, הריני סוקר בזה את פרטי תוכנית העבודה שם, בארבעת המקומות, והמטרות העיקריות של הנסיעה הזאת, כפי שהיא נראית לענ"ד לפני הנסיעה...

כתבתי שנשתדל לאתר את האוסף בשלימותו, והוספתי:

אם לא ימצא שם, עלינו לבדוק ע"פ הקטלוג שלהם גם בשאר אוספי ה"מוזיאון" הנ"ל שע"ש לענין, וגם באוספי הספרים שב"ספריה" שע"ש

(10) ראה גם מבוא לאג"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ח"ד עמ' 11.

(11) בנוסף למה שכתב בגלות על גליון הספרים, ונדפס משם בסדרת תורת לוי יצחק ולקוטי לוי יצחק.

(12) כלומר שלא הוחרמו, רק נאבדו בעת המלחמה והגלות, ולכן כדאי לחפשם שם.

(13) כלומר, ולכן אנו חברי המשלחת, המייצגים את אגו"ח, רשאים לדרוש זאת.

ה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

לענין, אם יש שם הספרים שברשימתנו, ואם יש להכירם ע"פ הכריכה כנ"ל.

הרבי מחק את תחילת דברי "אם לא ימצא שם", והשיב:
בכל אופן (לבדוק כו').

ב"ה יום ד' ט' שבת ה'תשמ"ח

כ"ק אדמו"ר שליט"א

בהתקרב מועד נסיעתנו לרוסיה, הריני סוקר בזה את פרטי תוכנית העבודה שם, בארבעת המקומות והמטרות העיקריות של הנסיעה הזאת, כפי שהיא נראית לענ"ד לפני הנסיעה.

א) במוסקבה: להשתדל למצוא את ספריות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ובה כ-12,000 כרכים.

הספריה הוחרמה בשנת תרפ"ד והונחה בארונות שבבית התפלה הנוצרי שעל יד ה"לענינסקי מרז'י", ואף נערך שם קטלוג לספריה הזאת.

עלינו לברר איזה חדר או בית שימש אז כבית תפלה נוצרי בבנין, או ליד בנין המוזיאון הנ"ל, ולבדוק אם הספרים עדיין שם, ע"פ רשימת הספרים שבידינו, וע"פ סימני כריכת הספרים שקבלתי בשעתו מרח"ל שי".

~~אם לא ימצא שם, עלינו לבדוק ע"פ הקטלוג שלהם גם בשאר אוספי המוזיאונים הנ"ל שע"ש לענין, וגם באוספי הספרים שב"ספריה" שע"ש לענין, אם יש שם הספרים שברשימתנו, ואם יש להכירם ע"פ הכריכה כנ"ל.~~

~~אם לא ימצא שם דבר מספרים אלו בשני הספריות הנ"ל שבמוסקבה, יש לברר ע"ז בקיבו ובמינסק, כדלקמן.~~

ב) משם נוסעים ללינינגרד, לחפש בספרית סלטיקוב-שצדרין את "ארכיון שניאורסאהן" הנזכר במאמרה של סטרקובה.

בתחילה יש להתקשר אליה (יש לי הכתובת והטלפון שלה) ולשאול אותה בזה. באם לא ימצא, יש לבקש להרשות לנו לבדוק בעצמנו את הארכיונים אשר על יד אוסף פירקוביץ, אם אוכל להכיר כתב-יד השייכים לחב"ד (כו) ~~היא אולי~~ ~~אם יבנו לנו קשרים בחיפושם אלו בליננגרד~~ נתקשר אל מר הנזל שידייש, שיעזור לנו. אם ישאלנו מהיכן אני מכיר אותו - בילדותו היה מיווד עם אמי ע"ה, וכשהיה בא הבה היה שואל עליה והיה משוחח אתי והכרנו זה את זה, ששנינו עובדים בספריה.

בעת החיפושים האלה שלי בספריות סלטיקוב-שצדרין, יבדוק הר"נ שי' מינזל בארכיון הממשלה הצארית, אם יש למצוא את הניירות הקשורות למאסר כ"ק אדמו"ר האמצעי הי"ב קודש"י במקורו והשייך לזה. בזה דברנו בארוכה עם ר"ה ידייש הנ"ל, והבטיח את עזרתו בחיפוש.

ג) משם נוסעים לקייב, שם בשני מרתפים גדולים נמצאים מאות אלפי הספרים של ספריות היבסקציה ואפשר שביניהם גם ספריות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב כנ"ל, וזהו תולדות האוסף הזה בקיצור (הפרטים דלקמן ע"פ מאמר של אחת מדעובדות שם בעבר ב"די גאלדענע קייט"; ע"פ אגרות קודש אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ועוד).

לערך בשנת תרפ"ד קיבלה היבסקציה רשות מהממשלה לארגן לעצמה שני ספריות גדולות, העיקריות בקיבו והשניה לה במינסק. היא קיבלה רשות לאסוף את כל הספרים היהודיים ששכל בתי הכנסת שברחבי רוסיה, בקיבו יאספו בעיקר מבתי הכנסת וכו' שבאוקריינא ובמינסק בעיקר מרוסיה הלבנה. כ-10 שנים נמשך אוסף

כתבתי גם:

אם לא ימצא שום דבר מספרים אלו בשני הספריות הנ"ל שבמוסקבה, יש לברר ע"ז בקיבו ובמינסק, כדלקמן.

הרבי שוב מחק את תחילת דברי "אם לא ימצא ... שבמוסקבה", והשיב:
בכל אופן (יש לברר כו').

כך כתבתי גם בקשר לחיפושים בלינינגרד:

אם יהיו לנו קשיים בחיפושם אלו בלנינגרד, נתקשר אל מר הנדל שי' דייטש¹⁴ שיעזור לנו.

הרבי שוב מחק את תחילת דברי "אם יהיו לנו קשיים בחיפושם אלו בלנינגרד", והשיב:

בכל אופן (להתקשר אל מר הנדל כו').

כתבתי שנחפש את הספרים ע"פ הקטלוג או ע"פ הסימנים שעל הספרים, והרבי הוסיף:

או ספרים שאולי שייכים, אף שאינם ברשימה בפועל.

כתבתי שבלנינגרד נחפש ספרים וכתבי רבותינו נשיאינו, והרבי הוסיף:

כולל - לחסידי חב"ד: אבי הרב מעדליא וכו'.

כתבתי:

בעת החיפוש האלה שלי בספריית סלטיקוב-שצעדרין, יבדוק הר"נ שי' מינדל בארכיון הממשלה הצארית, אם יש למצוא את הניירות הקשורות למאסר כ"ק אדמו"ר האמצעי¹⁵, ה"בד קודש" במקורו והשייך לזה. בזה דברנו בארוכה עם ר"ה דייטש הנ"ל, והבטיח את עזרתו בחיפוש.

והרבי הוסיף, שנחפש גם הניירות הקשורות למאסרי אדמו"ר הזקן¹⁶ ואדמו"ר ה"צמח-צדק"¹⁷.

כתבתי שהמקום היחיד שאפשר לחפש בדניפרופטרובסק הוא בספריה הצבורית, והרבי השיב:

?! דהמכללה שם, וכיו"ב.

הזכרתי שקובצי כתבי-היד של אביו של הרבי הוחרמו בעת המאסר, והרבי השיב:

לא.

ובקשר לשאר הספקות שהיו לי, אם והיכן לחפש, השיב:

הנחתו ע"פ הנ"ל - שבספק לעזבו שם!!

שיחת קודש מיוחדת בקשר לשליחות

ביום שלפני הנסיעה, בהתוועדות ש"ק פר' שמות, דיבר הרבי ברבים בדבר השליחות הזאת; אם כי אמר ולא פירט. בין הדברים אמר ("התוועדויות" ש"פ שמות תשמ"ח סעיף יב ואילך):

14) הוא מגזע אנ"ש, וביקר בני. בתחילת החורף. התדברתי אתו אז שבקרוב נבוא ללנינגרד ונזדקק לעזרתו. הוא איש חרוק, ומכיר משם את הורו, מהתקופה שלפני המלחמה.

על השתדלותו לעזור בנושא הזה, ראה להלן בתיאורינו את החיפוש בלנינגרד, וראה גם במבוא לס' "מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי" עמ' 26.

15) נמצאו אח"כ והתפרסמו בס' "מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי" (קה"ת תשנ"ח).

16) נמצאו אח"כ והתפרסמו ב"כרם חב"ד" גליון 4.

17) ראה "פרדס חב"ד" גליון 4 עמ' 59-74.

התוכן הכללי דפרשת שמות - הוא ענין הגאולה .. ומזה מובן, שביום הש"ק זה יש נתינת-כח בנוגע לעבודה המיוחדת ד"פדיון שבויים"...

הענין דפדיון שבויים שייך (לא רק בנוגע לבני עצמם, אלא) גם בנוגע לכליהם וחפציהם של ישראל .. ובהדגשה יתירה - כשמדובר אודות ספרים של צדיקים.

ומכיון שכך, הרי, כששומעים שישנם חפצים, ספרים וכתבי-יד כו', של צדיק ונשיא בישראל, שנמצאים בגלות ושב' [לא רק במקום הפכי ממש, אלא אפילו שלא במקומם האמיתי] - יש להשתדל ככל האפשר, עד כדי מס"נ, לפדותם מהגלות והשב', "פדיון שבויים", ולהשיבם למקומם האמיתי, כלשון הכתוב "ושבתי בשלום אל בית אבי".

ולהוסיף שחובת ההשתדלות מוטלת על כל מי ששומע על הדבר - כתורת הבעש"ט שכל דבר שיהודי רואה או שומע מהוה הוראה בעבודתו לקונו. אלא שמוכן וגם פשוט שיש חילוק באופן הפעולה וההתעסקות בדבר, יש כאלה שיכולים ושייכים לפעול בפדיון שבויים באופן ישיר, ויש כאלה שפעולתם מתבטאת ע"י אמירת תהלים ונתינת צדקה כו' לזכות הצלחת הפעולה דפדיון שבויים.

ואשרי חלקם וגדול זכותם של המתעסקים בזה, וזכות הרבים מסייעתם, כולל גם הנתינת-כח המיוחדת דשבת פ' שמות - להצליח בכל הפעולות הקשורות עם פדיון שבויים.

ויש להוסיף עוד נקודה בנוגע לנתינת-כח להפעולה דפדיון שבויים הנ"ל. ובהקדמה:

הצמח צדק שלח פעם א' החסידים לפטרבורג בעניני עסקנות הכלל, מכיון שלא הי' יכול לנוסע בעצמו כו'.

וכששאלוהו כיצד יוכל החסיד לפעול מה שהי' פועל (הצמח צדק) אילו הי' נוסע בעצמו, הרי, לאחריו כל ההסברים ש"שלוחו של אדם כמותו", אין להשוות את פעולתו של החסיד לפעולתו של הצמח צדק?

ומה גם - הוסיפו לשאול - שבמקרה שיתעורר ספק ושאלה כו' בנוגע לאופן הפעולה, לא יוכל החסיד להתייעץ עם הצמח צדק בגלל ריחוק המקום מפטרבורג לליובאוויטש?

השיב הצמח צדק - שאפשר לסמוך עליו.

וההסברה בזה - שכאשר שולחים שליח, נותנים לו את כל הכחות הדרושים למילוי השליחות, כולל גם שבמקרה של ספק ושאלה כו', תהי' ההחלטה ע"פ שיקול דעתו באופן המכוון את האמת.

ומזה מובן גם בנוגע לההתעסקות בהענין דפדיון שבויים הנ"ל - שנותנים כל הכחות הדרושים למילוי שליחות זו, כולל גם ששיקול דעתם על אתר יהי' באופן המכוון את האמת.

לאחר השיחה הזאת הורה לנו הרבי לאמר "לחיים" על כוס מלא. גם בעת חלוקת הדולרים לצדקה, ע"י הרבי, ביום א' בבוקר, נתן לנו דולר נוסף ואמר

"לתוספת זריזות".

באותו יום כתבתי שוב:

בהמשך לשיחה הקדושה ביום הש"ק, שבה נזכר כמה פעמים גם ענין ה"חפצים" של רבותינו, הריני להעתיק בזה מרשימת זכרונות הר"י דזייקאבסאן¹⁸:

אחרי אשר התכוננו לנסוע לגמרי מליובאוויטש¹⁹, סדר ר' אליעזר קאפלאן, לסדר את החפצים שנשארו לחלקם ולהצניעם כמה שאפשר ... חפרנו במרתף בעומק והצנענו אותם שם...

כיון שנזכר אתמול ענין החפצים, אולי זוהי הוראה שצריך להתעניין גם בזה?

והרבי השיב:

באם אין כלל חשש שתחליש בקשה זו תוקף בקשותיהם לבקר בשאר המקומות - כדאי (להתעניין גם בזה²⁰).

---

18) נדפס אח"כ בספרו "זכרון לבני ישראל" עמ' עג.

19) 12 בחורים האחרונים שנסעו משם קרוב לחודש אלול תרע"ח.

20) למעשה, כשבאנו לחצר בליובאוויטש במסע השני דלהלן, ראינו, שאין שום רושם מבית אדמו"ר ואין שום רושם מהמרתף, כי אם צריך מאוכלס העומד בפנה הזאת של החצר. ולא נראית שום אפשרות לחפור ולחפש בחצר הגדולה הזאת.

פרק ראשון

לקראת הנסיעה - כ' טבת תשמ"ח

יחידות - ביום הנסיעה

ב"ה יום א' כ' טבת הילולא דהרמב"ם ה'תשמ"ח
דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א אלינו לפני הנסיעה:

בנוסף צו דעם וואס מ'האט אייך שוין געגעבן, איז דא נאך פאר צדקה, אויף צו פארטיילן דארטן. כ'ויל דאס ניט צוטיילן אויף דריי חלקים, ווייל דאס איז איין כללות'דיקע שליחות, ס'זאל זיין כגוף אחד, דא איז פאראן דריי מאל ח"י, זאל דאס זיין בהצלחה רבה ומופלגה²¹.

פנה להר"נ ש' מינדל ואמר: וויבאלד איר זייט דאך דער עלטסטער - עכ"פ בשנים, וועט מען דאס אייך געבן²².
השיב הר"נ: בשנים זיכער²³.

והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א: און רוב שנים יודיעו חכמה.

ווי שוין גערעט, איז יעדן פלאץ וואס ס'איז נאר פאראן א ספק אז מ'קען עפעס געפינען דארטן, זאל זיין ספק לקולא, און אויב ס'וועט ניט שאטן די אנדערע פלעצער זאל מען דארטן זיין.

באמת וואלט איך געוואלט איבערשיקן א גרוס אונזער עולם דארטן, אבער כ'וויס ניט ווי זיי וועלן קוקן אויף דעם, ווייל די נסיעה איז צוליב ספרים, איז אויב מ'וועט טאן וועגן אידישקייט וויס איך ניט ווי זיי וועלן קוקן אויף דעם. וועט איר דארט מחליט זיין בכל מקום כפי המתאים, ווי ס'וועט בא אייך אויסקומען, אויב ס'זאל זיין בפומבי צי ניט.

ס'וועט זיין יגעת כדבעי וועט זיין ומצאת כדבעי, און ס'זאל זיין בהצלחה רבה ומופלגה.

איך זאג אייך ניט קיין דיינק, ווייל דער גרעסטער דיינק איז פון די ספרים אליין²⁴.

(21) בנוסף למה שכבר נתנו לכם [בבוקר בעת חלוקת הדולרים], הרי כאן עוד לצדקה, כדי לחלק שם. אינני רוצה לחלק זאת לשלושה חלקים, כי זוהי שליחות אחת כללית, שיהיה כגוף אחד. יש כאן שלוש פעמים ח"י, שזה יהיה בהצלחה רבה ומופלגה.

(22) כיון שאתם המבוגר ביותר - עכ"פ בשנים, ייתנו זאת לכם.

(23) בשנים - בודאי.

(24) כפי שכבר דובר [במענה למכתבי מט' טבת, כמועתק לעיל], בכל מקום שרק ישנו ספק שאפשר למצוא שם משהו, שיהיה ספק לקולא, ואם זה לא יזיק למקומות האחרים, שיהיו שם.

באמת הייתי רוצה למסור ד"ש לציבור שלנו שם, אך אינני יודע כיצד הם יביטו על זה, כי מאחר שהנסיעה היא בשביל ספרים, הרי אם יתעסקו בעניני יהדות אינני יודע איך הם יביטו על זה. תחליטו, איפוא, בכל מקום כפי המתאים, כפי שייראה להם, האם זה יהיה בפומבי או לא.

כשיהיה יגעת כדבעי יהיה ומצאת כדבעי, ושזה יהיה בהצלחה רבה ומופלגה.

יומן השליחות המיוחדת

י

יחידות נוספת - לפני הנסיעה

בערב אחר מעריב נתן לכ"א דף מהמאמר²⁵ ואמר:

היינט איז דאך דער יארצייט פון דעם רמב"ם, און די וואך כ"ד טבת, דער יארצייט פון אלטן רבי'ן, וועלן זיי ביידע ארבעטן צוזאמען מיט איידך²⁶.

אמר שלמה: און דער רבי צוזאמען מיט זיי²⁷.

וענה הרבי: אמן.

אח"כ אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כ'האב געוואלט²⁸ איבער שיקען א גרוס צו אונזערע דארטן, אבער זאל מען זיי זאגן אז ס'האט ניט קיין שייכות צו זיי, אבער ס'קען שאטן²⁹.

שאל שלמה: אם לומר להם כן אז עס קען שאטן³⁰.

והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

מ'דארף זיי זאגן אז אזוי האט מען געזאגט. האסט דאך געזאגט אז אזוי האט איבערגעגעבן דער מומחה³¹.

נתן עוד צדקה לחלק שם ואמר הצלחה רבה בשורות טובות.

כשנתן המאמר, נתן לכל אחד דף, ואמר:

וועט יעדערער דארפן אנקומען צום צווייטן, וועט דאס זיין כגוף אחד³².

אחרי שנכנסנו למכונית נתקבלו עוד טפסים מהמאמר ונמסרו לנו, וכ"ק אדמו"ר שליט"א שאל אם כבר נסענו ואם נסעו ללוותינו³³.

איני אומר תודה, כי התודה הגדולה ביותר היא מהספרים עצמם.

(25) קונ' כ"ד טבת תשמ"ח, מאמר ש"פ שמות תשי"ג, שהוגה ונמסר לדפוס בכ' טבת, ונמסרו לנו עלי ההגהה של המאמר.

(26) הרי היום הוא היארצייט של הרמב"ם, והשבוע כ"ד טבת, היארצייט של אדמו"ר הזקן, ושניהם יעבדו יחד אתכם.

(27) והרבי יחד אתם.

(28) רציתי למסור ד"ש ל"שלנו" שם, אבל שיאמרו להם שאין לזה קשר אתם, אבל זה עלול להזיק.

(29) ביום הגיענו למוסקבה, פגשנו במעלית של המלון את השליח ר' נחום שי' שפירא (שהי' אז אחד מהבחורים שנסעו בשליחות להפגש עם אנ"ש ולתת שיעורים). לא הגבנו, אבל כשיצאנו לרחוב סיפרנו לו את ההוראה הזאת, שימסור אותה לאנ"ש.

למחרת פגשנו באותו מלון גם את השליח ר' חיים צבי שי' גורנר, וכעבור שבועיים פגשנו במלון קוסמוס גם את שני התמימים השלוחים ר' יונה שי' פרוס ור' ירחמיאל שי' בלינוב. כולם נסעו כאילו בתור תיירים, ולמעשה - כדי לעזור לאנ"ש ולתת שיעורים.

(30) שזה עלול להזיק.

(31) צריך לומר להם שכך אמרו. הרי אמרת שכך אמר המומחה.

(32) אם כן יהיה כל אחד מכם זקוק לחברו, וזה יהיה כגוף אחד.

(33) בהתאם לזה נסעה עוד מכונית ללוותינו.

השלמה לאירועי ערב הנסיעה

ביום ועש"ק לפני הדלקת הנרות³⁴, נתן לשלמה ולי כמה ניקול'ס לצדקה³⁵. בש"ק בהתוועדות - אחר השיחה בענין זה, אמר לשלמה ולי לאמר לחיים על כוס מלא.

ביום א' בוקר, כשנגשנו לחלוקת דולרים, נתן לכ"א מאתנו דולר נוסף, ואמר: לתוספת זריזות.

שאל: וואו איז דער דריטער³⁶, ענינו שיבא למנחה. ואמר: כ'פאר דאך אויפן אוהל, מסתמא וועט ער קומען פאר דעם³⁷.

---

(34) בעת בוא הרבי מביתו לפני קבלת שבת, עמדנו בכניסת 770, והרבי נתן לנו מטבעות לצדקה.

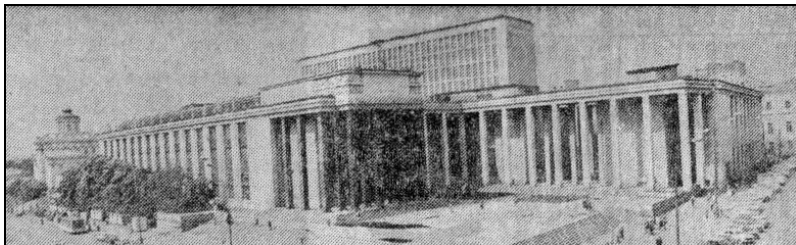
(35) להלן יסופר שבערב הש"ק מסר עבירינו הרבי גם בקבוק משקה כדי להתוועד בו במוסקבא. כיון שהרבי הורה לנו להמנע מלהתוועד עם אנ"ש שברוסיה, לכן התוועדנו בו בעצמינו באור לכ"ד טבת.

(36) היכן השלישי (כלומר ר' ניסן מינדל).

(37) הרי אני נוסע לאוהל, מסתמא הוא יבוא לפני כן [כלומר, הזמנה ליחידות המיוחדת שסופר עליה לעיל].

פרק שני היום הראשון במוסקבה

ב"ה יום ג' כב טבת ה'תשמ"ח, שעה 10:30 בערב
זאת הפעם הראשונה מאז באנו הנה, מוסקבה הגדולה, שיש לי הזמן הפנוי להתיישב ולרשום את מהלך הימים האלו.
באנו למוסקבה ביום ב' בערב. המטוס הגיע בשעה 4:30, ועד שהגענו למלון אינטוריסט והסתדרנו שם כבר הי' שעה 7.
אכלנו משהו, עיינתי במפה, שאנו רק מהלך רחובות אחדים מהספריה הצבורית שע"ש לנין, והחלטנו ללכת לראותה מקרוב.
השעה היתה מדאי מאוחרת מלהתקשר למשרדו של האמער³⁸, ולא ראינו איך לנצל את הזמן אלא בביקור בבניני הספריה. הספריה כבר היתה סגורה והסתכלנו רק מסביב.
ע"פ העיון במפות ותמונות שכבר היו בידי יכלתי לזהות בקלות את הבנין הראשי של הספריה שבו אולמי הקטלוג והקריאה, הבנין של מוזיאון רומיאנצוב³⁹, בית התפלה הנוצרי שע"י מוזיאון רומיאנצוב, שבו אוכסנה ספריית ליובאוויטש בשנת תרפ"ד, ואת הבנין הגדול והגבוה שבו שמורים הספרים.

בנייני הספריה שבה מונח אוסף ספרי שניאורסאהן. הבנין שבפינה השמאלית הוא מוזיאון רומיאנצוב הנזכר. הבנין שבפינה הימנית הוא ה"מוזיי קניגין", שבו אותרו הספרים הראשונים, כפי שיסופר להלן. בבנין האחורי הגבוה, בקומה 12 - שבו, נשמרו כאלפיים ספרים של האוסף

הביקור נתן לנו את ההרגשה שאנו כבר יודעים לפחות באיזה בנינים אנו דנים

38) המשרד של ד"ר ארמונד האמער המפורסם הי' גם המשרד שלנו במשך ימי שהיותנו שם, על פי הוראתו לאנשי המשרד, הן בנסיעה הראשונה הזאת והן בחדשים הראשונים של המסע השני, בחורף תנש"א - עד לפטירתו בשלהי חורף תנש"א.

במשרד הזה הי' לנו טלפון, הן לצלצל לני. והן בתוך מוסקבא. במשרד הזה היתה לנו מכונת צילום ומכונת כתיבה. המשרד הזה ארגן לנו את הפגישות, ואף הי' הקשר שלנו לאנשי הממשל והספריה. מר האמער הורה לאנשי המשרד שלו לעזור לנו במשימתנו בכל יכלתם. וכן עשו - כפי שיסופר בהמשך היום.

39) כלומר הבנין העתיק של הספריה, מהתקופה שנקרא ע"ש רומיאנצוב. אחרי מות לנין שונה שם הספריה ע"ש לנין, ובמשך הזמן נוספו בו מספר בנינים חדשים.

וזוה הקל עלינו אח"כ את הדיונים בנושא הזה.

חזרנו והלכנו לישון.

קמנו בבוקר בשעה 7:15. בשעה 8 נסענו לביהכ"נ הגדול שברחוב ארחיפאוו להתפלל⁴⁰. חזרנו ב9:30.

שלמה צלצל אל נינא [וולאסובא]⁴¹, מנהלת המשרד של האמער במוסקבה. היא ענתה שאנו יכולים לבוא אליה. אכלנו משהו ונסענו אליה.

היא קיבלה אותנו בסבר פנים יפות. אמרה שהיא יודעת מהשליחות שלנו, ואשר כבר קיבלה טעלעקס מארה"ב שאנו צריכים להגיע.

היא כבר התקשרה עם סגן שר התרבות ליטבינוב, ואמר שהוא יוכל לקבל אותנו בשעה 4 בערב, ואחרי שישמע מה בפינו יתקשר לספריה ויסדר לנו פגישה ליום ד' בבוקר. אמנם היא אמרה לו שלא מבינה מדוע נבטל יום בחנם, טוב יותר שיתקשר מיד לספריה ויארגן מיד פגישה בינינו לספרן.

הוא הבטיח שיברר את האפשרות וישיב לה. היא דיברה אתו בטלפון בעת שהיינו במשרדה. היא הציעה לנו שנחזור למלון ומיד שתהיה לה תשובה היא תצלצל לנו. כך עשינו. היא שלחה אותנו עם הנהג שלה למלון, ושם ישבנו לסעוד.

פגישה עם הנהלת הספריה

בשעה 1 בצהרים היא מצלצלת לנו, ומודיעה שליטבינוב ארגן פגישה בינינו ובין המנהלת הראשית ליחסי ציבור [גברת אולגה דיאקונובה] שבספריה לשעה 3. בשעה 2:45 יבוא הנהג שלה ויקח אותנו לספריה ויפגיש בינינו.

התיישבתי עם ר' ניסן (שי') [ע"ה], מסרתי לו את הפרטים הדרושים לדבר אתה. הוא רשם לעצמו בקיצור.

בשעה 2:45 בא הנהג עם אחת העוזרות של המנהלת הנ"ל [לובמילה], לקחה אותנו לשם והפגישה בינינו, ובשעה 3 כבר ישבנו במשרדה של המנהלת הנ"ל, בקומה הרביעית של הבנין הראשי, יחד עם המזכירה שהעלתה אותנו למשרדה, שהיא גם רשמה את תוכן הדיבורים.

שתיהן מדברות גם אנגלית, והשיחה ארכה כשעה וחצי - עד לערך 4:30.

ר' ניסן ביאר את כל השתלשלות המאורעות ואת מבוקשינו לבדוק בעצמינו יחד עם אחד הספרנים שלהם, בבנין בית התפלה, שבו היו הספרים במשך כמה שנים.

היא ענתה שמאז היא באה לעבוד בספריה, לפני יותר משלשים שנה, אין בבנין הזה אוצר ספרים רק מחסן.

(40) שם פגשנו את ר' מרדכי שי' ליפשיץ (ר' מאטל דער שוחט). הוא ניגש לשוחח אתנו, ושאל אם יש לנו את ה"כפר חב"ד", שזהו המקור היחיד שממנו יודע מה נשמע בבית חיינו. אך לא הצגנו את עצמנו והשתמטנו מלהאריך בדיבור.

(41) היא דיברה גם אנגלית שוטפת, ועזרה לנו הרבה במשך שהותינו שם, הן בנסיעה הראשונה והן בשנית.

בקשנו א"כ לבדוק לפי הרשימות, והסברתי איך אפשר לבדוק.

והיא ענתה שזו בקשה מופרכת, מעולם לא הרשו לאדם מהחוץ לבקר בעצמו באוצר הספרים. היא מציעה שניתן לה את הרשימות ואת הסימנים והם יבדקו בעצמם.

ר' שלמה הסביר את מטרת בואינו לבדוק, וכי הבאנו המומחים לדבר הזה שהם יכירו. כך הוחלט באסיפה שבין האמער לשר התרבות שנביא לכאן מומחים שישתתפו בבדיקות. הזכיר את יום ההילולא של הרמב"ם ושל אדה"ז, שהם ישמחו אם האוצר הזה יחזור לבעליו, ואי אפשר שנבוא במיוחד למוסקבה רק כדי לשבת בחיבוק ידים ולהרשות לאנשי הספריה לחפש בעצמם.

אני הסברתי איך שחלק מהבדיקות האלו בנויות על הכרה בטבעות עין, הכרת כתב הבעלים, הכרת הכריכה ועוד כיו"ב, וכי איך אוכל למסור סימנים כאלו לספרן אחר שיחפש בעצמו.

לבסוף אמרה שהיא מוכרחה לדבר בנושא הזה עם מנהל הספריה הכללי [קארטאשוב], וגם עם שר התרבות [וואסילי זאכארוב]. מחר היא תוכל לענות לנו. בינתיים היא מציעה שניתן לה איזה רשימה כדי שיבדקו בעצמם וידעו במה המדובר.

נתתי א"כ רשימה של 12 ספרים נדירים מתוך הרשימה הכללית⁴², היא לקחה את כל הנתונים האמורים האלה, ואלה שאמרנו לה בהמשך השיחה - בנוסף להאמור לעיל, כגון נושא בדיקת כתבי היד בארכיון כתבי היד של הספריה ונושא אפשרות העברת חלק מהספריה לספריית היבסקציה בקיוב.

חזרנו משם למלון, צלצלנו לנינא הנ"ל, שלמה שאל אם אפשר לבוא לדבר, היא הסכימה ונסענו מיד אליה. באנו אליה בשעה 5:30.

סיפרנו לה על הביקור והשיחה ועל ההכרח לזרז שירשו לנו לבדוק בעצמנו.

(42) היא הרשימה שבדק עבורי הרה"ת ר' יוסף ברוך שי' פרידמן, כמסופר לעיל. ואם כי מסרתי להם לחפש ולבדוק, הנה אני לעצמי כבר ידעתי שכולם נמצאים בספריה, ואשר יש לשער שהם חלק מאוסף ליובאוויטש; אלא שלא גיליתי להם זאת, וגם ביומן לא רציתי לפרש זאת, מיראת הצנזורה.

רשימת הספרים שמסרתי:

(א) השגות רמב"ן על הרמב"ם, קושטא רע"ד

(ב) עקרים, שוצינו רמ"ו

(ג) פירוש ר"י אבן יחיאל על כתובים, בולוניה רח"צ

(ד) פירוש רמב"ן על התורה, פיזרו עד"ר

(ה) פירוש ר"מ ריקאנטי עה"ת, ויניציאה רפ"ג

(ו) צרור המור, ויניציאה רפ"ג

(ז) שו"ת ר' דוד כהן מקורפו, קושטא רצ"ג

(ח) שו"ת מהר"י קולון, ויניציאה רע"ט

(ט) שו"ת בנימין זאב, ויניציאה רצ"ט

(י) תרומת הדשן, ויניציאה רע"ט

(יא) תולדות אדם וחוה, ר' ירוחם, קושטא רע"ו

(יב) תלמוד בבלי, ויניציאה ר"פ-ג.

היא אמרה שכבר קיבלה טלפון מליטבינוב, ואמרה לו שאנו בדרך אליה, וכשנגיד לה מה נשמע היא תצלצל לו.

אחרי שספרנו לה היא צלצלה לליטבינוב, שסיפר לה שמנהלת הספריה כבר צלצלה לו. כבר התחילו לבדוק הרשימה והנתונים שמסרנו, ונראין הדברים שירשו לנו לבדוק בעצמנו, אך מענה ברור יוכל לתת מחר בבוקר, אחרי שהם יגמרו הבדיקות שלהם וידברו אתו.

הודינו לה והיא שלחה אותנו עם הנהג שלה חזרה למלון. לפני"כ ביקש ממנה שלמה, כיון שהיום בלילה באים האמער וכל הצוות שלו, שתספר הכל לדזייקאבס, מזכירו הראשי של האמער.

דברנו גם על נסיעתינו ללנינגראד, והשיבה שליטבינוב הציע שבתחילה נגמור את כל השייך לספריית מוסקבה ואח"כ ניסע ללנינגרד.

כשחזרנו למלון התפללנו מעריב, אכלנו, שלמה צלצל לני. לדווח מפעולות היום הזה (אתמול בלילה אני צלצלתי לדווח מבואינו לשלום והביקור מסביב לבניני הספריה). ועשינו הכנות ללכת לישון.

ר' ניסן נסע לשדה התעופה, כי אחת מהמזוודות שלו לא הגיעה אתנו אתמול, רק היום, והוא נסע להביא אותה, ואני התיישבתי לרשום את יומן אירועי היום.

פרק שלישי

היום השני במוסקבה

אור לכ"ד טבת יום ההילולא שעה 11:00

עתה נגמר סדר עבודת היום השני להיותינו כאן, אם אמנם אפשר לקרוא לזה יום עבודה, כי לא ניתנה לנו היום האפשריות לעשות כמעט כלום, אבל נתברר המצב לאשורו, ונראה שמחר הוא היום הגורלי, שבודאי יסתיים בנצחוננו של בעל ההילולא.

וזוהו סדר היום:

אתמול אמרו לנו לחכות למענה על בקשתינו לחפש הספרים בעצמינו. נינא אף אמרה בשם ליטבינוב שנראה שהתשובה תהי' חיובית.

קמנו בבוקר, נסענו לביהכ"נ לתפלה וחזרנו בשעה 9:30. שלמה צלצל לנינא לשאול אם אפשר לדבר עם דזייקאבס, היא קישרה אותו עם דזייקאבס, שאמר שהוא כבר שמע שיש לנו קשיים, ואין זה הולך כראוי. הוא מיד כעת נוסע לפגישה ויחזור ב-12:00, ואז יצלצל.

לא היה לנו א"כ מה לעשות אלא לאכול ולנוח. בשעה 12 צלצל שלמה למשרד, וענו לו שדזייקאבס נוסע כעת למשרד.

נסענו גם אנחנו למשרד, ושם פגשנו את דזייקאבס, שמיהר להכין עצמו לפגישה בין האמער לדאברנין⁴³ בשעה 3.

תזכיר תולדות האוסף

שלמה אמר לו שהוא צריך אותו לכמה דקות. נכנסנו לחדר מיוחד. שלמה הסביר לו את המצב ונתן לו את הספרים⁴⁴ של מינדל ושלי להאמער ולשר התרבות.

דזייקאבס ענה שנכין בכתב את מטרת בואינו והתוכנית, והאמער ידון בזה עם [שר התרבות] זאכארוב, בעת פגישתם מחר אחה"צ.

הוא הלך להמשיך ההכנות ואנו התיישבנו להכין את התזכיר הזה⁴⁵. אני הסברתי ומינדל רשם, ואח"כ כתב במכונת כתיבה. גמרנו את זה בשעה 3. העתק נמסר לדזייקאבס, וכמה העתקים נעשו עבורינו.

(43) שגיר רוסיה לארה"ב.

(44) לפני נסיעתינו לרוסיה הורה הרבי לקחת כמה עותקים של הספר שערך הר"נ מינדל (תולדות אדה"ז באנגלית) וכמה עותקים של הספר שנערך על ידי (קובץ יגדיל תורה שנה ט"ז), לדרך אותם בכריכת עור משובחת, על מנת לתת אותם כתשורה לאלו שיהיו בעזרתנו ברוסיה.

יחד עם זאת הורה אז הרבי להכין עבורינו קוריקולום ויטה (קורות חיים), שבו יהיו רשומים גם כל הספרים שערבנו. אחרי שהוכנו, הוגהו ע"י הרבי, שאף הורה לרשום בכל ספר את מספר הדפים שבו.

(45) תולדותיו והשתלשלותו של האוסף הזה, מעת הנחתו במחסן בשנת תרע"ו ואילך, מסופר בפרטיות ב"ספריית ליובאוויטש" עמ' סג-ד. פא-ט.

נסיעה לבית הכנסת במארינא רושצא

משם נסענו לביהכ"נ להתפלל.

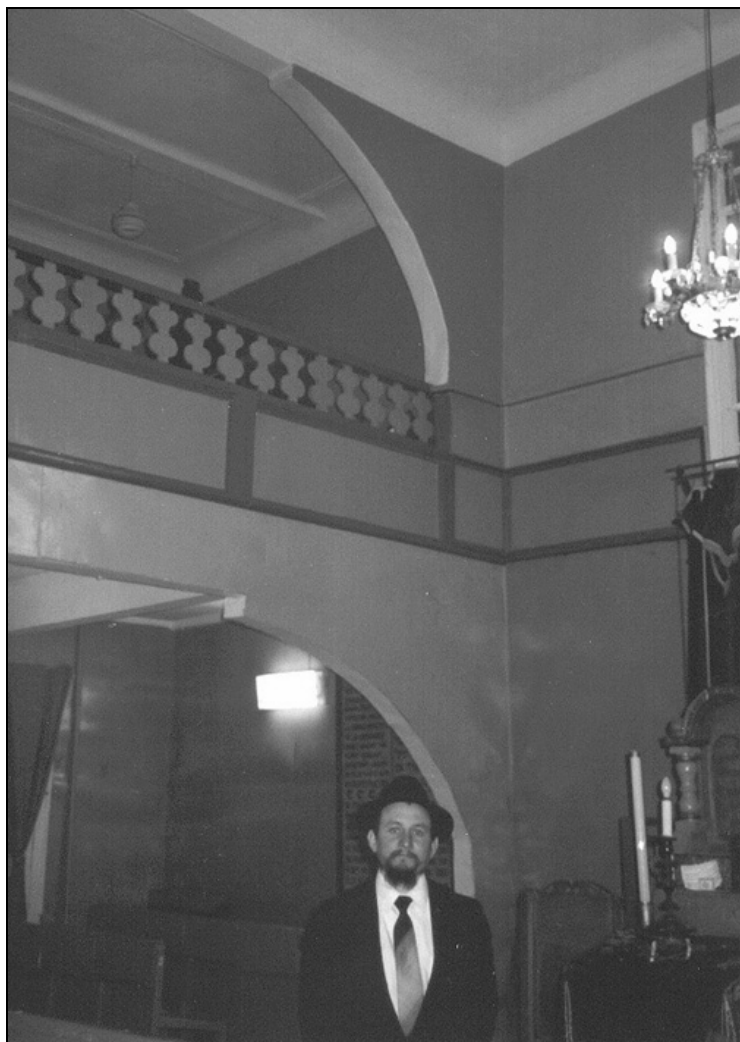
בחרנו לנסוע לביהכ"נ מארינא רושצא, שעדיין לא ראינו. באנו לשם לאחר כמה קשיים במציאת המקום המדויק. היו שם רק שני אנשים⁴⁶ ולא מספיק למנין. מנחה התפללנו כבר במשרד הנ"ל, ולמעריב הוכרחנו לנסוע משם לבית הכנסת הגדול.

בבית הכנסת במארינא רושצא שהינו כעשרה דקות, והטקסי חיכה לנו. יש שם מקוה חמה, שטבלנו בה לכבוד כ"ד טבת. לקחנו כמה תמונות מביהכ"נ וחזרנו למכונית.

שני סטנדרים ושני ארונות קודש בבית הכנסת במארינא רושצא

(46) אחד מהם הי' העסקן ר' אברהם ע"ה גענין. אמנם הצגנו את עצמנו כתיירים, והשתמטנו מלהאריך בשיחה.

בבית הכנסת במארינא רוסצא

כשהגענו לביהכ"נ הגדול כבר אחזו בסוף מעריב, אך שלמה, שצריך להתפלל לפני העמוד אחר פטירת אביו המנוח, הספיק לומר עם המנין את הקדישים האחרונים וברכו וכו'.

לא מרשים לבדוק הספרים

בעת הכתיבה נשמט לי הענין הכי חשוב, שהיה בסוף הביקור במשרד, אחרי נסיעת דזייקאבס משם:

שלמה ביקש מנינא שתצלצל לספריה לשאול מהי התוצאה, אך מיד בנסותה,

בשעה 3:30, קיבלה טלפון ממנהלת הספריה, שהיא כתבה מכתב לשר התרבות, בו מסבירה את טעמי התנגדותה להרשות לנו לחפש בעצמינו בספריה ולתת לנו את הספרים.

נינה מסרה לנו את הדברים והציעה שנבקש מהאמער שיקח אותנו לשר זאכארוב, כדי שאנחנו נסביר לו בעצמינו את טעמי דרישותינו.

*

לפני נסיעתו של דזייקאבס שאל אותו שלמה: מתי נדבר שוב? והשיב, שבשעה 7 יחזור ואז יוכל לטלפן לו. הוחלט לדבר אתו אז בזה. משם נסענו כאמור לביה"כ.⁴⁷

כשחזרנו אכלנו והתוועדנו בינינו לכבוד יום ההילולא - על המשקה שקבלנו מכ"ק אדמו"ר שליט"א לפני הנסיעה.

בשעה 7 גמרנו האכילה וההתוועדות, ושלמה צלצל לדזייקאבס וסיפר לו את הדברים, וביקש (א) לסדר פגישה מחר בבוקר בינינו להאמער. (ב) שהאמער יקח אותנו לשר התרבות. דזייקאבס השיב ששלמה יצלצל לו מחר בבוקר בין 8:00-8:30 ואז ישיב לו.

כך נגמרה עבודת יום זה, והגיע זמן הדיווח לגי.

שלמה צלצל לבתו וחתנו, שקישרו אותו עם הרי"ל גרונר, ושלמה דיווח בפרטיות מכל הנעשה כאן, ואשר מחר הוא היום הגורלי.

שלמה גם צלצל לוויינטראוב (המקושר כ"כ, ויש לו השפעה גדולה על האמער, ובידידות עם שלמה, ועבד הרבה להביא למצב שאנו בו היום), להודיעו את המצב, שמחר הוא היום הגורלי, ויש לעודד את האמער שישתדל ביתר תוקף. וויינטראוב לא היה במשרד, ולכן מסר הדברים לחתנו ברוך, שישתדל במשך היום למסור הדברים לוויינטראוב ולעוררו על הנ"ל.

כל הנ"ל נגמר בשעה 9:45, והיה מקום ללכת לישון. אך לפני השינה החלטנו לצאת לרחוב לשאוף קצת אויר צח, ושם גם קל יותר לשוחח בנושאים העומדים על הפרק ביתר חופשיות.⁴⁷

הלכנו כשני רחובות מהמלון שלנו, לכיכר האדום. ראינו את המונה של רומי, שוחחנו על פרשת היום ועל כל הנושאים העומדים על הפרק.

חזרנו בשעה 11 לחדרנו במלון, שלמה הלך לישון ואני התיישבתי לכתוב במשך כחצי שעה.

תם סדר יום של השתדלות רבה, אבל בלי תוצאות ממשיות, והתחיל יום כ"ד טבת, זכותו של בעל ההילולא יעמוד להצלחה מופלגה בשליחותינו הקדושה.

(47) משא"כ בחדרנו שבמלון, מחשש אוזן הצנזורה. וכך ה' בכל משך שהותינו שם, שכשהיינו רוצים לשוחח בינינו, בנושאים שחששנו בהם מאוזן הצנזורה אשר במלון, היינו אומרים זה לזה שצריך ללכת לשאוף אויר צח.

פרק רביעי פגישה עם שר התרבות

ב"ה יום כ"ד טבת, יום ההילולא, 9:30

נס גדול היה ביום הזה - אך עדיין לא סופי, שעדיין ארכה הדרך.
קמנו כרגיל, אך לא הלכנו להתפלל [בבית הכנסת] אלא התפללנו בחדר. חכינו לשמוע מדזייקאבס בנוגע לתוכניות היום. בשעה 10 לערך באה ממנה ההודעה הסופית, ששלמה ילך עם האמער לפגישה עם [שר התרבות] זאכארוב.

הוספה לתזכיר

כשקמנו אמר ר' ניסן שעדיין צריך להכין הוספה לממורנדום של אתמול, היינו לבאר בכתב כל ההוכחות והמסמכים.
ישבתי אתו לבאר לו את המסמכים, והוא הציע שאכתוב אני בלה"ק והוא יתרגם. כן עשיתי, וכתבתי כדלהלן (טיוטה):

ספריית ליובאוויטש שהונחה במוסקבה בדצמבר 1915 מתוארת היטב במכתב המזכירות משנת 1929 אל הארכיוויסט ד"ר אברהם שבדרון (מוצג 4) [נדפס באג"ק אדמ"ר מוהרי"צ נ"ע ח"א עמ' תקלח], שבו מספר על יותר מ-5440 ספרים שבאותה ספריה (שבה כ-12 אלף כרכים - מוצג 3) [אג"ק הנ"ל ח"א אגרת ג'תתו], בו מספר שבדצמבר 1915 הונח בסקלאד [מחסן] במוסקבה, שאחרי המלחמה (בשנת 1924) הונחו בספריה העירונית שבמוסקבה.

הרשימה הנ"ל כוללת רק את הספרים שנקנו עד שנת 1905. במוצג 6 [הסכמות הס' זהר תורה] מועתק מכתב מזכיר הרבי משנת 1906, שבו מאשר קבלת ספר זהר תורה, הספר הזה אינו מופיע ברשימה שלפנינו. במוצג 7 [אג"ק אדמ"ר מוהרש"ב נ"ע ח"ד אגרת א"ט] כותב הרבי במכתב מיולי 1908 על 4 ספרים נדירים שקנה באותו קיץ, ואינם רשומים ברשימה הנ"ל. מכאן למדתי שהרשימה הנ"ל שבה 5642 טייטלס [כותרים] היא משנת 1905. כיון שבמשך כל הזמן המשיך בקניית הספרים, יש לשער שעד שנת 1915 כבר היו באוסף זה 7000- טייטלס.

בדצמבר 1926 כותב הרבי י. י. שניאורסאהן (מוצג 1) [אג"ק אדמ"ר מוהרי"צ נ"ע ח"א אגרת ג'תתד] אל הרב אליהו סימפסון, מראשי קהלת ליובאוויטש בנ. י., שע"פ הידיעה האחרונה, הספרים עדיין מונחים בבית התיפלה הנוצרי שע"י המוזיאון הרומיאנצי, שנקרא עתה ע"ש לנין, אשר היבסקציה משתדלת לקבלו לספריה שלהם (בקיוב ומינסק) אך לא קיבלוהו. הוא מוסיף לכתוב לו בפרטיות על דרכי ההשתדלות מארה"ב, להשפיע על ממשלת רוסיה שיחזירו את הספרים לבעליהם, נשיאות קהלת ליובאוויטש. הוא מזכיר אגרות שונות שנכתבו בנושא הזה ולא הגיעו לידינו.

בפברואר 1927 כותב אליו שוב (מוצג 3) [שם אגרת ג'תתו], שע"פ

הידיעה שהתקבלה, הספרים עדיין מונחים במקום הנ"ל. הוא מספר לו שהגישו בקשה רשמית לקבל את הספרים בחזרה כיון שהיא נלקחה שלא כדין ע"פ החוק שלהם, אשר ניתן הרשיון להחזיר את הספרים בתעודה מיוחדת שהכין הע"ד אורינסון, אשר הספריה ביקשה את הרשיון, ואשר נאבדה אצלם ושוב לא החזירו את הספרים. ושוב הודיעה הנהלת הספריה בפברואר 1927 שהספריה היא שלהם - על אף הרשיון המאושר להחזירה לבעליהם.

ההשתדלות המשיכה, ובשנת 1929 (מוצג 4) [שם ח"א עמ' תקלח] נכתב ממזכירות הרבי אל שבדרון "תקוה נשקפת לטובה". ובאוגוסט 1932 כותב הרבי (מוצג 5) [שם ח"א אגרת ג' תתפא] על השתדלות הסנטור בארא לקבל הספריה חזרה, ובאוקטובר 1934 כותב אחד מרבני רוסיה אל הרבי (מוצג 5) [שם עמ' קפב] על ההשתדלות להחזיר הספריה שנמצאת עדיין בלענינסקי מוזיי.

ר' ניסן תרגם את התזכיר, ומסר לשלמה שיקח למשרד, לכתוב במכונת כתיבה.

אצל שר התרבות

הוא רק סיים את התרגום במכונת הכתיבה, וכבר נסעו לשר. אצל השר נכנס כעבור שעה לערך, ושם דיברו 20- דקות. הוא ביאר לשר את קדושת היום כ"ד טבת, סיום הרמב"ם ושליחותו מהרבי, וגודל ענין החזרת הספרים. השר נראה מרוגש ואמר שאפשר לסמוך עליו שיעשה הכל למציאת הספרים. הוא עצמו יטלפן ללנינגרד שיעזרו לנו וכן בשאר העיירות.

שלמה מסר לו את הספרים⁴⁸, שלי ושל ר' ניסן. על שלי אמר שאינו קורא עברית, והשיב שלמה שהברכות שבו ילוו אותך ואת צאצאך ואת העם הרוסי. במשך השיחה אמר השר: רק זאת אי אפשר, שתלכו בעצמכם לחפש במחסני הספרים. תשמעו בקולי ותחפשו בקטלוג את הספרים שלכם.

אמר שלמה: אבל ע"פ הקטלוג לא נוכל למצוא ולהכיר הסימנים! אמר השר: אני אומר לכם שגם אני איני יכול ללכת במחסני הספרים, תשמעו בקולי ותחפשו לפי הקטלוג, ואני מבטיח לכם שתצליחו.

*

בשעה ששלמה נסע, ישבתי להכין תזכיר בקשר למרתפי קיוב⁴⁹, עם ציונים למאמרה של אסתר רוזנטל-שניידרמן ב"די גאלדענע קייט". ר' ניסן לא הספיק לתרגם זאת ויעשה זאת בהזדמנות אחרת.

בינתיים קבלתי טלפון משלמה ש"דין נצח", ועוד מעט יבוא ויספר בפרטיות. קראתי לר' ניסן וישבנו לומר לחיים.

(48) שבכריכת עור, כדלעיל פרק ג.

(49) נדון בזה להלן, בתיאור הביקור בקיוב.

לפתע מצלצל שלמה שוב ואומר שנבוא למשרד, שם נתנו לו חדר מיוחד ושם נעבוד.

נסענו לשם, הוא סיפר בפרטיות מהפגישה. הוא צלצל לקרינסקי לדיווח מהכל. משם חזרנו למלון, במכונית של המשרד של האמער.

ישבנו לאכול, והנה גרונר מצלצל (כנראה מהחדר של הרבי). שוב דיווח שלמה מהכל והשיב על השאלות.

במשרד של האמער קיבלה נינא טלפון ממיחאיעווא, סגנת שרת התרבות, שאלה מה התוכנית למחר. ענינו שרצונינו לפגוש את הספרן של ספרי העברית בספריה ולעבוד יחד אתו.

מחר יתחיל יום העבודה מוקדם, ונראה מה יביא אתו. נקוה להשי"ת שיבא אתו הצלחה רבה ומופלגה.

פרק חמישי

איתור וזיהוי הספרים

ב"ה יום ב' לילה, כ"ח טבת, שעה 8:00

זו ההזדמנות הראשונה שלי לכתוב, מאז יום ה' העבר. כמה שונה המצב עתה מאז, כמה הצלחנו במשך הימים האלה בעזה"ת, אך התעסוקה, אף שלא היתה ארוכה כ"כ, לא השאירה זמן פנוי לשבת במנוחה ולכתוב. בודאי כבר נשכחו הרבה פרטים מהלב. מ"מ אשתדל לרשום בקצרה את קורות הימים הגדולים האלה:

ביום ששי בבוקר נסענו להתפלל, וכשחזרנו אכלנו והלכנו לספריה. שם בקשנו את לובמילה, העוזרת למנהלת, שתעזור לנו ותפגיש אותנו עם דאגאוויטש, הספרן לספרי עברית.

היא העלתה אותנו לקומה השלישית, ושם הראתה לנו את הקטלוג העברי ואת חדר העבודה שלו⁵⁰, ואמרה לנו שהוא יבוא תוך דקות אחדות, ובינתיים נוכל להסתכל ולבדוק בקטלוג.

[העיקר שכחתי, באמצע הלילה צלצל יוסי פרידמן, ואמר לנו בשם חותנו⁵¹ (שנסע זה עתה לאוהל) בשם אדמו"ר שליט"א (על מה שבקשנו ברכה, כיון שאמר השר שעלינו לעבוד רק מתוך הקטלוג, וזה מאד קשה, רצינו להכנס ולראות את מחסן הספרים ולא הרשה לנו, ע"ז השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א): (א) יש להמשיך לפעול ע"י הד"ר [האמער]. (ב) גם ע"י הקטלוג אפשר להספיק [הרבה].

אחזור ליום ועש"ק בצהרים, כשנפגשנו עם דאגאוויטש. ר' ניסן ושלמה עשו אתו הכירות והסבירו לו את מטרת נסיעתנו, אח"כ ניגשנו לנושא רשימת 12 הספרים שמסרנו, כדי לבדוק אם הם בספריה ובאיזה אוסף מונחים.

הוא השיב שמצא כל 12 הספרים, אמנם כולם אינם באוסף שניאורסאהן אלא באוסף פוליאקוב. עובדה זו נראתה לי מאוד חשודה.

שאלתי: כמה ספרים יש באוסף פוליאקוב.

ענה: 7- וחצי אלף.

שאלתי: אם יודע מהיכן ומתי בא אוסף זה לספריה.

ענה: איני יודע.

(50) בפרוידור עומד הקטלוג לספרי עברית (הקטלוג הכללי הוא בקומה התחתונה), ולידו חדר עבודה של הספרנים לספרי שפות המזרח, שכולל גם את הספרן לספרי עברית.

שני ספרנים עבדו שם, מר דאגאוויטש ע"ה ומר שמואל שי' גולדנברג. אותנו הפגישו עם מר דאגאוויטש.

(51) המזכיר הרה"ח ר' יהודה שי' קרינסקי.

אמרתי: האחים פוליאקוב היו קרובים מיודדים לאדמו"ר מוהרש"ב⁵², וברצוני לראות את הספרים עצמם.

חדר הקריאה של ספרי יקרי ערך אינו בבנין הקטלוגים, ולשם הלכנו אתו ועם לובמילה. מלאנו (דאגאוויטש ור' ניסן⁵³) את 12 הטפסים והגשנו הבקשה לראות את הספרים.

ישבנו כחצי שעה עד שהביאו לנו אותם. בינתיים הסברתי לדאגאוויטש ולמשלחת שלנו שנראה לי שאוסף שניאורסאהן הוחלף שמו לפוליאקוב, כיון שכל הספרים מתאימים, וגם מספר הספרים שבאוסף מתאים, כי הרשימה שלנו היא לערך משנת תרס"ו ובה יש 5400 לערך, וברשימה שלהם יש כ-70 וחצי אלף⁵⁴.

נכנסנו למתח רב מאוד וכך חכינו חצי שעה עד שהביאו לנו את הספרים, ומיד פניתי בהתרגשות לשלמה: זהו זה, הנה כתי"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע!

44- ספרים מצאנו גוף כתי"ק.

שלמה אמר: בא מיד להחזיר את הספרים, נוסעים למשרד נינא לבקש את הד"ר [האמער] לסדר את קבלת הספריה ולהודיע למזכירות את תוכן הדברים.

כך עשינו, נסענו לשם. כשדזייקאבס הי' על הקו קישרו אותו אתנו, והוא ענה שנכין תזכיר ונמסור לו. בלילה יפגש הד"ר עם השר ואז ימסור לו.

טלפנו לריל"ג ולריל"ק⁵⁵ במזכירות ומסרנו כל הפרטים, ואני הסברתי מדוע הדבר עתה נעלה מכל ספק⁵⁶.

ישבנו להכין את התזכיר. נינא כתבה במכונת כתיבה. צולמו כמה העתקות ומיהרנו למלון לקבל את השבת שנכנסת אחרי שעה 4.

(52) ראה מפתח שמות שבסוף אגרות-קודש אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"ה ערך פוליאקוב.

(53) ר' ניסן דובר וכותב רוסית, והוא ייצג אותנו בכל מקום שהוזקקנו לשפה הרוסית. אני ידעתי אז רק מספר מצומצם של מילים ברוסית.

(54) הווה תזכיר שנתק לעיל.

(55) המזכירים ר' יהודה ליב שי' גרונר ור' יהודה שי' קרינסקי.

(56) אח"כ שמענו, שמצב רוח של הרבי הי' מרומם במשך השבת. גם שמענו מכמה ידידי בית הרב, אשר הרבנית צלצלה להם לספר בהתרגשות, על העובדה שסיפר לה הרבי, כי איתרו וזיהו את אוסף רבותינו.

January 15, 1988

To: Dr. A. Hammer
 From: Lubavitch Delegation

Pursuant to our Memo of January 13, 1988 and Addendum (Documentation) of same date, we have this morning met with Dagovitch, the expert on Hebraica of the Lenin Library. He told us that he located all the 12 books (memo, para 1) in the catalogue of rare books in the so called Book Museum Building of the library.

We then requested the librarian to bring us the books in the reading room (according to procedure). This was done. Thereupon Levinson immediately recognized and identified several of these books by notations on margin in the handwriting of the previous Rabbi. These books also tally exactly with our list.

From the above we conclude with complete conviction that the other books of this collection, from which the above 12 books were pulled, also belong to the same owner, since evidently the collection had been preserved as a unit, and so numbered.

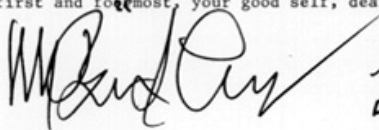
There is a possibility that some, or even many, of this collection have been displaced or otherwise separated, but as far as this collection in question is concerned, we are convinced that it is what we were looking for.

The only news to us was that the collection is now named "The Poliakoff Collection", instead of Schneersohn (or Lubavitsch) collection.

Note: The Poliakoff brothers were well known millionaires, ardent followers of the Rabbi Sholom Ber Schneersohn. (Among the published letters by the Rabbi Sholom Ber Schneersohn, edited by Levinson, we find many letters to and about the Poliakoff Brothers).

We now respectfully request to have the said collection released to us, via the Ministry of Culture.

This will successfully conclude the first ^{phase} ~~page~~ of our task. We are eager to continue the other phases of our mission (as per Memo), and we are confident of similar success with the help of God and our good friends, first and foremost, your good self, dear doctor. God bless you and yours.

*Nathan Rivkin
 David Levinson*

*Collected by
Telex to
Mr. Zakharenko
on Jan. 12*

HIS EXCELLENCY VASILY ZAKHAROV
MINISTER OF CULTURE
MOSCOW, U.S.S.R.

DEAR MR. MINISTER:

THANK YOU FOR ALL OF YOUR HELP AND COOPERATION ON OUR MANY PROJECTS WHICH HAVE BEEN SO SUCCESSFUL. AS ALWAYS, I ENJOYED VERY MUCH SEEING YOU ON IN YOUR OFFICE ON THURSDAY AND LOOK FORWARD TO WELCOMING YOU TO LOS ANGELES LATER THIS MONTH. WE WILL SHORTLY TELEX YOU A SUGGESTED SCHEDULE FOR YOUR WEST COAST VISIT, WHICH WILL REFLECT THE SUGGESTIONS MADE BY YOUR STAFF.

I WISH TO FOLLOW UP ON OUR TELEPHONE CONVERSATION OF SATURDAY MORNING REGARDING THE BOOKS OF THE LUBAVITCHER MOVEMENT. I ENCLOSE HERewith A FULL MEMORANDUM FROM THE RABBIS WHO ARE NOW IN MOSCOW ON THIS MATTER.

IN ESSENCE, THANKS TO YOUR EXCELLENT SUPPORT, THEY HAVE FOUND A SUBSTANTIAL PORTION OF THE COLLECTION FOR WHICH THEY WERE SEARCHING. SOME 7,500 BOOKS ARE CONTAINED IN THE THE ARCHIVES OF THE LIBRARY IN THE HEBRAICA SECTION. I HAVE TOLD THE RABBIS TO CONTINUE THEIR EFFORTS IN OTHER CITIES IN THE SOVIET UNION TO FIND THE REMAINDER OF THE COLLECTIONS AS AGREED AND THAT I WOULD REMAIN IN CONTACT WITH YOU REGARDING THE RESPECTS FOR EXPORTING THE BOOKS TO THE UNITED STATES.

תחילת המכתב של ה"ר האמער אל שר התרבות וזאחארוו

שבת במוסקבה ברוח מרוממת

כך קיבלנו את השבת ברוח מרוממת ובהודאה להשי"ת על הניסים הגדולים האלה.

התפללנו מנחה. ישבנו ללמוד המאמר לכ"ד טבת שכ"ק אדמו"ר שליט"א מסר לנו לפני הנסיעה. התפללנו קבלת שבת וערבית וקדשנו על המשקה שמסר לנו כ"ק אדמו"ר שליט"א בעש"ק העבר.

בבוקר קמנו, לקחנו משהו לפה, והלכנו לביהכ"נ, היינו ירדנו 18 קומות והלכנו ברגל לבית הכנסת⁵⁷.

אוכל היה לנו שם, כדי שלא נצטרך לחזור ולעלות 18 קומות. ביום ו' בבוקר כשהלכנו לתפלה לקחנו אתנו חבילה מצות ובשר וסרדינים והשארנו שם [אצל השמש].

חשבנו להתפלל במנין של שעה 10 בבית הכנסת הגדול. בא לשם קהל גדול, והחזן והמקהלה התחילו לנגן ברם-קול. הלכנו לחדר שני, גמרנו את התהלים⁵⁸ (שהתחלתי לפנות בוקר) והתפללנו שם עם המנין של השעה 10:30.

התפלה נמשכה עד השעה 2. החזן והמקהלה האריכו - אבל ב"ה בלי רם קול.

מיד אחר מוסף עשו מנין למנחה, ואז ישבנו לאכול. אחרי מנוחה קצרה הלכנו לטייל ולשוחח.

אחרי מעריב חזרנו למלון, אכלנו והלכנו שוב לספריה. היא פתוחה עד שעה 10 בלילה.

המשך הבדיקות בספריה

אני סברתי שההוכחות שהבאתי ביום ששי מספיקות, ואין צורך להוסיף עליהם. הם סברו שיש להוסיף לבדוק ספרים. חדר הקריאה היה סגור וישבו לרשום ספרים נוספים מהאוסף הרשום ע"ש פוליאקוב, ואני חזרתי למלון.

בלילה דיברנו עם הר"ל גרונר, שאמר שצריך להוסיף בהוכחות על הספריה. החלטנו להמשיך בבדיקות גם ביום א'.

לפני שהלכנו לספריה דיבר שלמה עם נינה, שאמרה שהד"ר [האמער] ה' אצל סגן שר החוץ, ומשם דיבר בטלפון עם זאכארוב, שאמר שכדי לקבל רשות להוציא את האוסף צריך לקבל אישור מגורבאצ'ב, ובינתיים נמשיך בחיפושים.

שאלנו אצל הר"ל גרונר לברר אם אעפ"כ לנסוע גם לקיוב ולליובאוויטש, אף אם זה יעצור את סיום הענין.

למחרת השיב בשם הרבי: מה אתה שואל? הרי כבר אמרתי להיות במקומות האלו!!

אמר ליבל: הם שואלים לאור העובדה שנמצאה הספריה.

הרבי: תאמר להם ששאלת, ועניתי שישעו לשם. והרי כבר אמרתי שכל ספק צריך להיפתר לחיוב, לנסוע ולחפש.

ביום א' קמנו מאוחר. הלכנו לספריה. אולם-הקריאה של ספרי יקרי ערך סגור היום. הארכיון סגור היום. דאגאוויטש ולובמילה אינם היום. המשכנו להשוות

(57) חדרנו במלון אינטוריסט ה' בקומה ה-18, ומשם עד ביהכ"ס הוא מהלך 20 דקות לערך.

(58) למנהגינו בשבת מברכים החודש.

הרשימות⁵⁹. בסופו של דבר יש לנו עתה יותר מ-50 ספרים⁶⁰ שבדקנו בשתי הרשימות ומתאימים.

בערב נסענו להתפלל מנחה ומעריב בביהכ"נ הגדול. בין מנחה למעריב היה שם שיעור בעין יעקב, שאמר אחד מהצעירים, מזוקן, הסביר והבין את העין יעקב יפה מאד. גם אני התיישבתי והשתתפתי בשיעור⁶¹.

אחרי מעריב פגשנו אחד מאנ"ש⁶² והרבינו לשוחח אתו, אח"כ חזרנו הביתה. היום בבוקר התחלקנו:

נערמו סיבוכים בקשר לכרטיס שלנו להיום בלילה ממוסקבה ללנינגרד. ר' ניסן נשאר, אחרי התפלה והאוכל, לסדר זאת.

הבחנו שלא יספיקו לנו המצות שיש לנו לאכול. אני נסעתי לביהכ"נ מרינא רושצא. התפללתי שם במנין שהיו בו מספר צעירים מזוקנים המדברים עברית. הלכתי שם למקוה, ואחרי התפלה קניתי שם מצות, 4 חבילות.

שלמה נסע לנינא, לסדר שם עם משרד התרבות את התוכניות לעתיד. לא הצליחו להתקשר אליו.

נפגשנו שלשתינו במלון. הוצאנו את הדברים מהחדרים שפינינו בשעה 12:00, והלכנו לספריה.

הגענו לספריה בשעה 1:00, שאז נפתחת המחלקה לכתבי-יד. בקשנו את לובמילה, שבאה, והסבירה שלא ירשו לנו לבדוק כתבי-יד, לפי כללי הספריה שלהם. ביקשתי לפחות לפגוש את זה שעובד במחלקה העברית. אמרה שאין להם עובד קבוע, רק קונסולטנט⁶³. בקשתי אותו, וגם את זה לא יכלה לתת לי.

(59) כלומר לבדוק אם כל הספרים שרשום בקטלוג שלהם שהם מאוסף פוליאקוב, רשומים גם בקטלוג רשימת אוסף ליובאוויטש. זוהי הוכחה נוספת, שאוסף פוליאקוב הוא הוא אוסף ליובאוויטש, אלא שהספריה שינתה את שמו לשם הסוואה, להעלים את הקשר בין הספרים לליובאוויטש.

(60) ולהלן נראה שבסופו של דבר מצאנו בקטלוג שלהם קרוב ל-100 ספרים רשומים שהם מאוסף פוליאקוב. והסיבה לזה, כי מתוך 12 אלף הכרכים של אוסף פוליאקוב, מעולם לא קיטלגו, אלא את מאת הספרים העתיקים ביותר, שהונחו ב"מוזיי קניג" (מוזיאון הספרים הנדירים).

בעצם חילקו את האוסף לשלושה חלקים: א) חלק הארי, שכולל ספרים שנדפסו במאה ה-19 וה-20, הניחו במחסן שלהם במחוז חימקי (רחוק כחצי שעה נסיעה מהספריה הצבורית). ב) כאלפיים ספרים שנדפסו במאה ה-17 וה-18, השאירו בספריה הצבורית, מונחים בארונות בקומה ה-12, לא מקוטלגים. ג) יותר ממאה ספרים עתיקים, שנדפסו במאה ה-15 וה-16, סידרו ב"מוזיי קניג", ורק הם מקוטלגים.

אמנם פרטים אלו נודעו לנו רק במסע השני, בחורף תשנ"א. בנסיעה הראשונה לא ידענו זאת, ורק ראינו שלא נמצאים בקטלוג יותר ממאה כרטיסים של ספרי אוסף פוליאקוב. את שאר הפרטים השתדלו להעלים מאתנו.

(61) את השיעור ניהל החסיד העסקן המפורסם ר' געציל ווילנסקי ע"ה (ר' געטשע), שאף עזר בביאור הסוגיא, במקום שלא הי' מובן. אמנם אני לא הצגתי את עצמי, רק השתתפתי בביאור הסוגיא. הלימוד הי' בעיקר בעברית, וקצת הסבר ברוסית לאלו שלא הבינו.

(62) הוא העסקן ר' גרישא ע"ה רוזנשטיין (שמירתם הצנוזה לא רציתי להזכיר את שמו ביומן). הוא ליווה אותנו ברחוב, וסיפר לנו מהקשיים שיש להם בעיני מאכל כשר במוסקבה.

(63) איגור מעדוועדיוב (אינו יהודי שלמד עברית), שיסופר להלן על פגישתינו אתו, אחרי חזרתנו

לא הצלחנו אתה הפעם כלום⁶⁴.

בקשנו את דאגאוויטש, והשיבה שהוא למעלה, ונוכל לעלות אליו. עלינו. [דרך אגב, כששלמה היה במשרד של נינא, הוא התקשר עם הר"ל גרונר והר"י קרינסקי, והר"ל אמר לו שהרבי אמר לבדוק גם האוספים של קלעמעס ומדליה].

בין הדיבורים עם דאגאוויטש שאלנו על אוספים נוספים, חוץ מפוליאקוב וגינזבורג⁶⁵, וביניהם על שנים הנ"ל [קלעמעס ומדליה]. הוא אמר שאין, ומעולם לא שמע את שני השמות האלו. א"כ אין שום אפשרות לחפש. יש כ-1000 כרטיסי ספרים [מאוסף פוליאקוב]. את הספרים עצמם לא מרשים לנו לבדוק במחסנים⁶⁶, וא"כ איך אפשר לחפש!?

הלכנו א"כ לבקש עוד ספרים מאוסף פוליאקוב (קרי ליובאוויטש), לחפש עוד סימנים וללמוד בהם. נתנו לנו רמב"ם, ושלמה עשה סיום על הרמב"ם. סימנים ברורים לא מצאנו עוד, אך בשני ספרים יש ספק כתי"ק אדמו"ר. במקראות גדולות למד שלמה חת"ת.

הכנות לנסיעה ללנינגרד

משם נסענו לנינא. שם התפללנו מנחה ומעריב, ואכלנו ודברנו איתה על המשך הנסיעה.

היא אמרה שממשרד התרבות טלפנו לספריית סלטיקוב-שצעדרין בלנינגרד, שיקבלו אותנו ויעזרו לנו. סיפרנו את דברי לובמילה בקשר לארכיון, היא דיברה בזה בטלפון עם סגנית שר התרבות [מעחאיעווא], והיא ענתה שאין להם שליטה על חוקי הספרייה ואינה יכולה לעזור בזה. גם בקשר לשאר העיירות אינה יכולה להשיג לנו ויזות⁶⁷.

נינה הציעה שניסע ללנינגרד, ובסוף השבוע נחזור הנה, ובמשך הזמן הזה היא תשתדל לסדר משהו בכל הנושאים האלו.

*

כיון שהזכרתי את לנינגרד עלי להזכיר, שאתמול בלילה טלפן ר' ניסן להענדל⁶⁸, שביום ג' בבוקר נהיה שם וניפגש אתו.

מלנינגרד.

(64) בכלל ראינו, שמיד אחרי שהצלחנו לאתר את אוסף ספרי ליובאוויטש, הפסיקו לעזור לנו בחיפושינו, והתחילו להערים לנו קשיים על כל צעד.

(65) אוסף הברון גינזבורג, שגם הוא נלקח והועבר לספרייה הצבורית במוסקבה. אוסף גדול של כתבי-יד וספרים נדירים ביותר.

(66) אפשר רק להזמין ספרים על פי הכרטיסים, ולזה צריך לחכות כחצי שעה, עד שמביאים את הספר. ואי אפשר להספיק הרבה בדרך הזאת.

(67) ברוסיה של אז היו זקוקים לויזה מיוחדת, גם בנסיעה מעיר לעיר בתוך רוסיה עצמה. והיינו זקוקים לוויזות מיוחדים גם לקיבו ולדניפרופטרובסק [יקטרינוסלב], כדי לחפש שם ספרים וכתבי-יד ששייכים לחב"ד, כמסופר לעיל במבוא.

(68) מר הענדל ע"ה דייטש, שעבד בתור חוקר בספרייה בלנינגרד. ראה לעיל במבוא.

אשתו ענתה שהוא לא בבית. מדבריה היה נראה שידוע לה כבר שאנו באים. ביום ג' בבוקר משעה 9 עד 11 הם נוסעים עם בנם החולה לביה"ח, ואח"כ אפשר להפגש. הם גרים לא רחוק מהמלון איוראפייסקאיא [ששם נתאכסן].

לפתע אורו עיני

נחזור להיום בלילה. חזרנו מנינה. ר' ניסן הלך לבנין המלון, בלאבי [במסדרון], ואנחנו הלכנו לספריה, לבדוק עוד ספרים. ביניהם הי' רמב"ם ח"א, ששלמה למד בו השיעור של היום, ואני בדקתי הספרים. לפתע ראיתי בס' אבודרהם ש"ו, בסופו כתוב: "זה הספר שייך הרב ר' שמואל באדמו"ר שליט"א"⁶⁹, ואורו עיני.

עוד מצאתי בסדרת הרמב"ם דפוס ויניציאה של"ד, חותמת הרב ר' אברהם קלאצקי⁷⁰, הרב החב"די בלאזניא.

רשמתי את כל הסימנים. שלמה גמר שיעור הרמב"ם. הוא גם עיין קצת באבודרהם של אדמו"ר מוהר"ש, וחזרנו לבנין המלון.

החלפתי \$300 לרובלים, קבלתי כ-1700- רובל⁷¹, נתתי 80 רובל לשלמה, שהלך לדואר, לטלפן לגי. ואני התיישבתי לכתוב את היומן.

כעת יושב לידי ר' ניסן. יושבים ומחכים לשלמה שיחזור, ולשעה עשר שתבוא, שאז ניסע לתחנת הרכבת, לנסוע ללנינגרד. הרכבת נוסעת כל הלילה, ולקחנו תא שינה.

אי"ה מחר בבוקר נתחיל את העבודה בלנינגרד. תקותינו שגם שם יבואו הניסים בזכות רבותינו הקדושים. אכ"ר.

(69) הוא כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע. על רישום זה וכיו"ב - ראה "ספריית ליובאוויטש" עמ' מ.

(70) ראה אודותיו קובץ יגדיל תורה גי. חוב' כ עמ' תמה-ו.

(71) זה הי' המחיר הרשמי, קרוב לשני דולר תמורת רובל אחד. המחיר הריאלי הי' באין ערוך, אבל אנחנו החלפנו הכספים רק באופן רשמי.

פרק שישי

היום הראשון בלנינגרד

ב"ה ר"ח שבט בוקר, שעה 8:30

אתמול היה לנו יום מלא וגדוש, אף אם ההצלחה היתה מוגבלת.

באור ליום ג' נסענו כאמור בתא שינה ברכבת מוסקבה - לנינגרד. ישנו כל הלילה והגענו בשעה 7:30 בבוקר מוכנים לעבודה.

במלון בלנינגרד

הגענו למלון בשעה 8. הכנו את עצמנו במקום החדש. הנץ הוא כאן ב9:40-9. התפללנו ותיקין, אכלנו, ובשעה 10:30 הלכנו לספריה.

מהמשרד הראשי הפגישו אותנו עם ספרן הארכיון ואוסף כתבי-היד ד"ר וויקטור לעבידאוו. הוא קיבל אותנו בסבר פנים יפות. הכניס אותנו למחסן כתבי-היד, הראה לנו אחדים מכת"י אוסף פירקוביץ, והסביר לנו שיש כאן 4 מחלקות: (1) פירקוביץ א. (2) פירקוביץ ב. (3) אוסף אנטונין. (4) אוסף כת"י שונים עבריים. באוסף הזה הרביעי יש 213 כת"י.

עברנו (בעזרתו - כיון שכתובים ברוסית וקצת עברית) על כל הקטלוג, ומצאנו בו 3 כת"י השייכים לחב"ד: (א) מס. 20, דרושי אדמו"ר האמצעי והצמח צדק שנכתבו בזמנם. 239 דפים. 4°. מתחיל והתהלכתי. (ב) דרושי הצמח צדק מס. 203. 2000- דף. מתחיל ויבן ה' את הצלע. 8°. (ג) קונטרס מימיוגרף, מאמר קול דודי רפ"ח, ריגא. מס. 115.

נראה ה' שבתחילה היה יותר אדיב אלינו מאשר בסוף. הוא עמד להראות לנו גם את כל האוסף הזה שנראה בעצמנו, באמצע קיבל טלפון, וכשחזר אמר שנשב והוא יביא לנו את מה שנבקש עפ"י הקטלוג.

בכניסה לספריה

חיפוש "ארכיון שניאורסאהן"

עיקר נושא הדיון בינינו היה "ארכיון שניאורסאהן" הנזכר במאמרה של סטאראקובה⁷². הוא אמר מיד שהוא יודע מזה מכבר, הוא חיפש ולא מצא כלום. אפשר שסטאראקובה כתבה זאת לפני המלחמה ונאבד.

אמרנו שמאמרה נדפס בשנת 1976. ע"ז ענה שהמאמר בצרפתית הוא תרגום ממאמרה ברוסית שנדפס בשנת 1974; אבל אולי היא רק חשבה כך, כי לא מצאתי.

אח"כ חזרנו לנושא, והוא אמר שיטלפן לסטאראקובה. הוא חזר ואמר שהיא לא מרגישה טוב, והיא לא תוכל לראות אותנו, ואשר היא אמרה שאולי היא ראתה את הארכיון אצל מישהו שחשב למסור זאת לספריה, ולפועל לא התבצעה הנתינה. כ"ז היה נראה לנו כמשחק מילים, כדי לדחות אותנו בקש, ולא היתה לנו לע"ע שום עצה לכך, אך מהתוכן ומטון של הדיבורים היה נראה לנו ברור, שהארכיון נמצא והם מנסים להעלים זאת מאתנו.

דיברנו אתו גם על הארכיון במכון האסיתי. הוא אמר לנו ששם הספרן הוא יקירסון. יש שם אוסף פרידלנד ואוסף חוולסון. אולי יש גם ביכלאך חסידות.

גם דיברנו על הארכיון במוסקבה. הוא אמר שיש שם כת"י אוסף גינזבורג ואוסף מזא"ה [אח"כ שמענו ממקור מוסמך, שבאוסף מזא"ה יש חומר השייך

(72) בחורף תשמ"ו כתב לי ידידנו ר' פ. פענטאן מהאוניברסיטה בליאון צרפת, שראה במאמרה של מרת קלאודיא ב. סטאראקובה (תרגום ממאמרה ברוסית, ונדפס בכתב עת צרפתי-יהודי, בשנת 1975) בו מתארת אוספים שונים בספריית סלטיקוב-שצדרין בלנינגרד, וכותבת בין השאר, שיש בו גם אוסף חשוב של ארכיון משפחת שניאורסאהן.

לשניאורסאהן⁷³]. אין להם ספרן קבוע לעברית, רק קונסולטנט בשם מידועדיאוו, שעובד באוריענטל אינסטיטוט של האקדמיה לסיינס, וכעת עוזר גם בארכיון הנ"ל.

אח"כ דיברנו בדבר הספרים הנדפסים של הספריה הזאת. הוא אמר לנו שהם בבנין נפרד, הוא יקח אותנו לשם ויפגיש אותנו עם הספרן לספרים העבריים, וכך עשה, אחרי שטלפן לו ודיבר אתו בזה.

באנו לבנין עזוב, רחוק כעשרה בלוקים, שם הפגישנו עם הספרן יורי פאוולאוויטש ווארטאנאוו. הוא לקח אותנו מיד למחסן הספרים בקומה השלישית, חדר גדול מלא ארונות עד הגג הגבוה. בס"ה יש כאן 40.000-ספרים, חציים בלה"ק וחציים באידיש. הוא אומר שזהו האוסף העברי הכי הגדול בברית המועצות. יש כאן גם אינקונבל אחד.

חפשנו ספרים עם רשימת השם מדליה ולא מצאנו. שאלנו אותו אם הוא זוכר שם כזה וענה בשלילה. ירדנו לקומה השניה לקטלוג, רשמתי את מספרי ספרי החסידות (כ-10 ספרים), ועלינו חזרה למעלה לבדוק אם לפחות בהם נמצא הזכרת השם מדליה, וגם בזה לא מצאנו.

אח"כ נפגשנו עם אחד ממכרי⁷⁴, ודברנו בארוכה בכל הנ"ל. גם הוא קיבל רושם מהספרן הקודם בארכיון בשם ווילסקער, שנסע אליו במיוחד לדבר בזה, שמנסים להעלים מאתנו את קיום ארכיון שניאורסאהן.

דברנו בארוכה על מסמכי המאסרים של רבותינו, ואמר ששל חאוואנסקי⁷⁵, הגנרל גוברנטור בוויטעבסק בתקופת אדמו"ר האמצעי, נמצא או בוויטעבסק, ויותר מסתבר שבמינסק. כך נראה לו מתוך ספר אחד.

הוא עזר בקשר לגישה לארכיון ההסטורי כאן, שר' ניסן מתכוון ללכת לשם היום. הוא אמר שזוהי השתתפותו כתשורה לסבא שלי⁷⁶.

גם נודע לנו על בית הכנסת באסטראכאן, שיש שם גניזה של ספרים וכת"י, אך כנראה אינם שייכים לנו.

חזרנו למלון עיפיים מהיום הארוך, בשעה 9 לערך. התפללנו ערבית ואכלנו. ר' ניסן ניסה לטלפן לסטאראקובה, ואמרה שקשה לה להפגש מחמת מצב בריאותה, ונתנה את שם הממונה בארכיון ההיסטורי.

שלמה צלצל לנ"י. ויודל אמר שצריכים להשתדל בדבר הארכיון ההיסטורי ובמכון האסיתי.

73) כנראה הכוונה לאוסף כת"י שניאורסאהן, שנודע לנו עליו אח"כ, ובעיקר במסע השני, כפי שיוספר להלן.

74) הכוונה למר הענדל שי' דייטש הנ"ל, אך מיראת הצנזורה לא הזכרתי שמו ביומן, פן יאשימוהו בשיתוף פעולה אתנו, נגד האינטרסים של הספריה שלהם.

75) הארכיון של חאוואנסקי, שבו בודאי נמצא תיק המאסר וגאולה של אדמו"ר האמצעי. ראה לעיל במבוא. ובמבוא לס' "מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי" עמ' 26-30.

76) ר' יוסף קוגל, מגדולי חסידי אדמו"ר מוהר"ש נ"ע. אודות משפחה זו ראה "תולדות אברהם חיים" עמ' כח.

פרק שביעי היום השני בלנינגרד

ב"ה יום ה' ב' שבט, שעה 7:30, בבית ידידינו⁷⁷ שי'

היום בשעה 12 בצהריים החזרנו את החדרים שלנו למלון והלכנו לעבודה. כעת אנו נמצאים בבית של אחד הידידים, ושם התיישבנו לכתוב, להשלים את שהחסרתי אתמול.

אתמול חזרתי מהעבודה בשעה 11, עייף ומוכן ללכת לישון.

היום ואתמול הספקנו הרבה. לא באו תגליות כאלו כמו אותו יום ששי שמצאנו את הספריה במוסקבה, אבל באו הרבה בירורים הרבה ידיעות והרבה הכירות.

בודאי מרוב הידיעות נשכחו ממני כבר פרטים מרובים, אך נהגתי לרשום אצלי את הפרטים הנחוצים, ואקוה שלפי"ז אוכל להצליח לשחזר את שני הימים האלו.

אתמול בבוקר התחלקנו בינינו. ר' ניסן הכין עצמו במשך כמה שעות, ואז הלך לארכיון ההסטורי, לבקש לבדוק את הארכיונים הקשורים למאסרים של אדמו"ר הזקן וה"צמח צדק". היו לו מספרי התיקים לכל הדרוש לו⁷⁸. הם קיבלו אותו בסבר פנים יפות, הם בדקו אם המספרים נכונים והשיבו בחיוב, אך אמרו שלא יוכלו לעשות זאת בלי רשיון ראשות הארכיונים האלו במוסקבה. הוא צריך להכין סקירה על עבודותיו במחקרי תולדות אדמו"ר הזקן ואיך שנחוץ לו לבדוק בארכיון פרטים נוספים שלא היו ידועים עד היום.

הוא יושב כעת ומכין סקירה זאת יחד עם ידידיו ברוסית, לפני נסיעתו חזרה למוסקבה, ואולי יחזור לכאן לאחר השבת, להמשיך הבדיקות - לאחר קבלת הרשות.

אני ושלמה הלכנו שוב לספריה להמשיך הגישושים. האמתלה היתה נתינת הספרים של ר' ניסן ושל⁷⁹ לספריה.

בקשנו שוב את לעבידאו ושוחחנו שוב. בקשתי שיתקשר ויזמין פגישה עם יקירסון. המזכירה עשתה זאת, ובינתיים המשכנו לשוחח. דברנו על הרוסית שלי⁸⁰, ואמר שהוא מקוה שבפעם הבאה שאבוא אדע רוסית טוב יותר, ועניתי שאני מקוה שבפעם הבאה שאבוא אמצא היכן ארכיון שניאורסאהן. הוא אמר שזה ודאי לא נמצא כאן.

שאלתי: אולי הונח בטעות במקום אחר.

והשיב: שזה ברור לו שאינו נמצא כאן, אולי במקום אחר.

(77) מר הענדל שי' דייטש.

(78) כפי שהכין מר הענדל שי' דייטש.

(79) הספרים שבכריכת העור, כדלעיל פרק ג.

(80) מר לעבידאו דובר רק רוסית, ובלעדי ר' ניסן, הדובר רוסית, הוכרחנו להסתפק עם הידע הצנום שלי בשפה הרוסית.

שמעתי רמז, אך לא הבנתי.

ע"פ עצת שלמה שאלתי על אוסף אנטוניון, הוא ענה לי שכ"ץ⁸¹ כתב עליו מאמר.

שאלתי אם כ"ץ ראה גם את האוסף החדש IV הנ"ל, והשיב בחיוב. התאבנתי למשמע הדברים, ויש להאריך בזה⁸².

בקשתי גם צילום המאמר של סטאראקובה ברוסית והבטיחו.

הם הזמינו לנו פגישה במכון האסיתי לשעה שלוש, ולפני ההליכה לשם נבוא לכאן לקבל את הצילום.

חלק מהשיחה הי' בקשר לספרים שלנו שנתנו להם.

חזרתי עם שלמה למלון, הסברתי לו בדרך מדוע התרגשתי כ"כ. טלפנו לר' יודל קרינסקי להודיע לו הפרטים וההרגשה שלי.

משם הלכנו לקבל הצילום מהמאמר, והמשכנו למכון האסיתי.

בספריית המכון האסיתי

פגשנו את אוספענסקי, סגן המנהל ליחסי ציבור. אח"כ הפגישנו גם עם המנהל, והסברנו לו את מטרת בואינו, לברר אם יש כאן כת"י של חב"ד.

הם הפגישו אותנו עם הארכיוויסט איגור פ. נפתוליעץ. בינתיים שאל המנהל על התנועה שלנו. הראיתי לו את הכתיב של שניאורסאהן [ברוסית] ומצא זאת ב"יעוורייסקאיה אנציקלופדיה" [אנציקלופדיה עברית ברוסית].

השיחה עם נפתוליעץ היתה מעניינת. הוא נתן לי את הקטלוג לכת"י שבאוסף פרידלאנד וחוואלסון. נמצאו שם 4 כת"י של חב"ד⁸³.

(א) A182, דרושי ה"צמח צדק" שנכתבו בחייו.

(ב) B271, קונ' ההתבוננות לאדמו"ר האמצעי, נכתב בחייו.

(ג) A177, תניא כת"י. חסר דף הראשון והסיום. יש עד פרק ל"ז. בדף המגן הקדמי "קניתי בשנת תרל"ט בעיר באריסאוו, שמואל ב"ר ירמיהו ווינער"⁸⁴.

(81) ד"ר אברהם יצחק כ"ץ, שפירסם כמה פירסומים מגנזי הספריות ברוסיה, ואף הביא כמה כרכי כת"י חב"ד מרוסיה, במשך השנים. וראה גם לעיל במבוא.

(82) היינו שהתחלתי לחשוש, שמא כת"י אלו שהביא כ"ץ מרוסיה, הם הם ארכיון משפחת שניאורסאהן שכותבת אודותיו סטאראקובה.

ומלבד חשש זה, עד היום לא נתברר פשרו של אותו "ארכיון משפחת שניאורסאהן", שמזכירה במאמרה, למרות כל ההשתדלות.

(83) אחרי חזרתנו למוסקבא, כתב אחד מאנ"ש לרבי, אשר בארכיון הזה נמצאים כת"י דא"ח וגם העתקה מהתניא. הרבי כתב על הפתק:

מהיר. ח. [חשאי].

להראות להרשד"ב שי' לוינסון.

שזהו שמי בניירות הרשמיים, שנסעתי בהם לרוסיה.

(84) אספן וביבליוגרף, שהי' הרוכש העיקרי והספרן של אוסף משה ארי' ליב פרידלנד, שנמסר אח"כ למכון האסיתי של האקדמיה הרוסית למדעים.

בשנת תרפ"ה מכר ווינער את כל האוסף הפרטי שלו אל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (ראה "ספריית

1918 N. 225. 1935 - 177". נראה לי לפרש, שבשנת 1918 סומן במס. 225 באוסף ווינער, ובשנת 1935 נסמן 177 באוסף פרידלאנד. אמנם בשנת 1924 מסר את כל האוסף שלו הפרטי לרבי, ואולי בטעות זה לא נמסר. (ד A117, מאמרי אדה"ז שנכתבו בחייו, בכ"מ רשום: שי'. בסופו "נאום ... אדה"ז ... הנפטר לעולמו בשנה העברה".

עם נפתוליעץ בארכיון

שוחחנו על אוספי ספרים וכת"י נוספים בברית המועצות. הוא אמר שידוע לו שבוואראניזש, ביוניווערסיטי לייברערי [ספריית האוניברסיטה], יש ספרים וכת"י יהודיים.

הוא גם דיבר על לבוב - אבל יקירסון אמר היום שזהו ארכיון וספריית הקהלה.

הוא גם דיבר על לוצק - אבל שם הוא אוסף קראי.

בכלל הוא צעיר ובעל מרץ, ואפשר אולי להעזר בו.

שלמה חזר הביתה ואני נסעתי לידידינו. הוא לא היה בבית ונסעתי משם לדודי⁸⁵ לביה"ר, שם פגשתי את אשתו שלקחה אותי לחדרו. שוחחנו ואח"כ הלכתי אתה לביתה. שם היה בנם וגם אחותה באה. בשעה 9 בלילה חזרתי להוטעל, וצלצלתי לידידינו ואמר שנבוא.

נסעתי אליו עם שלמה. הוא דיבר עם אחד, שאמר לו, שאפשר לסמוך בבטחון על מאמרה של סטאראקובה. ועוד שוחחנו בנושאים שונים.

ליובאוויטש" עמ' צ-צא).

(85) ר' מענדל ע"ה באלקין, אחיו של חמותי תי', שגר בלנינגרד והי' באותה שעה בבית הרפואה.

חזרנו, התפללתי, אכלתי והלכתי לישון.
 היום בבוקר קמנו ב-8. לקחנו משהו לפה, ארזנו החבילות והחלטנו ללכת
 להתפלל בבית הכנסת.

בכניסה לבית הכנסת הגדול בלנינגרד

התפלה ארכה שם זמן רב. התחילו להתפלל ב-10- ונמשך עד אחרי 11. קנינו
 שם מצות לפסח - שנוכל לסמוך על כשרותו בכל השנה.

בבית הכנסת בלניגרד

פגישה עם שמעון יקירסון

חזרנו למלון. גמרנו לארוז החבילות. מסרנו החבילות לשומרים ונסענו שוב למכון האסייתי להפגש עם יקירסון, שהוא ספרן הספרים הנדפסים במכון. כתה"י של המכון אמנם נמצאים בבנין המכון, אבל הספרים הנדפסים נמצאים בבנין האקדמיה למדעים, שתחת פיקוחו עומד המכון. יקירסון נע מכאן לכאן. בקשתיו בטלפון להפגש במחסן הספרים, אך האקדמיה לא הסכימה, ונפגשנו בבנין המכון. הוא עשה רושם טוב מאד⁸⁶. התחיל לדבר על הפגישה שהיתה לו עם יצחק וילהלם אשתקד⁸⁷, ומסר לו תודה על משלוח הצילומים של חתימת החיד"א⁸⁸.

שוחחנו על הספרים שבמכון, שמקורם 3:

(א) אוסף פרידלנד, 25- אלף ספרים.

(ב) אוסף חוולסון ועוד קטנים. ביחד - פחות מעשרת אלפי ספרים.

(ג) ע"פ החוק חייב כל ספר להשלח לכאן טופס⁸⁹, מיום יסוד הספריה בשנת

(86) מדבר עברית שוטפת, ביבליוגרף בעל שם, והו"ל כמה חיבורים על האינקוובולים בספריות ברוסיה.

(87) שנסע לרוסיה בשליחות "עזרת אחים" עם הרה"ת ר' שמואל שי' העבער.

(88) בספריה (בניי). יש ספר טורי זהב, זאלקווא תקי"ד, עם חתימת החיד"א על השער, ולשם השוואה ביקשו מר יקירסון לשלוח לו תצלום מהשער.

(89) בתקופת השלטון הקומוניסטי, החליטו למכור את החוברות הקטנות של האוסף הזה, לצורך

תקע"ח.

בס"ה כאן 600- אלף ספרים. ביניהם - קרוב 600- אינקונבולים.

שוחחנו על אוספו הפרטי של ווינער. הוא אמר שיש ספר אחד אינקונבול, רמב"ם שונצינו ר"נ, שכתוב עליו שקנה אותו ביקטרינוסלב "קניתי אותו בקיץ תרמ"ז ביעקאטרינאסלאוו". אמרתי לו את הדיון שיש לי בזה⁹⁰. בקשתי שירשום את כל הספרים שהוא רואה עליהם רישום כזה.

בקשר למה שחייבים היו לשלוח טופס מכל ספר לספריה, שאלתיו לברר אם יש הסידורים הראשונים של חב"ד, שלא ידוע כיום אף טופס מהם⁹¹.

שוחחנו על אוספים בעיירות אחרות. הוא אמר שנסע במיוחד ללבוב לסדר קטלוג לספריה שנמצאת שם, והיא ספריית הקהלה. יש שם בס"ה קרוב לאלף ספרים. הוא קטלג כ-600.

הוא סיפר גם על ספריית האינסטיטוט [מכון] בקיוב, שיש בה שני אינקונבולים. מעניין מאד הדבר, שא"כ לא הועברו כל הספרים למרתפים, ואולי הוחזרו לספריה⁹².

ללבוב כמובן אין לנו מה לנסוע, אך בקיוב נדע כעת מה עלינו לעשות.

הבענו את תשוקתנו לקחתו עמנו לנסיעה. הוא כמובן שמח על האפשרות, אם יותן לו רשות לזה מהמכון. נשאר שנציע זאת למשרד התרבות. גם סגן מנהל יחסי הציבור אוספענסקי שמח על האפשרות, וישמח להמליץ עליה⁹³.

משם הלכנו לאולם הקריאה. יקירסון הביא לנו כמה ספרי אינקונבול, ועיינו בהם.

ביקור במבצר פטרופבלסק

מאולם הקריאה הראה לנו את מבצר פטרופבלסק, שבו הי' אסור אדמו"ר הזקן. בינינו לבינו הי' נהר (המבצר הוא ע"ג אי⁹⁴). החלטנו ללכת לראותו - ואולי גם את התא שבו היה אסור אדמו"ר הזקן⁹⁵.

נייר בימי הרעב. כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ז"ע קנה אז (ע"י הספרן שלו ר' חיים ליברמן) כמה שקים של חוברות אלו, כמסופר ב"ספריית ליובאוויטש" עמ' צא.

90) שבשנת תרפ"ה מכר את כל האוסף שלו הפרטי אל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ז"ע, ומדוע א"כ נשארו ספרים אלו בספריית המכון האסיתי.

91) ראה מה שכתבתי בזה בקובץ יגדיל תורה נ"י. חוב' לה סי' קכז.

92) נדון בזה להלן, בעת נסיעתנו לקיוב.

93) להלן יסופר שמשד התרבות לא הרשה זאת, ושלח אתנו מתרגם אחר, משלהם. פירשנו את הדבר, שהם שלחו אותנו בתור מרגל, להבטיח שלא נגיע לבירורים שאין הם רוצים שנגיע אליהם. אמנם לא היתה לנו ברירה, והוכרחנו לנסוע עם האיש שהם שלחו אתנו.

94) כך היה בזמן אדמו"ר הזקן, ולכן הי' זה מקום טבעי לבית האסורים, שאי אפשר לברוח ממנו. אך אח"כ בנו גשר שמחבר בינו ובין היבשה שמסביב.

95) אמנם להלן ביומן ב' דחוהמ"פ תשנ"ב יסופר איך נתברר לנו, שבית האסורים שאדמו"ר הזקן הי' בו, נהרס מזמן, ובית האסורים החדש נבנה בתקופת כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".

מבצר פטריובלסק - שבו היה אסור כ"ק אדמו"ר הזקן

משם נסענו לידידינו. נחנו. סעדנו מהאוכל שלנו. הוא עזר לר' ניסן להכין הסקירה והבקשה ברוסית, וחזרנו למלון לחכות על זמן הנסיעה ברכבת. ובינתיים אני יושב וכותב.

פרק שמיני בחזרה למוסקבה

ב"ה יום א' ה' שבט, שעה 7:30 בוקר

יום ועש"ק היה יום גורלי ומדאי טרוד הייתי מלכתוב.

היום הזה התחיל בשעה 6:50 בבוקר, כאשר הגענו ברכבת מלנינגרד למוסקבה. באנו למלון אינטוריסט בשעה 7:30. עדיין א"א להתפלל במוסקבה עד אחרי שעה 9 (נה"ח ברבע לתשע). אכלנו התפללנו ונסענו למשרד אוקסידינטל [של האמער], לדבר עם נינה.

המצב עדיין נראה קצת עגום, כבר קרוב לשבועיים שאנו פה ס.ס.ר. ועדיין לא קיבלנו הויזות לנסוע לשאר העירות.

ר' ניסן הכין ברוסית את הבקשה המפורטת לבדוק בארכיון ההסטורי בלנינגרד את מאסרם של אדמו"ר הזקן וה"צמח צדק", נינא ישבה לכתוב זאת מחדש במכונת כתיבה, ואני ושלמה צלצלנו לר"ל גרונר ולר"י קרינסקי לסקור את העבר בימים האחרונים ואת התוכנית לעתיד.

באמצע השיחה בא שלמה ומבשר שהודיעו ממשרד התרבות לנינא שבשעה 12 תהיה שם אסיפה פנימית עם השר זכרוב בקשר לעניינינו.

החלטנו לנצל את הזמן שבינתיים בנסיון נוסף לבדוק כאן בארכיון אם יש בו כתי"י חב"ד. כבר ניסינו ביום ב' שעבר ודחו אותנו בקש, ולא הועילה אז השתדלותינו.

עדיין לא ידענו אז הסיבה לכך, אך היום נתברר לנו שזה היה ע"פ פקודת קארטאשוב, מנהל הספריה הכללי, לבלתי להרשות לנו לבדוק את הארכיונים ואוספי כתבי היד⁹⁶, כדלקמן.

הנהג של אוקסידינטל לקח אותנו לספריה, ואת ר' ניסן למשרד הראשי של הארכיונים, שם היה עליו למסור את הבקשה ולקבל רשות לבדוק את הארכיונים ההיסטוריים בלנינגרד.

פגישה בלתי רשמית עם הארכיונאי

נכנסנו למשרד הספריה, בקשנו את לובמילה, העוזרת למנהלת יחסי ציבור, שדברה אתנו בפעמים הקודמות, ואמרו לנו שאיננה.

ביקשנו את המנהלת אולגה, שנפגשנו אתה בפעם הראשונה, וגם היא איננה. הן לא תהיינה בספריה עד יום ב'.

96) אחרי שראו שזיהינו את אוסף הספרים של רבתינו, רצו להבטיח שלא ירשו לנו לזהות את אוסף כתבי היד.

ובמסע השני בשנת תנש"א נתברר לנו עוד, שבאמת יש להם אוסף כתי"י שרשום עליו שהוא מאוסף שניאורסאהן. הם התייראו שנברר גם את זאת, ולכן החליטו למנוע מאתנו את הבדיקות בנושא הזה.

אודות האוסף הזה יסופר לקמן ביומן ז' שבט, ובהערות שם.

שלמה הציע שנלך למחלקת כתבי היד בעצמנו⁹⁷, נבקש לעיין בכרטיסיה ולשוחח עם מעדוועדיאו - הארכיוויסט. כך עשינו.

נכנסנו למשרד, בקשנו את מעדוועדיאו. המזכירה ביקשה את הפספורט שלי ונתתי. היא צלצלה. הלבישה את המעיל וביקשה אותנו ללכת אתה.

הוציאה אותנו לרחוב ומשם לכניסה שניה, ששם אוסף כתבי היד ועובדיו. היא נגשה לשומר הפתח וביקשה רשות להעבירנו. הם דברו ברוסית ושוב צלצלה משם, עד שבאה נערה מלמעלה. היא הציגה אותנו לפניו והלכה.

השניה ביקשה מאתנו את כרטיס הספרייה שלנו ונתנו. היא עלתה אתם ואותנו השאירה לחכות למטה. אח"כ חזרה אלינו ואמרה שכרטיס זה מספיק רק לאוסף ספרים הנדפסים, לחדר הקטלוגים והקריאה שבו, ולא לקטלוג של אוסף כתבי היד, שלזה זקוקים לכרטיס מיוחד מאת ההנהלה ליחסי ציבור.

עניתי שאני רק רוצה לדבר עם מעדוועדיאו, היא עלתה שוב וקראה לו וירדה אלינו להעלותינו.

עלינו והתקבלנו באהדה ע"י מעדוועדיאו. הוא דיבר אתנו עברית. לקח אותנו לחדר גדול, שבו שולחן עם 3 כסאות. התיישבנו והתחלנו לשוחח.

לפתע נכנס שומר הפתח, קורא את מעדוועדיאו לצד, מוסר לו פקודה והולך. מעדוועדיאו חוזר כולו רועד ואומר שהודיעו לו לא להאריך בדבור אתנו.

הוא רק הספיק לאמר לנו זאת, ומיד נכנס זוג צעיר לחדר ורומזים לו לבא אתם. משוחחים. הוא חוזר ומודיע לנו בשם מנהל המחלקה להפסיק השיחה.

שוב נכנסת לחדר נערה ואומרת לו להכנס למנהל המחלקה. הוא חוזר ומודיע שציוו עליו להפסיק מיד את השיחה.

הוא לא מספיק למסור זאת, ומיד נכנסת הנערה ואומרת שהחדר דרוש להם להפקת וידאו ועלינו לפנות מיד את החדר.

אנו קמים, ושלמה מבקש לדבר עם מנהל המחלקה. הנערה מודיעה שזה בלתי אפשרי. הוא מבקש א"כ לקבל בכתב שציוו עלינו לפנות את המקום - כיון שנשלחנו לכאן ע"י משרד התרבות, וכשנחזור למשרד, עלינו להראות שלא הרשו לנו. היא ענתה שגם זה בלתי אפשרי. שלמה שאל שוב לפחות שיתן לנו השם של נותן הפקודה הזאת. ע"ז ענתה: קארטאשוב, מנהלה הכללי של הספרייה.

נפרדנו בשלום מאת מעדוועדיאו והלכנו.

לקחנו טקסי וחזרנו לנינה לספר לה מכל המאורעות. היא צלצלה מיד למיחאיעווא, סגנת שר התרבות. סיפרה לה שלא הרשו לנו [לגשת] לקטלוג ולארכיוויסט של אוסף כתבי היד, והיא השיבה שההסכמה היתה רק לספרים הנדפסים.

התאכזבנו, וראינו שכעת בעש"ק אחה"צ אין אפשרות לעשות בזה כלום.

(97) בהיותנו בלנינגרד, ובפגישותינו עם ד"ר וויקטור לעבידאו ועוד, נודע לנו היכן היא הכניסה למחלקת כתבי היד שבספרייה במוסקבה, שבה עובד הארכיונאי מר מעדוועדיאו.

בלאס אנג'לס עדיין באמצע הלילה⁹⁸.

לפתע אנו שומעים שנינה מקבלת טלפון מר' ניסן. הוא מספר לה שמנהל הארכיונים ההיסטוריים קיבל אותו באהדה, אך אמר לו שלפי הנוהג פה לא יוכל להרשות לו זאת אלא אחר שיקבל המלצה מאחד המוסדות המקומיים.

פגישה במשרד התרבות בליל שבת

בינתיים אומרת לנו נינה, שהאסיפה במשרד התרבות התאחרה. לכן שנחזור למלון ונחכה לטלפון שלה להודיע מהתוצאות.

בשעה 2 צלצלה להודיע לנו שנקבעה לנו פגישה במשרד התרבות עם שני סגני השר, מר פטרוב וגברת מעחאיעווא. הפגישה תתקיימה בשעה 5:15.

השבת נכנסת כאן לערך בשעה 4:15, והדרך מכאן למשרד הוא קרוב לחצי שעה.

הכנו עצמינו לשבת. הנרות הודלקו. התפללנו מנחה ויצאנו לדרך.

הגענו באיחור של 5 דקות. השומר חכה לנו בדלת. העלה אותנו לחדר קבלת האורחים. שני סגני השר נכנסו. התברר לנו שלשום וישבנו לשוחח. פטרוב לא מדבר אנגלית ומעחאיעווא היתה המתרגמת.

השיחה ארכה שעה ורבע, משעה 5:25 עד 6:40. היא היתה ברוח טובה ונוחה. כל אחד מאתנו הסביר את הפרטים הקשורים אליו. מלבד פרטים אחדים הסכימו לכל בקשותינו, ואמרו שביום שבת וראשון כל המשרדים סגורים, וכי הכל יסודר ביום שני.

וזה תוכן השיחה:

פטרוב ביקש לשמוע אם ואיך הצלחנו בשבועיים הראשונים.

שלמה: עיקר ההצלחה היא במציאת ספריית ליובאוויטש, ולוינסון⁹⁹ יספר על כך.

סיפרתי על השתלשלות הדברים, בקשר לספריה, ואיך שבררנו שזהו האוסף שלנו, רק שרשום בו II שפירושו פוליאקוב. אח"כ סיפרתי על עבודתינו בלנינגרד, איך שקבלונו בכבוד ועזרו לנו, ואיך שמצאנו שם 6 כרכי כת"י חב"ד, ואיך שלא הצליחו למצוא שם את ארכיון שניאורסאה.

פטרוב: אני שומע אתכם מדברים על ספריית ליובאוויטש ועל כתבי יד במקומות שונים. אבקש להבהיר מה הם שני הדברים האלו.

ר' ניסן ביאר את תוכנם של כתבי-יד חב"ד, דרושי חסידות, יסודות הפילוסופיה של התנועה. אף אם אין הוכחות שכתבי-יד אלו היו פעם חלק של הספריה הנ"ל, הרי היא לנו אוצר יסודי להבנת תורת ותולדות התנועה.

(98) כלומר, שהוא רצה לצלצל ללאס אנג'לס להודיע להאמער ולוויינטראוב, שבכוונה מוליכים אותנו סחור סחור, ושהם ינסו לדבר בנושא עם שר התרבות. אמנם לא יכל לעשות זאת, כי בשעה שאצלנו יכנס השבת, עדיין יהי' בלאס אנג'לס באמצע הלילה, כי הפרש השעון בין מוסקבא ללאס אנג'לס הוא 11 שעות.

(99) בניירות הרשמיים שלי - שם משפחתי הוא לוינסון.

יומן השליחות המיוחדת

מד

שלמה הוסיף: כעת מטרתינו לסדר את הנסיעה שלנו לשאר העיירות, ואת קבלת הספריה וכתה"י הנ"ל.

פטרוב: מה פירוש "קבלת"?

שלמה: להביאם אתנו לספריה המרכזית של התנועה בארה"ב.

פטרוב: הרי זו ספריה שהוחרמה ע"י הממשלה?!

ר' ניסן: כבר סיפר קודם לוינסון שהיא לא הוחרמה, כי אם התקבל הרשיון לקבלה חזרה בשנת תרפ"ו, אלא שמסיבות עדיין לא הוחזרה.

פטרוב: הרי החוק הוא שכל ספריה פרטית שבה יותר מ-500 ספרים מוחרמת לספריה הצבורית, ובכלל כאן אולי עכ"פ חלק מהספריה הוא מאוסף פוליאקוב.

ר' ניסן: בכל אופן לא זוהי מטרת שיחתנו, זהו ענין לסמכות העליונה. עבודתנו היא לזהות, ולאחר שסיימנו את עבודתנו במוסקבה ולנינגרד רצונינו לקבל הויזות לשאר העיירות.

פטרוב: בזה לא תהיה בעיה. להיכן רצונכם לנסוע?

עניתי: קיוב, דניפרופטרובסק, אודיסה, וואראניז', כמובן בנוסף לליובאוויטש עצמה.

פטרוב: לקיוב או אודיסה וואראניז' לא יהיו בעיות. לליובאוויטש א"א לנסוע, כמו אצלכם בארה"ב כך גם אצלנו יש הגבלות לתיירים מהחוג לנסוע לעיירות שונות. בקשר לדניפרופטרובסק לא ידוע לי לע"ע החוק. אצטרך לברר בימים הקרובים, אם היא עיר פתוחה לתיירים לא תהיה בזה בעיה.

שלמה: אנחנו מוכנים לשלם לנציג מהמשרה שיסע אתנו.

פטרוב: הבעיה היא כאן לא כסף אלא חוקית.

שלמה: בלנינגרד פגשנו את יקירסון, הספרן בספריית האקדמיה למדעים. הוא גם נוסע לעיירות שונות לחקור ספרי יהדות. אנחנו חושבים שאם יסע אתנו נעזור אחד לשני.

אני: הוא נסע אשתקד ללבוב, מצא שם קרוב לאלף ספרים וקטלג אותם. אם יסע אתנו זה ודאי יעזור לנו ולו בעבודתנו המשותפת.

ר' ניסן: לאחרונה הוא הדפיס ספר ביבליוגרפי על ספרי האינקוונבול שבברית המועצות והוא מאד מוכשר.

פטרוב: אתם צריכים להבין את הקשיים בזה. יותר קל לסדר את נסיעת שלשתכם מאשר נסיעה של קבוצה גדולה של ארבעה. גם יש הגבלות שונות אליכם ולא אליו. לאידך יש הגבלות אליו שאין אצלכם, וקשה יהיה א"כ לסדר נסיעה משותפת כזו. הכי טוב שניתן להם מכתב מופנה להנהלת הספריות לעזור לכם.

את זה ואת הויזות נוכל לסדר ביום שני, ונינה תסדר אז את הכרטיסים והמלוניס בעיירות האלו.

אני הודיתי ואמרתי: קודם נזכר שבמוסקבה ולנינגרד סיימנו את שליחותינו.

מה שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

באמת זהו מלבד דבר אחד בלנינגרד ודבר אחד במוסקבה. את זה שבלנינגרד יבאר ר' ניסן ואת זה שבמוסקבה יבאר אני.

ר' ניסן ביאר את עבודת מחקרו בתולדות חב"ד, את המהדורה החמישית שהוא עובד עליה כעת. את החומר שנמצא בארכיון ההיסטורי בלנינגרד, ואת אשר אמר לו מנהל הארכיונים, שצריך המלצה ממוסד מקומי.

פטרוב: נסדר זאת ביום ב', אחרי שיובא לפנינו העתק הבקשה, שנכתב למנהל הנ"ל, כיון שאמרת שהעתק נמצא אצל נינא, היא תשלח לנו העתק ע"י הנהג שלהם ואנחנו נסדר את זה מיד.

ר' ניסן הודה על כך ואני עברתי לנושא השני: רשיון בדיקת קטלוג כתבי היד במוסקבה, כפי שנעשה בלנינגרד, ושיחה עם הארכיוויסט מעדוועדיאוו.

פטרוב: איני רואה בזה בעיה, אבל צריך ללכת בדרכים רשמיות, ואני שומע שמצאו אתכם היום במקום שלא הוסמכתם להמצא בו.

שלמה סיפר בתוקף את כל פרשת הביקור הזה, ושאל: מה פשענו שבקשנו בדרך רשמית לראות את הקטלוג ולשוחח עם מעדוועדיאוו, ובדרך רשמית לקחו אותנו מהמשרד והפגישו אותנו עם מעדוועדיאוו?! ומדוע ציוה המנהל שלא לשוחח אתנו?

פטרוב: כנראה היתה כאן אי הבנה, וביום שני נסדר שירשו לכם את הדבר הזה.

ר' ניסן: סוכ"ס אני היחידי מבינם שמבין רוסית ואנכי לא הייתי אתם שם, כי הלכתי למנהל הארכיונים כנ"ל.

שוב הודינו לו על עזרתו בכל דרכנו, ונפרדנו בשלום.

ירדנו במדרגות יחד עם מעחאיעווא, ולמטה המשכנו לשוחח כחמשה דקות על הא ועל דא.

שבת שניה במוסקבה

חזרנו למלון. התפללנו וסעדנו לכבוד השבת קודש.

ביום השבת הלכנו לתפלה. קראתי בתורה והתפללתי מוסף לפני העמוד. קבלנו כולנו עליות - לפני יו"ד שבט, ושלמה קיבל מפטיר - בתוך שלשים לפטירת אביו ע"ה.

פגשנו שם את המנהל הכללי של הדזוינט, שוחחנו בקצרה, אך לא סיפרנו לו על מטרת בואינו¹⁰⁰.

אחרי מוסף היה מנין למנחה, וחזרנו למלון. סעודת שבת, מנוחה, תפלה ערבית והבדלה, ומיד לעבודה.

ר' ניסן ירד לסדר את השארותינו במלון שני לילות נוספים ואני עם שלמה

---

100) אחרי התפלה ניגש אלינו הרב ארתור שניאור מנ"י. ושאל אם באנו לשליחות מיוחדת (נראה שנודע לו כבר על שליחותינו, ע"י משרד התרבות שעמד אתם בקשר), אמנם השבנו בשפה רפה ולא הארכנו בדיבור.

הלכנו לספריה להמשיך לבדוק בקטלוג.
כעת עלינו ללכת לבית הכנסת להתפלל ואת הכתיבה אצטרך להמשיך אח"כ.

פרק תשיעי

אוסף פוליאקוב - שניאורסאהן

יום א' ה' שבט בערב, שעה 4:45

התפללתי כעת מנחה ואני ממשיך את הכתיבה. שלמה הלך להתפלל בבית הכנסת לפני העמוד ור' ניסן נח.

אתמול בלילה עבדנו בספריה, אני ושלמה, כשלושה שעות. עברנו על הקטלוג למצוא כרטיסים המסומנים שהם נמצאים באוסף II, ואני בדקתי אם הספר נמצא בקטלוג ליובאוויטש. את התוצאות אכתוב לקמן.

היום בבוקר קמתי מוקדם לרשום את סדר יום הששי - כדלעיל. אח"כ נסענו להתפלל במארינא רושצא, שם גם טבלנו במקוה, חזרנו לערך בשעה 11. אכלנו והלכנו לספריה - אני ושלמה, ואילו ר' ניסן נשאר לסדר את ענינו.

עבדנו בספריה כשעתיים וחצי, משעה 1 עד 3:30. בס"ה מצאנו 87 כרטיסים המסומנים ספרים שבאוסף II, ואותם מצאנו גם ברשימת ליובאוויטש.

אוסף II יש בו למעלה משמונת אלפי ספרים, מסודרים כאוסף אחד, והספרים שבו מסומנים ממספר אחד עד לפחות 8577; זהו המספר הכי גבוה שמצאנו בו¹⁰¹.

רק חלקו קוטלג. כמעט כל הספרים שמצאנו בקטלוג נמצאים גם ברשימת ליובאוויטש.

הפרש אחד יש בין רשימת ליובאוויטש לבין רשימת II, שברשימת ליובאוויטש רשומים 5642 ספרים וברשימת II - לפחות 8577.

שני סיבות יש להפרש זה: (א) ספרים רבים יש בהם כמה כרכים. ברשימת ליובאוויטש יש לכן בס"ה 12 אלף כרכים. ברשימת II רשום לפעמים כל כרך במספר בפני עצמו. (ב) רשימת ליובאוויטש נעשתה לערך בשנת תרס"ו¹⁰², מאז עד שנת תרע"ו המשיכו לקנות ספרים שלא נכללו ברשימה זאת. לכן יש ספרים אחדים שמצאנו ברשימת II ולא נמצאים ברשימת ליובאוויטש.

*

היינו כמה פעמים באולם הקריאה של הספרים הנדירים, שבו בקשנו לראות ספרים מתוך אלו שמצאנו ברשימות הנ"ל.

הדבר לוקח זמן רב. בדרך כלל מקבלים ספר קרוב לשעה אחרי שמבקשים אותו, ולפעמים לא קבלנו אותו עד למחרת.

בס"ה קבלנו כ-20 ספרים, ומהם מצאנו בשבע ספרים סימנים מובהקים שהם

(101) בקיץ תש"ס הרשו לי סוף סוף לבדוק את כל האוסף, שהמספרים שלו עולים עד לערך 12.000; אמנם ברור שחלקו אינו מאוסף רבתי. לפי הנראה יש בו לערך 7-8 אלף ספרים מאוסף רבתי, וזיהינו מתוכם כארבע וחצי אלף כרכים - לפי סימני היכר ברורים.

(102) אחרי בדיקה יסודית שנעשתה אח"כ התברר שהרשימה נעשתה לערך בשנת תרע"ד, ורשומים בה גם ספרים שנדפסו בשנים תרס"ז-תרע"ג.

מספריית ליובאוויטש...¹⁰³

זאת היא הרשימה הסופית שהכנתי. אח"כ נחתי קצת. התפללתי מנחה וישבתי לרשום אותה סופית.

השעה היא עתה 6:15. עלי כעת להתפלל ערבית, לאכול משהו ולהכין עצמנו ליום המחרת.

פסק בית המשפט הפדרלי בניו יארק

שעה 9:30

במשך שעה שלמה שוחחנו שלשתינו על סדר הנסיעה ועל תוכניתו של ר' ניסן לנסוע ללנינגרד ואח"כ לחזור לקראת שבת הבע"ל לגי.

ניסנו להשפיע עליו שישאר ויסע אתנו לעיירות, אך לע"ע לא הועילו דברינו. לדבריו הוא צריך לחזור השבוע.

דברנו בטלפון עם הר"י קרינסקי. הסברנו לו את הנחיצות לשלוח לריק דזייקאבס¹⁰⁴ את הפסק¹⁰⁵ שהספריה היא של אגו"ח בארה"ב ולא רכוש פרטי, ועי"ז יקל על הד"ר [האמער] להשפיע על הממשלה כאן שיחזירו את הספריה לבעלים בני. כך ביקש דזייקאבס.

השיחה היתה גם בקשר לתכנית ר' ניסן הנ"ל¹⁰⁶, ועדיין אין בזה החלטה סופית.

נקוה שיום המחרת, שתוכניתו גדושה, יעבור בהצלחה רבה.

---

(103) ביומן עצמו מופיעה כאן רשימת הספרים, מספר כל ספר ברשימת ליובאוויטש ומספר כל ספר ברשימת פוליאקוב, והסימנים שמצאנו בהם.

(104) העוזר של הד"ר האמער.

(105) של בית המשפט בני. במשפט הספרים (ראה "ספריית ליובאוויטש" עמ' קעט-קפ).

(106) שאמרו לנו להשתדל לשכנע אותו (בשם עצמינו) שימשיך לנסוע אתנו.

פרק עשירי

יום קשה - מול קיר אטום

יום ג' ז' שבט, שעה 7 בוקר

יום משעמם ומחוסר הצלחה בטוב הנראה והנגלה היה לנו אתמול. שום דבר של פועל, רק השתדלות ונסיון להתמודד עם קיר אטום. קמנו מוקדם והתפללנו בביהכנ"ס הגדול עם המנין הראשון בשעה 8 (נה"ח הוא רבע לתשע).

מביהכנ"ס נסענו אל נינה, אליה הגענו בשעה 9:30. מסרנו לה את הפספורטים ע"מ לסדר ויזות לשאר העיירות ואת מכתבו של מינדל למנהל המחלקה לארכיונים ההיסטוריים. נינה הכינה הכל ושלחה ע"י רעיה (עוזרת שלה) למחאיעווא (עוזרת שר התרבות), לסדר את הכל.

אנחנו חיכינו למענה, ובינתיים שוחחנו עם ארה"ב. צולם היומן שלי ע"מ לשלחו עם מינדל שמתכוון לחזור השבוע¹⁰⁷.

כעבור שעה חזרת רעיה ואומרת שמחאיעווא קיבלה את כל המשלוח אבל אמרה שלא תוכל לעיין בזה עד אחר שעה 3, כי היא נוסעת מיד לסדר ההכנות לנסיעת זאחארוב לארה"ב, גם פטרוב אינו היום במשרד מאותה סיבה.

חזרנו א"כ למלון, בלית ברירה, לשבת ולחכות. אכלנו, נחנו. שלמה ניסה ללכת שוב לספריה למחלקת הספרים הישנים, אך מחלקה זו סגורה היום.

הר"ל גרונר צלצל לשאול מהנעשה וספרתי לו. אח"כ לקח מינדל את השפופרת ואמר שהמצב של תקרית יום ועש"ק בארכיון הוא רציני בהרבה ממה שאנו חושבים, ולכן שולחים אתנו שומר לנסיעת שאר העיירות.

[כן, שכחתי לכתוב פרטים אחדים:

בבוקר החליט מינדל סופית לחזור השבוע לנ"י. הוא ביקש את הסכמתנו לזה ולא קיבל¹⁰⁸.

בהיותנו אצל נינא הוא הודיע לה את החלטתו, וביקש שיחזירו לו את הפספורט שנשלח למשרד התרבות להארכה, כי הוא בין כה לא יכול לנסוע לשאר העיירות, רק ללנינגרד, ומשם יחזור. והרי ללנינגרד יש לו ויזה].

אישור הנסיעה לעיירות - עם מלווה משלהם

בשעה שחכינו במלון טלפנה נינה והודיעה שדברה עם ליטבינוב, סגן שר התרבות, ואמר לה שמסדרים לנו את הויזה לשאר העיירות, וע"פ בקשתנו

(107) היינו שמיד עם בואינו לשם מסרנו אל נינה את שלשת הפספורטים שלנו, והיא שלחה אותם ע"י רעיה למחאיעווא.

בינתיים החליט הר"נ ש' מינדל לחזור השבוע לנ"י. וביקש שיביאו לו חזרה את הפספורט שלו, כדלהלן. וכיון שכך, החלטנו לצלם את היומן שלי ולשלוח אותו ע"י הר"נ ש' מינדל לנ"י.

(108) מלבד כל הסיבות האחרות, ה' הוא היחיד בינינו שדיבר וקרא רוסית שוטפת, ובלעדיו לא יכלנו להסתדר לבדינו בנסיעות לעיירות; רק הודות למורה הדרך ששלחו אתנו, שדיבר אנגלית שוטפת, יכלנו להסתדר בנסיעה לעיירות.

שולחים אתנו מורה דרך - את אנדריי קאסיאנענקא¹⁰⁹. אח"כ פירשה לנו שהוא ספרן באקדמיה למדעים כאן במוסקבה, והוא [נשלח] ע"פ בקשתנו להרשות לנו לקחת את יקירסון בתור מורה דרך, שלזה לא הסכימו, רק שלחו ספרן אחד משלהם.

**МИНИСТЕРСТВО
КУЛЬТУРЫ СССР**

121835, Москва, Арбат, 35
телефон 241-07-09

Московское управление
путешествий "Интуриста"

от 26.04.88 № 8/423

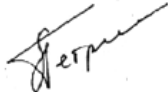
На № _____

В настоящее время в СССР находятся граждане США Левинсон Довберг и Кунин Шломо Борух, которым Министерство культуры СССР оказывает содействие в работе в библиотеках ряда городов. Предлагается их выезд в гг. Киев, Одесса, Днепропетровск и Воронеж. В поездке по городам СССР граждан США от Министерства сопровождает т. Касьяненко Андрей Иванович, зав. международным отделом Всесоюзной государственной библиотеки иностранной литературы, паспорт IX-MU №684231, выдан 27.09.1977 г.

Расходы по поездке т. Касьяненко А.И. несут граждане США.

Просим оформить поездку т. Касьяненко А.И. через "Интурист".

Заместитель начальника
Управления внешних сношений

Г.П. Петров

מכתב סגן שר התרבות מר פטרוב אודות נסיעתינו לעיירות בליווי קאסיאנענקא

[זהו תוכן אמרתו של מינדל לגרונר, שבגלל תקרית עש"ק שולחים לנו שומר].
מלבד הנ"ל הודיעה נינה, שקבעו לנו פגישה למחרת עם מעדוועדיאו, הארכיוויסט בספריית לנין, אך לא ירשו לנו לעיין בקטלוג הארכיון.
שוב אליה וקוץ בה, וכי איך אצליח למצוא את הדרוש לנו אפילו בלי עיון בקטלוג, והרי מעדוועדיאו אינו מבין כ"כ בביכלאך חסידות, וגם לפי הנראה ציוו עליו שלא לספר לנו כלום מהדרוש לנו, רק לפטפט באויר.

(109) סגן שר התרבות מר פטרוב כתב מיוחד אודות נסיעתינו לעיירות לבדוק בספריות, ושניתן לנו המלווה קאסיאנענקא.

חוסמים לנו את הדרך

מהיום הראשון לבואינו¹¹⁰ יש להם אותה גישה כלפינו, לנסות להראות לנו אדיבות, וביחד עם זאת לחסום לנו את הדרך בכל דרך אפשרית:

כך היה ביום הראשון כאשר אמרו לנו שלא ירשו לנו לראות הספרים רק לחפש לפי הקטלוג. אחרי יומיים הרשו לנו להפגש עם דאגאוויטש הספרן. בעזרת השי"ת ובזכות רבותינו הקדושים, לא [אך יותר] משעה אחת ומצאנו את כל האוסף רשום ע"ש פוליאקוב.

שוב באה פקודה מהמנהל הכללי קארטאשוב, שלא לתת לנו שום גישה לארכיון. דברנו שלשתינו עם לובמילה ביום ב' העבר, כחצי שעה אולי, נתנו לה כל דרך אפשרית לבדוק הארכיון, על הכל השיבה בשלילה: אי אפשר להרשות לגשת לארכיון; אין קטלוג; אין ארכיוויסט; איני רואה שום דרך איך לעזור לכם וכי"ר.

ביום ועש"ק אמרה לנו נינה שננסה שוב ללכת לספריה לבדוק את קטלוג כתבי היד, אחרי שנתברר לנו בלניגרד שיש קטלוג כזה ואשר יש ארכיוויסט בשם מעדוועדיאוו. שוב קראנו את לובמילה ואיננה - עד יום ב'. הלכנו למשרד הארכיון ובקשנו לראות את הקטלוג ולדבר עם מעדוועדיאוו. על הראשון השיבו בשלילה ולשני הסכימו והפגישו אותנו. פתאום הבחינו שטעו בזה, ואולי יתברר לנו הדרוש לנו ע"י השיחה עם מעדוועדיאוו, ומיד שלחו את השוטר ואת המזכירה להפסיק את שיחתינו, ואף הלשינו עלינו למשרד התרבות שלא נהגנו כראוי.

בעת ההפרעה הזאת הודיעו לנו במפורש שזוהי פקודת קארטאשאו, מנהל הספריה, שלא לתת לנו שום גישה לארכיון או לקטלוג או לארכיוויסט.

סוכ"ס אחרי הדיון עם סגני שר התרבות מרשים לנו את הדיבור עם מעדוועדיאוו, אך לא לראות את הקטלוג, ומה בצע בכל זה, אם יצוו עלינו לשתוק!?

בעצם אנו מוכרחים ללכת לפגישה הזאת, אך מי יתן ולא תבוא לפועל בצורה הנוכחית, או שהשי"ת יעזור שיהי' וחזקתי את לב גו' למען רבות מופתי גו' כמבואר בפרשה שקראנו בש"ק.

ואולי אמנם זוהי סיבת משלוח איש משלהם להורות לנו הדרך ולהגביל את הצלחתנו - וכ"ז במעטה של נסיון לעזור לנו ומילוי בקשתינו. ואם באמת היו רוצים לעזור, מדוע לא הרשו את יקירסון?

מ"מ השי"ת עוזר ויעזור בזכות רבותינו הקדושים ובזכות השליחות הקדושה.

קשיים בסידור הכרטיסים והמלונות

מלבד סידור הויזות לשאר העיירות יש לסדר גם את הכרטיסים והאכסניא

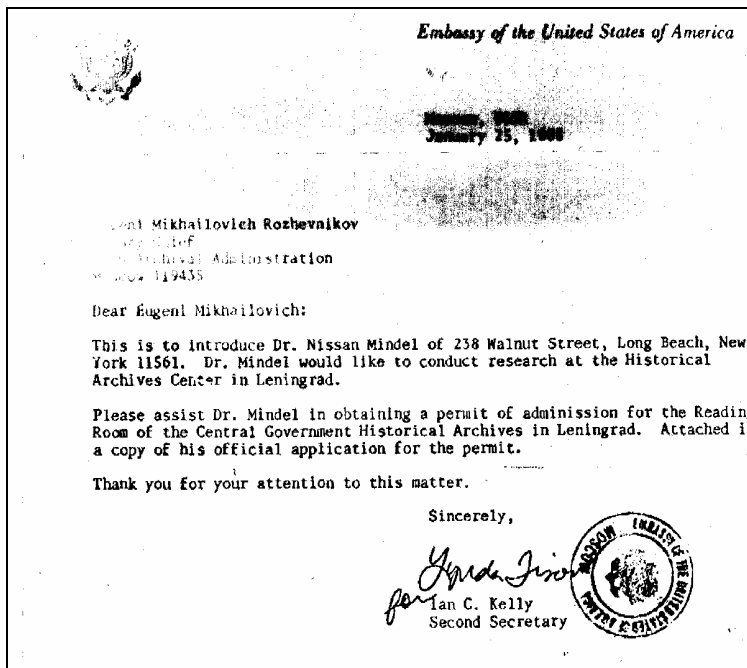
(110) כאן באים הגיגי לב עגומים, עם סיכום השתדלותינו בשבועיים הראשונים, נסיון הבנת דרכי הממשל ונסיונותי להפריענו במשימתנו ולהערים עלינו מכשולים על כל צעד, ואשר למרות כל זאת נשארת התקוה והצפייה להצלחה, בזכות רבותינו הקדושים.

במלון בעיירות ההן. על כך אמרה לנו [מעחאיעווא] ביום השישי בעת קבלת השבת, שאת זה תסדר נינה ביום ב'.

שאלתי וכי איך אפשר לסדר ההזמנות האלו מבלי שיהי' לנו פספורט¹¹¹. ע"ז השיבה, כי נינה תסדר זאת, במקביל למה שהיא תסדר את הויזות.

כשבאנו לסדר את הדבר לפועל, אומרת לנו נינה שעלינו לדבר בעצמינו בזה עם האינטוריסט [משרד התיירות], דברנו אתם ואמרו לנו שע"פ החוק אינם יכולים לסדר זאת, א) עד אשר נביא להם את הפספורטים שלנו. ב) לא נוכל לנסוע עד 3 ימים אחרי ההזמנה¹¹².

טלפנו אל נינה, היא דיברה אתם, ובינתיים לא עזר כלום. וכך הגענו ממורמרים לחדרנו במלון, מתוך תקוה שמחר יראה לנו ה' ניסים.

המלצת השגרירות - להרשות לר' ניסן לבדוק בארכיון

(111) שהרי הפספורטים נמסרו למשרד הפנים כדי לסדר לנו את הויזות לעיירות.

(112) זאת אומרת, שאף אם נקבל את הויזות ביום רביעי, לא נוכל להזמין את הכרטיסים עד אחרי השבת, וכיון שבמוסקבא אין מרשים לנו לבדוק את כתבי היד, יהי' עלינו לשבת חצי שבוע נוסף במוסקבא בלי שום מעש.

קשיי הבירוקרטיה הרוסית

בענינו של ר' ניסן הודיעו ממשרד התרבות, שהם לא יוכלו לתת מכתב כזה¹¹³. הוא התקשר למנהל מחלקת הארכיונים ההיסטוריים, [לשאול] אם יש איזו דרך אחרת, והשיבו שאפשר לסדר זאת ע"י מכתב משגרירות ארה"ב. הוא צלצל אל נינה לשאול את שם האיש בשגרירות שאליו יש לפנות. היא נתנה לו. הוא צלצל אליו והלה הסכים לתת לו כזה מכתב. השעה כבר 4:30. הוא נסע מיד לשגרירות וקיבל את המכתב ונסע משם למנהל הנ"ל. הוא כבר הלך מהמשרד, אך המזכירה אמרה שהוא יכול לנסוע על סמך זה ללנינגרד והיא תמסור למחרת בבוקר את ההסכמה ע"י הטלפון. הוא חזר אלינו, והפספורט עדיין במשרד של נינה, שלקחה אותו חזרה ממשרד התרבות.

לקחתי טקסי, נסעתי הלך ושוב והבאתי את הפספורט. הוא הלך להזמין מקום ברכבת. שלושה רכבות נוסעות היום בלילה, וכל המקומות תפוסים. אין עצה ואין תבונה נגד ה'. בהכרח שכר שוב חדר שינה במלון והלך לישון. כיון שהוא רוצה לחזור לפני השבת, הוא צריך לצאת באוירון ממוסקבה מחר בערב, ושוב אין הזמן מספיק לנסוע ללנינגרד, בשליחות הזאת. כך עבר היום הזה בלי הצלחה ממשית הנראית לעין.

תקוה להצלחה

שלמה דיבר עם חתנו¹¹⁴ וביקשו שיתקשר לג'רי וויינטרויב ויאמר לו, כיון שזאחארוב יהי' בארה"ב בימים ד-ה, מוכרחים לסיים אתו אז בקשר להבאת הספריה לג'י. באמצע הלילה טלפן חתנו ואמר שדיבר אתו, והשיב שע"פ התוכנית הוא יאכל את סעודת הערב יחד עם זאחארוב, והוא מקוה להביא אז את הדבר לידי גמר.

הוא גם סיפר על השליחות שלנו בעת דינער של היברו יוניברסיטי בקאליפורניה. זה בודאי יכריח אותו להשתדל בתוקף, שהפגישה שלהם תניב פירות.

זוהי התחלה טובה, אחרי היום הקשה אתמול. התקוה חזקה שזוהי התחלה טובה, והיום נוכל להצליח למעלה מהמשוער בכל השטחים. אכ"ר.

113) אשר כדי לקבל רשיון לבדוק את הארכיונים בלנינגרד, צריך הוא לקבל תחלה המלצה מאחד המוסדות המקומיים; ולמרות שסגן שר התרבות אמר לנו בפגישה של יום הששי שזה יסודר ולא תהי' בעיה, מ"מ הודיעו עתה שאינם יכולים לסדר זאת.

114) הרה"ח ר' ברוך שי' העכט.

פרק אחד עשר

פגישה רשמית עם הארכיונאי

יום ג' ז' שבט, שעה 2:15 צהריים, וההמשך בשעה 6
ב"ה היתה היום התחלה טובה, החצי הראשון של היום עבר ב"ה בטוב, ובתור
רישא גופא אזיל.

אחר שגמרתי לכתוב בבוקר התפללתי. בסיום התפלה קבלתי טלפון מר"ל
גרונר. ספרתי לו מקשיי היום האחרון והתקוה שהיום יהיה בהצלחה יותר.

הוא סיפר לי: (א) אשר ר"ק¹¹⁵ היה אצל העו"ד לוי' להכין ממורנדום, (ב) אשר
חתנו של שלמה כתב לוויינטרויב, (ג) אשר כ"ק אדמו"ר שליט"א ענה למינדל
"אזכיר על הציון" על תוכנית נסיעתו [חזרה], (ד) אשר קיבל ידיעה
שבקאזאנסקי שאבאר יש ביכלאך שלנו.

נסעתי למשרד של הד"ר להפגש עם שלמה [הוא נסע בבוקר להתפלל לפני
העמוד, ומשם למשרד הנ"ל], שם נפגשנו, ומיד שנכנסתי הוא בישר לי
שבשעה 10:30 יש לנו פגישה עם מעדועדיאוו והנהלה.

הספקתי לספר לו מהטלפון מר"ל גרונר. הוא טלפן לר' ניסן, להיות מוכן
לאספה ולחכות לנו למטה.

בשעה 10 לקח אותנו הנהג של המשרד למלון, שם עלה ר' ניסן, וביחד נסענו
לפגישה.

בכניסה המיוחדת (שבה הובילו אותנו גם ביום ועש"ק) חתה לנו לובמילה.
היא העלתה אותנו לחדר מיוחד ששם ישב מעדועדיאוו, וגם מנהל המחלקה
דיראגין¹¹⁶ וסגנתו מידוביץ.

התיישבנו כל השבעה מסיבב לשלחן עגול ושוחחנו.

בתחילה הסביר ר' ניסן את שליחותינו ומגמתינו.

אח"כ ביקשתי רשות לשאול כמה שאלות, והמטרתי אותם עם שאלות שונות
ומשונות בקשר לאוסף כתבי-היד.

בתחילה אמרו שאין שום קטלוג לכתבי-היד; אי אפשר לתת לנו לבדוק כתבי-
היד עצמם; יש כאן רק אוסף גינזבורג ותו לא.

בסוף החקו"ד נהיה ברור שרק חלק מהאוסף הוא מאוסף גינזבורג. יש רשימות
מכל האוסף, אבל לא מוגמרות, וע"ז עובד מעדועדיאוו. בין כתבי-היד יש 30-

(115) המזכיר ר' יהודה קרינסקי היה אצל העו"ד מר נתן לוי', להכין תזכיר, אשר אוסף הספרים הוא
של אגודת חב"ד בארה"ב ולא רכוש פרטי, כמסופר לעיל בפרק התשיעי.

(116) באותה שעה הציג את עצמו רק כמנהל חדש של מחלקת כתבי-היד של הספריה. אבל למעשה
הוא נראה יותר כנציג המשטרה החשאית בספריה. הוא ה' צעיר, ולא סימפטי.

במסע השני, בשנת תשנ"א, הוא ניהל נגדינו מאבק עיקש ושפל. כשהתחיל הדיון בענין החזרת
הספרים, הוא אסף קבוצת עובדי הספריה וניהל אתם הפגנות אנטישמיות קיצוניות נגדנו. הוא אהב
את הטיפה המרה, וזה ה' ניכר עליו. בסיום תקופת שהותינו שם הוא מת מוות פתאומי.

כרכים של חסידות חב"ד¹¹⁷.

בקשתי בכל מיני דרכים למצוא אפשרות שאנו נזהה את 30 כתבי-היד, ואמר שלפי התקנון אין שום דרך לזה. ביקשנו לאפשר לנו לראות את הקטלוג - אף שאינו מוגמר, וגם לזה לא מצאו דרך. ברור שהסיבה היחידה לזה, שלא הרשו לנו, כי אינם רוצים שאצליח לזהותם בבירור, שאז, אולי אולי נצליח לקבלם.

ר' ניסן עבר לנושא המחקרים שלו, וביקש להפגש מחר עם מעדוועדיאוו לצרכי מחקריו, שיש לשניהם שטח מחקר משותף, וזה כנראה סודר (הם אף המשיכו לשוחח אחרי גמר הפגישה הכללית - בקשר למחקריהם).

בסוף בירך שלמה, הודה להם על השיחה הנעימה והאדיבה, הזכיר את יום הרמב"ם ואדה"ז, ואף הוסיף סיפור קצר וקולע, וכך נפרדנו בשלום.

בשעה שר' ניסן המשיך לשוחח קצת עם מעדוועדיאוו, כשכולם עמדו בחדר, אני המשכתי את השיחה עם גברת לובמילא. המשכתי לחפש עצה שתסכים להרשות לי לבדוק הביכלאך, וכמובן לשוא.

אח"כ נסענו משם למשרד של הד"ר [האמער], ושלמה שלח טלקס לדזייקאבס בדבר 30 כתבי-היד, וביקשו שיכלול גם את זה בהסכם המקווה.

ההכנות לנסיעה לעיירות

בינתיים היתה רעיה, המזכירה של נינה, עסוקה כל היום בסידור הניירות לנסיעתנו לשאר העיירות¹¹⁸. בהיותנו במשרד קבלנו טלפון ממנה, שנבוא

(117) היה נראה לנו, אשר מעדוועדיאוו הודיע לנו זאת, למרות אזהרות והשגחת המנהל דיראגין. כעבור משך זמן, הוא פירסם מאמר באידיש, בעתון "סאוועיטיש היימלאד", בכותרת "כסידישע קסאוויאדן אין די פאנדן פון מעלויכשער ביבליאטעק אף וו. איי. לענינס נאמען" (כתבים חסידיים באוצרות הספריה הממלכתית שע"ש לנין).

באותו מאמר מספר על אוסף כתב"י של הרב שניאורסאהן מליובאוויטש, שנלקח בשנת תרפ"ד לספריה הצבורית. מספר שם כי באוסף הזה נמצאים לערך 200 כרכים ועוד 6 מגילות אסתר, ואשר זה עתה סיימו את עריכת הקטלוג לאוסף הזה.

באותה שעה לא הצלחנו להשיג את הקטלוג הזה; את זה השגנו בחודש השני לשהותנו במוסקבא בשליחות השנית, בחורף תנש"א (כדלקמן ביומן הנסיעה השניה, כב טבת תנש"א). כתוב רוסית ועברית.

מתוכו למדנו שלא מדובר כאן באוסף כתבי-יד-קודש של רבותינו, כי אם בחלק שאינו חשוב כ"כ, שאותו הניחו למשמרת במחסנים במוסקבא - יחד עם שאר הספרים.

[את האוסף העיקרי הזה לקחו אתם רבותינו אתם מליובאוויטש לרוסטוב, ללנינגרד, לריגא, לווארשא וכו'. בעת פרוץ מלחמת העולם השנייה נשאר אוסף זה בווארשא, ובשנת תשל"ז הוחזר האוסף לידי חב"ד, כמסופר ב"ספריית ליובאוויטש" עמ' קנג-ד, ועתה שמור בגנזי אוסף כתבי-היד שבספריה].

לפני איזה שנים קיבלה הספריה הלאומית בירושלים, עפ"י הסכם מיוחד עם הספריה במוסקבא (בלי ידיעתנו), מיקרופילים של האוסף הזה, ונמצאים במכון לתצלומי כת"י אשר בספריה בירושלים (כדלקמן ביומן הנסיעה השניה, יט אדר תנש"א).

יש בו קרוב 300- כרכים, רובם העתקות וחלקם אינם חסידות חב"ד, וכרכים אחדים כתבי-יד-קודש רבותינו.

(118) אחד מהקשיים בהזמנת כרטיסים, כי רוב הטיסות והנסיעות סגורות לאזרחי חוץ, והוצרכו למצוא מסלול שיתאים לצרכינו ושירשו לנסוע בו גם אזרחי חוץ.

למשרד שבו מוכרים את הכרטיסים, לסדר את מועד הנסיעות.

היא כבר קיבלה את הויזות עבורינו. הזמינה טיסות לקיוב וסמוכותיה, אך עדיין לא באופן סופי.

ר' ניסן חזר למנהל מחלקת הארכיון ההסטורי, ואני ושלמה נסענו אליה. אחרי זמן קצר נסע שלמה לביהכנ"ס [להתפלל לפני העמוד] ואני נשארתי עם רעיה [לסדר את הכרטיסים].

הבעיה האחרונה שעמדה לפנינו היא, שאין קו נסיעה ישר, באוירון או ברכבת, מדניפרופטרובסק לוואראניז'. הסכמתי לבסוף לוותר על וואראניז' בנסיעה הראשונה, ואולי אח"כ ניסע ממוסקבה לוואראניז' וחזרה ליום אחד.

הסיבה לכך, כי לפי התוכנית הראשונה שלנו, ניסע מדניפרופטרובסק לוואראניז' ביום ד' בערב, ומוואראניז' למוסקבה ביום ה' בערב. ואם נצטרך להחליף רכבת מדניפרופטרובסק לוואראניז', לא נגיע לשם ביום ה' בבוקר אלא בערב, ולא נוכל להספיק לבדוק בוואראניז' ולחזור למוסקבה לפני השבת, ובוואראניז' לא רציתי לשבות. לכן נישאר בדניפרופטרובסק מיום ג' בלילה עד יום ה' בלילה, שני ימים, ואז נחזור משם מיד למוסקבה.

זוהי התוכנית, אך עדיין לא אושרה סופית, וגם הזמנת המקומות במלונות עדיין לא סוימה. מחר תצטרך לסדר זאת מיחאיעווא.

מחר נהיה עסוקים אם כן בסיום סידור הכרטיסים ומקומות המלונות, ובנסיעת ר' ניסן חזרה לארה"ב, ומחרתיים בבוקר ניסע צלחה לדרום.

- באותו יום גם תהיה האסיפה בלאסאנג'לעס עם השר זאחארוב בדבר הבאת הספרים, ויה"ר שיהי' כל זאת בהצלחה - לכתחלה אריבער.

היום בבוקר בא טעלעקס מדזייקאבס אל נינה, להודיע אל השר, אשר התוכנית היא לסיים את פרטי ההסכם [בדבר הספרים] בעת שהייתו בארה"ב.

התקוה היא חזקה ומצב הרוח מרומם.

סדר הנסיעה לקיוב¹⁹ וכו' הוא: ממוסקבה לקיוב ביום ה' בצהריים. מקיוב לדניפרופטרובסק ביום ג' יד שבט בערב. מדניפרופטרובסק חזרה למוסקבה ביום ה' טז שבט בערב. הכל במטוס.

להלן יסופר שבאמצע הדרך שינינו את מסלול הנסיעה, ובנסיעה שמדניפרופטרובסק לאודיסה נסענו ברכבת המיועדת לאזרחי רוסיה בלבד. כשקינינו את הכרטיסים בקופה, הודיע קאסיאנענקא שאנחנו אזרחי חוץ (כלומר, רצה לשאול אם ירשו לנו לעלות לרכבת הזאת). אמנם (דניפרופטרובסק היתה עד אז עיר הסגורה לאזרחי חוץ, והעובדים ברכבת לא ידעו אודות החוקים האלו של רכבות מיוחדים עבור אזרחי חוץ, ולכן) היא חשבה שהכוונה היא לבקש שירות מיוחד, והתרעמה מאד על הערה זו. ומכך הבנו שירשו לנו לעלות לרכבת.

הרכבת היתה פרימיטיבית ביותר. לא היו בה חדרי שינה, כ"א קרונות מלאים מטות כפולות, שבהן ישנו אנשים נשים וטף, עד אפס מקום. כך נסענו קרוב ל-15 שעות.

(119) אח"כ שינינו את מסלול הנסיעות באמצע, והספקנו להיות גם באודיסה ובוואראניז', כפי שיסופר להלן.

פרק שנים עשר בלי פספורטים ובלי מלון

יום ה' ט' שבט, ערב יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, זכותו יעמוד להצלחה בשליחותינו הקדושה, שעה 6:45 בוקר

בעוד שעות אחדות אנו יוצאים במטוס לקיוב. יחד אתנו נוסע אנדרעי קאסיאננקא. הוא נוסע אתנו לעזור לנו, ע"י ידיעת שתי השפות, ע"י מומחיותו בספרנות, ע"פ בקשתנו מאת משרד התרבות, וע"פ בקשת סגן שר התרבות פטרוב מאתו.

הוא היה ספרן בספריית האו"מ בנ"י. במשך 5 שנים, מטעם הנציגות הסובייטית. כעת הוא עובד במשרד ליחסי ציבור בספריה במוסקבה. הוא מונה להתעסק עם מנהלי ספריית הקונגרס, הספרייה הצבורית בנ"י. ובבוסטון בעת ביקורם כאן, וכעת מונה להצטרף לנסיעתנו ולעזור לנו¹²⁰.

*

אתמול היינו עסוקים במשך כל היום, אך לא בקשר לספרים עצמם כי אם בהכנות הנסיעה וההסתדרות:

ביום ג' בערב רצינו להאריך את שהותנו במלון אינטוריסט, והשיבו לנו שאין להם מקום. שום בקשה להשאר שם לא הועילה והוכרחנו לנסוע משם למלון קוסמוס.

באנו למלון קוסמוס בערך בשעה 9 בערב. ר' ניסן היה לו אצלו את הפספורט שלו והויזה וקיבל חדר שינה. הפספורט והויזה שלנו נשארו במשרד אוקסידנטל¹²¹, ע"מ לסדר את הכרטיסים, ולא היו אתנו במלון, ובשום אופן לא הרשו לנו לקבל חדר נוסף.

למעשה ישנו כולנו בחדר של ר' ניסן, שלמה על המטה השניה ואני על הארץ¹²².

סידור הויזות וקניית הכרטיסים

במשך כל יום השלישי התעסקה רעיה בסידור הויזה והכרטיסים שלנו. את הויזות סידרה, ואת הכרטיסים לא הספיקה לגמור, גם לאחר התעסקות של שעות אחדות במשרד הכרטיסים.

אני ושלמה הוצרכנו לסיים את הדבר אתמול, ע"י התעסקות במשך שעות נוספות.

(120) כל הפרטים האלו מראים לכאורה, שהוא נשלח אתנו בתור בלש, להשיג על כל פעילותינו. ואכן נזהרנו ממנו קצת. אמנם לא היתה לנו ברירה בזה, ובלעדיו לא יכלנו להסתדר.

(121) של הד"ר האמער. בשעה זו בלילה כבר היה המשרד סגור, ואי אפשר היה להשיג משם את הפספורטים והויזות בחזרה, וכך נשארו תקועים בלי פספורטים ובלי מלון.

(122) באמצע הריצות בין המשרדים במלון, לנסות לסדר שנוכל לישון שם, פגשנו את שני התמימים השלוחים ר' יונה ש"י פרוס ור' ירחמיאל ש"י בלינוב. הם נסעו כאילו בתור תיירים, ובבגדי תיירים, שבקושי הכרנו אותם מרחוק.

מיד בקומינו בבוקר נסע שלמה לביהכנ"ס להתפלל, ואני נסעתי למשרד אוקסידנטל להביא משם את הפספורטים. הבאתי אותם ור' ניסן הזמין לנו חדר ללינה בלילה הבא.

התפללתי וסעדתי ושלמה חזר. נגשנו לסידור החפצים; מה שלוקחים אתנו לקיוב וכו' העלינו לחדר שלנו החדש, ומה שאינו זקוק לנו שם סדרנו בשלשה מזוודות ולקחנו אתנו למשרד אוקסידנטל, למשמרת עד שנחזור מהנסיעה לדרום.

משם נסענו למשרד הכרטיסים. לאחר שעות אחדות של ריצה מחלון לחלון¹²³, בא אלינו קאסיאנענקא הנ"ל להכיר ולעזור בסידור הכרטיסים. שלמה נסע לביהכנ"ס להתפלל לפני העמוד ואני נשארתי לשוחח אתו על שליחותינו, ולחכות על הכרטיסים.

כשקבלנו הכל, לקחנו טקסי לביהכנ"ס, שם לקחנו את שלמה ונסענו למלון קוסמוס, ובדרך ירד קאסיאנענקא לדרכו.

סעדנו סעודת ערב. סידרנו את הזמנת המלון במוסקבה אחרי שנחזור מקיוב. טלפנו לר"י קרינסקי לדווח, והלכנו לישון.

קמתי בשעה 6 להכין עצמינו לנסיעה, ולרשום את מאורעות יום האתמול. עדיין מוקדם מדאי להתפלל. ירדתי למשרד כדי לשלם עבור הטלפון, אמנם הוא היה עדיין סגור.

כעת עלינו להתפלל ולסעוד ולפגוש את קאסיאנענקא בשעה 8:30 ולנסוע לשדה התעופה.

---

(123) בלי השפה הרוסית היה קצת קשה לנו להסתדר. בתור עמד ערבי צעיר שמדבר גם רוסית וקצת עברית, והתנדב לעזור לנו קצת.

פרק שלושה עשר

הספריה האבודה בקיבו

יום ו' עש"ק יו"ד שבט, יום ההילולא, שעה 4:30, קיבו
אכן היו שני ימים אלו, אתמול והיום, ימים מעניינים ומלאי עבודה אינטנסיבית; אף אם אמנם לא היתה הצלחה במציאת הספריה האבודה. אתמול בבוקר בשעה 8:30 בא קאסיאנענקא למלון שלנו. לקחנו טקסי ונסענו לשדה התעופה. הגענו בשעה 10:15 כשעה לפני המראת המטוס. בשעה 12:40 נחת המטוס בקיבו. כעבור שעה וחצי הגענו למלון דניעפרו בקיבו. נגשנו מיד לעבודה. הוא צלצל לספריית האקדמיה למדעים להזמין ראיון עם המזכירה המלומדת, איוואנטשענקא וואסיליעווא. באה למלון שלנו גם פקידה במשרד התרבות בקיבו, שמונתה להיות לנו מורה דרך נוסף. נפגשנו עם המזכירה המלומדת הנ"ל. שלמה הסביר את מטרת שליחותנו. אני הסברתי את תולדות ספריית האינסטיטוט פאר יידישער קולטור הנאבדת¹²⁴,

(124) כבר מסופר לעיל ביומן כ"ד טבת, כי בהיותנו במוסקבה רשמתי:

תזכיר בקשר לספריית "אינסטיטוט פון דער אידישער קולטור" בקיבו, שמה שנשאר ממנה נמצא עתה בפעטשערסקע לאוורעס ובמרתף הבנין העתיק של האקדמיה בקיבו

במאמר מפורט של אסתר ראזנטאל (שניידרמן) ב"די גאלדענע קייט" (70/69 ת"א 1970) מספרת על הדרכים שבה נבנתה הספריה בין השנים 1925-1935, ועל הדרכים שבה נחרבה בין השנים 1936-1949.

היא למדה ועבדה באינסטיטוט הנ"ל משנת 1930 ואילך, וידעה לספר מכל הנעשה בו ממקור ראשון (עמ' 91).

הספריה התקיימה בתחילה ברחוב סווערדלאוו 9 ולאח"ז ברחוב לעוואאווסקע 10 (שם). ע"פ חוזר הממשלתי משנת 1925 לערך (עמ' 82) התחילו לאסוף ספרים בעיירות שונות כדי להגדיל את הספריה הזאת. הנהלת הספריה פנתה בהמשך לאוהדים בכל העיירות, לאסוף כל הספרים שאינם באים לשימוש ולהביאם לספרייתם לקיבו (תצלום החוזר שם עמ' 84). באותה שעה היו בספריה 13.000 כרכים (חוזר הנ"ל), ובמשך 10 השנים נאספו מרחבי רוסיה לספריה הזאת 250.000 כרכים (עמ' 87).

את הספרים האלו אספו בבתי כנסת, ישיבות ובתי מדרש שחוסלו בשנים האלו (שם עמ' 85). בעיר קרעמענטשגו החב"דית, שגרו בה כמעט רק חסידי חב"ד, רבניה היו חסידי חב"ד ובתי כנסת רבים של עדת חב"ד, לשם נשלח אחד מהספרנים בספריית קיבו בשם קוויטני, בשנת 1930, והביא משם "501 קילוגרם ספרים" (שם עמ' 85-86).

באותה שנה כבר נאספו לספריה 100.000 ספרים, ובשנת 1934 התרבו עד 250.000 (שם עמ' 86-87). בשנת 1935 באה פקודה להפסיק את אסיפת הספרים הזו (עמ' 89-90). בשנת 1936 מחסלת הממשלה את האינסטיטוט ואוסרת כמה מראשיה (עמ' 90). חלק מהספריה נעלם ע"י נ.ק.ו.ד. ובבנין של האינסטיטוט נכנס אינסטיטוט ללימוד מרקסיזם (עמ' 91).

מה שנשאר מהספריה הנ"ל הוחרם והושמד בחלקו ע"י הגרמנים במלחמה, ומה שנשאר אורגן מחדש בשנת 1947 בחדרים אחדים שבאותו בנין (עמ' 91-92).

בשנת 1949 החליטה הצנזורה לחסל את כל הספריה הזאת. הכריחה את הספרנים עצמם לעזור בהכנסת הספרים מהארוניות לתיבות ולהורידם ל"פעטשערסקע לאוורעס" ולמרתפי הבנין העתיק

וקאסיאנענקא תרגם בינינו מאנגלית לרוסית.

עיקר דברי היו, שבעצם חשבתי שהספרים של הספריה הנ"ל, שנלקחו ע"י היבסקציה מבתי הכנסת שלנו, ובשנת תש"ט הוחרמה ע"י הממשלה ואוכסנה בשני מרתפים, עדיין נמצאת במרתפים הנ"ל¹²⁵.

אמנם בלינגרד ראיתי בספר האינקונבולים של הספריה הזאת, שרשומים בו גם שני אינקונבולים עבריים, ובאחד מהם רשום שמקורו מספריית האינסטיטוט הנ"ל, דבר זה מעורר חשד שמא כל האוסף נמצא עתה בספריית האקדמיה למדעים הזאת.

היא ענתה שהיא יודעת רק משני האינקונבולים האלו, ולא משום ספרים אחרים בספריה. מ"מ היא תבדוק זאת, וכשתהיה לה תשובה ברורה היא תודיע לנו.

מ"מ בקשתי לראות את האינקונבולים האלו. היא לקחה אותנו לחדר האינקונבולים. הפגישה אותנו עם הספרנית לספרים עתיקים. הראו לנו את ארון האינקונבולים, ומצאתי מיד את השנים העבריים:

(א) JA117. אבודרהם, אשכנז רנ"א. עליו חותמת: קאטעדער פאר יידישער קולטור בא דער אוקראינישער וויסנשאפטלעכער אקאדעמיה ביבליאטעק. אדרעס: קיעוו סווערדלאוו 9.

[במאמר שב"די גאלדענע קייט" מסופר שזוהי הכתובת הראשונה של האינסטיטוט].

(ב) JA118. שרשים, נאפולי רנ"א.

בהביטי על שאר האינקונבולים שאצלם, כמה מאות, הבחנתי ספר שכרוך בקלף שעליו כתב עברי ישן. עיינתי וראיתי שהוא מהתלמוד. עיינתי ולא זכרתי מהיכן הוא, אך יש בו סוגיית חפצי שמים כו' שאפשר לעשותה ע"י

של האקדמיה הקיבוצית (שם עמ' 92-93). בשנת 1969 עדיין היו הספרים האלו בשני המרתפים הנ"ל (שם עמ' 101-102).

מסתבר שעדיין מונחים שם הספרים שהונחו בהם בשנת 1949, ואולי גם אלו שהונחו שם בשנת 1936.

חלק הארי שבהם הוחרם מבתי הכנסת שלנו כנ"ל. לעם הרוסי אין שום תועלת בהם ואנו מבקשים ייחזרו האוצר לבעליו.

ועוד אחת היא, שאפשר שגם חלק מספריית ליובאוויטש, שכבר דנו בה, נמסרה לאותה ספריה בקיבו, וגם היא מונחת במרתפים הנ"ל, וכפי שכבר נתבאר בהוספה לתזכיר [אודות אוסף שניאורסאהן שבספריית מוסקבה], שמשנת 1926 ואילך השתדלה היבסקציה להשיג רשיון לקבל את הספריה הזאת מאת ספריית לנין במוסקבה. אפשר שחלק ממנה אמנם נמסר להם, וא"כ גם הוא מונח באותם מרתפים.

זכותנו לבקש שהספרים המונחים במרתפים ואינם מביאים שום תועלת, יוחזרו לבעליהם האמיתיים.

(125) למעשה הם עדיין נמצאו באותה שעה במרתפים הנ"ל, והתגלו והתפרסם הדבר בשנת תשנ"א. דומני שדובר אז על 70 אלף כרכים שנמצאו במרתפים האלו. אמנם בשעה שביקרנו במרתפים האלו והשתדלנו לאתר אותם, הוליכו אותנו סחור סחור והכחישו זאת מכל וכל, כפי שיסופר להלן.

אחרים כו' וסוגיית מרחיקין ציון ממקום כו'¹²⁶. יש בו 4 טורים. כנראה הוא דף כפול שבכ"א שני טורים. ואולי נכתב בגליל כס"ת? מספר הספר JA182.

אח"כ אמרתי לקאסיאנענקא ולנציגת המשרד התרבות הקיובית, שצריך א"כ לברר אצל הגלאוולט (הצנזורה הפוליטית), שהם הוציאו את הספרים בשנת 1949 מהספריה והכניסום למחסנים, אולי ידוע להם היכן מונחים כיום. שניהם הסכימו לזה.

אני עם שלמה נסענו לביהכנ"ס והם נסעו למשרד התרבות, קאסיאנענקא יחד עם מנהל המשרד הלכו למשרד גלאוולט. הם הבטיחו לבדוק זאת בארכיון ולתת תשובה.

אנחנו נסענו לביהכנ"ס, שהיה סגור אז, והשומר אמר שלא מתפלל בו מנין למנחה - מעריב, רק לשחרית, בשעה 8. חזרנו למלון, אכלנו, צלצלנו לר"י קרינסקי לדוות, והלכנו לישון.

בבוקר קמנו ונסענו לביהכנ"ס לתפלה. שלמה התפלל לפני העמוד. פגשתי שם בע"ת ושוחחנו על המצב כאן. המורה שלו כבר באה"ק מלפני ר"ה. מהמתקברים הצעירים - 5 נסעו לארה"ק ו-3 נשארו.

אחרי התפלה הלכנו לראות את אפיית המצות לפסח, וקנינו שני חבילות גדולות לצרכינו, אחד מהם מסרנו למתקרב הנ"ל.

סוכ"ס יו"ד שבט היום. למדנו פרק תניא וצדקה לפני התפלה והשלמנו הצדקה בנתינה הנ"ל. אתמול בלילה למדנו משניות וניסינו לחזור על האות הראשונה של באתי לגני ממה שזכרנו, וגם משל תשי"ב.

חזרנו בשעה 9:30, אכלנו, ובשעה 10 נפגשנו עם שני הנציגים הנ"ל ונסענו לספריית הפעטשערסקע לאוורעס.

אמנם השבת מתקרבת, ואצטרך להמשיך את הרשימה במוצאי שבת קודש.

פרק ארבעה עשר חיפושים אינטנסיביים בקיוב

מוצאי ש"ק בשלח, שעה 9:15

בעוד שעה נוסעים אנו בעזה"ת לדינפרופטרובסק, עם רכבת בתא שינה, ונגיע לשם ברבע לעשר בבוקר.

הסיבה לנסיעה פתאומית זו, כי לאחר כל בירורים שביום חמישי וששי העבר לא נשאר לנו מה לעשות כאן בקיוב. מה גם, שמחר ביום ראשון סגורים כל המשרדים של הספריות, רק אולם הקריאה נשאר פתוח, וגם בו לא נוכל להכנס בלי כרטיס ספריה, שלא נוכל לסדרו ביום ראשון.

דנו בין שלשתינו בכל הפרטים היום בערב, ושלמה הציע שניסע לדינפרופטרובסק, כדי לא לבזבז את יום הראשון.

קאסיאנענקא ניסה לברר במשרדי התיירות, וכולם השיבו בשלילה. החליט שלמה לרדת אתו. הוא מצא מי שמדברת אנגלית, וביאר לה את דבר השליחות והקשר להאמער ולמשרד התרבות, ושיש לנו ויזה לדינפרופטרובסק, והועילו הדברים. שניהם נסעו לתחנת הרכבת לקנות כרטיסים ואני נשארת לסדר החפצים.

מחסני פעטשערסקע לאוורעס

אחזור כעת לסקירת יום הששי:

בשעה 10 נסענו לפעטשערסקע לאוורעס. יש שם שלוש ספריות, ובשלשתם ביקרנו ודיברנו עם המנהל וסגנו:

(א) ספריה היסטורית. המנהל מאקארענקא לערי לענידאוויטש. יש בה כשמונה מאות אלף ספרים.

(ב) ספריה של המוזיאון. המנהל יורי קובלניק. יש בה 8.000 ספרים. המנהל הוא ממונה על כל בניני המוזיאון שבלאוורעס. בס"ה הם 105 בנינים.

(ג) מוזיאון של ספרים. המנהלת קוסעינא וסגנה גלאמאזדא. בספריה 35- אלף ספרים.

כל המנהלים האלו אמרו שאין שום ספרים עבריים בספרייתם, ואינם יודעים משום מחסן באיזור הלאוורעס שיהיו בו ספרים עבריים. לבסוף אומר גלאמאזדא, שבספריה הזאת עובד אחד בשם צעדענקא, כעין קיוריטער. הוא עובד ותיק ויודע מה שהיה כאן, אבל הוא כעת בחופש.

הוא הביא מהמשרד את טלפון הבית שלו, וקאסיאנענקא צלצל לו ואמר: איני זוכר מספרים עבריים, אך אני זוכר שבשנת 1951 היו במחסנים של מגדל הפעמון שבאיזור הלאוורעס אוצרות ספרים שהונחו לשמירה. לערך בשנת 1960 הועברו משם לבנין מאנעסטער וואודאביצקי שבאיזור המוזיאון הארכיאולוגי, ובאותה שנה היתה שם שריפה ונשרף חלק מאוצר הספרים. אפשר לברר שם מה נשאר מהספרים האלו, ואם היו שם ספרים עבריים.

בנין מאנעסטערי וואודאביצקי

נסענו משם לבנין מאנעסטערי וואודאביצקי. הטקסי הביאה אותנו לכניסה למוזיאון הארכיאולוגי, ולאחר הליכה של כ-20 דקות הגענו לבנין המיועד¹²⁷, שם נפגשנו עם המזכיר המלומד בשם קאזאק. הוא שמע על תוכן בואינו. אמר שהוא לא יודע על כך, אך יש פה עובד ותיק, שהוא ילך לשאול אותו ויחזור להשיב לנו.

כך עשה ובא וסיפר שאחרי השריפה נלקחו כל הספרים שניצלו מהאש חזרה לספריית האקדמיה המדעית, כיון שהרכוש שייך להם.

*

בהמשך לזה עברתי עוד הפעם על המאמר ב"די אידישע קייט", היום בבוקר לפני התפלה, וראיתי שאמנם כך כתוב שם, שבשנת 1949, שבה נלקחו הספרים העבריים לשני המחסנים הנ"ל, היה כלול אוסף זה בספריית האקדמיה המדעית.

מכך הבנתי איך הגיעו האינקובולים של האינסטיטוט לידי הספרייה של האקדמיה המדעית, ופשוט שבשעה שרוקנו את הספרייה הזאת מהספרים העבריים, לא לקחו ממנה את הספרים העבריים שבארון האינקובולים, ולא אלו שבאוסף כתבי-היד העתיקים. לכן אמנם אמרה לנו המזכירה המלומדת, שיש להם כתבי-יד עבריים מתחיל מהמאה העשירית, מתאים למה שמשופר במאמר הנ"ל שהיה בספריית האינסטיטוט.

מכל זה מובן גם, שאם אמנם נשארו מהשריפה ספרים עבריים הוחזרו לבעליהם הראשונים - ספריית האקדמיה למדעים, ומה שאינה יודעת מזה המזכירה המלומדת, כי הם כנראה עדיין מונחים באיזשהו מחסן, לא מסודרים בארונות ולא מקוטלגים.

דברתי היום בכל זה עם קאסיאנענקא, והוחלט לכתוב תזכיר בכל זאת, לשלוח טופס למשרד התרבות וטופס למזכירה המלומדת הנ"ל, ואולי יועילו הדברים למצוא סוף כל סוף את האבידה.

*

אחרי בנין וואודאביצקי נסענו לספריית הרפובליקה. נפגשנו גם שם עם המנהלת יעוודאקיא באביטש. גם היא אמרה שאין ידוע לה שום ספר עברי בספרייתם. אם אמנם יש ספרים עבריים, זה יכול להיות רק בספריית האקדמיה למדעים. יש להם כ-3 מיליון ספרים.

אתה נפגשנו אחרי שעה 3 בצהריים. הספרייה היא מעבר לרחוב מהמלון שאנו מתאכסנים בו. חזרנו ב-4 למלון והתחלנו ההכנות לשבת¹²⁸, וכתובת היומן.

(127) אח"כ נודע לנו שיש עוד כניסה לאותו בנין, מהצד השני של גן המוזיאון הארכיאולוגי, ושם יכול הטקסי להגיע עד לפתח הבנין; אך משום מה לקחו אותנו בדרך הארוכה, והתייגענו בחנם בהליכה ארוכה בשלג מחליק.

(128) בליל שבת נשארו להתפלל ולסעוד במלון. בשבת בבוקר הלכנו ברגל לביהכ"ס להתפלל, בכביש ההולך לאורך הנהר. בדרך עברנו גם את הבנין ששימש פעם כספריית האינסטיטוט, ובאותה

פרק חמשה עשר חיפושים בדניפרופטרובסק

יום א בערב [יב שבט], שעה 4:15, דניפרופטרובסק

כאמור יצאנו אתמול בלילה ברכבת לדניפרופטרובסק. הגענו בשעה 9:45. לקחנו טקסי למלון דניפרופטרובסק שבו אנו מתאכסנים, ובדרך ביקשנו לעצור בביהכנ"ס.

ביהכנ"ס היה סגור, ואמר לנו שכן [וולאדימיר], שמתפללים בו רק שחרית בשבת ובב' וה'. מחר בבוקר יתפללו בו בשעה 10.

נכנסנו למלון הנ"ל, והמחיר הוא רק 5% ממה ששלמנו במוסקבה, והסיבה היא כי כאן אין משרד תיירות אינטוריסט¹²⁹, ולכן אנו משלמים אותו מחיר כמו האזרחים הרוסיים; משא"כ במקום שיש בו משרד אינטוריסט, אנו משלמים שלא בערך יותר.

נסענו מיד לספריות:

א) לראשונה לספריית האוניברסיטה. היא סגורה היום, ותיפתח מחר בבוקר בשעה 8:30.

ב) לספריה הציבורית. אחרי שסדרו לנו כרטיסי מבקר בספריה, קישרו את קאסיאנענקא למנהל הספריה, הוא אמר שאין שום ספר עברי בספריה הזאת והוא מסופק אם יש כזה גם בשאר הספריות.

ג) למוזיאון ההסטורי. הוא פתוח היום לביקורים, אך אין המנהל ועוזריו עובדים היום ואין עם מי לדבר.

ד) למוזיאון הדתי. שם פגשנו יהודי, אביו ברח בעת הכיבוש הנאצי וכך נשאר בחיים. הוא צלצל לאמו ולדודתו וגם הן לא שמעו על הרב שניאורסאהן.

שאלנו על ספרים בעברית, והוא השיב שבמוזיאון ההיסטורי הנ"ל יש כמה חלקים מהתלמוד וגם סידורים וחומש, נדפסו כנראה בווארשא, ויותר מזה אינו יודע.

משם נסענו לתחנת הרכבת, להזמין כרטיס מסע למחר בלילה מדניפרופטרובסק לאודיסה. הרכבת יוצאת בשעה 9 בלילה, ומגיעה לאודיסה ביום ג' בבוקר בשעה 8.

חזרנו למלון, אכלנו, עוד מעט נצטרך לצלצל לנ. ולבטל את כרטיס האוירון שיש לנו מקיוב לאודיסה.

יותר מזה אין לנו כנראה מה לעשות היום.

שעה עסקו בו בבניה, הוא ה' ריק ושיפצו אותו מחדש.

אחרי התפלה חזרנו למלון ברגל, יחד עם בעל התשובה הנזכר, ששוחחנו אתו כל הדרך.

אמנם את כל זאת רושם אני עתה מהזכרון, כי באותה שעה לא הספקתי לסקור את יום השבת ביומן.

(129) כי הכניסה לעיר הזאת היתה עד אז אסורה לאזרחי חוץ.

מחפשים זכר לספרי אביו של הרבי

יום ג' בוקר, שעה 9, במסע הרכבת מדינפרופטרובסק לאודסה הרכבת יצאה מדינפרופטרובסק בשעה 9, כבר נוסעים 12 שעות, ועוד עלינו לנסוע כשעתיים וחצי.

אילו היתה הרכבת מהירה היינו מגיעים בכ-5 שעות, אך כל חצי שעה או שעה היתה לה תחנה, וגם עצם הנסיעה אינה מהירה.

אתמול בבוקר ביקרנו בספריית האוניברסיטה. נפגשנו עם המזכירה המלומדת, שאמרה לנו שאין שום ספר עברי בספרייה. שאלנו מי יכול לדעת יותר על ספרים עבריים בדניפרופטרובסק, ואמרה שיש זקן אחד בשם מושקין, ביבליוגרף, ואפשר הוא יודע יותר. אין לו טלפון בבית. היא שלחה אליו את אחת מהעובדות, וכשחזרה אמרה שהוא יצא לחופשה ואינו בעיר.

משם הלכנו לביהכנ"ס, שאמרו לנו שהוא פתוח ביום ב' וה' משעה 10, היינו שם לפני 10 והיה סגור. חזרנו למלון, וכל חצי שעה נגשתי לבדוק אם כבר נפתח¹³⁰, והיה סגור.

אחר הצהרים טלפן קאסיאנענקא לוולאדימיר סארגייטוויץ, מועד המדינה לכנסיות. הוא הסביר לו את מטרת שליחותינו. הוא היה מאד אדיב. הוא טלפן לראשי ביהכנ"ס, והתדברנו להפגש בשעה 5 בערב בביהכנ"ס.

בשעה 2 בצהרים היתה לנו פגישה במוזיאון ההיסטורי, שנאמר לנו ביום הקודם, שיש שם ספרים אחדים בעברית. באנו לשם, נפגשנו עם המזכירה המלומדת. היא הביאה לנו ס"ת, חומש, גמרא וחלק יו"ד משו"ע אדמו"ר הזקן. היא אמרה לנו שהם קיבלו את זה מביהכנ"ס, כדי שיוכלו להראות למבקרים משהו על הדת.

בדקנו אותם ולא מצאנו בהם שום סימן, רק כתוב שהוא של ביהכנ"ס קאצעבינסקי.

בדיקת הספרים בבית הכנסת

בשעה 5 הלכנו לביהכנ"ס. פגשנו שם את וולאדימיר¹³¹ וכחמשה מראשי ביהכנ"ס. הזקנים דיברו אידיש ולא הוצרכנו למתרגם.

(130) בית הכנסת הוא כמה דקות הליכה מהמלון.

כיום בית הכנסת הזה משופץ, ומכנה בו השליח הרב שמואל שי' קמינצקי.

(131) שאלנו אותו מדוע לא בא אף אחד לתפלה בשעה 10 בבוקר, כפי שאמר לנו אתמול, והשיב שהם ראו בנו אנשים אזרחי חוץ, ופחדו.

באותה שעה היתה עדיין העיר סגורה לתיירים (אנחנו היינו מהתיירים הראשונים שהגיעו לעיר), ולא היו רגילים לזה ופחדו.

יתירה מזו זכור לי, שכשהיינו במלון והזמנו שיחה טלפונית לארה"ב, נבהלה המזכירה וטלפנה למשטרה להודיע, שכנראה יש כאן אזרחי חוץ, אולי מרגלים.

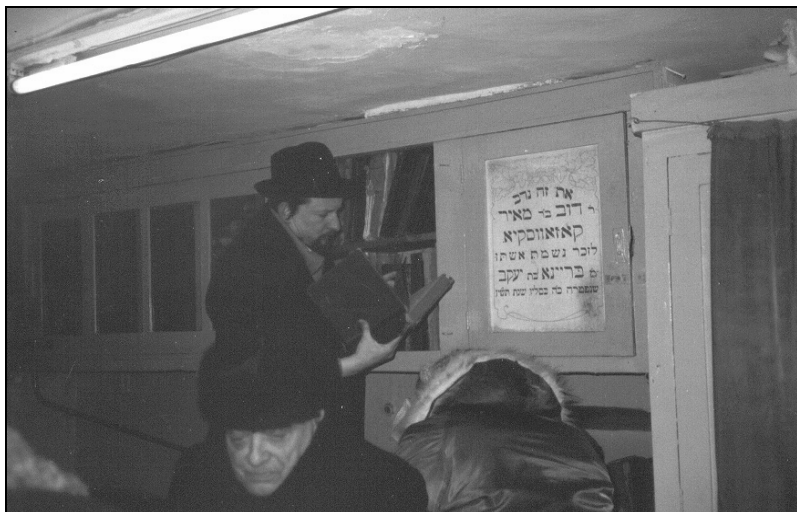

בבית הכנסת בדניפרופטרובסק

בתחילה העלונו לעזרת הנשים, יש שם ארון קודש וסידורים וחומשים, ששם מתפללים בחורף.¹³²

(132) הבנין היה עזוב, בלי חימום, ולכן לא יכלו להתפלל בו בחורף, כי אם בעזרת נשים, ששם הי'

בדקנו את הסידורים והחומשים, ולא מצאנו שום רמז לר' לויק זצללה"ה. הצטלמנו שם יחד עם אנשי ביהכנ"ס.

בדיקת הספרים בבית הכנסת בדניפרופטרובסק

אח"כ הורידונו למטה. יש שם בארון כ-150 ספרים שונים. בדקנו אותם, ולא מצאנו ספרים של ר' לויק זצללה"ה, אך מצאנו ספר אחד מביהכנ"ס ברוסטוב; אחד מספרי ר' יהושע נימאיטין, ואחד מספרי לוי יצחק; לא שניאורסאהן, ואולי מהמשפחה. הם נתנו לנו את שלושת הספרים הללו בשמחה. הצטלמנו שוב. הודינו לוולאדימיר ולאנשי ביהכנ"ס. התפללנו, סעדנו, ארזנו את החבילות, והתכוונו לדרך לאודיסה.

תנור קטן שחיים את החדר.

היום שביקרנו בו הי' קר מאד, ומתוך קור חזק, וביגוד חורפי, הוצרכנו לבדוק את הספרים, כפי שרואים זאת גם בתמונות.

פרק ששה עשר חיפושים באודיסה

יום ג' בערב [יד שבט], שעה 8

באו היום נציגים ממשרד התרבות באודיסה לקבל את פנינו במלון¹³³, ולקחת אותנו לשני הספריות שיש בהם ספרים עבריים:

(א) ספריית האוניברסיטה. דברנו עם המנהלת, שאמרה לנו שיש להם כ-5000 ספרים באידיש שנדפסו אחרי המלחמה.

(ב) ספריית הרפובליקה. הראו לנו הקטלוג של ספרי העברית. אין שם ספרים בעברית אלא כ-5000 ספרים באידיש, לא רבניים כמובן. שני ספרים רבניים מאחרי המלחמה, שהראו לנו, ולא מצאנו בהם שום סימן.

אח"כ לקחו אותנו לביהכנ"ס¹³⁴. ישב שם שמש. אומר שמתפלל בו מנין רק בשבת (כ-50 איש) ובב' וה'.

ראינו בביהכנ"ס גם את אפיית המצות¹³⁵.

בקומה העליונה יש איזה ספרים, אך המנהל איננו והשמש אומר שאין לו המפתח.

*

דברנו היום בטלפון עם הר"ל גרונר, שאלנו אם לנסוע חזרה לקיוב ולבדוק את הספרים בביהכנ"ס, והשיב דעתו לשלילה. א"כ הזמין עבורינו קאסיאנענקא כרטיס מכאן לוואראניז'. מחר בשעה 4 אחה"צ.

יום ד' ט"ו בשבט שעה 1:30 בצהריים

קמנו היום בבוקר. התפללנו ואכלנו והלכנו לביהכ"נ לבדוק הספרים הנמצאים שם. קאסיאנענקא הזמין שהי"ר יבא לפגוש אותנו, וכן היה. יש שם כ-3000 ספרים. בדקנו אותם ולא מצאנו באף אחד מהם סימן.

בעוד שעה נצא לשדה התעופה לנסוע לוואראניז'. שם בשדה התעופה [בוואראניז'] יחכה לנו נציג ממשרד התרבות שיסע אתנו לספריות.

סיכום ביניים

היום בבוקר, בהתקרב מועד חזרתנו למוסקבה, שוחחנו בפרטיות, אני ושלמה, על התכניות לעתיד.

ההחלטה נשארה שמיד בבואנו למוסקבה עלינו להשתדל להתחיל לעשות רשימה מכל הנמצא באוסף שניאורסאהן שע"ש פוליאקוב.

(133) מעניין היה לראות את פועלי המלון מדברים אתנו אידיש רהוטה.

(134) ביהכנ"ס הגדול, שכעבור איזה שנים התמוטט וחרב.

(135) במאפיה שבחצר בית הכנסת (כעין זה ראינו גם בבית הכנסת הגדול שבלנינגרד ובקיוב, כמסופר לעיל).

עזרת הנשים הגדול והגבוה שימש כמחסן למצות שנאפו, והוא היה מלא וגדוש בחבילות מצות לפסח.

קראנו לקאסיאנענקא והסברנו לו את החלטתינו. בקשנוהו למסור למשרד התרבות במוסקבה את תוכניתנו ולבקש:

(א) רשיון לעשות רשימה מכל כתבי-היד השייכים לחב"ד שבארכיון.

(ב) רשיון לעשות רשימה מכל האוסף שע"ש פוליאקוב.

(ג) כיון שזה יומשך כשלושה שבועות, יש להאריך את הויזות שלנו למשך זמן זה.

הוא חיכה יותר משעתיים, עד שקיבל קו טלפוני למשרד במוסקבה¹³⁶, ומסר את הנ"ל.

אחרי החלטתנו הנ"ל צלצל שלמה לוויינטראוב, להודיע את החלטתנו הנ"ל, ולבקשו שידבר עם דזייקאבס [עוזרו של ד"ר האמער] שישלח טלקס בנידון הזה למוסקבה, שיסכימו לשלשת הבקשות הנ"ל. הוא הסכים לעשות זאת בשמחה.

תזכיר למשרד התרבות

הוא גם הציע שנכין כעת תזכיר מכל שליחותינו, כדי שיהיה מוכן לבואו של השר זאחארוב ביום השישי.

דברתי עם קאסיאנענקא, שאני אכתוב זאת לעצמי, ואח"כ אקרא את זה לפניו, והוא יכתוב ברוסית; ובהגיעינו למוסקבה יכתוב זאת במכונת כתיבה.

וזה החלי:

תזכיר - סקירה על נסיעתנו וחיפושינו בעירות

מוסקבה, לנינגרד, קיוב, דניפרופטרובסק, אודיסה, וואראניז'

ארבעה מטרות היו לנסיעת שליחותינו לברית המועצות:

(א) ספריית ליובאוויטש, שהוכנסה למחסן בשנת 1916. בשנת 1924 הוכנסה לספריית לנין. בשנת 1926 קיבלה תנועת חב"ד העולמית רשיון¹³⁷ קבלת הספרים חזרה, אך הספריה לא החזירה (ע"י תכסיס) את האוסף.

במשך השנים הבאות נמשכה ההשתדלות של תנועת חב"ד העולמית לקבל את האוסף ולא הצליחה.

מיד בבואינו למוסקבה התחלנו לחפש את האוסף הזה, וכעבור 4 ימים גילינו אותו במילואו כיחידה אחת, ובה כ-8500- טייטלס [כותרים], אלא שמסיבה לא ידועה נרשמה ע"ש פוליאקוב, אחד מידידיו המקורבים של הרבי נ"ע, מייסד ספריית חב"ד.

בדקנו את הקטלוג של הספרים העבריים בספריית לנין. מצאנו בו כ-1000- ספרים רשומים באוסף פוליאקוב (שאר הספרים שבאוסף זה עדיין לא

136) באותה תקופה אי אפשר היה לטלפן מעיר לעיר בתוך רוסיה, בלי לבקש מהמרכזיה לקשר. וכדי לקבל קשר, נמשך לפעמים כמה שעות.

137) כך חשבנו אז. אח"כ התברר שהרשיון הזה ניתן כבר בשנת תרפ"א, כמסופר ב"ספריית ליובאוויטש" עמ' פב-ג.

קוטלגו) ומצאנו אותם גם ברשימת הספרים של אוסף ליובאוויטש, שנעשה בשנת 1906.

בדקנו כ-20 ספרים מהאוסף הזה, ובחלק מהם מצאנו את כת"י של הרבי נ"ע, מייסד הספריה הזאת.

*

אחרי שזיהינו בבירור את אוסף ליובאוויטש, שנמצא בשלימותו בספריה, בקשנו למצוא גם את כתבי היד של חב"ד שבספריית לנין. אחרי כמה הרפתקאות נפגשנו עם ראש המחלקה מר דיראגין, סגנתו מיודוביץ, הארכיוויסט העברי מעדוועדיאוו, וסגנת המנהלת ליחסי ציבור לובמילה. אחרי שיחה של קרוב לשלוש שעות סיפר לנו בפירוט שיש עשרות כרכי כת"י של חסידות חב"ד בארכיון.

בקשנו לראותם ולזהותם, אך עדיין לא נמצאה האפשרות לזה.

(ב) לפני שנתיים וחצי קיבלתי מכתב מחבר בליאון צרפת, בצירוף קטע מצולם מכתב-עת, שבו מאמר מסטאראקובה, ביבליוגרפית מובהקת מוכרת בלנינגרד. היא מספרת בפרטיות על אוסף פירקוביץ, ומוסיפה שלידו עומד ארכיון שניאורסאהן, שיש בו חומר רב לתולדות התנועה.

נסענו לשם כך ללנינגרד. ביקשנו להפגש עם גברת סטאראקובה הנ"ל, אך היא השיבה שמצב בריאותה קשה ואינה יכולה להפגש.

הלכנו לספריית סלטיקוב-שצעדרין, שבו האוסף והארכיון הנ"ל, נפגשנו עם הארכיוויסט ד"ר וויקטור לעבידאוו, הוא הראה לנו את הקטלוג של כתבי-היד העבריים ומצאנו בו שני כרכים וקונטרס אחד מחסידות חב"ד, אך בקשר לארכיון שניאורסאהן הנ"ל אמר שכבר נתבקש אשתקד למצוא זאת ואיננו, הוא אומר שדיבר בזה עם סטאראקובה אך הבטיח לנו שהארכיון הזה איננו נמצא בספריה.

הלכנו משם לספריית המכון האסייתי, שע"י האקדמיה המדעית, נפגשנו שם עם הארכיוויסט נפתוליעץ, שהראה לנו את הקטלוג של כתבי-היד, ומצאנו בו ארבעה כרכים מהחסידות שלנו.

נפגשנו גם עם הספרנים של הספרים העבריים בשני הספריות הנ"ל, אך לא מצאנו שם מהנחוץ לנו.

(ג) בקיוב היתה בין השנים 1925-1935 ספריית האינסטיטוט פאר אידישער קולטור. הם קיבלו רשות לאסוף את כל הספרים העבריים שבבתי הכנסת ובתי המדרש ברחבי רוסיה, ומשאר המקומות שבהם ספרים עבריים, ולבנות מכל אלו ספריה גדולה. הם אספו רבע מליון ספרים במשך עשר השנים האלו.

אח"כ עברה הספריה לספריית האקדמיה המדעית בקיוב.

בשנות המלחמה שללו הגרמנים חלק מהספריה, והנשאר מזה סודר מחדש בספריה אחרי המלחמה.

בשנת 1949 הוציא הגלאוולט את האוסף הזה מהספריה והניחו בשני מרתפים למשמרת: (א) מגדל הפעמון בפעטשערסקע לאוורעס. (ב) ארמון האקדמיה

הישנה בקיוב.

באנו לקיוב לחפש את האוצרות האלו ולמצוא בהם את הספרים שנלקחו מבתי הכנסת והמדרש שלנו.

בתחילה הלכנו לספריה הנ"ל. הם הראו לנו שני ספרי אינקונבול שיש בא' מהם חותמת של האינסטיטוט הנ"ל. וספר שלישי, אינקונבול רוסי הכרוך בדף מהתלמוד, שנכתב ע"ג קלף במאה ה-12 לערך.

את כתבי-היד העבריים שבספרייתם, שבאו לידם מהאינסטיטוט הנ"ל, לא הצלחנו לראות.

חוץ מזה אומרת המזכירה המלומדת, שלא זכורים לה ספרים עבריים בספריה. בעזרת הנציג של משרד התרבות, שנשלח אתנו לנסיעה הזאת, מר אנדריי איוואנוביץ קאסיאנענקא (שעזרתו האדיבה לנסיעה א"א לתאר במילים, ורוב הוקרה אישית אנו רוחשים לו עבור זאת), ביקרנו גם בשלשת הספריות שבאיזור הפעטשערסקע לאוורעס, וכולם אמרו לנו שאין בידם שום ספרים עבריים. עד שנמצא זקן אחד שסיפר שאמנם כן הוא, בשנת 1951 היו הספרים האלו בבנין ארמון הפעמון הנ"ל. בשנת 1960 הועברו לבנין וואודוביצקי מאנעסטרי. באותה שנה היתה שם שריפה, ושם יש לברר מה קרה לספרים שניצלו מהשריפה.

הלכנו לבנין וואודוביצקי הנ"ל, ואמרו לנו שכן הם הדברים, ואשר אחרי השריפה הוחזרו הספרים לספריית האקדמיה המדעית.

אפשר שהספרים האלו עדיין מונחים במחסנים של הספריה הנ"ל, ועדיין לא הוחזרו לארונות, ולכן אין המזכירה המלומדת יודעת אודותם.

בקרנו בקיוב גם בספריית הרפובליקה, וגם שם אין שום ספרים עבריים.

ד) בין השנים 1908-1939 כיהן הרב לוי יצחק שניאורסאהן כרב הראשי של דניפרופטרובסק. היתה לו ספריה גדולה, והרבה לכתוב בקונטרסים מיוחדים ובגילויי הספרים שהיו לו.

רצינו לברר אם משהו מהאוסף הזה ניצל ונמצא באיזושהי ספריה בדניפרופטרובסק.

ביקרנו שם ובעזרתו הגדולה של קאסיאנענקא ביקרנו שם בספריות ובבית הכנסת. בדקנו את כל הספרים העבריים שבהם ולא מצאנו שום סימן של הרב שניאורסאהן הנ"ל.

בביהכ"ס מצאנו שלשה ספרים שרשום בהם שם הבעלים הראשונים, בתי כנסת ורבני חב"ד, והם אתנו כיום.

היו אצלנו ידיעות שבאודיסה ובווארנאז' יש אוספי ספרים עבריים. נסענו גם לשם לבדוק אפשרות זאת. קיבלו אותנו שם מאד יפה. בדקנו הספרים שבספריות ובבתי הכנסת, ולא מצאנו שום סימן של ספרי הרב שניאורסאהן הנ"ל.

כך סיימנו את השליחות הזאת, ברוב תודות למשרד התרבות שבמוסקבה ונציגיו שבשאר העיירות, ובמיוחד לקאסיאנענקא שנסע אתנו.

החיפושים שבסעיפים ב-ד הנ"ל לא הוכתרו אלא בהצלחה מוגבלת, על אף העזרה המרובה של משרד התרבות. וכעת נשאר לנו לסיים את אשר התחלנו בו בסעיף הראשון, שלמרבה השמחה מצאנו את כל האוסף הזה בשלימותו.

שמחנו מאד לשמוע את החלטת השר להחזיר לתנועתינו את האבידה הזאת בשלימותה, ורוב ברכותינו אליו, על אשר הכיר את גודל האוצר הנפשי הזה עבור תנועתינו, אוצר נפשי שנאסף במרכז תנועתינו במשך 6 דורות, מעת הווסד התנועה ברוסיה הלבנה בסוף המאה ה-18 ועד לפרוץ מלחמת העולם הראשונה בשנת 1914.

אוצר נפשי זה נאבד מאתנו לפני יותר משבעים שנה, ואין מלים בלשונינו לתאר את גודל האושר שבלב כל אחד ממאות אלפי החסידים, על אשר נמצא האוצר הנפשי הזה, ובאדיבות הממשלה הגדולה הוחזר האוצר לבעליו.

*

עבודתינו עתה היא להכין רשימה מכל האוסף הזה, לפני קבלתנו אותו. לזאת זקוקים אנו:

(א) רשיון להכין רשימה מפורטת מכל האוסף שרשום ע"ש פוליאקוב.

(ב) רשיון להכין רשימה מפורטת מעשרות כתבי-היד של חסידות חב"ד שבספריית לנין.

(ג) הארכת הויזה שלנו לשלושה שבועות נוספים - להכנת הרשימות האלו.

ברוב תודה נפשית

פרק שבעה עשר חיפושים בוואראניז'

יום ה' שעה 5 אחה"צ, וואראניז'

הראיתי לשלמה את התזכיר, ולדעתו הוא ארוך מדאי, והוא כותב זאת מחדש בקצרה.

אתמול בערב נסענו באוירון מאודיסה לוואראניז' עם תחנת ביניים. האוירון הוא עם פרופלורים. הנסיעה עם התחנה ארכה שלוש שעות, והגענו לוואראניז' בשעה 8:30 בערב. באה נציגה מיוחדת עם מכונת לקבל את פנינו ולקחה אותנו למלון רוסי.

בבוקר קמנו התפללנו ואכלנו ובאה המכונת לקחת אותנו ליוניברסיטי לייברערי. נפגשנו שם עם המנהלת שהסבירה לנו שלידיעתה אין ספרים עבריים בספריה.

אמרתי שלפי הידיעות שהגיעו לידינו יש כאן. היא ענתה שאפשר הדבר. היא טלפנה לאחת שעבדה במחסן הספרים וגם היא אמרה שזכור לה שיש, אך אינה יודעת שום פרטים.

המנהלת סיפרה לנו שבעת המלחמה לקחו הגרמנים את כל הספרים, ואחרי המלחמה מצאו חלק מהם בקורסק.

יש להם מחסן ספרים גדול שעדיין לא מקוטלג ולא מסודר. הם לקחו אותנו לארונות הספרים בספריה וגם למחסן הספרים הבלתי מקוטלגים. חפשנו וחפשנו ולא מצאנו שום ספר עברי.

אח"כ לקחו אותנו לשני מוזיאונים בוואראניז', להראות לנו את יופי ותולדות העיר.

חזרנו למלון. התפללנו מנחה, אכלנו, ושלמה ישב לכתוב את הנוסח שלו של הדו"ח מהנסיעה. הוא עדיין עוסק בזה.

אחרי שעה שמונה יוצאים אנו לרכבת שתקח אותנו למוסקבה. הנציגה הנ"ל עם המכונת תבוא לקחת אותנו לתחנת הרכבת. הנסיעה תימשך קרוב ל-12 שעות, ולמוסקבה נגיע אי"ה מחר בבוקר בשעה 9:30.

תקותינו שמיד בבואינו נוכל להתחיל לרשום את הספרים וכתבי-היד שבספריית לנין במוסקבה.

פרק שמונה עשר בדרך חזרה - למוסקבה ולני.

נותרתי לבדי

יום א' ח"י שבט שעה 6:15 בערב

לפני שעה לערך חזרתי משדה התעופה, שלויתי את שלמה בדרכו לארה"ב. כעת נשארתי יחידי מהשלושה בברית המועצות לסיים את השליחות בהצלחה.

ואלו אירועי הימים האחרונים:

באור ליום ועש"ק נסענו כל הלילה ברכבת מוואראניז' למוסקבה. הגענו בשעה 9. התפללנו ברכבת. נסענו מיד למלון אינטוריסט, סעדנו ונסענו למשרד אל נינא.

שלמה הכתיב את נינא מכתב אל השר זאחארוב בקשר לשליחותינו, ודיווח מהנסיעה לערי השדה. הנהג לקח את המכתב והדיווח למשרד התרבות ואותנו למלון.

הכנו עצמינו לשבת. קבלנו את השבת וקדשנו ואכלנו סעודת שבת.

בבוקר הלכנו לביהכנ"ס לתפלת שחרית מוסף ומנחה. חזרנו למלון, אכלנו סעודת שבת, נחנו, אמרנו השיעורים ושוחחנו עד עת תפלה ערבית.

התפללנו, הבדלנו והלכנו שוב לספריה, לחפש את העתון "די סאוועטישע היימלאנד", ששם אמור להיות מאמרו של וילסקר אודות הארכיון העברי בספריית לנין.

חפשנו ולא מצאנו, ואמרו לנו שאינו נמצא בספריה.

הר"ש קונין חוזר לני.

כשהיינו במשרד ביום ועש"ק, דיבר שלמה בטלפון ללאסאנג'לס, ואמרו לו שהמשפט הגדול שלו¹³⁸ עומד להתחיל, והוא צריך לעלות לדוכן העדות ביום שני הבא.

הוא צלצל לר"ל גרונר, שהשיב לו בשם הרבי, שהוא יזדרז לחזור, ואם צריך לסיים ברוסיה, שאשאר אני לבדי.

באותה שעה כבר היה מוכן המכתב לשר, שבו מבקשים להאריך את הויזה שלנו לשלושה שבועות נוספים, כדי שנוכל להכין רשימה מכל האוסף, שבו כ-8500 ספרים, והרבה יותר מזה כרכים. אמנם מיד אחרי אותו טלפון שינו את המכתב, בבקשה שיתנו רק לי הארכה לויזה, אחרי שהרבי שליט"א הורה ששלמה יזדרז לחזור.

שאלתי אם כדאי שאשאר לצורך עשיית הרשימה הנ"ל. גם שאל שלמה, כיון

138) אודות עזבון של 21 מיליון דולר לטובת מוסדות חב"ד בלאסאנג'לס, שהסתיים בנצחון, ובזה יצאו אז מוסדות חב"ד בלאסאנג'לס ממצוקתם.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. עה

שהויזה שלנו מסתיימת ביום ד' הבא, ואנו מקוים עד אז לקבל רשיון לראות את הביכלאך חסידות שבארכיון ספריית לנין, האם כדאי שישאר עד אז או שישע מיד.

הר"ל גרונר אמר שיברר אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א, וישיב לנו בטלפון אחרי השבת.

בהתאם לכל הנ"ל, הזמנו כרטיסים חזרה ביום רביעי הזה, יחד עם הבקשה להאריך את הויזה שלי.

היום לפנות בוקר צלצלנו לו, והשיב בשם הרבי ששלמה יזדרז לחזור, ובאם יסכימו לבקשתינו, נכון שאשאר לצורך עשיית הרשימה.

החלטנו א"כ ששלמה יחזור מיד היום, ואני אשאר לבדי עם יום ד', ואז נראה אם אשאר עוד.

רצינו להאריך את שהותינו במלון אינטוריסט, אך המלון הזה נסגר לתיקונים, לכן עברתי היום למלון מעזשדונאדנא.

המלון הזה משובח יותר¹³⁹, אף שאין חילוק במחיר, אך הוא סגור לתיירים ופתוח לבעלי עסק, ואני הרי באתי בתור אורח משרד התרבות, לכן יכלתי לעבור הנה.

נסענו בבוקר לביהכנ"ס במארינא רושצא, הלכנו שם למקוה והתפללנו. חזרנו והעברנו חפצינו למלון החדש, והתחלנו את ההכנות לנסיעת שלמה.

הוא הביע רצונו שאבוא אתו לשדה התעופה, וכך עשיתי. בכל אופן אין היום מה לעשות בנידון שליחותינו, כי משרד התרבות סגור היום. השר זאחארוב, שאליו נשלחה הבקשה, חזר מארה"ב ויחזור מחר למשרד. גם מחלקת כתבי-היד והספרים הנדירים בספריית לנין סגורים היום ויפתחו מחר.

נקוה א"כ שמחר נקבל תשובה חיובית לבקשתינו.

גם אני חוזר לני.

יום ב' כ' שבט, שעה 3:30

היום הזה נמשך בלי שום מעש. סוכ"ס אין מה לעשות עתה עד שמקבלים תשובה ממשרד התרבות על המכתב והבקשות של יום הששי.

בעצם ניסתה נינא לבקש מאת אולגה [המנהלת ליחסי ציבור בספריה] שאוכל לבוא לספריה לראות את כתבי-היד, אך התשובה היתה כמובן שלילית. היא אמנם יודעת שמיד שאראה אותם אזהה אותם ואדרוש אותם, ואת זה אין הם רוצים בהנהלת הספריה.

כך קמתי בבוקר ונסעתי לביהכנ"ס להתפלל. משם נסעתי לנינא, לבקש

---

139) המלון הזה מחובר לבנין המשרדים, שבו שוכן גם המשרד של ד"ר האמער, וזה הקל עלי בהרבה את ההליכה מכאן לכאן.

[המלון יחד עם בנין המשרדים המחובר לו, נבנו ע"י הד"ר האמער, ולכן נקרא גם "האמער סענטער"].

לכן במסע השני בשנת תנש"א, הסתדרנו מלכתחלה במלון הזה.

שתתקשר למשרד התרבות, לקאסיאנענקא, לאולגא - ובלבד שמשוהו יוזו ואוכל לעשות משוהו.

אולגה השיבה בשלילה. קאסיאנענקא לא היה במשרדו במשך כל היום. הם אומרים שהוא באסיפה במשרד המיניסטרים, כנראה מוסר דיווח רשמי מנסיעתו.

במשרד התרבות אף אחד אינו עונה בטלפון. בשעה 1:30 הרימו לראשונה את הטלפון והשיבו שהשר חולה היום - אחרי שחזר מנסיעתו. פטרוב נסע לביזנעס. ליטבינוב ומיחאיעווא בסעודה מיוחדת שאורגנה לכבוד השר, ויחזרו למשרד אחרי השעה 3.

כך אני יושב בחדרי שבמלון ומחכה. אמרתי שיעורי חת"ת. אמרתי תהלים בשופי, ובקשתי מהשי"ת שמשוהו יוזו ולחיוב, ועדיין יושב אני ומחכה.

יום ב' שעה 6:15, במטוס ממוסקבה ללונדון

עצם העובדה שאני יושב במטוס וכותב כבר מורה שהמענה היה שלילי.

בשעה 4 גמרתי לכתוב. הלכתי למשרד של נינא. בשעה 4:05 היא הצליחה להתקשר למיחאיעווא, שהשיבה שלא ירשו לי לבקר ולרשום הספרים ולא יתנו לי הארכה לויזה, כי כך היה המדובר בתחלה, שרק פעם אחת יאריכו את הויזה.

החלטתי א"כ שאין סיבה להשאר עוד יומיים במוסקבה. חזרתי למלון (באותו בוקר), ארזתי את החבילות ונסעתי לשדה התעופה עם הנהג של המשרד של נינא.

הגעתי לשדה התעופה בשעה 5, וכעבור שלשת רבעי שעה המריא המטוס.

ניסיתי להתקשר במהירות לר"ל גרונר, מהמשרד של נינא, להודיעו מנסיעתי, אך לא הצלחתי לקבל קו. בקשתי את נינא שאם יתקשרו מני. שתודיע מנסיעתי צלחה ללונדון.

אפשר שאשאר בלונדון עוד יום, כדי לסיים את אשר התחלתי בו, להשתדל לקבל תצלומי מפקדי חברון בארכיון מונטיפיורי¹⁴⁰.

לפני הנסיעה למוסקבה כתבתי בזה להר"א שי' שיש"א¹⁴¹, ולא הספקתי לקבל מענה. אני חושב לבקרו היום בערב ולשוחח אתו על כך. אם יהיה הדבר מעשי - אשאר יום בלונדון, ואמשיך לני. ביום ד' או ה'.

חניה בלונדון

יום ג' כ"א שבט, שעה 8 בוקר, לונדון

כאמור לעיל נסעתי מיד משדה התעופה לביתו של שיש"א. בשעה 7 בערב נחת המטוס. טלפנתי אליו משדה התעופה. לקחתי טקסי ונסעתי אליו. שהיתי

(140) לצורך הספר "תולדות חב"ד בארץ הקודש" שערכתני אז (ונדפס בתחילת אותו קיץ).

(141) שעמד ביחסי ידידות, ובקרני בספריה פעמים רבות. ראה "תולדות חב"ד בארץ הקודש" עמ' קי, אודות קבלת התצלומים בעזרתו.

אצלו כשעה וחצי, משעה 8 עד 9:30. הוא אומר שאין כל צורך שאשאר כאן יום נוסף. הוא יסדר זאת בעצמו עבורי תוך שבוע לערך.

אחרי שיחה ארוכה בנושא וטעימה, נסעתי ממנו לבית הרב"צ שי' האקנער, מחותני. שם ה' גם חתנו בן-דודי אליעזר שי' איידלמן, שוחחנו עד שעה מאוחרת.

משם נסענו למרכז ליובאוויטש, שם היה שידור מהיחידות הכללית, שארכה כשעה, משעה 1 עד שעה 2 אחר חצות¹⁴².

ישנתי אצל הרב"צ הנ"ל, קמתי בשעה 6 בבוקר. הלכתי למקוה והתפללתי וכעת אני מוכן לנסוע לשדה, למטוס שממריא בשעה 11.

כך אפשר להגדיר גם את התחנה בלונדון כהצלחה, שאילו לא הייתי נפגש עם שישיא מי יודע אם היה משתדל בזה כ"כ.

המטוס מגיע לנ"י. בשעה 1:45, ואולי אספיק¹⁴³ להגיע לתפלת המנחה עם כ"ק אדמו"ר שליט"א בשעה 3:15.

---

(142) לא הזכרתי כאן את תוכן הדברים; אמנם עד היום איני יכול לשכוח את ההלם שקבלתי, בשמעי את דברי הרבי (ראה "התוועדיות" תשמ"ח עמ' 341), אשר:

בנוגע לשאלות, בקשות עצות כו' ... יכולים למצוא בתורתו של נשיא דורנו תשובות ועצות בכל עניני עבודת ה' ... ועד"ז בנוגע לשאר השאלות שבהם ישנו מענה ברור ב"תורה אור": בעניני רפואה ... רופא ידיד ... פרנסה וכי"ב - כעצת ידידים מבינים.

כלומר שמתחילת עתה תקופה חדשה, מבלי לשאול שאלות אצל הרבי, כאשר פתרון כל השאלות שיש לאדם אפשר למצוא בספרים, לשאול אצל רופאים וידידים וכו'.

חשבתי לרגע שזוהי הוראה פרטית בהתוועדות זו, אבל לפתע שמעתי שהרבי אומר "כמדובר בהתוועדות שלפנ"ז".

את ההתוועדות הקודמת, שהתקיימה בהיותנו ברוסיה, לא שמעתי. שאלתי מיד אצל אחדים מהו פירוש הדברים, והשיבו לי שהוראה בתוכן דומה ניתנה כבר גם בשתי ההתוועדיות הקודמות, בש"פ בשלח ובט"ו בשבט, שמעתה ישאל כל אחד את שאלותיו אצל הרב שלו, אצל רופא ידיד ואצל ידידים מבינים וכי"ב.

ראיתי לפתע שאני חוזר לבית רבינו בתקופה של הנהגה חדשה, שהמלך בהיכלו מכוסה מהעם, ולא ידעתי את נפשי מרוב צער.

[אף שעדיין לא נודע אז אל נכון במה הדברים אמורים; כי עיקר הנהגה זו התחילה למחרת, בכ"ב שבט, אחרי הסתלקות הרבנית הצדקנית ע"ה, כידוע].

(143) מה שהספקתי לבוא לתפלת המנחה לא היה העיקר, כי אם העובדה, אשר חזרתי לנ"י. שעות ספורות לפני פטירת הרבנית הצדקנית, באור לכ"ב שבט ה'תשמ"ח.

באמצע הלילה העירני הטלפון, להודיעני מהסתלקות הרבנית ע"ה. ואילו הייתי נשאר עוד יום במוסקבה או בלונדון, לא הייתי מגיע להלוויה, ביום ד' כ"ב שבט.

סיכום

תוצאות הנסיעה הראשונה

כך חזרנו שלשתינו לנ"י. במשך החודש שבט, מלאי תקוה שלא יארך הזמן, עד שכל האוסף היקר הזה יוחזר לספריית חב"ד בנ"י.
- תקוה טובה אמנם נשקפה, אך לא כך היה לפועל. שלשה שנים עברו והאישור להחזרת הספרים לא ניתן:

OCCIDENTAL PETROLEUM CORPORATION
10329 WILSHIRE BOULEVARD • SUITE 1500
LOS ANGELES, CALIFORNIA 90024
(213) 204-6800

7 June 1989

ARMAND HAMMER
CHAIRMAN AND
CHIEF EXECUTIVE OFFICER

His Excellency Vasily G. Zakharov
Minister of Culture
Moscow, U.S.S.R.

Dear Mr. Minister:

Confirming our conversation today, I enclose a letter dated 15 May 1989 from Rabbi Baruch Cunin, whom you have met when he was in Moscow searching for the location of the Lubavitcher books which were nationalized in 1924. From the enclosed correspondence and the news article which we mentioned to you, you can see that the books have been located in the Lenin Library.

While these books are not unique manuscripts, they do bear special significance only to the Lubavitchers. Therefore, they would happily make highest quality facsimile copies of the books for the Lenin Library.

In writing to President Gorbachev, I mentioned the situation regarding books as follows. "I enclose a copy of my letter to Minister Vasily Zakharov. I know that Jewish people in the United States and around the world will be very grateful if the books discussed herein can be sent to the Lubavitcher Rabbi in New York. A letter from the Lubavitcher organization is also enclosed herewith. President Bush expressed personal interest in my helping to get these books which mean so much to the Jewish people. I am sure he too will be grateful."

Thank you for your warmth and friendship over these many years. Thank you too for all of your help in assuring that the Malevich Exhibition will appear at the opening of my Museum in October, 1990. I hope you will be present as well to make the celebration complete.

With warmest regards, I remain

Sincerely yours,

Armand Hammer

AH:rdj
OCT0525
Enclosures

מכתב ד"ר האמער אל שר התרבות ואחארום לזרזו על החזרת הספרים

אחרי חזרתנו המשיך ד"ר האמער לדרוש את החזרת הספרים, בשיחות

ובמכתבים.

זמן מה אחרי חזרתנו לארה"ב פוטר השר זאחארוב, והשיבו אנשי הממשל שיש לחכות עם אישור החזרת הספרים - עד שימונה שר תרבות חדש. כעבור משך זמן מונה שר תרבות חדש מר ניקולי גובינקו. מר האמער נפגש אתו ושוחח אודות הספרים וקיבל מענה שלילי.

כשראה זאת הרב"ש קונין, התחיל להשתדל ע"י מר ג'רי וויינטראוב עם אנשי הממשל בארה"ב, שיבקשו מממשלת רוסיה להחזיר את הספרים. שר המסחר מר מוזבכר נפגש עם השר גובינקו וקיבל אף הוא מענה שלילי.

במשך שלוש השנים האלו היו עוד השתדלויות רבות שפעל הרב"ש קונין ע"י מר האמער ע"ה ויבדל"ח מר וויינטראוב, אך לפועל לא יצא מכל אלו שום דבר ממשי. וזה הביא לשליחותינו השנית, בחודש כסלו תנש"א.

מבוא למסע השני

באור ליום ועש"ק פ' ויצא, ו' כסלו תנש"א, מצלצל אלי הרב"ש שי' קונין ומודיעני שיש אפשרות, שניסע פעם נוספת לרוסיה למען החזרת הספרים, ומעשה שהיה כך היה:

בהמשך לעבודת הבאת ילדי טשרנוביל לאה"ק וסידורם במוסדות החנוך בכפר חב"ד, נוצר קשר בין ה"ר יוסף יצחק אהרונוב וה"ר יצחק קוגן שיחיו ובין מרת דבורה רחל (וירוניקה רפאלנא¹⁴⁴) אירינא תחי', שיש לה קשרים והיכרות עם רבים מאנשי הממשל ברוסיה ועי"ז עזרה הרבה בסידור הניירות וארגון טיסת הילדים מרוסיה לאה"ק.

כעת היא מוכנה להכניס עצמה גם לענין החזרת הספרים, והיא משוכנעת שתוכל להשפיע על אנשי הממשל, כולל השר גובינקו, שיתנו את אישור החזרת הספרים; באם נבוא לרוסיה, לעבוד יחד אתה על קבלת האישור.

הרי"י אהרונוב כתב על כך אל הרבי, שהואיל להשיב, שיברר אצל ה"ר שלמה שי' קונין המצב עד עתה; ולכן פנה אלי הר"ש קונין בשאלה, אם גם אני מוכן לנסוע.

ארבעת חברי המשלחת

נתתי את אישורי אל הרב"ש קונין, שישאל אצל הרבי, אם כדאי לנסוע.

144 (וירוניקה [כינוי לשמה דבורה רחל] רפאלנא [בת רפאל] אירינא [ששיתנה משם משפחתה המקורי "קוגן"].)

המענה נתקבל מיד :

לנסוע, אזכיר עה"צ.

שאלתי שוב בעצמי :

האם כדאי שאסע גם אני אתם מיד עתה, או שהם יסעו בתחילה לבדם, וכשתהיה ידיעה מהם שמרשים לקחת הספרים אזי אסע גם אני.

המענה נתקבל מיד ביום הששי :

קדימה [לנסוע מיד] שזה יכול להוסיף בהנ"ל.

ביום ראשון יצאו שלשת הנ"ל בדרכם ממקומותיהם לנ"י. וביום שני יצאנו ארבעתינו לרוסיה.

לפני נסיעתינו לשדה התעופה כתב לנו הרבי :

**לכל הנוסעים שליט"א
ויהא כהנ"ל בהצלחה רבה
אזכיר עה"צ.**

נסענו בלי ויזות, כי מרת דבורה רחל הנ"ל הבטיחה שהיא תסדר לנו את הויזות, שנקבלם בהגיענו לשדה התעופה במוסקבה. וכן היה : ביום שלישי בערב הגענו לשדה התעופה במוסקבה, שם היא חיכתה לנו וסידרה לנו את הויזות. מיד נסענו ביחד למלון וישבנו כמה שעות, לדון בדרכי הפעולה.

*

שלושת הימים הראשונים היו עמוסי עבודה אינטנסיבית, מבלי אפשרות להתיישב לכתוב יומן. זאת עשיתי לראשונה - אחרי השבת.

גם אחרי השבת, בשעה שישבתי וכתבתי, הי' לחץ עבודה לא רגיל, ומצב הענינים מבולבל ביותר בכל הקשור למסרים שמסדרים לנו, ולכן היתה הכתיבה בימים הראשונים מאד קצרה, קטועה ובלתי ברורה.

כדי להבהיר את הדברים, ולהקל על הקורא, הוספתי איזה הערות הבהרה בשולי הגליון.

פרק תשעה עשר

הימים הראשונים במוסקבה

ב"ה מוצש"ק י"ד כסלו ה'תנש"א

זאת היא הפעם הראשונה שיכלתי להתיישב לכתוב יומן.

הגענו ביום ג' בערב, ועד השבת היינו טרודים, מבלי יכולת לכתוב.

כשהגענו ביום ג' בערב חיכתה לנו שם מרת דבורה רחל (וירוניקה רפאלנא), היא סידרה לנו שם במקום ויזה והעברת החפצים.

היא ואנדריי ואיש משרד החוץ של מדינת רוסיה¹⁴⁵ [מר סערגיי רעזניקאוו] קיבלו אותנו בשדה התעופה ובאו אתנו למלון מעז'דונאראדנא (האמער סענטער¹⁴⁶). ישבנו כמה שעות ושוחחנו.

על ההמשך מסופר בדיווח (שכתבנו לרבי) ביום ד':

א) אתמול בלילה ישבנו כמה שעות עם גברת דבורה רחל שתחי', היא רשמה כל הפרטים והכינה תזכיר.

חברי המשלחת, עם שר החוץ של רוסיה מר קוזורוב, סגנו רעזניקאוו, מוסרים תעודת הוקרה לרמ"ח ליון

ב) היום נפגשנו עם שר החוץ של מדינת רוסיה, מר [קוזורוב וסגנו מר]

145) כל מקום שנזכרה "מדינת רוסיה" הכוונה לממשלת הפדרציה הרוסית. כל מקום שנזכרה "רוסיה הכללית" הכוונה לממשלת ברית המועצות.

146) המרכז שבנה ארמונד האמער, וכולל מלון ובנין משרדים. שם גם המשרד של חברת "אוקסידנדל" שלו, ששירת אותנו בהיותינו שם.

רעזניקאוו, שהנ"ל סידרה שהוא נתן במעמדינו כתב אישור¹⁴⁷ לעזרת אחים ונציגה במוסקבה ה"ר משה חיים שי' לויין.

(ג) אח"כ היא לקחה אותנו לסגן שר התרבות של רוסיה הכללית, מר טולסטיקוב, הממונה על הספריות ברוסיה.

חברי המשלחת בשיחה עם סגן שר התרבות מר טולסטיקוב

אחרי שיחה מפורטת היא מסרה לידו את התזכירים. הוא השיב בברכה והבטיח להשתדל, ואמר שמחר בבוקר ניפגש עם שר התרבות מר גובינקו.

(ד) היא דיברה עם גובינקו, והשיב שבהמשך למה שכבר דיבר עם מר האמער שי', הוא ירשה ויעזור לנו בענין לקיחת הספרים.

(ה) מר טולסטיקוב הנ"ל אמר גם, שהם מקוים, שבהמשך להעברת הספרים אל המרכז שלנו, אנחנו נשקם את העיר ליובאוויטש¹⁴⁸, מרכז

(147) הוקרה לפעילות חב"ד.

(148) באותה תקופה השתדל השליח הרב נתן גורארי' (השליח בעיר בופולו) לפעול בענין שיקום החצר של בית רבותינו בליובאוויטש, ע"י אחד מאנשי הממשל, מר שישליין.

בתחלה חשבנו שמדובר שיתנו לנו את השטח שעליו היה חצר רבותינו בליובאוויטש, ואנו נשקם אותו ונבנה עליו בית חב"ד וכי"ב.

למעשה, מיד אז התחילו לבנות באותו שטח "בנין דואר". הקימו את הקירות, ומעולם לא סיימוהו, וכך עומדים הקירות עד היום.

מסתבר, שהתחילו את הבניה הזאת במיוחד, כדי שלא להרשות את החזרת השטח לחב"ד.

לפי זכרונות הזכירו אז בדיבוריהם סלילת כביש אל ליובאוויטש ובניית מלון בליובאוויטש.

לאחרונה נרכש החצר כדי לשקמו מחדש, בהשתדלות הרב נתן גורארי', ע"י הנגיד ר' אליהו שי'

תרבות במוסקבה ומרכז רפואי לילדי צ'רנוביל¹⁴⁹.

הוא אמר שמר גורבאצאוו במכתבו אודות נתינת הספרים יזכיר את שלושת הפרטים האמורים¹⁵⁰.

ע"כ מהדיווח.

ביום ד' בערב ישבנו במלון עם וירוניקה עד לפנות בוקר ושוחחנו על כל הפרטים של המשך העבודה.

גם שוחחנו על אישור הממשלה שניתן לתנועת חב"ד – לנציג עזרת אחים. היא סיפרה שאישור הזה נותן כח ורשות לקנות קרקעות, לפתוח חשבון בנק ברוסיה ומעמד דיפלומטי לנציגיה. מסרנו כל הפרטים לר"ל גרונר¹⁵¹.

שיחות במשרד התרבות

ביום חמישי לא הלכנו לשום מקום. שוחחנו עם וירוניקה. היא התקשרה לכמה מקומות ולבסוף הוחלט שתהיה לנו פגישה עם שר התרבות גובינקו בשעה 5 בערב, בקשר לספרים.

היא הלכה למשרד התרבות בשעת 2 וישבה שם כמה שעות. סגן השר מר טולסטיקוב הראה לה תיק של הניירות הקשורות להעברת האוסף לספריה, בקשת האדמו"ר לקבל הספריה, אישור הממשל להחזרתה ואי החזרתה ע"י הספריה.

היא ישבה שם עד שעה 9 בערב, לערך, והביאה מכתב מסגנו של גובינקו, מר זולוטוב¹⁵², שהם דנים בבקשתנו באופן חיובי, והודיעה שנקבעה פגישה ביני

סיגל, ואף בנו עליו בנין מיוחד - למטרת מוזיאון על תולדות חב"ד בעיר ליובאוויטש.

(149) באותה תקופה השתדלה וירוניקה לייסד במוסקבה מרכז רפואי ומרכז תרבותי בשם "מימוני" שינוהל על ידה.

למעשה ניתן לנו ביהכנ"ס של פוליאקוב, ששופץ ונעשה מרכז אגודת חב"ד במדינות חבר העמים. ואילו את מרכז "מימוני" היא פתחה בעצמה במשך הזמן - מבלי שיתוף שלנו.

(150) לשעה נכנסנו להלם למשמע הדברים, שהם מציבים תנאים להחזרת הספרים, שיכולים להסתכם בסכומים מוגזמים. אך מיד התאוששנו, בתקוה שזהו רק משחק מילים, וכי באמת הם חושבים להחזיר לנו את הספרים, בלי תנאים מוגזמים.

לאחר מעשה נראה לכאורה, שבתחלה חשבו במשרד התרבות שיש כאן אפשרויות של סחיטות מוגזמות מאתנו. לאחר שראו שאין כך פני הדברים, הפסיקו לשתף פעולה אתנו, והתחילו ללחום נגדנו, כפי שסופר להלן.

[אחת השיחות שבין שר התרבות גובינקו ובין ארמונד האמער, לפני נסיעתנו זאת, הוא התבטא, כי הוא מוכן להחזיר את הספרים תמורת תשלום של 800 מיליון דולרים. כך סופר לנו בשעתו].

(151) האמת חייבת להאמר, שלמעשה לא נראתה אח"כ תועלת מעשית בקבלת האישור הזה, לא בענין קניית קרקעות, לא בענין פתיחת חשבון בבנק והמעמד הדיפלומטי.

אמנם הרבי נתן לזה חשיבות גדולה ביותר, ולהלן ביומן ט"ו כסלו יסופר אודות שיחת הרבי בש"ק, אשר בזה אישרה הממשלה את אגודת חב"ד כממשלה בפ"ע, באופן רשמי, ועד שמסרו לרשותם בנין וכו'.

(152) תוכנו: לפי בקשתכם לגובינקו הרינו מודיעים לכם, כי בהתאם להתייעצות עם אנשי הספריה ועם הנציג שלכם איירינה, משרד התרבות הורה לספריה להכין סקירה בנושא עבור משרד התרבות. ואחרי הדיון בנושא נבוא להחלטה שנודיע לכם מיד.

- סקירת הספריה נכתבה ע"י סגן המנהל גריגורוב, כדלהלן ביומן כא כסלו.

Копия 24.

**МИНИСТЕРСТВО
КУЛЬТУРЫ СССР**

121835, Москва, Арбат, 35
телефон 241-07-09

от 29.II.90 № .....

на № .....

Господам Ш.Б. Кунину,
Д.И. Аронову,
Ш. Левинсону,
И. Когану

Глубокоуважаемые господа !

В связи с Вашим обращением к Министру культуры СССР Н.Н. Губенко сообщаем, что после консультаций с сотрудниками Государственной библиотеки Союза ССР им. В.И. Ленина и вашим представителем В.Р. Ириной Министерство культуры СССР поручило Государственной библиотеке Союза ССР им. Ленина подготовить официальную служебную справку по данному вопросу для Министра.

После тщательного изучения нами всех материалов будет принято решение, о котором мы вас безотлагательно уведомим.

С наилучшими пожеланиями,-

Заместитель Министра культуры СССР

А.А. Золотов

מכתבו של זולוטוב

יסוד אגודת חב"ד ברוסיה

בינתיים התקבל טלפון מהמזכירות והר"ל גרונר הודיע הוראות כ"ק אדמו"ר

אישור והוקרה שקיבל כל אחד מחבר הנהלת אגודת חב"ד ברוסיה, חתום ע"י סגן שר החוץ מר פידורוב

(א) להעביר את אישור הממשל לאגודת חב"ד, וארבעתינו נהיה חברי ההנהלה של אגו"ח ברוסיה והאישור יהיה על שמינו¹⁵³.

(153) בהמשך לזה הורה הרבי אל מזכירו הרב חדקוב ע"ה לאשר את המינוי שלנו להנהלת אגודת חב"ד ברוסיה, במכתב מיוחד (על נייר המכתבים של אגודת חב"ד העולמית), ובו נאמר אודותינו, כי ארבעתינו חברי הנהלת אגודת חב"ד ברוסיה, באישור ממשלת רוסיה (ראה תצלום - לקמן ביומן

ב) לעשות חותמת על שם אג"ח ברוסיה, ברוסית ובעברית (וירוניקה הציעה שיהיה על החותמת ציור יד, והשיבו מהמזכירות שיהיו לוחות הברית).

ג) לפתוח חשבון בבנק ע"ש אג"ח ברוסיה.

ד) לקנות בית ע"ש אג"ח מרכז מימוני. שיקנו מיד, עכ"פ לפני השבת, ויכנסו אליו ויתחילו בו איזו פעולה.

הביאו מיד צייר אומן שהכין כותרת לנייר בלאנק וחותמת¹⁵⁴, ואנדריי הכין תזכיר בקשר לקניית הבית.

ב"ה

Agudas Chassidei Chabad

אגודת חסידיו חב"ד

בנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש

Агудас Хасидей Хабад в России

г. Москва, 103808. ул. Немировича-Данченко, 3 ☎ 292-85-75

נייר המכתבים והחותמת של אגודת חב"ד ברוסיה

במשך השיחה הטלפונית הארוכה, שנמשכה כשעה וחצי, נראה היה שהרבי מקשיב לשיחה ונותן הוראות. היתה התעניינות מיוחדת בכל פרט ופרט.

הוראות בקשר לספרים

לפנות בוקר היתה לנו עוד שיחה טלפונית עם הר"ל גרונר, והורה בשם הרבי שליט"א:

להשתדל לקחת את כל הספרים באופן שיבואו לני. לקראת י"ט כסלו.

אור לזאת חנוכה).

עיקר הפעילות בתקופה הראשונה היה בקשר לגאולת הספרים, אמנם מפעם לפעם אירגנו גם פעילות כללית הקשורה לאגודת חב"ד, התועדויות, מבצעים וכיו"ב. כך עד לחודש סיון, שאז התקבלה ההוראה בקשר "לארגון חב"ד ברוסיה", כדלקמן ביומן טו סיון.

154) אמנם החותמת לא היתה מאושרת ולא רשמית. את זה הצלחנו לסדר כעבור 9 חודשים, בשלהי הקיץ, כפי שיוספר להלן ביומן כ"ו אלול.

לא לחכות לקבלת כתבי-היד, ואלו שבלנינגרד¹⁵⁵, באם זה יעכב את המשלוח.

לא לשכוח על 70 הספרים, שלפי המסמכים האמורים הוצאו מהשאר והונחו בארונות¹⁵⁶.

אם הם ידרשו שיעשו רשימה של כל הספרים, אזי יש לגייס לזה את תלמידי תל"ת אשר במוסקבה, כדי לזרז את הדבר.

הביקור בספריה

הלכנו לישון בשעה 5 לפנות בוקר וקמנו ב-8. התפללנו וסעדנו ויצאנו ארבעתנו עם וירוניקה ואנדריי לספריה.

על תוצאות היום הזה מסופר בדיווח [ששלחנו לרבין] לפני כניסת השבת:

(א) היינו בספריה. הם לא רצו להראות לנו הספרים, ואחרי השתדלות גדולה הראו כאלפיים¹⁵⁷ ספרים, וכמעט בכולם יש סימנים מובהקים שהם מספריית ליובאוויטש¹⁵⁸.

אנשי הספריה¹⁵⁹ ניסו לומר שהם של פוליאקוב ורק חלק קטן של

(155) שאודות אלו ואלו מסופר בארוכה לעיל ביומן הנסיעה הראשונה.

(156) באותה שעה עדיין לא היה ידוע לנו היכן בדיוק מונחים כל הספרים של אוסף שניאורסאהן, והוצרכנו לסמוך על המוזכר במסמכים המקוריים שראתה וירוניקה במשרד התרבות. אודות מספר הספרים המדויק ומקום הנחתם ראה הערה הבאה.

(157) רק לי הרשו להכנס, יחד עם הספרן שלהם מר שמואל גולדנברג, לראות את הספרים, מונחים זה על זה במדפים עמוסים.

ועל השאלה "מדוע רק אלפיים" השיבו, שהאוסף מחולק לשלושה:

(א) הספרים העתיקים של המאה ה-15 וה-16 מונחים במוזיי קניגי [מוזיאון הספרים]; שאודותם כבר כתבנו ביומן הנסיעה הראשונה.

(ב) הספרים של המאה ה-17 וה-18 הראו לי כפי שמונחים במדפים, בקומה ה-12 שבבנין מחסן הספרים הכללי.

(ג) הספרים של המאה ה-19 וה-20, כ-10.000 ספרים, מונחים במחסנים שבאיזור חימקי; מאין מקום עבורם במחסן הספריה הכללי.

וכך מחולקים הספרים עד היום הזה (אלא שחלק מהספרים שבאיזור חימקי הועברו אח"כ לבנין מחסן הספרים הכללי, כפי שיסופר להלן ביומן ה' אד"ר תשנ"ב וביומן ה' מנ"א תשנ"ד).

ברישום מפורט של הספרנים, שנרשם בקיץ תנש"א ונמסר לנו זמן רב אח"כ, נאמר אודות שלושת המחלקות האלו:

(א) במוזיאון הספרים - 110 ספרים.

(ב) בקומה ה-12 - 2300 ספרים.

(ג) במחסן שבאיזור חימקי - 8350 ספרים.

*

כל זאת בנוסף לאוסף כתבי-היד - שניאורסאהן, שבו 281 כרכים, ועליו יסופר להלן ביומן כ"ב טבת.

(158) מדבקות שעליהן רשום שם הרבי או שם הספר, לפעמים הרישום הוא בכתב-יד-קודש, שגו הכריכה בספרים שנכרכו מחדש בליובאוויטש ועוד.

(159) כך אמר לנו הספרן העברי מר שמואל גולדנברג. אנחנו לחצנו עליו בהוכחות שכל האוסף הוא שלנו, והוא התחמק ממענה. אח"כ התלונן לפנינו על אשר לחצנו עליו בזה, ומה רצינו ממנו, כפי

שניאורסאהן.

(ב) הם הראו לנו רק מסמך אחד, ואחרי השתדלות גדולה הרשו לנו לצלם את כל התיק שהזכרנו אתמול¹⁶⁰.

ציון במסמך שנמסר לנו

"קניית" חדר לאגו"ח

(ג) משם נסענו לקנות הבית¹⁶¹. הם מכרו לנו חדר (15*15 רגל) בבנין היסטורי

שיסופר להלן ביומן ה' מנ"א תשנ"ד.

בבדיקות שנעשו על ידי בקיץ תש"ס התברר שאמנם חלק מהספרים שבאוסף הזה אינם שייכים לאוסף ספרי רבותינו, כפי שסיופר להלן שם.

(160) תיק המסמכים אודות השתדלות כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לקבל את הספרים בחזרה ואודות העברת הספרים לספריה הצבורית.

[הבאנו אתנו מכונת צילום קטנה, כדי לצלם את המסמכים, אמנם לא הצלחנו להפעיל אותה, והוצרך הרי"ק קוגן לנסוע לצלם אותם במקום אחר. על ידי התחמקויות נשארה המכונה אצלם, ולא קיבלנוה בחזרה].

עד היום איננו מצליחים להבין מדוע מסרו לנו את התיק הזה, אשר כל ההוכחות המשפטיות שלנו במאבקנו עם משרד התרבות לשחרר את הספרים, בנויות על תצלומי המסמכים שבתיק הזה.

ואפשר שבאותה שעה באמת חשבו להחזיר לנו את הספרים, ולכן הראו לנו את המסמכים המוכיחים את בעלותינו.

אמנם אח"כ נתברר לנו, שמה שהם מסרו לנו הוא רק חלק מהתיק, שכן בעת משפט הספרים שהתקיים בתחילת שנת תשנ"ב הגישו למשפט עוד מסמכים מאותו תיק, כדלקמן ביומן מוצש"ק בראשית

(161) נסענו לבנין העירייה מוס-סאוועט, שם נפגשנו עם סגן ראש העיר מר סבאסטיאנוב והמזכירה נתליה נאוויצקי [שהרבחה לעזור לנו במשך כל הזמן, הן בנושא המשרד הן בנושא קבלת בית הכנסת של פוליאקוב והן בענין הספרים, כפי שסיופר להלן]. וירוניקה דיברה אתם והסכימו לתת לנו משרד בבנין משרדים של העירייה.

ליד רחוב גורקי¹⁶² וליד הקרמלין. נתנו מקדמה \$300. חתמנו. הנחנו שם ס' רמב"ם, והתחלנו ספריה בשלש כרכי תולדות חב"ד, ועשינו סיום והתחלה ללימוד הרמב"ם¹⁶³.

(ד) בינתיים נסע ר"י שי' קוגן לצלם דפים האמורים מהתיק. משם נסע לקחת האישורים הרשמיים שלנו ולפתוח חשבון בבנק. הוא פתח אבל עדיין יש סידורים רשמיים לפתוח החשבון¹⁶⁴.
ע"כ מהדיווח.

השבת הראשונה במוסקבה

הכנסנו את השבת וישבנו לסעודת שבת ארבעתינו עם וירוניקה ואנדריי (שרק אביו יהודי¹⁶⁵). היא הדליקה נרות עבורינו. במשך הסעודה שוחחנו ושרנו. הארכנו בשינה לנוח מימי העבודה הארוכים. קמנו והתפללנו. סעדנו ושוחחנו וכך עברה השבת.

במוצאי ש"ק התיישבתי לכתוב את היומן הזה.

קעת באה וירוניקה, והולכים לדון בבעיות העומדות על הפרק, ובעיקר על זירוז הוצאת הספרים.

שיחה בשבת והוראות

יום א' [ט"ו כסלו] צהרים

באמצע הלילה דברנו בטלפון עם הר"ל גרונר. ראשית נודע לנו שהרבי דיבר בהתוועדות, שמלכות של חסד הכירה באג"ח כמלוכה ומתכוונת להחזיר הספרים והכתבים ואשר קנו בית ע"ש אג"ח, ואשר כיון שזה נעשה על ידי אינם יהודים הם עוסקים בזה גם בשבת, פדיון שבויים, בזריות.

אח"כ קיבלנו בפקס את נוסח דברי הרבי בהתוועדות:

וענין זה קשור במיוחד למאורע האחרון, שמדינה ההיא הסכימו להחזיר

אחרי הפגישה והשיחה בבנין העירייה, הם טלפנו לאחד בשם ריבקין, שהוא ממונה על בנין המשרדים ה"ל, והורו לו להקדיש עבורינו חדר.

מר ריבקין דובר גם אידיש, והציע עצמו לעזור גם בענין החזרת הספרים.

(162) ברחוב נמירוביצה-דאנצנקו מס' 3.

(163) רצינו אח"כ לעשות חוזה רשמי, אבל הם התחמקו מזה.

הבאנו לשם מכונת וידאו, ומזמן לזמן היינו באים לשם לאיזושהי פעילות, כפי שיסופר להלן בהמשך היומן.

הם הרשו לנו להשתמש במשרד במשך יותר מחצי שנה, לערך עד הזמן שקיבלנו את ביהכנ"ס של פוליאקוב.

אחרי שקיבלנו את ביהכנ"ס של פוליאקוב, באנו לשם פעם אחת, ומצאנו את הדלת נעולה, מכונת הוידאו נעלמה, וספרי הקודש שהנחנו שם הוחזרו לנו, כפי שיסופר להלן ביומן כ"ו אלול.

(164) כך אמרו לו אז, שפותחים עבורינו חשבון בנק. אבל למעשה לא דובים ולא יער.

להלן ביומן כ"ו אלול יסופר על ההשתדלות, שעדיין קיינו שנוכל לפתוח חשבון בנק רשמי על שמינו.

(165) הוא גוייר לקראת חג השבועות, כפי שיסופר בהמשך היומן.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. צא

ספרי, כתבי קודש, קשרי המכתבים, והרכוש של רבותינו נשיאנו, ובתכלית השלימות, ועושים בשמחה, ובסבר פנים יפות (כמו שמחזירים משכון) ואישרו את אגודת חסידי חב"ד כממשלה בפ"ע באופן רשמי, ועד שמסרו לרשותם בנין. ויה"ר שיוחזרו הספרים בזריות הכי גדולה, ועוד בש"ק יתעסקו בזה ע"י אינם יהודים, שהרי מפקחים על צרכי ציבור בשבת, ובמיוחד במצוה רבה דפדיון שבויים.

אח"כ מסר לנו הר"ל גרונר את הוראות כ"ק אדמו"ר שליט"א:

א) בקשר לנייר המכתבים והחותמת, הרבי אישר, אך שאל למה כתוב רוסיה¹⁶⁶ ולא U.S.S.R.

כשהסברנו לו הסיבות, השיב לעשות כפי שוירוניקה תחליט.

ב) כיון שכבר יש המשרד¹⁶⁷, וכבר קיבלנו ביהכ"נ של פוליאקוב¹⁶⁸, וכבר דנים על קניית הקעמפ¹⁶⁹ (20 אייקער, 3 בנינים, עם מחלקה רפואית¹⁷⁰, מחוץ למוסקבה), יש להסתפק בזה ולא לקנות בנין נוסף.

ג) הר"ל גרונר הציע שיתלו שלט בית אגו"ח על המשרד, והרבי השיב: זייער א גלייכע זאך מ'זאל דאס טאן. ולתלות מזוזה. ולברר כמה עולה המשרד, וההוצאות החדשיות כמה יעלו. השלט יהיה בלה"ק וברוסית¹⁷¹.

---

166) וירוניקה טענה, שיש יותר סיכויים שממשלת הפדרציה הרוסית תחזיר לנו את הספרים מאשר ממשלת ברית המועצות, ולכן (אף שיש לעסוק עם שניהם, מ"מ) כדאי לשים דגש יתר על היחסים שעם ממשלת הפדרציה הרוסית, ולרשום את עצמנו כאגו"ח של הפדרציה הרוסית. אמנם הרבי יסד את אגודת חב"ד לכל ברית המועצות, ולכן שאל מדוע נכתב על נייר המכתבים רק רוסיה.

167) כמסופר למעלה, שביום שישי קבלנו משרד בבנין משרדים של העירייה.

168) שכך הודיעה לנו וירוניקה מיד ביום הראשון לבואינו בשם העירייה, וכך הודענו גם למזכירות, אשר העירייה עומדת להחזיר לנו את ביהכנ"ס של פוליאקוב.

אמנם למעשה נמשך הדבר עוד כחצי שנה, שאחרי כמה השתדלויות, שיסופר עליהן להלן, קיבלנו את בית הכנסת הזה בשלהי הקיץ.

169) מזה לא יצא דבר; אבל הודיעו לנו שנוכל לרכוש מחנה קיץ בסכום השווה, ונסעו חברי המשלחת לבדוק את המקום ולדון עם הבעלים, כפי שיסופר להלן.

170) כנזכר לעיל אודות הצעתה לפתוח מרכז רפואי בשם "מימוני", שיתנהל על ידה. וכן נזכר לעיל מענה משרד התרבות אודות בניית מרכז רפואי על ידינו.

171) עשינו שלט, ותלינו על הדלת, והי' תלוי כך כחצי שנה. גם תלינו מזוזה. אך בקשר לתשלום, לא היה מקום לתשלום ישיר ורשמי.

חברי המשלחת ליד השלט שצל דלת המשרד

ד) בקשר לכתבי-היד שבלינגרד¹⁷², לשאול אותה אם להשתדל לקחת מיד או לא לעכב, ולקחת בינתיים [רק אלון] שבמוסקבה.

הרי"ל גרונר הודיע: ע"י שישלין¹⁷³ נודע שגורבאצ'וב כתב לגובינקו שיחזירו את הספרים.

*

היום בבוקר נסעו שלושה לראות את הקעמפ העומד למכירה. אני נסעתי לביהכנ"ס להתפלל. השגתי שם מזוזה ודיברתי עם ר' דוד קרפוב בקשר לסטייטסונרי¹⁷⁴.

כשחזרתי דיברתי עם וירוניקה, ואמרה:

א) מחר בבוקר לערך בשעה 9 היא מקוה שתוכל להתקיים הפגישה עם גובינקו.

172) שהיתה השאלה, כיון שעומדים להחזיר לנו את הספרים אשר במוסקבא, ואם נשתדל לצרף גם את כתבי-היד אשר בלינגרד, זה יכול לעכב את התהליך.

173) איש הממשל, אשר השליח הרב נתן גורארי' מבופולו עמד בקשר אתו זה משך זמן, ודן אתו גם בקשר לספרים וגם בקשר לשיקום החצר של בית רבותינו בליובאוויטש.

174) הדפסת נייר המכתבים של אגודת חסידי חב"ד ברוסיה.

בנייר המכתבים של הימים הראשונים ניתן הכתובת והטלפון של משרדינו ברחוב נמירוביצה-דאנצענקו מס' 3 (ליד גורקי). אחרי שהודיעו לנו שיותן לנו ביהכנ"ס של פוליקוב, שינינו את הכותרת, וניתנה הכתובת ברחוב באלשאיא-ברונאיא מס' 6.

(ב) בשעה 2 היא מקוה לברר בקשר למעדוועדיאוו, אם אפשר להפגש אתו בנוגע לרשימת הכתבים¹⁷⁵.

(ג) בקשר למכתבו של גורבאטשאוו, לא נהוג שהוא יכתוב רק שידבר בטלפון.

(ד) כשדיברה לפני השבת עם זולטוב, סגנו של גובינקו, אמר שהוחלט להחזיר את הספרים.

(ה) את ריבקין¹⁷⁶ ניסתה למצוא אתמול והיום ולא עונים. כנראה לא עובדים ביום א'.

(ו) בקשר ל U.S.S.R.- הוא עומדת על שלה שכדאי לכתוב רק רוסיה.

---

(175) שכבר סופר ביומן הנסיעה הראשונה, כי לא הצלחנו להשיג אז את רשימת כתבי-היד של אוסף שניאורסאהן אשר בספריה במוסקבה.

למעשה קיבלנו אותו אח"כ, כפי שיסופר להלן ביומן כ"ב טבת.

(176) הממונה על בנין המשרדים של העירייה, שהקדיש לנו חדר למשרד, והציע את עצמו לעזור גם בענין החזרת הספרים.

פרק עשרים צפיות גדולות ואכזבות

פגישה עם שר התרבות גובינקו

יום ב' [ט"ז כסלו] בערב

היום היה לנו יום קשה מאד. אמנם סוף טוב הכל טוב, שכעת נראה שא"ה מחר יתקבל האישור הסופי לקבל את הספרים.

בתחילת היום נסעה וירוניקה עם ר"י קוגן למשרד התרבות, עם התזכיר שהכינה במשך הלילה לשר גובינקו. סגנו עיין בתזכיר ואמר לה, שהיא תכין ניסוח למענה, שהשר יחתום אליו. גם התקבל התזכיר של מנהל הספריה¹⁷⁷, שבו כותב שברור לפי המסמכים וההוכחות שכל האוסף הוא של שניאורסאהן, אבל האוסף הוא יקר ביותר.

כשהגיע רגע החתימה, מיאן גובינקו לחתום, ואמר שהוא יציע את הנושא לפני הסופרים-סאוויפט. הוא אפילו מיאן להפגש אתה.

וירוניקה אמרה שנבוא כולנו לשם לדרוש על ידה פגישה עם גובינקו. אחרי שהיה מסויימת קיבלו אותנו שני סגניו זולוטוב ובאבושקין (הר"י קוגן ה' באמצע התפלה, ונכנס לאסיפה בטו"ת, ועשה רושם חיובי). שוחחנו, כל אחד מאתנו, בתוקף ובדרכי נועם. והם טענו שמוכרחים למסור זאת לוועדה שתמליץ.

בסוף הוחלט¹⁷⁸ שנישאר במשרדם עד שנקבל מענה ברור, כי 70 שנים שעונים לנו כל מיני דברים, וכבר ביררנו והוכחנו כל מה שבידי אדם, ומה עוד ביכלתנו לעשות.

אחרי רוב דברים יצא באבושקין, וכעבור כמה דקות חזר עם גובינקו, שאמר שאין הדבר בסמכותו להחליט. שוב המשכנו הדברים בתוקף ובדרכי נועם, ובסוף אמר שישתדל לעזור שנקבל את האוסף, ובקשר ליוקר הספרים אמרנו שרובם נדפסו כבר מחדש¹⁷⁹, ואין כעת הרבה יהודים ברוסיה שיבינו בהם.

177) התזכיר הוא של סגן מנהל הספריה מר גריגורוב, ובו סקירה על האוסף, מאז שנת תרע"ו, כשנארז בליבאוויטש בש 35- ארגזים והונח למשמרת במחסני פרסיץ במוסקבה, ועד ליום הזה.

באוסף הזה היו 35 ארגזים, שבהם לערך 5000 ספרים, שהם 11 אלף כרכים, 4001- כתבי יד. הספרים הנדפסים נכנסו לאוסף פוליאקוב. הם מעורבים אם ספרי אוספים אחרים שבאוסף פוליאקוב, אבל אפשר להכיר את ספרי ש"ס לפי הסימנים.

כשבאה לכאן המשלחת ע"י האמער [בנסיעה הראשונה בשנת תשמ"ח, כמסופר לעיל בפרקים הראשונים], ולא הרשו להם לבדוק בעצמם במחסן, הם הגישו רשימה של 12 ספרים, מצאו את כולם. 10 מתוכם במזויי קניג. 1 מהם ה' אינקונבול ועוד 9 חצי אינקונבול.

לדעתנו, אם יתחילו להחזיר ספרים זה יה' תקדים, כי רבים יתחילו לתבוע. ואם יוחלט על החזרתם, צריך לדעת שספרים אלו מעולם לא הולאמו, כי אם נלקחו כמו חפצים בלי בעלות.

178) וירוניקה היתה המחליטה, ואנחנו קיימנו החלטתה.

179) בפרטיות יותר, להלן בסוף היומן, אצל ז' מנ"א תשנ"ז.

פגישה עם שר התרבות מר גובינקו

וירוניקה הורתה לנו לצאת, ושני הסגנים נכנסו אתה לגובינקו, שאמר שיטלפן למנהל הספרייה, שהיא אתו יכתבו תזכיר נוסף, שיכתבו גם בקשר לדובליקטים (היינו שהספרים נדפסו כבר מחדש), ושאני יחד עם הספרנים של הספרייה נבדוק ונאשר זאת, ואז יוכל לתת אישור סופי לקבל את הספרים¹⁸⁰.

נסענו משם מיד לספרייה. נפגשנו עם המנהל גריגורוב ועם ספרן כתבי-היד מר מעדוועדיאוו. אך התיישבנו, וזולוטוב צלצל לגריגורוב והודיע לו כ"ל.

אחרי שיחה קצרה הוחלט שמחר בבוקר אעבוד כנ"ל עם מעדוועדיאוו וגולדנברג, ואילו וירוניקה וגריגורוב יכינו תזכיר כנ"ל. ולפי"ז התקוה חזקה שמחר יתקבל האישור הסופי.

הרפתקאות בספרייה

יום ו' [כ' כסלו] בוקר

שלשת הימים האחרונים היו גדושים בעבודה, ולא מסודרים, עד שלא הי' הזמן והראש הפנוי להתיישב לכתוב.

אתמול בלילה הלכתי לראשונה לישון מוקדם, נחתי קצת, וכעת ישנה האפשרות הראשונה להתיישב ולכתוב.

ביום ג' [י"ז כסלו] בבוקר באנו כולנו לספרייה. וירוניקה התאחרה, כי נקראה ע"י ...

(180) הדברים נראים קצת מבולבלים ולא ברורים, וגם אז בעת כתיבת היומן לא היו הדברים ברורים אצלי מה קורה, שכל רגע נהפך מהקצה אל הקצה, רגע לא רוצים להפגש, פתאום נכנס השר לשיחה נעימה, ופתאום צריך תזכיר בנושאים שלא נראים רלוונטים, פתאום שוב עימות, וחוזר חלילה.

ניסיתי לרשום את הדברים עד כמה שידי יד כהה מגעת, למרות הבלבול בראש ולחץ הזמן והעייפות.

מוצש"ק [וישב, כ"א כסלו]

[התחלתי לכתוב, ומיד נקראתי לנסוע לוירוניקה לביתה, כדלקמן, ורק כעת יכולתי להמשיך הכתיבה. בשעה הקרובה בדעתינו, בעזה"ת, לנסוע לליובאוויטש, ולכן תהיה הכתיבה כללית וקצרה. ועתה אמשיך:]
... נקראה ע"י הק.ג.ב. שבמשרדו של גורבאטשוב¹⁸¹. נשאלה עלינו ועל פעלינו. היא יצאה מהם מאד שבעה רצון, ובאה אלינו לספריה.
בינתיים, עד שבאה, סיפרנו [למנהל] גריגורוב, כל הקשור לתולדות השתדלות קבלת הספריה, הוא מאד התרשם מהפרטים.

הספרן מר גולדנברג (מרכז) והמנהל מר גריגורוב (ימין)
מראים לנו את הספר "ילקוט שמעוני" שבאוסף שניאורסאהן
שעליו מדבקה שהוא מספרי אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע
ועל גב הכריכה חרוט הר"ת של שמו: י. ש.
מאחורי נראה (מוסתר) הרי"י אהרונוב

אח"כ שלח את הספרן שמואל גולדנברג אתנו למוזיי קניג, להראות לנו את האוסף¹⁸². באנו לשם, והספרנית לא הרשתה לנו, וחזרנו. גריגורוב ניסה לשכנע אותה ולא הצליח.

בינתיים באה וירוניקה והכינה תזכירים. חתמנו, והיא נסעה אתם עם ר"י קוגן למשרד התרבות. לנו הורתה לחזור למלון ולחכות להם. חיכינו שעות רבות.

181) המשטרה החשאית שבמשרד נשיא ברית המועצות.

הדברים נראים מוזרים, אבל כך הודיעה לנו, ואף פעם לא ידענו כמה מדויקות הן ההגדרות האלו.
182) היינו שבפעם הקודמת הראו לי את אלפיים הספרים של המאה ה-17 וה-18- שמונחים בקומה ה-12 של מחסני הספריה. וכעת רצו להראות לנו את גנזך הספרים העתיקים [מוזיי קניג], שבו מונחים הספרים של המאה ה-15 וה-16.

במשרד התרבות עשו קשיים, והיה עימות מילולי. הם נסעו משם לספריה וקיבלו העתק המלצה מאד חיובית של גריגורוב¹⁸³.

פגישה עם הנשיא יעלצין

משם נסעו למשרד יעלצין¹⁸⁴.

שם אמרו שיבואו למחר להכין תזכירים, ויעלצין רוצה לעזור ולהחזיר לנו את הספרים בתור נשיא הפדרציה הרוסית.

למחרת [י"ח כסלו] היו וירוניקה עם ר"י קוגן במשרד יעלצין, ואח"כ קראו לנו ובאנו לשם.

נפגשנו עם אנשי יעלצין, הכינו יחד התזכירים, וסגנון המענה¹⁸⁵, וקבלנו הבטחה, ואח"כ ידיעה, שיעלצין חתם על ההוראה לתת לנו את האוסף.

הם ביקשו מאתה שנכין כיסוי רחב בעיתונות, ומכתבי תודה מסנטורים, ושלמחרת [י"ט כסלו] הוא ימסור לנו בחגיגות את ההוראה.

במשך הלילה נעשו הכנות גדולות לכל ה"ל¹⁸⁶, ולמחרת בשעה 1 היינו במשרדו.

כחצי שעה לפני זה הודיעו לנו מהעתונות, שענו להם ממשרדו של יעלצין, שלא תהיה שום פגישה. התפלאנו ונסענו מכל מקום. הגענו לשם וראינו כמה חברות טלביזיה שם, אשר לא מרשים להם להכנס. שאלנו על כך והשיבו שלא מרשים וזהו. אמרנו לעיתונאים כי נבקש מאת יעלצין שירשה להם להכנס.

נכנסנו ליעלצין, שהתחיל באיחולים לקראת י"ט כסלו. אח"כ ביקשנו כיסוי בעיתונות, והשיב שזה לא נחוץ, וכי הוא רוצה לדבר אתנו בכנות ובלי כיסוי בעיתונות.

אח"כ ניגשנו לנושא הספרים, ואמר שהוא רוצה לעזור, אך הדבר לא תלוי בו רק בגורבאצ'וב. יצאנו בתודה ובאכזבה.

כשהיינו אצל יעלצין הוא אמר שרוצה לשמוע מה בפיו של גובינקו. הוא צלצל

(183) תוכנו:

1. צו משרד התרבות להחזרת הספרים של שניאורסאהן, לעשות ועדה שתכלול את גובינקו - י"ר, סגנים: א. א. זולוטוב. סגן מנהל הספריה וו. מ. גריגורוב. מטעם חב"ד: ש. לוינסון.

2. ספריית לנין תוציא את האוסף שניאורסאהן שיהי' מוכן להעברה ב-7 בדצמבר 90 [כ' כסלו]. האחראי על הביצוע הוא גריגורוב הנזכר.

3. האוסף הנזכר כולל את כל הספרים: (1) שחשיבותם היא רק דתית. (2) ספרים שיש להם חשיבות היסטורית או לאומית יוחזרו רק כשהי' לספריה טופס כפול. (3) ספרים וכת"י שיש בהם חשיבות לחוקרי הדת הרוסיים, יוחזרו אחרי שיעשה העתק מהספר לספריה. (4) ספרים שאין להם חשיבות לחב"ד נשארים בספריה כמתנה מהרבי מליובאוויטש.

4. להרשות לנציגי חב"ד ברוסיה הרשמיים להכנס למחסני הספריה כדי לקחת את האוסף.

(184) באותה שעה (ועד למהפכה בסוף הקיץ) היה יעלצין נשיא הפדרציה הרוסית וגורבאצ'וב היה נשיא ברית המועצות.

(185) כלומר, שוירוניקה הכינה תזכיר שהיא כותבת אל הנשיא יעלצין, וגם הכינה נוסח עבורו, שהוא יחתום על נוסח המענה שהיא הכינה עבורו.

(186) הודענו זאת למזכירות, וכל אנ"ש ברחבי תבל עמדו כל היום דרוכים ומצפים להכרזה הנכספת.

ודיבר אתו בפנינו כחמשה דקות. ואח"כ חזר על דבריו, שהדבר תלוי רק בגורבאצ'וב.

*

מיד לפני האסיפה אתנו ואחריה היתה ליעלצין ישיבה ארוכה עם גורבאצ'וב. הוא נפגש אתנו במשך השעה של ארוחת צהרים.

לפי הערכתה של וירוניקה, קשור הדבר למה שאתמול שוחרר רישקוב ממשרתו - סגנו של גורבאצ'וב, והיינו שיעלצין דורש פרסטריוקה, ורישקוב נגד זה, וגורבאצ'וב באמצע. במשך הישיבה הארוכה דנו בזה והוחלט לפטר את רישקוב, ועי"ז התקרבו יעלצין עם גורבאצ'וב.

בתחילה לא ידע יעלצין אם גורבאצ'וב יסכים אתו, ואז חפץ לעשות פעולה פרסומתית נגד גורבאצ'וב, ולכן הורה לנו להזמין את העתונות, להראות להם שהוא מחזיר את הספרים, ואשר יש לו קשרים טובים עם ח"ל.

אח"כ בעת הפגישה החליטו לעשות "אחדות" ביניהם, ואז ביטל את הכיסוי בעתונות, והשיב לנו שהדבר תלוי רק בגורבאצ'וב.

פגישה במשרד החוץ

אח"כ נשארו לחכות בחדר ההמתנה, וירוניקה נכנסה לדבר במשרדים. היא חזרה ואמרה שמבינה ברור שהתוכנית היא שגורבאצ'וב עצמו יתן לנו.

היא הכינה מיד תזכירים למשרד החוץ וביקשה פגישה. היא נסעה למשרד החוץ ואנחנו חזרנו לחכות במלון.

בשעה 4:30 היתה לנו פגישה עם מר פטרובסקי, סגן שר החוץ, ועם 3 מעוזריו. הפגישה ארכה כמה שעות¹⁸⁷.

אחרי שפטרובסקי שמע את כל הפרטים הבטיח שידבר עם גובינקו. ואם לא יבואו להחלטה חיובית אזי יחפש "אדער מינס" (אמצעים אחרים).

בלילה חזרה וירוניקה משם ואמרה, שגובינקו לא השיב בחיוב, והחליטו להעביר את הנושא לשר החוץ שברדנזה, שיעביר את הנושא לגורבאצ'וב.

שוב התחילה להכין תזכירים לגורבאצ'וב, ובבוקר של יום ו' [כ' כסלו] קראה אותי ואת קוגן לדירתה (כנזכר לעיל) כדי להכין תזכיר על תולדותיה ופעולותיה של חב"ד, כבקשת שברדנזה.

היא נפגשה עם שברדנזה, שהבטיח להעביר את התיק לגורבאצ'וב, שאולי יאות לקבלנו לראיון. אמנם תשובה ממנו לא יוכל לקבל על כך לפני יום ב' הבע"ל, וגם אז אינו יודע אם ומתי יקבלנו לראיון. אמנם היא משערת שכל המשחק הזה הוא כדי שיקבלנו ויחזיר לנו את האוסף.

בית הכנסת של פוליאקוב

בינתיים אישרו ביום ו' [כ' כסלו] במועצת השרים של הפדרציה הרוסית,

(187) לפי זכרוני היתה השיחה באנגלית, ולא הוזקקנו למתרגם.

אחד מהעוזרים קראו לו חודיאקוב.

שנותנים לנו את ביהכנ"ס של פוליאקוב. בנין יפה מאד בעל שתי קומות במרכז העיר. נסענו קודם לראות את הבנין והתרשמנו מאד מהבנין ומהסביבה.

היא אומרת שתוך ימים אחדים יכולים אנו ליכנס לבנין, אך לע"ע הוא עדיין תפוס ע"י משרד מסויים¹⁸⁸.

*

בינתיים נפגשה וירוניקה כמה פעמים עם הועדה של אנשי הספריה, שהועיד מר גובינקו. בין חברי הועדה היו שלוש דיעות: (א) לא להחזיר. (ב) להחזיר לנו אותו, כיון שהאוסף מעולם לא הולאם. (ג) להחזיר גם את שאר האספים המוחרמים.

פעילות אגודת חב"ד

אחרי שסיימנו לערוך את הסקירה על חב"ד בבית וירוניקה ביום ו', נסענו לביהכנ"ס מארינא רושצא, טבלתי וחזרנו למלון לפני השבת.

בשבת בבוקר הלכנו להתפלל למארינא רושצא. ההליכה נמשכה יותר משעה. נשארנו כל היום בביהכנ"ס. אחרי התפלה התוועדנו, ואני שוחחתי עם ר' בערל לאזאר ועם ר' משה חיים לוין שיחיו, בקשר לעבודה כאן, ברוסיה בכלל ובמוסקבה בפרט¹⁸⁹.

עיקר השיחה היתה בקשר להוראה ליסד כאן אגודת חסידי חב"ד, שקיבלה משרד ומקבלת ביהכנ"ס ואחראית לפעילות.

דעתם היא:

(א) כעת עיקר הפעילות היא בביהכנ"ס מארינא רושצא, שם נמצאת הישיבה, מכון חיה מושקא - ביה"ס לבנות, סאנדי סקול, פעילות צאגו"ח ועוד, בנוסף לפעילות הרגילה של ביהכנ"ס. לדעתם כדאי להעביר את הישיבה ואת פעילות צאגו"ח לביהכנ"ס של פוליאקוב, ואז גם לא תהיה בעיה של מנין בביהכנ"ס החדש, ואז גם לא ילמדו הבנים והבנות באותו בנין.

(ב) חייב להיות אחראי מטעם אגו"ח על ניהול העבודה בעיירות השונות. קשה לחכות עד שיבוא איש מיוחד ע"ז מנ"י. לכן למסור הנציגות הזאת לאחד מראשי המתעסקים במוסקבה מטעם עזרת אחים. מבין כולם נראה הכי מתאים ר' בערל שי' לאזאר, הרב הרשמי של מרינא רושצא, עסקן ונוח לבריות.

חשבנו לדון בהנ"ל, אך במוצש"ק נסענו לראות את ביהכנ"ס של פוליאקוב

188) כך נמשך עד תחילת אלול, שרק אז קבלנו את בית הכנסת בפועל, כמסופר להלן ביומן ה' אלול.

גם כשסוכ"ס ניתן לנו הבנין בפועל, נשארה שם אותה חברה בקומה השניה, ועשתה לנו כל מיני בעיות. כך נמשך הדבר עד תחילת קיץ תשנ"ב, שאז עזבה החברה ההיא לגמרי את הבנין ואנחנו קבלנו את כל הבנין, כפי שיסופר להלן ביומן כ"א אייר תשנ"ב.

189) זאת היתה שיחה פרטית בלתי רשמית. אח"כ ביום א' בלילה, אחרי חזרתנו מלובאוויטש, היתה לנו שיחה רשמית באותו נושא, עם כל חברי המשלחת, כפי שיסופר להלן.

כנ"ל. חזרנו משם שבעי רצון. נפגשנו עם וירוניקה ודנו בנושאים העומדים על הפרק.

כיון שביום א' כל המשרדים סגורים, לכן ישנה בידינו היכולת לנסוע לליובאוויטש להשתטח על קברי רבותינו ולבקש על הצלחת שליחותינו, אכ"ר.

הנסיעה לליובאוויטש

יום א' [כב כסלון] בערב

אתמול בלילה לפני הנסיעה הכינה וירוניקה תזכיר נוסף לגורבאצ'וב, בו אנו מבקשים שיקבל אותנו, ויקבל מאתנו חנוכיה בעת הכרזת החזרת הספרים.

ע"פ הוראת וירוניקה כתבתי בעברית וחתמנו, והיא צירפה תרגום ברוסית במכונת כתיבה.

בשעה 1 בלילה יצאנו לליובאוויטש. נסענו 7 שעות במכונית ונהג של וירוניקה. הגענו בשעה 8 בבוקר. נטלנו ידנו מאחד מבארות המים שברחוב, והלכנו לאוהלים.

שהינו שם כשעתיים. ביקרנו גם בבית חב"ד¹⁹⁰ ובמקום החצר¹⁹¹.

בעיירה אין מים בבתים רק בארות מים בכל רחוב. גם בחצר יש באר. זהו הסימן היחידי שנשאר מאותה תקופה. אולי גם העצים שלידו. עפ"י שני אלו אפשר אולי לשער בקירוב היכן היו הבתים בחצר.

בשעה 10 יצאנו חזרה. בשעה 4 הגענו לבית וירוניקה שמחוץ למוסקבה. אחרי ביקור קצר המשכנו דרכנו, אך המכונית נשברה, ושהינו שם שעתיים, עד שבא אחד (זה הצייר שעשה לנו כותרת נייר המכתבים של אגו"ח), ולקח אותנו חזרה למלון ולביהכנ"ס במרינא רושצא. בדרך הראה לנו בביתו את אוסף הציורים שלו.

190) בית עץ הכי סמוך לאוהל, ששם נכנסים לפני האוהל, להתפלל, לכתוב פ"נ ושאר ההכנות.
191) באותה שעה עדיין לא הכרנו את העיירה, ואת מקום החצר חיפשנו לפי הסימנים שניתנו לנו. ומסופק אני היום אם אמנם מצאנו אז את המקום הנכון.

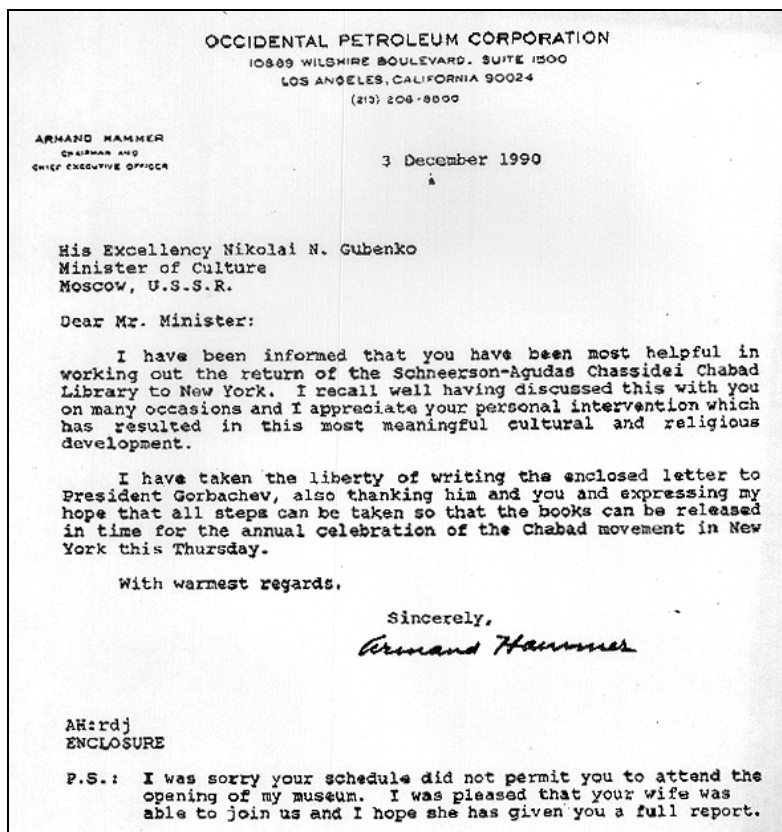

פרק עשרים ואחד

הבטחות משרד גורבאצ'וב ואכזבות

יום ב' (כג כסלו) ערב

היום היה אצלנו שקט ולא רגוע. כל היום ישבנו בחדרנו, אהרונוב קונין ואני (קוגן נסע לביתה של וירוניקה, לדון משם עם משרד החוק).
 בינתיים התקבל במשרד של האמער מכתבו של גובינקו, במענה למכתב בקשתו של ד"ר האמער¹⁹².

מכתבו האחרון של ד"ר האמער

192) הכוונה היא למכתבו האחרון של ד"ר האמער שכתב בט"ז כסלו (3 בדצמבר), ימים אחדים לפני פטירתו, לזרז על החזרת הספרים.

באותו יום כתב ד"ר האמער באותו נושא שלושה מכתבים: אל גורבאצ'וב, אל שר החוק בעסמערטניק ואל שר התרבות גובינקו.

**МИНИСТР
КУЛЬТУРЫ СССР**

121836, Москва, Арбат, 35
телефон 248-26-76

от 10 декабря 1950, № 27/2247
На № _____

*Копия № 30.
В.П.*

«Оксидентал Петролиум корпорейшен»
господину А. ХАММЕРУ

Уважаемый господин Арманд Хаммер !

Сообщаю Вам, что коллекция книг Шнеерсон-Агудас Чассидей Хабад была национализирована в 1921 году и стала собственностью государства. Передача ее противоречит интересам советских евреев т.к. коллекция является национальным достоянием страны и ценнейшим историческим документом. Тем не менее, могу Вас заверить в том, что мною будет сделано все от меня зависящее, чтобы по возможности передать копии этих документов заинтересованным религиозным деятелям. Данный вопрос необходимо тщательно обсудить в научных и религиозных кругах, поставив его на соответствующую юридическую основу, на что потребуются определенное время. Мною создана специальная комиссия по этому вопросу. После этого, по всей видимости, мы сможем приступить к переговорам об условиях передачи копий.

Искренне благодарен Вам за гостеприимство и теплый прием, оказанные моей супругою. Пользуюсь случаем передать от нее огромный привет.

Желаю Вам всего самого доброго и надеюсь на понимание, а также дружескую поддержку во всех наших начинаниях.

С уважением

Н. Губенко
Н. Губенко

מכתבו של גובינקו

במכתבו מודיע גובינקו על ההחלטה שלא להחזיר את האוסף של שניאורסאהן - אגודת¹⁹³, כיון שהוחרם על ידי ממשלת רוסיה בשנת 1921.

(193) כבר במכתב הזה כותב שידונו אודות רשיון לצלם את הספרים. אודות הצעה זאת כתב גם לנו בשני המכתבים דלהן - יומן נר ח' דחנוכה וב' דר"ח אדר.

הודענו לה, ואמרה שאין לחשוש מזה, והיא המשיכה לעסוק עם משרד החוץ בקשר למכתבים ממוצש"ק.

אחרי הצהרים באו הנה לקחת העתק מכתבו של גובינקו ברוסית ואנגלית, ונסעו למשרד החוץ.

החנוכיה המיועדת לנשיא גורבאצ'וב

בשעה 7 היא חזרה וסיפרה:

במשרד החוץ ענו לה שכדאי יותר שהיא עצמה תיקח את הניירות למשרד הנשיא, והוא [איוואנוב, סגן שר החוץ] יצלצל לשם לזרז את הדבר.

היא באה לשם וראתה על דלת הכתובת ההיא, שזהו המשרד הקומוניסטי. היא שאלה פשר דבר, וענו לה, שזהו אחד מהמשרדים של הנשיא.

ר"י קוגן הלך למכונית והיא נכנסה לדבר. בינתיים צלצל לשם איוואנוב כמה פעמים, לעקוב אחרי ההתפתחויות.

היא הסבירה את הנושא והראתה גם את מכתב גובינקו להאמער, וענו לה שזה לא מתאים, שהרי אין כאן התייחסות למכתבו של האמער שכתב אל הנשיא גורבאצ'וב, ואין זה אלא הבעת דיעה אישית.

שם המזכיר שדיבר אתה הוא קוריגין אנאטולי. הוא הבטיח לה שיגיש את הניירות¹⁹⁴ אל גורבאצ'וב, ואמר שבדרך כלל זה נמשך (העברת הניירות אל גורבאצ'וב) 3-5 ימים, אך כאן יזרזו את מסירת הבקשה, כי מסירת החנוכיה מתאימה רק מחר, בערב חנוכה.

קוריגין צלצל לשלושה אנשים ממשרדו של גורבאצ'וב, ובסוף אמר שיש בעיה קטנה, שאת החנוכיה צריך לבדוק לפני המסירה לנשיא. היא ענתה שהחנוכיה נמצאת אצל קוגן במכונית. הוא הביאה ומסרה להם ונשארה בינתיים אצלם¹⁹⁵.

אח"כ אמר, שגורבאצ'וב נמצא כעת באסיפה, בשעה 7 יצא להפסקה ואז ימסרנה לו.

שאלו מר"י קוגן את הטלפון במלון, ואמרו שהיום בלילה יצלצלו לו לתת מענה. היא אמרה שגם היא תחכה במלון למענה.

היא ביקשה שיניחו את הבקשה החדשה ליד הקודמת, זו שנמסרה ע"י שברדנזה ביום ששי. טלפנו למשרד החוץ, שאלו את מספר התיק, השיבו שזה

(194) אודות בקשתינו שבעת ההכרזה נגיש לו חנוכיה, כמסופר להלן.

(195) ועד היום לא הוחזרה.

הדברים נכתבו בלשון רגועה, כפי האפשר. מדובר במשרדו של גורבאצ'וב כביכול, אשר סגן שר החוץ שלח אליו כביכול. מתכננים פגישה עם נשיא ברית המועצות, שבעת אותה פגישה הוא יכריז על החזרת הספרים, ואנחנו נגיש לו באותו מעמד מנורת חנוכה של כסף. לפתע לוקחים את המנורה לבדיקה מחומר נפץ, ולפתע מתברר שאין כאן פגישה, אין כאן הכרזה ואין כאן מנורה, ומסתבר שאין כאן אפילו משרד של גורבאצ'וב כ"א איזה משרד של שודדים קומוניסטים, שמשרד החוץ שולח אליו.

על המשך הדיבורים בענין החנוכיה יסופר להלן ביומן ר"ח אדר.

במס' 271, וביקשו להניח את שניהם יחד.

הדלקת מנורה פומבית

במשך היום היה דיון בנושא נוסף:

השנה סידרו הדלקת מנורת חנוכה גדולה במוסקבה. התעסק בזה הרב משה חיים לוי, ועזרה לו בקבלת הניירות מרת וירוניקה.

הגישו בקשה להניח את המנורה בכיכר מענעש¹⁹⁶. היתה הסכמה מילולית, אך לא רשמית.

בשבוע שעבר נמצאו מנשרי מחאות נגד זה, כיון שזה ליד מנזרים.

וירוניקה סיפרה לנו על כך במוצש"ק, ואמרה שמהעירייה לא רוצים שידליקו באותו מקום. היא שאלה את עצתינו והסכמנו שתחליט על מקום מתאים יותר. היא הציעה לעירייה שזה יהיה ליד מרכז האמער.

היום בא ר' משה חיים בטענה שזה לא במרכז העיר ואין כאן אנשים. אמרנו שיחכה עד שתבוא וירוניקה ור"י קוגן. הם אמרו שלכאורה מאוחר מדאי כעת להחליף.

ר' משה חיים שאל אם הוא יכול לבקש שיעשו זאת ליד מלון אינטוריסט, שהוא בפינה שכנגד ככר מענעש הנ"ל. הם הסכימו לשאול, אך העירייה לא הסכימה לשנות, ונשאר על יד מרכז האמער.

*

אתמול בלילה היתה לנו אסיפה עם ה"ר משה חיים הנ"ל וה"ר בערל לאזאר, בנושא העבודה כאן בכלל, ובמיוחד בקשר לבנינים שעומדים לקבל. הם הציעו הצעות שונות, ואמרנו להם להציע הכל בכתב ויגישו לנו, ואז נדון בזה.

בקשר לבנינים הם אמרו שכעת כל הפעילות היא בביהכנ"ס במארינא רושצא, הישיבה, צאגו"ח, מחסני עזרת אחים, המשרד המרכזי העבודה בשאר העיירות ברוסיה, סאנדי סקול, מכון חי' מושקא ועוד.

חייבים להעביר חלק מהם לביהכנ"ס פוליאקוב שעומדים לקבל.

עוד הוסיפו שבית הספר יש בו כעת 170 תלמידים ואפשר להיות הרבה יותר, אך כעת כולם לומדים בביהכנ"ס בארחיפוב, וחייבים להשיג בנין גדול.

בישיבה יש כ-20 תלמידים, ואפשר להיות הרבה יותר, אבל אין מקום, וגם אין מגידי שיעור נוספים. כשיוסיפו כל אלו יוכלו להוסיף הרבה תלמידים בישיבה. הם אמרו שיציעו הכל בכתב.

פגישה אפשרית עם הנשיא גורבאצ'וב

יום ג' [כד כסלון] אחה"צ

כל היום עבר בדריכות ובצפיה, עד אשר הודיעונו שהנשיא יקבלנו היום אחרי השעה 4, ועדיין לא ידוע באיזו שעה.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קה

בינתיים ראינו את הקמת המנורה הגדולה ברחוב שלפני המלון, ליד הנהר ולא רחוק מהבית הלבן המוסקבאי.

וירוניקה צלצלה, ובין השאר סיפרה שמר גוסינקוב, מזכירו של גורבאצ'וב, מתעסק בנושא שלנו, ודיבר בזה עם גורבאצ'וב, ואצלו הניירות שלנו.

יום ד' [א' דחנוכה] אחה"צ

אתמול בערב היתה לנו אכזבה גדולה. כבר בשעה 4 היא הודיעה לנו, שנודע לה, שגובינקו הזהיר את גורבאצ'וב מפני החזרת הספרים¹⁹⁷.

היא השתדלה בכמה דרכים לבטל את השפעתו ולא הועילה.

בסופו של דבר הודיעו לנו ממשרד הנשיא, שעדיין לא ברור לו מצב הדברים מפני חילוקי הדעות שבין המשרדים, ועדיין אינו יכול להחליט.

חזות דעת משפטית

היא החליטה לנסות את הקו החוקי, להכין תיק משפטי בכל הנושא.

היא קראה לביתה עורכת דין עוזרת, שתעבוד יחד אתה במשך הלילה, וקראה גם לר"י קוגן ולי, עם כל המסמכים. ישבו בביתה עד 5 לפנות בוקר. חזרנו, והיא נשארה לסיים את הכנת התיק.

כעת היא עומדת בקשר עם סגן שר החוץ איוואנוב, ועומדת להפגש אח"כ עם היועץ המשפטי יאקובלב.

באם לא יצא מזה דבר בדעתה להביא הדבר לידיעת העתונות, כאן ובחו"ל, ואנו יושבים ומחכים.

יום ה' [ב' דחנוכה] בערב

אתמול בערב באו לכאן וירוניקה ואנדריי. הם סיפרו שלא הצליחו למצוא את איוואנוב, ואילו את יאקובלב לא רצתה לראות לפני שמדברת עם איוואנוב. היא נתנה לי את הסקירה המשפטית והמסמכים, ועשיתי 3 תצלומים.

היום בבוקר הלכה אל משרד החוץ, ואח"כ למשרד המשפטים, וטלפנה לנו להודיע שיש לנו פגישה בשעה 12 בצהרים עם "ספעשעלייזד לאיערס אסוסיאיישן איניורקוליג".

היינו שם בזמן, והיא דברה לפנייהם ואתם במשך שעתיים וחצי. היא ביקשה שיכתבו חו"ד משפטית, וניסו להתחמק, ודיברו לפנייהם הר"י קוגן והרב"ש קונין והיא, ובסוף הביעו את דעתם שצריך להחזיר לנו את הספרים, ושלחו אחד מאתם שישב אתה ויכינו ביחד חו"ד משפטית.

---

(197) מצב זה חזר על עצמו במשך החדשים הבאים, שתמיד קיבלנו מסרים דומים, מכמה כיוונים, אשר גורבאצ'וב רוצה להחזיר את הספרים, אלא שכחו הפוליטי של גובינקו הוא גדול, והוא מזהיר את גורבאצ'וב שלא להחזיר לנו את הספרים.

«ИНЮРКОЛЛЕГИЯ»
КОЛЛЕКТИВ АДВОКАТОВ

103009, Москва, К-9, ул. Горького, 5
Тел. 203-68-64
Телекс: 411811

«INIURCOLLEGIA»
ASSOCIATION OF LAWYERS

5, Gorky street, Moscow, 103009
Tel. 203-68-64
Telex: 411811

Our ref. No _____

14 декабря 1989.

Your ref. No _____

Ириной В.Р.

О библиотеке-собрании книг
Любавических Реббе Шнеерсонов

доверенному лицу организации
Агудас Хасидей ХаБац

В ответ на Ваше обращение от 13.12.90 Инюрколлегия рассмотрела представленные Вами документы.

По существу поставленных вопросов можем сообщить следующее.

1. О национализации коллекции книг Любавических Реббе Шнеерсонов. Среди представленных документов отсутствует документ, который бы подтверждал национализацию, реквизицию или конфискацию коллекции книг Любавических Реббе Шнеерсонов. Мандат № 7160/9 от июля 1921 года, выданный на перевозку в хранилище Румянцевского музея библиотеки раввина Шнеерсона в количестве 35 ящиков, ограничен полномочиями на перемещение библиотеки. Кроме того, в своем заявлении на имя директора Румянцевского музея, направленного в ноября 1922 года, Шнеерсон И.Ш. указывает, что в 1919 году вместе с переходом Кокоревских складов в ведение государства после смерти их владельца Персица была передана на учет в распоряжение отдела научных библиотек Наркомпроса, хотя библиотека не принадлежала Персицу и находилась на хранении на указанных складах с начала 1916 года. Шнеерсон И.Ш. также выражал сомнение в правомерности отчуждения его библиотеки, рассматривая ее как частную научную библиотеку, т.к. Декрет о централизации библиотечного дела от 3.II.1920 г. касался только библиотеки ведомств и обществ. В связи с вышеизложенным переход права собственности на библиотеку в связи с национализацией представленными документами не подтверждается.

2. Переход права собственности на библиотеку вследствие признания имущества бесхозяйным. Согласно ст.68 ГК РСФСР 1923 года бесхозяйное имущество, собственник которого неизвестен или которое не имеет собственника, переходит в собственность государства в

ГКРП ГВЦ МО СССР
зак. 1840 тир. 8000 69 г.

תחילת מכתב האינורקוליג

חזרנו, וגם היא באה אתו למלון שלנו לסעודת צהרים. הם נשארו לשוחח וחזרו למשרדו לכתוב חר"ד, ואנחנו התפללנו מנחה, סעדנו, והדלקנו נרות

חנוכה, ואף יצאנו לראות בהדלקת החנוכיה הגדולה ברחוב.
כעת יושבים ומחכים לשמוע ממנה.

הנני סומך עליה

אתמול בלילה שלחו בפאקס לני. את הסקירה המשפטית שהכינה. הפאקס
לא פעל טוב ועברו רק שני עמודים.

כעת התקבל מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:

חסר הסיום. נתקבל ות"ח ת"ח.

כאמרי מאז¹⁹⁸ וכמ"פ, הנני סומך עליה¹⁹⁹, והרי עומדת בקשר עם ראשי
עסקני חב"ד שי' השייכים לזה, ונמצאים מהם גם ברוסיה, וה' יצליחם.
אזכיר עוד הפעם על הציון להצלחה וכו'.

---

198 ראה לעיל ביומן טו כסלו.

199) כמדומה שזה הי' מענה על שאלתינו, אם להסכים לדבריה המובאים לעיל, אשר אם לא יצא
מזה דבר, בדעתה להביא את הדבר לידיעת העתונות, כאן ובחו"ל.

אחרי המענה הזה היינו נשמעים אליה, גם כאשר היתה מחליטה לפעול בדרכים לא מקובלות עלינו.
בתחילה לא היה ברור לנו, אם הכוונה כאן שצריך להשמע לכל דבריה, או רק כאשר זהו בהסכם
"ראשי עסקני חב"ד שי' השייכים לזה, ונמצאים מהם גם ברוסיה". אמנם במשך השנה וחצי הבאות
חזרנו ושאלנו בזה פעמים רבות, ותמיד נצטיינו לעשות כהוראותיה.

פרק עשרים ושנים הפעלת לחץ

פניה מוואשינגטון בנידון הספרים

גם נתקבלה כעת הודעה, ע"י ה"ר ברוך העכט חתן הרב"ש קונין, שבהשתדלות מר ג'רי וויינטראוב, הגיש שר החוץ מר בייקער בקשה לשר החוץ מר שברדנזה, שתמולא בקשתינו.

יום ו' ננר שלישי צהרים

מחכים אנו כעת לשמוע מאתה אם נגמרו ונחתמו ניירות חו"ד העו"ד.

בינתיים סיפרה שדיברה עם איוואנוב, ועדיין לא קיבל ידיעה מאת שברדנזה אודות בקשת נשיא ארה"ב שיחזירו לנו את הספרים.

*

אתמול בערב באה אלינו מרת סימה (באה עם הת' השליח מענדל שי' כהן) וסיפרה לנו איך שעזרה להרב לויק (אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א) באלמא אטא יחד עם ר' הירשל רבינוביץ. ואשר עזרו גם ר' יוסף נימויטין (בעיקר עזרה כספית) וה"ר יעקב יוסף רסקין.

לפני שנה נפטר בעלה ונשארה עם בן (שסובל ממחלה) ובת עם נכד. משתדלים לעלות לארה"ק. היא מסרה על ידינו מכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א בקשר לזה.

נכדו של ר' שמואל גורארי

אתמול נפגש הרב"ש [קונין] עם יהודי מקאראליינא, והרגיש עליו שאין לו אוכל כשר מספיק. הוא מסר לו ארוחה עם נקניק, וקיבל זאת בסיפוק רב.

בערב שוחח אתו הר"י אהרונוב, וסיפר לו שהוא נכדו של ר' איסר יהודה גורארי בנו של ה"ר שמואל, וכי אמו סיפרה לו שה"ר שמואל נשאר ברוסיה ולא ידוע היכן נקבר.

אהרונוב קרא לי, וספרתי לו על ה"ר שמואל ועל קבורתו באהל אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע²⁰⁰, ועל בנו ר' איסר יהודה, והוא קיבל זאת בהתפעלות גדולה. נתתי לו גם אגרות-קודש אדמו"ר נ"ע ח"ב, שבו יש הרבה מכתבים אל ואודות ה"ר שמואל גורארי'.

(200) באגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ח"ד עמ' קעה כותב אודותיו:

הוא ה' האחד אשר בכל עת מסר נפשו בשביל כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע, ובשביל רצונותיו הקדושים אשר ה' נותן ביד רחבה מבלי התחשב כלל, וזכה אשר קבורתו בתוך אהל כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע, הוא שירת אותו בחייו (הוא נפטר בחדש אדר תרפ"א), וזכה לזה. גם כשהוכרחו להעביר את ארון כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לבית החיים החדש, הועבר גם הארון של הר"ש והוטמן בתוך האוהל.

לאחרונה אותר המקום המדויק בתוך האוהל, שבו טמן ר' שמואל, והוקמה מצבה.

פגישה בבית הלבן

מוצאי ש"ק פר' מקץ, נר ה'

אתמול בשעה 3 היתה לנו פגישה בבית הלבן (ממשלת מדינת רוסיה), בדבר א) הבניה בליובאוויטש²⁰¹. ב) בית הכנסת של פוליאקוב. ג) מרכז מימוני.

РОССИЙСКАЯ
Советская Федеративная Социалистическая
РЕСПУБЛИКА

СОВЕТ МИНИСТРОВ

15. декабря 1990.
№ 18-55

Министерство культуры РСФСР

Агудас Хасидей Хабад
Центр международной торговли
№ 740743

В Совете Министров РСФСР рассмотрены вопросы, поставленные делегацией Международного Любавического Движения – Агудас Хасидей Хабад.

Идея создания мемориала "Любавичи" в селе Любавичи Смоленской области поддерживается.

В этой связи, как очередной конкретный шаг для решения этой задачи, необходимо назначить со стороны Агудас Хасидей Хабад полномочного представителя по ведению переговоров по конкретным вопросам: контакту со Смоленским облисполкомом по созданию проекта Мемориала, рассмотрения вопросов организации строительства, обеспечения коммуникациями и строительными материалами, финансирования, снабжения продуктами питания, решению транспортных задач и т.п.

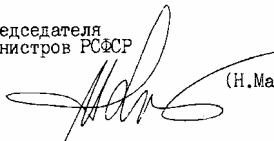
Соответствующее письмо Смоленскому облисполкому будет направлено.

Что касается создания религиозно-медицинского центра "Дом Маймониды" в Москве – это дело, безусловно, самой Москвы, Мосгорисполкома.

Вместе с тем принято решение послать письмо в Мосгорисполком, поддерживающее эту идею и содержащее мнение правительства России на этот счет. Письмо будет направлено тов.Музыкантскому А.И.

Мы выражаем надежду на плодотворное сотрудничество по затронутым и иным вопросам, направленным на всестороннее возрождение России.

Зам.Председателя
Совета Министров РСФСР

(Н.Мальшев)

המכתב שקבלנו מהבית הלבן

פגשו אותנו 4 מאנשי יעלצין, וישבנו עד 4:10 (קיבלנו את השבת והדלקנו נרות חנוכה לפני כן).

בסוף השיחה הסבירו לנו שההחלטה הסופית, על הראשון - בידי עיריית סמולנסק, ועל שנים האחרים בידי עיריית מוסקבה (מוזיקאנסקי, מסגני פאפוב, ראש עיריית מוסקבה).

הוחלט שהם יכתבו דעתם לחיוב לשלשת ההצעות וישלחו העתק לסמולנסק והעתק למוס-סאוויט [עיריית מוסקבה] והעתק לנו. הוחלט גם שלא לבא להחלטה בפרטים, אלא אחרי שתהי' החלטה כללית לחיוב.

בלילה צלצל הטלפון פעמים רבות, ולא הרמנו כמובן. אח"כ נודע שזה הי' מהמשרד הנ"ל, שרצו להביא לנו את ההעתק, וגם נודע לנו ששני ההעתיקים האחרים נשלחו למקומם.

*

אחרי שהתקבלה חו"ד העו"ד חתום, נעשו כמה העתקות. העתקה אחת נמסרה למשרד התרבות ואחת למשרד החוץ, וכעת מחכים למענה.

היום בבוקר הלכנו, הרב"ש [קונין] ואני, לביהכנ"ס במארינא רושצא להתפלל. לסעודת שבת הלכתי לרמ"ח לוי, והרב"ש הלך לרד"ב לאזאר.

בלילה, במוצש"ק, באה אלינו וירוניקה, אנדריי והעו"ד, הם אמרו שכעת נראה שההחלטה תהי' חיובית. אמנם כדי שנקבל מענה באופן מיידי צריך להכניס את הבקשה באופן רשמי, דהיינו דרך השגרירות הרוסית בוואשינגטון ודרך השגרירות האמריקאית במוסקבה.

לא הצליחו להתקשר לשניהם, אך הכינו מכתב רשמי וחתום, ומקוים לשלוח בפאקס לשגרירות הרוסית בוואשינגטון.

הפעלת לחצים

יום א' [נר חמישי] ערב

אתמול באמצע הלילה, לערך בשעה 2, צלצלה וירוניקה וסיפרה שצלצל אליה מר גולינפולסקי, עורך העתון היהודי ברוסית, שיש לו הכירות רבה עם אנשי הממשל. הוא דיבר עם גובינקו בנושא הספרים, והתנצל על שהשיב בשלילה.

הוא אמר שהוא עומד לדבר בזה עם מר אוגאניסיאן, עוזרו של גורבאצ'וב, שידבר בזה עם מר גורבאצ'וב.

גם היום במשך היום הביאה כמה ידיעות ממר גולינפולסקי הנ"ל, שדיבר בזה עם כמה אנשים שדיברו בזה עם גובינקו.

אח"כ לקחה אותנו לפגישה עם מר מארק זאחארוב, המנצח על תיאטרון שלום עליכם. דובר שנעזור לו לסדר קשרים להופעות בארה"ב. הוא מאד רוצה לעזור בנושא שלנו. הוא דיבר בזה עם גובינקו, ועומד לדבר בזה עם מר אוגאניסיאן הנ"ל, שידבר עם גורבאצ'וב.

כולם הבטיחו לדבר מחר עם אוגאניסיאן ועם גורבאצ'וב, ויה"ר שיהא

בהצלחה.

*

בהדלקת הנרות הגדולה היתה הצלחה גדולה. באו הרבה אוטובוסים מבית הספר, מהמחנה לילדי טשענאביל, מהסאנדיי סקול ועוד. היו ריקודים, הצגה, 12 פסוקים ועוד.

כעת סיפרה וירוניקה שהיה לזה כיסוי רחב בטלביזיה.

יום ב' [נר שיש] צהרים

זה עתה צלצלה וירוניקה וסיפרה:

א) היא דיברה עם מר [אלכסנדר] געלמן, ואמר שמר זעלמן כבר דיבר אתו. היא הוסיפה לעדכן אותו, ואמר שהולך כעת לקרמלין וידבר בזה עם גורבאצ'וב וגובינקו, ובשעה 7 בערב מבקש שנבוא אליו לביקור (הרב"ש [קונין] מספר שחתנו הר"ב העכט דיבר אתו יחד עם ד"ר זעלמן²⁰²).

ב) דיברה עם מר איוואנוב ממשרד החוץ ואמר שעוד מעט ידבר עם מר שברדנזה.

ג) דיברה עם מר זאחארוב, ואמר שהולך לקרמלין לדבר עם שנים הנ"ל, ובשעה 6 בערב יהיה בתיאטרון שלו, ויספר מה היה בקרמלין.

ה) היא תבוא לכאן עוד מעט.

*

היום קיבלנו את המכתב ממשרדו של יעלצין, בו מורים לעיריית סמולנסק לעזור לנו בתכנית ליובאוויטש, בבניה ובאוכל וכו', ומודיעים לעיריית מוסקבה שכדאי לעזור לנו בתוכנית מרכז מימוני.

במשרד התרבות

יום ב' ערב, במשרד שר התרבות גובינקו

לערך בשעה 2 אחה"צ באה אלינו וירוניקה, היא טלפנה למשרד החוץ לשאול מה נשמע, והשיבו לה שמר איוואנוב השאיר הודעה עבורה, כי משרד החוץ עשה בנושא הזה את עבודתו, וכעת עזבו את כל הנושא הזה, ואין להם שייכות אליו, כי כל העניין נמצא עתה רק בידי משרד התרבות.

קיבלנו את הדבר באכזבה רבה ולא ידענו מה לעשות.

בינתיים בא מר גולינפולסקי, וגם הוא לא ידע מה לעשות.

בינתיים דיברה וירוניקה עם גריגורוב, ואמר שקראו לו היום ממשרד התרבות,

202) כלומר: מר זעלמן הוא בארה"ב, ולאחר שיחה עם הרב"ש וחתנו, הוא שיכנע את ידידו מר געלמן להכניס את עצמו לענייניו.

מר געלמן הוא כמדומה מנהל תיאטרון, והוא נציג במועצת המדינה, ולכן היינו קוראים לו (בינינו) בשם "חבר הכנסת".

[גם להלן, רגיל הייתי לכנות את המועצה בשם "כנסת"].

ואמרו לו לעשות עוד ישיבה של הועדה המיוחדת בנושא הזה של אנשי הספריה.

החלטנו²⁰³ לנסוע כולנו יחד למשרד התרבות, ולא לזוז משם בלי החלטה חיובית.

אנחנו התיישבנו בחדר ההמתנה של גובינקו, שנמצא עתה בכנס הממשלה, ואילו שנים הנ"ל הלכו לדבר עם סגני השר.

אחרי ישיבה קצרה הגיע עלינו סגן השר מר טולסטיקוב, ואמר לנו, שהיתה ישיבה בספריה כנ"ל, והחליטו שלא כדאי להחזיר לנו את הספרים.

אמירת תהלים במשרד התרבות

נאמו בתוקף הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן], ומסרו החלטתינו להשאר כאן עד לתוצאות טובות.

הוא הלך ואח"כ חזר יחד עם סגן הראשי של השר מר באבושקין. נכנסנו לחדר האסיפות הסמוך והתיישבנו לשוחח.

מר באבושקין ניסה לשכנע אותנו שכעת אין כאן אף אחד שבידו להחליט, ולכן כדאי שנחזור למלון, ולמחרת בבוקר נבוא שוב לפגישה עם השר גובינקו.

שוב השיבו לו הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] שכבר עברנו מספיק סיבובים במשך 3 השבועות, בלי כל הסבר, ולא נשאר בידינו אלא ההחלטה להשאר כאן. גם וירוניקה דיברה הרבה ברוסית.

(203) בדרך כלל כשכתבתי כך בלשון סתמית, פירוש הדבר, שוירוניקה הורתה לנו לעשות וכך עשינו.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קיג

אחרי רוב דברים הוחלט שנתבודד ונתפלל ונחליט מה לעשות, ובינתיים שוחחה וירוניקה עם שני הסגנים.

בסופו של דבר הוחלט שמר באבושקין יסע כעת להפגש עם השר גובינקו, ובינתיים נישאר כאן לשוחח עם מר טולסטיקוב. כעת יושבים ומשוחחים אתו, ויושבים אתנו גם העורך הנ"ל וגם אנדריי, שבא זה עתה.

יום ג' ערב, נר ח'

אחרי שבאבושקין נסע אתמול בלילה לבית גובינקו, נשאר מר טולסטיקוב לשוחח אתנו קצת, ואח"כ נסענו כולנו יחד אתו למשרדו של האמער.

כשהיינו שם טלפן באבושקין לטולסטיקוב והודיע לו מבית גובינקו, שהוא מתכוון לתת מחר בוקר תשובה שלילית, דומה לזו שכתב למר האמער.

היינו כולנו אובדי עצות.

הגדלת הלחץ

במשך הלילה נעשו כמה דברים:

א) בא לבקרנו המנצח שיארגן היום בלילה את התזמורת למסיבת חנוכה בלווין. כששמע במה המדובר אמר שהוא עובד יחד עם בתו של שברדנזה וידבר אתה. הלך לביתה וסיפר לה את כל הסיפור, והבטיחה שתדבר עם אביה בזה.

ב) וירוניקה ואנדריי והעורך הלכו לבית געלמן, שצלצל בפניהם לגובינקו ודיברו באריכות. הוא אמר בסופו של דבר שעל אף כל השתדלותינו, שמנסים להכריח אותו להסכים, הוא לא יסכים לתת לנו. געלמן אמר לו שיחקור בנושא וידבר אתו עוד הפעם למחרת.

אח"כ אמר שבכנסת יש כאן כ-15 נציגים יהודיים, וכיון שימים אלו מתקיים כנס כללי, הוא יפגוש אותם ויבקשם לחתום על הצהרה שצריך להחזיר לנו את האוסף.

הוא אמר שבכנס הזה דורשים נציגים רבים שגורבאצ'וב יתפטר מנשיאותו, ולכן א"א לדבר היום בנושא הזה עם גורבאצ'וב.

ג) הוחלט²⁰⁴ להמשיך את שביתת הרעב שלנו, ולהשתדל שכמה אנשי ציבור מארה"ב ידרשו ממשלת רוסיה הסובייטית להחזיר לנו את הספרים, לאור חומרת המצב בכלל, ובפרט שאיננו אוכלים.

הרב"ש [קונין] צלצל לחתנו ברוך [העכט] והושגו מכתביהם של ג'רי וויינטראוב, ז'אן וואיד וד"ר געיל. הם התקבלו בפאקס היום בצהריים והוגשו למר גובינקו.

[זאחארוב דיבר בזה אתמול עם אחד מסגני גורבאצ'וב, ואמר שידבר היום עם גובינקו ועוד].

יומן השליחות המיוחדת

קיד

הוכן מכתב מאתנו לגובינקו, בו אנו מסבירים את התענית שלנו, כאמצעי תפלה, ולא כצורת מחאה פומבית, ובו מוסברת עמדתנו הכללית בנושא. המכתב הוגש היום לסגנו של גובינקו.

בר

Agudas Chassidei Chabad

אגודת חסידי חב"ד
בנימין ז"ל אדמו"ר שליט"א שליטתנו

Агудас Хасидей Хабад в России

Б. Бродский ул., д. 6, г. Москва

Главе департамента культуры господину министру Николаю Губенко
(Официальные представители международного Чбавичского
движения Хабад)

Благодарим Вас за участие в немедленном решении
вопроса о возврате библиотеки Чбавичского Ребе Шнеерсона.

Именно благодаря переходу департамента культуры в Ваши
руки, воплощается в жизнь решение Наркомпроса от 2 декабря
1921 года, мандат N 5104/IX и мандат N 670, на основании
которых создан отдел научной библиотеки.

Это знаменательный момент на пути установления новых
отношений между народами различных религиозных принадлежностей.

И очень важно, что это произошло в декабрьские дни. Накануне
Человеческого Праздника "Ханука" и особого дня - дня освобождения
Первого Чбавичского Ребе на восьмидесять 19 июля месяца кишлев
(в этом году - 6 декабря).

Справедливое решение императора Павла I освободить
Ребе Шнеерсона в 1793 году отмечено как день торжества свободы
и справедливости.

Была бы не менее важна Ваша поддержка для немедленной
транспортировки этих книг и рукописей в эти декабрьские дни в
первоначальной упаковке, в которой они хранятся на сегодня.

Мандат Наркомпроса выданный 2 декабря 1920 года N 5104/IX и
мандат N 670 разрешил Шнеерсону вывоз библиотеки и решение отдела
научной библиотеки от 6 декабря 1920 года N 13622/12.

Решение не отдавать библиотеку также от декабря 16/XII 1919 года

Решение Ребе Шнеерсона эвакуировать библиотеку перед войной
от декабря 1915 года (из письма в Рузницеский Музей).
Решение о каталоге - 1 день декабря 1920 года N 1778.

Насколько важно обратить внимание на то, что это обязательство имеет
определенный религиозный смысл и возвращение рукописей и книг должно
стать Ханукашным приветствием со стороны со стороны СССР, т.е.
Ханука впервые празднуется официально в Вашей стране по разрешению
Правительства России.

Раввин И. Коган

Раввин Д. Аронов

מכתבינו לגובינקו

פגישה בשגרירות האמריקאית

היום צלצל אלינו, כרגיל, מר אוברי מהשגרירות²⁰⁵. הרב"ש [קונין] ביקש ראיון עם השגריר מר מאקסוול. הוא השיב שיצלצל חזרה, ואז הודיע שסגנו של מאקסוול, מר ג'ים קאלינס, יקבלנו לראיון בשעה 2.

הוא ביקש שיבואו רק 2 מאתנו. נסענו הרב"ש [קונין] ואני.

לקח זמן רב עד אשר עברנו את כל השמירות והגענו לחדרו של ג'ים קאלינס. ישבו גם אוברי ועוד עוזר.

הם קיבלו אותנו בחמימות. סיפרנו להם את כל הקורות וענינו על שאלותיהם.

בסוף אמר ג'ים, שהוא ידע קודם על מעשינו, וכעת שומע כל הפרטים, ורואה שכבר מעורבים בזה רבים מאנשי הממשל, ואינו יכול לקחת בזה שום צעד לבדו.

במשך אחה"צ הוא ידבר לוואשינגטון. ידווח ויבקש הוראות איך לנהוג. מאתנו ביקש לא להכנס בעימות לא נעים עם הממשל, כי זה יפריע למעמדם.

חזרנו למלון, ואילו איזי [הר"י קוגן] וירוניקה ואנדריי נסעו למסור את המכתבים שנתקבלו בפאקס מארה"ב - כנ"ל.

משם צלצל הר"י [קוגן] ואמר שבמשך כל היום יושבת ועדה מיוחדת במשרד התרבות לדון בנושא. כעת יושב אתם גם גובינקו בעצמו. הוא יצא אליהם לקבל את המכתבים וביקש לחכות למענה.

אח"כ בא לכאן והביא מכתב מענה גובינקו, בו כותב שהספרים היו ללא בעלים ונעשו רכוש האומה ולכל היותר אפשר לתת העתקות, וכי עדיין צריך לדון בדבר עם עו"ד, מדענים ואישי ציבור²⁰⁶.

מיד פנתה שוב לאיוואנוב ממשרד החוץ, ואמר ששברדנזה קיבל טלפון מבתו, אך לא שמע כלום בוואשינגטון.

כל זמן שמשרד התרבות דן בזה לא היה יכול לדון בזה, אך כעת שגובינקו דחה את הבקשה הם יכולים להכניס את עצמם לנושא.

אמנם לצורך זה צריך בקשה רשמית מראשות התנועה במסר דיפלומטי, דרך השגרירות הרוסית בוואשינגטון, או דרך השגרירות האמריקנית במוסקבה. משניהם עדיין לא קיבלו כלום.

שלחנו צילום מענה גובינקו להר"ל גרונר, והסברנו לו את כל הנ"ל, כדי שיסדר את הבקשה הרשמית הנ"ל. בסוף אמר:

מסתמא פארשטייט איר אז ביז ס'וועט זיך עפעס אויסארבעטן האט איר ניט וואס צו קומען צוריק.

(205) זה כמה ימים שהוא מצלצל כל יום לשאול מהנעשה, שכך הורו לו מוואשינגטון להתעניין בנעשה.

(206) מכתב נוסף שכתב לנו באותו תוכן, ראה לקמן ביומן בד"ח אדר.

יומן השליחות המיוחדת

קטז

[מן הסתם מבינים אתם, כי עד שיזוז משהו אין לכם מה לחזור לכאן].

Господам Кунину Б., Аронову Д.,
Когану И., Левинсону Ш.

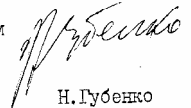
№3860-07/10-47
от 18.12.90.

Уважаемые господа!

Сообщаю вам, что коллекция книг Шнеерсон-Агудас Чассидей Хабад была национализирована как бесхозная и затем передана в Государственную библиотеку им.Ленина и, таким образом, стала собственностью государства. Коллекция является национальным достоянием страны и ценнейшим историческим документом. Тем не менее, могу вас заверить в том, что мною будет сделано все от меня зависящее, чтобы по возможности передать копии этих документов заинтересованным религиозным деятелям. Данный вопрос необходимо тщательно обсудить в научных и религиозных кругах, поставив его на соответствующую юридическую основу, на что потребуется определенное время.

Желаю вам всего самого доброго и надеюсь на понимание.

С уважением

Н.Губенко

מענה גובינקו

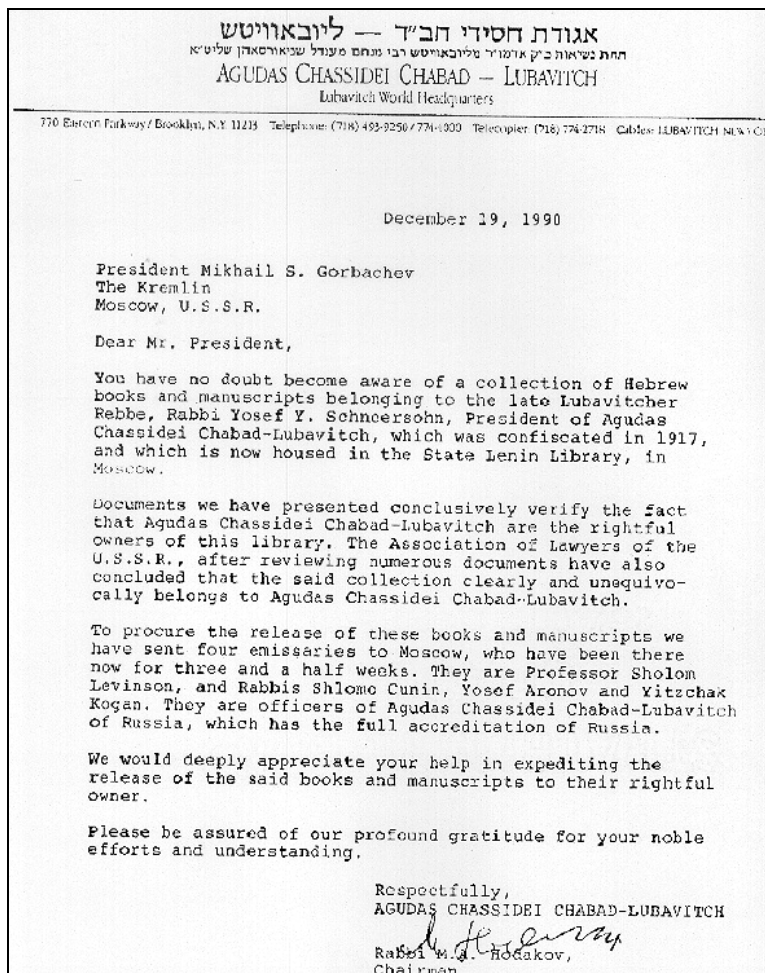
בשיחה מאוחרת יותר הודיע שדיבר, עם הר"י שי' קרינסקי ועם הר"א שי' שמטוב, והתקשרו מיד, לשלוח מסר ע"י השגרירות הרוסית בוואשינגטון אודות שליחותינו להחזיר את הספרים.

בלילה התקיים השידור מסיבת חנוכה בלוויין, אך אנו לא הלכנו, כי היינו צריכים להפגש עם מר געלמן.

לפועל חיכינו עד שעה מאוחרת, שרק אז חזר לביתנו מהכנס הכללי, ודיבר בטלפון עם וירוניקה, וסיפר לה שדיבר עם הנציגים היהודים, והתעניינו מאד בנושא. הוא מקוה שמחר יוגש הנושא לגורבאצ'וב ויעלה על שלחן הדיונים בכנס.

היא ביקשה ועשיתי עוד כמה צילומים מחו"ד העו"ד והמסמכים.

מכתב אגודת הכללית אודות שליחותנו

סיכומים בדואר הדיפלומטי

יום ד' [זאת חנוכה] ערב

קיבלנו היום בבוקר פאקס, מכתביו של מוניהין לבעקער ולשברדנזה, אך ממשרד החוץ הודיעו שעדיין לא נתקבל כלום.

כל היום אנו מחכים, והם אומרים שעדיין לא קיבלו כלום.

דברנו עם אוברי מהשגרירות כאן, שישלחו ניירותינו למשרד החוץ, אך הוא צלצל קודם למשרד החוץ, דיבר עם איוואנוב, שאמר לו, שהכל שייך למשרד התרבות ורק לשם צריך לשלוח הניירות.

יומן השליחות המיוחדת

קיח

דברנו כעת שוב עם הר"ל גרונר, שאמר שיעשה מיד כל הצריך.

*

אתמול בלילה, כשהמענה של גובינקו התקבל לני. השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהער"ד צריך כעת לכתוב שהמענה אינו תואם את המסמכים²⁰⁷.
הר"י קוגן נסע לער"ד והביא הצהרה חתומה כזאת.

«ИНЮРКОЛЛЕГИЯ» КОЛЛЕКТИВ АДВОКАТОВ 103009, Москва, К-9, ул. Горького, 5 Тел. 203-68-64 Телекс: 411811	«INIURCOLLEGIUM» ASSOCIATION OF LAWYERS 5, Gorky street, Moscow, 103009 Tel. 203-68-64 Telex: 411811
Our ref. No 9.10.MB	19 декабря 1989

Your ref. No _____

О библиотеке – собраниях
книг Любавических
Рейзе Шнейерсонов

Ириной В.Р.
доверенному лицу организации
Агудас Хасидей ХаБад

В соответствии с Вашей просьбой мы ознакомились с копией письма Министерства культуры № 3860-07/10-47 от 18.12.90.

Это письмо не содержит новых аргументов в отношении права собственности на вышеуказанную библиотеку. К письму не прилагаются документы или их копии, подтверждающие позицию Министерства культуры в отношении права собственности.

Мнение по вопросам упомянутым в письме № 3860-07/10-47 от 18.12.90 было изложено в письме Инюрколлегия от 14.12.90.

С уважением,

הצהרת האיניורקוליג

בינתיים סיפר הער"ד שצלצלו לו ממשרד התרבות בטענות מדוע כתב חר"ד כזאת.

*

חדשים לבקרים מתחלפים כאן החוקים ואנשי הממשל.
זה עתה צלצלה וירוניקה להודיע שיצא חוק חדש, שא"א להעביר רכוש בלי

(207) כלומר מה שגובינקו כתב שהספרים היו ללא בעלים ונעשו רכוש האומה, אינו תואם את המסמכים שיש לנו מהשנים תרפ"א-ד.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קיט

אישור האיניורקוליג (הוא הגוף המשפטי שנתן לנו את החו"ד החיובית) ובלי אישור משרד המשפטים.

היום הוחלף שר המשפטים ומונה במקומו אחר [לושצינקוב] שיש לקוות שיחליט לטובתינו.

יום ה' ג' טבת ערב

היום בבוקר נפגשה עם שר המשפטים החדש [לושצינקוב]. אחרי שיחה קלה אמר לה שתבאר את כל הפרשה לסגניו. היא ישבה אתם משך זמן. אח"כ אמרו שהם ילמדו את הנושא, ולמחרת יפגש השר עם כל המשלחת.

בתחלה דובר שניפגש בשעה 10 בבוקר, ואח"כ הוחלט לשעה 3 אחה"צ, לפני כניסת השבת.

אחרי כל ההשתדלות בוואשינגטון, שהשגריר מאקסוול יכניס עצמו לעניינינו, הודיעו היום שיעיינו בנושא.

לפני הצהרים לא היו לא הוא ולא סגנו ג'ים קולינס (שנפגש אתנו) בשגרירות, ובשעה 4 אחה"צ צלצל קולינס ואמר לרב"ש, שהשגריר נפגש עם אנשי משרד החוץ בעת ארוחת צהרים, והשיבו לו שעליו לפנות תחלה לגובינקו, שר התרבות.

השגריר יעד א"כ פגישה עם גובינקו, שזה כמובן לא לטובתינו.

פרק עשרים ושלושה מתחילים להתנכל לנו

סיכוכים בהארכת הויזות

צלצלתי לוירוניקה לספר לה זאת, והודיעה לי (ע"י הר"י קוגן שנמצא אצלה), שיש בעיה חמורה יותר, שהיום מסתיימת הויזה שלנו, ולא רוצים להאריך לנו את הויזה. היא עדיין לא החליטה איך לגשת לנושא. נראה ברור שגובינקו הורה שלא להאריך לנו יותר את הויזה.

לפתע מופיע הנהג שלנו ומוסר לנו הויזה ל-5 שבועות נוספות. היא לא קיבלה זאת מרוסיה הכללית אלא מהפדרציה הרוסית.

מיד אחר זאת היא מצלצלת ומודיעה כי הר"י [קוגן] הי' במשרד החוץ של הפדרציה. הוא תיקן שם מכונת צילום, וביא משם הניירות הדרושות להשארותינו במלון. וגם היא תבוא עוד מעט.

**МИНИСТЕРСТВО
ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ РСФСР
(МИД РСФСР)**

129110, Москва, И-110
Проспект Мира, 49-а
тел. 281-10-11

Совинцентр

„ 12.90 г. „ № _____
На № _____

МИД РСФСР просит продлить размещение в гостинице "Совинцентр" следующих лиц:

Джозеф Аранов, гр. Канада, 2 сентября 1954 г. рождения,
паспорт КЕ 8820-18,
Дов-Бер Левинсон, гр. США, 1 октября 1948 г. рождения,
паспорт 061003974,
Ишхак Корей-Странни,
Шлема Бзрух Кунин, гр. США, 17 сентября 1940г. рождения,
паспорт 0392361.

Помощник министра _____ С.Ю. Рециков

מכתב משרד החוץ של הפדרציה הרוסית אודות הארכת הויזות שלנו

חוצאי ש"ק ויגש

מה שעבר עלינו במשך שני הימים האלו, לא תכיל העט.

ביום ה' בערב הביא הר"י [קוגן] את הויזות שלנו לחודש וחצי נוספים. אח"כ גם היא באה, וישבנו ושוחחנו.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קכא

באמצע היא אומרת שנראה לה ברור שאנחנו צריכים להחליף מלון, והכי טוב שניסע לשבת לקייטנה, לשבות עם ילדי טשערנאביל. כולנו הסכמנו בשמחה. בבוקר קמנו, התפללנו, אכלנו והכנו עצמנו לדרך.

חלק מהמזוודות לקחתי למשמרת במשרד של האמער, וחבריי ירדו לסדר את התשלום למלון ע"י ה"קרעדיט קארד" שלי. בס"ה שולם למעלה מ-13 אלף דולר²⁰⁸.

אח"כ עלינו חזרה לחדרנו לקחת את המזוודות לנסיעה. לפתע באה המזכירה מבוהלת לחדרנו, בטענה שהיא מוכרחת לבדוק את הויזות שלנו, כי הודיעו לה ממשרד "אוביר", שלא האריכו לנו את הויזות. גם טענו שצריכים להחתיים את הויזות שלנו²⁰⁹.

הם ירדו למשרד המלון, ולקחו גם את הדרכון והויזה שלי. הם נתנו את שלי להחתמה.

הם התפלפלו הרבה בטלפונים, עד שביררו איך קיבלנו את הארכת הויזות. בסוף החתימו את הויזה שלי בתאריך מוקדם ביום. על השאלה: למה? השיבו: ככה!

אהרונב וקונין לא שבעו רצון מזה, ולא נתנו את שלהם להחתמה. הר"י קוגן אינו זקוק לזה [שיש לו דרכון רוס]. והוא הציע שלא לתת את שלהם להחתמה.

מקלט במחנה ילדי טשערנוביל

שלמה [סמיון פאטקין] בא ולקח אותנו לקייטנה ואילו ר"י עם וירוניקה נסעו לפגישה עם שר המשפטים.

בעצם לא נסענו עם שלמה (סמיון), כי אם במונית, ואת המזוודות שלנו והאוכל לקח סמיון לקייטנה.

השבת שלנו בקייטנה היתה מקסימה. יש שם 700- ילדים, כ-35 בנים וכ-35 בנות, בשני בנינים נפרדים של המחנה.

במשך השבת נאמנו בפניהם ותורגמו דברינו לרוסית. אני נאמתי ברוסית השבורה שלי וסימה קוגן (בתו של הר"י) תיקנה אותי.

שרנו אתם והרבינו לשוחח ברוסית שלנו השבורה ובעברית שהם מנסים ללמוד.

---

208) בתחילה סודר התשלום במשרד של המלון, בצורה הוגנת. אח"כ התקבלה הודעה למלון, שאי אפשר להעמיס סכום גדול כזה על ה"קרעדיט קארד" שלי, אפילו אם רוצים להשליש את המעות בני. אנחנו כבר לא היינו במלון הזה, ולא הודיעונו מכל זאת.

סידור הנושא נמשך משך זמן, ובינתיים האשים אותנו משרד התרבות בחנם, ופרסם בעיתונות, שאנחנו ניסינו להתחמק מתשלום.

209) לפי החוק של רוסיה, שכל תייר צריך להרשם במלון שהתאכסן בו, ולהחתיים על כך את הויזה שלו.

אכלנו אתם, עשינו קידוש לפניהם וברכנו יחד אתם את הברכות העיקריות וק"ש.

הילדים עושים רושם נחמד, רוצים לדעת וללמוד. מתנהגים יפה.

*

מיד בצאת השבת טלפנו לוירוניקה ואמרה שעדיין לא מצאה את הר"י [קוגן], וכי היא עומדת לבוא יחד אתו לכאן.

הפגישה אתמול עם שר המשפטים היתה בהצלחה רבה, אמנם היא לא רוצה לדבר בזה בטלפון. כשיפגש נדבר.

אח"כ צלצל הר"י [קוגן] ואמר אותו דבר, והוסיף שבשעה 8 יש לנו פגישה עם געלמן. הוא עומד לבוא מיד ולקחת אותנו אליו. הדרך לוקחת לערך שעה.

עוד מעט הוא בא ואנחנו מכינים את עצמנו לנסיעה.

*

- זה עתה בא הר"י [קוגן] ואמר שאנחנו נישאר כאן, כי רוצים לבטל את הויזה שקיבלנו מהפדרציה הרוסית, ומסוכן שנתראה כעת בעיר.

מ"מ נסע אתו אהרונוב, כי לכאן לא מגיעים הטלפונים מחו"ל, והוא צריך לדבר למשרדו בארץ²¹⁰. אולי הוא יחזור לכאן בלילה.

הוא סיפר שהיא התקשרה למשרד החוץ הרוסי וסיפרה את כל הסיפור שאנחנו מאושרים "אקרעדיטעד"²¹¹, וקיבלנו ויזה מהפדרציה, ומ"מ רוצים לבטל את הויזה שלנו ולגרש אותנו מכאן, וכי גירשו אותנו מהמלון, והוכרחנו לנסוע לילדים בקייטנה.

והשיבו שהם יכתבו ממשרד החוץ של רוסיה אל משרד החוץ של רוסיה הכללית, אודות כל הנ"ל, כדי שיאשרו אותנו גם מרוסיה הכללית.

אודות הפגישה עם שר המשפטים אמר שזה היה בהצלחה, וכי הוא אמר שיעשה הכל לטובתנו, וכי המכתב של גובינקו אינו תואם את החוק; אמנם מכעת ועד לסיום הכנס א"א לעשות כלום. בסיום הכנס יכתוב בתוקף אודות הנ"ל לגורבאצ'וב ועוד.

נכדיו של החסיד ר' שמואל דברוסקין

לפתע ניגשת אלי המבשלת²¹², מראה לי תמונה, ואומרת שזהו הסבא שלה - שמואל דברוסקין, ושואלת אם אני יודע אודותיו.

---

(210) כמעט כל יום היה מקושר טלפונים למשרדו בצאגו"ח ארה"ק, ודרך הטלפון היה מנהל את המשרד בארץ.

(211) כמסופר לעיל ביומן ד"ד כסלו, שקבלנו ניירות אקרעדיטיישן מהפדרציה הרוסית.

(212) היא מחרקוב, עוזרת שם לשליח הרב משה שי' מושקוביץ. בנה לומד בתו"ת במוסקבה, וכעת נסע לעזור בניהול הקעמפ לילדי טשערנוביל, והאם מבשלת במטבח של הקעמפ.

הר"ש שמואל ובנו ר' קלמן דברוסקין

הוצאתי מיד את הספר תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית (עמ' שיח-ט), והראיתי לה צילום מכתבו אודות ארבעת התלמידים שבאו ללמוד אליו לפולטבה, וכי בנו קלמן לומד אתם.

היא התחילה לבכות ואומרת שקלמן הוא אביה. הציגה מיד את בנה קלמן, שלומד בישיבה במוסקבה וכעת הוא עוזר בניהול הקייטנה, כעין מדריך לילדים. היא ביקשה שאראה גם לו את הנ"ל ואמרה שתעשה תצלום מהתמונה שבידה ותיתן לי.

*

השעה היא עתה 11, וזה עתה התקבל טלפון מאהרונוב. הוא נמצא במארינא רושצא, ומשם מודיע שהמצב חם ביותר.

היא הודיעה בתוקף, שלא ללכת לישון במלון, כי זה מסוכן.

הוא גם אמר שהפגישה עם געלמן עדיין לא התחילה, שעדיין לא הגיע הביתה.

מעצר

יום א' בוקר, ו' טבת

השעה היא 6 והעייר הולכת על גלגלים:

לפני שעה לערך נכנס לחדר אהרונוב עם הנהג של וירוניקה. אמרו שיש בעיה וזקוקים לניירות אקרעדיטיישן.

מה קרה?

באמצע הלילה יצאו לדרך ממוסקבה לקייטנה, הר"י קוגן, בתו הגדולה,

אהרונוב והנהג.

5 קילומטר לפני הקייטנה נעצרו ע"י המשטרה, ואחרי דו"ד אסרו את הר"י [קוגן] בתור עירבון, והשאר נסעו לקייטנה לקחת אצלי הניירות אקרעדיטישן²¹³.

כעת חזרו משם ואמרו שאחרי דו"ד היא דורשת אותם לחזור למוסקבה; רק הבת נשארה והם חזרו. גם לנו הורתה וירוניקה להשאר כאן. מהי הסיבה שמוכרחים לחזור? כמדומה מחמת שהויזה שלנו היא רק למוסקבה ולא לשטח הקייטנה.

*

בינתיים סיפר אהרונוב:

(א) נודע שבעת שיחת שברדנזה עם גורבאצ'וב בקשר למינוי חזרה לתפקידו, אמר לו שהפרסטרויקה אינה אמיתית, והביא דוגמה מהסיפור שלנו, ודיבר אתו ע"ד הספרים.

(ב) היר"ר [ראש המועצה לוקיאנוב] שמע על הנושא, ורצה לדבר אתנו ביום ו' בערב. כשהתקשר למלון סיפרו לו את הסיפור שלנו עם הויזות, והוא עומד להכניס עצמו לנושא.

(ג) הפגישה עם געלמן לא התקיימה, כי הוא בא מאוחר לביתו.

*

השעה היא 12 בצהרים.

קמתי בשעה 9. התפללתי ואכלתי והלכתי לבנין השני, שם הנחתי תפילין עם כ-15 ילדים מהקייטנה, שהם כבר ברי מצוה. חזרתי לכאן ועדיין לא נשמע כלום ממוסקבה.

חוזרים למוסקבה - במלון חדש

יום א' ו' סבת בלילה

זה לא מזמן חזרנו מביקור אצל מר געלמן.

אחרי הצהרים צלמנו את הבנים והבנות בעת האכילה, והרב"ש [קונין] נאם בפניהם.

לפתע התקבל טלפון שנחזור לעיר ומתאכסנים במלון אוקריינא.

נסענו במכונית שבה נסעו גם שתי בנות הר"י [קוגן] לאודיסה (לפועל לא היה להן כרטיס למטוס, ונשארו ללון באותו מלון, ומחר בבוקר יסעו א"ה לאודיסה). המכונית לקחה אותנו לשדה התעופה ומשם נסענו במונית.

---

(213) זאת היתה משטרת מוסקבה, ואסור היה להם לפעול בקייטנה, שהיא מחוץ לגבולות מוסקבה. לכן הוכרחו לאסור את הר"י קוגן שם (5 קילומטר לפני המחנה) ולחכות עד אשר יביאו את הניירות שלי.

שיחה עם געלמן

אחרי שהסתדרנו במלון, נסענו ארבעתינו למר געלמן. הוא קיבל אותנו בחביבות, ואמר לנו, שעיקר ההשתדלות כעת היא עם מר ליחאצ'וב, הממונה מטעם הממשלה על האספים היקרים ברוסיה הכללית. הוא כבר דיבר אתו ומעוניין להפגש אתנו ולשמוע מאתנו.

בדרך כלל הוא גר בלנינגרד, אך כעת נמצא פה בסיעזד [כנס ממשלתי], עד יום חמישי, וכדאי להפגש אתו לפני חזרתו ללנינגרד.

שאלתי אם זה יספיק גם בלי הסכמת גובינקו, והשיב שמסתמא גובינקו לא יעכב אחרי אישור ליחאצ'וב ושר המשפטים (שאתו כבר דברו ביום ששי, כנ"ל).

בקשר לפגישה עם גורבאצ'וב אמר, שעד לסיום הסיעזד א"א לדבר בזה, ואח"כ אפשר לנסות, והבטיח להשתדל כיכלתו בכל האמור.

לבסוף ביקש שיעזרו לבני משפחתו שעולים לארה"ק ביום ששי אי"ה. נפגשנו אתם, ואהרונוב שוחח אתם על תוכניות ההסתדרות בארה"ק.

הרב"ש [קונין] האריך דיבור עם מר געלמן, לעודדו לעסוק בהאמור.

המתחיל במצוה אומרים לו גמור

בדרך חזרה למלון נעצרנו במשרדו של האמער, משם דברנו לארה"ב, ושמענו אודות שיחת ש"ק: שאלו שהתחילו להתעסק בהחזרת ספרי רבותינו אומרים להם גמור, ומגיד דבריו ליעקב גו', לכן גם הקב"ה המתחיל במצוה אומרים לו גמור את החזרת הספרים למקומם.

פרק עשרים וארבעה השתדלות בכל הכיוונים

יום ב' [ד' טבת] צהרים

הר"י [קוגן] חזר זה עתה ממוס-סאוועט [עיריית מוסקבה], שם דיבר בקשר לביהכנ"ס פוליאקוב ובקשר לבנינים²¹⁴. בקשר לביהכנ"ס אמרו לו שיש החלטה, אבל עדיין מחכים לאיזה אישור. ובקשר לבנינים התלונן הר"י [קוגן] שאנו זקוקים לעבודתנו לבנין מיד.

זה עתה חזר הרב"ש [קונין] מהשגרירות. היום דיבר בטלפון עם קולינס, שאמר לו שהזמין פגישה עם גובינקו, ועדיין לא קבעו זמן. הוא נסע למסור ע"י אוברי את המכתבים של גובינקו ושל האיניורקוליג, ושוחח עם אוברי, שסיפר לו שיש אצלם מכתבים מג'רי וויינטראוב ועוד.

וירוניקה אמרה שהיא תבוא לכאן עוד מעט, ואנו יושבים ומחכים.

יום ב' ערב

היא באה ואמרה שהיתה במשרד "אוביר", והתנצלו בפניה על תקרית יום השישי. הם אמרו שלא ידעו על חשיבות המשלחת שלנו.

היא אמרה שבדעתה להציע שיתנו את הספרים מיד, כדי שניקח אותם דרך ארה"ק בצ'רטור של ילדי טשערנאביל. אך לא פירשה עם מי חושבת לדבר בזה. אח"כ אמרה שהחפצים, בין התרופות עבור החברה שלה ובין האוכל עבורינו, הגיעו ע"י טום פערס שנמצא במלון אינטוריסט.

אחרי שא"א ה' לברר את הטלפון שלו, נסענו, שלמה ואני, למלון אינטוריסט. השארנו הודעה שיצלצל לכאן, ולקחנו את הטלפון שלו.

כשחזרנו המשכנו לשוחח אתה, וסיפרה בין השאר ששר המשפטים אמר שלא כדאי להתחיל משפט, כי זה מסובך מאד. צריך לדבר בזה רק עם גורבאצ'וב ועם לוקיאנוב - ראש המועצה העליונה.

הר"ל גרונר היה על הטלפון, והיא ביקשה להודיע בשמה שאינה רוצה לדבר על תוכניותיה בטלפון, רק זאת ששר המשפטים רוצה לעזור לנו. בד"כ מיעטה לומר לנו על מעשיה, היא דיברה בטלפון ואנחנו חכינו.

בינתיים הגיע אנדריי ממשרדה והביא הפאקס שהגיע מהעו"ד גרוזנברג²¹⁵.

(214) בקשר למרכז מימוני. בתחילה היה מדובר שיתנו לנו בנין שנשפצו למרכז רפואי לילדי טשערנאביל. אח"כ התברר שהכוונה היא שאנחנו נמצא בנין ונקנה אותו לצורך הנ"ל.

לפועל לא יצא מכל זה דבר.

(215) כשראינו שלא מתקבל אישור החזרת הספרים, ודנו אודות אפשרות של פניה לבית המשפט, פנו בנושא לעו"ד מרוסיה שנמצא בארה"ב לשאול את חוות דעתו, והשיב בפאקס כאמור כאן.

ועוד הוסיף לבאר בפרטיות באיזה אופן צריך להכין תביעה למפשט - באם יוחלט על כך. ואשר כל הנושא צריך לדון בו בבית המשפט במוסקבה ולא שייך כל כך לארביטראזש (בית המשפט לבוררות). למעשה נדחתה ההליכה לבית המשפט עד חודש תשרי תשנ"ב, ואז התחיל המשפט בארביטראזש, כמסופר ביומן תשרי תשנ"ב ואילך.

Ника!

- 1 -

Представленные документы требуют тщательного и довольно длительного изучения, давать по ним заключение в день их получения очень сложно; такая поспешность несёт в себе опасность поверхностных, нерасчётливо полных и прогностических выводов.

Однако сообщают, по двает просьбе, нас 1^е впечатление — „по горячим следам“.

Мнение инюркомитета о наличии юридических оснований для предъявления иска об изъятии имущества считается правильным.

Вместе с тем этот вывод не подкреплён наглядными фактами, представленным искомым заявлением.

В заключении инюркомитета говорится об обращении в суд, и с этим я согласен. Но представленное исковое заявление (на 4 листах) адресовано „Главному арбитра СССР, Министру юстиции СССР“.

Препрошу всего, новый Главный Государственный арбитра СССР В. Яковлев В.Р. в день своего назначения на эту должность (14.12.90г.) был возведён в обязанности Министра юстиции СССР. Кроме того,

תחילת מכתבו של העו"ד גרוזנברג

היא אמרה שעיקר דבריו הם להסביר הסיכון במשפט, שזה דורש הרבה הכנות, רשימת הספרים, שוויים ועוד, וכדאי לחשוב על"ז רק בלית ברירה.

באמצע קיבלה טלפון מגעלמן, שמחר בשעה 2:30 יש לנו פגישה עם ליחאצ'וב. היא הוסיפה הערה מצדה, שכעת צריכה ללכת לעבוד, ולסיים את העבודה הזאת לפני 2:30 מחר בצהרים.

שיחה עם ויקטור לואי

יום ג' ח' טבת בוקר

זה עתה חזר ר"י [קוגן] מבית וירניקה, שם לן.

אחרי שנסע אתה אתמול בלילה לביקור אצל מר ויקטור לואי, עתונאי מפורסם, משקיף פוליטי, שוחחו בארוכה בקשר לספרים. הוא טען שא"א למהר בזה ובודאי יקח זמן, אך בסופו של דבר נקבל את הספרים. לדעתו כדאי ללחוץ חזק, עם אפשרות ההליכה למשפט - אף אם לפועל לא כדאי להתחיל כעת משפט.

הוא גם אמר, שבעת הפגישה עם מר ליחאצ'וב כדאי להציע עבודה משותפת עם רוסיה בשטח הספרים.

פגישה עם ליחאצ'וב

יום ג' ערב

היום היתה לנו הצלחה גדולה בפגישה עם ליחאצ'וב [הממונה מטעם הממשלה על האספים היקרים ברוסיה הכללית], וארשום סקירה מהפגישה:

היא סיפרה ברוסית על טשערנאביל, על בית מימוני ועל עבודת חב"ד ברוסיה, ואח"כ על תולדות הספריה והשתדלותינו.

אח"כ ענה ליחאצ'וב:

כעת דנים בבעיה כללית - החזרת נכסים לכנסיות שהולאמו בשנים 18-19. חפצים אלו מאז ועד עתה לא נעשה בהם שום שימוש, רק הונחו למשמרת. חלק הוחזר לכנסיות אבל נגנב משם ולא נשמר טוב. הכי טוב שישמר כל הנ"ל במוזיאון מיוחד שכולם יוכלו לעיין בהם.

יש בעיה שכולם לא יודעים כעת עברית. היו זמנים שגם רוסים מלומדים למדו עברית, והמלומדים לא היו שונאי ישראל, והגינו על בייליס²¹⁶ וכי"ב. א"א ללמוד השפה והתרבות בלי כתי" שישארו במדינה.

כ"ז הוא המצב הכללי. ובקשר לאוסף הנידון רוצה אני לשמוע את חוות דעתכם.

הרב"ש [קונין] השיב:

הנושא של שמירת התרבות כאן נוגעת ללבנו, הרבי ושליחיו מתמסרים מאד לעבודה זו. גם עזרה גשמית כטשערנאביל ועוד, וגם עזר חינוכי והדפסת ספרי

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קכט

יהדות.

רבי זה שלח אותנו לפדות את הספרים משביה כי הניצוצות שבהם שייכים רק במרכז חב"ד בנ"י.

ע"פ נס נמצאו הספרים וכל האדמו"רים עומדים כאן ומתחננים עבור הצלתם. אח"כ המשיך הר"י [קוגן] ברוסית, ואחריו וירוניקה ברוסית. הוא שאל על תולדות חב"ד והשבתי.

אח"כ אמר ליחאצ'וב, שינסה להתקשר עם גובינקו וידבר אתו. הוא אמר שגובינקו לא מסוגל להבין את כל הנ"ל.

הלך לצלצל, ובינתיים התפללנו מנחה. אח"כ חזר ואמר שלא הצליח להתקשר, וידבר אתו בלילה ומחר.

כמו"כ אמר שיכתוב על כך לגורבאצ'וב ולשר המשפטים לושצינקוב.

הביאו לו ממשרדו נייר ומעטפה לכתיבה.

דובר אודות משלוח הספרים יחד עם ילדי טשערנאביל, ולא היתה דעתו ברורה בזה.

מכתב סתרים

מחמת חשש האזנה לשיחות כתבתי את הנ"ל ברמז ובקיצור ובכתב מזוזה ושלחתי ע"י יצחק וילהלם²¹⁷.

הר"י [קוגן] והר"י [אהרונוב] נסעו למונוסוניק²¹⁸, ועוד מעט יחזרו לכאן אתה. מועתק בזה המכתב שכתבתי²¹⁹:

ב"ה יום ג' ערב

לידידי היקר יצחק שי' וילהלם

מה ששאלתני על הלימודים בישיבה, הלימודים הולכים ומשתפרים.

היום הקשבנו לשיעור של אחד מגדולי הר"י רלה כטזתפתהה [שמו ליחאצ'אוו], הוא מגיד שיעור הראשי של כתת תהפקהש דלהוטתהל [אוצרות המוזיאון] והתפללנו אתו הרבה, וקיבל את דברינו בביאור הסוגיה.

אחרי הפלפול רשם את שיעורו, כדי שיעיין בו ראש הישיבה הכללי וגם ראש הישיבה של הכתה שאחרי פ' [יתרו] [שר המשפטים].

זהו המצב הכללי בישיבה, ועתה אכתוב על כל כתה ביחוד.

כתה א' עוסקת בעניני שקאהש [שר התרבות], לדעת ר"י הנ"ל אין המורה

---

(217) כדי שיעתיק הדברים בצורה ברורה ויכניס לרבי דיווח מהמצב.

ראה גם להלן ביומן יד שבט, שהודיעו לנו כי המשטרה החשאית מאזינה לכל שיחותינו בטלפון. אמנם מיד ראו שאי אפשר להסתפק במכתבים מוסתרים, וחזרו לדיבורים ברורים בטלפון, מתוך תקוה שזה לא יפריע לנושא פדיון הספרים.

(218) בנין המשרדים של וירוניקה.

(219) ובחצאי רבוע נוסף כאן פיענוח הרמזים.

בהאטמצה [גובינקו] מבין בסוגיה זו כלום, ולא יוכל להבין הפלפול שרשם, ולכן אפשר ללמד אתו בע"פ תוכן הדברים מהסוגיה הזאת.

מסקנת הפלפול הוא שכל הקושיות שיש בסוגית פדיון שבויים של דנעקטל [הספרים] יתורצו על ידי סוגיית פדיון שבמסכת חרקמהאטכ [טשרנוביל] ושני הסוגיות ישולבו ביחד עד פרק אה"ק.

הפלפול הזה נראה נאה ומשובח, אך עדיין לא נודע אם יודפס כמות שהוא, כי עדיין לא נודע אם כל הר"י יסכימו לפלפול זה, אך בינתיים ממשיכים לעיין בסוגיית יום הששי [שאז נוסעת קבוצת ילדי טשערנאביל לארה"ק], ואם תתברר הסוגיה הראשונה [החזרת הספרים] עד שתוגמר הדפסת הסוגיה השניה [נסיעת הקבוצה לארה"ק] אולי יהיה אפשר להדפיס שניהם יחד.

ואח"כ כתבתי זה:

במכתבך האחרון שאלתני למה אני עוסק בהל' ספרות [מדוע אני כותב בהסוואה בכתב מזוזה], ועתה אבאר לך:

בודאי עיינת במגילת אסתר מה שרצה המן לעשות [להשמיד ולהרוג], וכמעט עלה בידו ללמוד הפר' שאחרי ויצא [וישב, שגובינקו השתדל לגרום שיושיבו אותנו במאסר], וגם ידוע לך שכאשר רצה עשו לגנוב הבכורה מיעקב עמדה רבקה והצילה את יעקב ויצא יעקב [וירונקה הציעה שנצא מיד מהמלון] וילך לשבות עם הילדים אשר חננו ה' [במחנה ילדי טשערנאביל].

אחרי שעיינו בסוגיה זו לעמקה, מצאתי תוספתא חדתא ומפורשת שכ"ז היא עצת המן לאחשוורוש [תחבולותיו של גובינקו], ודוקא ע"י העיון בפרשה שלפני זאת הברכה [האזינו, שמאזינים לשיחות שלנו בטלפון שמדווחים לנו]. ויודעים תוכניותינו].

ע"כ לימדה רבקה ליעקב ואחיו את הפסוק של דום לה' והתחולל לו [וירונקה הציעה להמנע מלדבר בטלפון בגלוי], וכמבואר בגיטין ז, א [השכם והערב עליהם והן כלין מאליהן].

ועתה אבאר הפרשה שהיו בטוחים בכחו של אותו זקן הדואג לבניו [שאם ידברו בזה בגלוי, זה יכול לגרום בעיות גם בנושא הצלת ילדי טשערנאביל], ולכן למדתי הסוגיה של מזוזה [כתבתי כל זאת בהסוואה ובכתב מזוזה], ובודאי לא תקפיד עלי בכל אלו.

וע"פ הנ"ל תובן הסוגיה של פד"ש שכתבתי בה היום פלפול מפורט, אך מ"מ אינו אלא פלפול ולא פסק, שלזה צ"ל פסק ב"ד של ג' [גורבאצ'וב] ומי יתן והיה בעתו ובזמנו [לפני נסיעת המטוס עם ילדי טשערנאביל לארה"ק]. וכבר ביארתי לעיל שבטוחים בכחו של אותו זקן [שהרבי יתן ברכה מיוחדת שכל זאת יהי' בהצלחה].

מחר א"ה בדעתינו לעיין ברמב"ם הל' ביהכ"נ [אישור החזרת ביהכ"ס של פוליאקוב, לייסד שם את מרכז מימוני], ויה"ר שנבין סוגיה זו לאשורה.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קלא

אני מקוה שביאור הסוגיה שביארתי במכתבי זה מובן היטב, ואם יש לך קושיות עליה, בטוח אני בידידי יצחק שיאות לבאר הסוגיה.

מרכז מימוני בפרבר מוסקבה

יום ד' [ט' סבת] בלילה

כמעט כל היום חכינו ולא עשינו משהו מיוחד, רק בלילה נסענו לראש אחד המחוזים בפרבר מוסקבה.

באנו אליו בשעה 8 בערב וישבנו אצלו כמה שעות. הוא הציע מקום שיתן לנו²²⁰ כדי לבנות עליו מרכז מימוני - מרכז רפואי בהנהלת וירוניקה, וגם בנינים לבתי ספר ועוד.

כשפגשנו שם את וירוניקה היא סיפרה לנו שנודע לה שליחאצ'וב כבר שלח את מכתבו אל גורבאצ'וב ולשר המשפטים [לושצינקוב], וכי מחר תקוונו לדבר בזה עם גובינקו.

במשך היום נודע ששאלו עלינו ועל הויזות שלנו. קיבלנו שני מכתבים מממשלת הפדרציה הרוסית אל "אוביר" ולמלון, בקשר לויזות שלנו²²¹.

גם היו היום כמה טלפונים, ונקבעו פגישות למחר, בשעה 12 עם מוזיקאנסקי בקשר לביהכנ"ס של פוליאקוב ומרכז מימוני; בשעה 4:30 עם הקונסול מאקסוול בקשר לספרים; בשעה 7 עם סגן שר החוץ של הפדרציה הרוסית בקשר לספרים. כ"ז ביום הצום יהפך לששון ולשמחה עלינו בעניינינו ועל כל ישראל.

יום צום עמוס פגישות

יום ה' לילה, אחר גמר הצום

היום היה לנו יום עמוס בפגישות.

בבוקר אחר התפלה נסענו למשרד "אוביר" לסדר את הויזות, ואמרו שמספיקים הניירות שיש לנו.

---

220) האמת שכך הבנו בתחילה. אמנם כשהתחילו הדיבורים אמר שלא יתן לנו את הבנינים כ"א נשיג תורמים שיקנו אותם, ומדובר כמובן במיליונים רבים. ומובן שלא יצא מזה דבר.

ראיתי מיד שיש כאן נסיון סחיטה מוגזם, ואיבדתי את האמון בכל הדיבורים. אמנם כשבאתי לרשום את היום, נזהרתי עד הקצה האחרון מלכתוב רגשות שכאלו.

221) במכתב למשרד "אוביר" כותב סגן שר החוץ הרוסי מר פיודורוב:

משרד החוץ של רוסיה מבקש אתכם להאריך את הויזות אזרחי ארה"ב קונין שלמה ולוינסון, ושל אזרח קנדה אהרונוב, מתאריך 26.12.90 (ט סבת) עד 5.2.91 (יח שבט). הם הגיעו לכאן לשיחות בנושא הפעילות שאנו פועלים יחד. הם גרים במוסקבה מלון אוקראינה. אנו כבר דנו בנושא הזה במדה הראויה.

**МИНИСТЕРСТВО
ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ РСФСР
(МИД РСФСР)**

129110, Москва, И-110
Проспект Мира, 49-а
тел. 281-10-11

Начальнику УВИР ГУВД г.Москвы
т.Алпатову С.И.

„26“ 12.90г. № 1730

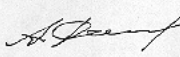
На № _____

Уважаемый Сергей Иванович,

МИД РСФСР просит Вас продлить сроки визы с 26.12.90г. по 05.02.91г. гражданам США: Кунин Шломо, виза обыкновенная въездная-выездная К-III № 387874, выдана 27.11.90г. к пас-порту № 032592361 и Левинсон Довбер, виза обыкновенная въездная-выездная К-III № 387873, выдана 27.11.90г. к пас-порту № 061003974, а также гражданину Канады Аронову Джозефу, виза обыкновенная въездная-выездная К-III № 387872, выдана 27.11.90г. к паспорту № КЕ 882018, прибывших для ведения переговоров о совместной деятельности. Проживают г.Москва гостиница "Украина".

Вопрос согласован в установленном порядке.

Заместитель министра

А.В.Федоров

מכתב משרד החוץ של הפדרציה הרוסית אל אוביר אודות הויזות שלנו

משם נסענו למשרד המוס-סאוויט לפגישה עם סגן ראש העיר מוזיקאנסקי, בקשר לביהכנ"ס פוליאקוב. הוא אמר שזה לא פשוט, כי יש מי שגר עדיין בביהכנ"ס (מקהלה) ויש הרבה קופצים עליה²²². מ"מ חושבים הם לתתו לנו

(222) ראשי ביהכנ"ס הגדול טענו שלחב"ד יש כבר ביהכנ"ס אחד במארינא רושצא, ולכן צריך לתת להם את ביהכנ"ס הזה השני.

כשהודענו על כך לרבי השיב, שיאמרו להם, כי לא מדובר כאן בביהכנ"ס נוסף לחב"ד, כי אם למרכז אגודת חב"ד ברוסיה (מדינות חבר העמים).

משום מה נשמטה הוראה זו מהיומן. כנראה נשכח ממני פרט זה בעת הכתיבה, מרוב עומס פרטים. באותה שעה היה הרב שאיעוויטש, הרב הרשמי במוסקבה, בח"ל. כשחזר למוסקבה נפגשנו אותו

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קלג

במשך הזמן²²³. הרב"ש [קונין] הציע שיכתוב לרבי שהם נותנים לנו, וזה התקבל אצל²²⁴.

משם נסענו לפגישה עם תום פערס ופמליתו. נפגשנו אתם במלון אינטוריסט. גם העוזרת [נתליה נאוויצקי] ממוס-סאוויפט (שהיתה ביום ו' הראשון בקשר למשרד, וגם היום) באה אתנו לפגישה עם הנ"ל.

ישבנו כשעה ליד אחד השולחנות במזנון. שוחחנו על התרופות שנשלחו על ידו, על התעניינותו בחנוך הנוער כאן ועל שליחותינו בענין הספרים. הוא מכיר את אולגה דיאקאנובה [מנהלת יחסי צבור שבספריה]. גם אשתו ישבה אתנו. צולמנו יחד.

אח"כ נסענו לקונסוליה הישראלית, לסידורים אחרונים בקשר לנסיעת ילדי טשערנאביל מחר בבוקר.

משם נסענו לבית השגריר האמריקני מאקסוול לפגישה. אוברי קרלסון פגש אותנו והכניסנו. הרב"ש [קונין] דיבר והשגריר ענה שלדעתו אין זה עקשנותו של גובינקו אלא הקשיים הם מסגניו. הוא דיבר עם גובינקו ועם סגן שר החוץ, וימשיך לדבר בזה. אח"כ דיברה וירוניקה.

משם חזרנו למלון. התפללנו ערבית וסעדנו.

זה עתה התקבל טלפון מברוך העכט, בו מודיע בשם זעלמן בשם השגריר הרוסי בוואשינגטון, שהמכתב של אגו"ח הכללי אודות שליחותינו עדיין לא נשלח, וכעת אחרי שזעלמן הראה לו הניירות הוא חושב לצרף המלצה שיקבלו את בקשתנו.

אח"כ התקשרה לגעלמן, וסיפר לה בשם ליחאצ'וב, שדיבר היום עם גורבאצ'וב ועם לוקיאנוב ראש המועצה העליונה, ואמר להם שבתחלה היתה דעתו שלא להחזיר, אבל אחרי הפגישה אתנו השתכנע שצריך להחזיר, וכתב עד"ז גם לשר המשפטים. הוא אמר שמחר אחרי סיום הכנס הכללי עלינו לדבר בזה עם שר המשפטים - כדי לסיים החלטה.

תקוה טובה נשקפת

מוצש"ק ויחי

זאת הפעם יש על מה לשמוח, שזה עתה טלפנה להודיע, שהודיעו לה שגורבאצ'וב ולוקיאנוב חתמו על הדבר, והעבירו את התיק לגובינקו, שמחר בבוקר ברבע לתשע רוצה לפגוש במשרדו את הר"י [קוגן], ואז כנראה יתן לו את האישור.

והסברנו לו כנ"ל, כפי שסופר להלן ביומן ב' שבט.

גם הקהלה הרפורמית דרשה שיתנו להם את ביהכנ"ס.

אמנם לפועל, אחרי רוב תלאות במשך חצי שנה, קיבלנו אנו את ביהכנ"ס הזה.

223 בתחילה הוא ניסה לקשר זאת עם עזרה שניתן למוסקבה, ע"י הזמנת קבוצת כדור סל וכי"ב. אמנם אח"כ ירד הנושא מהפרק.

224 כדלהלן ביומן כב טבת.

ליחאצ'וב אמר לה שבודאי עוד יהיו קשיים, שלא יתנו הכל וכי"ב, לכן, אם יהיו בעיות, שתצלצל אליו מיד והוא יסדר.

*

אתמול בבוקר נסענו לשדה התעופה ללוות את הילדים. היינו שם עד הטיסה. גם ההורים באו ללוותם והיה נהדר.

משם נסענו למונוסוניק. משם היא דיברה עם שר המשפטים, שאמר שכבר הוחלט לתת, וכי הועידו ועדה מיוחדת לנושא, בראשות לוקיאנוב, ראש המועצה העליונה, כדי להגיע להחלטה חיובית.

*

היום בבוקר הלכנו לביהכנ"ס במארינא רושצא. לסעודת שבת הלכתי עם הר"י [קוגן] לרמ"ח ליון, והרב"ש [קוגין] והר"י [אהרונוב] הלכו להרד"ב לאזאר.

כשחזרנו והתפללנו מנחה, התיישבנו לאסיפה עם הרמ"ח והרד"ב הנ"ל, לדון באופן סידור הויזות לבאים לכאן לשליחות, ע"י וירוניקה, ושאר האפשרויות.

אח"כ נסענו למונוסוניק, שם קיימה מסיבה עם העובדים וות והציעה שגם אנחנו נבוא. באנו להודות לה על התעסקותה בהצלחה בענין ילדי טשערנאביל והספרים, ושם סיפרה בפרטיות:

ליחאצ'וב סיפר לה שדיבר עם גורבאצ'וב ולוקיאנוב וגובינקו.

גורבאצ'וב כתב שיעשו ועדה מיד לחקו"ד בנושא, וראש הועדה יהיה לוקיאנוב, ולהחליט מיד בנושא ולהעביר ההחלטה לגובינקו.

לוקיאנוב והועדה החליטו להחזיר את הספרים, אבל בלי צרמוניה בממשלה, והעבירו התיק לגובינקו.

סגנו של גובינקו אמר לה שהוחלט להחזיר, ושאל אם רוצים צרמוניה במשרד התרבות. היא השיבה שתתייעץ אתנו, ואח"כ אמרה שהחלטנו שזה יהיה כהבנת השר גובינקו.

היא שאלה מתי תהיה הפגישה עם גובינקו לדעת הסדר, ולא ידע להשיב.

ע"כ היא מציעה שהר"י [קוגן] יסע אליו מחר בבוקר לפני השעה 9 לפגישה.

ליחאצ'וב נתן לה את הטלפון הפרטי שלו ללנינגרד, לשם נסע אתמול בלילה, ואמר שאם יהיו בעיות שתצלצל אליו מיד.

*

בטלפון מהארץ הודיעו שהילדים הגיעו בזמן. רוקנו ומילאו את המטוס²²⁵, שהמריא לפני כניסת השבת.

יום א' יג טבת[בוקר

אתמול בערב שמענו שגובינקו מכין את עצמו לטלטון. פתחנו את הטלביזיה

---

225) רוקנו אותו מחפצי הילדים ומילאו אותו עם מוצרי אוכל כשר, שנאספו ע"י צאגו"ח בארה"ק ונשלחו ע"מ לחלק ע"י השלוחים ברוסיה.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קלה

וראינוהו נואם ברב שיח.

תוכן דבריו, שמשרד התרבות הוא משרד של חסד, ועיקר המטרה היא לפתוח את הנשמה.

היא הציעה לכתוב לו מכתב מיוחד, שיתחיל עם דבריו אלו, ולבקש את הספרים, ובבוקר יציג לו הר"י [קוגן] את המכתב החתום מאתנו.

הר"י [קוגן] ערך את המכתב במשך הלילה, אח"כ הלכתי אתו למשרד האמער לכתוב במכונת כתיבה ולצלם. חזרנו בשעה 6 בבוקר. לפני השעה 9 הוא הלך לפגישה במשרד התרבות.

*

בלילה התקשרו שוב עם אשת לובימוב²²⁶. הר"י [קוגן] דיבר אתה, והיא אמרה לו שאנדריי ניסה להתקשר עם גובינקו ולא פגשו, כי הוא מכין את עצמו כעת לטלטון, כנ"ל.

*

לפנות בוקר צלצל ברוך העכט, והודיע בשם זעלמן שסיפר בשם געלמן, שכבר הוחלט למסור לנו את הספרים, אך צריך סבלנות, עד שיסתיימו הכנות האישורים.

יום א' יג טבת ערב

הר"י [קוגן] לא פגש היום את גובינקו. הוא פגש את סגניו ואת העובדים שם. כולם אמרו שעומדים להחזיר את הספרים.

הם ביקשו שישאיר בידם את המכתב שנכתב לגובינקו ויחזור למלון. הם גם שלחו את השומרים שישתדלו לשכנעו שיחזור למלון ולא רצה. בסוף בא אליו היועץ יפימוביץ, שהבטיח לו שימסור היום את המכתב לגובינקו. גם וירוניקה צלצלה לו שישאיר בידו את המכתב ויחזור למלון, וכך עשה.

אח"כ צלצלה וירוניקה לליחאצ'וב שאמר שמתפלא, והרי גובינקו אמר לו שהבטיח להחזיר את הספרים. מ"מ הוא הציע לחכות עד שיעבור החג שלהם.

[שכחתי לכתוב, שיפימוביץ אמר, שהועידו ועדה לדון בנושא הזה, וכי ביום ד', 2 בנובמבר, נקבל מענה].

*

אחר הצהרים נסעו הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] לקחת את סמיון [שלמה] פטקין, כדי לנסוע יחד עם אנדריי, להוציא את האוכל שהגיע במטוס הטשארטער מהארץ.

פרק עשרים וחמשה פעילות חב"ד ברוסיה

יום ב' י"ד טבת[ערב

היום נסענו כולנו לביהכ"נ במארינא רושצא. אני נתתי שיעורים בגמ' בישיבה²²⁷. הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] ארזו חבילות האוכל לשלוח לרחבי רוסיה (לכל מקום חבילות מזון, בס"ה אל 8 עיירות). והר"י [אהרונוב] היה טרוד בטלפונים לארה"ק ועוד.

לפני מעריב היתה לנו אספה עם הרמ"ח לוין והרד"ב לאזאר בקשר לעבודה כאן ע"י עזרת אחים ועוד, ועל העבודה והפיקוח ע"י אגו"ח. הרד"ב הגיש דו"ח כללי והצעות בקשר לעבודה במוסקבה. אחרי מעריב נסענו לשלוח את החבילות ברכבת לעיירות.

יום ג' טו טבת[ערב

היום בבוקר נסעתי לביהכנ"ס במארינא רושצא.

בסדר החסידות בבוקר נתתי שיעור לפני כתה ב, במצות וידוי תשובה בדרך מצותיך. אחרי התפלה והאוכל נתתי שיעור לקלמן (שהי' מדרך בקייטנה, כנ"ל) בעברית וקריאה. אח"כ נתתי שיעור בגמ' לשיעור א' (הגבוה).

אח"כ בא אלי א' מלינגרד עם רשימת ספרים שרצה למכור, ועניתי שלא קונים.

אחרי מנחה חזרתי למלון.

הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] נסעו בבוקר, לקחו חבילת אוכל וביקרו אצל אלכסנדר געלמן.

כשהיו במארינא רושצא [ששם מחסני האוכל] היה לרב"ש [קונין] אסיפה עם אורי קאמישוב ועם הרד"ב לאזאר בקשר לאופן ניהול הישיבה.

בערב כשכולנו חזרנו למלון, היתה לנו אסיפה בקשר לכללות עבודת חב"ד ברוסיה, והוחלט לכתוב לרבי ההצעה, למנות נציג אגו"ח ברוסיה שיתאם את העבודה של כל המוסדות העובדים מטעם חב"ד.

כתבנו ושלחנו פאקס לר"ל גרונר, וטלפנתי לו על כך, והשיב לי, שכבר דיבר בזה קודם עם הרב"ש [קונין], ועל סמך זה הודיע, והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א שלא נתערב בענינים אלו²²⁸.

(227) בימים אלו הרביתי להתבונן במצבי, וראיתי שכך הקלע הזה של התרוצצויות בין המשרדים, הורסת אותי נפשית. גם השקפתי על המצב הכללי בנושא הספרים הייתה פסימית בהרבה מזו של שאר חברי המשלחת.

לא רציתי לפרש ביומן שום פרט שלילי [קצת פירשתי להלן ביומן ר"ח שבט], רק זאת, אשר החלטתי להאט את ההתרוצצויות שלי למשרדים ולהתחיל לתת שיעורים בישיבה.

השיעורים האלו בישיבה, הם אשר נתנו לי את הכח והעוז לעמוד בכל הקשיים הנפשיים של התקופה הממושכת והמתישה ששהינו ברוסיה.

(228) כך עד חודש סיון, שאז כתב לנו להחתיל להתעסק בארגון חב"ד ברוסיה, כדלקמן פרק מח.

מנסים לשכנע את גובינקו

בינתיים הגיעו וירוניקה עם אנדריי ואמרו שהיא מחכה לשמוע את החלטתו של גובינקו, ע"י געלמן, שהיא ביקשה ממנו לשוחח עם גובינקו. אם יתברר שגובינקו עדיין אינו מוכן למסור את הספרייה, היא מוכנה לפנות לגורבאצ'וב, וכבר עשתה את ההכנות לזה.

כך היה שגובינקו השיב לגעלמן שהוא עדיין רוצה להרכיב ועדה שתדון בנושא.

אך מיד אח"כ צלצלה שוב להודיע, כי ליחאצ'וב וגם שכנאזארא (אחד מיועציו של גורבאצ'וב) דיברו עם גובינקו, ושיכנעו אותו סופית להחזיר את הספרים.

מחר יעשו את כל ההכנות ומחרתיים ימסרו לנו את האישור הסופי. אבל ביקשו שניתן להם צילומים מכל הספרים. הם גם ביקשו שנציג מאתנו יהיה כאן בעת פגישת הפיסגה בוש - גורבאצ'וב.

ביקור בקייטנה

יום ה' י"ז טבת[ערב

במשך היוםיים האחרונים הייתי רוב היום בישיבה ולמדתי עם התלמידים. אתמול הייתי שם עד שעה 7 בערב, אח"כ נסעתי עם רמ"ח ור²²⁹ לקייטנה שאירגנו בבנין של בית ספר ממלכתי, שכעת הוא פנוי בחופשת החורף.

יש בו קרוב ל-60 ילדים, שלומדים בביה"ס שלנו כאן, אך עשו זאת כדי שהילדים יוכלו לחיות כל היום, במשך שבועיים, באוירה יהודית.

ראינו אותם באוכל ובמשחקים, וראינו גם את חדרי הלימוד והשינה.

אח"כ חזרנו למארינא רושצא, שם שהינו כשעתיים כדלקמן, ומשם נסענו שלשתינו לראות את המשרד של אג"ח, שקבלנו ממוס-סאוויט, והחזירוני למלון.

היום בבוקר יצאתי שוב למארינא רושצא, התפללתי שם ולמדתי עם התלמידים עד שעה 2 אחה"צ, וחזרתי למלון.

רישום קהלה לביהכ"נ של פוליאקוב

בינתיים נשארו שאר השלוש מהקבוצה, להתעסק בענין הספרים וביהכ"נ של פוליאקוב.

אתחיל עם האחרון: מהמוס-סאוויט הודיעו שכותבים לכ"ק אדמו"ר שליט"א שנותנים לחב"ד את ביהכ"נ, אך לפני"ז צריכים לקבל הניירות של רשימת 20 האנשים, הנהלת ביהכ"נ ומתפלליה.

הרמ"ח והר"ז הכינו את הניירות, שמות האנשים וכתובתיהם. עבדו ע"ז אתמול בלילה כנ"ל, והר"ז מסר את הרשימה למוס-סאוויט היום בבוקר.

КОПИЯ

**УПРАВЛЕНИЕ ЮСТИЦИИ МОСКОВСКОГО
ГОРОДСКОГО СОВЕТА НАРОДНЫХ ДЕПУТАТОВ**

**СВИДЕТЕЛЬСТВО
О РЕГИСТРАЦИИ**

УСТАВА РЕЛИГИОЗНОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ

« 29 » января 1991 г.

№ I

Название объединения Еврейская религиозная
община любавических хасидов "ХАБАД"

Вид, вероисповедная принадлежность религиозная община ортодоксального хасидского
иудаизма

Орган управления Совет общины В

Зиммермане, адрес Красноярском районе

Начальник Управления юстиции О. А. Костанов

Место регистрации Москва

ТИП. ММСС—91—182 2000

אישור רישום הקהלה

הם ענו לו שזקוקים לתולדות בנין ביהכ"נ ובוניו - פוליאקוב. הוא לא ידע בדיוק מה להכין [אני כבר הכנתי מכתב בנד"ז, שתורגם לרוסית ונמצא אצל אנדריי].

הודעתי על כך להר"י [קוגן], שהתקשר שוב למוס-סאוויטט וקבע פגישה בשעה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קלט

4 אחה"צ, עם איש מסויים במוס-סאוויפט, ויברר אצלו איזה ניירות צריכים עוד.

הפעלת לחצים מבית ומחוץ

כעת בענין הספרים:

אתמול כשנודע שהענין עדיין לא גמור, החליטו להשיג חתימת ראשי הקהלות היהודיות ברחבי רוסיה, בדרישה שיחזירו לנו את הספרים.

התקשרו לכל הקהלות שיש לנו קשר אתם. הוכן מכתב. הרד"ב לאזאר חתם וכתב גם את שמות ראשי כל הקהלות שדיברו אתם ומשתתפים בדרישה.

היום בבוקר שלחו את המכתב החתום ע"י פאקס למשרד גובינקו.

הרב"ש [קונין] דיבר עם ז'אן וואיד שידבר עם גובינקו. הוא הסביר לו בפרטיות את המצב. הוא שלח פאקס וצלצל לגובינקו, ואמרו לו שעדיין אין החלטה.

גם עם משרד השגריר דיבר אתמול הרב"ש [קונין]. השגריר דיבר עם גובינקו, שאמר לו שהאוסף הוחרם ולא יוחזר.

כ"ז הדליק נורה אדומה, והיא עם הר"י [קוגן] הלכו לקרמלין לדבר עם אנשי גורבאצ'וב. האחרונים ביקשו לחכות 3 שעות עד שיבררו ויסדרו את הכל.

בינתיים התקשרו עם מר מאקסוול²³⁰⁶, דרך ה"ר פייוויש וואגל, שהבטיח שיעשה כיכלתו. נציגו של מאקסוול ברוסיה [פעליקס קורלעי] בא אלינו מיד, הוא קושר למאקסוול שנתן לו הוראות עם מי ומה לדבר.

הוא, פעליקס, טלפן מיד לתומרקין, יועצו של גורבאצ'וב, עם ההוראה של מאקסוול. תומרקין ביקשו לחכות עם פעולות עד למחר בבוקר.

בינתיים הודיעה וירונקיה ששר המשפטים [לושצינקוב] דיבר אתמול עם גובינקו, שאמר לו שיעשה כל שביכלתו שהספרים לא יוחזרו, ואשר שר המשפטים אמר שיעשה כל האפשרי שיחזירו את הספרים.

היא גם הודיעה, שנודע שהיועץ שהתעסק אתנו בשבועות הראשונים, החביא את כל הניירות מגורבאצ'וב, ע"פ עצת גובינקו, וזו שערוריה, ומבררים כעת את הכל.

גובינקו אמר לגעלמן שמחפש איך להחזיר, ותומרקין אמר לה, שזה בכדי להרגיע, וזה דרכו, וכי תחכה עד הבוקר והכל יסתיים לטובה.

שבתון בקייטנה

מוצאי ש"ק 19 שמונת

נראה שגם הפעם לא הסתיימה עדיין השליחות, ויה"ר שתסתיים בהצלחה בקרוב.

ביום שישי בבוקר נסעו הם אתה לפגישות, ואני נסעתי לישיבה. הלימודים

---

(230) הביליונר מאנגליה (להבדילו משגריר ארה"ב מר מאקסוול, שנכתב אודותיו לעיל).
להלן יסופר על השתדלותו בענין הספרים, עד לשעות האחרונות שלפני מיתתו הפתאומית.

שם הם ביום השישי רק עד 12:30, ואני נשארתי לשוחח עם הרב מרדכי אשכנזי, שבא לביקור פרטי²³¹ ביום חמישי.

שוחחנו על הא ועל דא, ואח"כ ניגש אלינו ה"ר דוד קרפוב, עם בחורה הרוצה להתגייר. וכבר שוחח על כך עם הרב אשכנזי.

ישבנו אתה שלשתינו קרוב לשעה, ונראה היה שהחלטתה להתגייר היא ברצון פנימי, שנמשך כבר כמה שנים, שנוהגת כראוי ולומדת הלכות²³².

משם נסעתי עם שלושה בחורי הישיבה לשבת בקייטנה.

הקייטנה היא לתלמידי בית הספר חב"ד אשר בביהכנ"ס בארחיפוב, שכדי שתהיה להם האפשרות של חיים באוירה דתית במשך כל היום, ערכו להם קייטנת חורף באחד מבנייני בית ספר ממשלתי במוסקבה, שפנוי בשבועיים אלו מחמת חופשת החורף.

הקייטנה נמשכת קרוב לשבועיים, ובשבת אורגן שבתון מיוחד, שנוהל ע"י הרמ"ח לוי'ן והר"ז קורבסקי, ומשפחותיהם. גם אני עם כמה בחורים מהישיבה באנו, בנוסף למורים של ביה"ס, כמובן, שנמצאים אתם גם במשך השבוע.

השבת היתה מאד נחמדה. חויה דתית לכל הילדים. שרנו אתם חלקים מהתפלות, וניגונים בעת הארוחות, ונאמו בפניהם.

ביקור בישיבה של שטיינזלץ (אבן ישראל)

במוצאי ש"ק נסענו משם יחד עם מאיר (מורה בביה"ס), שהיה אתנו גם בשבת, ובמוצאי הש"ק נסע לתת לקציה (שיעור) בישיבה של שטיינזלץ. החלטנו שגם אנחנו ניסע אתו לראות את המקום.

כשבאנו לשם פגשתי את [ר' חיים אהרן] פייגנבוים ואת ר' מיכאל ציבין, ובעיקר את ר' אברהם פרסמן. שוחחנו קצת, ראיתי את ההתחלה של הלקציה וחזרנו למלון.

המקום הוא לא כ"כ גדול, אבל בנין חדש של עץ מרהיב עין.

231) בדרך להאדיטש, שהוא רגיל להשתטח על ציון כ"ק אדמו"ר הזקן בכ"ד טבת.

232) לפועל הוחלט לדחות את הגיור למשך זמן, ובינתיים תמשיך ללמוד ההלכות במכון בית חי' מושקא.

את הגיור ערכנו בשלהי הקיץ, וכיום היא עקרת בית חשובה מאנ"ש בארה"ק.

פרק עשרים וששה לחצים על גובינקו

כעת אכתוב מהנעשה ביומיים האחרונים בקשר לספרים, ע"פ מה שסיפר לי הר"י [אהרונוב]²³³.

ביום ה' בערב אמר תומרקין לוירוניקה שתצלצל אליו ביום ו' בבוקר ויפגשו בשעה 10:15.

בבוקר נסעו הר"י [אהרונוב] והר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] אליה. היא ניסתה לתפוס קשר לתומרקין. תפסה אותו רק אחרי שעה 11, ואמר לה שנדחתה פגישתו עם גורבאצ'וב, והוא ידבר אתה בזה אחה"צ.

בינתיים דיברו עם פעליקס, ולא ביררו מאתו דבר ברור. בסוף היא נסעה עם הר"י [קוגן] למשרדו לדבר אתו, והוא אמר שכבר מסר את המסר לגורבאצ'וב, וביקש גורבאצ'וב לקבל את זאת בכתב. הוא כתב 8 עמודים - עפ"י הדיבורים עמה ועם הר"י [קוגן].

לפני הנסיעה אליו היא טלפנה למזכירות של גורבאצ'וב, ודיברה עם שנים, א' אמר לה אל תפחידונו, והשני אמר שיש לחפש עצות להגדיל את הלחץ. היא גם טלפנה ודיברה עם סגן יו"ר הק.ג.ב.

אחרי הביקור אצל פעליקס היא דיברה אתו שוב בטלפון, ואמר לה שהוא כבר מסר את מה שכתב, והענין נראה סגור לטובתינו, ועליה לדבר בזה עם תומרקין. אמנם מאז אינה מצליחה לתפוס קשר עם תומרקין.

היא דיברה עם געלמן, שאמר לה בשם גובינקו, כי הרב ארתור שניאור אמר לו שלא כדאי להחזיר את הספרים.

היא דיברה עם איוואנוב ואמר לה שיש לחץ גדול גם ממשרד החוץ של ארה"ב למשרד החוץ של רוסיה.

עפ"י כל הנ"ל יש לקוות לטוב, ויה"ר שיהיה בקרוב. וכעת נמצאים הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] אצל געלמן, להראות לו סרט על ילדי טשערנאביל, ולדבר בענייניו.

יום א' כ' טבת בוקר

אתמול בלילה התקשרו ללובימוב. הר"י [קוגן] דיבר אתו, והשיב שדיבורו יפעל על גובינקו רק כשידברו פנים אל פנים, ולא כשידברו בטלפון.

הר"י [קוגן] הציע א"כ שלובימוב ידבר עם געלמן ויודיע לו את עמדתו. הלה הסכים וקישרו אותם (דרך משרד צאגו"ח בכפר חב"ד).

לובימוב ביקשו להודיע לגובינקו את עמדתו התקיפה שיחזירו לנו את הספרים, בפרט שאנו מצילים את ילדי טשערנאביל ומביאים אוכל וכו'.

הוא ביקשו גם להודיע לנו שבקרוב יחזור לובימוב למוסקבה (כעת שוהה בגרמניה) ויעשה כמיטב יכלתו להביא את ההחזרה לפועל.

חוק החזרת חפצי דת

אח"כ דיבר ר' רפאל²³⁴ בטלפון, והודיע שזה עתה נדפס בעתון המקומי, שביום שישי בערב נחתם החוק להחזיר למוסדות הדת את הספרים והחפצים שהולאמו בימי השלטון הסובייטי.

היתה לנו קודם אסיפה והסברתי חוות דעתי שאין זה שייך לענינינו כלל, שהרי כבר ליחאצ'וב סיפר לנו על החלטה זו להחזיר הספרים וחפצים למוסדות הדת הנמצאים ברוסיה (אלא שמחפשים עצות שלא יגנבום ממוסדות הדת), משא"כ אנחנו דורשים שיתנו את הספרים למוסדינו בחו"ל; ורק זאת שבנושא שלנו הסכים ליחאצ'וב לדעתינו, שחייב להיות בזה יוצא מהכלל, שיחזירו הספרים למרכז מוסדינו בחו"ל, וא"כ כלום לא נתחדש בחוק הזה שכבר התחילו לקיימו.

ספרתי גם מה שסיפר לי הבחור רייניץ, השליח בחרקוב, שלאחרונה החזירו לנו שם את ביהכנ"ס, ורצו להחזיר גם את הספרים לביהכנ"ס, אלא שהמקום בביהכנ"ס עדיין אינו ראוי לכך. הוא שאלני אם כדאי לצרף לבקשתנו, שנוכל לקבל גם את הספרים האלו, ואני השבתי לו כנ"ל, שלכאורה אין לזה קשר.

במשך הלילה דיבר הר"י [אהרונוב] עם [המזכיר] הר"ל גרונר. האחרון סיפר לו בשם הר"א שמטוב, שיש לו מכר בראש ספריית הקונגרס בוואשינגטון, שאולי כדאי להשתדל להשפיע על ידו על הספריה כאן, שיחזירו לנו. ואמר הר"ל גרונר שרוצים לדעת את חוות דעתה.

התקשרו אליה והיא אמרה שלא כדאי, כי הספריה כאן מקוה לקבל סכום עתק מספריית הקונגרס, ועדיין אין מקבלים, וזה יערב את שתי הפרשיות, שלא יהיה לזכותינו.

מסתדרים בדירה שכורה

יום ב' [כא טבת] בוקר

אנחנו עוברים כעת דירה. אתמול בלילה שכרנו דירה - כחצי שעה²³⁵ הליכה מביהכנ"ס במארינא רושצא.

הרב"ש [קונין] שכר אותה²³⁶ לכל השנה במחיר \$150 לחודש (לעומת \$340 ליום שאנו משלמים במלון). הכנו אותה אתמול בלילה וכעת אנו אורזים את

(234) קוגן, אביה של וירוניקה.

(235) למעשה הדירה היא יותר משעה הליכה מביהכנ"ס. היא ברחוב יאבלוצ'קה, לא רחוק ממלון מולודו'נע.

גרנו בדירה הזאת עד לחזרתנו מרוסיה. גם אז נשארה הדירה הזאת שכורה בידינו למשך שנה לערך, והיינו מתאכסנים שם בתקופות ביקורינו במוסקבה.

(236) כלומר, הוא נתן את דמי הכניסה לדירה. אח"כ החזיר המל"ח את כל הוצאותינו, כפי שיסופר להלן.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קמג

החפצים לעבור אליה.

מלבד זאת מאד שקט בימים האלו. אתמול היה יום ראשון והיום הוא חג המולד ברוסיה (25 בדצמבר לפי הלוח היוליאני הנהוג בכנסיות ברוסיה). כל המשרדים סגורים ואין כמעט מה לעשות היום בנושא הספרים.

אתמול בצהרים נסעתי לישיבה ולמדתי גמרא עם שני בחורים כשעתיים. אחה"צ לא יכלתי ללמוד אתם, כי הסדר מתחיל בשעה 3:30 והשקיעה היא בשעה 4, שאז מתחיל "ניטל".

חזרתי א"כ למלון, ואח"כ נסענו להחליט סופית על שכירת הדירה.

*

אחת הציציות בט"ג שלי נקרעה באופן הפוסל. לקחתי ציצית אצל הר"ד קרפוב והתקנתי את הט"ג בזמן הפנוי שלפני הנסיעה לראות את הדירה.

*

קעת נמצא אצלנו ר' דוד (אחיו של הר"י [קוגן]) מלנינגרד, יחד עם תלמידו [דוד]. הם יהיו לנו קצת לעזר בהסתדרות בדירה החדשה.

יום ג' [כב טבת] בוקר

אכן נכנסנו לדירה החדשה שהוכנה כראוי, אך לא הרגשתי בה נוח²³⁷ ועברתי לגור בינתיים אצל הר"ז קורבסקי.

גם עצם הנסיעה מהמלון לדירה החדשה לא היתה נוחה. הר"י [קוגן] הבחין שמכונית מתכוננת לנסוע לעקוב אחריו, ונפרדנו לשלושה כיוונים נפרדים.

אני והר"י [אהרונוב] והאחים סימיון ולאניע פאטקי²³⁸ (שבאו לעזור לנו) נסענו לדירה, ואילו השאר הגיעו בסופו של דבר לביהכ"נ במארינא רוצא. אח"כ נסענו גם אנחנו לביהכנ"ס, שם התקיימו אתמול כמה בריתות וגיוור. לקחו שם אוכל עבור הדירה ונסעו לדירה.

עריכת הספר "ספריית ליובאוויטש"

אני נשארתי לביהכנ"ס, כי ביקשתי מרמ"ח שיתרגם לפני את החור"ד המשפטית שכתבה, ויבאר לי את תוכן המסמכים ברוסית, הנספחים לחור"ד הנ"ל.

אח"כ נתתי לו צילום מ-20 המסמכים ובקשתי שיתרגם לי את תמציתם, ואז

---

237) דמעות רבות שפכתי באותו לילה ולא ידעתי את נפשי מרוב צער על המצב שנקלעתי בו, והערכת המצב בעיני היה קודר ביותר.

באין אונים החלטתי לעזוב את הפעילות הזאת, לחיות אצל הר"ז קורבסקי ולהתמסר לאמירת שיעורים בישיבה.

[אמנם את כל הרגשות האלו לא רציתי לפרש ביומן, והסתפקתי ברמז כללי. וקצת פירשתי להלן ביומן ר"ח שבט].

כעבור ימים אחדים, ביקשוני חברי לחזור לדירה, ולנסוע משם כל יום לישיבה. וכך עשיתי.

238) באותה תקופה לערך, נסע ר' שלמה פטקין לגור בארה"ק, ואחיו לאניע היה מאז הנהג הצמוד שלנו, ועזר לו בהרבה דברים.

אחליט איזה מהם נחוצים לי בתרגום.

כל הנ"ל נצרך לי (לא עבור השתדלותינו בהחזרת הספרים, שזה כבר עשוי ברוסית) אלא לכתיבת תולדות הספריה²³⁹.

אח"כ חזרתי לדירה וסעדנו. בינתיים הביא הר"י [קוגן] את המכתב של ראש העיר פאפוב לכ"ק אדמו"ר שליט"א²⁴⁰. המכתב הוא מאד יפה, בו הוא מודה לו על העזר לילדי טשערנאביל ועל ארגון החנוך היהודי במוסקבה, ומוסיף לכתוב שחושבים כעת על החזרת ביהכנ"ס של פוליאקוב לחב"ד, ואח"כ יחשבו על מסירת שטח בפרברי העיר לבניית מרכז מימוני. המכתב נכתב על נייר רגיל (לא על נייר המכתבים של העירייה²⁴¹).

בלילה צלצלה לנו וביקשה שנבוא לביתה. שם נמצאים גם הרמ"ח [ליון] והר"ז [קורבסקי] (לצורך דיון בהסכם סידור הויזות של השלוחים על ידה), ויש לה ענין לדון בו.

באנו והתחילה לדבר על תוכניות הרפורמים לפתוח סופקטישען²⁴² במוסקבה, ושאלה אם לדעתנו צריך להתנגד לזה. לא היה לנו מענה ברור²⁴³. אח"כ חזרתי עם מכונית הר"ז [קורבסקי] לביתו.

יום ג' ערב

היום ישבתי בבית הר"ז קורבסקי ורשמתי סקירה מנסיעתנו ועבודתנו כאן במשך 6 השבועות; כ"ז עבור הספר "ספריית חב"ד" שעוסק אני בעריכתו²⁴⁴.

קטלוג אוסף כתבי-יד שניאורסאהן

לערך בשעה 7 מצלצל אלי הרב"ש [קונין] ממשרדו של האמער שאבוא לשם, כי קיבלו את כרטסת כתבי-היד²⁴⁵ שבספריה ע"י גריגורוב וצילמוהו. הכוונה היא לאוסף מספר 182 שיש בו 281 כרכים (מלבד אוסף גינזבורג המפורסם).

באתי והתיישבתי עם הר"י קוגן, שקרא לפני את הקטלוג הרשום (בעיקר) ברוסית. חלק מכתבי-היד הם חסידות חב"ד. דומני שמעדוועדיאו אמר פעם שיש שם 40- כרכי חסידות חב"ד²⁴⁶. יש לקוות שנקבל את כל האוסף.

ויקשה ה' את לבו

לפתע, לערך בשעה 9, מצלצלת וירוניקה ומודיעה שזה עתה קיבלה טלפון ממשרדו של גורבאצ'וב, להודיע שהוא שלח זה עתה מסר (בדואר הממשלתי)

(239) את הספר "ספריית ליובאוויטש" סיימתי לערוך בחזרתי מרוסיה, ונדפס בשנת תשנ"ג. שם עמ' פב-ה נדפס תרגום ואודות כמה מהמסמכים האלו.

(240) שעליו דובר עם מוזיקנסקי, כדלעיל ביומן עשרה בטבת.

(241) שזה התקבל בח' אדר, כדלהלן ביומן שם.

(242) מטבח-מרק, כעין מסעדה לזקנים וחולים מחוסרי מזון.

(243) כלומר, היא רצתה להתנגד לזה בשמינו, ואנחנו לא רצינו לקחת חלק בנושאים אלו.

(244) הכל על פי היומן שלי, שקטעים ממנו מועתקים בס' ספריית ליובאוויטש עמ' קסו-קע.

(245) שכבר סופר עליו ביומן הנסיעה הראשונה (ד שבט תשמ"ח), ונזכר גם לעיל כמה פעמים.

(246) כדלעיל פרק יא.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קמה

אל גובינקו, להחזיר לנו את הספרים, ויש לקוות שתוך שעות אחדות תתקבל ההוראה אל הספריה להחזירם לנו.

באותה שעה היה הר"ל גרונר על הטלפון (קו שני). הודיעו לו את הבשורה, ויצאנו בריקוד ובאמירת לחיים.

כעבור שעה חזרנו לדירתנו. דברנו שוב עם וירוניקה שסיפרה, שגובינקו קיבל את ההוראה באכזבה, וברח לביתו. ויקשה ה' את לבו למען רבות מופתיו בארץ מצרים.

יום ד' [כג טבת] בוקר

באמצע הלילה צלצלה אשתי תי' והודיעה שהגידול בראש אביה שי' הגיע למוח ואיבד את הכרתו. ישלח לו השי"ת רפואה שלימה בקרוב.

היא חושבת לסוע היום לצרפת ולהשאיר את הילדים אצל אחותה [הורביץ].

צלצלתי לר"י וילהלם ובקשתיו שיעזור לה בהמצטרך.

הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] נסעו לספריה להחזיר את קטלוג כתבי-היד, ומשם לבית וירוניקה.

משם צלצל הר"י [קוגן] להודיע שבשעה 10 התיישבה ועידה במשרד התרבות לדון בדבר החזרת הספרים.

יום ה' [כד טבת] שעה 3 לפנות בוקר

זה עתה חזרנו ממשרד האמער.

כל היום חכינו לחדשות ולא באו. בשעה שלוש נסענו (הרב"ש [קונין] ואני והבחור דוד שבא מלנינגרד לעזור) לקנות ניר דבק עבור אריזת הספרים²⁴⁷. נסענו לכמה חנויות בחיבי מוסקבה ולא מצאנו.

הכחשת דברי גובינקו

כשחזרנו הודיענו הר"י [אהרונוב] שזה עתה גמרה וירוניקה שיחה טלפונית עם תומרקין, שסיפר לה שגובינקו בא היום לגורבאצ'וב, בטענה מדוע פסק שיחזירו את הספרים, בשעה שארתור שניאור, ראש הקהל פידרובסקי [בביהכ"ס הגדול בארחיפוב], וראש הקונגרס מר ברונפמן סבורים שאין צורך להחזיר.

נסענו מיד למשרד האמער, לשם באו גם וירוניקה והר"י [קוגן], והתחילו הטלפונים, לקבל הכחשה, או טענת אי הבנה מהנ"ל.

שניאור אמר לר"ש בוטמן שהוא יכתוב בזה אל גובינקו, אך התחמק ממתן העתק מכתבו.

עם פידרובסקי דיברו באריכות, ואת ברונפמן, ביררו שהוא נמצא במלון סבוי, יחד עם סגנו ישראל זינגר. טלפנו להם, ענה אחד מהסגנים, מר מייקל דייוויס,

---

247) היתה זאת הרגשה של הכנת הכלים לקבלת הספרים, וזה יזרז את קבלת האישור הסופי. במשך הזמן הזה קנינו גם כרטונים, ואח"כ בנו עבורינו ארגזי עץ, עבור אריזת הספרים.

יומן השליחות המיוחדת

קמו

שהם נמצאים באסיפה, ושאל במה המדובר. הרב"ש [קונין] הסביר לו בפרטיות, והלה הבטיח שיכתוב פתקה וימסור לזינגר באספה.

לא רצו להסתמך ע"ז, ויצאו בעצמם למלון סבוי. וירוניקה הר"י [קונין] והרב"ש [קונין]. בדרך לא דרך הם נפגשו עם זינגר, שסיפר להם שקיבל את הפיתקה באמצע שיחה שהיתה לו עם אנשי ממשל (בינם גם יאקובלב ושישלין), וסיפרו לו אנשי הממשל שבדעתם להחזיר את הספרים ושואלים חו"ד. הוא מספר שהשיב כמה סיבות שצריך להחזיר, ודיבר על גדלות הרבי ואשר ביקר אצלו לאחרונה.

כשדיברה עם תומרקין הוחלט ביניהם להשתדל לקבל עוד מכתבי גדולי ישראל להמליץ על החזרת הספרים - שימסרו ע"י פאקס. כעת עוסקים בזה הר"י [אהרונוב] והר"י [קונין] שנשארו בינתיים לעבוד במשרד האמער.

יום ו' כה טבת בוקר

אתמול היה לנו יום עמוס. חזרנו בשעה 2 לפנות בוקר והלכנו לישון, וכעת קמתי ומתיישב לכתוב.

אתמול בבוקר נסע הר"י [קונין] אתה אל היועץ תומרקין, למסור להם את המכתבים שנתקבלו בפאקס (לבית לאזאר) במשך הלילה. הוא טלפן למר זינגר, שהכחיש את דברי גובינקו בשם ברונפמן.

משם הלך תומרקין לפגישה עם גורבאצ'וב להביא לפניו את המכתבים וההכחות.

משם ביקש להפגש עם גובינקו, אך האחרון ענה שאין לו זמן היום ויפגש אתו מחר בבוקר בשעה 9.

הרב"ש [קונין] נסע בבוקר למלון סבוי, שם פגש את זינגר, שסיפר לו שהולך להפגש עם השר יאקובלב, וידבר בדבר הספרים.

אח"כ בלילה קיבלנו ידיעה (ע"י שישלין, שסיפר להר"נ גורארי', שסיפר לר"ל גרונר, שסיפר לר"י) שהוא וברונפמן דיברו טוב עם יאקובלב בקשר לספרים.

בצהרים נסענו כולנו למשרד שלנו. שם היתה גם היא וגם מר ריבקין (מנהל הבנין) נכנס אלינו, והתוועדנו קצת לכבוד כ"ד טבת.

פגישה עם פידרובסקי

משם נסענו, הר"י [קונין] הרב"ש [קונין] ואני, אל פידרובסקי בביהכ"נ הגדול. אחרי שהר"י [קונין] סיפר לו שגובינקו טוען בשמו לגורבאצ'וב, שלדעתו א"צ להחזיר את הספרים, ועליו לדעת איך לתקן זאת, סיפר פידרובסקי:

לפני שבוע קיבלתי מכתב מסגן מנהל הספריה בשאלה, אם כדאי להחזיר הספרים ליורשים. במכתב לא נזכר הרבי ולא ידעתי במה המדובר. ולא עניתי. [הוא הראה לנו את המכתב שלא נזכרת בו ליובאוויטש].

אתמול קרא לי גובינקו ושאל אותי, אז נתברר לי שקשור משהו לליובאוויטש, ועניתי:

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קמז

מה שקשור לרבי, שהוא סמל לכל העולם, בודאי צריך להחזיר, ומה שקשור ליורשים אחרים, יש פה שאלה של ריוח יחיד נגד ריוח רבים, ואני לא מוסמך לענות על זה. צריך לעשות ועד רבני שידון בנושא.

אבל אשמים אתם - המשיך פידרובסקי ואמר - למה לא צלצלתם לי מיד כשבאתם, והייתי יודע במה מדובר.

רב"ש [קונין]: צלצלתי להרב שאיעוויטש וענו שהוא בשווייץ.

פידרובסקי: קבלתם חתימת ראשי הקהלות אל גובינקו שיחזיר את הספרים. גובינקו הראה לי אותם, ולמה לא פניתם אלי?

הר"י [קונין]: חתמו שם רק ראשי קהלות חב"ד ברוסיה.

פידרובסקי: עדת חב"ד במוסקבה מפריעה לעבודתינו.

רב"ש: הספרים נקבל, אך בקשתינו והצעתינו שלא תרשו שיכפישו את שם קהלתכם בנושא. אין לערב את שני הנושאים. כשיגמר ענין הספרים נתיישב ונדון בישוב ההדורים שבין קהלתכם לבין קהלת חב"ד.

בינתיים נכנס גם הרב דובער לאזאר, ופידרובסקי אמר שהוא איש יקר, וכל מה שאמר אינו קשור להרב לאזאר.

במשך כל הזמן היו שם שתי נשים שרשמו את הדיבורים, האחת תרגמה בינינו והשניה²⁴⁸ (נודע לנו אח"כ שהיא) נציגת הספריה, שבאה להתייצב לפגישה. בתום הדברים התחילה לשאול שאלות שונות על בעלות האוסף ועניתי לשאלותיה, אך היא המשיכה להתווכח ברוסית עם הר"י [קונין].

אח"כ כתב פידרובסקי מכתב לגובינקו בו מודיע מה שאמר בתחלה, שכל מה ששייך לרבי מוכרחים להחזיר מיד, ונתן לנו העתק מהמכתב.

בלילה נפגשה עם תומרקין, ונתנה לו את ההעתק.

בתחילת הפגישה היה אתנו גם הרב פנחס גולדשמיד, והוצרך לצאת באמצע.

בתום השיחה, כאשר ישבה המזכירה וכתבה המכתב במכונת כתיבה, התחיל הרב"ש [קונין] לנגן את ניגון אדה"ז, לכבוד כ"ד טבת, ושרנו כמה ניגונים.

אח"כ צלצלתי לוירוניקה, שישבה עדיין עם הר"י [אהרונוב] במשרדנו. היא שמחה על המכתב של פידרובסקי וסיפרה לי:

קיבלתי כעת ידיעה, שלפני שבוע צלצל גובינקו למשרד החוץ של הפדרציה הרוסית, להורות למצוא דרך איך לגרש אותנו מיד מהמדינה. ממשרד החוץ שאלו למה? והשיב שמטעם כמס. הם ענו שהוראה כזאת צריכה לבוא במכתב, והכתובת צריכה להיות משרד החוץ של רוסיה הכללית. היא ביקשה שאספר זאת לפידרובסקי, ואראה לו מה הם כוונותיו.

חנוכת הבית של הקונסוליה הישראלית

משם חזרנו למשרד, ואחרי שיחה קלה נסענו כולנו לחנוכת הבית של הקונסוליה הישראלית ברוסיה. עיקר הכוונה היתה להפגש שם עם אנשי ציבור ולשוחח אתם בקשר לספרים (וכבר כתבתי שנפגשו שם עם מר תומרקין).

כשהגענו לשם פגשנו את מר קולינס (סגן השגריר האמריקני, שכבר נפגשנו אתו). דברנו אתו בקשר לספרים, והרב"ש [קונין] קיבל הבטחתו שידבר עם השגריר מאקסוול, שיצלצל מחר שוב לגובינקו.

אח"כ ראיתי שם את פידרובסקי, ועשיתי הכירות בינו לוירוניקה, ששוחחה שעה ארוכה.

גם היה שם ראש העיר פאפוב, שאנשינו שוחחו ורקדו אתו, יחד עם השגריר הישראלי מר [אריה] לוין. זה היה בצאתו מהבנין, והיה כיסוי חזק מהריקוד, במצלמות ומכונות הסרטה של הטלביזיה.

עוד היו שם פגישות שונות במשך השעתיים שהיינו שם ארבעתינו; וירוניקה; הר"ד לאזאר והר"ז קורבסקי.

התוועדות עם תלמידי הישיבה

אני עם שנים האחרונים נסענו משם לביהכנ"ס במארינא רושצא. ראש הישיבה הרב אורי קמישוב התוועד עם התלמידים לכבוד כ"ד טבת. התיישבנו וכיבדו אותי לדבר²⁴⁹.

הזמנתי את כולם למשרדינו, מרכז אגו"ח ברוסיה, להמשיך שם את ההתוועדות.

התלמיד נחום תמרין שכר אוטובוס²⁵⁰ ונסענו כולנו למשרדינו. שם התוועדנו משעה 8:30 עד 11:30. במשך הזמן הזה סקרתי את תולדות אדמו"ר הזקן לכבוד כ"ד טבת.

היה שם ילד [טשערבינסקי] שניגן על כנור כששרנו ורקדנו.

באו לשם כמה מאנ"ש במוסקבה להשתתף בהתוועדות.

היתה שם גם מכונת וידאו ומצלמה, שהסריטו וצילמו את ההתוועדות.

כיוונים נוספים בהשתדלות

משם נסעתי לדירתנו, אבל לא יכלתי להכנס בלי מפתח, כי שאר השלושה היו עדיין במלון סבוי, ונסעתי לשם²⁵¹.

---

(249) אני דברתי בעברית, ואת דברי תרגם, כמדומני (הן כאן והן בהמשך ההתוועדות שבמשרדינו) הר"מ ר' משה נודלמן.

(250) לא רחוק מהישיבה נמצאת תחנת אוטובסים עירונית. הוא ניגש לשם, שילם לנהג וביקשו שיקח אותנו. הנהגה זו היתה דבר שגרתי ברוסיה של אז.

(251) לשם הודיעו לי על פטירת חותני ה"ר יואל ע"ה איידלמן. משום מה לא מצאתי לנחוח לרשום פרט אישי זה ביומן.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קמט

הם נסעו אתה לשם מהקונסוליה, כדי להפגש עם פטער מאקס, שביקר אתמול במשרד התרבות ודיבר אודות החזרת הספרים, אך לא נפגש עם גובינקו כי אם עם אחד מסגניו.

גם האריכו לשוחח עם מר סטאס²⁵², מגדולי האקטיוורים הרוסים הצעירים. הוא התעניין מאד בפרטים והבטיח להפעיל לחץ להחזרת הספרים.

משם חזרנו לדירתינו לערך בשעה 2 לפנות בוקר.

מוצש"ק וארא

ביום שישי עבר עלינו כל היום בצפיה בלי חדשות.

קמנו מאוחר, התפללנו ואכלנו.

הר"י [קוגן] נסע לגעלמן ודיבר אתו. געלמן סיפר לו שגובינקו מתעקש יותר ויותר.

הוא חזר לכאן והכנו עצמנו לשבת.

בשבת בבוקר הלכנו, הרב"ש [קונין] ואני, לביהכנ"ס במארינא רושצא.

הר"י [קוגן] עבר במשך היום על כל המסמכים.

הרב"ש [קונין] ואני חזרנו אחרי התפלה והתוועדות קצרה לכבוד שבת מברכים.

אחרי צאת השבת דיברנו עם וירוניקה שסיפרה, שביום שישי רצה תומרקין להפגש עם גובינקו, יחד עם עוד כמה מאנשי תומרקין. גובינקו מיאן, והסכים להפגש אתו רק בארבע עינים. הפגישה לא התקיימה. תומרקין החליט לדבר על כך עם גורבאצ'וב, אך היום לא הזדמנה הפגישה הזאת.

אח"כ אמרה שהחליטה לנסוע עם הר"י [קוגן] ללנינגרד להפגש עם ליחאצ'וב [בינתיים ישחוט שם הר"י, כי אין שם כעת שוחט].

פגישה עם סטאס

דיברנו עם סטאס, שהחליט להפגש אתנו מחר בשעה 3 אחה"צ. לדבריו יש לו תכנית טובה, שהוא רוצה לשוחח אודותה.

יום א', כז טבת, בערב

היום בבוקר נסענו, הרב"ש [קונין] ואני, למשרד האמער. הוא דיבר עם חתנו כשעה וחצי, להכין תעמולה מארה"ב בענין הספרים.

אני התפללתי, ועשיתי 5 צילומים מכל המסמכים.

חזרנו לדירתנו, סעדנו והכנו עצמינו לנסיעה לסטאס²⁵³.

---

252) שמו המלא הוא אנאסטאס מיקוואן (נכדו של אנאסטאס מיקוואן, נשיא ברית המועצות בשנים תשכ"ה-ו), והוא מכיר את גדולי ממשלת ברית המועצות. בחודשים הבאים עמדנו בקשר הדוק אתו, ועזר לנו הרבה במילוי שליחותינו, כפי שיוספר להלן.

253) כשנודע לנו שאמו יהודיה (שמה נעמי) הניחו אתו תפילין, ולכן היינו קוראים לו (בינינו) בשם "הבר מצוה".

253) יש לו בנין משרדי ב"גורקי פארק". נסענו עד לכניסה לפארק, הלכנו 20- דקות בכביש שבתוך

ישבנו אצלו כמה שעות. הוא סיפר ששוחח בעניינינו עם כל העומדים מאחורי הקלעים והחלטתם קובעת. כולם יודעים מפרשת הספרים לאשורה. לדעתם לא חושבים להחזירם, ורק משחקים אתנו.

בכל אופן אמר, שברור שאין זה עמדת יחיד של גובינקו, אלא של קבוצה הקובעת, בטענה שזה יביא תקדים להחזרת הרבה חפצי ערך [שהולאמו אחרי המהפכה].

אח"כ שוחח על כמה הצעות מעשיות.

בתחלה דיבר על תוכנית לטווח ארוך, שלא התקבלה אצלנו.

אח"כ דיבר על הצעה להכין דעת הקהל כאן ע"י תעמולה בעתונות הרוסית, כמו א) אגאניאק מאגאזין. ב) ליטעראטורניא גאזעטא. להמנע במאמרים אלו מתדמית של "אנטי". רצוי מאמר מליחאצ'וב באגאניאק. אחרי שתהי' מזה דעת הקהל, להתחיל ההשתדלות ע"י הנשיא בוש.

כשניסינו להסביר שנידון שלפנינו שונה משאר ההחזרות, כיון שכבר היו שני מנדטים להחזיר, וגם כיון שכל האוסף עדיין מונח במחסן במשך 75 שנה ואינו בא לשום שימוש; השיב:

אתם יודעים מה, אני יכול להפגיש אתכם עם אנשי ה"גורבי קלוב" [מועדון למען גורבאצ'וב], שבהם תלויה ההחלטה. אולי תשכנעו אותם בזה, בתוספת טובת הנאה, ואולי יסכימו להחזיר.

נקבעה פגישה למחר בבוקר במשרדו ומשם ניסע ביחד.

יום ב', כח סבת, ערב

היום בבוקר נסענו למשרדו של סטאס. שוחחנו אתו שעה ארוכה.

אח"כ נסענו יחד אתו למוס-סאוויפט לפגישה עם איליא אוסאדצ'וק, מנכ"ל גורבי קלוב.

לדבריו ברור שלא חושבים להחזיר לנו את הספרים. כל אלו שאומרים שיש החלטה להחזיר אין אומרים אמת.

הדרך היחידה להחזרת הספרים היא ע"י תשלום הוגן. וזה אף אחד אינו רוצה לומר. לכן הדרך היחידה היא שנפתח פאנד בארה"ב לפיתוח הספריה כאן, ואז יתנו לנו את האוסף לתערוכה בארה"ב.

לא שללנו את הרעיון על אתר, אך הרב"ש [קונין] ענה שניפגש בעוד יום יחד עם וירוניקה, ועד אז יהיה להם ולנו עמדה ברורה יותר בנידון.

חזרנו לדירה בשעה 4 בערב. ישבנו לדון בנושא. היתה סברה אולי צריכים לדחות את ההצעה, ואולי צריך לשאול בנ"י. והוחלט לחכות עד שהיא תחזור ואז נדון ונחליט.

סיכום עגום

יום ד', ר"ח שבט, ערב

לבי בל עמי להתיישב ולכתוב, שזה משך זמן נראה אצלי המצב עגום ביותר, הדברים שנאמרו לנו ע"י סטאס וע"י אוסאדצ'וק, שהוחלט ברור לא להחזיר לנו, נראים להיות אמתיים, וכל השתדלותינו נראית כמו שחיקת מים ללא תועלת. גם ההצעות של אוסאדצ'וק נראות לא אמינות. ומה עוד נשאר לנו לעשות.

חברי לשליחות אינם מסכימים אתי בהערכת קודרת זו, וגם אני מסכים שצריך לדחות מרה שחורה זו ולהמשיך להשתדל; אך מי יודע, אולי זאת היא חובתנו למסור למרכז²⁵⁴, הערכת המצב אל נכון ולברר אם להשאר כאן. בכל אופן אין דעתי מיושבת לעיין באובייקטיביות, והריני יושב בבחינת אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר.

כמצווה ועומד אתחיל להמשיך לכתוב את היום, בתיאור שני הימים האחרונים:

אתמול בבוקר ראיתי שאין לי מה לעשות פה, ונפשי עגומה, החלטתי לנסוע לישיבה, ונתתי שלוש שיעורים: לעיונא, לגירסא ובשר"ע אדמו"ר הזקן.

הר"י [קוגן] הי' עדיין בלנינגרד, ואילו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו לפגישה עם מר סטיוו הירסט מ-CNN (שפגשו אותו בחנוכת הבית של הקונסוליה). הוא צלצל מצדו למר דוד טשיקוואזא, טשיף פרוטוקול של גורבאצ'וב, והזמין פגישה עם המשלחת.

היום בבוקר צלצלו אלי, ודיבר עם הר"י [אהרונוב] ועם הר"י [קוגן]. הוא שמע את כל הפרטים, ואמר שישתדל כיכלתו, ואח"כ צלצל חזרה והודיע שנודע לו שהתיק נמסר לגובינקו, ואין לו מה לעשות בזה.

כעת צלצל לו הרב"ש [קונין] ודיברו בארוכה. הרב"ש ביקש פגישה וסיפר לו את כל מה שעבר עלינו, והשיב שאינו יכול לעשות כלום. הוא מוכן לשוחח אבל לא מחר, ואינו רואה תועלת מהדיבור.

בערב, כשכולנו חזרנו לדירה, דיבר הרב"ש [קונין] עם חתנו העכט, ועל ידו התקשר עם ריק דזייקאבס, שאמר בין השאר שכעת נמצאת כאן סוזן אייזנהאואר, שהיא מיוודת עם גובינקו, וכדאי לדבר אתה בזה. נסענו למלון אוקטובערסקאיה, חיכינו לה ולא מצאנו אותה.

היום היו אצלה הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] והבטיחה להשתדל וביקשה שיכינו לה סקירה באנגלית.

דיברו עם יונה פרוס שיכין סקירה²⁵⁵ וישלח בפאקס מלונדון.

אתמול נודע גם שנבחר מר בעסמערטניק להיות שר החוץ²⁵⁶. הוא היה עד

(254) כלומר להודיע לרבי את הערכת המצב לדעתינו.

(255) ראה לקמן ביומן כ' שבט.

(256) במקום שברדנזה.

עתה השגריר בוואשינגטון, והוא כבר כתב פעם המלצה שיחזירו לנו את הספרים. הגיע לנו היום פאקס (העתק חלק ממכתבו הנ"ל).

דוב פרשן [ע"ה] הגיע למוסקבה וצלצל לנו אתמול ואמר שהוא מכיר את מר [...] שמכיר טוב את גובינקו, ושאל אם לדבר אתו. לא נתנו לו מענה ברור כי ספק אם טוב הוא²⁵⁷.

פרק עשרים ושבעה שמחה ובטחון אמיתי

שירה בכל הפירושים

הרב"ש [קונין] כתב אתמול לכ"ק אדמו"ר שליט"א וביקש ברכה, שעשינו כילתינו וכו'. היום בבוקר התקבל המענה:

הרי עומדים בסמיכות ממש לפרשת בשלח - שירה בכל הפירושים. אזכיר על הציון.

*

היום בבוקר הגיע הר"י [קונין] מלנינגרד וסיפר שדיברו בארוכה עם ליחאצ'וב, ואמר שהוא מאד מאוכזב מגורבאצ'וב ממה שעושה בליטא²⁵⁸, וכי כתב לו מכתב מאד חזק בנושא, וכעת אינו יכול לכתוב לו שוב בענין הספרים.

הוא גם הביא שני מכתבים: (א) מהרב לויטס²⁵⁹, (ב) מאגודת התרבות היהודית, שניהם מבקשים מגורבאצ'וב שיחזיר לנו את הספרים.

הוא סיפר שהיא דיברה עם תומרקין, ואמר שעדיין לא הזדמן להתראות עם גורבאצ'וב. היום אמר שיש סברה למסור את הספרים לביהכנ"ס במרינא רושצא.

דחיית הצעת הקרן והתערוכה

היום נסענו ארבעתינו: הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו לסוזן אייזנהאוער כנ"ל, והר"י [קונין] אתי נסעו למוס-סאוועט לפגישה עם סטאס ואוסאדצ'וק מ"גורבי קלוב".

הם ביקשו לשמוע את דעתינו על הצעת התערוכה והקרן.

השבתי בקשר לתערוכה, שזה צ"ל מובן, שהתערוכה היא מאוסף גינזבורג וכי"ב, כי ספריית שניאורסאהן מוחזרת.

ובקשר לקרן השבתי, שצ"ל מובן הכוונה שיתנו לנו בנין, והספרים היהודים שבספריית לנין, כדי לפתוח ספריה יהודית, שאנו נערוך לה קטלוג ומחקר וכו'.

הם הסכימו לזה בעיקרון.

אח"כ בא מר [יעוועגנין] ביסטראוו, הדירקטור של האדמיניסטרציע של גורבאצ'וב. הוא אמר שאינו מוכן לדבר על החזרת הספרים, ואם רוצים לדבר על ההצעה הנ"ל שנכין הצעה מפורטת.

השבתי, שאין אנו יכולים להציע זאת, כי רוצים אנו שיחזירו לנו את הספרים שלנו ותו לא, והם צריכים להציע זאת.

הוחלט שהמנהל של "גורבי קלוב" מר אוסאדצ'וק יכין הצעה כזאת וימסרה

(258) באותה שעה התחילו את השתדלותם לקבל עצמאות מברית המועצות, וצבא ברית המועצות דיכא אותם.

(259) הרב הרשמי של לנינגרד.

Международный Клуб
сторонников М. С. Горбачева
«ЗА ОБНОВЛЕНИЕ МИРА»

121069 Москва, ул. Воровского, д. 8/1

Тел: 203-87-49 Телекс: 411700 Факс: 200-22-16 200-22-17	ИНТЕРКЛУБ 002547

16.01.91 г.

Представителям Международного
 Любавического движения – Агудас
 Хасидей Хабад

раввину Куницу Б., раввину Аро-
 нову Д., раввину Когану И.,
 раввину Левинсону П.

ПРОТОКОЛ

о намерении создания Фонда по спасению советских библиотек

1. Нами обсуждался вопрос о создании совместного фонда по спасению и изучению фондов советских библиотек.
2. Цели и задачи фонда:
  - а) фонд планирует начать свою деятельность с экспозиции 2-х, 3-х собраний книг, включая собрания книг и рукописей Шнейерсона;
  - б) проведение научных исследований и изучение рукописей и собраний книг из хранилищ советских библиотек за рубежом;
  - в) публикация книг по материалам исследований, которые поступают в фонды советских библиотек;
  - г) организация и проведение книжных международных выставок;
  - д) фонд планирует оказывать материальную помощь на целевые программы Государственной библиотеки им. В.И.Ленина.

Фонд планирует создать международный исследовательский отдел по работе над рукописями как в СССР, так и за рубежом.

Председатель исполкома МКОМ И. ОШАДЧУК

מכתב ההצעה של הגורמי קלוב

הצעתו לא פירש שהאוסף שלנו יוחזר, רק כתב זאת בדרך מוסווית, שספרים אלו עם עוד אספים יושלחו לתערוכה ולימוד.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קנה

באמצע אמר עוד מלה, שהם דיברו עם גובינקו, ולא הסכים לשלוח את כל האוסף שלנו אפילו לתערוכה, כי אולי לא נחזיר, רק חלק לבד יושלח, ואחרי שנחזיר אותם, אז ידברו אתנו על משלוח החלק השני לתערוכה.

משם חזרנו למשרד האמער. שם חיכו עלינו גם הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב], ומשם חזרנו לדירתינו.

התיישבנו לאסיפה קצרה בנושא, והחלטנו לדחות את ההצעה של סטאס - אוסאדוטשעק - ביסטראוו.

בטחון אמיתי

יום ה' ב' שבט ערב

אתמול בלילה דיווח הר"ל גרונר לכ"ק אדמו"ר שליט"א והרבי השיב:

מ'דארף בא זיי פועלן, זיי זאלן האבן בטחון אמיתי אז מ'וועט קומען מיט די ספרים.

הר"ל גרונר אמר שע"פ הדיבורים נראה שיש בטחון. שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א "בטחון אמיתי?" הר"ל גרונר השיב "יע!". הרבי חיך.

*

היום בבוקר נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] לסוזן אייזנהאוער. הם מסרו לה את סקירת הפרשה באנגלית, שהוכנה ע"י הר"י פרוס בלונדון. היא הבטיחה לעשות בזה.

אח"כ צלצל הרב"ש [קונין] למר קולינס בשגרירות, וביקשו להזמין עבורנו פגישה אצל שר החוץ החדש בעסמערטניק. מר קולינס סיפר, שיש אצלו מכתבו מסגן שר החוץ האמריקני מר איגלברגר בעניינינו.

הר"ב העכט סיפר שדיבר עם סוחנין, סגן השגריר הרוסי בוואשינגטון, ואמר שהעביר את מכתבו של ריק דזייקאבס לשר החוץ בעסמערטניק.

פגישה עם סגן שר החוץ רוזנוב

אח"כ טלפנו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] למשרד החוץ וביקשו פגישה עם שר החוץ החדש. הם השיבו שאפשר להפגש תחלה עם סגנו מר אלכסנדר רוזנוב, והוא יוכל לסדר פגישה עם שר החוץ.

באנו אליו בשעה 6. הוא קיבל אותנו יפה מאד, והבטיח לדבר עם השר, שלדבריו לא ישן כל הלילה, שדיבר עם בייקער בקשר לעירק, שהתחילה שם המלחמה.

היום בצהרים נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] לפגישה עם סטאס (אני נסעתי לשיבה ונתתי שם שיעור). הם הודיעו לו את החלטתנו שא"א שנסכים להחזרת הספרים ע"י הסכם של תערוכה, כי זה כאילו אנחנו מסכימים שזה לא שייך לנו.

הוא צלצל לאוסאדצ'וק והודיע לו החלטתנו.

הוצע אופן אחר, שיוחזר לביהכנ"ס שעומדים להחזיר לנו. הוא הבטיח

להתעניין בזה.

משם הם נסעו לתומרקין, שביקש כמה ימי הפסקה, כי גובינקו מתנגד מאד.

פגישה עם הרב שאיעוויטש

בשעה 10 בלילה נסענו, הרב"ש [קונין] הר"י [אהרונוב] ואני, להרב שאיעוויטש²⁶⁰, שזה עתה חזר מנסיעה לחו"ל.

סיפרנו לו את כל סיפור הספרים, והבטיח שיכתוב מחר מכתב לגובינקו, ואף יצלצל לו לדבר אתו בזה.

הר"י [אהרונוב] סיפר לו על ביהכנ"ס שעומדים אנו לקבל מהעירייה, ושזה יהיה מרכז אג"ח ברוסיה²⁶¹. בסוף נתתי לו את ספר תולדות חב"ד בארה"ק.

יום ו' עש"ק בא לפני כניסת השבת

היום בבוקר נסענו, הרב"ש [קונין] הר"י [קונין] ואני, למוס-סאוועט, שם חיכו לנו סטאס ואוסאדצ'וק (ועוד אחדים שנכנסו ויצאו מהחדר, גם פגשנו את מר ביסטראוו). דובר על העברת הספרים לביהכנ"ס כנ"ל.

משם נסעו סטאס והר"י [קונין] אל הרב שאיעוויטש, לדון בדבר הבקשה שיוחזרו לנו הספרים ע"י ביהכנ"ס, ואנחנו חזרנו לדירה שלנו, להכנות לשבת.

התחלת מלחמת המפרץ

בינתיים דיבר הר"י [אהרונוב] לכפ"ח, ואמרו שאין נפגעים, רק כמה פצועים, משמונה טילים שנשלחו מעירק, ושני בתים נהרסו.

לפתע מצלצלת וירוניקה, שחזרה היום מלנינגרד, ואומרת שדיברה כעת עם איוואנוב (סגן שר החוץ), שאמר שידבר עם שר החוץ בעסמערטניק, וגם דיברה עם תומרקין, ולדעתה נראה המצב טוב.

מוצאי ש"ק פר' בא

היום בבוקר הלכנו לביהכנ"ג, שם עשינו כמה מנינים לקריאת התורה, כדי שכולם יקבלו עליות בשבת שלפני יו"ד שבט.

אחרי קריאת התורה הרבו לרקוד. גם לפני קרה"ת רקדו, אחרי שהרמ"ח לויין קרא את מברק כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות המצב בארה"ק, שתהיה שמחה נראית ונגלית.

אחרי מוסף היתה התוועדות עד מנחה והרב"ש [קונין] נאם.

אחרי מנחה הלכנו לסעוד בבית הרד"ב לאזאר, התפללנו מעריב בביתו, ונסענו לבית וירוניקה.

---

260) הרב הרשמי של מוסקבה.

261) כי אמרו לנו שגם הוא דורש שיתנו להם את ביהכנ"ס של פוליאקוב, כי לחב"ד כבר יש ביהכנ"ס אחד במארינא רושצא. וכשדיווחנו על כך לרבי, הורה להשיב על כך, שלא מדובר כאן בביהכנ"ס נוסף לחב"ד כי אם במרכז אג"ח ברוסיה. את זה באנו לבאר לפניו.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קנז

שם שוחחנו כמה שעות. היא אומרת שבגלל המצב הכללי בעולם [מלחמת המפרץ] ובגלל מצב בריאותו של גורבאצ'וב, לא הצליח [תומרקין] להפגש אתו, והזמין פגישה אתנו ביום ב' בבוקר.

דיברנו על עוד אפשרויות של פעילות, ולא נראית איזו הצעה מעשית. משם חזרנו לדירתנו.

השתדלות לובימוב וגעלמן

יום א' ה' שבט, אחר חצות לילה

אתמול באמצע הלילה התקשר הר"י [קוגן] עם לובימוב (ע"י הר"פ וואגל בלונדון), שסיפר לו שדיבר בארוכה עם גובינקו, ולבסוף שוכנע להחזיר את הספרים.

היום בלילה הודיעה וירוניקה בשם געלמן (ואח"כ אושר גם בשיחה בין הר"י [קוגן] לגעלמן) שגובינקו אמר לו שלדעתו צריך להחזיר.

היום בבוקר צלצל הר"י [אהרונוב] להרב שאיעוויטש, שיש לנו ידיעה שגובינקו מוכן להחזיר את הספרים, ולכן אולי לא כדאי למסור את המכתב שהכינו ביום שיש, בו נאמר שכדאי למסור את הספרים לביהכנ"ס, כי אם להכין מכתב חדש, שהוא מבקש מגובינקו שיחזיר את הספרים לאגו"ח.

הוא הסכים, ונסענו (הר"י [קוגן] הרב"ש [קונין] ואני) אליו, יחד עם מכונת כתיבה.

הרב שאיעוויטש כתב מכתב חדש, והר"י העתיקו במכונת כתיבה, והרב שאיעוויטש חתם.

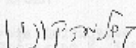
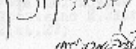
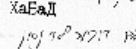
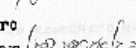
משם נסענו למר פידרובסקי, והר"י [קוגן] סיפר לו מהחלטת גובינקו להחזיר את הספרים, וביקש ממנו שלא למסור את המכתב שנחתם ביום שיש.

הר"י [קוגן] הכין מכתב כולל בעניינינו, שכולל את מכתב אדמו"ר משנת תרפ"ב²⁶² ועוד, כדי למסרו לגורבאצ'וב ואנשי הממשל והשרים.

נסעתי אתו למשרד של האמער להכין העתקים ממנו וממכתבי הרבנים במוסקבה ולנינגרד, וחתומת ראשי הקהלות שהוכנו לפני שבועיים.

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו אל סטאס, שגם אוסאדצ'וק היה שם. הם סיפרו להם מהחלטת גובינקו, ומסרו להם המכתבים הנ"ל.

הם הבטיחו שסטאס יסע מחר בבוקר למשרד התרבות לדבר עם גובינקו, ואוסאדצ'וק ינסה לדבר בזה עם גורבאצ'וב.

Agudas Chassidei Chabad	אגודת חסידות חב"ד אגודת חסידות חב"ד של ארצות הברית
Агудас Хасидей Хабад в России	
г. Москва, 101808, ул. Немировича-Данченко, 3 ☎ 292-91-35	
20 января 1991 года.	Президенту СССР Его Превосходительству господину ГОРБАЧЕВУ.
Копии: В правительственные департаменты СССР.	
<u>О Б Р А Щ Е Н И Е</u>	
- 6 -	
Наше 8-ми недельное пребывание в СССР привело нас к однозначному выводу - в СССР есть желание и достаточно разума и доброй воли прекра- тить надругательство над нашими Святынями.	
25 января - особо важная дата раввина Иосеф-Ицхака Шнеерсона, Шестого Лубавичского Ребе.	
Возвращение с радостью святых книг Лубавичскому Ребе к этому дню будет истинным торжеством добра и света над злом и тьмой и откроет источники Благословения Всевышнего для народов СССР и всего мира.	
С искренним уважением Посланные Лубавичского Ребе:	
Главный раввин Калифорнии	Б.Ш. ЗИЛБЕРШТЕЙН /США/
Главный раввин Хабад Израиль	Д. АРОВОС /Канада/
Директор Ассоциации библиотек Хабад	
профессор, раввин	Е. ЛЕИЗЕРМАН /США/
Виде-президент аккредитованного представительства Хабад в России	Н. КОГАН /Израиль/

תחלת וסיום מכתבינו לגורבאצ'וב

*

בערב בא אלינו [ר' ישעי' גיסר] חתנו של הר"י [קוגן] מאודיסה, בדרכו
ללנינגרד.

אח"כ בא אלינו הת' נחום תמרין, ששאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א אם לנסוע
ללמוד במוריסטאון, והרבי השיבו: **כעצת אגו"ח.**

ישבנו ודנו בזה, ודעת הרוב נטתה לאמר לו שישע לכמה חדשים, אך לא
תקבלה החלטה.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קנט

אח"כ ישבנו ודנו בענין אריזת הספרים, עם או בלי רשימה²⁶³. כך ישבנו עד קרוב לשעה 1 לפנות בוקר, שאז התיישבתי לכתוב היום.

יום ג' ז' שבט בוקר

אתמול הייתי כל היום בישיבה, שם נתתי 4 שיעורים, 3 בגמרא וא' בשלחן ערוך אדמו"ר הזקן.

הר"י [קוגן] נסע בבוקר למשרד ה[תרבות], למסור העתקה מהמכתב שלו עם הנספחים - שהוכן שלשום.

גם סטאס נסע למשרד ה[תרבות] ודיבר עם גובינקו. האחרון הכחיש שהבטיח ללובימוב ולגעלמן להחזיר לנו את האוסף, אבל הבטיח שיפגש אתנו וידבר אתנו בזה. אבל אח"כ במשך כל היום הלכה ונדחתה קביעת זמן הפגישה, עד שבבילילה אמרו שהוא מדאי טרוד, ואשר למחרת (היום) הוא יהיה כל היום בקרמלין, ולא יוכל להפגש.

מר אוסאדצ'וק הודיע שגורבאצ'וב לא בתוך הענינים, וכי מסר את כל התיק לגובינקו.

כשחזר הר"י [קוגן] ממשרד התרבות נסעו כולם לסטאס, שם שמעו על כל הנ"ל, ומשם נסעו לוירוניקה למונוסוניק.

היא דיברה בינתיים עם איוואנוב ועם רוזאנוב, שמנסים לקבוע פגישה בין המשלחת לשר החוץ בעסמערטניק; אך גם פגישה זו לא נקבעה.

בערב היתה אסיפה במשרד החוץ, והר"י [קוגן] הביא להם העתק מהמכתב האמור עם המצורפים.

כנס ה"ועד"

אתמול התחיל הכנס של ה"ועד", שאורגן לאחרונה, ורוצה להיות המייצג של כל הארגונים היהודיים ברוסיה.

לפי הנראה אין לוועד הזה תוכנית רצויה, וגם הרפורמים מיוצגים בה.

היה דיון איך להתייחס ל"ועד" ול"כנס", כי הם שלחו כמה הזמנות לחב"ד, ודיברו עם קרפוב שישתתף בכנס, ואמורים להתיימר לייצג גם את ארגוני חב"ד ברוסיה.

הרד"ב לאזאר שאל את המשלחת, שהיא הנהלת אגו"ח ברוסיה, והוחלט לא להשתתף בכנס ולא לצאת במחאות, ולהשיב להם שעדיין לא ביררו את המצע שלהם.

יום ד', ח' שבט, בוקר

גם אתמול הייתי כל היום בישיבה.

---

263) כלומר אם ירשו לנו מיד לקחת את כל הספרים, האם נתעכב עד שנכין רשימת הספרים, או שנקח כך, כמו שהם.

בתחלת היום קרא אותי ר' דוד קרפוב לחדרו, ושוחחנו כשעתיים בענינים שונים, היחס ל"ועד" ואם להשתתף בכנס, עבודת "רחמים"²⁶⁴ והיחס בינו לועד מטעם עזרת אחים ברוסיה²⁶⁵.

דומני שהוא היה מרוצה מאד מהשיחה. דיווחתי עליה בפרטיות להרד"ב לאזאר.

פעילותי במוסקבה

בישיבה נתתי במשך היום שני שיעורים.

עוד נפגשתי בצהריים עם ילד בן 15 [זאב דוב], שברח מביתו ביזטאמיר כדי ללמוד בישיבה.

הוא היה במחנה קיץ שלנו בקיץ העבר, אך רוב הזמן לומד תורה בביתו לבדו, בזמנים הפנויים ובזמנים שאין הוריו מבחינים. הוא מדבר עברית טובה וקצת אידיש. קורא כתב אשורי, רהוט ורש"י. יש לו ידיעה די רחבה לפי ערכו בעניני הלכה. יש לו ראש מאד טוב, רצון מאד חזק ליהדות. רצה לעבור ברית מילה מיד (דומני שתשע בחורים עברו כאן אתמול ברית מילה, אך זה היה בבוקר והוא בא בצהריים), ולא היה סיפק לסדר זאת במשך היום²⁶⁶.

שוחחתי אתו בארוכה ובחנתי קצת בכל הנ"ל.

*

היום בבוקר נוסע הר"ש קמינצקי (הרב השליח בדניפרופטרובסק) לני. והחלטתי לשלוח על ידו לר"י וילהלם את היומן שעד כאן וסט צילומי המסמכים שיש לנו, כי מי יודע מה יביא יום לשליחותינו, וכדאי שיהיה סט שלם בני.

נסעתי לדירה, לקחתי את הנ"ל, חזרתי למרינא רושצא, צלמתי עבורי מה שחסר, ומסרתי לידו.

*

הר"י [קוגן] הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו בבוקר לאוסאדצ'וק לפגישה, הוא אמר להם שגורבאצ'וב קיבל אמנם את המכתב מליחאצ'וב, אך מסר הכל לידי גובינקו, וכעת יש לו בעיות גדולות, ואין ראשו פנוי לעניינינו.

הוא סיפר גם שראיסה גורבאצ'וב יודעת מהנושא, אך רק לפום ריהטא.

הוא העריך את מכתבי הרבנים מרוסיה שמבקשים להחזיר את הספרים, אך אמר שצריך עוד, כי גובינקו טוען שהיהודים כאן רוצים שישארו הספרים ברוסיה.

(264) מוסד צדקה שניהל הר"ד קרפוב.

(265) הם ה"ר אורי קמישוב, ה"ר זאב קורבסקי, ה"ר א' שענציס והרב דובער לאזאר.

(266) דחיתי אותו עד שידבר עם הוריו. אמו באה לדבר אתי. בסוף הסכימה שישאר בישיבה ויעבור ברית מילה, כדלהלן ביומן י"ח אדר.

קסא

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

לכן נסעו הנ"ל לכנס ה"ועד", שם דרש הרב"ש [קונין] בעניני הספרים. היתה התלהבות גדולה לנושא. היתה הצבעה וכולם הצביעו שיש להחזיר את הספרים. היו שם כאלף נציגים מרחבי רוסיה. נכתב מיד מכתב חזק מהועד בבקשה להחזיר את הספרים.

BAAD Конфедерация еврейских организаций и общин СССР

VAAD Confederation of Jewish organizations and communities of USSR

СССР, 113556, Москва, Варшавские шоссе, 0.71

телефон, telephone (095) 1104853

Выписка из протокола решения
II съезда Конфедерации еврейских организаций и общин СССР
Москва 21-25 января 1991 года.

Слушали информацию раввина Кунина (Лос-Анжелес) о библиотеке ребе Шнеерсона Агулас Хасидей ХаБаД. Собрание книг в 1916 году было оставлено на хранение в Москве, а затем в течение 75 лет не передано ее владельцу - Любавическому Ребе Шнеерсону.

II съезд конфедерации еврейских организаций и общин СССР единогласно постановил просить Президента СССР М.С.Горбачева и Совет министров СССР сделать все возможное для возвращения к 25 января сего года рукописей и книг собрания Шнеерсона, находящегося в настоящее время в государственной библиотеке им. В.И.Ленина (12 тис. томов и 400 рукописей) через официальную делегацию Любавического Ребе в составе раввинов Кунина, Аронова, Левинсона, Когана.

Сопредседатель Ваада

Директор секретариата съезда

22 января 1991 года.

М. Членов

Л. Бакшт

תמיכת ה"ועד" להחזרת הספרים

ביחדיו יחזורו בהגיע הזמן

בלילה כשחזרנו כולנו וסעדנו התיישבנו לאספה מיוחדת שקראתי בקשר להמשך שליחותי.

ביארתי שמכמה סיבות נמנעת ממני השתתפות מעשית בהשתדלות הספרים, וזה מביא לנסיעותי לישיבה, ואפשר שזוהי מעילה בשליחותי.

אחרי דיון קצר, היו כולם עייפים, ונדחה המשך האסיפה להיום.

יום ד' [ח' שבט] ערב

גם היום למדתי כל היום בישיבה, ולפני זה צלצלתי לר"ל גרונר, ובקשתי שיכתוב לכ"ק אדמו"ר שליט"א בשמי:

במשך הזמן האחרון מנוע אני מלהתעסק בענין הספרים. יושב אני כל היום בישיבה ולומד עם תלמידים. האם כדאי שאחזור ל770- עד אשר יזדקקו לי כאן?
מוכן אני להשאר כאן כמה שצריך.

*

רוב היום למדתי עם הבחור שלמה [וואראוויטש].
בלילה באתי לישיבה גם לסדר חסידות. למדתי קצת עם בחור אחד ד"ה באתי לגני. רוב התלמידים חזרו בע"פ קצת מהמאמר.

*

בלילה התקבל מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א למכתב הנ"ל:
אל יפרוש מחבריו ש' בשליחות זו ביחדיו נסעו ביחדיו יחזרו בהגיע הזמן.
אזכיר על הציון.

*

שיחת היום היא ביטול הכספים, שיצא אתמול בלילה חוק המבטל את כל השטרות 500- רובל ויותר (שווי \$2 בשוק השחור), שכ"א שיש לו עד סכום 500 רובל (שווי \$20 לערך) יחליפו לו בבנק, והשאר מפסיד.

מתנה כר"מ בישיבה

מוצש"ק פר' בשלח

זה עתה חזרנו לדירה. אני שהיתי כל השבת בביהכנ"ס במארינא רושצא, ואילו חברי הגיעו היום ברגל, וחזרנו כולנו ביחד.

אסקור כעת בקצרה את קורותי במשך שלשת הימים האחרונים:

ביום ה' באתי כרגיל לישיבה. קראתי לאספה עם הרד"ב לאזאר ועם הר"א קמישוב, להחליט על סדר מסוים בלימודי עם התלמידים, כי לפי הנראה אחרי המענה הנ"ל, אשהה רוב הזמן בישיבה.

סודר עבורי סדר לימים א' ג' וה' - שיעור לעיונא עם ברוך [גורין] ואליהו [קאזאצקוב]. שיעור משניות לכתה ד'²⁶⁷, חסידות בלילה, וסדר לימים ב' וד' - לעיונא עם נחום [תמרין] ובנימין [פיליצ'קין], לגירסא ושו"ע אדמו"ר הזקן עם כתה ב.

בינתיים למדתי רק ביום ה' לפני הצהרים עם ברוך ואליהו. אחה"צ נסעו התל'

למבצעים לכבוד יו"ד שבט.

לימודים בישיבה עם ברוך גורין ואלהיו קאזאקוב

התוועדות יו"ד שבט

בלילה בשעה 7 התחילה ההתוועדות לכבוד יו"ד שבט.

ספרתי קצת על תקופת תשי"ז-תשי"א וקבלת הנשיאות. [ה"ר משה] נודלמן תרגם דברי לרוסית.

אח"כ נאמו הרד"ב לאזאר והרמ"ח לוין. אח"כ הקשיבו לסרט הקלטה של יו"ד שבט תשי"א.

ביום שישי נשארתי רוב היום בדירה. הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] נסעו ואני נשארתי ושוחחתי בארוכה עם הר"י [אהרונוב] על יחס העבודה ביני ובין שאר חברי המשלחת ועל החלטתי לשהות רוב היום בישיבה. הוא לא הסכים להחלטתי ואמר שידון בזה עם שאר חברי המשלחת.

אח"כ נסעתי לביהכנ"ס, כפי שהוחלט אתמול שגם בליל שבת אשוחח ואספר לתלמידים.

סיפרתי בין מנחה לקבלת שבת, כשעה, על תולדות אדמו"ר בעל ההילולא. הר"ד קרפוב תרגם דברי.

אח"כ הכרזתי, שאחרי סעודת שבת אשב שוב עם התלמידים, ואענה על השאלות שיש להם ב"ארום פון חסידות" (מסביב לחסידות).

קבלת שבת (וגם שחרית היום) התפללתי לפני העמוד. אח"כ הלכתי לסעודה להרד"ב לאזאר ואח"כ חזרתי לישיבה.

ישבנו בחדר האוכל. ישבו אתי כד-6 בחורים²⁶⁸. עניתי לשאלות שונות, ור' אלכסנדר סנדר²⁶⁹ תרגם מעברית.

ישנתי במטה שהוכנה במשרד.

היום היתה התוועדות בביהכנ"ס. נאם הרב"ש [קונין].

אח"כ התפללו מנחה, והלכנו כולנו לסעודת שבת בבית הרד"ב לאזאר.

עם צאת השבת חזרנו כולנו לדירה.

שיעורים בישיבה

שיעורים בישיבה. מימין לשמאל: ברוך גורין, שלום בער מיכלין, אליהו קוגן, מיכאל לעווידנסקי ואני

יום ב' ניג שבט בוקר

אתמול הייתי כל היום בישיבה והיה בהצלחה. לפני הצהרים נתתי 2 שיעורים, לעיונא לבחורים מכתה ב, אחה"צ נתתי שיעור במשניות ברכות לכתה ד. הקשיבו 8 תלמידים ושאלו והבינו. התעניינו מאד בלימוד. בסדר החסידות של

(268) אחד מהם היה דן רוטקין, שכבר התקרב קצת אבל עדיין לא נכנס ללמוד בישיבה, והרבה לשאול במשך כמה שעות.

אח"כ התקבל בישיבה, למד שנה לערך, אח"כ נסע ללמוד בכפר חב"ד, אח"כ בא ללמוד באהלי תורה בני.

(269) לוקשין, שגר אז בלינגרד, ושהה בשבת במוסקבה, בדרך נסיעתו לביקור עבודה בארה"ב.

הלילה נתתי שיעור ב"וידעת-מוסקבה"²⁷⁰, לכתה ב.

יום ב' ערב

גם היום הייתי כל היום בישיבה. נתתי 3 שיעורים: (1) לעיונא לחיים [מוכער] וסענדר. (2) לגירסא. (3) שלחן ערוך אדמו"ר הזקן - לכתה ב. בבוקר לפני הנסיעה לישיבה היתה לנו אסיפה בקשר לתלמיד נחום תמרין. רוב חברי המשלחת הצביעו שכדאי שישאר כאן ללמוד ולעסוק בעניני הפצה.

---

(270) מאמר מפורסם שאמר וכתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בעת שהותו במוסקבא בשנת תרנ"ז (ס' המאמרים תרנ"ז, ואודותיו שם עמ' שטו-ז).

פרק עשרים ושמונה המשך הפעילות בענין הספרים

יום ג', י"ד שבט, בבוקר

במשך השבוע האחרון לא השתתפתי בנסיעות המשלחת, ולמדתי עם התלמידים בישיבה, לכן לא רשמתי ביומן את קורות הימים האלה אצל חברי המשלחת. אשלים זאת הפעם, עפ"י דברי הר"י [אהרונוב] אלי:

ביום ד' בבוקר נסע הרב"ש [קונין] לשגרירות האמריקנית, ומסר מכתב תרעומת עבור השגריר החדש מאטלאק, על שאינו משתדל לעזור בענין הספרים. את המכתב השאיר אצל אוברי.

אח"כ נסעה המשלחת לפגישה עם סטאס ואיליא. אחרי שיחה מפורטת אמרו שגובינקו עדיין טוען שהיהודים ברוסיה דורשים שהספרים ישארו כאן, וצריך להשיג מה שיותר מכתבים מראשי היהדות להחזרת הספרים.

משם נסעו לכנס ה"ועד". שם דיבר התובע הכללי [של נ.י.] באב אייברעמס, שבא במיוחד לכנס מנ"י. הוא דיבר בשבח הרבי ובשבח שליחות המשלחת.

הוחלט להחזיר את הספרים

אחרי הביקור ב"ועד" נסעה המשלחת לפגישה נוספת עם סטאס ואיליא, במסעדה שבבנין סטאס. נוכח שם גם נציג הק.ג.ב. שהשתתף גם בפגישה שהיתה לנו במשרדו של איליא לפני כמה ימים.

זה האחרון אמר שנפגש עם סגנו הראשי של גורבאצ'וב, ואמר שעקרונית נקבל את הספרים במשך הזמן, אבל לא מיד כעת, כי כעת טרודים במלחמה [במפרץ הפרסי].

אח"כ אמר סטאס (ביחידות) שמקיימים אצלנו חזק את פרשת האזינו²⁷¹ - בכל מקום שאנו הולכים.

עוד הוסיף לספר, שכיום אין לגורבאצ'וב חופש פעילות, הוא נכנע להוראות הק.ג.ב.

ביום ה' היתה שוב פגישה ארוכה עם סטאס ואיליא. הוא אמר שהמצב מתוח מאד ברוסיה, והציע מאד שנחזור לנ"י. הוא אמר שאין משרד שלא מדברים עלינו ועל שליחותינו. המשלחת ענתה שלא זזים מכאן בלי הספרים.

ביום ו' בבוקר היו הר"י [קונין] והרב"ש [קונין] אצל געלמן. אחרי שיחה ארוכה הוא התעורר מאד, והבטיח להכניס את עצמו חזק לעניינינו.

אח"כ נסעו לפידרובסקי, שיחתום על מכתבו של שאיעוויטש.

הוא לא היה בביהכנ"ס; אך בינתיים חתם שוב שאיעוויטש על מכתבו, אשר הוספנוהו על נייר המכתבים הרשמי של ביהכנ"ס.

(271) האזנה לטלפונים ע"י המשטרה החשאית. ראה גם לעיל ביומן ח' טבת.

בינתיים קיבלנו כאן טלפון מאוברי, שבשעה 2 נקבעה פגישה בין קולינס לרב"ש. בעת הפגישה הוא התנצל על מה שהיה נראה כקריירות מצד השגריר, והבטיח להשתדל בענייניו.

במוצש"ק הודיע לנו געלמן בטלפון, שהוא דיבר עם ראש המועצה לוקיאנוב בפרטיות. הלה אמר לו שיכתוב לו מכתב מפורט, וכי לוקיאנוב יגיש את המכתב לגורבאצ'וב, וישתדל להביא הדבר לידי גמר.

ביום א' בוקר ביקרו בביתה של וירוניקה, ואחרי שיחה מפורטת נסעו לפגישה נוספת עם סטאס. הפעם בבית אמו.

התוועדו עם המשפחה בארוכה. אח"כ היתה פגישה פרטית עם סטאס. הוא הודיע שיש החלטה ברורה לתת לנו את הספרים, ואולי יקח עוד שבוע שבועיים. אמנם כדאי שממשלת ארה"ב תבקש זאת שוב, בפרט כעת ששר החוץ בעסמערטניק נסע לפגישה עם בוש, וזה יועיל ליחסי רוסיה ארה"ב.

הודיעו הפרטים לרי"ל גרונר, שהשיב אתמול בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, שלא כדאי לעשות כך, כיון שיש כבר החלטה להחזיר - לא כדאי להתערב ביחסי ארה"ב רוסיה.

*

אתמול ביום ב' בבוקר נסעו לקונסוליה הישראלית, בקשר לילדי טשערנאביל, שההורים מפחדים מהישארותם בארה"ק ומבקשים להחזירם לרוסיה.

משם נסעו למשרד מונוסוניק, שם היו שלשת ההורים שביקרו אצלנו ביום א' בלילה [לבקש את החזרת ילדיהם לרוסיה]. קישרו אותם עם ילדיהם בכפר חב"ד, וכל הילדים השיבו שבשום אופן לא רוצים לעזוב את ארה"ק ואת כפר חב"ד.

*

אח"כ צלצלה וירוניקה לנאטאלי, ממוס-סאוויט, להודיעה שעדיין לא נתקבל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א מכתב [ראש העיר] פאפוב, אודות החזרת ביהכנ"ס של פוליאקוב, שלפי המדובר נשלח המכתב חתום על נייר מכתבים רשמי.

משם נסעו לפגישה עם איליא, שאמר שהנושא שלנו מתקדם יפה, אבל זה תלוי קצת אם ביקורו של בעסמערטניק אצל בוש יסתיים טוב.

משם נסעו לסטאס, שגם הוא אמר שהנושא מתקדם יפה.

משם נסעו למשרד אוקסידינטל, ומשם התקשרו לארה"ק והודיעו שמתכוונים למטר טילים מעירק במשך הלילה, ועושים הכנות מתאימות.

געלמן אמר שגמר לכתוב את המכתב ומחר ימסור אותו ללוקיאנוב, ע"מ למסור לגורבאצ'וב, וגם לנו יתן געלמן העתק מהמכתב.

יום ד', ט"ו שבט, בוקר

כרגיל הייתי אתמול בישיבה. נתתי שיעור אחד לעיונא לברוך ואליהו. אח"כ נתתי שיעור משניות לכתה ד' - 8 תלמידים. הם היו מאד מרוצים. בלילה נתתי שיעור ב"וידעת-מוסקבה" לכתה ב - 6 תלמידים.

חברי המשלחת נסעו בבוקר לאיליא, שם היה גם סטאס, ושוחחו בנושא. אח"כ נסעו למונוסוניק, ושוחחו בענין הילדים מטשערנאביל. רצינו לנסוע להאמיל ומוזיר להרגיע את ההורים שרוצים לקחת את הילדים חזרה מארה"ק בגלל המלחמה, אך היא התנגדה לזה. אני חשבתי לנסוע לקישינב, ששם מתקיימת היום הכתרת הרב זלמן טוביה אבלסקי לרב, אך גם לזה התנגדה. הייתי אמור לנסוע יחד עם הרד"ב לאזאר, והיא הייתה אמורה לסדר לנו הניירות, אך היא התנגדה ולא סידרה את הויזות. בלילה נסעו לשדה התעופה לפגוש ילדים אחדים שחזרו, הם בכו ואמרו שרוצים לחזור לכפר חב"ד.

תצלוליו של גובינקו

יום ה', ט"ז שבט, בוקר

אתמול היתה לנו פגישה חשובה עם סטאס. בבוקר נסע הרב"ש [קונין] למסור סדרת מסמכים לסטאס, בפנת רחוב הסמוכה לקרמלין. משם טלפנו לנו ויצאנו להפגש אתם בביהכ"נ הגדול, ויחד יצאנו לאסוף אותם בפנת רחוב האמור, ויחד אתו נסענו למשרדו בגורקי פארק. לא היו לו בשורות טובות במיוחד. הוא נפגש ודיבר עם אנשי גורבאצ'וב. אמר ולא פירש. אך אמר שגורבאצ'וב מוכן להחזיר לנו את הספרים, אך רוצה תמיכת אנשי מדע. הם אומרים שליחאצ'וב חזר בו מתמיכתו בהחזרת הספרים, וגובינקו הרכיב ועדה שקבעה שלא כדאי להחזיר את הספרים. הוא גם אמר שצריך תמיכת אנשי מדע נוספים ברוסיה ואנשי ציבור בעולם. בערב צלצל הר"י [קונין] לליחאצ'וב, שהכחיש את כל הנ"ל. הוא אמר שגובינקו צלצל אליו ביום חמישי ואמר שרק אנשי חב"ד רוצים להחזיר את הספרים, אבל שאר קהלות ורבני היהודים ברוסיה רוצים שישארו ברוסיה. אך הוא השיב שאעפ"כ צריך להחזיר את הספרים לחב"ד. ואילו גובינקו הלך ואמר בשמו שחזר בו. הוא הציע שיקבלו את מכתבו הראשון שכתב לגורבאצ'וב, שלא יכול להיות יותר טוב מזה.

*

נחזור לביקור אצל סטאס. באמצע נכנסה קרובה שלו, כתבת (צלמת) של העתון טיים מאגאזין. הרב"ש [קונין] סיפר לה על שליחותינו. היא רצתה לכתוב על כך, והשיבו הרב"ש וסטאס שעדיין לא הגיע הזמן לפרסם על כך בעתונות.

בדרך חזרה מסטאס נסענו, הר"י [קונין] ואני, למסור צילום האקרעדיטיישן

מכתבו האמור, כדי לקבל ממנו העתק, ע"פ עצת ליחאצ'וב.

יום ה' [ט"ז שבט] ערב

הפעילות של היום לא הביאה תוצאות ברורות.

בבוקר ביקרו הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] אצל סגנו של ליחאצ'וב. הוא חיפש ולא מצא את מכתבו של ליחאצ'וב.

אח"כ ביקרו אצל איליא, שאמר שאולי ינסה לשוחח בנידון עם ראיסה גורבאצ'וב. הר"י [קוגן] וסטאס ינסו להכין מכתב מאתנו לראיסה, שאיליא יקח לראיסה.

אח"כ נסע הר"י [קוגן] ועדיין לא חזר. הוא כבר קרוב לשש שעות לא כאן, ולא השאיר הודעה.

היא מנסה להשיג מכתב משר המשפטים, וכן עמדה בקשר עם תומרקין ועם פטרובסקי.

הרב"ש [קונין] דיבר עם חתנו, שסיפר שגעלמן דיבר עם סוכאנין, שדיבר בזה עם בעסמערטניק.

גם הר"י [אהרונוב] שמע מהר"ל גרונר שיר"ר ה"פארן אפערס" של הקונגרס דיבר בזה עם בעסמערטניק.

אני נסעתי כרגיל לשיבה. נתתי שיעור לאליהו וברוך, אח"כ שיעור משניות לכתה ד, ושיעור לגירסא, ושיעור בדא"ח לכתה ב.

פגישה עם ריז'וב

יום ו' עש"ק יתרו, אחה"צ

ביום הקצר היום הספקנו הרבה בעזה"ל, יה"ר שיהי' בהצלחה.

הר"י [קוגן] חזר אתמול בלילה אחר חצות. הוא ישב זמן רב עם סטאס, והכינו נוסח מכתב לראיסה, וגם הכינו את תוכן הדיבור עם המדען, יר"ר ועד החינוך והתרבות, מר ריז'וב.

לפנות בוקר כתב את המכתב האמור במכונת כתיבה ואח"כ נסעתי אתו למשרד האמער לעשות צילומים, ומשם לאיליא לתת לו את המקור, כדי שימסור לראיסה.

משם נסענו למלון אינטוריסט, שם נפגשנו עם שני עסקנים²⁷⁵, והר"י [קוגן] מסר על ידם העתק מהמכתב האמור ועוד, עבור מר וועליחוב יר"ר האקדמיה ברוסיה.

בינתיים נקבעה פגישה עם מר ריז'וב הנ"ל, לשעה 12:30. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] באו אלינו, וביחד נסענו למשרדו של ריז'וב. שם חכינו לבואו של

---

275) גם אז לא ידענו בדיוק מי הם, רק הודיעו לנו (איני זוכר מי) שהם האנשים המתאימים להעביר על ידם את העתק המכתב לוועליחוב. כשבאנו הם כבר ידעו שאנחנו באים. בנושא זה ראה גם להלן ביומן בדר"ח אדר.

מר געלמן, שהוא ארגן את הפגישה וביחד נכנסו²⁷⁶.

ישבנו אצלו קרוב לשעה. הרב"ש [קונין] הציג את כולם והר"י [קוגן] ביאר ברוסית את כל פרשת שליחותינו (סקירה כללית הוא כבר ידע מפי געלמן, שדיבר אתו קודם).

הוא השיב וסיפר שהוא כבר נפגש עם הנושא הזה לפני יותר מחודש. זה היה בעת אסיפת ההנהלה האקדמית עם מר גובינקו בקשר לבחירת מנהל חדש לספריית לנין.

בהמשך האספה הוסב הדיבור אודות אוסף הספרים היהודיים. גובינקו אמר שבקשר לזה יש לו שאלה מעשית, וסיפר על בקשתו להחזיר את הספרים, ושאל חר"ד הנאספים.

מר ליחאצ'וב השיב אז שלדעתו חייבים הספרים להשאר ברוסיה. זאת היתה הפעם היחידה ששמע בעבר על כל סיפור שליחותינו.

הר"י [קוגן] סיפר לו את כל פרשת ליחאצ'וב, איך שאחרי פגישתו אתו שינה את דעתו לחיוב החזרת הספרים, וכי כתב ודיבר עם גורבאצ'וב, לוקיאנוב, גובינקו ולושצינקוב. הוא סיפר את תעלוליו של גובינקו, שניסה לשקר בשם ליחאצ'וב, ששינה את דעתו לשלילה, ועל השיחה שהיתה שלשום בינו (הר"י [קוגן]) ובין ליחאצ'וב בטלפון.

אחריו בא געלמן לאשר את כל האמור בדבר עמדתו של ליחאצ'וב ובדבר תעלוליו של גובינקו.

בסופו של דבר הוחלט שהוא יכתוב מכתב חזק לגורבאצ'וב, ויתן גם העתק לגובינקו.

אח"כ נסענו משם, ומר געלמן נשאר אצלו להכין ביחד את המכתב.

בינתיים מסר לנו מר געלמן את המכתב שהוא כתב בנושא הזה אל לוקיאנוב. המכתב הוא חזק וטוב מאד.

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו למשרד האמער, לשלוח העתקים לכ"ק אדמו"ר שליט"א בפאקס, לדווח ולעשות צילומים מהמסמכים, והר"י [קוגן] אתי חזרנו לדירה לסיים התפלה ואכילה, לכתוב היומן ולהכין את השבת.

זה עתה דיברו עם איליא, והודיע שכל הנ"ל מסודר.

שוב חזרו הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין], והודיעו בשם הר"ל גרונר, שמר בייקער שוחח בנידון הספרים עם מר בעסמערטניק, והודיע לו שהיהדות בארה"ב מחכה להחזרת הספרים.

התרוצצויות בכל הכיוונים

יום ב', כ' שבט. בוקר

היום יה' לנו כנראה יום עמוס עבודה, ואולי אף יום גורלי של סיום המערכה לטובתינו. מי יתן והיה.

בשבת היה מאד קר בחוץ, כ-30 מעלות תחת האפס. נשארנו כולנו בדירה ולא הלכנו לביהכ"ס. זה יותר משעה הליכה ובביגוד שהי' לנו לא היינו מוכנים לכך.²⁷⁷

במשך השבת הוחלט שהר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] יסעו ללנינגרד, לדבר עם ליחצ'וב, ולקבל ממנו מכתב חדש; שהרי מהראשון לא קבלנו העתק, וגובינקו טוען שהוא חזר בו.

גם ינסו לקבל מכתב מיקירסון עם ראש האקדמיה המדעית.

הם נסעו ברכבת הלילה, ובצהריים צלצלו להודיע שהיו אצל ליחצ'וב (הוא היה במקום נופש, כשעה וחצי נסיעה מלנינגרד), וקיבלו ממנו מכתב מאד טוב.²⁷⁸ וכן קיבלו עוד מכתבים, וברכבת הלילה מתכוננים לחזור הנה.

כאן יש לרב"ש פגישה בבוקר במשרד הקונסוליה האמריקנית, בקשר לסידור ויזות למלחים אותנו (אלה שעזרו לנו ומשפחתם) יחד עם הספרים.²⁷⁹

גם צריך מר געלמן לקבל בבוקר את המכתב שהכין יחד עם ריז'וב, ואז צריך להביא העתק מכל המכתבים האלו, ליחצ'וב, ריז'וב, געלמן ועוד, וגם המכתבים שקיבלנו בפאקס מארה"ב, של מוניהאן, ושל פעסקעל (מהקונגרס). מכל אלו צריך להביא העתק אל סטאס, כהצעתו, על מנת שיגיש למקום הנכון.

כמו"כ מחכים אנחנו לשמוע היום מה השיבה ראיסה גורבאצ'וב לאיליא, ועוד:

---

(277) חשבנו בתחלה שאנחנו נוסעים לרוסיה רק לימים אחדים, ולא הבאנו אתנו בגדי חורף. את בגדי החורף שלנו שלחו לנו ע"י נוסעים בכ"ג שבט, כדלהלן. עד אז השתדלנו בימים הקרים להיות רק בבית או במכונית, ולא ללכת ברגל בחוץ.

(278) תוכנו:

בזה הנני להודיע כי לדעתי חייבים להחזיר את כת"י וספרי הרב שניאורסאהן שנמצאים בספריית לנין לבעליו החוקי שהוא הרבי מליובאוויטש השביעי, ע"י השלוחים שלו שנמצאים כעת בברית המועצות. לדעתי אין לספרים האלה חשיבות מדעית להרחבת המדע העברי בברית המועצות, כל התועלת שלהם היא רק לאנשי הדת ולעבודת ה' של חסידי ליובאוויטש. בברית המועצות לא נמצאים אלו שיכולים להשתמש בחומר הזה.

מסירת כתבי היד לא יוכל להיות תקדים להחזרת ספרים וכת"י למדינות אחרות.

(279) התקוה היתה שכל יום מקבלים את הספרים, והשתדלו לקחת אתנו עוד כמה מא"ש שבמוסקבא, וכמה מאלו שעזרו לנו (געלמן, סטאס, איליא ועוד), שיבואו אתנו ועם הספרים לארה"ב.

АКАДЕМИК

Дмитрий Сергеевич
ЛИХАЧЕВИнститут русской литературы
(Пушкинский Дом)
Академии наук СССР

Ленинград,

ин-б. Макарова, д. 4

С п р а в к а .

Настоящим свидетельствую, что я считаю необходимым возвратить рукописи и книги равина Шнеерсона, находящиеся в ГЕЛ, их законному владельцу седьмому Любавическому Реббе через его представителей, находящиеся в настоящее время в СССР. С моей точки зрения научной значимости для развития гебраистики в СССР они не представляют, являясь только богословскими и богослужебными материалами любавического направления хасидизма. В СССР хасидов, которые могли бы использовать эти материалы, нет.

Академик

/Д. С. Лихачев/

3. П. 91.

и книг

Передача данных рукописей не может послужить прецедентом для каких бы то ни было передач других рукописей и книг в другие страны.

מכתבו השני של ליחאצ'וב

תזכיר כללי ברוסית ובאנגלית

הרי"י [אהרונוב] אתי נסענו אתמול למשרד האמער לעשות 12 סטים מכל המסמכים העיקריים שיש לנו, בס"ה כ-50 עמודים. שלחנו העתק בפאקס ליונה פרוס בלונדון, ע"מ שיתן לתרגם מרוסית לאנגלית, וישיג איש המתאים שיעשה יחד אתו סקירה כללית מההיסטוריה והמסמכים. הוא עבד ע"ז כל היום והלילה, וצלצל שוב לכאן לפנות בוקר לברר פרטים.

אח"כ באה לשם (משרד האמער) גם וירוניקה ואנדריי, ואמרה בשם המקורבים לגורבאצ'וב, שהוא מתפלא למה לא קיבל בזה שום בקשה מאת ברונפמן, יו"ר הקונגרס היהודי²⁸⁰ (אע"פ שהוא דיבר בזה עם יאקובלב, אבל לא עם גורבאצ'וב). כדברים האלה הודיע גם סטאס בשם אנשי גורבאצ'וב.

בלילה התקשר הרי"י [אהרונוב] דרך הר"י פרוס אל זינגר (סגנו של ברונפמן),

280 לפי השתלשלות הדברים בתקופה ההיא, יש מקום לבאר כוונת הדברים, שגורבאצ'וב ציפה לאיזו טובה מאת הקונגרס היהודי, ולכן רצה שגם הוא יבקש בענין הספרים, ואז ישיבו לו - שיתן מה שמבקשים ממנו. לכן שלחו הודעה זו בכמה כיוונים.

כעין זה עשו במשך הזמן בעוד כמה נושאים.

יומן השליחות המיוחדת

קעד

וביקש ממנו מכתב מברונפמן. הוא השיב שהכי טוב שיתן להם את העתק דיווח השיחה האמורה, שהיתה לו עם יאקובלב. במשך היום תקותינו לקבל זאת ולצרף למסמכים שנמסור לסטאס.

*

וירוניקה צריכה היום גם לחדש לנו את הויזות, כלומר, לקבל מכתב ממשרד החוץ של הפדרציה, ואח"כ ללכת אתו למשרד "אוביר" כדי לקבל את הויזות שלנו.

*

בערב נסעתי לישיבה לסדר החסידות של הלילה. למדתי קצת עם כתה ב, ואח"כ עם כתה ד.

קעת צריך להתפלל ולאכול ולהכין עצמינו לעבודת היום.

יום ג' [כ"א שבט], צהרים

אתמול בוקר נסעתי למשרדו של סטאס, הוא ואשתו נתנו הפספורטים שלהם ושל בתם, כדי לנסוע אתנו ועם הספרים לארה"ב. איליא כבר נתן לפני כן את הפספורטים שלו ושל אשתו ושתי בנותיו.

אחרי שהרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] חזרו מלנינגרד, נסע הרב"ש עם הפספורטים לקונסוליה האמריקנית, שם אמרו לו שיבוא היום יחד עם שני הנ"ל כדי לסדר הויזות. היום בבוקר באו וסידרו.

אנחנו נסענו למשרד האמער לסדר את המסמכים החדשים שנתקבלו, ולשלוח העתק בפאקס לכ"ק אדמו"ר שליט"א.

משם חזרנו (גם הרב"ש [קונין] בא אלינו אחרי הקונסוליה) לדירה, משם דיברנו בארוכה עם וירוניקה. סעדנו נחנו ונסענו שוב למשרד האמער, ואילו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] נסעו לסטאס. הראו לו את הסדרה של המסמכים ואמר איך לסדר אותם. הם חזרו למשרד של האמער לסדר הניירות.

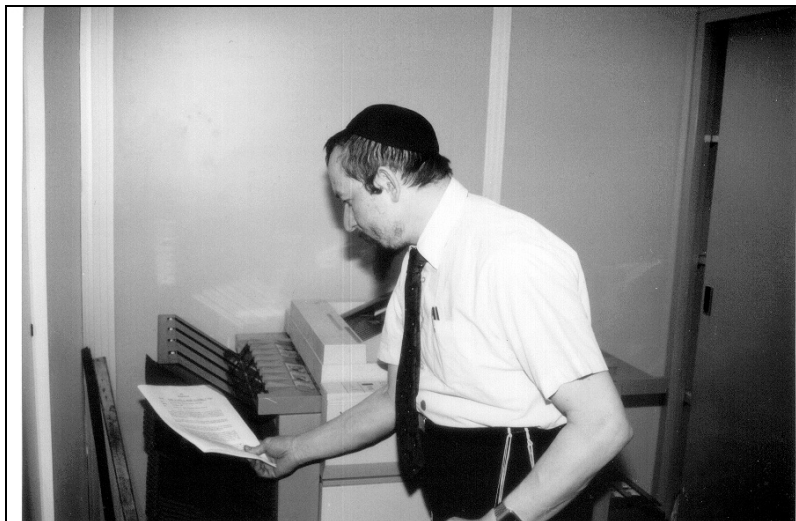
*

במשך כל היום אתמול והלילה, עבד הר"י פרוס על תזכיר כללי באנגלית ורוסית. שלחנו לו מסמכים ורשימות ועמדנו בקשר אתו בקשר להכנת התזכיר.

לפנות בוקר כבר היה התזכיר מוכן אצל הר"י פרוס, וגם התזכיר של זינגר בקשר לשיחות ברונפמן עם יאקובלב ועוד.

בבוקר הוא שלח את הכל בפאקס לבית הרד"ב לאזאר, והר"י [אהרונוב] אתי נסעו בבוקר לקחת אותה מבית לאזאר, וגם מכתב תמיכה מהמאדזשארטי לידער מיטשעל, שהתקבל אצל לאזאר.

נסענו מיד למשרד האמער לצלם מספר טפסים מכל הנ"ל ולסדר.

אצל מכונת הצילום במשרד האמער

הר"י [קוגן] בא אלינו לשם, קיבל 4 סטים, ונסע לוירוניקה. משם נסע לתת סט אחד לטשערנאיוב, עוזרו של גורבאצ'וב, וסט אחד לבאבושקין, עוזרו של גובינקו.

הר"י [אהרונוב] אתי נסענו לקונסוליה למסור 4 סטים לרב"ש, שהיה שם עם סטאס ועם איליא.

משם חזרנו כולנו לדירה מלאי שמחה ובטחון שהיום יפגש גורבאצ'וב עם גובינקו, ויחליטו סופית על החזרת הספרים.

יום ד, כ"ב שבט, יאצ"ט הרבנית ע"ה, בוקר

אתמול אחה"צ נסעתי לישיבה, שם נתתי 4 שיעורים: (א) משניות לכתה ד. (ב) לגירסא לכתה ב. (ג) שו"ע אדה"ז לכתות א-ב. (ד) ד"ה וידעת מוסקבה לכתה ב.

פגשתי שם את מרת פרנס [י"ר הנהלת קרן ראול וואלנבערג במוסקבה], שעזרה קצת בענין הספרים, וחושבת לבוא לבקר בארה"ב, והרב"ש [קונין] סידר לה הזמנה.

כשנסעתי לישיבה נסע הרב"ש [קונין] לפידרובסקי, וקיבל ממנו חתימה מסכמת למכתבו של הרב שאיעוויטש.

גם קיבלתי מאת הרד"ב לאזאר הפאקס שהתקבל אצלו החלטת 5 פרופ' אנשי מדע וספריה מלינינגרד בעד החזרת הספרים.

ВСЕСОЮЗНЫЙ СОВЕТ
ЕВРЕЙСКИХ РЕЛИГИОЗНЫХ ОБЩИН

151306, Москва, ст. Арбатская, 10

29254280, 924, 24, 24

№ _____

23. января 1991г.

Президенту СССР
г. Горбачеву М.С.
Копия:
Министру Культуры СССР
г. Губенко Е.Н.

Уважаемый Михаил Сергеевич!

От имени Всесоюзного Совета еврейских религиозных общин обращаюсь к Вам с убедительной просьбой помочь в возврате религиозной библиотеки раввина Шварсона, её законному владельцу - общепризнанному религиозному авторитету, руководителю одного из популярнейших движений в религиозном еврействе - Седьмому Лубавическому Рубе,

25 января сего года - особая дата в движении лубавических хасидов. В этот день исполняется годовщина смерти предыдущего руководителя движения и начало деятельности на этом посту нынешнего руководителя движения,

Положительное решение этого вопроса именно к указанной дате будет торжеством справедливости и явится ещё одним веским доказательством нового подхода руководства нашей страны к её верующим гражданам.

При положительном решении данного вопроса я готов, вместе с министром культуры СССР г. Губенко Е.Н., быть Вашим представителем на церемонии передачи библиотеки Лубавическому Рубе.

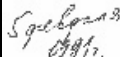
Обращаясь к Всевышнему, чтобы он помог Вам в Вашей многотрудной деятельности на благо народов СССР и всего мира.

С искренним уважением

Председатель ЮСЕРО раввин

 А. Гаврилов

К просьбе раввина А. Гаврилова присоединяется.

 S. Gubenko
09/01/91

Председатель Комиссии ЮСЕРО

 В. Федоровский

מכתבו של שאיעוויטש - בצירוף חתימתו של פידורובסקי

היום באים לכאן 25- שלוחים בחורים לנסוע קבוצות קבוצות לעיירות שונות ברוסיה למשך 3 חודשים.

מכינים קבלת פנים לתלמידי השלוחים במארינא רושצא, לשעה 2 בצהריים, ובערב נוסעות הקבוצות לעיירות.

פרק עשרים ותשעה הוראה שלא בוצעה

מכתב המשלחת לגורבאצ'וב

יום ד [כ"ב שבט] צהרים

במשדרו של סטאס בגורקי פארק

בבוקר נסע הרב"ש [קונין] לקונסוליה לפגישה עם אוברי, הוא מסר לו את הניירות - המסמכים החדשים, כדי שימסרם מר קולינס למשרד החוץ ולהזמין פגישה עבורינו עם שר החוץ בעסמערטניק.

אנחנו נסענו לפגישה עם סטאס ואיליא במשרדו של איליא. הם הודיעו שמסרו את כל הניירות, וכעת בטוחים שנקבל את הספרים.

ישבנו ודנו מה לעשות כעת. דעת איליא היתה לחכות יומיים ולא לעשות כלום, ודעת סטאס היתה לכתוב כעת מכתב ברור לגורבאצ'וב בבקשה לשמוע דעתו הברורה.

אח"כ הגיע לשם גם הרב"ש [קונין], ודעתינו היתה להכין בינתיים המכתב לגורבאצ'וב, ועד שיהיה מוכן יתברר יותר המצב ואם כדאי למסור המכתב.

*

הרב"ש [קונין] נסע לעסוק במבצע נש"ק לכבוד קדושת היום. הר"י [אהרונוב] חזר לדירה, ואילו הר"י [קוגן] ואני נסענו יחד עם סטאס למשרדו להכין המכתב.

בינתיים סיפר, שבעת הפגישה שלו בקרמלין, נפגש עם גורבאצ'וב ועם עוזרו האקדמי מר פרימאקוב, שאלו נמסר כעת הנושא; בפרט כעת שקיבלנו את מכתב ליחאצ'וב המראה את ערמומיות גובינקו, וא"א לסמוך עליו בזה, בודאי יומסר כל הנושא רק לידי פרימאקוב.

אח"כ בא לכאן גם הרב"ש [קונין]. כל אחד מאתנו הכין איזשהו נוסח של מכתב קצר מאתנו לגורבאצ'וב. אח"כ יתנו הנוסחים לסטאס להביע דעתו לנוסח המכתב.

יום ה' [כ"ג שבט] צהרים

במשדרינו ברחוב נמירוביצה-דאנצינקא

אתמול במשרדו של סטאס ישב אתנו סטאס לערך שעה, והכין מכתב ערוך לגורבאצ'וב.

אח"כ נסענו לקונסוליה האמריקנית, שם קיבל הרב"ש [קונין] את הדרכונים של סטאס ואיליא ובני ביתם, עם הויזות לארה"ב. ומשם חזרנו לדירה.

מבצע נש"ק

בדירה היתה לנו אספה קצרה בקשר למבצע נש"ק, שיתחיל בכ"ב שבט, יאצ"ט הרבנית, וכתבנו מכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א:

החלטנו היום לקנות כ"ב אלף נרות שבת קודש, על מנת לחלקם במבצע נש"ק, ברחבי רוסיא.

התחלנו היום בקניית הנרות ובחלוקתם במבצע נש"ק. בדעתנו למנות אחד הנמצא על אתר שיתעסק בחלוקת הנרות, ומבקשים ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א בכל.

זכינו למענה:

וימשיכו לבשר טוב בכ"ז ובהוספה והזמן גרמא. אזכיר על הציון.

עריכת אגרות-קודש

כאמור לעיל באו התלמידים השלוחים מארה"ב. הם הביאו חבילות מזון וחפצים. להרב"ש [קונין] נשלחו גם מכונות פאקס, זיראקס, הקלטה ועוד.

לי הגיע מהבית סוודר [ומעיל]²⁸¹ ומכתבים מהילדים, וגם נשלח לי אוסף מכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א משנת תשכ"א ע"מ להכניס לדפוס.

כבר ביום שישי מסר עבורי כ"ק אדמו"ר שליט"א את מכתבי תשכ"א, והרי"ל גרונר שאל אותי מה לעשות אתם. השבתי שיסדר אותם [יוסף יצחק] אולידורט וישלחם לי שאוכל לעבור עליהם כאן.

בשבועות האחרונים הייתי רוב הימים בישיבה, ולמדתי עם התלמידים, ומזמן לזמן הייתי משתתף בנסיעות לצורך נושא הספרים.

כעת שבאו התלמידים השלוחים, יכולים להסתדר בישיבה בלעדי, וגם יש לי כעת עבודה אחרת העומדת על הפרק - הכנת האגרות-קודש. לכן נסעתי היום בבוקר למשרדנו, שם יכול אני לשבת במנוחה ולעבוד על המכתבים.

נסעתי בבוקר באוטובוס, והגעתי הנה לערך בשעה 11, ועבדתי לערך שעתיים, שאז הגיעו לכאן שאר חברי המשלחת. הם הביאו לכאן וידאו-מאניטור כדי לעשות כאן מסיבות ולהראות וידאו מהרבי ועוד.

בינתיים סיפר הר"י [קונין] שקיבל ידיעה שאתמול היה דיון (כחצי שעה) בממשלת הפדרציה הרוסית, בקשר להחזרת הספרים.

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] מתקינים את המאניטור, והר"י [קונין] נסע עם הנהג, ואני התיישבתי לכתוב.

יום ועש"ק משפטים, שבת שקלים, לפני כניסת השבת

אתמול אחה"צ דברתי בטלפון עם הרד"ב לאזאר וביקשני שאבוא לישיבה, כי התלמידים השלוחים עדיין טרודים בהכנות ויתחילו ללמוד עם התלמידים ביום ראשון.

נסעתי לישיבה, נתתי שיעור לכתה ד' במשניות ברכות ולכתה ב' בשו"ע אדה"ז, ואח"כ שוחחתי עם התלמידים השלוחים על סדר הלימודים עם הכתות. התמימים השלוחים הם יעקב גולדשמיד ושלמה ווילהלם.

היום בוקר נסע הרב"ש [קונין] לקונסוליה האמריקנית, ומסר לקולינס את כל

(281) כי בבואנו בתחלה, לימים אחדים, לא הבאנו אתנו ביגוד חרפי.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קעט

המכתבים שנתקבלו ביומיים האחרונים, וקולינס נסע עם כל הניירות ועם הבקשה מטעם הסקרקטערי אוו סטייט מר בייקער - בענין הספרים. הוא נפגש שם עם הממונה על שלחן אמריקה, והלה אמר שמקוה שתוך יומיים יסודר הכל.

אח"כ נסענו לפגישה במשרד איליא, שם היה גם סטאס. הם אומרים שיש להם ידיעות ברורות שעומדים לתת לנו כעת את הספרים.

חתמנו כולנו על המכתב שהוכן שלשום אצל סטאס. חתמנו בשלושה טפסים, א' נמסר ע"י הר"י [קוגן] במשרד גורבאצ'וב, א' לקח סטאס כדי למסור לפרימאקוב, והשלישי לקח איליא כדי למסור לראיסה גורבאצ'וב. כעת יושבים כולנו ומחכים למענה החיובי.

הר"י [קוגן] אתי נסענו לשוק לקנות פירות וירקות וחזרה לדירה להכין את השבת. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו לחנות ואח"כ למשרד האמער, לשלוח פאקס מהמכתב הנ"ל לכ"ק אדמו"ר שליט"א, ולדבר בטלפון עם מר קולינס כנ"ל, ואח"כ חזרו לדירה להכין עצמנו לשבת קודש.

מלוה מלכה עם סטאס ופמליתו

יום א', כ"ו שבט, בוקר

אתמול בלילה היה לנו ערב מאד נחמד עם סטאס ופמליתו, אך לפנ"כ כמה מילים על השבת.

סמיון [שלמה] פאטקין בא להתארח אצלנו בשבת, לראות אופן הנהגת בית חסידי בשבת.

בבוקר קמנו בשעה 6:30 והתחלנו לומר תהלים לכבוד שבת מברכים. לפתע התקלקלה מנורת החשמל ונהיה חושך במטבח²⁸², ולא יכלנו להמשיך לומר תהלים. החלטנו ללכת מיד לביהכנ"ס. הלכנו הר"י [קוגן] סמיון ואני, ואילו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] באו אח"כ.

אחרי התפלה היתה התוועדות, ואחרי מנחה חזרנו לביתנו לסעודת שבת.

מיד אחרי צאת השבת התקשרנו לסטאס לארגן את המלוה מלכה לשעה 9. הכנו סעודה יפה. באו אשתו, אמו ושתי האחיות לוי - העוזרות שלו. בא גם מר ריבקיין. ישבנו משעה 9 עד 12:30.

הראו כמה סרטי וידאו על חב"ד, על טשערנאביל ועוד. שוחחנו על נושאים רבים. שרנו שירים חב"דיים ברוסית ועוד. צולמנו ביחד וחלקנו להם חומר קריאה ומנורות שבת. הם נראו מאד מרוגשים מהערב מלאי הנאה.

Agudas Chassidei Chabad

אגודת חסידיו חב"ד
מסכתא דאגודת חסידיו חב"ד

Агудас Хасидей Хабад в России

г. Москва, 101808 ул. Невмировича-Данченко, 3 ☎ 292-91-35

07.02.91г.

Его Превосходительство
Президенту СССР
Г-ну Горбачеву

Мы обращаемся к Вам именно теперь, т.к. после двух с половиной месяцев непрерывной работы над возвращением библиотеки Шнеерсона своему законному владельцу.

Несмотря на трудности и препятствия, чинимые бюрократией, мы получили поддержку и понимание справедливости и законности этой акции фактически от всех еврейских общин и синагог СССР, великих ученых умов России, культурных, общественных и религиозных деятелей, юридических органов и государственных организаций, которые подтверждают необходимость передачи библиотеки её владельцу - Лубавичскому Ребе.

По их общему мнению эта акция не может явиться прецедентом в связи с уникальностью ситуации - а наоборот станет символом нового мышления.

Важность справедливого и беззаветного решения этого вопроса также подтверждается обращением Гос. секретаря США, глав сената и конгресса США, руководства Мирового Еврейского Конгресса, правительства Канады и Великобритании, культурных, религиозных и общественных деятелей всего мира.

Несмотря на все это мы не получили понимания бюрократии в руках которой на сегодняшний день находится решение вопроса о наших святых, это несмотря на то, что весь мир смотрит на происходящее.

Мы послали обращение к Раисе Максимовне, учитывая её добрую волю и активную роль в развитии культуры, и сегодня обращаемся к Вам с нашей просьбой принять личное участие в решении этого вопроса.

С пожеланием всего наилучшего,

посланные Лубавичского Ребе

Равин Коэн /США/

Равин Арнов /Канада/

Равин Коэн /Израиль/

Равин Левинсон /США/
P.S.

Мы искренне верим, что это будет последним письмом перед тем, как нам предоставится возможность благославить и поблагодарить Вас за высшее проявление справедливости от имени Лубавичского Ребе.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קפא

באמצע סיפורה האמא בסוד (חותנה היה מיקויאן, שהיה נשיא USSR [בשנים תשכ"ה-ו] והיא היתה בקרמלין, ומכירה אישית את אנשי הממשל וגורבאצ'וב), שנפגשה עם גורבאצ'וב בעת עליה לקבר, ודיברה אתו בקשר לספרים, ואמר שבדעתו לתת, אלא שעד עתה בילבל גובינקו, ולכן לא יצא הדבר לפועל.

מסיבה עם וירוניקה ופמליתה

יום א' ערב

בבקר היתה לנו אסיפה בקשר לכמה פרטים שעל סדר היום. אח"כ הזמנו מסיבה עם וירוניקה ופמליתה לשעה 6 בערב. לקחנו את האוכל למשרדינו אח"כ נסענו לנסות לסדר ניירות תשלומי המלון שהסתבכנו. לא הצליחו לסדר, ונשאר שינסו לסדר מחר.

אח"כ התחלקנו, הרב"ש [קונין] נסע לפני כן לחנות לקנות דברים למסיבה. הר"י [קונין] והר"י [אהרונוב] הלכו למשרד האמער לקבל מכתב תמיכה מסנטור קנדי [שהושג בהשתדלות הר"מ פוגלמן], ואילו אני נסעתי למסיבה לנשים, לכבוד כ"ב שבט, לנאום לפנייהם על הכירותי עם הרבנית. נאמתי כשלושת רבעי שעה - בעברית, והר"ז קורבסקי תרגם [לרוסית].

כנס כ"ב שבט, קורבסקי מתרגם את נאומי

אח"כ חזרתי למשרד, שם התחילה המסיבה. ישבנו עד שעה 9, וחזרנו לדירה.

מתח של צפיה

יום ב' [כ"ז שבט] ערב

כל היום עבר עלינו במתח של צפיה לקבלת ידיעה רשמית על החזרת הספרים, ולא באה.

איליא נעלם מהאופק כל היום. וירוניקה לא שמעה כלום מתומרקין ועדיין מחכה.

קולינס מחכה כל היום לשמוע ממשרד החוץ ועדיין לא שמע. הוא אמר שיביאו לו את המכתבים החדשים. הרב"ש [קונין] הביא לו את מכתב קנדי ומכתבינו למיכאל וראיסה גורבאצ'וב, ואמר שנמשיך לחכות למענה מחר.

יומן השליחות המיוחדת

קפב

גם סטאס לא היו לו חדשות, כשביקרנוהו היום במשרדו. הוא מספר שפרימאקוב נסע לבגדד לנסות להביא להפסקת אש בין ארה"ב לעירק, וא"כ נאבד הקשר של סטאס עם גורבאצ'וב. הוא אומר לחכות למחר, ואמר שמכל האפשרויות נראה הכי מסתבר שהמענה הרשמי יבוא ע"י הקונסוליה האמריקנית. הוא גם דיבר בעניינינו בטלפון עם אמו בכל הנ"ל.

היתה סברה אצלנו שהר"י [קוגן] יסע לשוחח בנושא עם גריגורוב, שמסתמא כבר יש לו ידיעה מההחלטה להחזיר לנו את הספרים, אך סטאס דחה את ההצעה, ואמר שזה בא מחוסר סבלנות שלנו, וכך אנחנו יושבים ומצפים.

יום בשורה

יום ג, כ"ח שבט, לפנות בוקר

יום בשורה הוא היום הזה, ויהי כחצות הלילה, לערך בשעה אחת לפנות בוקר, מצלצלת אלינו מרת דבורה רחל (וירוניקה) ומודיעה שזה עתה קיבלה טלפון מאת מר איוואנוב - סגן שר החוץ, המודיעה על החלטת החזרת הספרים, וכי בשעה 10 בבוקר ידבר אתה אודות פרטי הדברים.

זאת היתה ההודעה הרשמית הראשונה; אף שכבר לפני כן שמענו מסטאס באופן בלתי רשמי, שתוך יום יודיעו לנו על אודות ההחלטה הזאת.

ויתירה מזו, לערך בשעה 12 בלילה מצלצל המזכיר - הר"ל גרונר ומודיע: (א) מר בעקער - הסעקרעטערי אוו סטייט קיבל מענה על פנייתו (אל מר בעסטמערטניק - שר החוץ הרוסי) בענין הספרים. (ב) זה עתה הודיע מר שישלין (ממשרדו של השר יאקובלב, שעסק בענין הספרים לפני איזה זמן - יחד עם הר"נ גורארי') אל הר"נ גורארי', שביום שישי היתה ועידה אצל ראשי המימשל בענין החזרת הספרים והוחלט לחיוב.

כעת עומדים אנו כולנו דרוכים לשמוע פרטים על דרכי ביצוע החזרת אוסף הספרים הקדוש הזה, שהופרד בכח מתנועת חב"ד למשך 75 שנים.

האישור שניתן לא מתקבל

יום ג' [כח שבט] ערב

במשך כל היום הגיעו לידינו איתותים שהכל חתום וגמור, אך החתימה עצמה לא התקבלה עדיין, ושוב אנו עומדים דרוכים ומתוחים ומצפים לישועה מושלמת.

בבוקר נסעתי עם הר"י [קוגן] אל מר געלמן. שוחחנו אתו על המצב. הוא אומר שמר ריזוב אמר לו שאמרו לו שהכל מסודר סופית, ומ"מ הוא ישתדל לברר שוב במשרד החוץ.

הנחנו תפילין אתו ועם בנו.

אח"כ נסענו למשרד שלנו. הר"י [קוגן] נשאר שם לעבוד ואני נסעתי לביהכנ"ס במארינא רושצא, לקחת פאקס שהגיע אלי מר' דניאל כהן.

אתמול צלצל לי ואמר שיש מכתב כת"ק אדמו"ר הזקן למכירה. אמרתי

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קפג

שישלח צילום פאקס ואראה אם זהו באמת כתי"ק. קבלתי הפאקס וברור שהוא כתי"ק. המכתב נדפס באגרות-קודש אגרת (עד) מתוך העתקות. הוא שאל כמה כדאי לשלם עבור, השבתי בין 2000-1000 \$ והם מבקשים 10000 \$

שם בביהכנ"ס ראיתי את הרד"ב לאזאר, ושוחחתי אתו בקשר לשאלת ההשתתפות עם ועד "ווסירא", שכבר דנו בזה פעם.

ראיתי שם את אליהו וולף, שנוסע מחר בבוקר לני. נסעתי חזרה לדירתנו, לקחתי שם הצ"קים של חשבון הספריה, הרב"ש [קונין] חתם ושלחתי על ידו לר"י ווילהלם²⁸³. גם הר"י [אהרונוב] מסר על ידי לשלוח צ"קים של צאג"ח חתומים על ידו. אח"כ חזרתי לדירה.

הרב"ש [קונין] נסע יחד עם הר"י [קונין] לבדוק דירה חדשה להשכרה, אך לא יצא מזה דבר.

אחזור לנושא הספרים. סטאס צלצל היום ואמר שאיליא דיבר עם ראיסה ואמרה שהכל מסודר סופית. סטאס הוסיף שפרימאקוב כעת בבגדד ואין לו דרך ישירה לקדם את הנושא.

קולינס ווירוניקה צלצלו כל היום למשרד החוץ ולא הצליחו לתפוס את איוואנוב, או מישהו אחר שקשור לנושא הספרים. היום היה פה שר החוץ הצרפתי וכל היום היו טרודים אתו.

בערב נסענו, הרב"ש [קונין] הר"י [קונין] ואני, אל סטאס, לדון בפרטיות בנושא הספרים.

ישבנו כשעה, שוחחנו בכל הפרטים ובפרט מה אפשר להעשות לקדם את סיום הבאת ההחזרה לפועל.

בסוף שאלתי:

(א) בלי לדבר על ההחזרה לפועל, האם אפשר לקדם את האישור בכתב, שאז נהיה בטוחים יותר שהענין חתום?! הוא ענה שאם יבקש זאת ידחוהו בקש.

(ב) כיון שנתנו אז את המנורה²⁸⁴, וכעת קיבלנו מענה ע"י איוואנוב שמקבלים את הספרים, האם לבקש שנודה לגורבאצ'וב, ובשעת מעשה למסור לו את המנורה? הוא אמר שזוהי דרך טובה ללחוץ על קידום הנושא, ומציע שנפנה בעצמינו בבקשה זו למשרדו של גורבאצ'וב.

(ג) זה שבמשך היום לא נענו קולינס ווירוניקה, האם יש מקום לחשוש שיש סיבה לעיכוב לא רצוי. הוא התבונן והבטיח שמחר יתעניין בהערכה מדויקת של המצב בכמה דרכים.

יום ה, ר"ח אדר, בוקר

עוד יום עבר עלינו בצפיה דרוכה. במשך היום הגיעו לידינו ידיעות שגורבאצ'וב נתן צו לגובינקו להחזיר את הספרים, והאחרון התנגד לזה,

---

283) תשלומי הבניה הנמשכת בספריה. החותמים על חשבון בנק זה הננו הרש"ז גורארי', הרב"ש קונין ואני.

284) כמסופר לעיל ביומן כ"ג כסלו.

ובהכרח הסכים, אך מנסה לעשות עיכובים בכל דרך שמוצא.

מסירת החנוכיה לגורבאצ'וב

בהתאם להצעה ב' שנזכרה לעיל, החליטו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] לנסוע למשרדו של גורבאצ'וב לבקש פגישה עם גורבאצ'וב, להודות לו על החזרת הספרים ולברכו.

באמצע השיחה בנושא עובר שם המזכיר שלקח אז את המנורה (ומסרה לגוסינקוב). אמר הר"י [קוגן]: "הנה הוא יודע את כל פרטי הדברים". הר"י הסביר לו את מבוקשתינו. הוא הורה לחכות, ונכנס לפנים.

עברו שעותיים, הרב"ש [קונין] אמר תהלים והתפלל מנחה בחדר ההמתנה, עד אשר הנ"ל קרא להם והכניסם למשרדו של מאלאקאיעדוב, המזכיר הראשי במקום.

אחרי שהמזכיר הנ"ל מסר לו בקצרה את תוכן הדברים ואמר שכבר יש "פריקאז גובינקר" להחזרת הספרים, שאל מאלאקאיעדוב אצל חברי המשלחת: הרי המנורה כבר הגיעה לידי גורבאצ'וב, וכן מכתבים, וההוראה להחזרת הספרים כבר ניתנה, א"כ לאיזה צורך רצונכם בפגישה עם גורבאצ'וב. הם השיבו: על מנת להודות ולברך פנים אל פנים.

הוא לקח מהם את כל הפרטים האישיים על חברי המשלחת, ואמר שהיום או מחר תקבלו מענה.

*

אני והר"י [אהרונוב] נשארנו במשך הזה בדירה, אני עבדתי על עריכת אגרות-קודש והר"י עבד דרך הטלפון עם משרדו בצאגור"ח ארה"ק.

אחרי שהסתיימה פגישת הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] במשרדו של גורבאצ'וב, באתי לשם ונסעתי עם הר"י לסדר את בעיית הקרעדיט קארד, שהסתבכנו בתשלום עבור המלון \$13.000. נסענו ממשרד למשרד והתברר שא"א לסדר. לא אכתוב כל הפרטים הטכניים פה, אבל הענין עדיין לא מסודר ומחפשים עצה.

*

בלילה נסענו, הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] ואני, אל משרדו של סטאס לפגישה, ולספר לו על הפגישה במשרדו של גורבאצ'וב.

בבואינו סיפר לנו, שיש לו ידיעות שהצו ניתן לגובינקו להחזיר את הספרים.

מהסיפור על הפגישה במשרד הנ"ל התפעל מאד, וצלצל מיד לאיליא לספר לו, ואילו איליא אמר שהוא בא מיד להתיעץ על ההמשך.

[הר"י [קוגן] נסע לשדה התעופה לקבל את בתו ונכדיו, שבאו מאודיסה כנ"ל, ואילו אני ורב"ש נשארנו לחכות לאיליא].

כאשר בא עשה כמה טלפונים, ודיבר עם מי שהיה נוכח בעת מתן ההוראה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קפה

מגורבאצ'וב לגובינקו. וסיפרו לו שגובינקו התנגד להחלטה אבל ההוראה ניתנה.

היה לנו דיון מה אפשר לעשות. הם דיברו ביניהם איך להבטיח שגובינקו לא יפריע לביצוע. שניהם יעסקו בזה היום בבוקר, ואחרי הצהרים יודיעו לנו את התוצאות.

משם לקח אותנו סטאס להראות לנו את הסרטת פילהרמוניה שלו ע"י בי.בי.סי. הרב"ש [קונין] סיפר להם סיפור האפ קאזאק ושרנו לפנייהם הניגון. אחרי ההסרטה חזרנו לדירה כחצות לילה.

בינתיים התקבלה ידיעה מהר"ל גרונר, שמר שישלין סיפר לר"נ גורארי', שהאישור הסופי ניתן כבר, וכי כעת נעשים הסידורים הטכניים, וביום שני נקבל את הספרים, ויה"ר שעד מהרה ירוץ דברו.

יום ה' צהרים

זה עתה צלצלו ממשרדו של מאלאקאיעדוב והודיעו: א) תודה על המנורה. ב) האישור ניתן למשרד התרבות להחזיר את הספרים. ג) גורבאצ'וב מדאי עסוק ואינו יכול לקבל אותנו לראיון.

[הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו לרופא שיניים עבור הר"י, שסובל מזה הרבה לאחרונה].

שוחחתי היום בפרטיות עם הר"י [אהרונוב] והר"י [קונין] על ההכרח להחזיר את וירוניקה לתמונה, אחרי שעיקר ההשתדלות עוברת כעת דרך סטאס.

לא קיבלו את ההוראה

שוב צלצלו מהקונסוליה האמריקנית, שהרב"ש [קונין] יבוא לדבר עם קולינס. זה האחרון סיפר לו שהודיעו לו ממשרד החוץ, שהאישור ניתן להחזרת הספרים, וביקשוהו להפגש עם טולסטיקוב ממשרד התרבות. הרב"ש [קונין] סיפר לו על טולסטיקוב - לפני הפגישה.

הרב"ש [קונין] חזר עם הר"י [אהרונוב], והר"י [קונין] נסע מיד לפגישה עם טולסטיקוב - כהקדמה לפגישתו עם מר קולינס.

משם הודיע הר"י [קונין] בטלפון שטולסטיקוב נמצא בגרמניה, ויהיה שם עד יום ב' הבע"ל. הוא דיבר עם באבושקין ויפמוביץ, ואינם יודעים מ"פריקאז" שכזה. זולוטוב נמצא בבית החולים.

משם נסע הר"י [קונין] למונוסוניק, לשוחח עם וירוניקה, ולבית ר' רפאל, לדבר אתו.

סטאס אמר שיש כבר פרטים לדבר ושיצלצלו לו בשעה 5:30-6.

עצירת התהליך ואיומים

יום ו', בדר"ח אדר, בוקר

בשעה 6 צלצלנו לסטאס והשיב שנבוא אליו. באנו, הרב"ש [קונין] והר"י [קונין] ואני (הר"י [אהרונוב] נשאר על הטלפון עם הר"י פרוס, לסדר תזכיר, עם עדכון המצב בהוה, עבור מר מאקסוול שעומד לבוא ביום ב' הבע"ל).

סטאס סיפר לנו, שאתמול בשעה 1 לפנות בוקר קיבל איליא טלפון עם איום, שאם הוא וסטאס ימשיכו לעזור לנו יעלה להם הדבר בחייהם.

[האדם שצילצל היה מהאקדמיה המדעית, וזה הזכיר לנו, שאיש הקשר עם וועליכוב, בשעה שהשיב לר"י [קוגן] שוועליכוב לא יתן מכתב (כרשום לעיל²⁸⁵)] אמר גם שעוקבים אחרינו וחיינו עומדים בסיכון. לשניהם (סטאס ור"י) נראה שמאותו מקור באים שני האיומים].

אח"כ הלך סטאס לאספה עם צוות טלביזיה. אני חזרתי לדירה, והם נשארו לחכות. אח"כ בא עם הצוות לראיין, ואמרו שאולי יעשו תוכנית מיוחדת בטלביזיה על חב"ד ועל מעשה הספרים.

יום ו, לפני כניסת השבת, במשרדינו

היום בבוקר נסעתי למשרדנו, משם טלפנתי לשישלין, ונסעתי לביתו. עדכנתי אותו ממצב ההוראה של גורבאצ'וב והתרגילים של גובינקו. מסרתי לו חבילת המסמכים, ואמר שאחרי השבת יכין תזכיר חזק לגורבאצ'וב.

אח"כ חזרתי למשרד, לשם טלפן לי הר"י [אהרונוב] מהדירה, ומספר שהתקבל טלפון ממשרד התרבות, שיש שם מכתב עבורינו [אודות המכתב סיפר אתמול לר"י, אלא שלא הצליחו למצוא אותו אז].

המכתב הוא בתאריך שלפני 6 שבועות, וכתוב בו שרק ירשו לנו לעשות צילומים מהספרים, ולדון בקשר להחלפת כפולים, ולא יותר²⁸⁶.

נסעתי לקחת אותו, ובקשתי שירשמו עליו שהוא ניתן לנו בתאריך של היום, כי מזה מוכח שלא קיבלו את הוראת גורבאצ'וב להחזיר לנו את הספרים.

הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] נסעו היום לסטאס, משם טלפנו למשרד וועליכוב ולאיליא, וביררו שאותו אדם צלצל לשניהם בקשר לאיומים והפחדות הנזכרים לעיל. כמ"כ דנו סטאס ומזכירו של וועליכוב, בקשר לכתיבת מכתב התומך בנו ע"י וועליכוב.

אח"כ חזר הרב"ש [קונין] לדירה והר"י [קוגן] לכאן. הרב"ש והר"י [אהרונוב] נסעו למרכז האמער לסדר את תשלום המלון, ואילו הר"י אתי ניסע עוד מעט לשוק לקנות לכבוד השבת.

(285) ביומן י"ז שבט. וראה עוד בזה להלן ביומן בד"ח אייר.

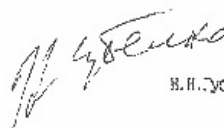
(286) תוכנו דומה למכתב הקודם שנכתב אלינו בתאריך 18.12.90 (א' טבת), ולא ברור מהי הסיבה לכתיבת מכתב נוסף באותו תוכן - כעבור שבועיים בלבד, בתאריך 02.01.91 (ט"ז טבת). וגם מהי הסיבה שלא נמסר לנו המכתב השני אלא כעבור 6 שבועות נוספים.

ממ 01.01.01
 מ 001-7757

Господам Булину Ш., Аронсоу Л.,
 Левинсоу Ш., Кораду И.

Уважаемые господа!

Вопрос о судьбе коллекции И.Шнеерсона должен быть обсужден в широких кругах советской общественности, среди научных и религиозных деятелей, а также после тщательного изучения специалистами в области права. Министерство культуры СССР и руководство Государственной библиотеки СССР имени Е.И.Ленина готовы разработать ряд мер по обеспечению доступности в собрание книг И.Шнеерсона путем копирования, перевода на оптимальные диски таких документов, а также научной обработки этого собрания, издания комментариев, публикации научных работ, раскрывающих ее содержание. После этого Министерство готово будет начать переговоры с учетом взаимных интересов сторон об обмене дублетами, совместных проектах научной работы над коллекцией.

Н. Н. Зубенко

получено 05.01.01. Вручен

מכתבו הישן של גובינקו

עריכת התזכיר הכללי

מוצאי ש"ק תרומה, ב' אדר

השבת עברה כרגיל. הלכנו לביהכנ"ס להתפלל, הר"י [קוגן] ואני, ואילו הרב"ש [קוגין] והר"י [אהרונוב] נשארו בדירה ודנו בדרכי הפעולה העתידים בקשר

לספרים.

בלילה נסענו למשרד האמער, להכין תזכיר ומענה למכתבו של גובינקו שהתקבל אתמול.

התזכיר הוא כדי להוכיח למר קולינס (לפני פגישתו עם טולסטיקוב) שבמשך 12 השבועות עשינו את כל מה ששייך במציאות, עם משרד התרבות, ולא שיתפו פעולה. גם כאשר הנשיא גורבאצ'וב הורה כמה פעמים לגובינקו להחזיר את הספרים לא שמע בקולו.

התזכיר הזה בנוי על קטעים מהיומן של כל התקופה הזאת. את התזכיר שלחנו בפאקס לר"י פרוס, ע"מ שיסדר מזה באנגלית.

במשך השיחה עם לונדון סיפר הר"פ וואגל, שהוא דיבר בארוכה עם מר מאקסוול, ואמר שהוא דחה את נסיעתו לכאן לסוף השבוע הבע"ל.

הוא אומר שהוא יודע מכל פעילותינו. הוא עומד לשירותינו ומקוה להצליח לקבל את הספרים, אף שאינו יכול להבטיח, כי המצב הפוליטי כאן הוא כעת גרוע בהרבה ממה שהיה קודם, ומ"מ נראה לו שעמידתנו האיתנה תביא לסיום טוב.

יום א', ג' אדר, לילה

כמעט כל היום ישבנו במשרד האמער, יחד עם סטאס ועם וירוניקה. עשינו סיכום מכל מה שכבר נעשה עד עתה בענין הספרים ומה עדיין אפשר להעשות. נידונו אפשרויות רבות, מעלותיהן וחסרונותיהן. לבסוף הוחלט לא לעשות משהו דרסטי, עד בואו של מאקסוול, רק להמשיך להשתדל בתוקף בדרך שהשתדלנו עד עתה, כל אחד בחוגו, סטאס, וירוניקה, איליא והמשלחת, וגם געלמן בחוג שלו.

אם עד בואו של מאקסוול לא נקבל את הספרים, אזי נתייעץ יחד אתו איך לצאת בקול תרועה גדולה במחאה ודרישה בתוקף.

התקשרתי היום עם שישלין, ואמר שקרא את החומר, ואינו זקוק ליותר חומר או ביאורים. אך לא יוכל לעשות מחר, כי למחר נקבעה לו פגישה עם שר החוץ העירקי עזיז. אמנם ביום הרביעי אצלצל לו, ומקוה שיהיו לו חדשות טובות.

העברת התיק ולא הוראה

יום ב', ד' אדר, צהרים

הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] נסעו היום לכמה מקומות בענין הספרים:

(א) הקונסוליה האמריקנית סגורה היום - פרעזידענשל דיי.

(ב) משרדו של גורבאצ'וב; לא היו שם המנהלים, ואמרו לצלצל בעוד שעה. אז צלצלו והשיבו שהם לא נותנים כלום בכתב. ובאשר למה שאמרו לפני השבת אודות הוראת הנשיא, שגובינקו יחזיר את הספרים, תיקנו את דבריהם, שהנהלת משרדו של גורבאצ'וב העבירה את התיק אל גובינקו.

(ג) דיברו עם טולסטיקוב, והשיב, שמאז הימים הראשונים אינו מעורב בדיון

הספרים, שבזה מתעסק כעת במשרד התרבות רק יפימוביץ.
(ד) דיברו עם סטאס שאמר שאין לו חדש, וקבעו פגישה אתו (ועם אמו) לשעה 7:30 בערב.

אח"כ נסעו לסדר סופית את תשלום המלון בכרעדיט כארד של הרב"ש [קונין].
התשלום הסתכם ב-110 אלף ועוד.

הרב"י [אהרונוב] סידר בטלפון, שהרב"י העכט והרב"ש מיידנצ'יק ישיגו מכתב
תמיכה מראש הממשלה שמיר או מהרצוג.

אני עבדתי על אגרות-קודש - במשך הזמן הזה.

יום ג' [ה' אדר] צהרים

אתמול בלילה היתה לנו פגישה חשובה בבית אמו של סטאס, יחד עם סטאס,
וגם הביא לשם כתב וגם את צלמת הטיים מאגאזין (כבר נפגשנו אתה פעם
במשרד של סטאס).

יחד עם סטאס הסברנו להם את כל מהלך העניינים, והראינו להם את מכתבי
התמיכה והתזכירים.

הרב"ש [קונין] הסביר איך שהיא דומה לאסתר המלכה, שע"י קירובה למלכות
הביאה את נס פורים. היא התעניינה וקראה את כל הפרטים והבטיחה להכניס
את עצמה לנושא (בנוסף למה שדיברה בנושא עם גורבאצ'וב בשבוע שעבר),
ואשר עושה זאת מחמת הרושם החזק שעשה עליה הבטחון האמיתי שלנו
שננצח ונקבל את הספרים.

הכתבים התעניינו מאד בכל הפרטים. סטאס קרא להם כהכנה לתעמולה
עיתונית שנצטרך לעשות, באם לא תצליח השתדלותה היום והשתדלותו של
מאקסוול בבואו.

פרק שלוש המשך ההשתדלות

פגישה עם שגריר ישראל ברוסיה

אח"כ חזרנו לדירה, ואילו הר"י [אהרונוב] והר"י [קוגן] נסעו למשרד האמער לעבוד שם עם ארה"ק בטלפון.

משם הודיעו לנו שהר"י העכט והר"ש מיינצ'יק קיבלו הסכמה מהפרעזידנט הרצוג לתת מכתב, אלא שרצונו לברר תחלה על ידי הקונסול הישראלי במקוסקבה, על הדרכים הרשמיות להעברת המכתב.

בהמשך לזה נסענו היום בבוקר לשוחח עם הקונסול אריה לוי.

באנו אליו, הרב"ש [קוגן] הר"י [אהרונוב] ואני (אח"כ נסע הרב"ש לפגישה עם קולנס, ונשארנו שנינו). שוחחנו כחצי שעה. הוא אמר שדיבר כבר פעם בנושא שליחותינו עם סגן שר התרבות מר חיצ'עווסקי, ואמר לו שלא התנהגנו יפה במשרד התרבות, וכי לא נקבל את הספרים.

סיפרנו לו על מערכת השקרים של משרד התרבות בקשר לשליחותינו. סיפרנו לו על הוראת הנשיא גורבאצ'וב להחזיר את הספרים ועל סירובו של גובינקו לשתף פעולה. הראינו לו והשארנו אצלו מספר מכתבי תמיכה בקשר להנ"ל, והבטיח לעשות כיכלתו בקשר למכתבו של הרצוג ולהתעניין אודות הדרך הכי טובה להעברתו לגורבאצ'וב.

הוא נתן לנו מספר תמונות של חברי המשלחת שלנו ועתה ראש העיר פאפוב, בעת חגיגת פתיחת הקונסוליה לפני חודש.

*

כשאנחנו נסענו לקונסוליה נסע הר"י [קוגן] לפגישה עם מר [וולאדימיר] מוז'ייסקי מהאיניורקולוג, לבקשו לתת הערכה משפטית מזכויותינו לקבל את הספרים, כעת אחרי שעשינו את כל מה שעשינו מאז נתן לנו את ההערכה המשפטית הראשונה. הוא שמע את כל הפרטים ואמר שיתיעץ עם היר"ר ושיטלפנו לו מחר בבוקר בשעה 11.

דחיית משרד התרבות בלך ושוב

הרב"ש [קוגן] נסע כאמור לקולנס. הוא מסר לו את התזכיר והסביר לו אשר מה שמשרד החוץ שלח אותו לטולסטיקוב, בזמן שטולסטיקוב לא יודע מכלום, וגם ספק אם יש לו סמכות להחליט, מורה שזוהי דחיה בלך ושוב. הוא אמר שהוא יתיעץ בוואשינגטון איך ומה לעשות במצב הזה.

*

היום בבוקר דיבר הר"י [קוגן] עם געלמן, שסיפר לו שבעת ישיבת הכנסת שוחחו הוא וריז'וב עם גובינקו בנושא הספרים, ואילו גובינקו אמר שבדעתו לעשות ועדה וכו', כלומר שהוא ממשיך לחפש דרכים איך לדחות, וצריך להחליט איך לקדם את הנושא.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. קצא

הר"י [קוגן] נשאר במשרדינו ואנחנו חזרנו לדירה. אני נסעתי למארינא רושצא, שם קיבלתי את התמונות של ר' שמואל דברוסקין, שמזמן כבר הבטיחה לי נכדתו לעשות העתקה עבורי²⁸⁷.

בין השאר סיפר קולנס לרב"ש שהר"נ גורארי' עושה עבודה טובה בהשתדלות בסטייט דיפרטמנט שהביא להתערבות ממשלת ארה"ב בענין הספרים, ובהמשך לזה נסעו הרב"ש [קוגן] והר"י [אהרונוב] למשרד האמער, משם התקשרו עם הרנ"ג לדווח לו על יחס משרד החוץ כאן אל השתדלות מר קולנס, ועל מסירת הניירות לשישלין.

יום ג' ה' אדר [בלילה

היינו כעת אצל סטאס למסיבת פרידה. מחר לפנות בוקר הוא נוסע לארה"ב לכמה שבועות. הוא יה' בעיקר בנ"י. ודיברנו אתו אודות לקיחת דולר מהרבי שליט"א, ועל ביקור בספריה.

בקשר לספרים לא היה לו מה לאמר לנו. אח"כ צלצל הר"י [קוגן] לאמו וגם היא לא היה לה מה לאמר בענין הספרים, אך היא ביקשה להפגש אתנו ועם וירוניקה, להערכת המצב והיערכות להמשך השתדלות.

הר"י [קוגן] צלצל היום למשרד החוץ, ודיבר עם מר קרוכולוב. הוא סיפר לו מה שדיבר עם טולסטיקוב, ומה שענה לו, ושאל, אשר א"כ מדוע שלחו את מר קולנס אל טולסטיקוב. הוא השיב, שקולנס שאל אותו עם מי אפשר לדבר בנושא הזה, והוא השיב לו שזה לא שייך למשרד החוץ, וכדאי לדבר בזה עם טולסטיקוב, ותו לא.

וירוניקה היתה היום כמה פעמים במשרד [התרבות] לפגישה עם גובינקו כמתוכנן, אמנם מיד דחו אותה בלך ושוב.

במשרד החוץ של הפדרציה הרוסית

למחרת בבוקר הוזמנה לנו פגישה עם משרד החוץ של הפדרציה הרוסית, ע"י וירוניקה. לא נמסר לנו בדיוק מהי המטרה של הפגישה.

יום ד', ו' אדר, בוקר

במשך הלילה דיבר הרב"ש [קוגן] עם הר"נ גורארי', האחרון סיפר שדיבר בארוכה עם שישלין, והוא סיפר לו שהחזרת הספרים מוסכמת באופן סופי, ושתוך שבוע נוכל לחזור עם הספרים. יה"ר שכן יהיה בפועל ולא רק בדיבור.

היום צריכים אנו להיות בשעה 10 בבוקר במשרד החוץ של הפדרציה הרוסית. אח"כ צריך לקשר את וירוניקה עם אמו של סטאס. גם צריך להתקשר היום עם הטלביזיה שצלצלו אתמול ואמרו שרוצים לעשות תוכנית על חב"ד ועלינו - ע"פ הצעת סטאס. גם צריך לצלצל היום לשישלין. גם צריך לשמוע היום מגעלמן בקשר לפגישה עם ריז'וב, ויה"ר שמכל הנ"ל יבוא ענין של פועל.

יום ד', ו' אדר, אחה"צ

היום בבוקר התחיל השבוע ה-13 של עבודתנו כאן, והוא התחיל בדיוק כמו ביום הראשון לעבודתנו כאן (לפני 12 שבועות) - בביקור אצל משרד החוץ של הפדרציה הרוסית.

באנו לשם בשעה 10 בבוקר. חיכתה לנו שם וירוניקה ואנדריי, והפתיעה אותנו בסיפורה ששר החוץ נקרא לאספה דחופה בממשלת USSR.

קיבל אותנו מר סערגיי רעזניקאוו (שקיבל אותנו גם בשדה התעופה בבואינו), וסיפר לנו אודות פנייתו של גובינקו אליו, שיגרשו אותנו מרוסיה (כבר סופר על כך לעיל²⁸⁸ - בעת אסיפתנו אצל פידרובסקי).

הטלפון היה מגובינקו עצמו אליו. הוא פנה אז לעומד על גבו - מר סימונוב, והוא פנה לסגן השר מר פידורוב. זה האחרון הורה להשיב שאיננו מוכנים להיות כלי שרת לרצונותיו, ואם גובינקו רוצה, הוא יכול לפנות בנושא הזה לממשלה.

הפגישה של היום היתה אמורה להתקיים עם השר עצמו - מר קוזורוב, שר החוץ של הפדרציה הרוסית. הוא עומד ביחסים טובים עם גורבאצ'וב ורצה לשמוע מאתנו את כל סיפור הספרים ולדבר בזה עם גורבאצ'וב. אח"כ היינו אמורים לסדר במשרדו את המשך הויזה שלנו.

אמנם כעת שהוא נקרא באופן דחוף לממשל USSR, קשה לדעת עדיין איך יהיו היחסים אחרי הפגישה, שהרי עומדים אנו כעת כאן בתקופה מאד מתוחה בין ממשלה USSR ובין ממשלת הפדרציה הרוסית.

אתמול פנה נשיא הפדרציה - מר יעלצין - בדרישה אל גורבאצ'וב שיתפטר. את הדרישה הזאת הביע בעת ראיון אתו בטלביזיה הכלל רוסית - כהכנה לרעפערננדום בשאלת יחס הכחות בין הפדרציות ובין USSR. ומי יודע מה יהיו התוצאות עם שר החוץ של הפדרציה?

משם נסעו וירוניקה, אנדריי והר"י [קוגן], לאמו של סטאס לדון בהערכת מצב נושא הספרים, כמסופר לעיל. עדיין לא חזרו משם.

אני נסעתי משם למשרד האמער. משם טלפנתי למר שישלין. הוא סיפר ששלח תזכיר בענין הספרים לגורבאצ'וב (בקשתי העתק התזכיר ולא הסכים לתת). הוא מקוה לקבל תשובה ביום שישי, ושאל אטלפן אליו.

גם שלחתי משם פאקס לר"י וילהלם, בדבר פגישת סטאס (שנוסע היום לני.). והזמנתו לביקור בספריה.

משם נסעתי לביהכנ"ס במארינא רושצא, לפגישה קצרה עם הת' השליח יעקב גולדשמיד, שלומד עם הת' בשיבה ומצליח. ומשם חזרתי לדירה לסעוד ולהתפלל מנחה.

הערכות שונות וקביעת אסטרטגיה

יום ד' [ו' אדר] ערב

הר"י [קוגן] חזר והביא אתו מכתב מאד חזק מהאיניורקולגי, בו משיב על מכתבו של גובינקו, ומדיגש שאודות שאלת הבעלות של האוסף, שכבר התברר ששייך לאגו"ח, ע"ז לא משיב גובינקו כלום, ואשר לעתידו של האוסף כבר הודיעו דעתם ברורה ליחאצ'וב ויקירסון.

«ИНЮРКОЛЛЕГИЯ» КОЛЛЕКТИВ АДВОКАТОВ 103009, Москва, К-9, ул. Горького, 5 Тел. 203-68-64 Телекс: 411811	«INIURCOLLEGIA» ASSOCIATION OF LAWYERS 5, Gorky street, Moscow, 103009 Tel. 203-68-64 Telex: 411811
Our ref. No <u>9.10.МВ</u>	<u>20</u> <u>февраля</u> 198 <u>91</u> г.
Your ref. No _____	Господам Кунину Ш.
	Аронову Д., Левинсону Ш.,
	Когану И.
Уважаемые господа !	
О библиотеке-собрании книг Любавических Реббе Шнеерсонов	
В соответствии с Вашей просьбой мы ознакомились с представленными Вами документами, в том числе с письмом Министра культуры СССР Т. Губенко Н.Н. за № КОЛ-7187 от 1.02.91. Вопросы о праве собственности И.Ш.Шнеерсона на библиотеку-собрание книг Любавических Реббе Шнеерсонов, а также о ее возвращении седьмому Любавическому Реббе через его законных представителей, находящихся в СССР, в данном письме не затрагиваются и ничего не сообщается о разрешении вопроса по существу. Право собственности И.Ш.Шнеерсона на библиотеку-собрание, находящуюся в настоящее время в ГИИ, в письме Министра культуры от 1.02.91 также не оспаривается. Что касается мер, предлагаемых в письме № КОЛ-7187 от 1.02.91 об обсуждении судьбы коллекции среди научных и религиозных деятелей, то Академик Дмитрий Сергеевич Лихачев в своей справке от 3.02.91, а также хранитель Еврейского фонда Ленинградского отделения Института востоковедения Академии наук СССР кандидат филологических наук Якерсон С.М. в своем письме от 2.02.91 высказались за возвращение рукописей и книг И.Ш.Шнеерсона их законному владельцу, седьмому Любавическому Реббе Шнеерсону. Конфедерация еврейских организаций и общин СССР на своем II съезде, проходившем в Москве 21-25 января 1991 года также высказалась за возвращение рукописей и книг, находящихся в Государственной библиотеке им В.И.Ленина (182 т. томов и 400 рукописей) их законному владельцу через официальную делегацию Любавического Реббе.	
Зав. Сектором информации представитель _____	В.А.Можайский

מענה האיניורקולגי

כשחזר סיפר על השיחה הארוכה שבין וירוניקה ובין אמו של סטאס.

האמא ביקשה לשמוע מוירניקה מהנעשה עד עתה. וירניקה סיפרה כל מה שכבר רשום לעיל, והוסיפה:

א) בעסמערטניק דיבר עם גובינקו בקשר לספרים, ואז טלפן איוואנוב לוירניקה שהכל מסודר (כמסופר לעיל). אחרי שגובינקו לא נתן את האישור, היא שאלה שוב אצל איוואנוב, והשיב: כעת איני יכול אלא לחייך.

ב) האמא טענה שברור שגובינקו בעצמו לא היה יכול לעכב כ"כ. בודאי יש לו אתו עוד אנשים בממשל שמנסים לעצור את החזרתם. לפחות ידוע שהוא טוען שגם ראיסה גורבאצ'וב לא רוצה שיחזירו. וירניקה סיפרה שהעוזר של זולוטוב, נראה שהוא עובד תמיד לעצור את ההחזרה בכמה אופנים.

ג) אצל שר המשפטים יש כנראה מכתב לטובתינו, אך לא יתן את המכתב לגורבאצ'וב אלא א"כ יבקש, ולכן כדאי שמאקסוול יבקש מגורבאצ'וב שיבקש אותו.

אח"כ צלצלה האמא לפרימאקוב, והשיב שהוא יודע הכל, ודעתו ברורה שכדאי להחזיר את הספרים, אך כעת אינו יכול לעשות דבר בנושא, והציע שכאשר יבוא מאקסוול, שהוא ידבר בזה עם גורבאצ'וב.

עוד טלפנה למישהו, וגם הוא אמר כנ"ל.

האמא אמרה גם שכדאי להפגש עם שברדנזה, שהוא כעת בתוך הענינים בממשל, והוא ידע איך להביא את ההחזרה לפועל. היא תשתדל לסדר פגישה אתו.

ע"כ מהפגישה.

בינתיים צלצלנו לטלביזיה. מסרו להם הוידאו של ה"לעמפ-לייטערס" ושל טשערנאביל. הם יבדקו את זה ואח"כ תהיה פגישה בינינו בנושא.

זה עתה חזרנו מביקור אצל געלמן. הוא סיפר על השיחה שהיתה לו ולריז'וב עם גובינקו - כמסופר לעיל. הוא סיפר לנו שאת מכתבו ומכתב ריז'וב לגורבאצ'וב הוא מסר לגובינקו, לכן לא היתה להם ברירה אלא לדבר עם גובינקו, שאמר להם שרוצה לעשות ועד וכו'.

אחרי שיחה מפורטת הוחלט שאין טעם לדון בדבר עם גובינקו, אלא שיכתוב עוד מכתב לגורבאצ'וב, בו מודיעים שמכל מה שמעביר לגובינקו לא יוצא דבר ולכן מבקשים שיחליט בעצמו.

אח"כ נסע הר"י [קוגן] ללענינגראדסקי וואגזאל [תחנת הרכבת ההולכת ללנינגרד] ואנחנו חזרנו לדירה.

НАРОДНЫЙ ДЕПУТАТ СССР

НАРОДНЫЙ ДЕПУТАТ СССР | ССРМ ХААТ АДЕПУТАТМ | АДЕПУТАТН ХААКНН СССР
 НАРОДНМ АДЕПУТАТ СССР | ТSRS LIAUDINIS DEPUTATAS | ВЕРНУ АДЕПУТАТН ХААКНН СССР
 СССР ХААК АДЕПУТАТ | АДЕПУТАТ АА ПОПОРУКА ДИИ УИНИА КС | ВЕРНУ АДЕПУТАТН ХААКНН СССР
 СССР ХААМХ АДЕПУТАТМ | ТSRS TAUTAS DEPUTATAS | СССР-НН ХААК АДЕПУТАТМ
 516 43370601 51111511 43133380 | СССР-НН ХАА АДЕПУТАТМ | ВЕРНУ АДЕПУТАТН ХААКНН СССР

1989—1994 гг.

Уважаемый Анатолий Иванович!

Обращаюсь к Вам по богоугодному делу – в надежде на Ваше содействие возврату еврейскому международному Любавическому движению коллекции священных религиозных книг и рукописей, внесенных буряты Первой мировой войны и революции в хранилища Румянцевской /ныне им. Ленина/ библиотеки.

В прилагаемых документах описан в подробностях весь горестный сюжет этой истории, вплоть до ее нынешнего ее, увы, тоже невеселого состояния.

Вот уже восемь недель четыре послания к Седьмому любавического ребе безуспешно добиваются в Москве возвращения коллекции. С прошением, ходатайствами, посланиями по этому поводу обращались в разные инстанции вплоть до Президента СССР почти все еврейские общины страны, включая наиболее многочисленные – Московскую и Ленинградскую, официальные и неофициальные представители разных стран мира, деятели культуры и науки нашей страны. Некоторое время назад необходимость и оправданность такой милости, как возвращение священных книг по принадлежности, подтвердил в своем письме председатель Советского фонда культуры академик Д. С. Лихачев.

Пытался и я что-то сделать – несколько раз обстоятельно беседовал с министром культуры СССР Н. Н. Губенко. К сожалению, достаточного понимания не обнаружилось. У меня сложилось впечатление, что посвященные в эту тяжбу работники министерства и сам министр исходят из ложной уверенности, что книги отдавать не следует, а надо создавать у нас некий еврейский религиозный центр, куда бы, как в своего рода Мекку, приезжали религиозные хасиды со всего мира. Это надуманный, нереалистичский замысел. Так же неубедительно выглядят и другие доводы в пользу невозвращения религиозного собрания книг, которые, кстати, за многие десятилетия даже не были толком разобраны, изучены.

Тем не менее, я не хотел бы за всеми этими лишними логикой доводами видеть чью-то злонамеренность. Хочу надеяться, что тут имеет место недопонимание, недоразумение.

התחלת מכתבו של געלמן

ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

КОМИТЕТ ПО НАУКЕ, НАРОДНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ, КУЛЬТУРЕ
И ВОСПИТАНИЮ

Москва, Кремль

4 февраля 1991 г. № 4-8-5/4

Президенту СССР

товарищу ГОРБАЧЕВУ М.С.

Уважаемый Михаил Сергеевич!

Обращаюсь к Вам по поводу коллекции религиозных книг и рукописей, принадлежащих международному еврейскому движению, именуемому Любавичским, по названию белорусского местечка, где оно зародилось двести лет назад. Эта коллекция считалась утерянной, пропавшей, и только недавно стало известно, что все годы после революции она находилась и находится в настоящее время (в основном неразобранной, некаталогизированной) в хранилищах библиотеки имени Ленина.

Месяц назад патриарх религиозного еврейства, Седьмой любавический ребе, чья резиденция расположена в Нью-Йорке, прислал в Москву своих представителей с нижайшим прошением на Ваше имя о возврате священных богословских трудов. Эти люди на днях были и у меня - к сожалению, в Министерстве культуры они пока не встречают должного понимания. Против возвращения любавической коллекции выдвигаются не очень убедительные доводы. И это, невзирая на то, что такой высокий авторитет в области культурного наследия как Д.С.Лихачев убежден, что в данном случае книги должны быть возвращены тем, для кого они являются святынями и кому нужны для богослужения. Вникнув в суть этого вопроса, я пришел к такому же выводу - мне представляется, что возврат коллекции было бы и разумным, и справедливым решением. А если такой поступок будет к тому же предпринят президентским указом, это был бы гуманный жест, весьма уместный в эти хмурые, ожесточенные дни.

Я призывая Вас, Михаил Сергеевич, не затягивая, совершить это благородное дело.

С уважением,

Ваш

Ю.Рыков

מכתבו של ריזוב

יום ה, ד' אדר, לילה

רוב היום עבר עלינו בדירה. אני עבדתי על אגרות-קודש וגם עבדו על סידור

הדירה והאוכל.

הר"י [קוגן] נסע לאם סטאס לשיחה וקביעת אסטרטגיה. היא הציעה (גם סטאס הציע זאת כמה פעמים) להכין תזכיר מפורט מכל 12 השבועות, שלזאת יצטרך שברדנזה (באם ניפגש אתו) וריז'וב ועוד.

עוד אמרה שהתענינה הרבה במשרדים הקשורים לגורבאצ'וב וראתה שכולם יודעים את נושא הספרים לאשורו, אלא שנמנעים מלעשות משהו בנידון. לדוגמה: פרימאקוב לא רוצה להכנס לגורבאצ'וב לומר לו שיחתום על החזרת הספרים.

היא צלצלה לכמה מקומות למצוא את שברדנזה (לסדר פגישה אתנו) ולא מצאה אותו. הר"י [קוגן] נסע למשרד החוץ ונתנו לו את הכתובת והטלפון של המשרד החדש שעליו ממונה שברדנזה (זהו משרד אזרחי המשגיח על פעילות משרדי הממשלה). הוא נסע לשם ואמרו לו שמחר יפתח המשרד החדש הזה.

עריכת התזכיר הכללי

הר"י [קוגן] בא לדירה ודיווח לנו מכל הנ"ל, וקרא לפנינו תזכיר שהכין ברוסית.

אחרי דיון הוחלט שישלחו ליקוטים מכל היומן לאנגליה, ושם יערוך עפ"י הר"י פרוס שיתורגם גם לרוסית.

נסענו למשרד האמער ושם סידרנו את כל הנ"ל ושלחנו פאקס [קטעים נבחרים מהיומן שלי] ללונדון.

משם דיברנו גם עם סטאס, שנמצא כעת בנ"י. יצחק וילהלם טלפן לו (מסרתי לו הטלפון) להזמין לביקור בספריה, והרב"ש [קונין] דיבר עם בנו לוי שיקח אותו ביום ראשון לדולרים.

יום ו, ח' אדר, לפני כניסת השבת

היום בבוקר נסענו לבית הרד"ב לאזאר לקבל הפאקס, התזכיר שהכין הר"י פרוס (התזכיר במילואו עדיין אי אפשר ה' לסיים, רק התחלה, שהוא הסיכום הכללי של 3 עמודים), באנגלית ובתרגום לרוסית.

הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] נסעו לפגוש את ריז'וב, ואנחנו באנו אח"כ למסור לו את התזכיר.

כ"ז היה כהננה לנסיעתו של ריז'וב לדבר עם עוזרו של גורבאצ'וב, מר איגורוב, בענין הספרים.

הר"י [קוגן] מסר לו את חבילת המסמכים ומכתבי התמיכה, ואנחנו הבאנו לו את התזכיר שמסביר, שיותר אין לקוות כלום מגובינקו, וצריך לדבר עם גורבאצ'וב שהוא בעצמו יתן את ההוראה לספריה להחזיר את האוסף.

ריז'וב סיפר מדיבורו עם גובינקו, שלאחרונה יש לו טענה חדשה, כאילו אנחנו איימנו על אלו שחתמו בבקשה להחזיר את האוסף. חדשים לבקרים. כל יום שקר חדש מגובינקו נגדנו.

הוא גם אמר שאנו עומדים בתקופה של שינויים גדולים בשלטון, וקשה לו לנבא מה יהיו התוצאות בכלל ובקשר לספרים.

משם נסענו למשרד החדש של שברדנזה (הנזכר לעיל), אך לא מצאנו שם איש.

חזרנו לדירה להכנות לשבת. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו לדבר עם קולינס ועם כתב ה-C.N.N. ועוד, אך לא פגשו את אף אחד מהם.

צלצלתי לשישלין, שאמר שעדיין אין לו חדש, ושאלצצל לו בערב - לפני כניסת השבת.

מכתב ראש העיר פאפוב אל הרבי

בינתיים הודיעה נתליה [נאוויצקי] מהמוס-סאוויפט, שיש בידה את הטופס החתום של ראש העיר פאפוב, התומך במסירת ביהכנ"ס של פוליאקוב לאגו"ח²⁸⁹. הר"י [קוגן] נסע לקבלו הימנה. היא אמרה שהיא משתדלת שנקבל את ביהכנ"ס כיכולתה.

יום א', י' אדר, צהריים

אתמול הלכנו כולנו לביהכ"נ לתפלה ולהתוועדות אחר התפלה. אנחנו חזרנו לדירה והר"י [קוגן] נשאר להתוועד שם ברוסית.

במשך היום היו בינינו הרבה שיחות מסכמות על המצב כאן. מה שנראה לכולנו, פחות או יותר, שכאן במוסקבה נעשה הכל על ידינו, ועל ידי אלו שפועלים אתנו בענין הספרים, כמעט כל מה שהיה יכול להעשות. כעת הגיע הזמן למלחמת תעמולה מחו"ל.

בלילה אחרי הבדלה נסע הר"י [קוגן] לשוחח עם וירוניקה, וגם היא העריכה את המצב כעין הנ"ל.

היא הציעה שהיא תיסע לאנגליה ולארה"ב לדון בזה עם אנשי הממשל.

289) נכתב בתאריך 25.01.91 (י' שבט), ותוכנו:

אנו מאד מוקירים את הפעילות שלכם לעזרה לילדים שנפגעו בטשערנאביל. אנו יודעים ע"י השלוחים שלו - קונין אהרונוב לוינסון וקוגן אודות תוכניות העזרה ההומיניטרית שלכם לאנשי רוסיה ומוסקבא.

השינויים בפוליטיקה של רוסיה הפנימית והחיצונית מרשים לנו לעשות קשרים חזקים יותר עם אנשי חו"ל, והשינויים בעניני דת נותנת לנו האפשרות לעמוד בקשר עם אנשי כל הדתות. הדת יש לו חלק גדול בחיי האזרחים שלנו. אנו מאד מוקירים את העזרה שמתקבלת מאנשי הדת, להחזיר את חיי הדת שנאבדו בתקופת ברה"מ, והחזרת בניני דת לבעה"ב שלהם האמיתיים, לתפלות ופעילות דתית. אנו מבינים גם את הרצון שלכם להשתמש בביהכ"נ ברח' בראנאיא 6 שנבנה ע"י פוליאקוב, ורצונכם שאנשי קהלה חב"ד במוסקבא ישתמשו בו לתפלות, לבית ספר חסידי לבנים ומרכז תרבות יהודי.

רוצה אני להודיע לכם שבתקופה הזאת דן המוססאוויפט בענין החזרת ביהכנ"ס הזה לקהלת חב"ד במוסקבה, וגם אודות בניית בית מיימוני באחד מאיזורי מוסקבא. כשתתקל ההחלטה להחזרת שטח זה אודיע לכם במיוחד.

אקוה שנעבוד בשיתוף פעולה, ומזמין אני אותו לבקר במוסקבא בזמן המתאים.

МОСКОВСКИЙ ГОРОДСКОЙ СОВЕТ НАРОДНЫХ ДЕПУТАТОВ

103032, Москва, ул. Горького, 13   Телефон _____ Телеграф: Москва-Моссовет
 Телеграф — 207750 ИНПУТ. Телекс — 412151 INPUT SU.   Телефакс — 204-22-63 Моссовет-1

25.01.91 № 8-22

На № _____

УП Любавическому Ребе

Уважаемый Ребе!

Моссоветом с удовлетворением воспринимается Ваша деятельность по оказанию конкретной помощи детям, пострадавшим в Чернобыльской трагедии.

2

Один из районов Москвы - Солнцевский в настоящее время рассматривает возможность строительства на его территории религиозно-медицинского центра "Дом Маймонида". О решении по отводу площадки под центр Вам сообщим дополнительно.

Надеюсь на наше плодотворное сотрудничество и приглашаю посетить Москву в удобное для Вас время.

Председатель
 Московского Совета   Г.Х. Попов

תחלת וסיום מכתב ראש העיר פאפוב אל הרבי

אני נסעתי לבית הרד"ב לאזור, עם אחד מאברכי חב"ד שבמוסקבה, לדון בדבר שאלתו:

הוא מתעסק כאן בקייטערינג וניקור ועוד עניני כשרות בתור עסק. העסק לא מסודר כלל, וגם עתידו לא ברור מחמת השינויים בחוקי המדינה החדשים לבקרים, ומחמת הבירוקרטיה והתארגנות הפשע המאורגן בכל ענפי המסחר.

גם מצבו הפרטי לא קל. חנוך ובריאות הילדים, הדירה ועוד, והאשה רוצה מאד לעלות לארה"ק, וכבר קיבלו אישור. והוא מסתפק ושאל אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהשיב לו שישאל אצל רבני חב"ד על אתר שידועים המצב.

ר יומן השליחות המיוחדת

ר

הרד"ב הוא פה הרב היחיד, ובקשני לשבת אתו. ישבנו כשלוש וחצי שעות, לשמוע את כל הפרטים, והשבנו שנתבונן יום או יומיים ונשיב לו.

בינתיים שמענו על דברי הממשל כאן שמחויבותם להגן על עירק עדיין קיימת, ועל כניסת חיל ארה"ב לכווית ועירק, ויה"ר שיסתיים בקרוב ובהצלחה רבה.

יום א' לילה

הר"י [קוגן] חזר וסיפר שנפגש במשרדינו עם מר דוד פייבימוביץ, מי שהיה מנהלה של נתליה במוס-סאוויט, ועתה רצה לשמוע הפרטים בקשר לביהכנ"ס של פוליאקוב והעברתו לאגו"ח, והבטיח להתעסק בנושא. הוא גם דיבר בקשר לעזרה לבתו שנוסעת היום לארה"ק.

אח"כ נסע לביהכנ"ס במארינא רושצא, שם היה כהן לפדיון הבן של חמשה אנשים.

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו למשרד האמער, לדבר ללונדון (בקשר לעריכת התזכיר) וללאסאנג'לס, וגם לשלוח הפאקסים לר"ל גרונר.

אני נשאיתי לעבוד על אגרות-קודש.

ביקור סטאס אצל הרבי

יום ב', י"א אדר, בוקר

אתמול בלילה הודיע מר געלמן, שהוא הכין מכתב לגורבאצ'וב (כפי שהוסכם בביקור האחרון בביתו), שעליו יחתמו גם ריז'וב וליחאצ'וב. הר"י [קוגן] נסע לביתו כעת, לקחת את המכתב.

אתמול בלילה דיברנו עם סטאס, אחרי שקיבל דולר מהרבי.

הר"י וילהלם קישר אותו לכאן לדבר אתנו בטלפון. הוא גם לקח אותו מדירתו והביא אותו לספריה, הראה לו את הספריה ולקח אותו לרבי.

בעת הטלפון היה מאד מרוגש. הוא אמר לרבי שאנו משתדלים מאד בענין הספרים. הרבי נתן לו דולר נוסף להצלחה בענין הספרים, ודולר נוסף עבור אמו שעוזרת בענין הספרים. הוא אמר שהתרשם מאד מהספריה.

*

דיברו אתמול בלילה עם הר"י פרוס, הוא מכין כעת תזכיר מפורט עפ"י היומן. ובקשר למאקסוול אמר, שהוא אמר לחזור ללונדון היום בלילה, ואמור לנסוע לכאן בסוף השבוע. כשיחזור ללונדון ישתדל הר"פ וואגל לדבר אתו בפרטיות בקשר להשתדלות הספרים.

*

דיברתי עם הר"י וילהלם בטלפון, וסיפר איך היה אתמול עם סטאס. הוא לקח אותו מדירתו בערך בשעה 12 בצהרים. לקח אותו לספריה. הראה לו את הכתבים והספרים שבאו מאדמו"ר נ"ע מליובאוויטש ועוד. אח"כ הראה לו

רא שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

את חדר השידורים וביהכנ"ס, ואח"כ לקח אותו לרבי, והציג אותו "זהו סטאס ממוסקבה שעוסק בענין הספרים". הרבי ענה שיהי' בהצלחה.

סטאס ברוסית תיאר את המצב, במשך דקה לערך, וסיים שהוא משוכנע, שנקבל את הספרים.

הרבי השיב ברוסית, שצריך שזה יהיה מה שיותר מהר. ונתן עוד דולר להצלחה בהשתדלות וגם בהשתדלותם שם.

סטאס מדווח לרבי

יצחק אמר שגם אמו עוסקת בזה, והרבי נתן לו עוד דולר עבור אמו, שעוזרת בענין הספרים.

אח"כ פגשו את לוי קונין. הם עלו ביחד לספריה וטלפנו לכאן, ולוי לקח אותו לסעוד וכו'.

Любовицкому Ребе.
 Позвольте поблагодарить Вас за
 благословение, которым Вы меня удо-
 стовили сегодня.
 Также, я хотел изложить Вам
 ситуацию, которая сложилась на
 сегодняшний день в Москве, в
 связи с деятельностью по возвраще-
 нию Вашей библиотеки.
 Посланные Вами раввины про-
 делали огромную работу и прошли
 через все уровни от библиотеки
 до уверенности в том, что в бли-
 жайшее время книги будут в
 библиотеке Любовицкого центра
 в N.Y. — Да поможет нам Бог!
 P.S. Имя моей мамы — Нами — Анастас Миклаш

תחלת וסיום מכתבו של סטאס

בלילה דיבר אתו שוב יצחק, שצריך לכתוב סקירת המצב לרבי. סטאס התיישב
 לשלוש וחצי שעות, והכין תזכיר בן 5 עמודים ברוסית, כדי למסור לרבי²⁹⁰.

(290) תוכנו:

לרבי מליובאוויטש

תרשו לי לומר תודה על הברכה שלכם שזכיתי בה.

גם רציתי לספר על המצב עתה במוסקבה בקשר לספריה שלכם: הרבנים ששלחתם עשו עבודה

הוא יצא מהפגישה עם הרבי בהתרגשות נוראה.

הר"י וילהלם הניח אתו תפילין בספריה.

גדולה והגיעו לכל המשרדים, מתחיל מהספריה שהספרים נמצאים בה כעת ועד למשרדי הממשלה. היום עוסקת בזה המערכת: הנשיא, הממשלה, עריית מוסקבא, וגם משרד התרבות - ששם היא עיקר הבעיה.

אחרי הסכמת גורבצוב בנושא, התנגד לו שר התרבות גובינקו משלושה נימוקים: (1) זה יהי' תקדים, שמכאן ואילך יתחילו להחזיר דברים חשובים שבספריות רוסיה וחפצי ערך לאומיים. (2) יהודי רוסיה הם נגד הוצאת ספרים מהמדינה וחושבים שזה שייך להם. (3) ועדת אנשי תרבות שנוסדה ע"י השר גובינקו במיוחד לדון בנושא הזה החליטה שלא להחזיר את הספרים.

כל ההתנגדויות האלו הופרכו אחת לאחת, והניירות הקשורים נמסרו למשרדים המתאימים: (1) בכינוס כל נציגי הקהלות היהודיים בברית המועצות הצביעו כולם פה אחד להחזיר את הספרים לבעליהם. (2) משרד האיניורקולוג של ברית המועצות הכינה סקירה משפטית בכתב, ושר המשפטים אמר כך בע"פ, וגם יו"ר קרן התרבות מר ליחצ'וב כתב, וכולם החליטו כי הספרים מועלים לא הולאמו, ובדין חייבים להחזירם לבעליהם - הרב שניאורסאהן. (3) בסתירה לועדה של גובינקו אספנו מכתבים ממדענים גדולים ואנשי ציבור לתמוך בהחלטת החזרת הספרים.

אמנם הלוגיקה והאמת לא תמיד יש להם כח מעשי ברוסיה, המכונה הביוקרטית דחפה הצידה את ההחלטה הנזכרת, וניסתה לתת דיסאינפורמציה לאלו שבהם תלויה ההחלטה בנושא הזה.

לפני כמה ימים הצלחתי לתת את הניירות הנזכרות לראשות הממשלה (גורבאצ'וב), ושוב ביררתי את הנושא בשיחות עם מר פרימקוב ועם העוזר של גורבצ'וב מר טשערנאוב, שמתעסק בנושא הזה. אחרי כל זאת הוא הבין שישנם חוגים מסויימים, אשר במכוון הם מסלפים את העובדות, כדי שלא להרשות את החזרת הספרים.

בימים האחרונים לפני נסיעתי לנ.י. הודיעו לנו ממשרד הנשיא, אשר הנושא כבר הוחלט לחיוב. אמנם שוב התערב משרד התרבות והתחיל לגרום סחבת בנושא.

אמי מתעסקת בנושא באופן אקטיבי, ויש לה קשרים אישיים עם המשרדים הגבוהים ביותר. היא עוסקת בזה יחד עם הרבנים ועם אנשים אחרים שעוסקים בזה. אנו עושים את המקסימום, ובקרב תישבר הבריקורטיה המתנגדת, זו רק שאלה של זמן.

נראה לי, מבלי להביט על המצב הקשה הכללי בעולם, אשר דוקא עכשיו חשוב שלא להפסיק את הלחץ על גורבצ'וב, שיבוא מאמריקה מאנגליה ומשאר המדינות. באופן זה תישבר הבריקורטיה מעצמה ותלחץ על גובינקו להכנע.

ארשה לעצמי לומר, כי אני בטוח ביותר, שבקרוב יחזרו הספרים לספריית ליובאוויטש המרכזית בנ.י. והשם יעזור לנו.

אנאסטאס מיקויאן

נ.ב.

שם אמי נעמי.

פרק שלוש ואחד החלטת התעמולה בחו"ל

יום ב' [יא אדר] בוקר

הר"י [קוגן] נסע לגעלמן, וקיבל ממנו מכתב חדש לגורבאצ'וב, שעליו אמורים לחתום גם ריז'וב וליחאצ'וב. כל היום אינו תופס קשר אל ריז'וב, ועדיין לא ידוע מה היה ביום הששי.

הרב"ש [קונין] נסע לפגישה עם מר קולינס. הוא אמר שמנסה לקבל עבורינו פגישה עם שר החוץ מר בעסמערטניק. הוא גם משתדל שמשרד החוץ בעצמו יכניסו עצמם לנושא [מבלי משרד התרבות], וכנראה אינם מעוניינים כלל לבוא לעזרתינו.

מר קולינס הציע גם שנשתדל לקבל עוד שגרירויות שישתדלו אצל משרד החוץ ואצל גורבאצ'וב בענין הספרים, כמו שגריר ארה"ק (שכבר התחלנו בזה) ועוד. גם אישי ציבור ימשיכו להתריע, והעיקר שישאר הנושא תמיד על סדר היום.

אחרי שחזר הרב"ש [קונין], נסע יחד עם הר"י [אהרונוב] אל C.N.N. לנסות לדבר שם על המצב, ומשם לנסוע למשרד האמער.

וירוניקה עדיין לא פגשה את שר החוץ של הפדרציה הרוסית, שרק אח"כ אפשר לסדר לנו את הויזות שלנו. השלוש חדשים נגמרים מחרתיים.

הר"י [קוגן] הציע שיפגשו שוב עם מר לואי (שנפגש אתו כבר לפני חדשים²⁹¹) להתייעץ אתו באופן הפעילות.

הר"י [קוגן] גם דיבר בטלפון עם איליא, שעבר לעבוד במקום חדש, ולכן לא היה קשר אתו בשבוע האחרון. קבעו פגישה למחר.

הר"י [אהרונוב] דיבר עם מונטריאל, לקבל תמיכה מאת ממשלת קנדה, בתיאום עם הפגישה עם השגריר הקנדי, שנקבע למחר בבוקר.

הר"פ וואגל דיבר עם מר מאקסוול, שנמצא כעת ליד מיאמי. הוא דיבר בחום לבו, אך כעת לא מרגיש טוב. בפורים יחזור ללונדון ואז אולי ידע מתי יגיע למוסקבה.

הרב"ש [קונין] דיבר עם מר מייש בדבר ההשתלדות מחו"ל.

הר"י פרוס דיבר עם חברת פירסומים בדבר אופן עריכת חוברת הסברה עם הקטעים מהיומן.

הר"י וילהלם צלצל ואמר שהסקירה הנ"ל²⁹² (שכתב סטאס) היא מפורטת עם שמות וכו', לכן ביקש שלא לפרט בטלפון, ולא יכל למלא את בקשת הרב"ש [קונין] לשלוח זאת בפאקס.

(291) כמסופר לעיל ביומן ח' טבת.

(292) המועתקת לעיל בסוף הפרק הקודם.

הה שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

יום ג', י"א אדר, צהרים

בבוקר נסעתי לביהכנ"ס במארינא רושצה, וכעת בא לביקור דוד קוגן ועוזרו מלנינגרד.

הר"י [קוגן] נסע לריז'וב. ריז'וב סיפר אודות הפגישה שהיתה לו ביום השישי, שהעוזר של גורבאצ'וב אמר לו שגורבאצ'וב מסר את הענין עוד הפעם לידי גובינקו שמארגן ועד שידון בזה, וגורבאצ'וב עצמו אינו רוצה לקחת עמדה.

הר"י [קוגן] נתן לו את המכתב שהכין געלמן, הוא יעיין בו, וכשיחזור געלמן ביום חמישי ידבר אתו בזה.

אח"כ נסע הר"י [קוגן] לאיליא, ששינה את מקומו למשרד חדש. איליא אמר שישתדל להתקשר שוב לראיסה גורבאצ'וב, ויטלפן בשעה 3 אחה"צ להודיע את התוצאות.

אח"כ נסע הר"י [קוגן] לאמו של סטאס, וביחד רוצים לנסוע לעוד מישהו שיש לו הכירות עם ראיסה.

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרנוב] נסעו לשגריר הקנדי, לספר לו על ענין הספרים ולבקשו שיפנה בנידון אל גורבאצ'וב (הר"י [אהרנוב] הוא אזרח קנדי). ישבו אצלו קרוב לשעה וקיבל אותם מאד יפה.

במשך הלילה התקשרו לעסקני חב"ד בקנדה, שישתדלו גם משם בנידון.

פורים בוקר

פורים שמח, שמחה אמיתית גם למשמע הבשורה שהמלחמה הסתיימה זה עתה בנצחון ארה"ב והקואליציה נגד חיילות עירק, ומיסמך גאולה לגאולה בגאולת הספרים שאנחנו עוסקים כאן כבר יותר משלושה חדשים, ויה"ר שיסתיים בקרוב בהצלחה.

אספר כעת ממאורעות והשתדלות שני הימים האחרונים:

סופר לעיל איך שהר"י [קוגן] עם אמו של סטאס עמדו לנסוע ביום ג' בצהרים.

הם נסעו לקרן התרבות, ומסרו על ידם באופן רשמי את המכתב לראיסה (שכבר מסרו לפני שבועיים על ידי שליח באופן אישי), כדי שיחייב אותה הדבר קצת להתייחס למכתב ולהשיב עליו.

אח"כ דיברה שם האם עם כמה בקשר לספרים, עד שנאספו כמה מסגני נשיא הקרן (לעניני ספרים, כתי"י, ציורים ותערוכות) ודנו בנושא.

בסופו של דבר אמרו לה, שאלו שהחלטה היא בידם (לא רק שר התרבות כי אם גם אלו שבמשרד של גורבאצ'וב, שמתנגדים להחזרת האוסף) לא רוצים להחזיר, עד שיקבלו משהו תמורתו.

הסגן לכת"י סיפר שדיבר בנושא כמה פעמים (בעבר) עם השגריר הישראלי מר אריה לוי, ולא ראה בו התעניינות מיוחדת בנושא (זה היה לפני שנפגשנו אתו בנושא).

אח"כ דיברו בטלפון (מביתה) למר ז'ורוב (מנהל תערוכות ועוד) והבטיח שיעיין בנושא וישתדל לעזור. הר"י [קוגן] נסע אליו ומסר לו את הניירות והמסמכים.

אח"כ נסע הר"י [קוגן] למשרדה של וירוניקה (מונוסוניק) לשוחח אתה בנושא. היא אמרה שהיא מציעה:

(א) שהיא תיסע לאנגליה לדבר בזה עם מרת טאטשער, שיש לה יחסי ידידות עם גורבאצ'וב, שתדבר אתו בזה.

(ב) שיפנו למשפט בענין הספרים.

(ג) שיפנו לעתונות לנהל תעמולה בענין הספרים.

היא רוצה לשאול את כל הנ"ל על ידי מזכירו של הרבי (הר"ל גרונר).

הרב"ש [קונין] הר"י [אהרונוב] ואני נסענו למשרד האמער, לעשות כמה טלפונים לחו"ל, לצלם מסמכים ועוד.

מאוחר בלילה קיבלנו שם בפאקס נוסח מעובד של סקירת השתדלותינו והקשיים שנערמו ע"י גובינקו, שעובד עליו הר"י פרוס.

התוכנית היא להכין חוברת עם סקירת ההסטוריה, ההשתדלות והמסמכים, שתהיה מעובדת יפה (לקחו לזה חברת פרסומים בלונדון), שבעזרת חוברת זו נצא לעימות תעמולתי, כדי להכריח את החזרת האוסף.

לשם זה שלחנו לר"י פרוס בפאקס את צילום היומן שאני רושם, ומסמכים ומכתבים שמוכנים אצלנו. הוא עובד על זה כבר שבוע, בעזרת מומחה מחברת הפרסומים.

אחרי כל עיבוד, הוא שולח לנו בפאקס, מה שהוא כבר הכין. אנחנו עוברים ע"ז ומעירים ומתקנים ומחזירים לו. ע"ז עבדנו בלילה עד שעה 2 לפנות בוקר, שאז חזרנו ממשרד האמער לדירתנו.

ביהכנ"ס של פוליאקוב מוחזר רשמית

אתמול בתענית אסתר, נסענו בבוקר לביהכ"נ של פוליאקוב, שם נפגשנו עם נתליה. גם הרמ"ח לויין והר"ז קוראבסקי באו לשם. נתליה הציגה אותנו בפני האנשים המחזיקים את הבית ומשתמשים בו. היא אמרה להם (מטעם העירייה) שאת ביהכנ"ס הזה שנלקח מהיהודים בשנת 1937 הוחלט להחזיר עתה ליהודים, ועליהם לפנות את הבנין.

הם הראו לנו את כל הבנין, ואמרו לנו שאנחנו נצטרך לשלם עבור כל הוצאותיהם בתיקון המקום החדש שיותן להם, ובהעברת חפציהם לשם.

גם הבנין הזה (ביהכנ"ס) דורש שיפוצים גדולים. זה כמה שבועות שמערכת המים והחימום התקלקלה, ונראה שהצנורות העוברים בתוך הקירות נבקעו. כעת אין מים בבנין (אולי כל זה קרה אחרי שנודע לגרים בבנין, שעליהם לפנות את הבנין בקרוב).

זאת היתה רק פגישת הכירות ומסירת התוכנית, עד שהדיונים יתחילו יקח עוד חודש לערך, שבמשך הזמן הזה יוחלט על הבנין החדש שהם אמורים לקבל תמורת בנין ביהכנ"ס.

אח"כ נסענו (הר"י [קוגן] ואני) למשרד מונוסוניק, לקחת את הניירות של הילדים מטשערנאביל, ולנסוע אתם לקונסוליה הישראלית.

שם נפרדנו, הר"י [קוגן] עסק בסיפור הניירות ואני נכנסתי לשגריר מר ליון. הוא סיפר שקיבל הפניה בנושא הספרים ממשרד החוץ בארה"ק (כבר סופר לעיל שהפרעזידנט מר הרצוג כתב מכתב ומסר אותו, לבדיקת התוכן, למשרד החוץ), וגם סיפר שדיבר בזה עם אחד שהבטיח לדבר בזה עם הגברת ראיסה.

פגישה עם שברדנזה

העיקר שכחתי. לפני הנסיעה למונוסוניק נפגשנו עם מר שברדנזה, שהיה עד לפני חודש שר החוץ.

זה כמה ימים שאנו מנסים להפגש אתו, כי כעת יש לו משרד מיוחד שמשמש כמו מבקר משרדי הממשלה, ויש לו השפעה רבה. לא הצלחנו לפגשו, וניסינו (זה הפעם השלישית) לנסוע מיד לבנין החדש שהוא יושב בו. הפעם הזאת הצלחנו.

הוא קיבל אותנו בחמימות. הוא סיפר שכבר אז, לפני חודשיים מסר את ענייניו לנשיא (כמסופר לעיל שם), אך הנשיא מסר את הנושא לשר התרבות גובינקו.

הוא לא יודע מה שהוא יכול לעשות עתה בנושא הזה, אך מ"מ לקח מאתנו את סדרת התזכירים והמסמכים, ואמר שיעיין בהם ויראה מה שהוא יכול לעשות. לנו הציע לפנות שוב לשר התרבות ולשר המשפטים.

משם נסענו למונוסוניק ולקונסוליה הישראלית כנ"ל. אח"כ נסענו למשרדו של איליא. הוא אמר שקיבל אתמול בירור מאנשי גורבאצ'וב שלא חושבים לתת לנו את האוסף בלי תמורה.

צלצלתי לשישלין, שאמר שכעת נמצא גורבאצ'וב ברוסיה הלבנה, הוא אמור להשאר שם עד יום שישי, לכן לא יוכל לקבל מענה עד סוף השבוע.

אמרתי שאצלצל לו ביום הראשון הבע"ל. שאלתי אותו אם הוא עדיין אופטימי בנוגע לתוצאות השתדלותינו, והשיב שהוא מאד אופטימי.

*

בערב נסענו לביהכנ"ס במארינא רושצא, למנחה ומחצית השקל. אח"כ נסעתי למסבת פורים הגדולה שאגרנו עזרת אחים באולם גדול. קראתי שם את המגילה בפני כאלף איש, ונשארתי שם עוד שעה לערך. היתה שם תוכנית יפה למבוגרים, ובאולם נפרד (באותו בנין) לילדים.

*

בשעה שהיו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] שלשום במשרד CNN הציעו להם להתקשר עם מרת קארניאבסקאיה, שהיא כתבה ספר על גורבאצ'וב, ויש לה קשר מיוחד אתו ועם ראיסה. דיברו אתה בטלפון (הר"י [קוגן] ברוסית) כחצי שעה, והבטיחה להתעניין בנושא.

אתמול בלילה דיברו עם הר"פ וואגל וחתנו הר"י פרוס. הר"פ סיפר שדיבר עם

יומן השליחות המיוחדת

רח

מרת טאטשער, אפשר שהיא תדבר עם ראש הממשלה האנגלי מר מייג'ור, שאמור להגיע הנה ביום ב' הבע"ל, שידבר עם גורבאצ'וב בנושא הספרים. הר"פ דיבר בזה עם עוד כמה, לעורר שוב את רה"מ מייג'ור שיעסוק בזה במרץ.

כ"ז הוא כמובן בנוסף להשתדלותו של מר מאקסוול, שעומד להגיע הנה בשבוע הבע"ל, ועומד לדבר בזה עם מר גורבאצ'וב.

להר"פ וואגל יש פגישה אתו היום בשעה 3 אחה"צ, לעדכן אותו ולדון אתו בפרטי התוכניות.

ביקורי פורים בנושא הספרים

שושן פורים בוקר

אתמול היה לנו יום עמוס עבודה, ועד שהגענו לדירה לסעודת פורים כבר הגיע זמן חצות הלילה.

בבוקר קמנו ושמענו בחדשות שהמלחמה בעירק הסתיימה בנצחון ארה"ב. מכוויית גירשו את העירקים לגמרי, וחלקים גדולים של עירק נכבשו, וכעת ניתנו לחוסיין 48 שעות, שישמע להחלטות UN בקשר לכיבוש כוויית, או שימשיכו לכבוש את כל עירק.

נסים אלו ביום הפורים העמידו אותנו במצב רוח המתאים ליום הפורים, ומסמך גאולת ארה"ק מסיכון המן שבעירק לגאולת הספרים מהתנגדות המן שבמשרד התרבות שברוסיה.

לתפלה וקריאת המגילה נסענו לביהכנ"ס, ואח"כ נסענו לקונסוליה הישראלית, לחלק שם משלוח מנות לשגריר ולעובדים.

הקונסול סיפר שהוא מחכה לשמוע מהאיש שדיבר אתו בענין הספרים, והבטיח לדבר בזה עם ראיסה גורבאצ'וב.

הוא גם סיפר שמרת קארניאבסקאיה (הנזכרת לעיל שדיברו אתה ביום הקודם) טלפנה לו וסיפרה לו שדיברו אתה בענין הספרים. היא עצמה אינה יכולה לפעול בזה הרבה, אך היא מציעה שידברו, ויותר טוב שיכתבו מכתב קצר בתיאור העובדות, לכומר מר פיטירין, והיא תדבר אתו שיעזור בענין הספרים.

עשינו כך, כתבנו סקירה קצרה על עמוד אחד, ומסרנו במשרד מונוסוניק. וירוניקה מסרה זאת לאחת מעובדותיה, שתמסור במשרד הכומר הנ"ל.

*

מהקונסוליה נסענו לבית אמו של סטאס.

בדרך, ליד משרד החוץ, נעצרנו ע"י שוטר, והוחלט שזהו סימן שצריך להכנס למשרד החוץ ולבקש לתת משלוח מנות לשר בעסמערטניק.

הרשו לנו להכנס לבנין. הלכו לברר. כעבור חצי שעה בא אחד מהעובדים

במשרד, להודיע לנו שבעסמערטניק לא נמצא כעת במשרד. הוא לקח את שמותינו ומטרת בואינו - למסור משלוח מנות ולהודות על עזרתו בענין הספרים.

אח"כ סיפרה לנו וירוניקה, שמיד צלצל לה סגנו של בעסמערטניק, מר איזאאנוב, לספר לה על ביקורינו. הוא סיפר גם שהוא ירד לבדוק את זהותינו, מבלי להזדהות לפנינו (-) כי אף ששמע עלינו רבות, עדיין לא ראה אותנו אף פעם פנים אל פנים).

הוא גם אמר לה, שאחרי ביקורינו הם החליטו לברר שוב את מצב נושא הספרים, ושלחו שליח למועצה העליונה לשם זה. אמנם שם יש כעת ישיבת שרים בענין מינוי שרים חדשים (אחר שיש סברה שגובינקו לא יהיה עוד שר), ועד שתסתיים הישיבה לא יוכלו לברר כלום בקשר לספרים.

היא עמדה אתו בקשר טלפוני מספר פעמים במשך היום. חלק מהנ"ל סיפר לה מיד, וסיפרה לנו בטלפון, וחלק סיפרה לנו כאשר הגענו למשרדה בערב, כדי לתת לה משלוח מנות.

בעת הביקור הזה היתה לנו שיחה ממושכת אתה בענין הספרים (מה שכבר נעשה, ומה שיש עוד להעשות, עם כמה סברות לכאן ולכאן), מרכז מיימוני (שא"א לצפות להרבה עזרה מהעירייה, מהי האפשרות לקנות בית במרכז העיר, ומה האפשרות לבנות בנין בשכונה שביקרנו פעם), משלוח קבוצה נוספת של ילדי טשערנאביל ועוד.

אחרי הביקור במשרד החוץ נסענו למשרד האמער, להכין את הסקירה האמורה עבור הכומר, וגם כדי לקבל את עיבוד החוברת ע"י הר"י פרוס (בפאקס מלונדון) לבדוק את הנוסח ולהודיע לו את התיקונים.

משם נסענו לוירוניקה כנ"ל, ואח"כ נסענו לאם סטאס.

שם היא סידרה בטלפון, שנוכל להביא משלוח מנות לבתו של פרימאקוב, יחד עם מכתב לאביה, בהודאה על מעשיו הטובים בכלל ובענין הספרים בפרט.

היא גם קראה לביתה את הסופר מר רייזנעבסקי (יש לו הכירות גדולה עם השרים ומנהלי המשרדים), אשר שמע מאתנו בפרטיות על ההשתדלות בענין הספרים. הוא בדק את המסמכים ואח"כ הכין (יחד עם האם ועם הר"י [אהרונוב]) את המכתב למר פרימאקוב, שכולנו חתמנו עליו.

נסענו אתו לבית בתו, מסרנו לה את המשלוח מנות (אביה יהודי מאמו) והמכתב, והר"י [קוגן] הסביר לה את נושא הספרים ואת חג הפורים.

משם נסענו לבית מר געלמן, לתת לו משלוח מנות ולספר לו את מה שנעשה בענין הספרים במשך הימים האחרונים (שהוא היה בחו"ל בימים האלו).

אז חזרנו לדירתנו לסעודת פורים כחצות הלילה.

פרק שלושים ושנים סיכום עגום ופעילות מחודשת

יום א', י"ז אדר, בוקר

ביום השישי נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] למשרד האמער לדבר בטלפון עם הר"י פרוס ועם הר"פ וואגל, לדעת את תוצאות השיחה עם מר מאקסוול ביום הפורים בערב. הם אמרו שהתוצאות לא היו משביעות רצון, ואת פרטי השיחה יכתבו בפאקס.

את הפאקס קבלנו אתמול בלילה, ותוכנו:

(א) לדעתו התמיכה שקבלנו מארה"ב ומהמדענים וכו' ברוסיה היא חלשה מדאי.

(ב) הוא אינו מוכן לבקש את הספרים אצל גורבאצ'וב, אך יש לו השפעה על אנשי קרן התרבות וידבר אתם בזה בהזדמנות הנכונה.

עיקר המשך ההשתדלות עם לונדון (ביום השישי ואתמול בלילה) היה בקשר להשתדלות ההשפעה על ראש הממשלה מייג'ור, שעומד להגיע הנה מחר לדבר עם גורבאצ'וב. הוא אמור לבקש גם בענין הספרים, ומשתדלים שגם יקבלנו לראיון.

גם עובד הר"י פרוס על עיבוד ועריכת חוברת הסברה בקשר לשליחותינו כאן, שעומדים אנו להפיץ לעיתונות העולמית ואישי ציבור, כעימות תעמולתי עם אנשי הממשל המונעים את החזרת הספרים.

*

בינתיים צלצלה וירוניקה ביום השישי וסיפרה את תוצאות שיחתה עם משרד החוץ של רוסיה ושל USSR, ותוכן הדברים:

(א) אנחנו לא הגענו הנה באופן רשמי בשביל ענין הספרים, לכן כדאי שהרבי ישלח לכאן אחד ממזכיריו במיוחד כדי לדון בענין הספרים.

(ב) שיהיה מפורש בהצעת חב"ד, שאנו רוצים לפתוח קרן עזרה לשמירת הספרים העבריים שבספריות ברוסיה.

היא רצתה לכתוב ההצעות לכ"ק אדמו"ר שליט"א, אמנם רוב חברי המשלחת התנגדו לזה, כלומר לשני הפרטים.

היו עוד כמה פרטים שרצתה להציע שיוכלו במכתב הרשמי מטעם חב"ד, בקשר למלחמת עירק ובקשר למרכז מיימוני, אמנם גם לזה התנגדנו.

*

כבר נזכר לעיל, שבדיון של פורים על קביעת השרים בממשלה כאן, עדיין לא ברור מה יהיה מעמדו של גובינקו.

גם הראו לנו בפורים, במשרד האמער, מאמר בעתון מקומי, כי חושבים לאחד את משרד התרבות עם משרד התיירות.

הדיון נמשך בכל הנ"ל גם ביום השישי, ובסופו של דבר קבעו 10 שרים מתוך

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. ריא

11, ואת ה-11, שהוא משרד התרבות והתיירות, יקבעו אחרי שגובינקו יחזור מיפאן, שם שוהה זה שבוע.

הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] נסעו אתמול בלילה למר געלמן, לשוחח בנידון. הוא אמר שלא נראה לו שישאירו את גובינקו בחוץ, כי הוא מדאי מקורב לגורבאצ'וב.

*

כרגיל הלכנו אתמול לביהכנ"ס לתפלת שחרית ומוסף, וחזרנו לדירה אחרי ההתוועדות; אלא שהר"י [קוגן] היה בסעודות בישיבה והתוועד עם התלמידים, וגם עם אלו שבאו כאורחים לשבת.

ברכת הרבי

יום ב' יח אדר בוקר

אתמול בלילה הודיע הר"י וילהלם שקיבל מענה על הדווח הכללי של סטאט²⁹³. הרבי הדגיש את תיבת "אדר" שבתאריך, וכתב:

נתי' ות"ח על כתבו בפרטיות לפ"ע ויה"ר דהמשך ההשתדלות באדר יצליח לפדיון הספרים הנ"ל השבויים יותר משבעים שנה.

*

אתמול בבוקר נסעתי לביהכנ"ס לברית מילה של זאב, הוא התלמיד מזיטאמיר²⁹⁴ שבקשני להיות סנדק בבר"מ שלו. הוא בן 16, וברח מהבית לערך לפני חודש כדי ללמוד בישיבה. לבסוף הסכימו ההורים ללימודו בישיבה ולקיום הבר"מ.

הר"י [קוגן] נסע למשרד, והיה שם במשך רוב היום. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו למשרד האמער, והיו שם במשך היום.

אחה"צ טלפנה וירוניקה לשאול בקשר למכתב שהציעה ביום השישי. השבתה שהמשלחת מתנגדת לתוכנו, וכדאי לדון ביחד בנושא.

הוחלט שנבוא כולנו יחד למשרד האמער. שם ישבנו משך זמן, עד שהגענו למסקנא, והיא כתבה את זה בדף מיוחד אלינו:

לדעתה כבר גמרו לעשות ברוסיה את כל מה שהיה צריך - בהשגת תמיכה מאישי ציבור ומדע. כעת צריך להשיג פניות מראשי מדינות: פולניה (שהם החזירו לחב"ד את הכתבים בשנת תשל"ז), אנגליה, ארה"ק וארה"ב, שיבקשו מגורבאצ'וב שיחזיר את הספרים. היא גם הציעה שניסע ביחד למקומות הנ"ל לדבר עם ראשי המדינות; אמנם בינתיים משתדלים לפעול את כל הנ"ל מכאן.

בכל הנ"ל משתדלים אנו ביתר שאת וחיות מחודשת, לאור המענה המעודד שנתקבל מהרבי שליט"א.

בהמשך הדיון הודיעה וירוניקה:

(293) המועתק לעיל סוף פרק שלושים.

(294) כמסופר לעיל ביומן ח' שבט.

(א) שברור כעת כאן, ושמעה זאת מכמה, אשר בקשת מאקסוול לא תועיל כעת, וזקוקים דוקא לפניית ראשי מדינות.

(ב) שהקונסול מר לוין דיבר בנושא הספרים עם אחד מעוזרי גורבאצ'וב, מר איגנאצ'נקו, עוזר בעניני פרסומת ועיתונות, והוא שמע ממנו שהם לא חושבים להחזיר לנו את הספרים, כי אם תצלומים.

בהמשך לסעיף השני הנ"ל, צריכים אנו להפגש עם הקונסול מר לוין, לדבר אתו בזה, ויה"ר שיהי' בהצלחה.

אמנם עיקר התקוה להיום היא, להפגישה שבין ראש הממשלה מר מייג'ור לבין גורבאצ'וב, שהבטיח להעלות בשיחתם את נושא החזרת הספרים.

מי קיבל את ההוראה

יום ב' י"ח אדר [צהריים]

הר"י [קוגן] נסע היום לספריה לנסות להפגש עם מר גריגורוב, אמנם הודיעו לו כי הוא פוטר ממשרתו.

משם צלצל למשרד התרבות לדבר עם מר טולסטיקוב; אמנם הוא לא היה במשרד.

הוא צלצל למשרד של גורבאצ'וב, שמשם השיבו לפני כשבועיים שנמסרה ההוראה למשרד התרבות להחזיר את הספרים. הוא שאל למה אף אחד במשרד התרבות לא יודע מזה. ענו לו שיבררו. אח"כ הודיעו לו שההודעה נמסרה למר זולוטוב (שנמצא כעת בבית החולים), וינסו לברר אל מי צריך לפנות כעת בנושא זה, ואצל מי נמצא כעת התיק.

אז הלך הר"י [קוגן] בעצמו למשרד התרבות לדבר בזה עם הסגן מר חיצ'עווסקי. עצרו אותו בדלת ולא הרשו לו להכנס. הוא שאל מי נתן את ההוראה לא להרשות לי להכנס ולא קיבל מענה. הוא התקשר משם עם משרד חיצ'עווסקי, ולא רצו לקבוע פגישה בינו ובין חיצ'עווסקי. הם ענו לו שזה שייך לשלחן האמריקני.

הוא קיבל פגישה עם מר דעניסוב בשלחן האמריקני. דיברו באריכות. מר דעניסוב אמר שהוא לא בתוך הנושא, אך היה נוכח בפגישה בין גובינקו ובין הרב שניאור, כששוחחו בענין החזרת הספרים, והוזכרה אז גם האפשרות לדרוש מכם תשלום עבור הספרים - בצורה זו או אחרת.

אח"כ צלצל שוב הר"י [קוגן] למר טולסטיקוב, שהשיב שהוא לא קיבל שום הוראה בענין הספרים, רק אחרי זה הודיעו לר"י שההוראה נמסרה למשרדו של טולסטיקוב.

במשך הזמן הזה הרבו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] לצלצל לכמה משרדים לשוחח בניהם.

דורשים את המקור ולא צילומים

יום ג' י"ט אדר [צהריים]

אתמול אחה"צ נסענו לפגישה עם הקונסול הישראלי מר לוין, כי וירונקה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. ריג

סיפרה לנו שלשום ששמעה שהקונסול דיבר בקשר לנתינת תצלומים מהספרים, ולא להחזיר את הספרים עצמם.

שוחחנו משך זמן וסיפר, שכל סיפור נתינת התצלומים מדובר בקשר לאוסף גינזבורג, שאודותם משתדלת ספריית ארה"ק לקבל תצלומים²⁹⁵.

יחד עם זאת הודיע שדיבר עם כמה, ונראה ברור אצל כולם שאנחנו מקבלים את הספרים. רק צריך להמשיך לעמוד בתוקף.

*

אח"כ נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] למשרד האמער. אני נסעתי לביהכנ"ס במארינא רושצא, לקבל חבילה שהתקבלה מני. והר"י [קונין] חזר לדירה.

בחבילה שהתקבלה היה בין השאר תקע חשמלי אמריקני, כדי שנוכל לסדר את הפאקס בדירתנו, ולא נזדקק לרוץ כל פעם למשרד האמער, כדי לשלוח פאקסים וכדי לעשות צילומים.

בבית סידרנו את הקו ואת המכונה.

חווה בענין ביהכ"נ של פוליאקוב

בלילה התקבל טלפון מאת נתליה מהמוס-סאוועט, אשר ר' זאב קוראבסקי צריך לבוא ולחתום על חווה עם העירייה בקשר לביהכ"נ של פוליאקוב, עם התחייבות לשפץ את ביהכנ"ס והעברת המשרדים לבנין החדש שיוטן להם. טלפון דומה קיבל מאתה הרמ"ח לוין.

עדיין לא היתה אף פעם הזדמנות לקבוע את מעמד ביהכנ"ס שניתן לאגו"ח ולקהלה בראשות הר"ז קורבסקי.

אחרי דיונים נסעתי היום בבוקר לביה"ס להפגש עם הר"ז והרמ"ח, לייצג את חברי אגו"ח ולדון אתם ולהחליט יחד אתם על מעמד ביהכנ"ס הזה.

החתמתי אותם על הצהרה שכל מה שהם חותמים עם העירייה ומנהלים את ביהכ"נ הם עושים זאת כנציגים של אגו"ח, שרק היא תחליט על אופן ניהול ביהכנ"ס הזה.

---

(295) ההסכם נחתם בסופו של דבר בתחלת חורף תשנ"ב.

בידיעון בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי (כ"ו כסלו תשנ"ב) דווח:

הסכם לשיתוף פעולה נחתם לפני זמן קצר בין בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי ובין הספרייה הלאומית של ברית המועצות - ספריית לנין במוסקבה.

לפי ההסכם יותר לבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי לצלם על מיקרופילים את כתבי היד העבריים הנמצאים בספריית לנין ולהעמידם לרשות חוקרים ומלומדים בארץ ובח"ל.

למעשה הם סיכמו לקבל מהם גם את תצלומי כת"י אוסף שניאורסאהן וקיבלו זאת בתחילת שנת תשנ"ה (ראה גם יומן הנסיעה הראשונה, ד' שבט תשמ"ח).

ב"ה א' י"ט אדר ה'תש"א

הר"ן אהרן הכהן שדיהבן הנ"ל ע"פ פאליאק
הנמצא ברחוב דאליאק דרזנא 6 דאליאק
נאסי אב"ד אבא"ר שליט"א - מארגת חסידי חב"ד.
א הוואלדא הכספאק דא ע"א אהרן אה"ח.
אני דער נציגער אה"ח נאדעשטן אהרן אה"ח
אומ"ק ע"א הוואלד ע"א הער"י דאסער אה"ח דיהבן.
הדיהבן יאנא ע"א הוואלד ב"א אבא"ר שליט"א - אה"ח.
אחרי שדיהבן יאסער אה"ח נאדעשטן ע"א אה"ח
דאסער אה"ח אה"ח דיהבן הכהן.

דאס הער"י לאס קוראוסקי
אשר חיים אלן

בית הכנסת פוליאקוב שיך לאגודת חב"ד

במשך הלילה התקבלה בפאקס הטיטה המעובדת של החוברת שעבד הר"י פרוס, על יסוד היומן ועל פי שיחות ממושכות עם הר"י [אהרונוב] בטלפון. הכנסנו תיקונים שונים בחוברת ועל פיהם מוכנה החוברת ללכת לדפוס.

האומנם נמסרה ההוראה?

יום ד', כ' אדר, בוקר

אתמול התעסק הר"י [קוגן] רוב היום בנסיון בירור הדרך שבה נשלחה ההוראה להחזיר את הספרים, לפני כשבועיים, מגורבאצ'וב למשרד התרבות - אחרי ששלשום השיבו לו כולם במשרד התרבות שאינם יודעים מכלום.

כבר סופר לעיל שהודיעו לו מהמשרד של גורבאצ'וב שההוראה נמסרה למשרדו של זולוטוב, אך הוא חולה בבית החולים.

הר"י [קוגן] שאל אתמול אצל סגנו של זולוטוב, שהשיב שאינו יודע מכלום.

הוא פנה לשלחן האמריקני לשאול איך מאתרים מכתב כזה, והפנו אותו לקאנצאלעריה של משרד התרבות. משם הפנו אותו לסגנו של גובינקו מר יפמוביץ, שהשיב שאינו יודע מכלום.

בסוף בירר בקאנצאלעריה, שמכתב ממשלתי הנשלח למשרד יש לו שביל מיוחד, והפנו אותו למרת אולגה אפאנאסיעוונא, והיא אמרה שבפירוש זוכרת איך שהעבירה את המכתב הממשלתי הזה למר יפמוביץ הנ"ל.

הר"י [קוגן] פנה שוב למר יפמוביץ, שהשיב שנכון הדבר, אמנם המשך הדיון

שלנו צריך להיות עם משרד החוץ, ולא עם משרד התרבות.
הר"י [קוגן] סיפר הכל לוירוניקה, שדיברה עם מר איוואנוב במשרד החוץ, שהבטיח שידבר עם מר יפימוביץ.

*

אחרי כל הנ"ל נסע הר"י [קוגן] לאמו של סטאס (כדי למסור לה את התמונה מהרבי עם בנה סטאס), והיא סיפרה לו שדיברה עם סגנו של פרימאקוב בענין הספרים, והוא השיב לה, שלא כדאי להתעסק בנושא הזה, כי הוא מדאי מסובך.

היא, כמובן, לא התפעלה למשמע הדברים האלה, וממשיכה לנסות לברר ולשכנע.

אח"כ נסע הר"י [קוגן] לאחד מסגני ראש הממשלה של הפדרציה הרוסית, להתייעץ איתו מה עוד צריך להעשות כדי להזיז את הנושא.

הוא השיב שצריך להמשיך בדרך שהלכו עד עתה, וסוכ"ס תישבר ההתנגדות.

הוא גם הציע לפרסם את סיפור הספרים בעתונות הרוסית; לא באופן תעמולתי ותרעומת, אלא הסיפור ההיסטורי, כי זה יקל לאנשים הרוצים לעזור להביא את הנושא לדיון.

הוא גם הציע שתהיה פניה בנושא הספרים מאגודת הרבנים בארה"ב, ושהנשיא בוש יתן המלצה, למלאות את בקשת אגודת הרבנים.

סיכום והערכת המצב

יום ה, כ"א אדר, בוקר

אתמול דיברה וירוניקה מספר פעמים עם מר איוואנוב, סגן שר החוץ, ותוכן הדברים:

(א) המתרגם שלו היה המתרגם שבין ראש הממשלה האנגלי מר מייג'ור ובין גורבאצ'וב, ולא דיברו בענין הספרים.

(ב) איוואנוב צלצל ליפימוביץ, לשאול אותו על אופן התייחסותו לעניינינו (כמסופר לעיל).

(ג) איוואנוב אמר שייכן תזכיר חוקי בענין הספרים ויגישו לגורבאצ'וב, באופן שיצטרך גורבאצ'וב להשיב דעתו בנושא.

*

במשך היום צלצלו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] לכמה משרדים במשרד החוץ בבקשת פגישה, ובסופו של דבר נקבעה פגישה להיום בבוקר, בשעה 10, עם סגן מנהל השלחן האמריקני שבמשרד החוץ, מר לעווידוב.

*

הר"י [קוגן] צלצל למר געלמן שסיפר לו, שנסע ביחד עם מר ריז'וב לפגישה עם

השר יאקובלב. הם דיברו בענין הספרים, ומר יאקובלב השיב להם שאם רוצים לקבל את הספרים צריכים להגדיל את הלחץ מחו"ל.

- הדבר אינו מובן כ"כ לאור הדברים שאמר מר יאקובלב לברונפמן ולזינגר, כבר לפני יותר מחודש, כי כבר הוחלט סופית שאנו מקבלים בקרוב את הספרים.

הדבר לא מובן עוד יותר לאור העובדה, שאת המענה הזה משיבים לנו בימים האחרונים מכמה מקורות בממשלה (כמסופר לעיל), שצריך להגדיל את הלחץ מחו"ל ע"י אישי ממשל בארה"ב אנגליה ועוד.

זאת לא הפעם הראשונה. אם נעיין ביומן נראה, שכל פעם שיש איזו הצעה מאנשי הממשל, באה ההצעה הזאת מכמה מקורות בלתי תלויים (לכאורה) זה בזה.

כך היה בתחלה כשהשיבו לנו שצריך לפתוח קרן לפיתוח הספריה כאן [ומשלוח הספרים לתערוכה]; נתקבלה ההצעה ע"י וירוניקה, ע"י מר רבקין, ע"י סטאס ואיליא ועוד.

כשדחינו את ההצעה הזאת, בטענה שזה לא הוגן שנקנה את האוסף שלנו ע"י תשלום, התחילו כולם ביחד להודיענו כי כבר נתקבלה הוראה מגורבאצ'וב שיחזירו לנו את הספרים, וגובינקו עוצר את קיום ההוראה. את הידיעה הזאת קיבלנו ע"י סטאס ואיליא, ע"י משרד גורבאצ'וב, ע"י שישלין ועוד.

כעת אומרים כולם פתאום, שלא היתה שום הוראה של ממש, וכי הדרך היחידה היא להגדיל את הלחץ ע"י אישי ממשל בחו"ל.

כ"ז מראה שיש כאן מערכת מאורגנת שמכוונת את התשובות ואת ההצעות שיותנו לנו ע"י מקורות (לכאורה) בלתי תלויים זה בזה.

זוהי לענ"ד הערכת המצב; אף שאין מזה עדיין שום מסקנה מעשית.

כעת אחזור לסדר היום של אתמול:

אני הייתי לפני הצהרים בביהכנ"ס במארינא רושצא. הרד"ב לאזאר קיבל מחשב, וביקשני לבוא לחברו ולהפעילו. התוכניות שמעצבות את המחשב כבר הוכנסו בנ"י. ובקלות חיברנוהו והתחלנו לעבוד עליו.

בערב, אחרי שהוקבעה פגישה בינינו ובין מר לעווידוב במשרד החוץ; והרי עדיין לא הגיעה לידינו החוברת שהוכנה (ונדפסה אתמול במשך היום) בלונדון, לכן נסעתי לעשות 5 צילומים מהסעט של התזכירים ומכתבי התמיכה. נסעתי לעשות זאת במשרד של האמער. את הסעטים האלו מקוים אנו לחלק היום בעת הפגישה במשרד החוץ.

פרק שלושים ושלושה פגישה במשרד החוץ

יום ה' [כא אדר] בוקר, באסיפה במשרד החוץ

האסיפה התחילה בשעה 10, עם מר [איגור] לעבידוב [סגן מנהל השולחן האמריקאי במשרד החוץ הרוסי], [אולעג] קרוכולוב [יועץ לשולחן האמריקאי במשרד החוץ הרוסי] ושמאטוב.

בשעת האסיפה רשמתי פרטי-כל:

הרב"ש [קונין] התחיל: אולי יש אפשרות אסיפה עם בעסמערטניק. אולי יצלצל לבעסמערטניק, לומר לו שיש כאן משלחת רבנית שרוצה לראות אותו.

לעוידוב: מסרנו לבעסמערטניק את בקשתכם.

קונין: מה עם מעמאדוב?

לעוידוב: אינו כאן.

קונין: פגשנו לפני שלושה חדשים את פטרובסקי וחודיאקוב, ואח"כ נפסק הקשר אתם. האם אתה מייצג את השר?

לעוידוב: אני טשיף ביורא. השר קשור לענייני חוץ. לא רק אנו יש לנו קשר לענייני חוץ. כל אחד מכס-100 מיניסטרים קשורים לענייני חוץ. אנשי צבא במשרד הבטחון קשורים לבטחון חוץ. אנשי דת קשורים לענייני חוץ שבמשרד הדתות. קריסטופאנוב הוא הקאונסיל לענייני דת. משרד התרבות קשור לכל האוצרות הרוחניים של המדינה, תערוכות ועוד. משרד החוץ קשור ל-100 משרדים הנ"ל.

אהרונוב: לעוידוב אמר שידוע על שליחותינו. אולי יתאר לנו את המצב, כפי שידוע לו.

לעוידוב: קראתי על שניאורסאהן, בשנות ה-70, 80, אני יודע על חב"ד. תנועה חשובה. נפגשנו בשגרירות ושוחחנו על פעולותיו.

אהרונוב: שאלתי היא מה ידוע אודות שליחותינו בענין הספרים.

לעוידוב: ידיעותינו ממשרד התרבות. יש להם מומחים שמוכנים לדון אתנו בקשר לספרים. יפימוביץ וטולסטיוקוב ממונים ע"ז. דיברתי עם טשורלין שעומד בקשר עם משרד התרבות.

קרוכולוב: שמי קרוכולוב, ואנחנו עומדים בקשר עם הרב קוגן.

קונין: אם אמסור מכתב לג[ורבאצ'וב], ר[איסה], פ[רימקוב], ב[עסמערטניק], ל[וקיאנוב], תוכל למסור?

לעוידוב: בלי בעיות. אציע משרד אחד במשרד החוץ שהם המתאימים יותר לזה.

קונין: מציג את כולם. בשמי מסר חלק מסדרת האגרות-קודש, מאהרונוב וקוגן מסר ספר על מבצע ילדי טשערנאביל. מעצמו מסר סרט מהטעלטאן

שהוא ערך. כמה מילים על הרבי ודבריו על המצב הבטחוני בארה"ק. אדמו"ר הזקן והרמב"ם עובדים אתנו בענין הספרים. אמר פרק כ"ג בתהלים.

קרוכולוב: מה הסיבה לקריאת התהלים.

קונין: זוהי ברכה לכבוד האספה. התהלים עטוף בתמונת ספריית לנין, שבה מונחים הספרים.

לעווידוב: ראשית תודה לכ"א מכם על הביקור ועל הספרים שמסרתם. הערכת לי לחב"ד.

קונין: מציג מסמכים:

(1) תצלום האקרעדעטיישן שקיבלנו ממשרד החוץ של הפדרציה, ושואל: אולי נקבל זאת גם ממשרד החוץ של USSR?

(2) מכתב מאגר"ח.

(3) מכתבינו לגורבאצ'וב.

(4) מכתבינו לראיסה.

(5) מכתב הסנטור קנדי [קרוכולוב: זה כבר התקבל אצלנו].

(6) מכתב מהאמער [לעווידוב: זה ודאי עבר על ידינו. תנחומינו אליו²⁹⁶].

(7) מכתב לבעסמערטניק.

(8) מכתב מויניהאן לשברדנזה.

(9) מכתב פעסקעל לבעסמערטניק.

(10) מכתב מיטשעל.

(11) מכתב סיימאן.

(12) מכתב דזייקאבס.

(13) מאמארנדום.

(14) מכתב איניורקוליג.

(15) מכתב גובינקו.

(16) מענה איניורקוליג.

(17) מכתב גובינקו שנתאחר 6 שבועות.

(18) מענה איניורקוליג.

(19) וינדיקציה [שאלה: האם ביקשתם חו"ד שר המשפטים? לעווידוב: שר התרבות יכול לבקש. שאלה: אפשר להציע שבעסמערטניק יבקש חו"ד זו, או פרימאקוב, או גורבאצ'וב? לעווידוב: נפגשתם אותו? קוגן: סיפור הפגישה].

(20) מכתב ליחאצ'וב [סיפור השקר בשמו וקבלת מכתבו].

(21) מכתב ריז'וב.

(22) מכתב געלמן.

(23) מכתב יקירסון.

(24) מכתב 5 פרופ' מלנינגרד.

(25) מכתב מה"ועד".

(26) מכתב שאיעוויטש ופידרובסקי.

(27) מכתב הקהלות ב-USSR.

(28) מכתב הרב לויטס מלנינגרד.

(29) מכתב ועד התרבות בלנינגרד.

(30) מכתב רבני אודיסה.

(31) מכתב ברונפמן וזינגר.

(32) מכתב האייער.

(33) מכתב הרב [אברהם] העכט.

(34) מכתב הרב ענגל.

(35) מכתב הרב הירשפרונג.

(36) מכתב הרב שניאור.

(37) מכתב ווינטראוב.

(38) מכתב וואיד.

(39) מכתב געיל.

(40) מאמר פרימאקוב.

לעווידוב: נעיין בכל הנ"ל, ונעקוב אחרי ההתפתחויות. במכתב גובינקו נאמר שירשו לכם לראות ולצלם. מה החסרון?

קונין: זהו כמשל בן שנגב, ונותנים להורים רשיון לביקורים. תנו לנו את הספרים ונחזור הביתה.

אהרונוב: אענה למכתב גובינקו. הוא אומר שמחכה לשמוע חו"ד היהודים. כולם העידו שהספרים הם כפולים, כלומר שיש טפסים מכל הספרים האלו ברוסיה. [מציג את מכתב מנהל ספריית האינסטיטוט האסייתי]. למה פטרובסקי לא עונה לנו? למה גובינקו מסרב לבצע את הוראת גורבאצ'וב?

לעווידוב: מה ידוע לכם על אוסף הספרים?

אני: סיפור הקטלוג והיוקר של הספרים הקדושים האלו עבורינו, הספרים של רבותינו.

קונין: מבאר את היוקר והקדושה שבאוסף הזה.

אני: ממשיך לספר כל הפרטים על האוסף, ואיך ומה הרשו לנו לראות, והיחס המוזר של גובינקו.

קוגן: (ברוסית) סיכום. התוכן של כל השקרים של אנשי משרד התרבות.

לעווידוב: כעת אני מבין יותר את הבעיות. אני מבין שתשמחו לראות אותם.

קונין: רק אם זה בא כהכנה לקבלתם. הפגישה היום היא הפעולה האחרונה לפני היציאה לרחוב בפרסום מכל הנעשה לנו בזה.

אהרונוב: אנחנו נחכה כאן למענה מכם שתבררו מתי ואיך אפשר לנו לקבל את הספרים.

לעווידוב: אנחנו צריכים לעיין כעת במצב לפי המכתבים החדשים שהגשתם לנו.

אהרונוב: נחכה למענה מכם. קנדי אמר ששואל מדוע אינו מקבל תשובה למכתבו.

לעווידוב: דיברתי קודם עם משרד הקשור לתרבות.

קונין: שלחו את קולינס לטולסטיקוב, והוא ענה (אחרי שחזר מגרמניה) שאינו יודע עתה כלום.

לעווידוב: אני במסגרת העבודה שלי - לבדוק את המכתבים ולהציע, אך ההחלטות שלנו לא קובעות.

קונין: הרי שלחו את קולינס לטולסטיקוב?!

קרוכולוב: כי שאלו עם מי צריך לדבר והשיבו שזה שייך לטולסטיקוב. עוד: אמרת שמוכן לפרסם כל מה שעבר עליכם, אנחנו מתעסקים בשיפור היחסים עם ארה"ב, לדעתנו סיפור זה לא צריך להפריע ליחסים, ונעשה כאפשרותינו. מה שהשר שלנו יכול לפעול על שר התרבות הוא מוגבל.

קונין: בקשתנו להעביר את הנושא לגורבאצ'וב באופן המתאים, ואשר ניפגש עם בעסמערטניק ונסביר לו.

קרוכולוב: כשתצטקו בחוץ בתעמולה זה יעזור לכם?

אני: כשכואב ועשו הכל צועקים, מבלי מחשבה אם זה עוזר.

לעווידוב: הפתרון עדיין רחוק, אין בסמכותי עתה לומר לכם קחו את הספרים.

קונין: סיפור הביקור בפורים עם שמאטוב.

לעווידוב: מהו התוכן של פורים?

קוגן: סיפור מעשה פורים.

קונין: שיראו לנו היום הספרים בחימקי ואת כתבי היד.

לעווידוב: אשתדל. ואשתדל להשיג מענה ביום ג' הבע"ל. אח"כ אמר שאני אצלצל לו אז ואדבר אתו.

חוברת ההסברה בקשר לספרים

יום ו', כ"ב אדר, בוקר

אחרי הפגישה אתמול, שרשמתי את הפרטי-כל בשעת מעשה, נסענו למשרדינו ואח"כ חזרנו לדירה. הפגישה עצמה נמשכה שלוש שעות, משעה 10 עד אחרי 1.

בשעות הערב נסעתי למארינא רושצא, לסדר כמה דברים. גם לעזור להם לעבוד על המחשב החדש, והתחלת תרגום השיחה ללשון הקודש, עבור כנס התמימים²⁹⁷.

*

בערב התקבלו כ-50 טפסי החוברת שהוכנה בלונדון²⁹⁸. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו לקבל אותם, ומשם למשרד האמער, לעשות כמה טלפונים.

(297) הלומדים בישיבות שלנו ברחבי רוסיה, הכנס התקיים ברוסטוב ב' ניסן.

(298) נשלחו לנו ע"י DHL, והתקבלו ביום אחד.

*

היום הוא "יום האם הבינלאומי", והמשרדים סגורים אם כן, היום ומחר (שבת) ומחרתיים (יום א'). לא נשאר לנו הרבה מה לעסוק בענין הספרים עד יום השני, שאז נתקשר שוב לקרוכולוב ולעווידוב.

קביעת פגישה עם השגריר האנגלי

בינתיים התקבל בפאקס תזכיר מאת הר"פ וואגל, ובו מודיע בשם הלורד יאנג: (א) ראש הממשלה מייג'ור הזכיר את ענין הספרים, בשיחתו עם גורבאצ'וב, ואמר לו שיכתוב לו בזה בפרטיות.

(ב) היום (יום ה') נכתב מכתב מפורט ע"י רה"מ מייג'ור לגורבאצ'וב.

(ג) כדאי להתקשר לשגריר האנגלי רייטווייט, למסור לו ד"ש אישי מהלורד יאנג, ולבקש פגישה אתו.

יום ו', לפני קבלת השבת

זה עתה הצליחו להתקשר לשגריר האנגלי, ואמר ששמע על נושא הספרים. את מכתב רה"מ מייג'ור לא יוכל לראות עד יום ב' בבוקר. נקבעה א"כ פגישה ליום ב' בשעה 12 בצהרים. הוא הסכים לראות רק שנים מהמשלחת. ילכו אליה הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב].

אני נסעתי היום לביהכנ"ס במארינא רושצא וסיימתי את תרגום השיחה וכתבייתה במכונת כתיבה.

יום א', כ"ד אדר, בוקר

אתמול בש"ק היה הסדר כרגיל, שהלכנו לביהכנ"ס בבוקר (אני הלכתי לפני אמירת תהלים בבוקר והשאר באו אח"כ), ונשאיתי עד אחרי ההתוועדות, שאז חזרנו לדירה (הר"י [קוגן] נשאר עד מוצאי ש"ק).

פגישה בבית געלמן

בלילה נסענו לפגישה אצל מר געלמן. היו אצלו שני אורחים, אחד רופא גדול בשם מר [אלכסיי] מאנעוויץ, והשני הוא מנהל תיאטרון ומרצה מר אנאטולי סמילנסקי, שיש לו הכירות גדולה עם מר גובינקו ועם אנשי משרדו. הוא התעניין בכל פרטי הנושא, והבטיח לדבר עם כל הקשורים לנושא בפרטיות ובתוקף. הוא גם מיודד עם [סטיפאנוב] עוזרו של שברדנזה, והבטיח לדבר אתו.

בקשר לגובינקו אמר מר סמילנסקי שהוא מאד מתפלא עליו, הוא מכיר אותו אישית, ושוחחו הרבה, עוד לפני שנעשה שר התרבות, והוא נראה מאד ליברלי וסימפטי, ואיך זה מתנהג כאן בצורה לא מובנת.

בעת השיחה עם געלמן סיפר שמר יאקובלב אמר לו שהוא חושב לכתוב לגורבאצ'וב בנושא הספרים ולדבר בזה עם גובינקו.

היינו שם שלושה, הר"י [אהרונוב] נסע למשרד האמער לנסות לסדר פגישה בין הרבנים הראשיים בארה"ק ובינינו, כשיבואו לכאן היום בלילה.

היום בבוקר טלפנה מרת וירה פרנס [י"ר הנהלת קרן ראול וואלנבערג במוסקבה], וסיפרה שדיברה בענין הספרים עם באבושקין וטולסטויקוב. הם אמרו לה שכבר פועלת ועדה מיוחדת להחליט בענין הספרים. שמות חברי הועדה חסויים.

הר"י [אהרונוב] דיבר כעת עם הקונסול מר לוין. מר לוין סיפר שדיבר עם סגן מנהל המחלקה למזרח התיכון במשרד החוץ, הם שוחחו בקשר לאוסף שניאורסאהן ובקשר לאוסף גינזבורג (שמדינת ישראל רוצה להשיג צילומים מהאוסף). הם רצו לקשר את שני הנושאים עם הסדר מדיני, אך מר לוין ענה שאין לערב את אוסף שניאורסאהן עם הסדר מדיני, כי זה ענין פרטי שהוכח ברור שזה שייך לשניאורסאהן, וצריכים להחזירם לו, ואשר הנשיא הרצוג תומך בהחזרת האוסף.

גם דיברו בקשר לבואם של הרבנים הראשיים. הם אמורים לבוא מחר בלילה, לקראת כנס ה"ווסירה" שמתחיל א"ה מחר. הקונסול רוצה לפגוש אותנו בשדה התעופה, אך עדיין לא נמסר לו באופן רשמי אודות בואם, ולא ידוע לו הזמן המדויק.

עם הרב אליהו דיברו בארה"ק (ע"י הרב נפתלי רוט) בענין הספרים, שיעלה את הענין בעת פגישתו עם שר הדתות, ואולי גם להזכיר את הנושא בעת הכנס הנ"ל.

מנסים גם לסדר פגישה בינו ובין המשלחת.

פירסום החוברת והשתדלות בוואשינגטון

יום ב' כ"ה אדר בוקר

במוצאי ש"ק נכנסה החוברת שהוכנה בלונדון, אל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהסתפקנו אם כדאי להפיצה ולהתחיל את התעמולה בענין הספרים. זכינו למענה:

ויהא בשעטומ"צ והזמ"ג והענין. כעצת עסקנים וכי"ב.

בערב היינו כולנו במשרד של האמער, ולאחרי דיון הוחלט שכעת נתחיל לתת ליחידים כאן, ואם ח"ו עד אחרי ביקור השר בייקער (ביום ה' הבע"ל) לא יצא דבר הספרים לפועל, אזי נתחיל לחלק את החוברת לעיתונות וכו'.

יחד עם זאת כתב הרב"ש [קונין] אל כ"ק אדמו"ר שליט"א בקשת ברכה בענין הספרים, והוסיף שבדעתו לשלוח את בניו לוואשינגטון, כדי להשיג שם את תמיכת הסנטורים.

אתמול ניגשו בניו לדולרים, יחד עם סטאס (ושני חבריו²⁹⁹ שבאו אתו). הם אמרו לרבי שהם נוסעים לוואשינגטון, והרבי השיב "נסיעה צלחה". ואת סטאס בירך בהצלחה בעבודה.

הכנות לביקור השר בייקער

דיברתי אתמול בערב עם הר"נ גורארי'. סיפרתי לו ששילין משיב לי כל פעם שהתזכיר שלו מונח על שלחן גורבאצ'וב, ושאלצ'ל לו בעוד יום או יומיים. הוא סיפר שקיבל ידיעות ברורות מהסטייט דפארטמנט, כי השר בייקער עומד לשאול אצל גורבאצ'וב בקשר לספרים. הרב"ש [קונין] קיבל ידיעה מג'רי וויינטראוב, שהנשיא בוש הורה לשר בייקער לדרוש את החזרת הספרים. בייקער, לפני הגיעו לכאן, מבקר בארה"ק. שם מנסים לדבר עם השר לוי, שידבר אתו אודות הספרים, ויספר לו על תמיכת הממשלה בנושא. הוא גם עומד לבקר בכרמיאל, ושם ישתדל השליח הר"י הכהן ריבקיין למסור לו מכתב תודה בנידון.

*

במשרדנו נמצאים אנשי הבולשת, שהציעו לנו פעם עזרה. אתמול שוחח אתם הר"י [קוגן] באריכות בענין גובינקו. הם סיפרו שהוא איש מושחת: א) גניבת חפצי ערך, העברתם לחו"ל ומכירתם. ב) עניני זנות וכי"ב. בשנות ה-70 רצו לעשות לו משפט, ונפטר מזה ע"י הלשנה. ג) הוא קשור עם אנשי המאפיה ועי"ז כחו גדול. יש עתונאי שמנהל נגדו מלחמת תעמולה. הרבה מחכים לנפילתו, אך לא יכולים לעמוד נגד כחו הגדול ומקורבותו עם גורבאצ'וב.

חלק ניכר מהפרטים האמורים כבר שמענו בהזדמנויות שונות, ויה"ר שנפילתו תהיה בקרוב והספרים יוחזרו.

מענה באבושקין לסמילנסקי

זה עתה צלצל מר סמילנסקי, שדיבר בארוכה עם באבושקין (גובינקו אינו במשרד ויהיה בלילה).

הוא הסביר לו את כל מה שדברנו במוצאי ש"ק, ואמר שזה מאד לא טוב לתדמית של גובינקו בארצות המערב, כי אנחנו מתכוננים לפרסם את כל הפרטים.

באבושקין השיב לו:

א) השאלה היא לא רק על הספריה הזאת, כי אם על כל האספים שהוחרמו (אבל סיפרתי לו על כל ההפרשים שבין אוסף זה שמעולם לא הוחרם וגם אינו יכול להיות מנוצל כאן לשום שימוש, ואדרבא ע"י שיוחזר יעזור הוא לנו להרחיב את החינוך היהודי ברוסיה).

ב) ליחאצ'וב אמר בתחילה שלא יחזירו ואח"כ חזר בו (סיפרתי לו את כל סיפור השקרים בשם ליחאצ'וב, ואיך שהשתכנע מאתנו שאוסף זה אינו שייך לנושא הכללי של החזרת אספים).

ג) יש אישים חשובים עומדים תחת גובינקו בהחלטה זו (עניתי שכל אימת שהזכירו שם של אישיות הסוברת שאין צריך להחזיר את הספרים, הוכחנו

יומן השליחות המיוחדת

רכד

מיד שזה שקר, ואשר לכן הוא אומר כעת שאינו יכול להודיע את השמות).

הבקשה לראות את הספרים

יום ב' [כח אדר] אחה"צ

בבוקר נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] למלון סבוי, ומשם לשגרירות האנגלית, ועדיין לא שמענו מהם.

אני והר"י [קונין] נסענו לפגישה עם איליא. אני נשארתי במכונית והוא נכנס לדבר.

איליא טוען שלאחרונה לוחצים עליו מכל צד, והוא מפחד שזה בא לו כתגמול על מה שהוא מנסה לעזור בענין הספרים.

הר"י [קונין] נתן לו תמיכה ועידוד, והציע לו ללכת פעם נוספת לראייה גורבאצ'וב, לדבר על לבה בענין הספרים. הוא אמר שינסה ללכת אליה היום.

משם נסענו למלון ראסיה, להזמין חדר ליומיים.

במלון הזה עומדים להתאכסן הרבנים הראשיים, שמגיעים הנה היום בערב. אם יהיה לנו שם חדר יהיה יותר קל להפגש ולשוחח אתם.

עשו לנו כמה קשיים בהרשמה, אך בסוף נתנו לנו חדר. החדר נרשם ע"ש הר"י [קונין] ושולם ע"י הקרעדיט קארד שלי.

כעת באנו למשרדינו.

*

צלצלתי למר לעווידוב, הוא אמר שמסר את כל המכתבים-מסמכים שמסרנו לו. עדיין אין לו תשובה, אך אמרו לו שצריך אישור סופי רק מגובינקו.

הוא אמר שאולי עוד תהיה לו תשובה היום בנוגע לביקור במחסן שבאיזור חימקי. אמר שאצלצל לו לפני השעה 4.

*

כעת הגיעו הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] לדירתנו, ומשם סיפרו בטלפון:

הבוקר נסעו למלון סבוי לפגוש את הרב שניאור. הם לא מצאו אותו אז שם, ונסעו לשגרירות האנגלית.

המכתב מראש הממשלה מייגור עדיין לא התקבל. הם שוחחו על כל פרטי השתדלותנו בענין הספרים, ואמר שישאל אצל הממשלה האנגלית מה עליו לעשות בזה.

אח"כ חזרו שוב למלון סבוי ופגשו את הרב שניאור, שאמר שידבר עם גובינקו בענין הספרים.

הם גם פגשו שם את מר מנדל (נציגו של רייכמן), והודו לו על עזרתו לעזרת אחים.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רכה

*

שוב התקשרתי למר לעבידאוו, ואמר שסיכם עם מנהל הספריה מר וואליק שירשו לנו לעיין בספרים וכת"י שבאוסף שלנו.

שאלתי מה בקשר להחזרתם, והשיב שזה שייך לגובינקו, ואינו יכול לומר בזה מאומה. אמרתי שאיני יודע אם אנו מוכנים לעיין בספרים, לפני שניודע על החלטה חיובית בקשר להחזרתם.

שאלתי מה בקשר לפגישה עם שר החוץ בעסמערטניק, והשיב שיברר מחר או מחרתיים.

צלצלתי ל[מנהל הספריה] וואליק ואמרו שלא קיבלו כל הוראה או טלפון או מכתב להראות לנו הספרים.

צלצלתי חזרה ללעווידוב, ולא היה במשרד. בקשתי את קרוכולוב, והשיב לי שהוא כעת לא בתוך הענינים, כי לעווידוב מתעסק בזה.

שוב צלצלתי ודברתי עם לעווידוב, וענה שהיום בערב או מחר בבוקר יקבל וואליק את ההוראה להראות לנו את האוסף.

הוא ביקש שנקבל את הבעת הרצון הטוב, ואלך לראות את הספרים³⁰⁰.

---

300) אמנם כרגיל, ההוראה מעולם לא אושרה, ולא הרשו לי לראות את הספרים, כפי שיסופר להלן.

פרק שלוש וארבעה פגישה עם הראשל"צ הרב אליהו

יום ב' [כ"ה אדר] לילה, במלון ראסיה

לערך בשעה 6 בערב היו הרבנים הראשיים אמורים להגיע למלון הזה. שכרנו היום חדר בקומה 10- והרבנים הראשיים באו לכאן בערך בשעה 7, ויש להם חדרים בקומה 15-.

הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] באו לכאן לחכות לבוא הרבנים. כשבאו, התקשר הר"י [אהרונוב] להרב זעפרני (מזכירו של הרב אליהו) וביקש פגישה קצרה עם הרב אליהו לענין דחוף.

הרב נח כעת מהנסיעה, אבל הוא משתדל לארגן את הפגישה הזאת להיום בלילה.

כיון שיש עוד משך זמן עד שנתקבל, נסעו הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] למלון סבוי לפגוש את הרב שניאור (שהיתה לו, לפי התוכנית, פגישה היום עם גובינקו, ולפי התוכנית דיברו גם בענין הספרים), ואת נח דיער (שאוּלי יפגש עם בעסמערטניק, ואולי ידברו גם בענין הספרים).

וירוניקה צלצלה שהיא רוצה לבוא לשוחח אודות המשך ההשתדלות. היא אמורה לבוא עוד מעט.

צלצלתי בינתיים עוד הפעם לסמילנסקי, לדבר בקשר לסטיפאנוב, מזכירו של שברדנזה, שהבטיח לשוחח אתו. הוא השיב לי, שלפי ידיעתו נוסעים שברדנזה וסטיפאנוב מחר לאיטליה, הם יחזרו ביום שישי ויפגשו אז עם מר בייקער - לפני חזרתו לארה"ב. הוא ינסה להתקשר היום לסטיפאנוב.

זה עתה באה וירוניקה ואנדריי, ושוחחו בינתיים רק עם שנינו - הר"י [קונין] ואני.

אח"כ באו השנים מפגישתם עם נח דיער, שהשיב שהר"ל גרונר יצלצל לו וכו', בקרירות מסויימת.

עלינו להרב זעפרני (המזכיר של הרב אליהו) ורוזנברג (מנכ"ל משרד הדתות) והסברנו להם את כל נושא הספרים. הם קבעו לנו פגישה עם הרב אליהו למחר בבוקר בשעה 9 וחצי.

חזרנו לדירתנו, ומשם דיבר הרב"ש [קונין] בטלפון עם הרב שניאור. הוא סיפר שדיבר בארוכה בנושא הספרים עם השר בעסמערטניק. האחרון סיפר לו על הרצון הטוב שהם רוצים להראות לנו בנתינת רשיון לראות את הספרים.

בכנס ה"ווסירא"

יום ג', כ"ו אדר, ערב

היום היה לנו יום עמוס עבודה עם הצלחה מוגבלת. אמנם מה שמשמח הוא, שממשרד החוץ חוזרים ומודיעים לנו, שיש כעת מגעים רציניים בענין הספרים.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רכז

הדבר הראשון שהי' על סדר היום זוהי הפגישה עם הראשל"צ הרב אליהו. הוחלט שנפגוש אותו במלון בשעה 9 וחצי, אמנם הוא לא היה שם. בסוף התברר שמיד אחרי התפלה לקחו אותם לאולם הכנס של "ווסירא", ושם הכינו ארוחה עבור האורחים החשובים.

נסענו לשם ופגשנום בחדר האוכל, סועדים יחד עם יו"ר הועדה לענייני דתות, מר קריסטופאנוב, ועם סגנו מר מולדביעוויטש.

כשבאנו דיברו אתנו הרבנים אודות הספרים, והר"י [קוגן] המשיך בביאור הפרשה ברוסית [אף אם הי"ר הנ"ל לא יכניס את עצמו לנושא הספרים, הרי הרווחנו בזה, שהרבנים דיברו אתנו בזה, וזה יגיע לאזני אנשי הממשל הקשורים לנושא הספרים].

בדרך מחדר האוכל לאולם, הפגישני מר זאב וואגנער עם מר מולדביעוויטש, ששאל אותי כמה שאלות בענין הספרים. אחרי שהשבתי לו, קראתי לר"י שהמשיך לשוחח אתנו בזה זמן רב. הוא גם קיבל את המכתבים ומסמכים ברוסית.

*

אתמול בלילה דיווח הר"ל גרונר לכ"ק אדמו"ר שליט"א אודות השיחה עם נח דיער, שאמר שהר"ל גרונר יצלצל לו. הרבי השיב: נו, אז תאמר לו!

אח"כ דיווח על שאמרו לנו שיראו לנו היום את הספרים, ואנו חוששים שזה לא יהיה כאמצעי לדחות את החזרתם. הרבי השיב: מה יכול להפריע כשרואים את הספרים?

בהמשך לזה צלצל הר"י [קוגן] מיד בבוקר, בהיותנו במלון, אל מנהל הספריה מר וואליק (לפועל דיברה אתנו הממונה על יחסי ציבור, גברת קאזלובה), ואמרו שעדיין לא קיבלו שום הוראה להראות לנו את הספרים.

*

אחזור לנכנס. נכנסו לאולם. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] עלו לבמה, שם שוחחו עם נח דיער, שאמר שלא קיבל עדיין טלפון מריל"ג. גם דיברו עם הרב שניאור, שיעץ להמשיך לנהל את הדיונים בשקט, ולא לצאת בתעמולה.

פגשנו שם גם את הספרנית (שהיתה אתנו גם בעת הפגישה במשרד של פידרובסקי) ואמרה לנו, שמתפלאת לראות שאנחנו עדיין כאן למטרת הספרים, והיא בספריה אינה שומעת כלום בנושא הספרים.

אח"כ נסענו לספריה, והר"י [קוגן] צלצל שוב למשרד וואליק, ושוב אמרו שעדיין לא קיבלו שום הוראה.

נסענו א"כ למשרד החוץ. אחרי צפיה ממושכת ירד אלינו מר שמאטוב. הוא אמר שמשתומם לדעת שההוראה עדיין לא התקבלה. אמר שיש כעת דיונים רציניים בקשר להחזרת הספרים, ופגישתינו עם בעסמערטניק, וסיים, שהוא עולה כעת למשרדו ויבררו הסיבה שההוראה עדיין לא התקבלה. זה יקח זמן ולא כדאי לחכות כאן.

הר"י [אהרונוב] השיב: א"כ ניסע למחסן באיזור חימקי, וכשנגיע לשם נטלפן

יומן השליחות המיוחדת

רכה

לו, מתוך תקווה שעד אז תתקבל ההוראה, ויראו לנו את הספרים. כך היה, אך כשהגענו לשם אמרו לנו שעדיין לא נתקבלה ההוראה. הר"י [קוגן] צלצל משם לשמאטוב, והשיב שעדיין עובדים ע"ז, ואינו יכול להודיע הפרטים.

כיון שכבר הגענו לשם, הראו לנו הספרניות שם, כמה קומות עמוסות ספרים, אך לא הראו לנו את האוסף שלנו. היא אמרה שהממונה על כל האספים באיזור חימקי היא סגנית המנהלת גברת איגומנובה. היא כעת אצל גובינקו.

אח"כ חזרנו לדירתנו. משם צלצל הר"י [אהרונוב] לכרמיאל, והר"י רבקין סיפר לו שפגש שם את מר בייקער, הודה לו אישית בשם תנועת חב"ד על עזרתו בענין הספרים. השר בייקער הודה לו על הברכה.

זה עתה הודיעה וירוניקה בטלפון, שיש לה ידיעות שנושא הספרים יופתר סופית בעת ביקורו של בייקער מחרתיים.

זה עתה צלצל סמילנסקי, וסיפר שדיבר עם סטיפאנוב (עוזרו של שברדנזה), ואמר ששברדנזה אמר שהוא מרגיש שהוא צריך להתעסק בנושא הזה, וכשיחזור מנסיעתו לאיטליה יתמסר לנושא הזה.

עם הרב אליהו

יום ה', כ"ח אדר, בוקר

אתמול היה יום עמוס עבודה, ולא הספקתי לרשום. אתחיל לרשום כעת ממתי שהפסקתי ביום ג' בערב, כשחכינו לפגישתנו עם הראשל"צ הרב אליהו. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו למשרד האמער לעשות כמה טלפונים, והר"י [קוגן] אתי נשארו בדירה. ר' דוד קוגן (אחיו של הר"י) בא לבקר את אחיו, והיה אתנו בדירה.

כשקבלנו את הידיעה שהרב מוכן לפגישה נסענו כולנו למלון, וגם ר' דוד נכנס אתנו.

כשהתקרב מועד נסיעת המטוס ללנינגרד, בירך הרב את ר' דוד בהצלחה בפעולותיו בלנינגרד, ור' דוד נפרד מאתנו.

הרב"ש [קונין] סיפר לרב על ההשתדלות ב-10 השנים האחרונות בענין החזרת הספרים, וגם על הפעולות בקאליפורניה. הרב שיבח מאד את פעילות חב"ד בעולם כולו וברוסיה.

הרב סיפר על הדיון בין הרבנים בדבר בית-דין מיוחד שיהיה במוסקבה, שרק הוא יהיה מוסמך לגייר וכו', ורק דבריהם יהיו מקובלים אצל הרבנות הראשית בארה"ק.

הרב סיפר גם, שבעת הדיון שיבחו כולם את הרב לאזאר, אף שלא השתתף בכנס ה"ווסירא" ובאסיפה הנ"ל, והרב המליץ מאד שהוא יהיה בבית-הדין, שזה יועיל גם לאפשרויות הפעילות של חב"ד ברוסיה.

אח"כ סיפר הרב על שיחותיו בענין החזרת הספרים, בין עם שר הדתות ובין עם שאר הרבנים המשתתפים בכנס. הוא אמר שביום ד' אחר הצהרים צריכה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רכט

להתקיים פגישה בינו ובין ראש הכנסיה (שהוא גם בממשלה, ומקורב לגורבאצ'וב), והוא חושב לדבר אתו שישתדל לעזור ולהביא להחזרת הספרים. [לפועל התבטלה פגישה זו, כי ביום ד' אחה"צ קרא אליו גורבאצ'וב את ראשי הדתות לפגישה, כדלקמן].

ביקור הרבנים בשיבה

בסוף סיפר הרב איך שראה את בית הספר של חב"ד בביהכנ"ס הגדול, ושוחחנו על ביקורו ביום ד' בבוקר בביהכנ"ס במארינא רושצא ובישיבה.

הוחלט שבבוקר אחרי התפלה נבוא כולנו למלון וניסע ביחד עם הרב לביהכנ"ס.

כך היה. חכינו בחדר ששכרנו במלון עד 9:45, שאז ירדנו למטה לחכות לרב.

פגשנו שם גם את הרב שאר ישוב כהן (הרב הראשי בחיפה), שגם הוא הצטרף לנסיעה.

הרב כהן סיפר לנו שהפגישה עם ראש הכנסיה התבטלה כנ"ל, וכי גם הרב שאייעוויטש נקרא לפגישה האמורה אצל גורבאצ'וב. הוחלט א"כ שהר"י [אהרונוב] והר"י [קוגן] יסעו מיד אל הרב שאייעוויטש לדבר אתו שישתדל להעלות את נושא החזרת הספרים, ואני והרב"ש [קוגין] נסענו עם משלחת הרבנים לביהכנ"ס במארינא רושצא. כחצי שעה אחרי שהגענו לביהכנ"ס הגיעו גם הר"י [אהרונוב] והר"י [קוגן], וסיפרו שהרב שאייעוויטש הבטיח להשתדל להעלות את נושא הספרים בפגישה האמורה.

כשהגענו לביהכנ"ס, יצא לקראתינו הרב לאזאר, שנפגש עם הרב בשמחה, והוביל את המשלחת לביתן המיוחד, שבו נערכה אז ברית מילה לבחור.

יצא לקראתינו ר' אברהם גענין, שמסדר את הבר"מ במוסקבא ב-20 השנים האחרונות.

הרב אליהו בירכו, שבזכות המילות שעוסק בהן במס"נ ניגאל כולנו.

הרב אליהו בירך את הנימול לפני התחלת הבר"מ, ונכנסו אתנו לביהכנ"ס. הרבנים קיבלו תיאור על ביהכנ"ס ופעולותיו, ועלינו לישיבה.

הרבנים ראו את כל הישיבה יושבת ולומדת. ניגשו אל התלמידים ברוך [גורין] ואליהו [קאזאצקוב] ובחנו אותם. הרב אליהו והרב כהן שאלו אצל כל אחד שאלה במסכת גיטין שהתלמידים לומדים, ושני התלמידים הנ"ל השיבו באופן יפה וברור. עוד לא עברה שנה ממתי ששני התלמידים הנ"ל חזרו למקורות, והרבנים היו מלאי התפעלות מההישג העצום של התלמידים.

הרבנים מגיעים לביהכ"נ במארינא רושצא. עומדים (מימין לשמאל): הרב כהן, המוהל בנימין פליצ'קין, התלמיד שלמה וואראוויטש, הרב אליהו, הרב לאזאר, מארגן הבריתות ר' אברהם גענין ואני

הרב אליהו בוחן את התלמידים ברוך ואליהו

אח"כ התיישבו הרבנים ואמרו דבר תורה ודברי שבח על הפעילות המוצלחת של חב"ד ברחבי רוסיה ובכל העולם.

הרב מרדכי אליהו אומר שיעור בישיבה. לידו יושב הרב שאר ישוב כהן מאחוריהם עומדים (מימין לשמאל): הרבנים זעפרני, לוי, לאזאר, פלאטקין וקונן

הודיתי לרבנים על הביקור בישיבה, שנוסדה על מסירות הנפש של רוסיה, שנמשכת מתקופת המהפכה ואילך; ובהתאם לזה נתתי תשורה, את ספרי תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית. כיבדתי את הת' ברוך, שנבחן ע"י הרבנים, שיגיש את הספר לרב.

אח"כ הראו לרבנים את המקוה, וסיפרו על מסירות הנפש שהיתה כרוכה בבנייתה וסתימתה ע"י הממשלה ופתיחתה מחדש. הרב אליהו שוחח עם הרב לאזאר אודות אופן בנייתה ועל אופן המשכת מי הגשמים, ושבע רצון.

אח"כ חזרנו לבר"מ שבוצע בינתיים. הרב אליהו בירך את הברכות ונתינת השם, והרבנים בירכו שוב את הנימול, המוהל והמארגן.

אח"כ עלינו למשרד, שם הוגש כוס טה ומזונות לרבנים.

הר"י [אהרונוב] העלה את נושא הספרים, ושלשת הרבנים (הרב אליהו, כהן ולאזאר) פסקו שע"פ ההלכה הספרים צריכים להיות מוחזרים מיד.

הר"מ סלונים הגיע שלשום מנ"י. לנהל את כנס התמימים והשלוחים ולסדר את עבודת עזרת אחים. גם הוא התלווה לביקור הנ"ל, ואחרי הפסק בענין הספרים אמר כמה מילים על מס"נ חב"ד ברוסיה ועל העבודה המסועפת ברחבי ברית המועצות.

משם נסענו עם הרבנים לבניין ספריית לנין, כדי לומר שם כמה פרקי תהלים להביא לגאולת הספרים. הרב אליהו הציע לומר הפרקים קמ, קמד.

ניגנו את ניגון אדמו"ר הזקן ונפרדנו מהרבנים בברכה (הם נסעו משם לפגישה עם יו"ר הועדה לעניני דתות).

פרק שלוש וחמשה פגישות חשובות

בינתיים צלצל הר"י [קוגן] ללעווידוב במשרד החוץ בקשר לראיית האוסף במחסני חימקי.

לעווידוב הודיע שלא הצליח להשיג את הרשיון עבורינו, וכי אנו צריכים לדבר בזה עם מר יפימוביץ (סגנו של גובינקו).
החלטנו א"כ לנסוע אליו.

מכתבי הסנטורים

אמנם לפני כן אכתוב כמה מילים על מכתבים נוספים שנתקבלו מהסנטורים: כבר סופר לעיל שבניו של הרב"ש [קוגן] נסעו לוואשינגטון להשיג תמיכת סנטורים להחזרת הספרים. הם עברו בעת חלוקת הדולרים והרבי נתן להם ברכה להצלחה בנסיעה.

הם נפגשו עם הרבה סנטורים ואנשי הקונגרס, וכבר אתמול בבוקר הגיעו לידינו שני מכתבי תמיכה דרך הפאקס, הא' מאת הסנטור כהן, והשני מאת הסנטור קונראד.

אמנם כבר יש עוד כמה מכתבי תמיכה שעובדים עליהם כעת.

פגישה עם יפימוביץ במשרד התרבות

אחזור להחלטתינו לנסוע ליפימוביץ לשוחח אתו, בלי הזמנה. נכנסנו למשרדו וקיבל אותנו בסבר פנים יפות, אך הדיבורים לא היו לענין. בעת הפגישה רשמתי פרטי-כל:

אסיפה במשרד התרבות אצל סגן השר מר יפימוביץ
ישב אתנו עוד סגן - מר דאנגולוב

בתחילה סיפר מר יפימוביץ: מחר פגישה עם אירינה. היא לא מסרה את תוכן השיחה בפגישה.

קוגן: שמאטוב אמר שכאן נקבל את האישור לבקר במחסנים בחימקי.
יפימוביץ: חימקי? מה שיותר חשוב הוא קבלת האישור לפי חוקי כל מדינה. הבקשה לראות את הספרים צריכה להתקבל מאלו שנתנו לכם את ההזמנה - משרד החוץ של הפדרציה הרוסית.

קוגן: כמה זמן צריך בשביל הסידורים? 15 שבועות לא מספיק?
יפימוביץ: כל הבקשה היא לקבל את הספרים ולא לבדוק.

קוגן: ראשית, מדובר בספרי שניאורסאהן. זהו כמו בן שנמצא בשביה. כל העולם מביט על אופן פתרון הנושא. יש לכם הזכות והאפשרות לקחת חלק בהחזרת הספרים. אצלנו רשום יומן מכל מה שנעשה לנו כאן על ידכם.

כאן נכנס המתרגם מר פטרוב, עוזר למחלקת יחסי חוץ. קוגן חזר על דבריו באנגלית. מכאן ואילך הוא תרגם בין רוסית לאנגלית.

יפמוביץ: קשה להגיע לחימקי במחסנים הסגורים.

קונין: נשלחנו לכאן ע"י משרד החוץ להחליט על אופני סיום סידור קבלת הספרים.

יפמוביץ: הגישה שלכם אינה נכונה.

קונין: מבקשים להודיע לנו אם חושבים להחזיר את הספרים או לא?

יפמוביץ: אני יכול לשבור את האוסף, יש רק אוסף אחד בשם "אוסף פוליאקוב".

קונין אמר פרק תהלים. יצא מהמשרד ואמר תהלים בקול בפרוזודור, ואנחנו נשארנו משך זמן בפנים, והר"י [קוגן] דיבר אתו בארוכה בענין הספרים.

בסוף שאלתי: מהי הפניה שקיבל ממשרד החוץ.

והשיב: לעווידוב ביקש שירשו לי (בתור הספרן) לראות את הספרים, ואני השבתי בשלילה.

שאלתי: אם הדבר הגיע לגובינקו.

והשיב: היום בלילה אדבר בזה עם גובינקו, אך את המענה השלילי השבתי בעצמי.

כשהיה הרב"ש [קונין] בפרוזודור ניגש אליו באבושקין ואמר, שהוא רוצה מאד לעזור, אך מה יעשה שגובינקו אינו מרשה.

פגישה עם שר החוץ קוזורוב

משם חזרנו לדירה, ובשעה 4:45 התקבלנו במשרד החוץ של הפדרציה, לפגישה מיוחדת עם השר. רשמתי שם פרטי-כל בעת הפגישה:

ברבע לחמש בערב התחילה הפגישה עם שר החוץ של הפדרציה הרוסית.

ישב השר ועוד 2 עוזרים, וירוניקה, אנדריי וארבעתינו.

וירוניקה: מביאים אוכל מארה"ק. יש לנו הרבה מה לעשות בביהכנ"ס פוליאקוב. יש להאריך את אישורי הויזה עבורינו. יש לסדר לנו חשבון בנק נפרד. מצב הספרים, אשר ברונפמן ביקש להשתדל אודותם.

השר: גובינקו אמר לו שאינו מוכן לתת הספרים, רק הצילומים.

וירוניקה: סקירת האיניורקולוג. הקדושה היא בספרים עצמם ולא בצילומים. סיפור ההשתדלות.

אהרונוב: מתי דיבר גובינקו?

השר: לפני כשבועיים. ואמר שהרבנים שלכם באו למשרד שלו והתפללו שם. המצב שסיפרתם עליו זהו תקופת ה"ניו טינקינג" [קו מחשבה חדש] של מדינתנו. אולי נשתדל לערוך בקשה מאת ממשלת הפדרציה הרוסית אל הנשיא גורבאצ'וב, שיחזיר את הספרים.

*

אחרי הפגישה הזאת, החלטנו להתחיל להפיץ את החוברות באנגלית, עם יומן מאורעות 15 השבועות האחרונים. החלטנו לתת טפסים אל לעווידוב, כדי

שהוא ימסור אותם אל גורבאצ'וב ואל בעסמערטניק. נסענו למרינא רושצא, משם צלצל הר"י [קוגן] אל לעווידוב, להודיעו שהסכמנו לבקשתם לתת להם טפסים מהחברת.

הר"י [קוגן] ואני נסענו לשם. שמאטוב ירד אלינו ומסרנו לו שלושה טפסים, 2 למסור ואחד ישאר אצלם.

אמרנו להם שאלו הם הטפסים הראשונים שאנו מחלקים, מתוך תקוה שמחר יסתיים הכל בהחלטה להחזיר את הספרים, ואז נכחיד את שאר הטפסים שהכנו.

משם נסענו לכנס ה"וסירא". חשבנו לפגוש שם את הרב שאיעוויטש ולשמוע ממנו על הפגישה אצל גורבאצ'וב, אמנם הוא לא היה שם.

בעצם אף אחד מהמארגנים לא היו שם. התקיים שם קונצרט, שהוא היה גם סיום הכנס. היו שם 80- איש, שעם סיום הקונצרט הלכו כל אחד לדרכו, מבלי שהמארגנים יהיו שם לומר להם שלום.

נאספו עשרה איש והתפללו מעריב, ובזה הסתיים הכנס.

*

הרב"ש [קוגין] והר"י [אהרונוב] נסעו למשרד האמער. שם ראו מודעות של המנכ"ל החדש (אחרי פטירת הד"ר האמער), תלויות על הקירות, כי אסור לאנשים שאינם עובדי החברה להשתמש במכונות ובטלפונים.

אחרי שהאמער נפטר מונה מנכ"ל חדש, שאינו מרוצה אולי ממה שמרשים לנו להשתמש במשרד. דיברו אתו בזה, ונראה מה יהיו התוצאות.

בכל אופן יש לקוות שבקרב נחזור עם הספרים לני. ולא נזדקק יותר למשרד הזה.

*

כשסיימנו את ביקורינו בכנס, נסעתי למשרד האמער, ויחד אתם חזרתי לדירה.

הר"י [קוגן] נסע לשדה התעופה, לפגוש שתי בנות מילדי טשערנאביל, שחזרו עם מטוס אל על.

במטוס הזה הגיעו יותר משתי טון אוכל לפסח (מצה יין ודגים) עבור הסדרים שמארגנים אנשי חב"ד ברחבי רוסיה. לפי התוכנית יגיעו משלוחים דומים גם בשתי השבועות הבאים.

במטוס הזה חזרו הראשל"צ ופמליתו לארה"ק. גם הרב לאזאר והרב שאיעוויטש באו ללוות את הרב.

יום ה' [כח אדר] צהרים

במשך הלילה באו עוד 6 מכתבי תמיכה מסנטורים ואנשי הקונגרס.

בבוקר צלצלו מהשגרירות האנגלית להודיע שהתקבלה ידיעה מראש הממשלה שהוא העלה בקיצור את נושא הספרים עם גורבאצ'וב, והתקבל מכתב מיוחד

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רלה

ממנו, שנמסר עתה לגורבאצ'וב.

הר"י [קוגן] ואני נסענו קודם לביהכנ"ס במארינא רושצא, שם מסר הר"י [קוגן] לרד"ב לאזאר את הניירות הקשורות לקבלת המטען של מצרכי פסח. מסרתי לו את מכתבינו לכנס התמימים.

הוא סיפר לנו שנפגש אתמול בלילה בשדה התעופה עם הרב אליהו, שסיפר לו שדיבר עם שר הדתות הנ"ל בענין הספרים, והוא השיב שכנראה תוך יומיים יסתיים הענין לחיוב. אך אמר שגם בארה"ק יש דברים ששייכים לרוסיה ורוצים לקבלם.

*

אח"כ צלצל הר"י [קוגן] להרב שאייעוויטש, שסיפר שהוא הכין אתמול מכתב לגורבאצ'וב בענין הספרים ומסר לו ביד.

גורבאצ'וב קרא, והשיב שהוא יודע מכל הענין, והורה מיד לתת את המכתב אל סגנו טשערנאיוב, שיסיים מיד את הענין לחיוב.

טשערנאיוב השיב, שהוא עוסק בזה, ויודיע לו מהתוצאות.

פגישת וירוניקה עם גובינקו

וירוניקה מכינה עצמה כעת לפגישה עם גובינקו (שהסגן אמר לנו אתמול בין הדברים, שגורבאצ'וב הורה לה להפגש), אך אנחנו חוששים שע"י שהם יפגשו הוא יודיע לגורבאצ'וב שמנהלים דיונים, וכשיבוא בייקער יאמר לו גורבאצ'וב שהענין נמצא כעת בדיון, ושוב יודחה פתרון הענין.

הר"י [קוגן] נסע אליה (לבית אביה). הר"י [אהרונוב] עומד בקשר טלפוני, אתה ואתה ועם האב, כדי להבטיח שהיא לא תיכנס אתו לדיונים, רק לשאול אותו אם הוא עומד להחזיר את הספרים או לא.

*

בינתיים עיבדו הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] ע"י הר"י פרוס תזכיר מיוחד, שיומסר היום לשר בייקער.

הרב"ש [קונין] נוסע עוד מעט למסור את התזכיר למר קולינס, כדי שימסור את התזכיר למר בייקער.

יום ה' [כח אדר] ערב

לפועל נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] לקולינס. הוא אמר שינסה לסדר פגישה בינינו ובין השר בייקער. אוברי אמר ששמע מפעולת בני הרב"ש בוואשינגטון.

אח"כ נסעו לשגרירות הקנדית, ומסרו את החוברת באנגלית.

אח"כ נסעו ל-DHL וקיבלו את החוברת ברוסית, המודפסת בלונדון.

אח"כ נסעו ללעווידוב, ומסרו לו שני עותקים מהחוברת ברוסית.

הוא שאל: מדוע אתם לא נמצאים עתה בפגישה אצל גובינקו.

והשיבו: כי גובינקו לא רצה לראות אותנו, רק את וירוניקה. וכי אתמול דיבר

אתנו יפמוביץ שלא לענין.

הם גם אמרו שנתנו יפוי כח לוירוניקה לדון על הסידורים לקבל את הספרים בלי תנאים.

את כל זאת סיפר הר"י [אהרונוב] בטלפון. אח"כ צלצל הר"י [קוגן] להודיע שהאסיפה נגמרה (הוא עמד כל הזמן במשרד התרבות ואמר תהלים), וגובינקו אמר לה שהוא מוכן להחזיר את הספרים, אבל אמר שזה יקח זמן - עד הראשון במאי. והיא דרשה שזה יהיה מיד.

הוא אמר לה שאיננו יודע מכל המסמכים שמסרו, וכי עובדי משרדו לא הראו לו אותם, וכעת שהיא נותנת לו את המסמכים הוא יעיין בהם.

הוא גם אמר שראש הממשלה האנגלי דיבר עם גורבאצ'וב, ובייקער עומד לדבר בזה, וכתבו חוברת על הנושא, אך כל הדיחוי אינו אשמתו.

*

סטאס חזר אתמול מארה"ב. היינו אמורים לנסוע אליו היום, אך בשל התפתחות הדברים במשך היום לא יצא הדבר.

דיברתי אתו בטלפון, ומסר ד"ש מהספריה ומיצחק וילהלם, ואמר שהוא מוכן להפגש או ללכת לכל מקום שצריך - בענין הספרים. הוא מוכן לפגישה בכל זמן.

יום ו' עש"ק, ר"ח ניסן

אתמול בלילה חזר הר"י [קוגן] מוירוניקה (בבית אביה) וסיפר בפרטיות על הפגישה שהיתה לה עם גובינקו, ועל הפגישה שהיתה לה בבוקר במוס-סאוויט.

בבוקר נפגשה במוס-סאוויט עם מוזיקאנסקי ועם נתליה בקשר לביהכ"ס של פוליאקוב. הם סיפרו לה שביום הקודם היתה אצלם משלחת רבנים (שבאו לכנס של ה"ווסירא") עם הרב שאיעוויטש, לבקש שיתנו את ביהכ"ס להרב שאיעוויטש.

הם התלוננו על מה שחושבים למסור אותו לידי חב"ד. הם התלוננו על ביה"ס של חב"ד, שלא מרשים לילדים שאינם יהודים ללמוד בו.

וירוניקה השיבה, שאם ירשו, אזי ירעמו על זה כהני שאר הדתות. ומה יאמרו ההורים הגויים אם ימולו את בניהם וכו'?

נציגי המוס-סאוויט בדקו את רשימת האנשים שהתקבלה ממשלחת הרבנים - שנרשמו כקהלה של ביהכ"ס הזה, וראו שהם אותם האנשים הרשומים בביהכ"ס הגדול בארחיפוב, ופסלו את הרשימה. כך נדחתה בקשתם, והתקוה היא שבקרוב יומסר סוכ"ס ביהכ"ס לחב"ד.

בשעה 2 אחה"צ באה לפגישה במשרד התרבות. אתה נסע גם אנדריי והר"י [קוגן]. מסביב לבנין עמדו הרבה שוטרים (כנראה פחדו מהפגנה שלנו). הר"י נשאר במכונית ואנדריי רצה להכנס יחד לאספה, אבל לא הרשו לו.

התיישבו לאסיפה גובינקו, יפמוביץ, באבושקין, פטרוב ועוד. על השלחן

העמידו מכונת הקלטה.

היא אמרה שאינה מוכנה לאספה כזאת, שרק אותה הרשו להכנס ולא לאנשיה (אנדריי והר"י [קוגן]), ואילו מצד גובינקו יושבים כמה עוזרים. גם לא הסכימה לעובדה שיש כאן מכונת הקלטה של גובינקו על השלחן, ולא שלה.

היא הסכימה לשבת עם גובינקו לבד, בלי מכונת הקלטה. ישבו כשעה ושלושת רבעי.

הוא גמר את דברי התנצלותו, והזכיר את טענת היהודים שישארו הספרים ברוסיה ועוד. והיא השיבה שהיא שמעה את דבריו ומוכנה ללכת.

הוא שאל אותה מדוע אינה רוצה להשיב לדבריו, ואמרה שאינו מדבר לענין ואין מה להשיב. הוא ביקש שוב שתשיב, מדוע לדעתה הוא אינו מדבר לענין, והשיבה:

אתה אומר שהאוסף הולאם, מה המקור לדברים האלו, מה גם שכל העו"ד השיבו שמעולם לא הולאם.

אתה מדבר על טענת היהודים. הרי קיבלנו מכתבים מכל מנהיגי הקהלות כאן התובעים את החזרתם.

גובינקו השיב, שמעולם הוא לא ראה את המכתבים האלו. קראו ליפמוביץ, והוא נזף בו על כך.

גובינקו סיפר ששאיננו ושוניאור אמרו לו אישית, שלא צריך למהר בהחזרת הספרים, ושניאור אמר דברים נגד חב"ד והרבי.

היא שאלה אם יש לשאיננוטש בקשות משלו מגובינקו, שלכן לא רוצה לערב עוד בקשות שיש לחב"ד. גובינקו הודה בזה.

היא אמרה לו שראתה בזכרונות המאסר, שהרבי כותב שבזכרונות עומד איך שארונות הספרים עומדים בבית, והקדושה שבהם, וזה לקח את לבה.

הוא השיב לה, שגם אצלו יש אותה הרגשה. הוא סיפר שהוא נשאר יתום קטן, והורים יהודים לקחוהו לביתם, וכעת הוא מפחד שיאמרו עליו שהוא ציוני ולכן מחזיר את הספרים.

בסוף אמר: אני יודע מבקשתו של ראש הממשלה האנגלי מייג'ור, ותוכנית בייקער לדרוש את הספרים, אך לא זה ולא תמיכתו של גורבאצ'וב ישנו את דעתו, רק כאשר אחליט להחזיר את הספרים, אזי אכין טופס, שגורבאצ'וב יחתום עליו והספרים יחזרו. אם אני לא אהיה כאן יעשה זאת באבושקין.

סידור כל הענין יומסר לפטרוב, שמחר בבוקר תיפגש אתו וירוניקה, ויסדרו את תוכנית החזרת הספרים, אחרי שתביא סעט של כל המסמכים ותראה לפטרוב.

אח"כ סיפרו לה באבושקין ופטרוב, שהביקור שלנו אצלם ביום הקודם השאיר אצלם רושם חזק וחיובי, בראתם המס"נ שלנו על ענין שאנחנו משוכנעים בצדקתו.

לקראת הפגישה המיועדת היום בבוקר בין וירוניקה לפטרוב, ביקשה ממני

יומן השליחות המיוחדת

רלח

וירוניקה שאכין עברה סעט של מסמכים. נסעתי למשרד האמער, צלמתי סעט והבאתי לה (בבית אביה).

*

במשך הלילה התקבלו עוד כ-20 מכתבים מסנטורים, שמשיגים אותם בוואשינגטון 6 בניו של הרב"ש [קונין], ע"י פגישות במשך כל היום במשרדים, ברכבת ובמעלית של בית המחוקקים.

גם היתה השתדלות גדולה לסדר עבורינו פגישה עם בייקער היום. הרב"ש [קונין] דיבר כעת עם אוברי, ואמר שהם קיבלו המון מכתבים מהסנטורים בוואשינגטון, אך בקשר לפגישה עדיין אין החלטה.

בין השעה 11 לבין 11:30 יהי' ברור אם נוכל לפגשו לערך בשעה 12.

בינתיים הכינו, במשך הלילה ע"י הטלפון, הרב"ש [קונין] הרי" [אהרונוב] עם הר"י פרוס, תזכיר נוסף עבור בייקער, בו מסופר על הפגישה אתמול עם גובינקו, ושעדיין נראה שהוא מנסה לעכב, אף שלפועל יכולים אנו לחזור מיד עם הספרים.

פגישה עם דניס רוס

יום ועש"ק [ועד"ח ניסן], צהריים

יושבים אנו כעת במשרד האמער ומצפים לפגישה עם השר בייקער, שהתאשר לנו שתתקיים בשעה 1:45 בבנין הזה שאנו בו כעת במרכז האמער.

לשעה 3 אחה"צ מיועדת הפגישה בין בייקער וגורבאצ'וב.

התקוה היא, שאז יוחתם הצו להחזרת הספרים, בשעות האחרונות של חודש אדר, מתאים למענה כ"ק אדמו"ר שליט"א אלינו "שהמשך ההשתדלות באדר יצליח לפידיון הספרים".

לקראת הפגישה צלמתי 7 עותקים, סעטים של קרוב ל-40 מכתבי התמיכה שקבלנו עד עתה מהסנטורים, חלקם מיועד לגורבאצ'וב, חלקם לבעסמערטניק וחלקם לבייקער.

*

דברתי בטלפון עם וירוניקה, לפני יציאתה למשרד התרבות, שם היא נפגשת בשעה 11:30 עם גובינקו, פטרוב ותומרקין, כדי לעבד ביחד את אופני החזרת הספרים.

*

היום מתחיל ברוסטוב כנס תלמידי הישיבות ברחבי ברית המועצות. זה יוממשך עד יום א' בערב, שאז חוזרים כולם למוסקבא לכנס השלוחים ברחבי ברית המועצות, שיתקיים בימים ב-ד.

ביום ב' בערב אמור להתקיים החלק הכללי של הכנס, הפתוח לקהל, באולם שבמלון קוסמוס. התקוה היא שעד אז נוכל לשנות את התוכנית, ולהפוך את החגיגה הנ"ל לסעודת הודאה עבור החזרת הספרים.

ביום חמישי הבע"ל, אמורה להתקיים בואשינגטון החגיגה השנתית לכבוד הרבי שליט"א, להכרזת יום החנוך בי"א ניסן.

תקוותינו חזקה שעד אז יוכלו לחגוג באותו מעמד את חגיגת החזרת הספרים, ונתינת תודה לסנטורים שנתנו את תמיכתם למבצע הזה של חזרת הספרים.

יום ועש"ק, שעה 4 אחה"צ

נפגשנו עם סגנו של בייקער, מר דניס רוס, כחצי שעה, מיד לפני נסיעתם לפגישה עם גורבאצ'וב.

רשמתי בשעת מעשה פרטי-כל, ומועתק בזה:

השתתפו בפגישה גם מר קולינס, ועוזר בשם דאווי.

רב"ש: הענין צריך להסתיים היום. הוא הציג את כולנו וסיפר את סיפור ההשתדלות.

רוס: בייקער דיבר עם בעסמערטניק, והוא ענה שהשתדל ואינו יכול לעזור כלום כי גובינקו לא מרשה, כי טוען שזה הולאם, ואם יחזירו, יהיה זה תקדים להחזרות נוספות.

רב"ש: זה מעולם לא הולאם, כמבואר בניירות של איניורקוליג.

רוס קרא חלק מסקירת האיניורקוליג, ורב"ש המשיך: אח"כ טען שהיהודים רוצים שישאר כאן, ואח"כ טען שזה שוה הרבה כסף, והכל שקר. טשערנאיוב אמר שגורבאצ'וב הורה להחזיר וגובינקו עצר בעדו. אנחנו לא עוזבים בלי הספרים. גם ראש הממשלה האנגלי העלה את הנושא בשיחתו עם גורבאצ'וב.

רוס: ומה השיב?

רב"ש: ענה תכתוב לי הפרטים.

רוס: וזה נעשה?

רב"ש: אתמול התקבל אצל גורבאצ'וב מכתבו. שיאמר בייקער לגורבאצ'וב שכל הסנטורים אינם יכולים להבין מדוע הספרים לא מוחזרים. הספרים שייכים לארה"ב.

רוס שאל אצל קולינס, אם דיבר עם שר התרבות, וקולינס ענה, שהוא אומר את אותו הסיפור של הלאמה וכי"ב.

אח"כ שאל רוס מה אמר שר המשפטים, והשיבו לו שאמר, שאם ישאלוהו יאמר שלא היתה כאן הלאמה וצריך להחזיר.

ר"י: היום פגש גובינקו את וירוניקה. כל הזמן לא רצה לפגוש וכעת הסכים לפגוש אותה כדי שיוכל לאמר לגורבאצ'וב שהענין נמצא בדיון, ועי"ז רוצה לדחות את ההחלטה.

*

משם חזרנו למשרד האמער. משם צלצלתי לוירוניקה, שסיפרה מהפגישה שלה היום עם גובינקו ופטרוב (תומרקין היה טרוד בהכנות האספה בין בייקער וגורבאצ'וב).

גובינקו השיב שכעת מבין שלא היתה הלאמה וצריך להחזיר. הוא נוסע לחו"ל מחר, ויחזור בעוד שבוע, ואז יסדר את ההחזרה.

היא השיבה לו, שבייקער נפגש אתנו כעת, והולך לדבר בזה עם גורבאצ'וב. אם גובינקו רוצה שהכל יעבור בשלום, יכול להודיע לגורבאצ'וב את החלטתו.

הוא השיב, שזוהי עצה טובה, וכי הוא הולך לדבר עם גורבאצ'וב בנושא.

אח"כ ישבה עם פטרוב ומסרה לו את המסמכים, וגם מכתב שהכינה עבור גובינקו, שיסדר את אופן החזרת הספרים. פטרוב צילם את מה שכתבה, כדי שיכין עפ"י את הנייר לגובינקו.

אח"כ ביקשה שיוכלו להתחיל לארוז את הספרים מיד - לפני חזרתו של גובינקו מחו"ל. פטרוב אמר שידבר בזה עם גובינקו, ומחר ישיב.

- כאשר תסתיים האספה בין גורבאצ'וב לבין בייקער כבר יהיה שבת; לכן שכרנו (הר"י [קוגן] שכר, כי יש לו ויזה) חדר מרווח במלון מעז'דונאראדנא, ששם נשבות א"ה, ובלילה נוכל לברר את התוצאות.

פגישת בייקער עם גורבאצ'וב

מוצש"ק פר' החדש, במלון מעז'דונאראדנא

זה עתה הודיע ר' רפאל, אביה של וירוניקה (היא נסעה פתאומית ללנינגרד, כי אמו של אנדריי חלתה מאד), שגובינקו החליט להשאר כאן (לעומת תוכניתו הקודמת לנסוע לשבוע), ולסיים את הניירות של החזרת הספרים. וירוניקה שמעה זאת מפטרוב (סגנו של גובינקו) ומאיוואנוב (סגנו של בעסמערטניק).

כעת נשאר רק לחכות ולראות מה ילד יום, ולהיות מוכנים להמשיך ההשתדלות במקרה הכי גרוע.

כעת אספר קצת ממה שעבר עלינו בשבת במלון:

עם כניסת השבת באו אלינו גם וירוניקה ואנדריי, בתקוה לשמוע תוצאות טובות מהפגישה בין בייקער וגורבאצ'וב. הפגישה הסתיימה בין 6 ל-7. הם חזרו למלון, וכעבור זמן קצר יצאו שוב למסיבת עתונאים עם בייקער ובעסמערטניק. ראינו אותם בצאתם.

נמסר לנו שבמסיבת העתונאים לא נזכר כלום מהספרים, ויתר הפרטים לא שמענו מאנשי בייקער, כי ממסיבת העתונאים נסעו לבית השגריר (ספאסו האוז) ושהו שם כמה שעות.

לערך בשעה 1 לפנות בוקר חזרו משם. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] חיכו להם בדרך (בקומה ה-12), שבו הם מתאכסנים, ומצאו דרך איך שהמשמר לא יפריע להם).

כאשר עברה המשלחת פנה הרב"ש [קונין] ואמר: אדוני השר, ברצונינו להודות לך עבור עזרתך בענין החזרת הספרים.

השר השיב: עסקנו בזה כמה פעמים היום, ומקוים להמשיך ולהביא לידי גמר.

הרב"ש [קונין]: ד"ש מידידינו ג'רי וויינטראוב.

היום בבוקר הלכנו, הר"י [קוגן] ואני, לביהכנ"ס. הרב"ש [קונין] והר"י

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רמא

[אהרונוב] נשארו לחפש הזדמנות לפגוש את אנשי השר בייקער, ולשמוע מהם את תוצאות הדיון בענין הספרים.

בשעה 9 ראו את המשלחת עוזבת את המלון. הרב"ש [קונין] אמר לדניס רוס: שמענו שגובינקו החליט להחזיר את הספרים.

רוס השיב: אלינו עדיין לא הגיעו ידיעות אלו.

אח"כ ביקשו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] בחדר העתונים, שיבקשו לאתר את מר דאווני, שיברר אצל דניס רוס, מה הן התוצאות בקשר לספרים.

כעבור זמן הודיעו בשם דאווני בשם רוס, שדיבר בזה עם בייקער, שמעת הפגישה אתמול באמצע הלילה, לא הגיעו לידם ידיעות נוספות, אך הם משוכנעים שאחרי כל ההשתדלות בתוקף במשך יום השישי, שאין מקום לספק באמיתיות השמועה ששמענו שגובינקו עומד להחזיר את הספרים.

אח"כ מסרו (ע"י חדר העתונאים הנ"ל, ע"י גברת שערל פיוסי) חוברת על ילדי טשערנאביל ועל הפעילות בקאליפורניה עבור מר בייקער, והגדה של פסח עבור מר רוס.

כעבור משך זמן הודיעו ואישרו כי הספרים נשלחו להם, אמנם בתוכניתם לא לחזור יותר היום למלון, ולכן לא יוכלו להפגש.

מיד אחרי צאת השבת טלפנו לר' רפאל, וקיבלנו את הידיעות הנזכרות.

רצינו לדעת יותר פרטים. צלצלתי לסמילנסקי לברר במשרד התרבות מה נשמע, ואמר שבאבושקין לא נמצא במוסקבה, לכן יצלצל ליפמוביץ לשאול.

אח"כ צלצל חזרה והודיע שיפמוביץ לא יודע מאיזושהי פעילות, לאשר את החזרת הספרים. הוא גם אמר שגובינקו מתכוון לנסוע לחו"ל לשבוע ואח"כ יוצא לחופשה למשך זמן. א"כ נשאר שוב המצב בלתי ברור כלל.

פרק שלושים וששה ימי כנס השלוחים

איגוד קהלות חב"ד ברוסיה

יום ב', ג' ניסן, בוקר

אתמול עבר עלינו כל היום בדומיה חרישית בענין הספרים. יום ראשון הכל סגור. וירוניקה בלנינגרד, בייקער ופמליתו טסים לארה"ב ולנו אין דרך לקבל אינפורמציה נוספת.

אני נסעתי לביהכנ"ס במארינא רושצא, שם עזרתי לרד"ב לאזאר בכתיבת תוכנית כנס השלוחים.

גם דיבר אתי בקשר לאיגוד קהלות חב"ד ברוסיה, אם כדאי להכריז עליו בעת הכנס ולאשרו במשרדי הממשלה.

הוחלט שיטלפן להר"י [אהרונוב] לבקש אסיפה בנושא הזה, בין חברי אגו"ח, ועד אנ"ש ופעילי עזרת אחים.

האסיפה נקראה למשרד האמער. היא התחילה בערך בשעה 9 והשתתפו בה 4 חברי המשלחת, הרד"ב לאזאר, הרמ"ח ליון, הר"ז קורבסקי, הר"א קאמישוב והר"א שענציס.

5 האחרונים ביארו את הכרח יסוד האיגוד מיד עתה, כי:

(א) ה"ווסירא" (ששונה שמו ל"ווצירנא", כדי שיוכלו להכלל בו גם ארגונים לא דתיים), שמר פידרובסקי עומד בראשו, משתדל לקבל אישור רשמי מהממשלה, אשר הם מייצגים את הדת, ומעתה אין רשות לשום קהלה להפתח, להביא נציגים ומזון וספרים וכו' - כ"א ע"י אישור מהארגון הנ"ל, כך שכל פעילות חב"ד תהי' תלויה רק בהם. הדרך היחידה שנישאר עצמאיים היא כאשר נאשר את האיגוד הנ"ל - לפני שהם יירשמו כמייצגים היחידים של דת ישראל בכל רוסיה.

(ב) כדי לייסד איגוד כזה צריך שיהיו כאן נציגים מהקהלות, וזה שייך רק כעת בעת הכנס.

(ג) יש עוד כמה סיבות שאם תידחה פתיחת האיגוד כעת יהיה מאד קשה לפתחו אח"כ.

הסיבה היחידה לשלילה, כי אולי פידרובסקי ינקום על פעולה זו, ויפריע לפעילות חב"ד ברוסיה. ואולי יש עוד סיבות לשלילה, שלא ידועים לחברים הנ"ל.

הוחלט שהם ירשמו את הסיבות לחיוב ולשלילה בכתב ויתנו לנו.

אנחנו לא מתחייבים להחליט בנושא, וגם עצם האספה היתה בלתי רשמית, כי איננו רוצים להסיח דעתנו ממטרת שליחותינו לנושאים אחרים.

בכל אופן היתה דעת כולם נוטה לחיוב רישום איגוד כזה במשרדי הממשלה ומיד.

*

בהיותינו במשרד האמער, סיפר לנו הר"י [קוגן] (ששהה במשך היום במשרד אג"ח), שאיש הק.ג.ב. שבבנין ההוא (שסיפר לו פעם פרטים חסויים בקשר לגובינקו, כמסופר לעיל), צלצל לו לשם, והודיע לו (שהוא מחפש אותו כבר כמה ימים, שרוצה לספר לו), שהתקבלה ההחלטה להחזיר לנו את הספרים.

כאשר חזרנו לדירתנו צלצלו בני הרב"ש [קונין] וסיפרו, שניגשו ביחד לקבלת דולרים, וביקשו ברכה עבור המשלחת, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

ברכה והצלחה אין וואשינגטון, זאל זיין אין א גאנצן אופן, כולם ביחד, בשורות טובות מתוך שמחה וטוב לבב. א כשר'ן און א פריילעכן פסח.

התקוה היא חזקה שהיום הוא היום שבו תינתן ההוראה הרשמית בכתב לספריה, להחזיר לנו את הספרים.

יום ב', ג' ניסן, ערב

כל היום היינו במתח, אך בשו"ט בענין הספרים עדיין לא התקבלו.

הר"י [קוגן] צלצל היום למשרד התרבות והתחילו שוב לדבר על ועדה שתחליט בענין הספרים.

דיברו עם אוברי מהשגרירות (קולינס נסע לארה"ב) שיברר את המצב. הוא דיבר עם באבושקין, וגם הוא אמר שמכינים ועדה (אוברי ביקש שלא להזכיר את שמו בתזכירם).

שוב התחילו להכין תזכיר לסנטורים ועוד, ונראה מה ילד יום.

*

בינתיים הגיעו היום התלמידים השלוחים מרוסטוב, לכנס השלוחים שיתחיל מחר בבוקר. ניצלתי את היום הזה לנסוע אתם לכמה מקומות.

לקחתי אותם (באוטובוס שכור) לספריה, שם אמרנו פרק תהלים לגאולת הספרים, וטיילנו מסביב לספריה.

אח"כ הלכתי אתם למשרד אג"ח, לככר אדומה ולקרמלין. בכל מקום אמרנו תהלים וברכות לגאולת הספרים.

משם נסענו לביהכנ"ס הגדול (ששם נמצא גם ביה"ס של חב"ד, אלא שבאותה שעה כבר סויימו הלימודים של היום), ומשם נסענו למלון מולודו'נע (קרוב לדירתנו) ששם מתאכסנים כל השלוחים ושם מתקיים עיקרו של הכנס.

התוועדתי שם קצת עם התלמידים השלוחים, וחזרתי לדירה.

*

נחזור לנושא הספרים. הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] נסעו לשוחח עם סטאס. הוא מאד שבור מהמצב הכללי. ובקשר לספרים אמר שינסה לברר את המצב לאשורו ע"י פרימאקוב, ויודיע אחר הצהרים.

כשחזרו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] ישבנו לדון בהמשך ההשתדלות, והוחלט שנחכה לשיחה עם וירוניקה, ונחכה לשמוע מחר מסטאס, ואז נפנה אל

העיתונות בברית המועצות, ובמכתב נוסף לסנטורים.
[דא"ג, היום התקבלה בקשה ממשרד האמער, שעד שנקבל רשות מיוחדת, שלא נשתמש במשרד שלהם].

*

אח"כ דנו בקשר לאספה של אתמול בלילה. ובהקדים:
היום שאלו אותי הרד"ב לאזאר והר"מ סלונים, מהי החלטתינו. והשבתי שאיני יכול להשיב בשם הנהלת אגו"ח, ואיני בטוח אם תבוא החלטה מאגו"ח. הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] הודיעו לרד"ב שמחכים לסקירת המצב בכתב, כפי שהוחלט אתמול בלילה.

כנס השלוחים בברית המועצות

יום ד', ה' ניסן, בוקר

אתמול בבוקר התחיל כנס השלוחים ברחבי ברית המועצות.

השלחן הראשי בכנס השלוחים

מימין לשמאל, הרבנים: קרסיק, מושקוביץ, לוין, אבלסקי (נואם), סלונים, לאזאר, קורבסקי, ברוק

הר"י [קוגן] ואני השתתפנו כל היום בכנס. לפני ההפסקה של אחרי הצהרים נאמתי בענין ספרים שבבתי הכנסת ברחבי רוסיה, ובענין הרחבת ספריית אגו"ח בני.³⁰¹

301 נקודת הדברים שאמרתי היא, שאני נמצא כאן למטרת שליחות מיוחדת של גאולת אוסף ספרי רבותינו, ואיני רשאי להתעסק באוסף ספרים עתיקים שמתגלגלים בבתי כנסת שברחבי ברית המועצות. ואלו שרוצים לעסוק בזה, יכולים לעשות זאת על דעת עצמם.

בערב היה "בנקט" פתוח לקהל. השתתפו בו גם ארבעת חברי המשלחת, וכולם נאמו.

שיחה עם החסיד ר' רפאל ברוק, בעת כנס השלוחים

בנאומו הדגשתי את השינוי הגדול שבין התקופה שעליה כתבתי את הספר "תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית" ובין עתה שיושבים כאן בכנס השלוחים. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] היו טרודים כל היום בקשר טלפוני לאנגליה ולארה"ב, להגדיל את הלחץ של ממשלת ארה"ב והסנטורים שיחזירו את הספרים. הכינו מכתבים לסנטורים, לשלוחים (שעומדים להפגש עם הסנטורים היום, במסיבה לרגל יום החינוך) ועוד. הקשר הטלפוני הזה המשיך גם אחרי חזרתם מה"בנקט", במשך רוב שעות הלילה.

דיווחים מוואשינגטון ומלונדון

ע"י מר עפשטיין (י"ר הקאונסיל של הסנט בארה"ב) נודע (ע"י בניו של הרב"ש [קונין]) תוכן דיבורי השר בייקער עם בעסמערטניק:
אחרי שבסמערטניק השיב לו שגובינקו לא רוצה להחזיר את הספרים, בטענות הלאמה ו"תקדים", השיב בייקער:
לא איכפת לנו באיזה דרך תחזירו, ולו יהא בהשאלה בלתי מוגבלת, אבל שיוחזר!

מר עפשטיין אמר, שאת תוכן דברי בייקער עם גורבאצ'וב עדיין לא ראה.

ובקשר לתוכנית לקומם את הסנטורים, בדרישה מדוע לא נענתה עדיין ממשלת בריה"מ לבקשת בייקער, השיב, שכדאי לחכות עד שיתקבל מענה רשמי מממשלת בריה"מ לבייקער. ובכל אופן יעיין בנושא וישיב מחר.

שיחה עם מר מאקסוול

כיון שהלחץ והבקשה מממשלת ארה"ב ואנגליה לא הועילו עדיין, אבל קירב בודאי את ההחלטה להחזיר את הספרים, השתדל הר"פ וואגל, והצליח לקשר בטלפון את הרב"ש [קונין] עם מר מאקסוול (שנמצא כעת בנ.י. לרגל קניית ה"דיילי ניוס").

הרב"ש [קונין] הסביר לו שכעת הכל כבר נעשה והוא היחיד שיכול לבצע את החזרת הספרים ע"י שיבוא וידבר בזה דברים ברורים עם גורבאצ'וב.

אחרי שיחה קצרה (שהזכיר בה גם את התוכנית לבקר אצל הרבי שליט"א), אמר שלוקח על עצמו את ביצוע הדבר, ולהתראות בקרוב במוסקבה. ויה"ר שיהא כל הנ"ל באופן של נסי נסים נעשו לו³⁰².

יום ו', ד' ניסן, בוקר

אתמול לא כתבתי, שהייתי עסוק בקריאת הספר "ימי מלך" ח"ב וח"ג ועוד. וכעת אשתדל להשלים.

אתחיל עם הידיעות הכלליות בקשר לספרים:

וירוניקה הודיעה (ע"פ ידיעות מאיוואנוב) שהשר בייקער דן בנושא הספרים רק עם בעסמערטניק ולא עם גורבאצ'וב.

היא דיברה אתמול שוב עם טשערנאיוב ואמר שהוא עצמו קרא את מכתב רה"מ מייג'ור לגורבאצ'וב, והאחרון השיב שהוא עוסק בנושא, וכשתהיה לו ידיעה משר התרבות יודיע לו.

טשערנאיוב גם אמר, שהוא מתפלא שעדיין לא מרשים לנו לראות את הספרים, וישתדל להבטיח שירשו לנו לגשת מיד לספרים.

היא דיברה גם עם איוואנוב, ואמר שבעסמערטניק הודיע לגורבאצ'וב שהלחץ המדיני בנושא הספרים הולך ומתגבר, ושזה נעשה ענין בין לאומי.

גם אתמול דיבר בזה שר החוץ האנגלי דאגלאס הירד עם בעסמערטניק, בהמשך לשיחת ומכתב ראש הממשלה מייג'ור. פרטי השיחה לא ידועים ברור. את הידיעה הזאת הודיעו לרב"ש כשהיה בשגרירות האנגלית אתמול (לקבלת ויזה עבור וירוניקה לאנגליה - כדלקמן). השגריר ראה אותו וביקש להודיע לו כנ"ל, ע"י המזכירה קערין בראון.

וירוניקה נפגשה שלשום עם פטרוב, שאמר לה שעדיין עוסק בהכנת הניירות בקשר להחזרת הספרים, אמנם גובינקו הועיד ועדה לדון בנושא ולהגיע להחלטה לראשון במאי. בראש הועדה העמיד את וואליק (מנהל הספריה), וכעת נסע, הוא ופימוביץ, לספרד לשבוע, ואחרי שיחזור משם מתכוון

גובינקו לנסוע עם גורבאצ'וב ליפאן.

לאור כל הנ"ל חושבת וירניקה שחשוב שגם מרת טאטשער תעלה את הנושא עם גורבאצ'וב, כי הם היו תמיד ביחסים טובים.

היא הציעה שהיא עצמה תיסע לאנגליה לדבר בזה עם טאטשער. לכן השתדלו אתמול בסידור הויזה עבורה. היו בביתה (אצל אביה) ובשגרירות האנגלית פעמיים.

אתמול התקיימה חגיגת יום החינוך, לקראת "א ניסן בוואשינגטון. כמה סנטורים אמרו בנאומים שלהם שעבודת ה"לאבי" בענין הספרים היתה מוצלחת מאד, והבטיחו להמשיך להשתדל עד אשר יחזרו הספרים.

שלשום עיבדו הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] כמה תזכירים עם הר"י פרוס, לסנטורים, למאקסוול ועוד. בינתיים נשמע (ממקורות בלתי מוסמכים) שמאקסוול עומד להגיע הנה היום.

שאלת איגוד קהלות חב"ד ברוסיה

כבר סופר לעיל על שאלת איגוד קהלות חב"ד ברוסיה. החמשה שישבו אתנו כתבו לנו את השאלה, את הסברות לחיוב והחשש שיש בזה. שלשום קיבלנו מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א:

קצת רוב עסקי חב"ד הבקאים בכיר"ב.

אזכיר על הציון.

כשנתקבל המענה היה זה בעת הועידה האחרונה של כנס השלוחים. הלכנו לשם ארבעתינו. כ"א מאתנו אמר כמה דברי התעוררות לשלוחים (בועידה הזאת השתתפו רק השלוחים, ולא שאר האורחים), ואח"כ ישבנו עם הרד"ב לאזאר ועם הר"מ סלונים לדון בנושא.

הוחלט לפנות לעו"ד הבקיא בנושא, שיעיין וימליץ, ואח"כ יפנו לכמה עסקי חב"ד הבקאים בכיר"ב.

עם ר' ברוך אבערלענדער

קעת אעבור לסדר היום שלי ביומיים האחרונים:

לכנס השלוחים בא גם הר"ב אבערלענדער השליח לבודאפעסט. הוא בא במיוחד לכנס, והביא אתו את ח"ב וח"ג של הספר "ימי מלך" שהופיע זה עתה. הוא היה פה רק יומיים וחזר, ואני מאד רציתי לקרוא את הספרים, שודאי יועיל לי לעבודת העריכה שאני עסוק בה.

התמסרתי במשך יום שלם לקריאת שני הכרכים. בזה הייתי עסוק כל היום הרביעי (חוץ מהשעה שניגשנו לדון בדבר איגוד קהלות חב"ד כנ"ל), ובבוקרו של היום החמישי.

אח"כ נפגשתי עם הר"ב אבערלענדער, ונסעתי אתו לטייל ולשוחח. ביקרנו במשרד אגו"ח, בככר אדומה ובספריית לנין, ומשם נסענו לשדה התעופה, ללוותו ולעזור לו בסידורים שם.

חזרתי משם למארינא רושצא, וביקשוני ללמוד קצת עם התלמידים אודות הסדר של פסח³⁰³. הצעתי לערוך להם "סדר לדוגמה". נקבע הדבר לסדר החסידות של הלילה. ה"סדר לדוגמה" בישיבה התקיים משעה 7:30 עד 9 בלילה.

הארכת הויזות

הויזות שלנו כבר הסתיימו מזמן. בעת פגישתינו עם שר החוץ של רוסיה, דובר על הארכת הויזות. אמנם מסיבות טכניות נדחה הדבר לאתמול.

נסעתי לשם כך פעמיים למשרד החוץ של רוסיה. בפעם הראשונה כדי למסור את הדרכון והויזה לאנדריי, ובפעם השניה כדי לקבל את הויזות המוארכות (שלי, של הרב"ש [קונין] ושל הר"י [אהרונוב]). אמנם אחרי צפיה שנמשכה כחצי שעה הודיעו לי, שלא יהיו מוכנים עד מחר, ונסעתי משם לעריכת ה"סדר לדוגמה" כנ"ל.

נסיעת וירוניקה ללונדון

מוצאי שבת הגדול

אתמול ביליתי את רוב היום בצפיה במשרד השגרירות הבריטית, לקבלת ויזות עבור וירוניקה ואנדריי לאנגליה. הם נסעו לשם אתמול בערב כדי להשתדל לשכנע את טאטשער, שיש לה קשרים טובים עם גורבאצ'וב, שתשפיע עליו בענין הספרים.

הר"י [אהרונוב] עמד כל היום בקשר טלפוני לזרז את השגת הויזה הנ"ל. הר"י [קונין] נסע לשדה התעופה לשחרר את משלוח המזון לפסח שהתקבל מארה"ק.

הרב"ש [קונין] נסע בתחילה אתי לשגרירות הבריטית, אמנם אחרי שראינו שזה יקח זמן רב, הוא חזר ואני נשארתי לחכות.

אכזבת השגרירות האמריקאית

היתה לו אתמול בצהרים פגישה עם מר יולינס בשגרירות האמריקנית (מר קולינס נמצא כעת בארה"ב, וקבעו בשגרירות את יולינס שיפגש עם הרב"ש [קונין]).

מר יולינס אמר לו שהוא מודיע בשם הסטייט דפארטמנט, כי מר בייקער העלה את נושא הספרים (לא רק עם בעסמערטניק, אלא) גם בשיחתו עם גורבאצ'וב.

---

303) חלק מתלמידי הישיבה התקרבו ליהדות במשך השנה שעברה, ועדיין לא ראו "סדר של פסח" בימיהם.

חלק מהם נשאר בישיבה לימי הפסח, וחלק נוסע לעזור לשלוחים בארגון סדרים פומביים. לימוד בע"פ את דיני הסדר לא יהי מובן כ"כ לתלמידים שמעולם לא ראו "סדר של פסח". לכן ערכתי להם "סדר לדוגמה", ובשעת העריכה ביארתי לפנייהם את התוכן, ואת פרטי ההלכות הקשורות לכל פרט שאני עורך.

כעין זה עשיתי גם בשנה הבאה, כמסופר לקמן פרק עג, ביומן ג' ניסן תשנ"ב.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. **רמט**

הוא גם אמר שאתם רואים שהולכים לקראתכם, והראו לכם את הספרים. ענה הרב"ש [קונין]: זאת היתה התקוה וההבטחה של אנשי משרד החוץ, אמנם אנשי משרד התרבות בשום אופן לא הרשו זאת, ולא הראו לנו. מר יולינס השיב, שזוהי הפתעה בלתי נעימה לו. הוא קיבל הבטחה זו מטשערנאיוב וידבר אתו שוב.

בסוף הוא הבטיח שיש השתדלות גדולה מהסטייט דיפארטמענט לשכנע את הממשל כאן שיחזירו את הספרים, וכי ידבר בזה בפרטיות עם השגריר מאטלאק.

היום בלילה שוב דיבר אתו הרב"ש [קונין], ויולינס סיפר לו שיש למאטלאק פגישה עם טשערנאיוב ביום ב' הבע"ל, וידבר אתו גם בענין הספרים.

*

השבת עברה עלינו כרגיל. אתמול בלילה נשארנו בדירה. היום הלכנו לביהכנ"ס וחזרנו אחרי מנחה, שהיתה אחרי ההתוועדות.

יום א', ט' ניסן, בוקר

במשך הלילה היו כמה טלפונים לחו"ל, והעיקרית שביניהם, שיחה עם הר"נ גורארי', שאמר שיש לו ידיעות, שבי"א ניסן תהיה ההכרזה ע"י גורבאצ'וב, שלכבוד יום ההולדת של כ"ק אדמו"ר שליט"א מחזירים לו את הספרים. מי יתן והיה.

פרק שלושים ושבעה נסיעת הרב"ש קונין ללאס-אנג'לס

יום א' ט' ניסן צהרים

יש כאן התפתחות מרחיקת לכת:

לפני השבת דיבר הרב"ש [קונין] עם ג'רי וויינטראוב, כי הוא מוכרח לעשות משהו להוציאני מכאן עם הספרים, כי בלי הספרים לא נוסעים, ושהוא נשבע בס"ת על כך. ג'רי טען שאין טעם שישאר כאן לפסח, ושכדאי לחזור והספרים יבואו אח"כ.

בסוף כתב ג'רי אל כ"ק אדמו"ר שליט"א את כל הענין, והרבי השיב לו שגדול זכותו שעוסק בענין הספרים, לו ולב"ב, ושהעיקר שיבואו בהקדם. ובקשר לרב"ש, התקוה היא שיהיה בחה"פ בביתו.

יחד עם זה קיבל הרב"ש [קונין] פתקה מהרבי שליט"א:

לדעתי כדאי שיחוג חה"פ עם ב"ב בלאסאנג'לס.

הרב"ש [קונין] שאל בקשר אלינו, והר"ל גרונר השיב שאין לו הוראה בזה.

יום ב', י' ניסן, בוקר

זה עתה חזר הר"י [קוגן] מלנינגרד. הוא נסע במוצש"ק כדי לשחוט שם עופות לפסח. הוא הביא אתו כמה עופות שחוטים ודגים, שנצטרך לעצמנו אם נישאר גם אנחנו כאן בפסח.

אתמול עברו בניו של הרב"ש [קונין] בחלוקת הדולרים, וביקשו ברכה שנחזור ל"א ניסן יחד עם הספרים. הרבי השיב:

אמן, זאל זיין אין א אופן פון לכתחלה אריבער. בשורות טובות.

וכעין זה אמר לכל אחד מהם.

שיחה טלפונית עם גובינקו

אתמול התברר שלובימוב נמצא כעת בספרד, ששם נמצא עתה גם גובינקו. הר"י [אהרונוב] בירר ע"י משרד צאגו"ח בארה"ק את מלון המצאו, ואח"כ התקשרה אליו וירוניקה מלונדון.

לובימוב השיב, שגובינקו נמצא אתו באותו חדר, ומסר לידי את הטלפון.

גובינקו אמר, שכעת הוא טרוד, וכי תוך יום או יומיים הוא יחזור למוסקבה ואז יסדר את החזרת הספרים, שדנה בזה הועדה, ומקוה שעד הראשון במאי תהיה להם החלטה.

השאלה נצחית

יום ג', יום הבהיר י"א ניסן, בוקר

איני יודע במה להתחיל את אירועי היום האחרון. אמנם א חשוב שהכי חשוב שבהם הוא מה שסיפר הר"ל גרונר, שדיבר עם מאלקאם הונליין (מידידי חב"ד ומקורב למלכות בוואשינגטון) בענין הספרים.

רנא שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

הונליין דיבר בנושא עם הנשיא בוש ועם השר בייקער. שניהם יודעים על כל פרטי הפרשה.

בייקער אמר לו, שכל אנשי הממשל בקרמלין, גורבאצ'וב, שר המשפטים, שר החוץ, איניורקוליג, ואולי גם שר התרבות, כולם משוכנעים בצדקת החזרת הספרים לחב"ד; אלא שהם מפחדים, שאם יחזירו את הספרים לחב"ד יבואו עוד אלפי דרישות דומות, כי רוב אוצרות המדינה הם מולאמים או מוחרמים. הדבר היחיד שהם יכולים להסכים זהו לתת את הספרים לחב"ד בהשאלה נצחית. ואת זה הוסיף בייקער, שאם חב"ד תסכים לכך, הוא מוכן להבטיח את החזרת הספרים.

הר"ל גרונר סיפר הכל אל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהשיב, שזה מופרך לגמרי, שהרי הספרים שייכים לחב"ד, וצריכים להיות מוחזרים לה.

פגישה עם לובימוב וגובינקו בספרד

אעתיק קטע ממכתב שכתבנו אתמול, הר"י [אהרונוב] ואני, אל כ"ק אדמו"ר שליט"א:

במשך ארבעת החדשים האחרונים הצלחנו ב"ה להעלות את נושא הספרים - בכל משרדי הממשלה - ולקבל את תמיכתם להחזרת הספרים. כן השגנו את תמיכתם של ראשי הקהילות ואישי ציבור וכו' וכו' ברחבי בריה"מ (כמסופר בפרטיות ביומן - שנכתב בפרטיות).

כן נהלנו מכאן מטה מיוחד על השגתם של תמיכה ברחבי העולם, והושגה ב"ה תמיכתם החזקה של ראש ממשלת ושר החוץ של אנגליה ושל ראשי ממשלת ארה"ב ורוב חברי הסענאט, ועוד ועוד, שדורשים מממשלת בריה"מ להחזיר הספרים לאלתר...

לפני כשבוע וחצי נפגשה מרת דבורה רחל תי' עם גובינקו פעמיים, וכנראה ישנו בסופו של דבר שינוי בעמדתו. ואחרי שהיא לחצה הוא אמר שהדבר תלוי לא רק בו, והוא שוב יקבע וועדה שתחליט עד הראשון במאי.

אתמול בערב נודע לנו שמר לובימאוו נמצא בספרד עם גובינקו. איתרנו אותם בספרד, במלון, ומרת דבורה רחל תי' דיברה עם לובימאוו ולהבדיל גובינקו משך זמן, ושוב השיב גובינקו כנ"ל.

היום התקשרנו ממוסקבה לספרד, והר"י שי' קוגן דיבר עם לובימאוו, והוא סיפר לו שעד מאוחר בלילה הוא דיבר עם גובינקו באריכות בענין הספרים; שאגב נודע למר לובימאוו, שלהבדיל גובינקו יודע רבות על חב"ד, מאדמו"ר הזקן ועוד, ומר לובימאוו ה' מאד חם לענין, והבין מאד החשיבות שהסברנו לו בקשר ליום הבהיר י"א ניסן, ואמר שמיד הוא הולך שוב לדבר אתו.

בדיון שהיה לנו אחרי השיחה הנ"ל החלטנו, שהרב"ש שי' קוגין והר"י שי' קוגן יסעו מיד לספרד, באופן דלכתחלה אריבער. שם יפגשו את לובימאוו ולהבדיל את גובינקו, ובטוחים אנו שבמקום הוא יחתום על

החזרת הספרים מיד - בהשפעתו של מר לובימאוו.

בכתיבת שורות אלו הם כבר בשדה תעופה במוסקבה, בדרך לספרד, וכבר הזמנו מקומות עבורם באותו מלון שלובימאוו ולהבדיל גובינקו שוהים וכו'.

ומבקשים אנו ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להצלחה מופלגה באופן דלכתחלה אריבער בכל, ובימים אלו ממש להיות כולם ביחד עם הספרים אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ע"כ מהמכתב אל כ"ק אדמו"ר שליט"א. וזכינו למענה:

אזכיר על הציון.

הם הגיעו לספרד בלילה, ודיברו באריכות עם לובימוב, שאמר שדיבר עוד הפעם עם גובינקו שיכתוב מכתב שלדעתו חייבים להחזיר את הספרים לכבוד י"א ניסן. אמנם הוא שוב אמר בפירוש שזה לא תלוי רק בו.

אחרי השיחה של השנים עם לובימוב, הבטיח שבבוקר ישוחח שוב עם גובינקו, וישתדל לשכנע אותו, שגם יכתוב מיד הוראה למחסני הספרים שיתחילו לארוז את הספרים עבורינו, שהרי יש לו את הסמכות להורות זאת; אף אם הוצאת הספרים מחוץ למדינה אינה תלויה רק בו.

תקוותיו של מאקסוול

בלונדון עוקבים הר"פ וואגל והר"י פרוס אחרי מאקסוול. שלשום הוא נסע פתאום לוואשינגטון. אתמול חזר ללונדון ובמשך הלילה נסע שוב לנ"י.

כשהיה בלונדון דיברו אתו. הוא התנצל שאין לו הזמן לדבר באריכות, ואמר שיצלצלו לו היום לנ"י. ובינתיים רק סיפר שדיבר עם הנשיא בוש בנושא הספרים, והמצב נראה מעודד. בעוד כמה ימים הוא חושב לבקר במוסקבה ואז מקוה לגמור את הענין.

התוועדות י"א ניסן

אתמול בערב נסעתי לביהכנ"ס במארינא רושצא להתוועדות י"א ניסן. צלצל לי לשם הר"י [אהרונוב], שקיבל ידיעה, שזה עתה היה השגריר מאטלאק אצל גורבאצ'וב לכמה דקות, וביקש שאסע לשגרירות לברר מה היה שם.

נסעתי לשגרירות. אף אחד ממכרינו לא היה בבנין. ביררתי שם שיולינס נמצא בספאסא האוז (בית השגריר). התקשרתי אליו לשם, ואמר שלא היה שום דיבור בקשר לספרים. הנשיא קרא באופן פתאומי את השגריר והודיע לו הודעה קצרה.

שאלתי: תקותי שהיתה הודעה חיובית.

השיב: אם היתה חיובית זה לא היה צריך להעשות באופן כזה.

חזרתי לביהכנ"ס להתוועדות. פגשתי שם בין השאר את ר' יצחק ליפשיץ, שלמד בתו"ת בפולוצק, וויטבסק, אודיסה וחרסון. הוא היה בין הנאסרים בגניבת הגבול בתרצ"ג. שוחחנו הרבה על התקופה ההיא, וניגן ניגונים שזכור מאז.

В романе Вашем талант, уважительный
работы, много энергии, выразительность, чувство,
чуждое книжной полемике,
индивидуальность, высокая ценность,
как для мирового жанра, и вообще
всего, для русского искусства.
Будет счастье разделиться на
своей судьбе удовлетворенным. Работа
специально созданной мною
комиссии, работа завершена,
и началу мая.

Примите, уважаемый редактор
Минерска, мои поздравления
и пожелания счастья и здоровья
на благо семьи и веры.

Ваше
Александр Губенко.

מכתב גובינקו אל הרבי

בשיחה עם מדריך סיפרו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] שהם נפגשו שוב היום בבוקר עם לובימוב, והניחו אותו תפילין, ושוב דיברו בארוכה בענין הספרים.

הוא אמר שגובינקו כותב כעת מכתב לרבי לקראת יום ההולדת. במכתב הוא כותב על גדלות הרבי ותנועת חב"ד והתמסרות החסידים לדבריו. אח"כ כותב בקשר לספרים, שיש להם חשיבות גדולה לעם היהודי ולרוסיה, ושכעת עובדת ע"ז ועדה, שיסיימו את עבודתם עד הראשון במאי, ובטוח הוא שהחלטתם תהי' לשביעות רצון כולם.

הם קיבלו את מכתבו, ושלחו פאקס לכאן ולכ"ק אדמו"ר שליט"א בנג. אח"כ הם ירדו במעלית, ופגשו אותו והלכו אותו לשוחח בהליכה ברחוב.

אמרו לו שהוא נהיה האשם בדבר בעיני כולם. רוב הסנטורים מזכירים את עקשנותו במכתבם. אח"כ ביקשו שלפחות ירשה מיד לראות את הספרים במחסן שבאיזור ח'מקי. והוא השיב שזה לא שייך, כי המקום סגור לקהל.

ביקשו לפחות להראות לנו אוסף כתבי-היד. הוא שתק ולא השיב.

אח"כ שוחח הרב"ש [קונין] עם הר"ל גרונר ודיווח לו.

הר"ל גרונר שאל אותו להיכן הוא נוסע מכאן, והשיב שחושב לחזור למוסקבה ומשם לנ.י. אמר לו הר"ל גרונר, שהרבי שאל שוב אם הוא חוזר, ואשר לכן טוב יותר שיחזור מיד מספרד לנ.י.

*

אחרי שקיבלנו את כל הדיווח הנ"ל נסעתי לסטאס לדווח לו (הוא צלצל שלשום וביקש שנבוא לבקר). סיפרתי לו את הנ"ל. אח"כ פגשתי את איליא, ואמרתי לו שסטאס יספר לו הפרטים.

*

משם נסעתי לביהכנ"ס לקחת חבילת מזון שנשלחה לנו מארה"ק; אמנם כל המשלוח הסתבך, ולא מוצאים אותו. מדובר בכמה טון אוכל ומיץ ענבים ויין.

*

אח"כ צלצל הר"י פרוס והודיע שדיברו עם מאקסוול, ומאקסוול אמר להם שהוא מקוה שתוך ימים אחדים יהיו לו בשורות טובות בענין הספרים.

אמרו לו ששמעו שיש סברה נוראה לתת לנו את הספרים בתור השאלה נצחית. ומאקסוול ענה, שזו לא סברה רוסית אלא מהלך-מחשבה אמריקני, ולכן אין לחשוש מזה, כי אם יחליטו לתת יתנו לגמרי.

פרק שלוש ושמונה

ימי הפסח הראשונים

תיק חקירות הרה"ק ר' לוי יצחק

זה עתה צלצל הת' השליח מאנעס באראש מדניפרופטרובסק, וסיפר שאיש אחד שפגשו יש לו גישה לארכיוני המשטרה החשאית, והראה להם משם את תמונת הרלו"צ - אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א ואת החקירה ודרישה שלו במאסר. הוא אומר שיש לו עוד הרבה כת"י.

אמרנו לו שיקח מיד טיסה ויבא לכאן עם האדם הנ"ל, עם כל הכתבים שיכול להגיע אליהם, היום בלילה.

י"ג ניסן, בוקר

אתמול עבר עלינו רוב היום בהכנות הבית לפסח, והלילה בסידור ופירוק המטען של יין ומצות שהגיע מארה"ק.

בלילה בא הר"י [קוגן] חזרה ממדרד, וביחד נסענו לשדה התעופה, לקבלת האוכל שלנו לפסח, שנשלח מבית אהרונם (ע"י משפחת הרב בערל קרסיק³⁰⁴) ולסידור ופירוק המטען.

קרוב לשעה 4 לפנות בוקר חזרנו לדירתנו.

*

היום לפנות בוקר דיברנו עם הרב"ש [קונין]. הוא כבר הגיע לרבי, וביקר בספריה, ומסר ד"ש מהבניה³⁰⁵.

אתמול דיבר הר"י [אהרונם] עם הר"ל גרונר, שסיפר לו שהונליין דיבר שוב בסטייט דיפארטמנט, ואמר שא"א שזה יקרא השאלה כי הספרים שייכים לחב"ד. אך הם השיבו לו, שיש להם עו"ד שאומרים שהיתה כאן הלאמה; ואם לא תסכים חב"ד להשאלה נצחית, אזי לא יוכלו להמשיך בדיונים עם הממשל של ברית המועצות.

הוא דיווח הכל לר"ל גרונר, שהסביר לו שאחרי דברי האיניורקוליג שלא היתה הלאמה, גם גובינקו במכתבו הפסיק להשתמש ברעיון זה.

הונליין הבטיח להמשיך להשתדל עם הסטייט דיפארטמנט.

לפני כניסת חג הפסח, לנינגרד

על מאורעות אתמול יש לקרוא במכתב שכתבתי אל כ"ק אדמו"ר שליט"א בערב, ומועתק בזה:

ב"ה י"ג ניסן, יום הילולא של הצ"צ, ה'תנש"א

כ"ק אדמו"ר שליט"א

(304) שבאו בדרכם לקיבו, לסדר שם "סדר" צבורי.

(305) כשנסעתי למוסקבה בחודש כסלו, הי' בנין הספריה כמעט גמור, אבל לא לגמרי, והשארתי את אחריות סיום הבניה על סגני ר' יצחק שי' וילהלם.

רנז שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

ביקר אצלי היום מר [לאניע] אודנופוזוב מיקטרינוסלב. הביא עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א תמונות אביו הרה"ק ז"ל, שנלקחה במאסרו בתרצ"ט.

הוא עבר על ארכיון מסמכי המאסר, שבו יותר מאלף מסמכים, וכתב סקירה מהנ"ל, כמצר"ב.

בסיום הסקירה הוא כותב שלפני שנתיים, 28- ביוני 1989, עברה ועדה מיוחדת על החומר, וסיהרו את אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א מהאשמה שהטילו עליו.

הוא אומר שמחמת זאת יש רשות כעת למסור את הארכיון לרשות משפחת הנאסר, ומציע להגיש בקשה לק.ג.ב. שתחת הנהלתם נמצא הארכיון.

המסמכים הנזכרים בסקירה מראים את מס"נ, פיקחותו ועמידתו האיתנה בעת החקירות הנוראות במאסר. הם מאמתים הרבה פרטים מתולדותיו ששמענו עליהם בעבר ומוסיפים פרטים חדשים רבים בתולדותיו.

האם כדאי להתחיל להתעסק בפדיית הנ"ל?

שלום דובער בן איטא דבורה

נ.ב.

הוא נפגש עם התל' השלוחים בדניפרופטרובסק והם הפנו אותו אלי, ובאו יחד אתו היום בבוקר.

ע"כ המכתב.

אח"כ נסעתי אתו לצלם את התמונה ולא הצלחתי. לרבי שלחנו בפאקס מצילום רגיל.

אח"כ באתי אתו לדירתו ונשאר ללון אצלנו. היום בבוקר נסע עם הר"י [אהרונוב] לצלם ולא הצליחו, כי אמרו שזה יקח כמה ימים. והוחלט שהוא יעשה העתק טוב בדניפרופטרובסק ויבא למוסקבה שוב בחוה"מ פסח.

עריכת סדרים ציבוריים בלנינגרד

הר"י [קוגן] ואני החלטנו אתמול לנסוע לימים הראשונים של חה"פ ללנינגרד, לעזור בעריכת הסדרים הציבוריים.

נסענו אתמול ברכבת לילה. יצאנו בשעה 1, ולפני כן היינו עסוקים בהכנות לפסח, ניקוי הדירה, בדיקת חמץ ובישול. הר"י [אהרונוב] והר"י [קוגן] היו טרודים בזה כל היום, ואני התעסקתי קודם עם מר אודנופוזוב, ואח"כ עזרתי בהכנות לפסח.

הרב"ש [קונין] נמצא בנ"י. ולחה"פ נסע ללאסאנג'לס.

*

הרבי בשיחת י"ג ניסן דיבר אודות הצ"צ - בעל ההילולא, ואמר בין השאר, שהצ"צ ישב בליובאוויטש ועשה סדרים בפרטבורג (רמז לכ"ק אדמו"ר שליט"א היושב בנ"י. ועושה סדרים בקרמלין. ויה"ר שיסדר שיחזירו במהרה את הספרים וכו').

יומן השליחות המיוחדת

רנה

הרב"ש [קונין] כתב מכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א בבקשת ברכה להחזרת הספרים באופן ד"לכתחלה אריבער", והשיב לו כ"ק אדמו"ר שליט"א: להנ"ל אזכירו על הציון - כלשונו לכתחלה אריבער ועד לגאולה בפשטות. אזכיר על הציון.

*

כשהגענו היום בבוקר ללנינגרד, הגיע באותה רכבת גם משלוח היין, מצות וצרכי פסח ללנינגרד.

ר' דוד קוגן קיבל אותנו בתחנה ולקחנו את הכל לביהכנ"ס.

אחרי התפלה ועריכת הסיום (למדתי היום מסכת אבות) טבלתי את הכלים החדשים ונסענו לבית הר"ד קוגן לבשל לשבת וי"ט (הוא טרוד בניהול עניני ביהכנ"ס, וזוגתו טרודה עם אמה החולה, לרפ"ש).

בישלנו את האוכל בכלים חדשים, על טהרת חה"פ, כנהוג בביתנו. ויה"ר שיהא חה"פ כשר ושמח, ונשמע בו בשו"ט גם בנושא שליחותינו להחזרת הספרים.

ב' דחזה"מ פסח, בוקר

חג הפסח עבר עלינו בלנינגרד בסיפוק רב. ניהלתי את הסדרים והר"י [קוגן] תרגם, וגם נאם בעצמו.

היו כמה סדרים בביהכנ"ס הגדול, א' נוהל ע"י שמי"ר, א' ע"י הסוכנות וא' על ידי קבוצת אנ"ש בלנינגרד, שם השתתפנו. בכל אחד מהסדרים השתתפו קרוב למאה איש.

גם במשך שני הימים הייתי עסוק בפעילות, נאומים בביהכנ"ס (אותם תרגם לרוסית סענער לוקשין), קרה"ת, תפלה לפני העמוד, מענה לשאלות פרטיות, ושיחות במצב הכללי של הקהלה וביהכנ"ס.

היה שם גם ר' בצלאל שיף ומשפחתו (כדי לנהל את הסדר שערך שמי"ר). הוא הרבה לשוחח אתי ועם נציג שמי"ר ר' מיכאל קוריע, בעניני מצב הפעילות בלנינגרד.

במוצאי החג חזרנו למוסקבה ברכבת לילה.

תיק רבי לוי יצחק

מיד כשהגענו התחלתי להתעסק בענין הספרים; אך לפני כן מספר פרטים:

(א) דברתי עם הבית וסיפרו לי, שבערב פסח הלך בני שניאור זלמן שי' לקחת מצות מהרבי. הרבי נתן לו חלק אחד עבורו, 3 חלקים עבור בני המשפחה, ואחד עבורי.

(ב) על המכתב האמור בענין הארכיון בדניפרופטרובסק השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כדאי להתחיל ביותר

(היינו שמחק את המילה "האם", הדגיש את "כדאי להתחיל", והוסיף את

המילה "ביותר" והדגישה פעמיים).

בחג הפסח סיפר לי ר' בצלאל שיף, שהם עוסקים עם הנ"ל (ע"י ר' זאב וואגנער) כדי לקבל על ידו את הארכיון.

רציתי לדעת את הפרטים, ונפגשתי אתמול עם וואגנער, שסיפר לי שהם סיכמו אתו שיעשה צילומים מהארכיון וישלמו לו מה שזה יעלה. אמנם בדבר השגת הארכיון עצמו לא דיברו.

דיברנו אתו שאולי הוא יבוא היום לכאן, ויביא את התמונה ואת ההעתקים, ואז נשוחח בפרטיות.

לפועל אמר שיבוא מחר בבוקר ויביא אתו מה שיוכל.

פרק שלוש ותשעה התחלת התעמולה בעתונות

מאמר בעיתון נגדנו

כעת לענין הספרים:

לפני חג הפסח הופיע מאמר, המשמיץ אותנו ואת מבוקשינו בענין הספרים, בעתון דומוסטרוי.

ПРАВОСТРОЙ

№ 11, 28.03.91

Проблема!

11

СУДЬБА БИБЛИОТЕКИ ШНЕЕРСОНА, ИЛИ КОМУ РАЗДАВАТЬ НАЦИОНАЛЬНОЕ ДОСТОЯНИЕ?

Выписка из протокола заседания *
судья квалификационной комиссии организационной и общественной работы ЦК КПСР (Москва) 21—25 января 1991 г.

Слушание информации редакции «Культура» (Лос-Анджелес) о библиотеке Рубе Шнеерсона. В 1918 году были оставлены на хранение в Москве, а затем в течение 75 лет на хранение по наследству — библиотеке Рубе Шнеерсона.

Исходя из информации, представленной в редакции ЦК КПСР, Комитет ЦК КПСР М. Г. Горюхиной и Совет Министров СССР принять все возможные меры для возврата библиотеки в СССР. В частности, в 1918 году, согласно указу В. И. Ленина (12 тыс. томов и 400 рукописей) через информационно-библиотечный отдел ЦК КПСР в составе работников Кукина, Арапова, Левинского, Киселева.

Сопредседатель: Вада М. Числов, Директор Секретариата ЦК КПСР, 22 января 1991 г.

в не принести на деле. В частности, Служба печати считает, что, имея перед собой сложившуюся в библиотеке Шнеерсона в СССР драматическую ситуацию, дирекция не имеет возможности обеспечить доступ к документам библиотеки. Следует учитывать и то обстоятельство, что в фондах ЦК КПСР имеется значительное число националистически настроенных и реакционных материалов, имеющих исключительную историческую ценность. В соответствии с политикой Комитета следует обеспечить преемственность системы формирования национального библиотечного фонда, не допуская его раздробления на отдельные фрагменты. В частности, 12 января 1991 года получено письмо из МИД СССР о том, что национальные органы проводят интерес и интересы страны в отношении возврата библиотеки. В частности, 12 января 1991 года получено письмо из МИД СССР о том, что национальные органы проводят интерес и интересы страны в отношении возврата библиотеки. В частности, 12 января 1991 года получено письмо из МИД СССР о том, что национальные органы проводят интерес и интересы страны в отношении возврата библиотеки.

המאמר המכפיש בעתון דומוסטרוי

לפי כל הפרטים הנזכרים בו ברור שהמאמר נכתב ע"פ הזמנת משרד התרבות. מה שלא ברור הוא, אם המאמר הוזמן לפני השיחות בשבועיים האחרונים עם גובינקו, או אחרי זה, שאז נראה מכך, שכל השיחות שלו היו רק הסחה, כדי שיוכל להכין את התעמולה נגדינו.

בכל אופן ברור שכעת הגיע הזמן להתחיל את התעמולה בעתונות בענין הספרים.

אחרי ששוחחנו בזה בינינו נסענו לוירוניקה להתייעצות. היו הרבה סברות אם להגיב או לדבר קודם עם גובינקו וכי"ב.

לפועל היא דיברה כמה פעמים עם תומרקין, איוואנוב ואיגורוב (א' מעוזריו של גורבאצ'וב). כולם רעמו על המאמר. תומרקין אמר לה שהיא מוכרחת להכין מענה ולתת לו, והוא יכניס אותו לעתונות.

תומרקין ואיוואנוב אמרו שידברו בזה עם גובינקו, לשאלו היתכן? אמנם לפועל לא מצאוהו אתמול.

נשלח העתק מהמאמר אל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאמר שצריך לשאול את

וירוניקה איך ואם צריך להגיב.

לפועל הכינה מענה במשך הלילה, וכעת היא עוברת עליו בטלפון עם הר"י [קוגן], לראות איך ומה לתקן בו.

בשעה שיחליטו לפנות לעתונות אזי בדעתינו לשחרר את החוברת שהוכנה מאז, ועדיין מחכה לזמן המתאים.

כשהיינו אצלה אתמול, היא אף סיפרה על בקשת מרת טאטשער אצל גורבאצ'וב בענין הספרים, ותשובתו שהוא מחכה למענה מגובינקו. היא עצמה, טאטשער, אמרה שברור שהחוק הסובייטי הוא לטובתנו בענין הזה.

הר"י [אהרונוב] דיבר בטלפון לשגריר הישראלי מר לוי. הוא ראה חומרה רבה במאמר הזה בעתון.

איני זוכר אם כבר רשמתי שפגשנוהו בשדה התעופה ביום ד' העבר, כשבא מארה"ק, ואמר לנו שדיבר באותו יום עם מר הרצוג בענין הספרים. הוא התעניין מאד בנושא, אך לא כתב מכתב לגורבאצ'וב, כי כבר כתב לו כמה מכתבים בנושאים שונים ולא השיב.

אתמול במשך הלילה הרבה הר"י [אהרונוב] לשוחח בטלפון עם הר"פ וואגל ועם הרב"ש [קונין] בדרכי הפעולה הדרושים.

ג' דחוה"מ פסח, בוקר

סופר לעיל שכ"ק אדמו"ר שליט"א השיב בקשר למאמר, שצריך לשאול את וירוניקה אם להגיב.

נראה שהנושא עלה שוב בשיחה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לר"ל גרונר:

כיון שהוא לא חתם על המאמר אפשר שלא הוא הכינו. ואפי' אם זה הוא, הרי הוא לא רוצה שידעו זאת. אם לא תהיה תגובה הוא יתפלא מדוע לא עונים לכן כדאי לענות ושיהיה המענה כתוב באופן חזק.

וירוניקה ישבה וכתבה אתמול (התחילה שלשום בלילה) מאמר ארוך (פילוסופי, קשור להחזרת הספרים), ובתחלתו סיפרה בקצרה על המשלחת. את זה היא מוסרת לתומרקין כנזכר.

בנוסף לכך כתבה מענה למאמר, שלדבריה אין היא משוכנעת שהעיתונות תרצה להדפיסו.

ישבנו קודם, הר"י [קוגן] קרא לפנינו את המענה. הכנסנו תיקונים, וכעת הוא מוכן.

היינו אצלה אתמול בערב כמה שעות, שוחחנו בקשר למאמר ובקשר למצב הכללי של ההשתדלות, ותוכן דבריה:

(א) בעוד שבוע לערך נוסע גובינקו עם גורבאצ'וב ליפאן. כעת הוא טרוד בהכנות. היא מסופקת מאד אם גובינקו יתמסר לנושא הספרים לפני הנסיעה ליפאן.

(ב) היא דיברה כמה פעמים עם טשערנאיוב בקשר להראות לנו את הספרים באיזור ח'ימקי, ואמר שכתב בנושא, ותוך יום הוא מקוה שתהיה לו תשובה.

ג) לא כדאי שנפנה לעיתונות לבקש לכתוב בענין הספרים. אחרי שיודפס המאמר שהיא כותבת אולי יפנו אלינו לראיין אותנו ואז כדאי להסכים להתראיין.

שיחה עם שר המשפטים

לפני הנסיעה לוירונקה נסענו אתמול למשרד המשפטים, לנסות לארגן פגישה עם שר המשפטים לושצינקוב.

כבר לפני כמה חדשים הוא הביע את תמיכתו להחזרת הספרים לפי חוקי הסובייטים, אלא שמסיבות שונות לא רצה לתת זאת בכתב. הוא אמר שיכול לתת מכתב כזה רק כאשר שר אחר ישאל מאתו בנושא.

במשך הזמן שאל הר"ל גרונר כמה פעמים בשם הרבי, מדוע אינו נותן בכתב. לכן הוחלט לנסות לבקשו שוב שיתן בכתב.

לפועל הוא לא היה במשרד בשעה שהיינו שם, והוחלט שננסה שוב היום בבוקר. הוא מגיע למשרד בדרך-כלל בשעה 9.

*

אתמול דיבר הר"פ וואגל עם מאקסוול, שהשיב לו שהוא מקוה שתוך ימים אחדים יהיו לו חדשות, ויה"ר שיהא זה למטה מעשרה טפחים.

הר"י [קוגן] צלצל קודם לשר המשפטים, ואמר שרוצה להפגש ולשוחח בנושא הספרים. השר השיב:

אני מכיר בצדקתכם בנושא החזרת הספרים, אבל הענין מוחלט ע"י הפוליטיקאים הגדולים ואיני יכול לעזור.

ד' דחוה"מ פסח, בוקר

אחרי שהשגנו אתמול את מאמר התגובה למאמר בדומוסטריו נסענו, הר"י [קוגן] ואני, לנסות לסדר ראיון עם איזשהו עתון.

בתחילה נסענו למשרדינו, שם עובד אלכסיי, שהציע פעם לשוחח בנושא הספרים עם מר פילינב, עורך הקומסומולסטווע פראוודא³⁰⁶. אמנם אלכסיי לא היה במשרד.

נסענו א"כ לסטאס, שהציע פעם לקשר אותנו עם כמה עתונים. הוא טרוד מאד לאחרונה בעסקיו (אומר שנגנבו מיליונים מהקרעדיט שלו). הוא התקשר לאמו, שמכירה את עורך האיזוועסטיא. היא התקשרה אליו, והשיב שאין הם יכולים לכתוב כעת על הספרים, כי יש להם ענינים נחוצים יותר על הפרק.

התקשרנו שוב לאלכסיי. הוא כבר חזר למשרד ובאנו אליו. הוא התעניין מאד בחומר שבידינו, וניסה להתקשר עם מר פילינב הנ"ל, אך לא הצליח לאתר אותו. השאיר הודעה עבורו שאנחנו נתקשר אליו.

אח"כ נסענו ללשכת ה"מוסקבה-ניוס", לסדר פגישה עם העורך יאקובלב. הוא לא היה במשרד והשאירו הודעה, שמבקשים פגישה. אח"כ חזרנו לדירה.

*

כשהיינו אצל סטאס, הפגיש אותי עם מר ויקטור גינזבורג, ממשפחת בית הרב. לדבריו היתה בבית הוריו ציור אדמו"ר הזקן, לדעתם מקורית.

הוא ביקר עם סטאס³⁰⁷ בספריה ב-770, והר"י וילהלם הודיע לי, והציע שאפגש אתו. אולי במשך היום אבקר בבית הוריו, אחרי שיספר להם על כך.

*

טלפנתי אתמול לשישלין. הוא השיב שאין לו חדש, והרי הנשיא טרוד כעת בדעמעסטיק פראבלעמס.

שאלתי בקשר למאמר, והשיב שהעתון הזה הוא מלוכלך. ואמר שינסה לסדר עבורינו פגישה עם יאקובלב, העורך של ה"מוסקבה-ניוס".

הרב"ש [קונין] הודיע שכתב לרבי שחושב לחזור לכאן מיד אחרי חג הפסח, וקיבל מענה כללי-פרטי.

לפני כניסת חג שביעי של פסח

הר"י [קוגן] נסע היום לעורך של קומסומולסטווע פראוודא, לאחר קביעת פגישה לשעה 11. הוא מסר לו את הניירות והחוברות והסביר לו; בנוסף למה שכנראה דיבר אתו קודם אלכסיי הנ"ל. הוא נכנס לנושא בהתלהבות לפרסם את הדברים בעתוננו, ולשכנע גם עתונים נוספים לעשות כך.

משם נסע הר"י [קוגן] לשדה התעופה ולאודיסה, לשבות שם עם בתו וחתנו.

(307) כמסופר לעיל ביומן כ"ה אדר.

בהמשך לזה יסופר להלן ביומן אסרו חג הפסח.

פרק ארבעים גילוי אוצרות

תיק ותמונת הרה"ק ר' לוי יצחק

באמצע קיבלתי טלפון מלאניא מדניפרופטרובסק, שהוא הגיע והביא את התמונות ונמצא בשדה התעופה. קבעתי להפגש אתו בביהכנ"ס במארינא רושצא. ישבנו שם כמה שעות (יותר נכון - בגן הסמוך לביהכנ"ס) ושוחחנו.

בקשר להשגת הארכיון: הוא רואה הדבר כברור שאפשר להשיגו, אחרי שהרבי אישית יבקש זאת כבן, שכן הוא לפי החוק כאן, שאחרי שטוהר שמו של איש שהרצה את דינו ומת, עובר הארכיון לרשות בנו.

או שהרבי יתן לי יפוי כח, ואני אתן לו, והוא יבקש במשרדים המתאימים. ולשם כך הוא יצטרך לנסוע למשך זמן לקיוב, ששם נמצא הארכיון, וגם אני אצטרך לבוא לשם למשך זמן. אינו יכול לדעת בכמה זמן המדובר. הוא משער שהוא יצטרך להיות בקיוב לערך חודש, ואני לערך שבוע. אך יכול להיות שזה יקח יותר.

הוא יצטרך להפסיק לשם כך את עבודתו בדניפרופטרובסק. אך גם בלי זה הוא רוצה לעזוב את רוסיה ולהגר לארה"ב, ומבקש שחב"ד תסדר לו עבודה.

ראיתי שכל זה הוא ענין מסובך וארוך. אמרתי שאיני יכול להבטיח כלום, ובינתיים שישגי צילומים מהארכיון ואשלם לו את ההוצאות. הוא צלצל מיד לחברו שיסדר זאת.

כיון שהחג עומד לרדת הוחלט, וכן היה רצונו, להשאר כאן (בביהכנ"ס ובפנימיה של הישיבה) עד אחרי החג.

ובקשר להשגת הארכיון עצמו, הוא יכתוב כל מה שלדעתו (וכבר התייעץ בזה עם עו"ד) צריך להעשות, ואשלח מכתב אל כ"ק אדמו"ר שליט"א.

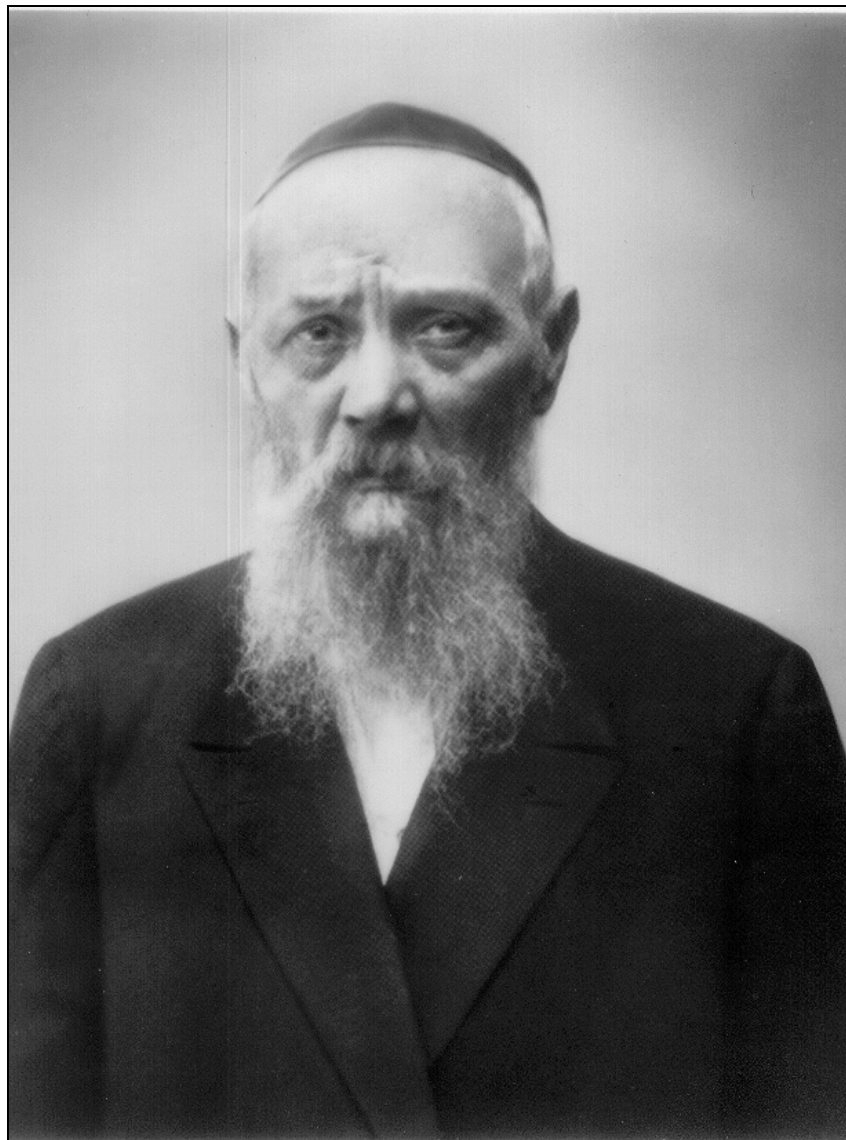
*

וירוניקה הודיעה שתומרקין שולח אליה נהג לקחת את מאמרה, והוא חושב לדבר בנושא עוד הפעם עם גורבאצ'וב.

כיון שהיום בלילה נוהגים להיות ערים, חושב אני לנסוע לביהכנ"ס ולאכול סעודת החג עם התל' השלוחים יעקב גולדשמיד ושלמה וילהלם. האוכל לסעודה לקחתי מדירתנו.

יום א', אסרו חג הפסח, צהרים

סיפור הארכיון בדניפרופטרובסק הסתבך.

תמונת הרה"ק ר' לוי יצחק

התמונה והעתקיה והנעגאטיוו התקבלו בהצלחה, ואתמול בלילה שלחנו את המקור לרבי³⁰⁸ (ע"י התל' שלמה [וואראוויטש] שנסע). גם שלחתי העתק אחד

---

(308) במכתב המצורף, כתבנו (אני והר"י אהרונוב) בין השאר:

ליצחק וילהלם, למשמרת בספריה.

אמנם המשך דיון קבלת הארכיון הסתבך:

עם כניסת החג הייתי בביהכנ"ס והמשכתי לשוחח עם לאניע. אחרי שראיתי את הסיבוכים בקבלת המקור, ואחרי שראיתי שהוא מדבר אודות השגת ניירות עבורו לבוא לארה"ב ולתת לו משרה וכו', ניסיתי לשכנע אותו שישגי בתחילה את הצילומים של הארכיון, ואח"כ נדבר על המקור.

הוא לא קיבל זאת בשמחה, וניסה לשכנע אותי שנתחיל מיד את התהליך של קבלת המקור.

אח"כ בא הר"ב שיף, וסיפר לי, שבאמת הם כבר סיכמו אתו על קבלת הצילומים, והוא כבר צילם, והצילומים הם בביתו.

הפגשתי אותם, שהם ימשיכו את הדיונים בינם לבין עצמם, יחד עם הר"ז וואגנער. למחרת בבוקר טייל אתו וואגנער לביהכנ"ס הגדול, וכל הדיבורים היו כנ"ל.

אתמול בלילה צלצל אלי הר"ב שיף, ואח"כ גם הר"ז וואגנער, שהוא צלצל להם מדניפרופטרובסק, ואמר שקראו אותו וחקרו אותו בקשר לארכיון, ומבקש לקבל חזרה את התמונה המקורית; אך היא כבר היתה בדרך לארה"ב.

אחרי חצות, בא אלינו וואגנער, לדבר בענין הנ"ל. הסברנו לו כנ"ל, והסכמנו לתת לו העתק של התמונה וגם הנעגאטיוו. וכך עומד כל הנושא בערפל.

בכל הדיון אתמול ישבנו יחד עם הר"י [אהרונוב], וגם על המכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א המצורף לתמונה חתמנו שנינו. וכעת נראה לנו להשאיר את המשך הדיון לשיף-וואגנער, ולראות איך יתפתח הדבר.

*

במשך החג הייתי ביום הראשון בביהכנ"ס. סעודת הלילה אכלתי יחד עם הת' השלוחים. בלילה היינו בביהכנ"ס ולפנות בוקר הלכתי לישון אצל הת' השלוחים.

אחרי התפלה הלכנו (הר"י [אהרונוב] ואני) לדירתנו, וגם ליום השני הלכנו לביהכנ"ס לתפלות וחזרנו לסעודה³⁰⁹. גם סעודת משיח וד' כוסות ערכנו בדירתנו.

מצר"ב תמונה המקורית של אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א, שנלקחה בשתי פוזות בעת האסרו בשנת תרצ"ט. תקותינו חזקה שגם שאר המסמכים של ארכיון המאסר יגאלו בקרוב.

*

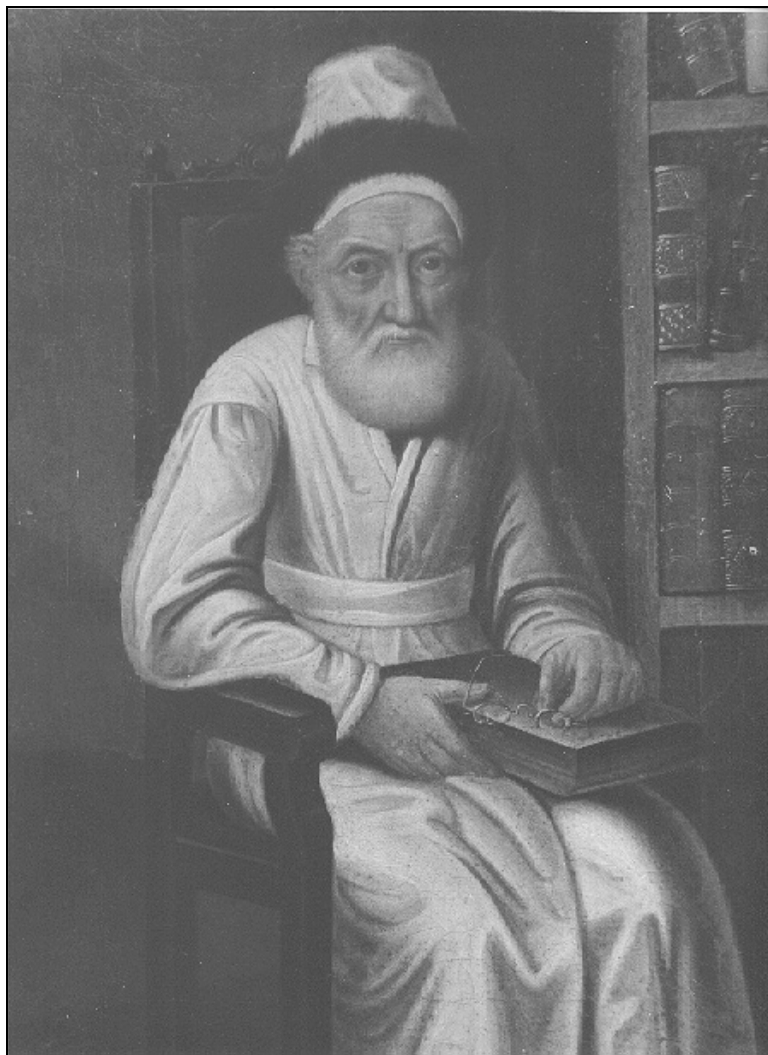
את התמונה הזאת צילמו בבית האסורים, בהורדת הכובע מראשו. במשך הקיץ ניתנה התמונה לצייר מומחה שהוסיף כיפה לראשו, ואז אישר הרבי את פרסומה של התמונה. מאז התפרסמה התמונה בכל מקום.

זאת הפעם הראשונה היתה לנו הזדמנות לשבת שנינו במנוחת החג, ולשוחח במשך שני ימים, בכל עיני שליחותינו. כעין חשבון כללי והערכת המצב ותוכניות לעתיד; באופן שלא היתה לנו הזדמנות לעשות זאת במשך ארבעת החדשים, מרוב הטרדות ולחץ הזמן.

ציור רבינו ה"צמח צדק"

יום א' [אסרו חה"פ] ערב

ביקרתי היום בבית יהודה לייב גינזבורג (בן רבקה, בן יהודה לייב, באדמו"ר מהרש"ז מקאפוסט), שיש אצלו ציור מרהיב מהצ"צ.

ציור רבינו ה"צמח צדק"

את בנו ויקטור פגשתי בג' דחומה"פ אצל סטאס, כמסופר לעיל, והוא דיבר עם אביו שקרא לי היום לביתו.

בביתו תלוי על הקיר ציור של הצ"צ. הוא בודאי מקורי לגבי התמונה הרגילה, הוא נראה ישן (כמאה שנה ויותר). אצלו רשום שזה משנת תרמ"ט, אך אינו בטוח בזה, צבעוני וברור ביותר. בארון שלידו מונחים ביכלאך, שהכרתים לפי הכריכה, היינו שמציור הביכלאך הכרתי שהביכלאך נמצאים בספריה אצלנו.

דברתי על שייכותו לבית הרב, על ספר הצאצאים ועל כנס הצאצאים השנתי. גם דיברתי על העובדה שהציור הזה מקומו יכירנו במוזיאון של ספריית חב"ד, ששם נמצאים גם הביכלאך הנ"ל. הוא הסכים לרעיון ואמר שצריך ל'דבר בזה עם אחותו'³¹⁰.

*

בינתיים צלצל הר"ב שיף ואמר שהוא שלח את מישהו לדניפרופטרובסק לדון בדבר קבלת צילומי הארכיון, אף שהוא [לאניע] אומר שמפחד כעת. ויה"ר ששליחותו תוכתר בהצלחה.

*

נתליה הודיעה ע"י וירוניקה, שהרפורמים דורשים את ביהכנ"ס של פוליאקוב. הר"י [קוגן] נסע לנסות לדבר אתם בזה.

---

(310) יחד עם זאת דברתי אתו שבינתיים ירשה להעתיק את הציור. הוא אמר שיש לו תצלום מהציור. הוא חיפש כדי לתת לי, ולא מצא.

אח"כ הייתי מצלצל לו ולא היה משיב, לא בקשר למקור ולא בקשר לתצלום. בסוף הפסיק לדבר אתי בטלפון, ולא רצה להמשיך את הדיבורים בנושא.

בעת משפט הספרים (בשלהי הקיץ) הוא העד הראשי נגדינו, בטענה שגם הוא נכד רבותינו, והוא סבור שהספרים חייבים להשאיר ברוסיה.

את העתק הציור הצלחנו להשיג בחורף תשנ"ח, כשנשלח מישהו לקבל את רשותו להעתיק את הציור (מבלי להודיע לו שהמשלח הוא מתנועת חב"ד). מאז התפרסם הציור בכל מקום.

פרק ארבעים ואחד

הרב"ש קונין חוזר למוסקבה

יום ב' [כ"ד ניסן] צהרים

הרב"ש [קונין] טס כעת לכאן. הוא עומד להגיע בשעה 6 בערב. אתמול בדולרים נתן לו הרבי דולרים עבור כל אחד מאתנו. היה דיבור אודות ספריית לנין ואודות לנין. כשיביא את הסרט אוכל לרשום בפרטיות.

*

אתמול בערב ביקר הר"י [קוגן] אצל ראש ארגון הרפורמים כאן, מר קוגן (שמשתדל לקבל את ביהכנ"ס של פוליאקוב). הוא דיבר אתו כמה שעות, וקיבל ממנו דף פרסום שבו מסופר שהם מקיימים פגישות בביהכנ"ס הנ"ל כל שבוע. הם שוכרים את ביהכנ"ס מאת האנשים שנמצאים כעת בבנין.

*

הר"י [קוגן] הלך לעורך של קומסטומולסטווע פראוודא. ישב אתו שעתיים ושוחחו בכל הפרטים. הוא אמר שמכין מאמר בנושא הספרים, שישלח לכל העתונים והוא עצמו ידפיסו בהמשכים, וביום רביעי ידע בדיוק מי ידפיס וכו'. לפנ"כ היה במשרד התרבות (לקחת משם חזרה את החוברת אודות מאסר אדמו"ר [ברוסית, שנתן להם פעם], כדי למסרו לעורך הנ"ל). הוא דיבר עם טולסטויקוב, שסיפר לו שבועדה המיוחדת יושבים מטעם הספריה המנהל מר וואליק והסגנית גברת איגומנובה.

דולר גם עבור לנין

יום ב' ערב

הרב"ש [קונין] בא זה עתה בשעטומו"צ. נסענו לשדה התעופה לקבלו, הר"י [אהרונוב] אני ולאניא פאטקין (הנהג הצמוד שלנו).

מיד כשבאנו ראינו את הוידאו של חלוקת הדולרים, שהרבי נתן דולרים לצדקה גם עבורינו:

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זאל זיין צוויי מאל, כפלים לתושיה! וויפל האסטו דארט חברים?

רב"ש: דריי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: [נתן שני דולרים עבור כ"א מהשלושה, ואמר] ברכה והצלחה רבה.

רב"ש: ביקש ברכה שיקוימו ברכות כ"ק אדמו"ר שליט"א במילואן, לכתחלה אריבער, לרקוד עם הספרים בשבת אצל הרבי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: יע! עס קאן זיך אלץ איספראווען וואס פריער, און קומען מיט משיח'ן צוזאמען. זאל זיין בשורות טובות [כן! הכל יכול להסתדר מה שיותר מוקדם, ולבוא יחד עם משיח. שיהיו בשורות טובות].

ווען פארט ער? [מתו הוא נוסע?]

ר"ל גרונר: היינט ביינאכט [היום בלילה].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: זאלסט אפגעבן אויף צדקה נאך מיטאג דא [שתמסור לצדקה כאן אחרי הצהרים. אח"כ הראה על הדולרים הקודמים, ואמר] דאס זאלסטו אפגעבן דא און דארטן מיט אלע גוטע זאכן [את זה תמסור כאן ושם עם כל הדברים הטובים].

רב"ש: אני רוצה למסור את התהלים אשר "פלענטי אויסגעוויינט דארטן" [דמעות רבות שפכתי עליו שם], והוא מעוטף עם תמונת הספריה ששם הספרים אסורים.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: וואס איז דא אריינגעדרוקט לענינען אויכעט? לענינען אויכעט אריינגעדרוקט? [הודפס כאן גם לנין?]

רב"ש: דאס איז דער נאמען פון די לייברערי [זהו שם הספריה].

כ"ק אדמו"ר שליט"א: [הכניס התהלים לשקית, ואמר] כ'האב צו דיר קיין טענות ניט [אין לי טענות אליך. הפסיק, והוסיף] זאל מעלה זיין דעם צד פון לעומת זה. זאל זיין בשורות טובות [שיעלה את הצד שלעומת זה, שיהיו בשורות טובות. אח"כ נתן עוד דולר, ואמר] דאס פאר לענינען [זהו בשביל לנין. הפסיק, והוסיף] מ'זאגט אז ער האט געשטאמט פון אידן [אומרים שהוא מתייחס ליהודים].

רב"ש: [הענדל] דייטש אומר שהוא עצמו היה יהודי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: ער איז געווען א איד? נאך בעסער! [הוא היה יהודי? עוד יותר טוב! אח"כ נתן דולר לבנין של הרב"ש קונין, ואמר לכ"א] כפלים לתושיה.

קטלוג אוסף ספרי שניאורסאהן

יום ד', כו ניסן, בוקר

זה עתה סיימתי לדבר עם הר"נ גורארי'. הוא קיבל הודעה מהשגרירות הרוסית בארה"ב, שהתקבל מכתב שבו דורשים שיתון להם הקטלוג של אוסף שניאורסאהן, כדי לבדוק אם הספרים הם מאוסף הנ"ל³¹¹.

הוא ביקשני שאשיב ע"ז בכתב ואשלח לו בפאקס, והוא יענה להם לפי זה. וכך עשיתי.

תוכן המענה הוא, שאני כאן, הספרים כאן, המומחה שלהם כאן, הרשימה

311) בזה התחיל תהליך חדש מצדם, לאמר שהם צריכים לבדוק אם כל הספרים שבאוסף הם מאוסף שניאורסאהן, והם לא מוכנים לקבל את עזרתי בדבר.

ביומן של החדשים הבאים יסופר על כל האמתלאות שלהם בנושא הזה.

את התהליך הזה התחילו אחרי שגבר הלחץ מכל העולם להחזיר את הספרים, שוב לא יכלו לאמר שאינם רוצים להחזיר, והתחילו לאמר שהם צריכים לברר איזה ספרים הם שלנו, שרק אותם יחזירו.

הם ביררו את הספרים בעצמם במשך חדשי הקיץ, בלי השתתפותי (כדלקמן ביומן ג' אייר), ואת סקירת תוצאותיהם הגישו לבית המשפט בחודש תשרי תשנ"ב (כדלקמן ביומן מוצט"ק בראשית תשנ"ב).

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רעא

כאן³¹², וזה זמן רב שאני מבקש שירשו לי לראות את הספרים במחסן שבאיזור חימקי יחד עם המומחה שלהם כדי לבדוק, והם לא מרשים. שירשו כעת, ונבדוק לפי הסימנים שעל הספרים ולפי הרשימה. גם ביקשתי, שיהי' שם גם נציג שגרירות ארה"ב, כדי שיראה הכל, ולא יוכלו להמציא שקרים חדשים.

דרך אגב, הוא אומר שגם ה"ר שניאור קיבל מענה דומה מהשגרירות.

---

312) סוכ"ס ביקשו ממני את רשימת הספרים שנעשתה בליובאוויטש, כדלקמן ביומן ערב ר"ה תשנ"ב, וביומן כ' מ"ח תשנ"ב.

פרק ארבעים ושנים בית הכנסת של פוליאקוב

דרישת הרפורמים לקבל את ביהכנ"ס

אתמול לא נפעל כאן הרבה בקשר לספרים. אני ישבתי כל היום ולמדתי, חלק בדירה וחלק במשרד. הרב"ש [קונין] יש לו שן מקולקלת. הוא ביקר אצל רופאה שהוציאה לו את השן והוכרח לנוח. הר"י [אהרונוב] היה טרוד בטלפונים למשרדו בצאג"ח בארה"ק.

הר"י [קונין] נסע לנתליה במוס-סאוועט לדבר בענין ביהכנ"ס. היא אומרת שהרפורמים דוחקים חזק שיתן להם, והיא השיבה להם שביהכנ"ס הזה בתחלתו היה אורטודוקסי, וכך חייב להשאר. הם דחקו כ"כ עד שהוכרחה לשנות מספר הטלפון שלה.

הוא הציע שיתן לנו בינתיים חלק מהבנין, ובינתיים נשפץ את כל הבנין. היא אמרה שתמסור את ההצעה, ואולי תצליח לשכנע.

הודעה לעתונות בענין הספרים

אח"כ היה אצל עורך הקומסומולסטווע פראוודא, שכבר שלח את הפרעס-רעליס [הודעה לעתונות] בענין הספרים, ואמר שקיימת אפשרות שמיד מחר (כלומר היום) יתחיל להדפיס על כך בעתונות. בכל אופן הוא יוכל לתת לו היום טופס של הפרעס-רעליס.

הוא גם שוחח אתו על לחץ מקום עבודה בשבילנו, והוא נתן לו רשות להשתמש במשרד שבבנין המערכת, שיוכל להשתמש בו בכל זמן שרוצה.

*

אחרי הטלפון של הר"נ גורארי' דברתי בטלפון עם הר"ב שיף. הוא אומר שאתמול בלילה חזר הנציג שלהם מר זאכאר מדינפרופטרובסק, הוא נפגש עם מר לאניע אודנופוזוב ושוחח באריכות גדולה, בין בקשר לעבודת ההדפסה של שמ"ר ובין בקשר לארכיון.

הוא א) התלונן שלא קיבל בחזרה את התמונה, ב) אמר שמחכה לשמוע משותפו, ג) וטען שצריך לדון בקשר למקור ולא בקשר לצילומים.

בקשר לק.ג.ב. אמר שעדיין לא הלך אליהם. הם קראו לו בטלפון לבוא, ובינתיים דוחה זאת.

בסוף סיכמנו שנחכה לעוד כמה ימים, שיחזור השותף שלו לדינפרופטרובסק, ואז ידבר אתו זאכאר בקשר לעבודת שמ"ר ובקשר לארכיון. ואם יהיו קשיים ננסה לשכנעו ע"י הר"ש קמינצקי, רב הקהלה בדינפרופטרובסק, ויש לו השפעה עליו.

החלטה ללכת לביהכנ"ס של פוליאקוב

יום ד' [כו ניסן] ערב

זה עתה חזרנו ממשרדה של וירוניקה, משם דיברה עם נתליה אודות ביהכנ"ס

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רעג

של פוליאקוב, שיש כבר החלטה להחזירו לנו, אלא שמחמת הלחץ של הרפורמים מפחדים למסור לנו את ההחלטה בכתב.

הוחלט שמחר בבוקר נלך לשם לתורה ולתפלה בביהכנ"ס, אחרי שכבר היתה החלטה להחזירו לנו. היא אפילו קראה לטלביזיה לבוא ולראות איך שאנחנו מקבלים את ביהכנ"ס. הר"י [קוגן] צלצל ללנינגרד וקרא גם להם שיבואו משם. חושבים לעורר בארה"ב וכו' לכתוב מז"ט לראש העיר פאפוב לרגל החזרת ביהכנ"ס לחב"ד.

דיברתי עם הר"ז קורבסקי והוא דיבר עם הר"א קמישוב, שיביאו גם את תלמידי הישיבה לתפלת שחרית שם מחר בבוקר בשעה 10.

כשחזרנו היתה לנו אסיפה והוחלט שאם יעבור שם מחר בהצלחה, אזי נעביר לשם את הישיבה למשך זמן.

פרסום ההודעה לעתונות

כעת אחזור לרשום את מאורעות היום:

בשעה 11 בבוקר נסע הרב"ש קונין לשיחה מפורטת עם מר קולינס. הוא ביקש את האקדמיטיישן שלנו - כדי לבקש ממשרד החוץ של בריה"מ לתת אקדמיטיישן דומה. הוא גם ביקש את העתק מכתבו של גובינקו אל כ"ק אדמו"ר שליט"א ועוד. הוא גם סיפר שקיבל הוראות מוואשינגטון בקשר להשתדלות בענין הספרים.

אח"כ נסענו למסור להם את המכתבים הנ"ל, ומשם נסענו למשרדינו.

הר"י [קוגן] נסע באותה שעה לעורך הקומסומולסטווע פראוודא. הוא קיבל ממנו את הפרעס רעליס [הודעה לעתונות] בענין הספרים. הטעקסט של ההודעה נקרא כבר ברדיו בשעה 10:40. העתק הפרעס רעליס נשלח אל כ"ק אדמו"ר שליט"א ע"י פאקס.

בהודעה נאמר בין השאר, שספריית חב"ד נמצאה אחרי עשרות שנים. היא הייתה שייכת לאדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, גדול היהודים בדורו. לדעת כל האקדמאים וכו' צריכים להחזירו. המשלחת נמצאת פה כבר 4 חדשים, וגובינקו לא מוצא את הזמן לראותם. הספרים לא נמצאים בשימוש הציבור, הם לא מקוטלגים ומתקלקלים.

אח"כ דיברו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] בטלפון עם מר ניקיטא במשרד החוץ, ועם סערגיי איגנאטענקא במשרד התקשורת. האחרון אמר שהוא ניסה לדבר בנושא הספרים כמה פעמים, ואין שומע לו.

אחרי כל הנ"ל נפגשנו כולנו במשרדינו ומשם הלכנו לככר האדומה ליד קברו של לנין. לא מרשים להכנס לפנים עד השבוע הבא, וכיון שהרבי נתן דולר עבורו, שרף הרב"ש [קונין] את הדולר הזה בסמיכות לקברו.

אח"כ נסענו, הרב"ש [קונין] הר"י [קוגן] ואני, אל וירוניקה. שם דובר על לקיחת עו"ד מיוחד לדון בענין הספרים, אך מיד גלש הדיבור לנושא ביהכנ"ס של פוליאקוב, כנזכר לעיל.

תפלות ולימודים בביהכ"נ של פוליאקוב

מוצש"ק, אור לאדר"ח אייר

יום חמישי וששי היינו טרודים ולא הספקתי לרשום. אשתדל להשלים עתה: אחרי האסיפה ביום רביעי בלילה, כשהחלט להתפלל וללמוד ביום חמישי בביהכנ"ס של פוליאקוב, צלצל הר"י [קוגן] ללנינגרד שיביאו משם את ספר התורה שלו למוסקבה. חיים [טולוצ'נסקי] ושמעון באו לקראת הבוקר עם ספר התורה.

אני צלצלתי לזאב קורבסקי שידבר עם אורי אודות הבאת הישיבה לביהכנ"ס של פוליאקוב.

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] צלצלו לארה"ב שישלחו מכמה קהלות מברקי מזל-טוב אל ראש-העיר של מוסקבה, בקשר למסירת ביהכנ"ס לידי חב"ד.

בבוקר נסעתי למארינא רושצא, שם פגשתי את אורי וסדרנו שכולם יסעו לביהכנ"ס של פוליאקוב. גם דיברתי עם אנשי ביהכנ"ס שנסעו גם הם לשם.

הר"י [קוגן] נסע לתחנת הרכבת לקבל את פני הבאים מלנינגרד והס"ת, ומשם באו לביהכנ"ס של פוליאקוב.

קריאת התורה בביהכנ"ס של פוליאקוב

מימין לשמאל: אהרונוב, קונין, יחיאל (קורא בתורה), רפאל קוגן (עולה לתורה), לוי, התלמיד דן הימן

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו ישר לביהכנ"ס.

נכנסנו לביהכנ"ס והתפללנו ושרנו כמה ניגונים. אנשי ביהכנ"ס חזרו לביתם והתלמידים התיישבו ללמוד. בתחילה למדו עם אורי ואח"כ התיישבתי ללמוד אתם כמה שעות. גם הביאו אוכל מהישיבה ואכלו שם.

בתחילה עבר הכל בשלום, אבל אח"כ דרשו מאתנו (מנהלי החברה שמחזיקים

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רעה

כעת את הבנין) לפנות את המקום, ואף סגרו עלינו את החשמל [והמשכתי ללמוד אתם בעל פה]. גם יש שם כעת חברה המתקנת את הבנין, שגם הם ביקשו שנפנה את הבנין.

אחרי שלא פנינו והמשכנו ללמוד הם קראו למשטרה. בינתיים הגיעה וירוניקה, שהורתה לר"ש [קוגין] ולר"י [אהרונוב] לחזור לדירה, כיון שהם אינם אזרחי רוסיה, ואני המשכתי ללמוד עם התלמידים, והיא דיברה בארוכה עם המנהלת של החברה³¹³ ועם המשטרה ועם נציגי המוס-סאוויט.

כלום לא עזר והיא עם קורבסקי (אח"כ קראו גם לר"י [קוגין]) נסעו למוס-סאוויט לדון בנושא, ולנו הורו לצאת מהבנין ולהיות בחצר. שם המשכנו ללמוד. התפללנו מנחה. גם הר"י ור' משה נודלמן למדו אתם קצת. כך נמשך עד הלילה, כשחזרנו כ"א למקומו.

פגישה עם סבאסטיאנוב במוס-סאוויט

במוס-סאוויט הוחלט שמחר צריכים להפגש עם סגן ראש העיר מר סבאסטיאנוב (אתו נפגשנו ביום השישי הראשון לבואינו כאן, והוא נתן לנו את המשרד), לדון אודות גמר הנושא.

היא הציעה שבעת האסיפה יהיו כמה מבחורי הישיבה בחצר המוס-סאוויט, כאות הזדהות לאסיפתינו בענין ביהכנ"ס.

גם דובר במשך היום, שלדבריהם המליץ הרב שאיעוויטש שיש לתת את ביהכנ"ס לידי הרפורמים ולא לנו. הבנו שזה שקר, וקבענו פגישה אתו בבוקר (לפני הנסיעה למוס-סאוויט), שיתן מכתב הממליץ על חב"ד, וכותב שלא שייכים הרפורמים לביהכנ"ס הזה.

בלילה חזרו שמעון וחיים [טולוצ'נסקי] ללנינגרד ואת הס"ת השאירו בדירתנו.

בבוקר של יום ו' נסעתי לישיבה לסדר עם ראש הישיבה אורי [קאמישוב] שיבואו הבחורים למוס-סאוויט. הוחלט שילמדו סדר החסידות בבוקר, ואח"כ יתפללו, ואח"כ לערך בשעה 10 יבואו למוס-סאוויט לשעה אחת.

הרב"ש [קוגין] הר"י [קוגין] והר"י [אהרונוב] נסעו להרב שאיעוויטש וקיבלו ממנו מכתב המלצה³¹⁴.

---

313 גאלינא יודאפוב.

314 ותוכנו:

למוססאוויט 12 אפריל 91

בזה הנני מודיע כי אף פעם לא התקיימו קהלות רפורמיות, לא ברוסיה ולא בברית המועצות, ולא כאן בתי כנסת רפורמים. ביהכ"נ של פוליאקוב בבאלשאיא בראנאיא היה שייך תמיד לאורתודוקסים, ולפי החוק של היום צריכים להחזירם לאורתודוקסים. אנשי חב"ד במשך כל ההיסטוריה ראו את עצמם כאורתודוקסים אמיתיים.

МОСКОВСКАЯ ЕВРЕЙСКАЯ РЕЛИГИОЗНАЯ ОБЩИНА	
Москва, ул. Архипова, 8, п/я 579	Тел. 294-29-01
12. <u>апреля</u> 1997 г.	№ _____
В Московск Всем, кого это касается.	
Настоящим сообщается, что ни в России, ни в Советском Союзе никогда не существовало реформистского направления в иудаизме и следовательно, рефор- мистских синагог. Синагога "По- лякова" на Большой Бронной, д. 6 всегда принадлежала ортодоксальному направлению и согласно существе- ющему закону, должна быть возвра- щена представителям ортодоксального иудаизма. Представители движения "Хибаг" проявляли себя на протяжении всей истории, как истинные хранители еврейской религиозной традиции. Гл. раввин московской иерусалимской синагоги (А. Мавриц)	

מכתב ההמלצה של הרב שאיעוויטש להחזיר לנו את בית הכנסת

אח"כ נפגשנו ארבעתינו עם הר"ז קורבסקי ליד המוס-סאוויטט ונכנסנו לפגישה.

השיחה עם מר סוואסטיאנוב היתה מאד ידידותית ומפורטת. הוא שאל גם בקשר לספרים ואמר שלדעתו חייבים לפנות עתה למשפט.

בינתיים צלצלה לו וירוניקה (בהיותנו במשרדו) והסבירה לו את כל הרקע.

אח"כ הוא קרא למשרדו את נתליה (שעוסקת במוס-סאוויטט כל הזמן

רעז

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

לטובתינו). הוא ביקש שתסקור לפניו את כל הפרשה באופן פרקטי. היא עשתה זאת באופן טוב מאד, והסבירה שביהכנ"ס היה בתחילה אורטודוקסי, ואם מדובר ב"החזרה" הרי זה שייך רק לחסידי חב"ד, שהם שמרו כאן תמיד על גחלת היהדות.

סוואסטיאנוב יצא מהחדר לכמה דקות³¹⁵, אח"כ חזר ואמר שביום שני הבע"ל תהיה ההחלטה הסופית של ביהכנ"ס, כמובן לטובתינו.

יצאנו ממנו מאד מעודדים. הר"ז [קורבסקי] נסע לביהכנ"ס ואנחנו נסענו למונוסוניק לדבר עם וירוניקה.

לפני כן צלצל לה הר"י [קוגן] ברחוב גורקי, ליד מלון אינטוריסט.

בשעה שהוא דיבר אתה בטלפון, התחילו הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] להניח תפילין עם כמה יהודים, והרבה נאספו ושאלו מה זה, והסברתי להם ברוסית השבורה שלי.

הגענו לוירוניקה שסיפרה שדיברה עם טשערנאיוב בקשר לספרים, ואמר ששוב טלפן למשרד התרבות שירשו לנו לראות את הספרים במחסן שבאיזור חימקי, אך בינתיים לא קיבל מהם מענה חיובי.

שיחות בביהכנ"ס של פוליאקוב

אח"כ אמרה שמוכרחים לנסוע שוב לביהכנ"ס לנסות לשדל בדברים את המנהלת שתרשה לנו להתפלל שם בשבת; כי לא טוב יהיה אם בינתיים יתפללו שם בשבת הרפורמים, ורק הם - ע"י ששוכרים את המקום מאת המנהלת הנ"ל.

נסעתי לשם עם הר"י [קוגן], ואח"כ צלצלה לאביה ולר"ז קורבסקי שגם הם יסעו לשם.

הר"י [קוגן] דיבר עם המנהלת בארוכה ולא שוכנעה. שם היה באותה שעה גם קוגן מהקהלה הרפורמית, והתרעם לפני על הנהגת חב"ד בענין ביהכנ"ס. אח"כ פגשתי אותו בחצר ביהכנ"ס, ושוחחנו בארוכה באופן רגוע יותר (לפני ימים אחדים דיבר אתו הר"י [קוגן] בארוכה בענין ביהכנ"ס).

בעת שסיים הר"י [קוגן] לדבר אתו נכנס איש שלא הכרנוהו, ודיבר אתה באריכות ביחידות. ביציאתו הציג את עצמו לפנינו כעובד במוס-סאוועט, שהביא את הרישעניע [החלטה] כי עליה למסור לנו את הבנין.

הוא אמר לנו שההחלטה תחול רק ביום שני הבע"ל, אך הוא הביא לה מיד כעת להודיע לה זאת. הוא הסביר לנו איך שהוא מבין את צדקתינו בנידון.

הר"י [קוגן] נשאר לדבר אתה, אני יצאתי לחצר לסדר עם נהג המונית ולדבר עם הר"ז [קורבסקי] ועם ר' רפאל [קוגן]; אמנם לא הרשו לי לחזור ולהכנס לבנין.

אני נשארתי בחצר והר"ז צלצל לוירוניקה, שאמרה שהוא עם אביה ר' רפאל

---

315 לפי התנועות והבעת הפנים היה נראה לנו אז, שהוא יצא להתבודד בינו לבין קוני ולבקש שיוכל להחליט בצורה הוגנת בנושא.

יסעו להנהלת המחוז לראות שהם ישכנעו אותה שתרשה לנו להתפלל שם בשבת.

כשחכיתי בחצר התחילו להגיע הרפורמים לתפלה שלהם, אך גם להם לא הרשו להכנס (סוכ"ס אחרי ההחלטה הנ"ל אינם יכולים לומר שהם מרשים לרפורמים ולא לנו).

באו גם הרבה עתונות וטלביזיה (כנראה נקראו ע"י הרפורמים, להראות להם איך שהם מקבלים את ביהכנ"ס). הרבה מהם דיברו אנגלית ושוחחנו יחד.

קרוב לשעה לפני השבת באה משטרה. הר"י [קוגן] יצא אז לחצר ודיווח שאינה מרשה בשום אופן. אח"כ יצא השוטר ואמר שכ"ז שלא מקבלת ההחלטה הנ"ל תוקף חוקי אינה מרשה ואין לנו רשות להכנס.

אני לקחתי את דברי החול של שנינו וחזרתי לדירה בטקסי, ואילו הר"י [קוגן] נשאר שם עד שהרפורמים התפזרו, ואח"כ חזר ברגל לדירה³¹⁶. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונב] חזרו קודם והכינו את השבת.

תהלוכה לביהכנ"ס של פוליאקוב

היום הלכנו לביהכנ"ס במארינא רושצא לתפלה. אח"כ היה קידוש. נטלנו ידיים וסעדנו סעודת שבת (מצות) ואח"כ הלכנו כולנו, עם תלמידי הישיבה, בתהלוכה לביהכנ"ס של פוליאקוב³¹⁷.

שם שרנו. הרב"ש [קונין] אמר דרשה והר"י [קוגן] תרגם. אח"כ למדתי אתם בע"פ, והר"א קאמישוב תרגם. הכל היה בע"פ בחצר. ביהכנ"ס היה סגור. אח"כ חזרנו כל אחד לביתו.

ביקור בביהכנ"ס במאלאחאווקא

בדר"ח אייר, בוקר

זה זמן רב חפשתי הזדמנות לבקר את ביהכנ"ס במאלאחאווקא, שם למד אבי שי' בצעירותו.

המקום הוא לערך שעה נסיעה ממרכז העיר מוסקבה, ואף פעם לא היתה לי הזדמנות זו, עד אתמול ביום ראשון, כשכל המשרדים סגורים ולא היתה פעילות מיוחדת שיכלתי להתעסק בה.

נסעתי יחד עם התל' השלוחים יעקב גולדשמיד ושלמה וילהלם, ועם הבחור יצחק רויטמן. הר"א שענציס (מנהל המשק במארינא רושצא) נתן לנו מכונית ונהג ונסענו.

ביקרנו בביהכנ"ס, שם נמצא באותה שעה הגבאי. ביהכנ"ס משופץ לעומת מה שהיה לפני ששים שנה, כשאבי שי' למד שם.

אח"כ נסענו לבית החיים שנמצא לא רחוק מביהכנ"ס. ראינו שם אלפי קברים,

(316) הליכה של שעתיים לערך.

(317) מהלך של שעה אחת לערך (והיינו מהלך של שעתיים לערך - מדירתנו עד לבית הכנסת של פוליאקוב).

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רעט

ורק אחד מהם הכרנו - הרמ"ל [גינזבורג] חתנו של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע. חזרנו משם לערך בשעה 4 אחה"צ.

פגישה בענין הספרים

הר"י [קוגן] נפגש אתמול עם [...] ושוחח אתו באריכות. הוא נפגש אתו באמצעות אחד ממכריו. הוא לא ידע בשעת הפגישה את שמו, ולכן לא ידע שכבר החלטנו פעם שלא להפגש אתו³¹⁸, כי הוא זה שאיים על סטאס ואיליא, הוא זה שעצר את וועליכוב מלתת מכתב תמיכה, והוא זה שהרד"ב פרשן רצה להפגישו אתנו ולא רצינו.

הוא ידע בפרטיות את כל תהלוכות פעילותינו בענין הספרים. לדבריו הוא היה נוכח בעת פגישת בייקער עם גורבאצ'וב כשדיברו בענין הספרים. הוא אמר שהוא הכין את תוכניות שיפוץ העיר ליובאוויטש עבור הר"נ גורארי', וביקש עבור זאת מיליונים, והר"נ גורארי' לא שילם לו. לדבריו הוא נוסע להפגש עם ברנובר לדון בעניניהם.

שיחה מיוחדת בעניני משיח

זה לא שייך לכאן, אך א"א להתעלם מכל הנושא, שבאור ליום ה' היתה שיחה, בה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שהוא כבר עשה את כל שביכלתו להביא את המשיח ולא הועיל, לכן כעת שיימצאו א' או ב' או ג' אנשים, שיסדרו מה לעשות כדי להביא את המשיח. הוזכרו בשיחה הימים המסוגלים כ"ז ניסן - ת"ת שבת³¹⁹.

היו אלה ימי התעוררות בכל העולם. כ"א השתדל כפי דרכו. היו כאלה שדרשו שהרבי יתגלה ויוליכינו קוממיות לארצינו. היה זה בהכרזה בהתוועדות ש"ק, ובעת חלוקת הדולרים, ולכולם השיב הרבי, שלא יתנו לו עצות, הוא יודע את שעליו לעשות, וכוונתו היתה לומר מה שהקהל צריך לעשות, שזהו הוספה בתומ"צ בהידור וכו'.

תהליכי קבלת ביהכנ"ס

כעת אחזור לענין ביהכנ"ס של פוליאקוב. ביום ועש"ק דיווח הרב"ש [קונין] שהחלטה נחתמה למסור לנו את ביהכנ"ס. במוצש"ק כתבנו לרבי בפרטיות את תהלוכות ההשתדלות בענין ביהכנ"ס במשך חמשת החדשים, ואשר אישור ההחלטה צריכה להיות ביום ב' (היום) ומבקשים שזה יהיה בהצלחה.

אתמול בחלוקת הדולרים ניגשו בני הרב"ש [קונין] וביקשו ברכה עבור קבלת ביהכנ"ס, והשיב הרבי בתמיכה: הרי הודיעו לי שכבר נתקבל!?

כנראה שבאותה שעה קיבל רק את המכתב מיום ועש"ק ועדיין לא את המכתב ממוצש"ק.

318) כדלעיל ביומן ר"ח שבט; בדר"ח אדר.

319) שיחה פתאומית זאת נאמרה אחרי תפלה ערבית, בשעה שאצלנו היתה השעה 2 לפנות בוקר. ידידינו הרמ"מ שי' פוגלמן הקשיב לשיחה, ומיד טלפן לנו, קמנו מיד, והקשבנו לשיחה בשידור חי.

בשעה 10 בבוקר מתכוננים הר"י [קוגן] והר"ז [קורבסקי] לנסוע למוס-סאוויט
להבטיח שהחתימה הסופית תתקבל מיד ובלי עיכובים, ויה"ר שיהיה בהצלחה.

אור לב' אייר ת"ת שבת"ת

זה עתה חזרנו מביהכ"נ של פוליאקוב, שם היינו יחד עם תלמידי הישיבה כמה
שעות. התפללנו בחצר מנחה. הרב"ש [קוגין] דרש ושרנו ניגונים. אח"כ נאם
הר"י [קוגן] והתפללנו מעריב. אח"כ נטלו ידים, סעדו ואמרו לחיים.

בתחילה חשבנו שירשו לנו להכנס לביהכנ"ס. בצהרים הודיעו מהעירייה
שהחתימה הסופית של הועד למסירת ביהכנ"ס תהיה מחר, ושיותן להם
חודשיים להוציא את חפציהם ולעבור למקומם החדש.

מ"מ השתדלו שיורשה לנו מיד להכנס לביהכנ"ס, ולהם ישארו בינתיים
המשרדים. העירייה ניסתה לשכנע אותם. גם הנהלת המחוז ואפילו המשטרה,
אך ללא הועיל.

בתחילה חשבנו שהם ירשו לנו, ואז ארגנו שיבואו התלמידים, אך כשלא הרשו
להכנס, סודר כל הנ"ל בחצר.

*

אני נסעתי בבוקר לביהכנ"ס להתפלל, שם נפגשתי עם הרד"ב לאזאר, שחזר
מאיטליה (לשם נסע לחג הפסח), ושוחחנו על תוכניות ל"ג בעומר.

זה כמה זמן שאני ממליץ שיארגנו את החגיגה בזילאניע טיאטער (אצטדיון של
סטאס) בגורקי פארק³²⁰. טלפנתי אליו ושאלתי, והשיב שאפשר לעשות זאת
שם בחפץ לב.

הוא גם אמר שרוצה, הוא וגם אמו, לשוחח בענין החזרת הספרים. נעשה זאת
בהזדמנות.

גם הראו לי שם את הכתבה (שהכין העורך של הקומוסומולסטווע פראוודא,
כנ"ל), שנדפסה היום בעתון "ניע זיוועסמאיא" [הבלתי תלוי].

320) האצטדיון של התיאטרון הירוק שבגורקי פארק, שמנוהל ע"י סטאס.

מאמר החיובי בעתון ניע זאורימאיר

הר"ל גרונר סיפר היום, שגובינקו צלצל להרב שניאור להודיע שחושב לסיים בקרוב את החק"ד של הועדה, אך מבקש שיתנו לו צילום כת"ק אדה"ז לבדיקה וכו'. הוא גם סיפר שחלק מהספרים הועברו ללנינגרד וריגא³²¹. הרב שניאור הודיע הכל להר"ש בוטמן, שמסר הכל לר"ל גרונר. הר"ל גרונר השיב, שכל הבקשות בקשר לצילומי כת"ק ובדיקה וכו' צריך להפנות למשלחת, ששם יש מומחה וכו'.

(321) כ"ז כמובן בלי שום בסיס, רק כדי לערפל ולסבך את הנושא. גם בקשת כת"ק של אדמו"ר הזקן היתה בלי שום תוכן, כי לא ידוע שיחיה כת"ק אדמו"ר הזקן בשום אחד מהספרים של האוסף.

פרק ארבעים ושלושה נסיעה עם הישיבה לליובאוויטש

יום ד', ג' אייר, בוקר

את יום הבהיר [ב' אייר] ת"ת שבת"ת חגגתי ברוב פאר והדר בליובאוויטש, יחד עם תלמידי הישיבה שנסעו ממוסקבה לליובאוויטש באוטובוס שלם.

גם נסע לשם אוטובוס קטן, שבו היו בנות מכון חי' מושקא (הן הגיעו קצת לפנינו. כשהאוטובוס שלנו הגיע הן יצאו בדרכן חזרה).

גם הגיעו לשם שלושה מאנ"ש והתמימים בלינגרד, ושני הת' השלוחים לחרסון³²².

כולנו נסענו לליובאוויטש לקראת יום ההולדת של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, להשתטח על קברו ועל ציון כ"ק אביו אדמו"ר ה"צמח צדק".

דומני שלא אטעה אם אומר שזה היה הכינוס הגדול ביותר מאנ"ש והתמימים בליובאוויטש, מאז עזבה הישיבה את ליובאוויטש לפני יותר משבעים שנה - בקיץ תרע"ח.

הנסיעה נוהלה ע"י ראש הישיבה הרב אורי שי' קאמישוב, ושני הת' השלוחים יעקב גולדשמיד ושלמה וילהלם.

לדרך יצאנו (שני אוטובוסים) בשעה 6 בבוקר. בדרך עצרנו לתפלה ועוד. לליובאוויטש הגענו לערך בשעה 2 בצהריים.

האוטובוס נעצר ברחוב הראשי - ליד חצר רבותינו, ואת שאר הדרך הלכנו ברגל בדרך המלאה בוק, עד אשר הגענו לבית חב"ד, שהוא הבית הכי סמוך לאוהל, רחוק ממנו כמאה מטרים.

כשהגענו לשם ראינו את הבנות חוזרות מהאוהל. הן יצאו לדרכם חזרה ואנחנו נכנסנו לבית חב"ד להכין עצמנו לאוהל, בכתיבת פ"נ וכו'. בבית חב"ד פגשנו את האורחים מלינגרד, שהקדימו אותנו קצת. האורחים מחרסון הגיעו כשעה אחרינו.

כל אחד מאתנו כתב פ"נ פרטי, וגם כתבנו פ"נ כללי, בו מבקשים עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א, שיצליח בכל עניינו, בעניני חב"ד והשליחות לרוסיה ובפרט בענין העיקרי - ביאת משיח בקרוב ממש, בהתאם לדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בימים האחרונים.

הלכנו כולנו לאוהל. אחרי אמירת המענה לשון, קריאת הפ"נ, ניגוני אדמו"ר מוהר"ש והצ"צ נ"ע, ובקשת עד מתי, הלכתי לבדוק קצת את בית העלמין, שמפוזרות בו עשרות, אם לא מאות קברים, בשטח של כחמישים על חמישים מטרים, ואולי קצת יותר.

רוב המצבות נטויות ליפול ומכוסות בעשב וקשות לקריאה. האותיות הן בד"כ בולטות. המקום הוא חלק מהיער והמצבות הן בין העצים. המצבות הן משנת

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רפג

תר"ל ואילך. את כל המצבות לא יכלתי לבדוק, כי זוהי עבודה של כמה ימים. בית החיים הוא למערה של ליובאוויטש, והאוהל עומד בסופו, באמצע רוח דרומית.

הדרך לבית החיים עובר נחל קטן, המשכו של הנהר העובר ליד ליובאוויטש. אמנם כעת הולכים לצדו הדרומי של בית החיים - להגיע מיד לאוהל. שם כבר כמעט נגמר הנחל, אבל יש שם ביצה גדולה שדרכה הלכנו לאוהל.

אח"כ חזרנו כולנו לבית חב"ד, שם סעדנו והתפללנו מנחה, וחזרנו לבקר בחצר רבותינו, ששם גם עמד האוטובוס שלנו לחכות לנו.

כבר בדרך נסיעתנו ממוסקבה לליובאוויטש ספרתי לתלמידי הישיבה, במיקרופון של האוטובוס, אודות העיר ליובאוויטש, על התיישבות רבותינו לליובאוויטש ועל הבריחה מליובאוויטש.

בעיקר ספרתי על תולדות אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, שהיום הוא יום ההולדת שלו, ומזלו גובר, ושאלו נוסעים כעת להשתטח על קברו ועל ציון אדמו"ר ה"צמח צדק".

כעת בבואינו לחצר, תיארתי להם את מקום וזמן בניית בית אדמו"ר ה"צמח צדק", מוהר"ש, מוהרש"ב ומוהרי"צ נשמתם עדן, האולם הגדול, ביהכ"ס, ושאר בניי הישיבה שנבנו אח"כ.

באמצע מקום החצר הגדול הזה בונים כעת בנין לבנים גדול (עבור בית דואר וכיו"ב). היסודות והקירות כבר בנויות, וכבר אווזים עתה בבניית הגג.

מסביב לחצר עומדים עתה כמה בתי עץ ישנים. הם כולם מהתקופה שלאחרי עזיבת חב"ד את ליובאוויטש. כידוע נשרפה כל החצר אחרי הסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע (כמסופר באגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע³²³), ובתי העץ האלו נבנו אח"כ.

בית אחד עומד בפינה מערבית צפונית, במקום שהיה עומד האולם הגדול. בית שני - בפינה מערבית דרומית, במקום שהיה עומד בית כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע. ועוד בית בחלק המזרחי של החצר.

בין שלשת הבתים האלו היתה חצר גדולה במשך כל השנים, בלי בית. וכעת נבנה בשטח זה בית הדואר הנזכר³²⁴.

מלאי התעוררות ותקוה עלו כל הנוסעים חזרה לאוטובוס, ומלאי בטחון שכל התפלות שביקשו באהלי הקודש ימולאו באופן של "לכתחלה אריבער", כפתגם בעל יום ההולדת שמזלו גובר.

גם בדרך חזרה נעצרנו כמה פעמים, לתפלת ערבית ולמנוחה ושאיפת אויר צח.

---

(323) ח"א אגרת קנא. ח"ד הקנא.

(324) כבר נזכר לעיל, שעד היום עומד הבנין בדיוק באותו מצב שראינו אז, מבלי לסיימו, ואשר לאחרונה נרכש המקום ע"י ר' אליה סיגל, בהשתדלות השליח ר' נתן שי' גורארי'. תצלום אויר של החצר (בשנת תשנ"ב) - לקמן פרק סח.

מליובאוויטש יצאנו בשעה 7 בערב ולמוסקבה הגענו לערך בשעה 2 וחצי לפנות בוקר.

בדיקת הספרים שבאוסף

יום ד' [ג' אייר] שעה 5 אחה"צ

יש לי היום בלילה יאצ"ט אחרי אמי ע"ה, ועוד מעט צריך אני לנסוע לביהכ"נ ללימוד משניות ותפלת ערבית לפני העמוד.

בינתיים אנצל הזמן שנשאר, לרשום את קורות יום האתמול כאן במוסקבה - על פי מה שסיפרו לי חברי בשליחות זו:

קיוונו כולנו שאתמול יתקבל האישור בכתב לקבלת ביהכנ"ס של פוליאקוב, אך לא כן היה. נתליה אומרת שהיא משתדלת לסדר את כל הניירות, אמנם זה מוכרח להמשך איזה ימים.

בינתיים מגדילים הרפורמים את הלחץ שלהם לקבלת ביהכנ"ס. יתן השי"ת שיועבר ביהכנ"ס הזה לחב"ד בהקדם ובלי בעיות.

*

הר"י [קוגן] מספר גם, שדיבר עם מכריו בספריה והפגישוהו (בטלפון) עם מר דאגאוויטש, והחליטו שניפגש היום בבוקר בשעה 11.

נפגשנו אתו היום בספריה. היה אתו גם מר מעדוועדיוב. שניהם יחד עם מר גולדנברג נצטוו ע"י הנהלת הספריה להכין רשימת הספרים, מתוך אוסף פוליאקוב, אלו שיש בהם סימנים מובהקים (הידועים להם) שהם מאוסף שניאורסאהן.

הסברנו להם שלא את כל הסימנים יכלנו להסביר להם, ויש גם טביעות עין על הספרים, ויש גם רשימה, שבכ"ז נוכל לעזור להם לזהות את הספרים - שכל הנמצא באוסף פוליאקוב הוא מאוסף שניאורסאהן, שהוחלף שמו לפוליאקוב³²⁵.

הם הלכו לבקש רשות אצל סגנית המנהל גברת איגומנובה [שתרשה לי לעזור להם בעריכת בדיקה זו]. היא השיבה שהדבר תלוי במנהל עצמו - מר וואליק, שנמצא כעת ביפאן, ויחזור מחר בלילה. ביום שני הבע"ל נוכל לדבר אתו בזה³²⁶.

(325) כלומר שכאשר יש לפנינו אוסף של 12 אלף כרכים, על מחציתם יש סימנים מובהקים שהם מאוסף שניאורסאהן, וכמעט כולם רשומים ברשימת הספרים שנעשתה בליובאוויטש, זה עצמו מוכיח שכל האוסף הוא אוסף שניאורסאהן, אלא שמסיבות הסוואה הוחלף שמו לפוליאקוב.

אח"כ בשנת תש"ס התברר שאמנם נכללו באוסף פוליאקוב, גם ספרים שאין להם קשר לאוסף ספרי רבתינו.

(326) בזה היו דיונים במשך כל הקיץ, כפי שיסופר להלן. אמנם בשום אופן לא הרשו לי לגשת לאוסף הספרים ולעזור להם בבירור הסימנים והרשימה.

למעשה הם בדקו בעצמם - במשך חדשי הקיץ. סקירת התוצאות - ראה להלן ביומן מוצט"ק בראשית תשנ"ב.

כך נשאר עד שנת תש"ס, כאשר הזמינו אותי במיוחד למטרה זו. נסעתי פעמיים, לבדוק את כל

פגישות עם עתונאים

עוד סיפר הר"י [קוגן], שהוא דיבר אתמול עם מר פילינב, שהי' עורך הקומסומולסטווע פראוודא (עפ"ז יש לתקן מה שהיה כתוב קודם שהוא העורך, והאמת היא שהוא היה פעם העורך, וכעת הוא עורך האינפורמיישן איידזשנסי; שמטעם זה כתב את הידיעה אודות הנושא בפרסום שלהם, ונדפס ממנו בעתון נייע זיוועסמאיא, ולא בעתון הקומסומולסטווע פראוודא).

בכל אופן הוא אומר שאין לו כעת זמן לכתוב את המאמרים אודות נושא הספרים (הר"י [קוגן] חושש שמא הוא קיבל פחד וכו'), והעביר את הנושא לאחד מהכתבים אצלו, מר דעטשקוב. זה האחרון הזמין פגישה אתו להיות בצהרים. הר"י [קוגן] קרא לי לבוא אתו למשרדינו, כדי להשיב על שאלותיו בנושא הספרים. ישבנו כשעה. אח"כ חזרתי לדירה, והר"י נשאר ב[משרד].

הר"י [קוגן] דיבר אתמול עם אמו של סטאס. היא ביקשה לדבר. היא אמרה שתשתדל לארגן לנו פגישה עם טשערנאיוב ועם יאקובלב (עורך המוסקבה ניוס).

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונב] נסעו לפגישה עם כתב הדזשערזאלעם פוסט מר וואלטער רובי. הוא הזמין שיחה בנושא ביהכנ"ס של פוליאקוב, אחרי ששמע את טענותיהם של הרפורמים.

The Jerusalem Post Wednesday, April 17, 1991

Soviet Jewish groups quibble over award of old synagogue

WALTER RUBY

Jerusalem Post Correspondent

MOSCOW - A fierce dispute has broken out among three Jewish movements for possession of a pre-revolutionary synagogue in central Moscow, with Moscow City Hall trapped uncomfortably in between.

Laying claim to the former Polyakov Synagogue on Bolshoi Bronaya Street just off Pushkin Square - now occupied by the Inter-Republican House of Folk Arts - are Hineni, the Soviet Union's only Reform Jewish congregation; the Habad [Lubavitch] movement; and the Council of Jewish Religious Organizations (Seru), headquartered at Moscow's Choral Synagogue.

members to hold their regular Friday night service on the street.

In an interview, Chorkina vigorously denied that she had reached informal agreement with either Hineni or Habad to move to another site. In light of recent events, the entire question of moving her group to another site would have to be reconsidered, she said.

Lubavitch representative Rabbi Baruch Cunin of Los Angeles insisted that the Hassidim went to the building not to protest, but because they had received word from a municipal representative that the building had been granted to them. He said he could not recall the full name of the municipal representative.

form congregation, given that Reform Judaism did not exist in pre-revolutionary Russia. Isaac Kogan is said to have asserted that the venerable Lubavitcher Rebbe himself had a strong interest in the case, and had sent messages to his followers in Moscow assuring them that they would get the building.

The struggle is clearly over larger stakes than just the Polyakov site. Seru clearly wants to maintain its position as the sole official address for the Jewish religious community and to maintain control over the reclaiming of former synagogues - a charge that would be undermined if either Hineni or Habad is given the Polyakov building.

מאמרו של וואלטער רובי בדזשערזאלעם פאסט

אח"כ דיברו עם הרב חדקוב ועם הר"נ גורארי'.

הספרים, בסופו של דבר זוהו כארבע חוצי אלף ספרים עם סימנים מובהקים, והוחתמו במדבקה מיוחדת "אוסף ליובאוויטש" כפי שיסופר להלן ביומן תש"ס.

כבר כתבתי לעיל אודות הדיונים שיש לו עם השגרירות הרוסית בוואשינגטון בענין הספרים. הר"נ גורארי' התייעץ עם הרב חדקוב מה להשיב להם. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] דיברו אתם שלכאורה כדאי להשיב שאת הכל יש להם לדבר עם המשלחת כאן, שרק היא נשלחה לכאן לדון בנושא הספרים, ועי"ז ימנעו מהם את האפשרות לדון עם שני גופים ועי"ז להרויח זמן ובלבולים.

אתמול נגמרו הויזות שלנו. מסרנו היום את הפספורטים והויזות לר' רפאל [קונין] ע"מ להאריך את זמן תוקפם.

סדר היאצ"ט שלי

יום ועש"ק, ה' אייר, בוקר

במשך היום האחרון הייתי טרוד חלק מהיום ביאצ"ט אחרי אמי ע"ה. ביום ד' בערב נסעתי לביהכנ"ס למעריב ולימוד משניות. אחרי מעריב למדתי עם קבוצה נבחרת מהתלמידים. הסברתי להם כמה פרטים בהל' הדלקת נש"ק ומבצע נש"ק [לזכרונה ולעילוי נשמתה].

בבוקר נסעתי לביהכנ"ס לתפלת שחרית ולסיום לימוד המשניות. ואחרי צ' נסעתי לביהכנ"ס לתפלת מנחה.

אחרי התפלה למדתי עם א' מתלמידי האוניברסיטה את צורת בית המקדש.

אתמול בצהרים נסעו הר"י [קונין] והר"ז [קורבסקי] וכמה מקשישי אנ"ש במוסקבה אל המוס-סאוועט, לעורר שם על קבלת ביהכנ"ס של פוליאקוב. הם נפגשו עם מר קאסוב, סגנו של פאפוב לעניני דת. הוא הראה להם את ההחלטה למסור לנו את ביהכנ"ס, אך אמר שיש עדיין כמה סידורים עד שנקבל את ההחלטה הכתובה הזאת.

שמחה פורצת גדר

כתבתי קודם על שיחת הרב"ש [קונין] עם הרב חדקוב. בנוסף לכך הוא גם כתב לו את הדברים האלו, והזכיר במכתבו שהעבודה כאן נעשית מתוך שמחה. המכתב נמסר לידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהשיב על הקטע הנ"ל:

ושמחה פורצת גדר כמפורסם.

ובסופו:

והזמן גרמא והענין, כמפורסם. אזכיר עוד הפעם על הציין.

פרק ארבעים וארבעה תעמולה בעתונות

אתמול ביקרו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] אצל גברת אליזאבט שוגרען, כתבת בלוסאנג'לס טיימס, שעורכת כתבה בנושא הספרים.

בשעה שהיה הרב"ש [קונין] בלוסאנג'לס פנה אליו גימפל, ואמר שיש בצרפת עו"ד מפורסם בשם פיזאר, שעוסק הרבה עם הרוסים, וכדאי לערב אותו בנושא הספרים.

במשך השבועות האחרונים התעניינו אודותיו ואתמול ביקשו ממנו שיכניס את עצמו לנושא. הר"י פרוס דיבר אתו ושלח לו את כל הניירות הקשורים לנושא.

היום דיבר אתו הרב"ש [קונין] בטלפון, והוא מאד התעורר לנושא. הבטיח להתמסר לעסוק בזה מיד.

אתמול התפרסם מאמר בנ"י טיימס אודות הרד"ב לאזאר ועל חב"ד ברוסיה ועל הספרים. המאמר נכתב ע"י פרענסיס קליינס, והוכן לאחר שסטאס הפגיש אותנו עם הצלמת אוואקיאן, שהיא ארגנה את הכתבה. במאמר לא נזכרת המשלחת, וכתוב בה שהרד"ב לאזאר מתעסק בענין הספרים.

גורבאצ'וב עומד ליפול

יום א', ד' אייר, ערב

זה עתה חזרתי מביקור אצל סטאס. נסענו יחד עם הרד"ב לאזאר כדי לארגן באצטדיון שלו את חגיגת ל"ג בעומר.

התחלתי לעסוק בזה ביום ג' שעבר. קישרתי אז את הרד"ב עם סטאס, ואמר שיתן את האצטדיון שלו בגורקי פארק בכבוד רב.

ביום רביעי בבוקר הוא נסע ליומיים וביום שישי קבעו להפגש היום. נסענו לשם הרב"ש [קונין], הר"י [קונין] והרד"ב ואני.

בתחילה דיברנו על הספרים. לדעתו עומד גורבאצ'וב ופמליתו ליפול בעוד כחודשיים³²⁷. וכיון שעד עתה לא החזירו את הספרים, אין לקוות שיחזירו כעת. לדעתו כדאי לחכות עד שיפול, ולסדר את החזרת הספרים ע"י יעלצין.

הוא אומר שדיבר לאחרונה בחלונות הגבוהים וראה שאינם מוכנים להחזיר עתה. הוא מסתפק אם כעת יואיל לחץ ממשלת ארה"ב או בעתונים.

בכל אופן הוא בעד המשך ההשתדלות לשכנע את גובינקו, שלטובתו כדאי שיחזיר את הספרים, והוא גם מציע לשאול כעת אצל יעלצין מה כדאי לעשות. אם להמשיך להאבק, או לחכות עד שהוא יהיה בכוח להחזיר לנו את הספרים.

אח"כ עברנו לנושא האצטדיון, שיש בו כעשרת אלפי מקומות ישיבה. הרד"ב מסופק אם יצליח להביא קהל גדול כזה. מ"מ הוחלט לקבל את הרעיון ולנסות

ללכת על גדול ולקוות שיהיה בהצלחה.
הם קבעו פגישה למחר בבוקר בין סטאס לרד"ב לאזאר לדון בתוכנית.

*

ביום השישי נשארתי כל היום בדירה. הר"י [קוגן] היה במשרד ונפגש עם כמה כתבי עתונות לשוחח בענין הספרים.

בשבת היה הר"י [קוגן] בבית של אחד שפגשו בשבת שעברה בדרך מביהכנ"ס של פוליאקוב, והוא מתקרב ליהדות. הם באו ביחד לביהכנ"ס לתפלה ולהתוועדות.

בבוקר הלכנו כולנו לביהכנ"ס לתפלה ולהתוועדות. אח"כ חזרו הרב"ש [קוגין] והר"י [קוגן] לדירה לסעודת שבת, ואילו אני הלכתי לסעודת שבת לבית הרד"ב, יחד עם שני הת' השלוחים. אחד מהם - הר"י גודלדשמיד - חוזר ביום ד' 7707-, והיתה זו כעין מסיבת פרידה, ושוחחנו בנושאים שונים.

*

במוצאי ש"ק נסענו, הרב"ש [קוגין] הר"י [קוגן] ואני, למר געלמן. הוא היה בחודש האחרון בארה"ב, וחזר ביום שישי.

ניתחנו את המצב, ולסיכום אמר שידבר עם גובינקו, עם ריז'וב, עם יאקובלב, עם טשערנאיוב ועם יאנאיוב. נראה כעת מה יהיו התוצאות מהשיחות האלו.

היום בבוקר הלכתי לביהכנ"ס להתפלל. אחרי התפלה היו שם 77- בר"מ. הראשון - בן שבע. ואחריו כבן 16, ואביו כבן חמישים.

היתה שם הצלמת מנ"י. טיימס והכתב של טיים מאגאזין. היא לקחה תמונות מהבר"מ (בעת אמירת הברכות), מהשיבה ועוד.

אח"כ בא לשם הרב פנחס גולדשמיד עם שני נגידים משווצריה. לקחתי אותם להראות להם את הבר"מ ועוד, ומאד התרשמו.

סקירה בכפר חב"ד

יום ב', ח' אייר, ערב

חזרתי זה עתה משדה התעופה. נסעתי לשם למצוא מישהו שיקח תמונות ללונדון. שם יקח הר"י פרוס את התמונות וימצא מי שיקח אותן לארה"ק, כדי שיגיעו בזמן להדפיסם בכפר חב"ד.

כל הענין התחיל ביום ה' שעבר, שהוחלט סוכ"ס לפרסם את כל סיפור הפעילות בענין הספרים ב"כפר חב"ד" וב"אלגעמיינער זשורנאל".

עד עתה נזהרנו מלכתוב ולפרסם עד"ז. אך כעת שמפרסמים את הפרטים בעיתונות הכללית, יש מקום לפרסם גם בעתונות שלנו.

שיחה עם געלמן וריז'וב

היום בבוקר היינו כולנו, יחד עם געלמן, אצל ריז'וב, וזהו תוכן השיחה (לפי מה שרשמתי בעת מעשה):

ריז'וב: לפני כחודשיים הזמינני יגורוב, ואמר לי בשם גורבאצ'וב שאיננו יכול

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רפט

לקחת על עצמו את האחריות להחזרת הספרים, ורוצה שגובינקו עם עוד אחד יחליטו להחזיר.

אני עניתי שכדאי לעשות ועדה מיוחדת שתיכלול 2 נציגים מקהלות היהדות, 2 נציגים מראשי האקדמאים, וא' מהם יהי' ליחאצ'וב, ושני נציגים ממשד התרבות.

את זה אמרתי לו אז, ויותר לא שמעתי מה נעשה מאז. רק ראיתי המאמר בעתון נגד החזרת הספרים.

געלמן: גובינקו אמר שיש כעת ועדה שפועלת.

ריז'וב: אטלפן ואשאל (טלפן לגובינקו שלא היה במשרד. ואח"כ פנה לגעלמן ואמר) אני מסתפק אם במצב ההווה הממשלה יכולה להחליט בענין הספרים. אבל אולי כדאי שנלך כעת ביחד לממשלה, ובהפסקה, בשעה 12, נפגוש את גובינקו ונדבר אתו.

רב"ש: אולי כדאי להדגיש שאין חשיבות כספית גדולה לספרים, ורק עבורינו זה מאד חשוב.

ריז'וב: את זאת אני יודע.

אח"כ נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] לפתח את התמונות האמורות. הם פיתחו אותם מיד והביאו לדירה. משם נסעתי עם התמונות לשדה התעופה כנ"ל.

*

אתמול בלילה קיבל הר"י [קונין] העתק מהמאמר שהכין הכתב שנפגש אתנו ביום ה' שעבר. הוא ביקש לעבור על המאמר ולתקן את הפרטים שאינם מדויקים. הר"י [קונין] קרא לפנינו את המאמר שנכתב בטוב טעם ודעת, ועושה רושם טוב מאד.

כשהרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו לפתח את התמונות, נסעתי עם הר"י [קונין] למשרדינו לעבור על המאמר ולתקנו.

יום ג', ט' אייר, צהריים, במשרדינו

זה עתה חזרתי מביהכנ"ס הגדול בארחיפוב. הצלמת של הנ"י. טיימס ביקשה ממני ביום א' שאראה לה את ביה"ס שלנו בביהכנ"ס הגדול. היא לקחה עשרות תמונות מהכיתות.

אח"כ נפגשתי שם עם גברת לעניא קוואש, שעבדה בספריית לענין, ולפני כמה חודשים נשלחה ע"י הספריה לשכנע אותי שהספרים אינם שלנו. היא השתתפה בפגישה שהיתה לנו אז עם פידרובסקי, כמסופר לעיל³²⁸.

כעת שאלה אותי על המצב בהווה, וספרתי לה שאיגומנובה לא מרשה שנעזור לספרנים לזהות את ספרי אוסף שניאורסאהן. היא מאד נדהמה ואמרה שתדבר עם איגומנובה, ותשאל למה ועל מה זה, ואח"כ תטלפן לנו להודיע את

*

אתמול מאוחר בלילה קיבלנו בפאקס את המאמר שהכין הר"ד הלפרין עבור ה"כפר חב"ד". עברתי עליו והרביתי לתקן בו אי דיוקים, והמאמר המתוקן נשלח חזרה בפאקס, מתוך תקווה שהמאמר והתמונות ששלחנו יתקבלו ויוכנו מחר בבוקר.

כשאני נסעתי לביהכנ"ס הגדול, נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] למלון סבוי, לפגישה עם הכתב של הדזשערוסאלעם פוסט, להכין כתבה על הספרים. כבר היה להם ראיון אתו בשבוע שעבר בקשר לביהכנ"ס של פוליאקוב.

דא"ג, נמסר לנו אתמול, שההסתדרות שאליה שייכת החברה שנמצאת כעת בביהכנ"ס של פוליאקוב, הזמינה משפט, בטענה שאינם חייבים להחזיר לנו את ביהכנ"ס. ויה"ר שיסתיים הנושא בהצלחה ובהקדם.

שיחה עם טולסטיקוב

יום ד', י' אייר, אחה"צ

במשך היום האחרון היה עיקר תעסוקתנו - פגישות עם עתונאים שמכנים מאמרים אודות נושא הספרים. אני נוסע עם הר"י [קונין] לפגישות והר"י [אהרונוב] נוסע עם הרב"ש [קונין].

אתמול בערב נפגשנו עם כתבת ה"נאווא וורעמא" [הזמן החדש], ובהמשך השיחה דובר על מר טולסטיקוב, ועל שאין מרשים לנו לעבוד יחד עם הספרנים לזהות את הספרים מאוסף שניאורסאהן.

הוחלט לצלצל לטולסטיקוב ולשאול אותו הסיבה. צלצלה לו והשיב שאינו רואה מניעה לכך, ושנבוא אליו למחרת בבוקר.

נסענו אליו היום ושוחחנו אתו כשעתיים והפרטים העיקריים של השיחה³³⁰:

שאלה: מה נשמע בקשר להחזרת הספרים:

תשובה: השיחה אתי לא תוסיף מאומה, יש בזה עמדה אידיולוגית פוליטית של הדרג העליון של הממשל. אין הכוונה לסגני שר התרבות ולא לשר התרבות עצמו ולא לפאבלוב - ראש הממשלה, אלא לנשיא עצמו.

שאלה: ומהו התוכן של העמדה הזאת?

תשובה: הנה יש לכם דוגמה מנסיעת הנשיא ליפאן, אנו זקוקים כ"כ ל-22 מיליארד ואין אנו זקוקים לשני האיים הקטנים³³¹, מ"מ אחרי כל הדיבורים לא

329) למעשה שאלות אלו גרמו לפיטורה מעבודתה בספריה, כפי שיסופר להלן ביומן ב' תמוז. 330) להלן ביומן ט"ז אייר מסופר, שבאתי אליו פעם נוספת יחד עם עתונאים ועם צוות הטלביזיה CNN, ושוב שאלתי את כל השאלות האלו, ברוסית, והוא השיב לערך כמו בפעם הזאת, והעתונאים רשמו והסריטו.

331) כבר נזכר כמה פעמים אודות נסיעת גורבאצ'וב ואנשי הממשל לביקור ליפאן. המטרה היתה להשיג תמיכה כספית במצב הקשה של רוסיה. יפאן ביקשה תמורת זאת את שני האיים הקטנים

הצליחו לבוא לשום הסכם בנידון. וכעין זה הוא גם בענין הספרים.

שאלה: לפועל הורו לספרנים לברר את הספרים שהם מאוסף שניאורסאהן, ואין להם שום ידיעה בסימני הספרים. ביקשנו שהספרן שלנו יכול לעזור להם, יחד עם הקטלוג שבידינו, לבדוק באופן יסודי, ומדוע לא מרשים לנו?

תשובה: איני יכול להבין זאת [הוא טלפן והלך למשרדו של באבושקין לברר את הנושא וחזר ואמר] סליחה! טעיתי! באבושקין אמר לי שאין הדבר תלוי בי או בו, כי יש החלטה מגבוה שלא להרשות לכם לראות את הספרים עד שתהיה החלטה סופית בנוגע לעתיד הספרים.

שאלה: נשלחתי לזהות את הספרים מאוסף שניאורסאהן, ולא מרשים לי. בדוקא הורו לספרנים לזהות את הספרים - מבלי ידיעה בנושא, וכל זאת כדי שיוכלו לומר אח"כ שבדקו, ואשר מתוך ה-12 אלף ספרים יש רק מאות אחדים השייכים לאוסף שניאורסאהן, וזוהי כל המטרה שלא מרשים לי לעזור - כדי שיוכלו לסלף את מספר הספרים. מה א"כ עלי לעשות למנוע את הסילוף הזה?

תשובה: אין הדבר תלוי בי. צריך סבלנות עד שהועדה תגמור את עבודתה.

שאלה: אחרי שעבודת הועדה תיגמר ויפרסמו את הסילוף האמור יהיה מדאי מאוחר. ישאלוני מדוע לא מחיתי מיד. כעת שואלים אותי מהעתונות - האם חובתי להשיב את הדברים כהווייתן?

תשובה: זה שלא מרשים לכם זוהי עובדה. איני רואה שום סיבה מדוע לא תשיב להם כפי שהעובדה היא באמת.

שאלה: ביקשו את הקטלוג ע"י וואשינגטון, כיון שיודעים שאנחנו והקטלוג כאן! מדוע לא פונים אלינו?

תשובה: איני יודע [הר"י קוגן] מסר לו מכתב בחתימת ארבעתינו, בו אנו דורשים שאת כל הבקשות פנו אלינו, ושאלנו מבקשים לעזור לספרנים בזיהוי ולעזור בדיוניה. אמסור את המכתב ליעדו.

שאלה: כעת נעבור לועדה. מחובות הועדה לשמוע את כל הצדדים. מדוע לא מרשים להם להפגש אתנו לשמוע מאתנו אודות נושא החזרת הספרים?

תשובה: דעתכם ידועה ואינם צריכים לשמוע זאת מאתכם.

שאלה: אם אמנם יש עמדה ממלכתית בנידון, מה א"כ היא עבודת הועדה?

תשובה: או לאשר את קביעת הממשל או להעיר עליו.

שאלה: מי קבע את הועדה?

תשובה: שר התרבות.

שאלה: מי יש בידו להחליט להרשות לנו לעזור לספרנים בזיהוי הספרים?

תשובה: שר התרבות.

שאלה: בבקשה למסור לו את בקשתינו, ואת הדרך בה אנו מפרשים את סיבת

יומן השליחות המיוחדת

רצב

החלטתנו והעובדה שחייבים אנו להסביר זאת גם לעתונות!

תשובה: בודאי אעשה זאת!

חזרה לישיבה

יום ד' [י' אייר] לילה

חזרתי כעת מהישיבה, שם למדתי עם הכתה חסידות (ד"ה כימי צאתך תשי"ב).
שני הת' השלוחים חזרו היום בבוקר לנ"י. והרד"ב לאזאר ביקשני לבוא ללמוד
עם התלמידים בזמנים הפנויים שיש לי.

עד היום בצהרים הייתי עסוק בפגישות, וכעת הזמן הוא יותר פנוי.

הר"י [קוגן] נסע הערב לריגא האמיל ובריאנסק, בקשר להכנת קבוצה נוספת
של ילדים נפגעי טשערנאביל לנסוע לכפר חב"ד, ואני חושב להתמסר כעת
יותר לישיבה.

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו לפגישה עם ריק דזשייקאבס. היו להם
היום פגישות עם אסאשיאייטעד פרעס ועם לאסאנג'לס טיימס.

פרק ארבעים וחמשה דיווחים והערכת המצב

דיווח מוואשינגטון

יום ועש"ק, י"ב אייר, אחה"צ

החדשות של שני הימים האחרונים לא כ"כ מסודרים בתוכן:
בתחילה קיבלנו הודעה (סענדי מהסטייט דיפארטמענט אמר לבניו של הרב"ש [קונין]) כי הניחו את נושא הספרים לשיחות שבין בייקער לבעסמערטניק בקיסלאוואדצק אתמול בבוקר.

אח"כ קיבלנו הודעה כי ג'רי דיבר עם בוש בנושא, והוא אמר לו שכעת מתעסק בזה בייקער, ואם לא יצליח בזה, אזי יראה מה שהוא יכול לעשות בזה.

דיווח ריק דז'יקאבס

אח"כ נפגשו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] (שלשום בלילה) עם ריק דז'יקאבס, ואמר בין השאר שידבר עם וועליכוב (לדבריו הוא זה שסידר פגישה בין האמער לגורבאצ'וב ועוד. מעמדו דומה לזה של ליחאצ'וב. כבר ניסינו פעם לקבל ממנו מכתב תמיכה, אלא ש[...]³³² היה בדרך).

אתמול סיפר שדיבר אתו [עם וועליכוב] והוא השתמט מלדבר בזה. הוא גם סיפר ש[...]³³² נהרג (היו לו כנראה קשרים חזקים עם הפשע המאורגן).

דיווח העו"ד פיזר

הר"י פרוס דיבר בארוכה עם פיזר, ותוכן הדברים, שהוא דיבר עם מקורות מוסמכים, והודיעו לו ברור שהם נוטים יותר למסור את האוסף לידי ספריית הקונגרס בוואשינגטון. יש להם הסכמה לזה מהקונגרס היהודי העולמי, ומעוד. הם חושבים שכך משתלם להם יותר מאשר להחזירו לחב"ד.

הוא, פיזר, הסביר להם שאסור לעשות מזה ענין של בין ממשלות, ויכול להיות מזה סקאנדאל.

יש לו פגישה נוספת בימים הקרובים, ואז תהיה לו ידיעה ברורה יותר מהנעשה.

בקשר לפניה לעתונות אמר, שאינו יודע אם זה יועיל. אך בכל אופן צריך להדגיש שלא הולאם האוסף ואין ההחזרה תקדים להחזרת כל האוצרות המולאמים.

אח"כ דיברו עם מאקסוול ואמר: אני יכול לפגוש אתכם בעוד כמה ימים.

פרסום הנושא בעתונות

בקשר לעתונות עצמה, בינתיים הודפס רק בדזשערוסאלעם פוסט ובכפר

יומן השליחות המיוחדת

רצד

חב"ד. אמנם נכתבו מאמרים ע"י כתבי כמה עתונות.

היום בבוקר נסענו לספריה כדי שצלמי הלאסאנג'לס טיימס יצלמו אותנו. הם רצו לצלם אותנו בפנים הספריה, אך לא הרשו. פקידי הספריה אמרו שהם לא רוצים את הסקאנדאל הזה.

אח"כ טלפן מר טולסטיקוב לכתב של הלאסאנג'לס טיימס ואמר, שהוא מקוה שהתוצאות של הועדה יהיו טובות, ולכן מבקש שלא יכתבו אודות זה.

דיווח השגריר לוין

אח"כ נסענו לשגרירות הישראלית ושוחחנו עם השגריר לוין.

הוא היה במצב רוח ירוד. הוא אומר שדיבר ובירר עד תום, ונראה לו שגובינקו עומד בתוקף שלא להחזיר, וכי המצב המדיני כעת לא מרשה איניציאטיוו כזה של החזרת ספרים.

הוא סיפר איך שאתמול ביקש גורבאצ'וב להתפטור ולא קיבלו את התפטרותו. הוא סיפר איך שנדלפה ידיעה אודות בואו של בעסמערטניק לארה"ק, ועדיין לא ידוע אם זה נכון.

המשך הלימודים בישיבה

אני התחלתי ללמוד בישיבה. ביום השישי הישיבה פתוחה רק זמן מועט לפני הצהריים, ואני לומד אתם אחה"צ ובערב, ולכן היה לי זמן פנוי היום לנסיעות הנ"ל.

אתמול הייתי בישיבה משעה 3 עד 9. התחלתי בזה שלשום בערב, בסדר החסידות, אחרי שיעקב גולדשמיד ושלמה וילהלם חזרו באותו יום לנ"י.

יום א', פסח שני, בוקר

אתמול בלילה נפגשנו עם וירוניקה (היא היתה שבועיים בסוצ'י וחזרה ביום ועש"ק אחה"צ) בבית אביה, משעה 10:30 עד 12:30.

דיברנו אתה על המשך הויזות שלנו. דיברנו גם על ביהכנ"ס, שעדיין נמשך ולא בא לפועל.

ביום ועש"ק קראו לזאב קורבסקי ואמרו לו שהמנהלת בבנין דורשת שיבטלו את הקהלה שלנו, כעונש על אשר נכנסו אז לביהכנ"ס לתפלה ולימוד ללא רשות. הוא הסביר להם את עמדתינו ואח"כ התנצלו לפניו. התקוה היא שמחר או מחרתיים יתקבל סוכ"ס האישור למסירת ביהכנ"ס אלינו.

אח"כ עברנו לנושא הספרים, והראינו לה את המאמרים שנדפסו כבר, שגרמו לה הנאה. ואמרה, שאם זה לא יעזור, כדאי, לדעתה, לפנות למשפט הרוסי (לא של ברית המועצות, כי זה שנמצא בפדרציה הרוסית יש יותר תקוה שיהיו נוטים לטובתינו; משא"כ בבריה"מ בודאי יהיו תחת השפעת החלטת הממשל).

*

השבת עברה עלינו כרגיל. בבוקר הלכנו לתפלה והתוועדות ואח"כ חזרנו לדירה לסעודת שבת.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. רצה

לפני השבת הגיע לידינו הספר "דיספייט אל אדס", וקראנו בו זמן ניכר. בכללות עושה רושם טוב, אף שיש מה להעיר עליו כאן ושם.

יום ב', ט"ו אייר, בוקר

אנחנו מתכוונים ללכת למוס-סאוויט לקבל את האישור החתום של מסירת ביהכ"ס של פוליאקוב לחב"ד. קיבלנו ידיעה אתמול בערב ע"י זאב קורבסקי שהאישור כבר נחתם ויומסר לנו היום בבוקר בשעה 8:45. יה"ר שהפעם הזאת יהיה זה בפועל ממש.

אתמול לפני הצהרים עברתי על המסמכים והשלמתי לפיהם את הספר על הספריה.

אחה"צ אני נמצא כל יום בישיבה משעה 3 עד 9 בלילה. אורי קאמישוב נמצא בישיבה רק עד אחרי שעה 2 בצהרים. אחה"צ ובערב אני לבד בישיבה עם התלמידים. נותן שיעורים (משניות, שו"ע אדמו"ר הזקן, נביאים (יהושע) וחסידות), ומשיב לשאלות בזמן שבין השיעורים.

*

הר"י [קוגן] עדיין לא חזר מנסיעותיו לאסוף ילדי טשערנאביל לקבוצה הבאה, והר"י [אהרונב] והרב"ש [קונין] שהו משך זמן במערכת CNN שרוצים להכין כתבה עלינו. הם נתנו להם לבדיקה ולהעתקה את הוידאו שנלקחו מפגישותינו במשרד החוץ ובספריה בזמן הראשון לבואינו הנה. אולי יושלבו גם חלקים מהוידאו אודות ילדי טשערנאביל - שכעת ימלאו 5 שנים לטרגדיה.

*

שני אורחים באו אתמול למוסקבה:

(א) ה"ר שלום דוכמן ואחיו. שהו פה יום אחד, ואח"כ נוסעים לליובאוויטש, נעויל ולנינגרד לביקור פרטי.

(ב) הרב עזריאל חייקין. שוהה פה יום ואח"כ נוסע לאודיסה, בקשר לעבודת ה"ר ישעי' גיסר שם.

*

ברכות הרבי

כרגיל כותב הרב"ש [קונין] ביום שישי מכתב לרבי בבקשת ברכה להצלחה בשליחות. המענה התקבל אתמול:

וכדאי הוא ר"ש לסמוך עליו ובאופן של הוד שבהוד³³³.

יום ב', אחה"צ

היינו היום במוס-סאוויט. אתנו היה זאב [קורבסקי]. בתחילה נכנסנו לנתליה, והיא לקחה אותנו למוזיקנסקי.

---

333) היינו שזכותו של הרשב"י בעל ההילולא בל"ג בעומר, הוד שבהוד, תעמוד לנו בהשתדלות לפדיית ספרי רבותינו.

הוא מאד לא הרגיש נוח בבואינו ואמר, לא כך עושים לבוא בלי הזמנת ראיון. אמנם לפועל קיבל אותנו. הוא הראה לנו את הניירות שחתומים בחלקם, אך עדיין חסרים חתימות, ואת זה יעשה בימים הקרובים. אח"כ היא אמרה לנו בחדרה שהיא תשתדל להשיג את החתימה החסרה היום.

משם נסענו למערכת CNN לתת להם עוד וידאו לכתבה שמכינים על הספרים. אח"כ חזרנו לדירה, והר"י פרוס צלצל להודיע שדיבר עם פיזר. הוא עובד חזק בנושא הזה, ומבקש לא למסור דיווחים. הוא מאד מעודד, אך יקח עוד שבוע שבועיים. לדעתו עלינו להגדיל את הלחץ, אבל בהגבלה.

וירוניקה ביקשה שנחכה בדירה עד לטלפון שלה, שאולי יהיו לה חדשות, כי היא דיברה אתמול עם טשערנאיוב ועם תומרקין ואמרו לה שידברו אתה היום.

*

אתמול עבר בנו של הרב"ש [קונין] בדולרים. הרבי קרא לו חזרה ואמר לו: "הרי אתה קונין!". ונתן לו עוד דולר עבור האבא.

אתמול כתב הר"י [אהרונוב] דיווח על הפעילות בארה"ק, וביקש ברכה גם עבור הספרים. הרבי הדגיש את "הספרים" וכתב:

אזכיר על הציון ולאח"כ בשו"ט ע"ד הפועל ממש.

שיחות בייקער עם בעסמערטניק

יום ג', ט"ז אייר, לילה

היום היה לנו יום עמוס, ואני חושב שכדאי להתחיל את סקירתו בשיחה שהיתה לוירוניקה עם מר איוואנוב.

הוא סיפר לה שבייקער שוחח עם בעסמערטניק בענין הספרים בקיסלאוואדצק בים ה' שעבר, אח"כ דיבר בזה בעסמערטניק עם גורבאצ'וב.

האחרון השיב שאינו יכול להשיב עתה, כי קיימת כעת ועדה מיוחדת. לאחר שתסיים את עבודתה יוכל לקבוע עובדות.

היא גם דיברה עם יגורוב, הסגן הראשי של גורבאצ'וב, שאמר לה, שהוא טרוד לאחרונה הרבה בנושא הזה, בעיקר, במתן תשובות לסנטורים וכו' ששואלים בנושא הזה.

*

כעת ארשום על סדר היום:

בבוקר היתה וירוניקה אמורה לדבר עם גובינקו ולשמוע ממנו על עבודת הועדה שהיתה צריכה לסיים את עבודתה היום בצהרים.

לפועל לא היה במשרדו, וטולסטיקוב אמר לה שבג. טיימס כתבו שמספיק אם יתנו רק צילומים.

עינתי בג. טיימס ושם רק כתוב בשם גובינקו שמוכן לתת צילומים. החלטנו לתת לה צילום, וגם צילומים מהמאמרים בלאסאנג'לס טיימס

ובדזשערוסאלעם פוסט. נסעתי עם הרב"ש [קונין] לצלם את המאמרים ואח"כ נסעתי למוסרם לוירוניקה.

במשרדה היתה כתבת העתון קונטינענט, שרוצה לכתוב מאמר בדבר הספרים. וירוניקה ביקשה שאשאר להשיב לה על שאלותיה. היא נתנה לה סקירה כללית.

פרק ארבעים וששה קשיים בהארכת הויזות

בשעה שאני נסעתי לוירוניקה נסע לאניע פטקין (הנהג שלנו) למשרד אוביר לפגוש את לאדא (הע"ד שוירוניקה שלחה אותה לסדר את הויזות שלנו) ולקחת ממנה את הויזות המוארכות.

לפועל השיבו באוביר שאינם יכולים להאריך יותר, ואף לא החזירו לה את הפספורטים עד אשר נשלם קנס על אשר לא הארכנו אותם בזמן, שכבר עבר שבוע מאז הסתיימה הויזה שלנו.

היא חזרה למשרד מונוסוניק, וישבה ביחד עם וירוניקה לחשוב מה לעשות. עמדנו בקשר טלפוני עם הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] בנושא.

בסוף הוחלט לשלם הקנס ולקבל חזרה את הפספורטים, ולהאריך את הויזות בדרכים שונות לאט לאט.

לפני ההחלטה טלפנה וירוניקה להתייעץ בנושא, עם יגורוב, איזואנוב, באבושקין וטולסטיקוב, ולמנהל אוביר. היא אמרה להם שזה לא יהיה נעים אם נהיה מוכרחים לחזור פתאום באמצע. אמנם הם לא מצאו פתרון המתאים, ולכן הוחלט כנ"ל.

נסעתי אתה שוב למשרד אוביר לסדר את הנ"ל, ובאה אתנו גם הכתבת הנ"ל. לפני הנסיעה צלצלה וירוניקה לטולסטיקוב לאמר לו שהכתבת רוצה לשאול אותו כמה שאלות (ולהביא לו העתק מהמאמרים בלאסאנג'לס טיימס ובדזערוסאלעס פוסט), וגם אני אבוא אתה.

אחרי שהיינו במשרד אוביר נסענו לטולסטיקוב. כשבאנו למשרדו היה שם גם הצוות של CNN. הם ניסו לראיין את גובינקו עצמו, אך הוא השיב שאין לו זמן לראיון. בינתיים הסתפקו בראיון עם טולסטיקוב.

כשבאנו הם ביקשו להקליט גם אותי מדבר עם טולסטיקוב. שאלתי אותו (ברוסית) מדוע לא מרשים לנו להפגש עם הועדה? מדוע לא מרשים לנו לראות את הספרים? מדוע לא מרשים לנו לעזור לספרנים לזהות את אוסף ליובאוויטש? התשובה היתה בכללות שגם הוא אינו יודע הסיבה.

אח"כ נסענו לדירתינו, שם נתתי לה עוד חומר בקשר לנושא הספרים.

אם להגיש הנושא למשפט

בינתיים אמרה וירוניקה שהיא רוצה להתייעץ בקשר להארכת הויזות ועוד. נסענו כולנו אליה למשרד מונוסוניק. בקשר לויזות הוחלט כנ"ל. ואח"כ אמרה שלדעתה הגיע הזמן להגיש את הנושא למשפט, מבלי לחכות להחלטת הועדה (שכחתי לכתוב שהיא דחתה את החלטתה לאחר חגי הראשון במאי, כלומר ליום שני הבע"ל). והסכמנו לכך.

חזרנו לבית בשעה שמונה וחצי בערב, וכבר לא הספקתי ללכת היום לישיבה. הר"י [קוגן] עדיין מסתובב בעיירות הפגועות באיזור טשערנאביל.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

רצט

*

אחרי שחזרנו דיברתי עם הר"ש קמינצקי, וסיפר אשר לאניע בא אליו ודיברו בקשר לתצלומי ארכיון הרלו"צ ש"ס ממאסרו.

בתחילה דרש לאניע מדאי הרבה. והשיב לו בשלילה. כעת הוא התרכז קצת, ויה"ר שיסתיימו הדיונים בכי טוב.

ל"ג בעומר, בוקר

אתמול הייתי בישיבה כרגיל, רק זאת, שבהפסקה של ארוחת ערב ראין אותי כתב בקשר לביהכנ"ס של פוליאקוב.

בבוקר נסענו לראות את ביתו של אברהם חיים, אשר מתכוון לנסוע לארה"ב ורוצה למכור את ביתו שנמצא באיזור טוב מאד.

אתמול דיבר הר"י פרוס עם פיזר באריכות, ותוכן דברי פיזר:

(א) הוא דיבר באריכות עם מאקסוול. מאקסוול מתכוון להגיע הנה בעוד כמה שבועות ואז מקוה לגמור את ענין הספרים לטוב.

(ב) פיזר עצמו עוסק חזק בענין הספרים. הוא משער עתה שמאד יהיה קשה לגויינקו לבוא עם החלטה שלילית ע"י הועדה. פיזר משער שתהיה החלטה לא ברורה, ואחרי כמה שבועות יוכל לעשות החלטה חיובית.

(ג) לא נראה לו אפשרות הליכה למשפט, כי זה ימשך שנתיים וכו'.

כשהודיעו את הפרטים אל כ"ק אדמו"ר שליט"א הגיב ושאל:

מהי הבעיה, הרי הם עצמם (איניורקוליג) החליטו שזה שייך לנו!?

הר"י [קוגן] פגש אתמול עו"ד מקומי, והתייעץ אתו בקשר למשפט. הלה השיב שזה עסק מאד מסובך ונמשך, להתחיל משפט במדינה הזאת.

תהלוכת ל"ג בעומר

היום ל"ג בעומר מתכוננים לעשות פה כנס לילדים, נסיעה בספינה ל"אי" [בנהר מוסקבה], לבלות שם כמה שעות ולחזור. אני חושב לנסוע אתם. עוד מעט אני צריך לנסוע, כי בשעה 9 יוצאת הספינה לדרך.

יום א', כ"א אייר, בוקר

כבר סיפרתי קודם על כנס ותהלוכת ל"ג בעומד. השתתפו בו כ-6000. יצאו בשלוש ספינות "קרוז". עברו את נהר מוסקבה ונעצרו באי, שבו שכרו מקום מיוחד למשחקים.

שהו שם מספר שעות. בתחילה ובסוף היתה תוכנית - פסוקים, נאום קצר והגרלה, ובאמצע היו משחקים. אח"כ חזרו בספינות. הנסיעה בספינות - כשעה וחצי כל צד.

תהלוכת ל"ג בעומר

ביום שישי היינו כל היום בדירה. אני עבדתי רוב היום על עידכון ס' "ספריית ליובאוויטש". הר"י [קוגן] חזר באור ליום שישי, וביום שישי נסע לפגישה עם וירונקה.

כשעתיים לפני השבת באו מאיזשהו עתון ותוכנית טלביזיה לראיין אותנו. השבת היתה כרגיל. הר"י [קוגן] הלך לביתו של פרופ' אחד, שכבר היה אצלו פעם, והוא מתקרב ליהדות. היו אצלו גם אורחים מארה"ק.

ענין הויזות שלנו עדיין לא סודר. אתמול בלילה סיפרה וירונקה שמשרד אוביר בוטל. ניהול הויזות עובר לרפובליקות. היחסים שלנו עם משרד החוץ של הרפובליקה הוא טוב יותר. אך בינתיים נשאר סידור הויזות למשך שבועיים בידי אוביר, ויה"ר שיסתיים בהצלחה.

סיום עבודת הועדה המיוחדת

יום ב', כ"ב אייר, בוקר

קיוונו אתמול לחדשות, אך הן עדיין לא באו.

אמרו לנו שבחמישי למאי תהיה ההחלטה של הועדה, אך כששאלו אתמול, כשהר"י [קוגן] שאל מטולסטיקוב, השיב שאינו יודע. הוא שאל אצל פטרוב, והשיב שאינו יודע, אך הוא משער שכאשר תהיה החלטה יודיעו דרך וואשינגטון ולא ישיר אלינו.

וירונקה צלצלה לכמה משרדים ובסוף הודיעו לה שהיום תהיה ההחלטה. יתן השי"ת שההחלטה תהי' היום וחובית.

אני הייתי אתמול כל היום בישיבה. בבוקר עזרתי לרד"ב לאזאר לסדר תעודה למסימות.

אח"כ דיברתי שעה ארוכה בטלפון עם הר"י [וילהלם] על העבודה בספריה.

אח"כ התכבדתי בסנדקאות לא' מששת הנימולים אתמול.

[בשבוע שעבר ביום א' היו 12. כל שבוע - יום ראשון מוקדש למוסקבה, ובשאר ימי השבוע נוסע המוהל לעיירות אחרות].

אח"כ נתתי השיעורים כרגיל - משעה 3:30 עד אחרי 8.

בלילה כשחזרתי לדירה היה לנו דיון:

לאחרונה מתגבר מאד כחו של ממשל יעלצין, כלומר ממשלת הרפובליקה הרוסית.

וירוניקה הציעה שיגישו את כל הניירות לשר החוץ של הרפובליקה הרוסית, כדי שיעלה את נושא הספרים בדיון הממשלה, שימליצו לממשלת בריה"מ להחזיר את הספרים.

אתמול נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] לשר החוץ הנ"ל (שהוא תמיד עוזר לנו. במשרד הזה נתנו לנו את האקרדיטיישן וסידרו לנו את הויזות וכו'), שישתדלו עבורינו בהשגת הויזות.

את הפספורטים והויזות מסרו ללאדא שתסדר אותם היום. אמנם כדי שתוכל להצליח ביקשו את תמיכת משרד החוץ הנ"ל.

הם אמרו שהדבר אינו תלוי בהם, אך הם יטלפנו היום למשרד אוביר ויבקשו שיאריכו לנו את הויזות.

יום ג, כ"ג אייר, בוקר

כל היום קיוונו אתמול שאולי סוכ"ס תהיה החלטה חיובית להחזרת הספרים. הודיעו לנו שבשעה 3 אחה"צ תהיה אספה בין חברי הועדה ובין שר התרבות להחליט סופית בנידון.

בקשתינו ובקשת וירוניקה שירשו לנו ולה לפגוש את הועדה נענו בשלילה. גם את ריז'וב וגעלמן שהיו אמורים להשתתף בוועדה לא הזמינו.

בסוף הודיעו שהאספה התקיימה מספר שעות, ובסופה הוחלט להאריך את הדיון של הועדה לעוד חודש ימים. עוד דחיה שנועדה לטשטש ולהקל על הלחץ שבא על הממשלה כאן מראשי מלוכות, מהסנטורים, מאישי מדע, ולאחרונה אף מהעתונות והטלביזיה. מתי תיגמר הסחבת המכוונת הזאת רק ה' יודע.

נסענו אתמול בלילה לגעלמן להתייעצות. הוא צלצל לריז'וב ושניהם התפלאו על אשר לא הזמינו אותם לישיבת הועדה, והחליטו שהיום בבוקר ינסה ריז'וב לברר את המצב.

לא מאריכים את הויזות שלנו

ובינתיים לא מאריכים את הויזות שלנו.

מרת סימה (שעזרה להרלו"צ בשנות גלותו באלמא אטא) סיפרה לי אתמול, שהיא היתה במשרדי אוביר ודיברה עם המנכ"ל במוסקבה, שאמר לה אודותינו, שבאנו לרוסיה כאנשי דת, ואנחנו רוצים לקחת את הספרים מספריית לנין, ואנחנו עוד רוצים שיאריכו לנו את הויזות שלנו.

מי יודע א"כ אם הוא יסכים להאריך לנו את הויזות, גם אחרי כל ההשתדלויות ובקשת משרד החוץ של הרפובליקה הרוסית. יתן ה' שיתיים הכל לטובה.

ביקור סגן השר ר' אליעזר מזרחי

אתמול בא לביקור פרטי סגן השר אליעזר מזרחי. הוא ישהה כאן עד מחר בצהרים.

לפני הצהרים הוא בא לביקור בביהכנ"ס במארינא רושצא. באתי לשם קודם והכנתי את הביקור, ואף סיפרתי לתלמידי הישיבה אודותיו.

הביקור ערך כשעה, שבמשך זמן זה הוא דיבר לפני תלמידי הישיבה. ביקר במקוה שנבנתה במס"נ.

אתו באו גם הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] [הר"י [קוגן] עסוק ימים אלו בארגון קבוצה נוספת מילדי טשערנאביל לארה"ק], ואח"כ לקחו אותו (ואת עוזרו שמעון כהן) לדירתנו לסעוד.

אח"כ נסעו אתו לפגישה אצל השגריר מר אריה לוין; שם דובר גם על הביקור הצפוי של שר החוץ בעסמערטניק בארה"ק ביום השישי. גם לוין נוסע לארה"ק לפגישה זו, והבטיח שישתדל להעלות את נושא הספרים. מנסים לראות שהשר דוד לוי ידבר אתו בזה³³⁴. מסדרים זאת דרך אליעזר מזרחי.

היום נסע מזרחי לליובאוויטש. סידרתי שהבחור דן יסע אתו. הם יצאו היום לפנות בוקר ויחזרו בלילה.

בלילה הלכנו, הר"י [אהרונוב] ואני, למלון שמתאכסן בו (מולדו'ניה, הסמוך לדירתינו) להכין את הנסיעה ולשוחח.

הלימודים בישיבה

הלימודים אצלי בישיבה היו אתמול כרגיל. סיימתי אתם את משניות ב"מ פ"א. כעת יחזרו כמה ימים ואח"כ תהי' בחינה. גם בחסידות, סיימתי אתם את

(334) אח"כ קיבלנו סטינוגרמה מהשיחה שביניהם:

שר החוץ לוי: ודאי שמעת שהרבי מלובביץ, סבו הפקיד בספריה הלאומית ע"ש לנין כתבי קודש.

שר החוץ בעסמערטניק: אני בעינינים.

שר החוץ לוי: הספרים הם למשפחתו כמו אגרת בשורה מעולם אחר. אם היה יכול לתת דחיפה זה היה נותן שמחה רבה מאד...

שר החוץ בעסמערטניק: ... בנושא הלווביץ אני עוסק כבר מספר חודשים. ביקרו אצלי רבנים מניו-יארק ומערים אמריקאיות אחרות. אגב, לא מזמן פגשתי באחד הרבנים הראשיים מירושלים במוסקבה. במסגרת האפשרות אנו מנסים לפתור הבעיה. יש קשיים, אך אני חושב שהיום המצב כבר שונה ממה שהיה לפני 5 חודשים. יש גישות מסוימות לפתרון הבעיה, כך שנמשך לעסוק בנושא.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שג

שער היחוד והאמונה פ"ב. כעת יחזרו על שני הפרקים. גם למדתי אתמול חומש וש"ע אדמו"ר הזקן כרגיל; רק זאת, שאתמול באתי מוקדם יותר להכין את הביקור הנ"ל.

אחרי שחזרתי לדירה הלכתי לביקור במלון, ואח"כ נסעתי לגעלמן כנ"ל.

יום ד', כ"ד אייר, בוקר

אתמול לא נפעל משהו ממשי. כל היום היה מוקדש לדיונים. בבוקר נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] לגעלמן. הוא דיבר עם גובינקו, שהשיב לו אודות הועדה כפי שנרשם לעיל. דיברו אתו על המשך הפעלת הלחץ בכמה אופנים.

תוכניות המשך הפעילות

אח"כ חזרו לדירה וישבנו לאסיפה לדון בכל האופנים. ואח"כ נסענו לבית וירוניקה, ושם דנו ביחד בכל האופנים. היא אמרה שאולי כעת הגיע הזמן ללכת למשפט. ואף שיש בזה חסרון גדול, שהממשל כאן ישיב לכל הלוחצים שכעת אין הדבר תלוי בהם, כי הוא נמצא בבית המשפט, ושם ישאר הענין שנים. אעפ"כ, הרי ראינו שבשאר הדרכים לא הועיל עד עתה. בכל אופן לא באנו להחלטה חיובית בנושא.

גם דנו בקשר להפעלת ממשלת הרפובליקה הרוסית לטובתינו. היא אומרת שזה לא קשה, וצריך להשיג זאת, אך לא נראה לה שזה יועיל הרבה. דנו בעוד כמה פעולות, אך לא באו להחלטה ממשית.

חשבון הכספים

בינינו לבין עצמנו דנו במשך הנסיעה אליה וממנה, בקשר למצב הכספים הכללי; סכום ההוצאות הקשורות לשליחותינו התקרב לכ-300 אלף דולר, הדעת נוטה לבקש זאת אצל המל"ח, שבלא"ה תופרע העבודה מחוסר אמצעים. הדיון היה אם לבקש כל ההוצאות מהמל"ח, או שזה ישאר על אחריות חב"ד בקאליפורניה ועל צאגו"ח בארה"ק, אלא שמבקשים הלוואה.

בינתיים מקוים לקבל היום את המשך הויזות שלנו, ואולי נקבל היום גם את ההחלטה לקבלת ביהכנ"ס של פוליאקוב³³⁵. אמרו לנו שמקוים שנקבל היום, אבל לפי הנסיון שיש לנו כאן, עדיין צריך לבקש רחמים רבים שזה אכן יקרה.

---

335) ההחלטה בחותמת לושקוב נכתבה בכ"ג אייר (7 במאי), ותוכנה:

בהתאם לבקשת הקהלה היהודית הדתית המוסקבאית של חסידי ליובאוויטש (אגו"ח), להחזיר לידם את בנין ביהכנ"ס פוליאקוב לשעבר, ברחוב באלשאיא בראנאיא 6, וכבר נעשה הרישום של הקהלה בעיריית מוסקבה, לקחון בחשבון את העובדה שתחלת השימוש בבנין הזה היה לענייני דת, ואשר לכן החליטה עיריית מוסקבה:

1. למסור לקהלה היהודית הדתית המוסקבאית של חסידי ליובאוויטש (אגו"ח), את בנין ביהכנ"ס של פוליאקוב לשעבר, ברחוב בראנאיא 6, בגודל 877 מ"ר, לצרכיהם הדתיים. ואלו שנמצאים שם כעת צריכים לפנות את הבנין תוך 3 חדשים.

בסעיפים הבאים מדובר על החובות הכספיים הקשורים להעברת החברה שנמצאת שם כעת למקום החדש, ועוד. ומסיימים אשר הפיקוח על ביצוע כל האמור לעיל נמסר אל סגן ראש העיר מר מוזיקנסקי.

МОСКОВСКИЙ ГОРОДСКОЙ СОВЕТ НАРОДНЫХ ДЕПУТАТОВ
ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ

Р Е Ш Е Н И Е

от 7 мая 1991 г. № 823

О предоставлении помещений
еврейским религиозным общи-
нам

В связи с заявлением Московской еврейской религиозной общины Любавических хасидов (Агудас Хасидей Хабад) о возвращении общине здания бывшей синагоги Полякова по Б.Бронной ул., 6, а также регистрацией ее (свидетельство от 29.01.91 № 1) в Управлении юстиции Мосгорисполкома, учитывая первоначальный культовый характер использования вышеуказанного здания, и в соответствии с Законом СССР "О свободе совести и религиозных организаций", Законом РСФСР "О свободе вероисповеданий", исполком Московского Совета решил:

1. Межсоюзному дому самостоятельного творчества (МДСТ) передать на баланс Московской еврейской религиозной общины Любавических хасидов (Агудас Хасидей Хабад) здание бывшей синагоги Полякова по Б.Бронной ул., 6 общей площадью 877 кв.метров для совершения в нем религиозных обрядов и освободить это здание в трехмесячный срок.

2. Принять к сведению, что религиозная община обязуется:

2.1. Обеспечить в установленном порядке за свой счет и своими силами проведение полного комплекса ремонтно-восстановительных работ по зданию (п.1).

2.2. Возместить МДСТ затраты, связанные с переселением и освоением передаваемой ему площади.

3. Московскому городскому комитету приватизации муниципальной собственности:

3.1. В месячный срок внести предложения о предоставлении МДСТ равноценного нежилого помещения.

3.2. Передачу здания (п.1) оформить ордером.

פרק ארבעים ושבעה מכריחים לחזור לארה"ב

יום ה', כ"ה אייר, ערב

יושבים אנו כעת במתח ומצפים למענה מהרבי למכתב שכתבנו היום:

שלשום בלילה הודיעו לנו באופן ברור שמרשים לנו להשאר כאן רק עד 15 במאי (יום ה' הבע"ל) ואז מוכרחים אנו לצאת מבריה"מ (מלבד הר"י קוגן שיש לו ויזה שנתית). יש אומרים שגם אם נישאר עוד כמה ימים לא יקרה כלום, בעבר נשארנו משך זמן בלי ויזה על אחריותה ואח"כ חידשה לנו הויזות, אך הפעם אומרת שבשום אופן א"א להשאר כעת בלי ויזה, כי זוהי החלטת הממשלה שנצא כעת מבריה"מ, ואם לא נצא זה ישפיע לרעה בענין הספרים, וגם על יחס הממשלה לעבודתה בהשגת ויזות. לכן, לדעתה, צריך לצאת מיד והיא תנסה להשיג עבורינו ויזות נוספות.

ביקשנו אצל ממשלת ארה"ב שתשפיע אליהם להרשות לנו להשאר כאן עד החלטת בענין החזרת הספרים, ואמרו שישתדלו וישיבו לנו מחר, אמנם מרת דבורה רחל אומרת שזה ודאי לא יעזור, ואחרי ששיבו להם בשלילה גם היא לא תוכל להשיג עבורינו ויזות.

אמנם מפחדים אנו, שאם נעזוב את בריה"מ הם לא ירשו לנו יותר להכנס לכאן, וכשלא נהיה כאן יופסק הלחץ על המלוכה כאן בענין הספרים. ולכן איננו יודעים מה לעשות.

*

כתיבת המכתב הזה בא אחרי שעות של דיונים חזקים בין חברי המשלחת ובינם לוירוניקה, אתמול בערב והיום בבוקר.

בצירוף לזה כתב הרב"ש [קונין] מכתב פרטי, בו מספר על פעולות הקונסוליה וממשלת ארה"ב.

גם כתבנו מכתב בקשר להוצאות הנסיעה, אל המזכירות:

הוצאות השליחות הזאת במשך ששת החדשים עלתה לנו קרוב לשלוש מאות אלף דולר. ההוצאות הולכות וגדלות ואין לנו מקור להוצאות אלו.

חשבנו שהשליחות תסתיים במשך זמן קטן, בהוצאות מוגבלות, אמנם לפועל נמשכה השליחות יותר מהמשוער, וההוצאות הלכו וגברו.

*

גם המכתב השני - למזכירות - נכתב אחרי דיונים ממושכים של חברי המשלחת.

המשך הפעלת הלחצים

בינתיים דיברו בני הרב"ש [קונין] עם מר עפשטיין ב"פארן אפערס"

בוואשינגטון, ואמר להם שבמקום לחשוב על הויזות צריך לעבוד כעת עם הסנטורים שדנים היום אודות ה"ביל" למשלוח חטה לבריה"מ, וצריך לצרף לזה בקשה להחזרת הספרים. הם (בניו) עוסקים בזה עתה בוואשינגטון.

גם התקבלה על ידם ידיעה שביום א' הבע"ל עומד בייקער להפגש עם בעסמערטניק, ואולי ידברו שוב בענין הספרים.

מחר עומד להיות בעסמערטניק בארה"ק, וגם שם חושבים לדבר אתו בזה. עוסק בזה סגן שר הבריאות אליעזר מזרחי, שדברנו אתו בזה אתמול ושלשום בעת ביקורו כאן, כמסופר לעיל.

סיום ביקורו של מזרחי

אתמול נסעתי אתו (ועם עוזרו שמעון כהן) לביקורים כאן במוסקבה. בתחילה לקחתי אתו לביהכנ"ס הגדול. הצגתי אותו לפני ילדי ביה"ס החב"די שם והוא אמר לפנייהם דברי עידוד וברכה. ה"ר דוד קרפוב תרגם לרוסית.

אח"כ לקחתי אתו לקרמלין, לספריה (ששם נמצאים הספרים שלנו), לביהכנ"ס של פוליאקוב (שאומרים שיתנו לנו ביום ב' הבע"ל את האישור בכתב), ולמשרד אגר"ח.

אח"כ חזרנו למלון, לשם באתי עם הר"י [אהרונוב] לשוחח אתם ולנסוע אתם לשדה התעופה. בינתיים דברנו משם עם הר"ל גרונר בנושא שני המכתבים המועתקים לעיל.

*

היום היה הרב"ש [קונין] ב-CNN ואמרו לו שהם חושבים להעלות את ההקלטה ביום ב' הבע"ל.

אח"כ נסע הר"י [קוגן] ליורניקה להרגיע אותה מכל הסיפור של הדיונים של הויזה שלנו, שהיא מאד מרוגשת ומאוכזבת.

היום בבוקר נסעתי אתו לביהכנ"ס לתפלת שחרית.

זה עתה קיבלנו מענה:

כמו עד עתה כעצתה דהנ"ל [של מרת דבורה רחל]. אזכיר על הציון.

חוזרים לארה"ב

יום ו' כו אייר בוקר, בשדה התעופה בגאנדער קנדה

אחרי קבלת המענה אתמול בערב שאלנו מה לדעתה צריך לעשות. היא השיבה שהיא (ואנדריי) נוסעת אתנו מיד לארה"ב, שם נהיה כמה ימים, נפעיל לחץ בוואשינגטון, נשיג ויזות ונחזור למוסקבה.

מיד בבוקר בשעה 4 נסענו לשדה התעופה, קנינו כרטיסים באירופלוט ויצאנו לדרך.

תחנת ביניים אחת היתה לנו בבעלפאסט אירלאנד [מבעלפאסט טלפנת לזוגתי תי' להודיע שאנחנו בדרך]. תחנה שניה נמצאים כעת בגאנדער, בכניסה לקנדה. אח"כ נמשיך לני. אשר לשם נגיע בעזה"ת בשעה 2 אחה"צ.

פרק ארבעים ושמונה חזרה למוסקבה

ההוראה לחזור למוסקבה

יום ה' י' סיון בספריה ב-770-

זה שבועיים שאנו נמצאים כאן³³⁶. במשך הזמן הזה התעסקתי בענינים השוטפים בספריה שנערמו במשך חצי השנה האחרונה, הן בבניה והן בעבודת הספרנים, ובמדה מסויימת הייתי מנותק מנושא הספרים שעסקו בו ווירוניקה (ובעלה ר' ישראל שהתגייר בשבוע שעבר) והרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב], ולכן לא כתבתי בתקופה זו יומן.

כעת נראה שאחרי השבת נחזור כולנו למוסקבה, והגיע הזמן להתחיל מחדש את כתיבת היומן.

אתמול בלילה כחצות הגיע לביתי הרב"ש [קונין] ומספר שהר"ל גרונר סיפר לרבי דיווח מפעולותיה ודבריה שהיא חושבת לחזור אחרי הש"ק ומקווה שאנחנו ניסע אתה. הרבי ענה על כך:

מסתמא וועלן די יונגעלייט מסכים זיין צופארן³³⁷.

הרב"ש [קונין] כתב אתמול וביקש ברכה בענין הספרים, והרבי השיב לו:

והזמ"ג והענין להצלחה בהנ"ל כמדובר רבות והרי כבר אחר מתן תורה מחדש.

אזכיר על הציון.

לפני כשבוע כתבה וירוניקה בענין הספרים³³⁸, והרבי השיב לה:

המנורה נתקבלה.

ות"ח ת"ח עוד הפעם על פעילות שלה עד עתה, ומתוך שמחה. בטח תלך מחיל אל חיל.

אבל פתיחת ביבליטקה חדשה דחב"ד עתה ברוסיא - יכולה לעורר טענה אצל המנגדים שהוצאת ספרי חב"ד מרוסיא עתה - הרי ההיפך מתאים יותר - לבסס התחלתה ע"י ספרי חב"ד הנמצאים ברוסיא - וידחו זה עד לאחר פירסום.

במשך השבועיים האלה הייתי כל הזמן כאן.

הרב"ש [קונין] היה בשבוע שלפני חג השבועות בוואשינגטון. לחג השבועות נסע לביתו, ואחרי חג השבועות נמצא כאן.

הר"י [אהרונוב] היה כאן בשבוע הראשון. לחג השבועות נסע לביתו, ובאור ליום ג' חזר לכאן.

(336) יחד אתנו הגיעה לני. גם מרת דבורה רחל, שהשיגה עבורינו ויזות לחזור לרוסיה.

(337) פירשתי לעצמי כי הדברים אמורים כלפיי, שהרי הודעתי בבירור (ע"י המזכירות) את משאלתי להשאר כאן לע"ע.

(338) יחד עם מסירת תשורה - מנורה, וגם הציעה לייסד ספריית חב"ד ברוסיה.

היא הייתה כאן בשבוע שלפני חג השבועות. לימי חג השבועות ולפניהם ולאחריהם היתה בוואשינגטון, ואח"כ חזרה לכאן. כעת כולנו כאן ומוכנים לנסוע חזרה אחרי השבת.

בחלוקת הדולרים

יום ב' י"ד סיון בוקר

מתכווננים לצאת חזרה לברית המועצות היום אחר הצהריים. אתמול עברנו כולנו יחד בחלוקת הדולרים. אחרי שהר"ל גרונר אמר שאנחנו נוסעים היום בשעה 4 אחרי הצהריים, היתה השיחה כך (רוב השיחה היתה ברוסית, ומתורגם כאן מרוסית):

הרבי (לרב"ש קונין): בשורות טובות הצלחה רבה.

דבורה רחל: אנו הולכים מחר. מקוה שהפעם נחזור עם הספרים.

הרבי: בשעה טובה. נסיעה טובה. הצלחה רבה יותר מקודם.

דבורה רחל: תודה רבה.

הרבי (לישראל³³⁹): מדבר כבר אידיש?

גרונר: עדיין לא.

הרבי: עדיין לא (והתחיל ברוסית): תודה, ובשעה טובה. כל העבודה ופעולותיך בעתיד יחד עם אשתך יביאו לך רק טוב ובשורות טובות. ובשורות טובות מכל יהודי רוסיה ומרוסיה, בשעה טובה.

ישראל: תודה.

דבורה רחל: העיקר שתהיה בריא.

ישראל: תהי' בריא.

הרבי: ביחד עם כל ישראל שמסביב לי, בשעה טובה.

דבורה רחל: כן. ברוך השם.

הרבי: בשורות טובות הצלחה רבה.

דבורה רחל: שמחים אנו לראותך ומקוים שנראה אותך פעמים רבות.

הרבי: זו היתה התחלה טובה, אבל זה רק התחלה.

דבורה רחל: אנו משתדלים להבין זאת כך.

הרבי: זו דרך טובה בשעה טובה.

הרבי (פנה אלי, והוסיף לשאול אותה): גם הוא עוזר לך? עוזר לך טוב?³⁴⁰

דבורה רחל: הוא?

---

339) שעבר גיור לפני חג השבועות, כדלקמן.

340) באותה שעה פירשתי את מטרת השאלה הזאת: הרבי ידע שאני ביקשתי להשאר כאן, והריני חוזר ע"פ הוראת הרבי, לכן רצה לעודד אותי בשאלה זאת, להדגיש שנסייעתי עם המשלחת נחוצה וחשובה.

הרבי: כן.

דבורה רחל: אולי יותר מאחרים.

הרבי שואל אצל אירינה אודותי: גם הוא עוזר לך?

הרבי: יותר מאחרים? אבל לא יותר מאתך!

דבורה רחל: הוא יודע כל ספר ואני לא. הוא לימד אותי וכעת נראה כאילו ראיתי והחזקתי כל ספר.

הרבי: וכעת את צריכה ללמד אותו.

דבורה רחל: הוא מדבר רוסית.

הרבי: לא השפה הרוסית, אני מדבר אודות הספרים. בשעה טובה. בשורות טובות.

דבורה רחל: כולם מהאקדמיה המדעית קוראים לו פרופסור לוינסון³⁴¹.

הרבי: בשעה טובה. את יודעת שהשם שלו ישראל³⁴² גם זוהי התחלה טובה. כאשר המשיח יבוא לרוסיה קוראים לו גם כך. כך קוראים גם ארץ ישראל. ברכה והצלחה, בשורות טובות.

דבורה רחל: תודה. ואודות השם הוא שאל את הרבי.

הרבי: ברכה והצלחה. געבן אויף צדקה דארטן אויך [לתת לצדקה גם שם] (לכ"א מהנוסעים אמר): ברכה והצלחה.

(341) זה שמי הרשמי על הניירות שלי: דובער לוינסון.

(342) שקיבל אחרי הגיור - עפ"י הצעת הרבי, כדלקמן בסוף הפרק.

לקראת הנסיעה

יום ג' ט"ו סיון ערב, מוסקבא

יצאנו מני. אתמול בצהרים לפי שעון נ.י. והגענו למוסקבה היום בצהרים לפי שעון מוסקבה³⁴³.

ההכנות לנסיעה התחילו ביום א' בערב. אחרי קבלת הדולרים כתבה מכתב לרבי.

בלילה כתב הרבי, למסור לה ולכל אחד מאתנו:

אשרי חלקם ואשרי זכותם וכו' וכו'.

בארגון חב"ד ברוסיה - הרי התחילו בזה וימשיכו בכל הענינים שאין בהם מחלוקת - לאט לאט באופן דלמעט במחלוקת כפי האפשרי.

מצו"ב חמשים דולר לכא"א שי' - להחליף באופן רשמי, ולחלק החילוף לצדקה ג' פעמים, בקשר ל"ב י"ג תמוז, חודש אלול, ותחלת שנה הבע"ל.

אזכיר על הציון.

אני כתבתי בנפרד שאני חוזר בשמחה³⁴⁴ וחושב להביא האשה והילדים למחנה קיץ של הילדים במוסקבא. הרבי השיב לי על כך:

כדאי, באם זוג' תי' תסכים ושתהי' שם אורה חינוכית עבור הילדים³⁴⁵ שי'.

אזכיר עה"צ.

מלבד זאת הודיע הרבי בע"פ, ע"י הר"ל גרונר, למרת דבורה רחל, שחב"ד ברוסיה, כמו חב"ד בכלל, צריכה להיות "אינדעפענדעט" (ארגון בלתי תלוי³⁴⁶).

לפני הנסיעה ביום ב' לשדה התעופה עמדנו ליד המכונית של הרבי בנסיעתו למקוה. הרבי נתן לכל אחד מאתנו מטבע ניקל לצדקה. אח"כ פנה אליה ואמר ברוסית שבכל מקום תמסרי ד"ש מאתנו. אח"כ פנה לישראל ואמר שהכוונה

---

(343) במשך השנה הבאה היינו עסוקים בענין הספרים רק חלק מהזמן. עיקר זמנינו היה מסור להתעסק בארגון חב"ד ברוסיה.

ביומן רשמתי במשך השנה את כל מה שעבר עלינו, לא רק מה שקשור לנושא הספרים, ולא רק הדברים שיש להם תוכן כללי.

לא את כל היום שרשמתי בשעתו העתקתי כאן, רק את הדברים שיש להם תוכן כללי; ובפרט, הפרטים הקשורים לנושא הספרים.

(344) כשראיתי בעת החלוקת הדולרים שהרבי משתדל לעודד אותי, אזרתי עוז וקבלתי עלי לנסוע בשמחה.

(345) שהיו אז בני 8-11.

בהתאם לזה החלטנו שהם ישארו כאן עד לסיום זמן הלימודים, בתחלת חודש תמוז, ואז יבואו למוסקבה להשתתף במחנה הקיץ.

שם פיקחה זוגתי תחי' על כשרות המטבח והילדים עזרו בחינוך ילדי הקייטנה ליהדות, כפי שיסופר להלן בהמשך היום.

(346) כנראה בא זה כמענה לאחת ההצעות שלה, לייסד ארגון משותף עם חב"ד ברוסיה.

גם אליו.

עם הגיענו למוסקבה

כשהגענו למוסקבא בצהרי היום, חיכו לנו בשדה התעופה (מלבד בני בית דבורה רחל) גם אנשי הטלביזיה של C.N.N. הם עדיין לא הראו את מה שצילמו לפני כמה שבועות, וכנראה רוצים לעשות מזה כתבה אחת גדולה.

הנהג לאניע לקח אותנו לדירה. התפללנו וסעדנו ונסעתי לישיבה, שם נתתי שיעור בשלחן ערוך קרוב לשעתיים, וחזרתי לדירה.

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נסעו אז לביתם, עזרו לישראל בהנחת תפילין והחליטו שמחר ידברו בפרטיות יותר.

אח"כ חזרו לדירתינו עם ר' רפאל. הנחתי אותו תפילין, והראינו לו את הוידאו של חלוקת הדולרים.

אח"כ בא הר"י [קונין]. ביום האחרון הוא היה בקיוב, להכנות אחרונות לארגן קבוצת ילדי טשערנאביל. מחרתיים צריך להתחיל עבורם מחנה, להכניס לנסיעה. בעוד שבועיים לערך יסעו לארה"ק.

כשהוא בא שוחחנו קצת, והחלטנו לעשות אסיפה מחר בבוקר, לדון בדרכי העבודה כאן בעתיד.

השלמת הדיווח מתקופת השהיה בני.

בהתוועדות ש"ק נישג הרב"ש [קונין] בחלוקת בקבוקי המשקה (עם ועד אגו"ח הכללי) וביקש ברכה עבור הר"י [קונין]. הרבי הורה לתת לו בקבוק עבורו. כעת שישבנו אמרנו לחיים על משקה זה.

- במשך השבועיים שהיינו בארה"ב לא רשמתי, ומה שיש להזכיר לפחות בקצרה:

ביום א' שלפני חג השבועות נגשנו לדולרים. גם אז שאל הרבי אם אנו עוזרים לה, ואם אנו יודעים רוסית.

היא בכתה בדברה על הרבי, והרבי בירך ואיחל.

אח"כ ביקש הרב"ש [קונין] ברכה עבור הספרים, והרבי השיב שיהיה בכלים דתיקון.

אח"כ עברו בניו של הרב"ש [קונין], שהציגם שהם נוסעים לוואשינגטון בענין הספרים.

ביום הבא התעניין הרבי על התקדמות גיורו של ישראל. הגיור סודר ע"י הרב מרלאו [ע"ה], והבר"מ ע"י הרב שיין.

אח"כ הוא כתב לרבי וביקש שיבחר לו שם, והרבי השיב:

מז"ט, ובהוספה, שהיום ראש חודש קבלת התורה ע"י כל היהודים.

קדימה ישראל - שייך לקבלת תורת ישראל ומצות בני ישראל.

אזכיר על הציון.

מיד בהגיענו לארה"ב התחילו להתעסק בהכנת ויזות עבורינו חזרה. זה אורגן

יומן השליחות המיוחדת

שיב

(אחרי שיחה שהיתה לה עם הקונסול בנג'י.) דרך השגרירות בסאן פראנציסקו.
הוא גם כתב לכאן [למוסקבה] שיזמינו אותנו כנציגות מיוחדת שבאה לדון
בענין הספרים.

מוואשינגטון כתבו ע"י השגרירות מכתב רשמי בענין הספרים. גם קיבלו
אישור רשמי עבוירינו ועבורה, שאנחנו ורק אנחנו מציגים את הרבי בענין
הספרים, ומסרו את זה באופן רשמי בשגרירות.
אלו ועוד נעשו במשך השבועיים, שאיני מזכיר אלא בקצרה, כדי שלא יאבדו
הפרטים לגמרי.

הר"י קוגן מתחיל להתעסק בשחיטה כשרה ליהודי רוסיה, בפיקוח רבני חב"ד
בתמונה מימין לשמאל: הרמ"מ פערזונער, הרע"ז שרפשטיין, הר"י קוגן, לוין, הרד"י ליווי

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שיג

פרק ארבעים ותשעה התחלת הפעילות

אסיפת חברי אגודת חב"ד ברוסיה

יום ה' ט"ז סיון בוקר, שעה 8:15

דו"ח אסיפת אגו"ח בברית המועצות, הראשונה אחרי בואינו חזרה למוסקבה:

דבר תורה

הר"י [קוגן]: בהעלותך. קנה אחד הוא כ"ק אדמו"ר שליט"א. ממנה כל אחד מדליק נר.

הרב"ש [קונין]: תעיתי כשה אובד. אשרי שזכינו להוראות ברורות. קריאת מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א.

נושאים לדיון: ספרים. בית הכנסת. הסתדרות ומבצעים לעתיד. ילדי טשערנאביל...

ההחלטות

יום ו י"ח סיון

אחרי דיון באסיפה מיוחדת בין חברי אגו"ח היום בבוקר, הוחלט:

(א) בקשר לארגון חב"ד ברוסיה צריך לשכור איש מוכשר מחב"ד שינהל את העבודה כאן מתוך משרד מיוחד.

(ב) לדון עם מרת דבורה רחל על חוזה עבודה בינינו, שעליה לסדר עבורינו החזרת בתי כנסת סגורים לחב"ד, סידור ויזות וכל מה שדרוש לעבודתינו.

(ג) לשכור איש שיהיה ממונה על חלוקת האוכל שיתקבל ע"י חב"ד בארה"ק ליהודים ברוסיה.

(ד) ליסד בית דין חב"ד במוסקבה, שיהיה מאושר גם מטעם הרבנות בארה"ק.

(ה) להתחיל להשיג תורמים שיממנו את כל ההוצאה האמורה (על ההוצאות שהיו לנו עד עתה בענין הספרים הודיעו לנו מהמזכירות שיסודר).

(ו) מטעם ועד אגו"ח ברוסיה יהיה המתאם ומנהל המו"מ בהנ"ל ה"ר יוסף יצחק הכהן שי' אהרונוב, וכל החלטה שתקבל ע"י רוב חברי ועד אגו"ח באסיפות שיתקיימו מזמן לזמן³⁴⁷.

(347) למעשה חילקנו אז בינינו את העבודה כדלהלן:

הרב"ש קונין התחיל לארגן אירועים עם תוכן יהודי ליהודי רוסיה ופרסום אודותם.

הר"י קוגן התחיל להתעסק בסידור שחיטה כשרה ברוסיה.

הר"י אהרונוב התחיל להתעסק במשלוחי מזון מארה"ק ובהדפסת עלון שבועי ברוסית (שנערך ע"י צאגו"ח בארה"ק).

אני התחלתי להתעסק בעניני חנוך ורבנות, הן במוסקבה והן בשער העיירות ברוסיה שבהן פועל שליח.

אורחים בשבת

יום א' כ' סיון בוקר

לפני כניסת השבת כתבנו מכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א, שתוכנו ההחלטות האמורים לעיל, ובקשת ברכה לעבודתינו כאן ועבודתינו בחר"ל³⁴⁸.

במשך הש"ק המשכנו לדון בכמה פרטים של אירגון העבודה כאן.

אתמול הלכנו לבית הכנסת כרגיל. הר"י [קוגן] הלך לשם לפני כניסת השבת ונשאר שם במשך כל היום.

בבית הכנסת היה מר רשעווסקי, אלוף השח, שבא לכאן לשחק. לפני הנסיעה דיבר הר"ל גרונר עם הר"י [אהרונוב] שיסדר לו כאן אוכל כשר. בש"ק התאכסן אצל הר"ז קורבסקי. הוא התפלל מוסף לפני העמוד והשתתף בהתוועדות שאחר התפלה.

גם היה שם לאניע מדניפרופטרובסק, שנמצא בימים האחרונים בדירתינו השניה³⁴⁹, ועוסק בקשר לעתונות בענין הספרים.

הוא אמר שבשמיני ליוני³⁵⁰ הוא יביא את תיק מאסר הרלו"צ שניאורסאהן נ"ע. יתן ה' שלא ימשיך הדבר להתעכב.

חוזרים לנושא הספרים

יום ב' כ"א סיון צהרים

זה עתה סיימנו אסיפה עם וירוניקה. השתתפנו הר"י [אהרונוב] ואני, אביה ר' רפאל וישראל.

בתחילה סיפרה שדיברה היום עם טשערנאיוב וסיפר לה שגורבאצ'וב אמר לו שיבוא למוסקבה ב-6 ביוני (יום ה' הבע"ל) ואז רוצה לסיים את נושא הספרים. בשביעי הוא יפגש וישמע את הפרטים מטשערנאיוב ובשמיני יתחילו לקחת את הספרים מהספרייה.

טשערנאיוב הזמין את וירוניקה לשביעי בבוקר לשמוע ממנו הפרטים, ואמר שהפעם יחזירו את הספרים גם בלי הסכמתו של גובינקו.

טשערנאיוב גם אמר לה שהיא העלתה את נושא הספרים בשגרירות הרוסית בוואשינגטון ועם אנדריוטי באיטליה [היא לא ידעה אודות אנדריוטי]. דברנו בזה עם הרג"מ שי' גרליק לפני כמה חדשים, והוא דיבר עם אנדריוטי³⁵¹, שנפגש עם גורבאצ'וב, והביא לו מכתב בנושא הספרים ממשלת איטליה.

אח"כ דיברנו אתה בקשר לחוזה אתה, שתסדר את כל עבודתה בעניני היהודים שיהיה מטעם אגו"ח, ועפ"י הוראתם, וכשנבקש ויזות או אם יהיה בית כנסת שיכולים לקבל בחזרה תעסוק בזה עפ"י הוראותינו.

(348) היינו במוסדות שאנו ממונים עליהם בארה"ק ובארה"ב.

(349) באיזור מרוחק, שהדירות בו זולות, והשיג שם הר"י דירה נוספת עבורינו.

הדירה שימשה אותנו לתקופה קצרה. הר"י היה מתאכסן שם לפעמים.

(350) כ"ו סיון.

יונה [פרוס] חזר באמצע הלילה, ב-3 לפנות בוקר, מדינפרופטרובסק, וחוזר היום אחרי הצהרים ללונדון.

יום ד' כ"ג סיון, צהרים

אתמול נסענו כולנו למחנה לילדי טשערנאביל. אני נשארתי שם עד להיום בבוקר, והם חזרו מיד, אחרי שראו את מחנה הילדים ואמרו לפניהם דברי ברכה.

אני שוחחתי עם הילדים, התפללתי אתם מנחה והשתדלתי לקבל תמונת המצב שם.

בבוקר חזרתי לדירה והר"י [קוגן] נסע למונוסוניק. משם טלפן להודיע שהגיעו אליו ידיעות נוספות שכנראה ביום א' הבע"ל יהיו בשורות טובות בקשר לספרים.

השתדלות בנושא בית הכנסת של פוליאקוב

וכעת בקשר לבית הכנסת, שכבר הוזכר לעיל שהרב"ש [קונין] עם ר' רפאל נסעו לנסות לסדר את הענין.

הם נסעו למאלאצוב איוואנוביטש, מנכ"ל החברה (המנהלת שבבית הכנסת גאלינא באריסובה יודאפוב עומדת תחתיו), ואמר שרוצה לעשות אתם חוזה:

(1) שנתפלל בבית הכנסת ביום ו', שבת וא' בכל שבוע.

(2) שהמוס-סאוויט יתן מקום ואנחנו נבנה עבורם בית בגודל בית הכנסת.

(3) קביעת הזמן שכל זאת יתבצע.

הוא לקח אותם למנהלת המחלקה והיא דחתה את כל דבריו בתוקף.

הם חזרו אלינו לדירה וטענתי שאי אפשר לחתום חוזה כזה, כי עד עתה אמרו לנו שבהחלטה של המוס-סאוויט כתוב רק שצריך להעבירם למקום החדש שיותן להם מהמוס-סאוויט ולתקן את המקום ותו לא. ואם יחתמו חוזה שבונים עבורם, זה יומשך זמן בלי סוף והמחיר יהפך מאה פעמים. אפשר רק לדון אודות לתת להם מחיר קצוב והגיוני ביום שיצאו ויתנו לנו את בנין בית הכנסת.

אח"כ דיבר ר' רפאל עם קוסוב מהמוס-סאוויט, שהשיב שמאלאצוב אין לו שום תוקף על המנהלת הנזכרת, ואם היא לא מסכימה לא יעזור כלום. אז טלפן חזרה למאלאצוב ואמר לו שכל הדיבור על חוזה אתו בטל.

וירוניקה אמרה להפסיק את המגעים והיא תנסה שוב לסדר את כל הענין ע"י נתליה מהמוס-סאוויט.

הערכת מצב

יום ה' כ"ד סיון בוקר

זאת כבר למדנו, אם לא ידענו עד עתה, שבמדינה הזאת אי אפשר לדעת דבר ברור. גם כאשר מודיעים לך ממשרד הנשיא עצמו, שתוך 15 דקות מקבלים צו חתום להחזרת הספרים, או גם כאשר מקבלים כבר צו חתום מהעירייה

שיז שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

שאנחנו מקבלים את בית הכנסת, עדיין אין זה אומר כלום וכלום, וכעבור זמן קצר רואים אנו שלא דובים ולא יער.

בכל זאת, עצם העובדה ששוב מתחילים להתקבל אלינו ידיעות שעומדים לסיים את נושא הספרים באופן חיובי בסוף השבוע הזה, והעובדה שהידיעה מתקבלת מכמה מקורות, עצם עובדה זאת משמחת היא. סוכ"ס כבר עברו כמה חדשים בלי ידיעות משמחות כאלה.

גם במשך החדשים האלה ראינו אצל הרבי שליט"א בטחון חזק ומצב רוח רגוע בקשר לנושא הספרים. כל הברכות והעידודים בחדשים האחרונים מהרבי שליט"א הראו את זאת בעליל.

שלשום הודיעה וירוניקה שטשערנאויב אמר לה כך, ואתמול הודיע הר"י [קוגן] שקיבל ידיעה דומה ממקור אחר. וכעת מצפים אנו לראות מה יהיה בשלושת הימים הקרובים.

*

בינתיים מתנהלים כאן החיים כרגיל. הר"י [קוגן] טרוד במחנה ילדי טשערנאביל. הר"י [אהרונב] גם הוא טרוד בסידורים הכלליים ובניהול מגעים שונים בקשר לעבודת אגו"ח בברית המועצות ועבודת צאגו"ח בארה"ק. הרב"ש [קונין] התעסק קצת בענייני בית הכנסת של פוליאקוב ולא הצליח בינתיים, ואני לומד חצי יום עם התלמידים ובחצי היום השני עוזר ומתייעץ כאן ושם בענייני העבודה שעלינו.

בינתיים רואים אנו שהרבי שליט"א רוצה להעמיד את ארגון חב"ד בברית המועצות בסדר מסודר; מתחיל מהפתקה שקבלנו לפני נסיעתנו חזרה לברית המועצות, ועד למענה שקיבלנו בקשר לסדר בניהול הקופה ובקשר לכלים דתיקון.

כתבנו הצעת עבודה ליצחק לוינסון - שינהל את אירגון חלוקת המזון. הוא כתב על כך לכ"ק אדמו"ר שליט"א, שהואיל להשיב לו אתמול:

הסכמה וברכה. אזכיר על הציון.

וציין בחץ לקבלת הצעתנו.

זוהי תמונת המצב הכללי, אף שאין בו פרטים חדשים, מצאתי לנחוץ לסכם את המצב הכללי.

פרק חמישים קבוצת ילדי טשענאביל

יום א' כ"ז סיון בוקר

בשעה 2 לפנות בוקר חזרנו ממחנה ילדי טשענאביל, שם שהינו בשבת שלשתינו, הר"י [אהרונוב] הרב"ש [קונין] ואני. הרבינו להתוועד ולנאום לפני הילדים, מתוך סיפוק נפשי אמיתי.

מסרים נוספים בענין הספרים

לפני שאתאר בקצרה את השבת עם הילדים אדווח בקצרה בקשר לספרים: ביום השישי סיפר מר גלמן שדיבר עם עוזרו של גורבאצ'וב מר יאנאיוב. האחרון סיפר שבפקודת גורבאצ'וב הוא קרא לגובינקו וצוה עליו להכין את סידור החזרת הספרים. גובינקו השיב שהכל מוכן אצלו כבר, אבל הוא עצמו לא יתן את החתימה על כך, רק כאשר תהיה הוראה חתומה מגורבאצ'וב עצמו.

באותו יום היתה אמורה וירוניקה להפגש עם מר טשענאיוב, אך הפגישה נדחתה ליום אחר. הוא הראה לה את הניירות הקשורים לפרשה ואת מכתבו של גובינקו, בו הוא מתאר בפרוטרוט את הספרים ואת כתבי היד של האוסף ומביע דעתו שכדאי להסתפק בנתינת תצלומים.

היא שאלה אם כדאי שהיא תענה על מכתבו, והשיב שאין צורך כי בכל אופן אין הדעת נוחה מעמדתו של גובינקו.

הוא אמר לה שהוא צריך להכין עתה נוסח צו שיחתום עליו גורבאצ'וב, אך זה יכול להמשך כמה שבועות עד שמשרדו יוכל להכין את המסמך. היא הציעה שהיא בעצמה תכין ותתן לו. הוחלט שהיא תכין היום ותגיש לו מחר, ואזי יוכל הוא להגיש את הנוסח לחתימה במשך השבוע.

הבשורה הזאת ציפתה לנו בבואינו לפנות בוקר חזרה ממחנה ילדי טשענאביל.

השבת במחנה

אני נסעתי למחנה ביום השישי בצהרים במונית, ולקחתי אתי שני בחורים מהישיבה לעזור - מיכאל ברוך [לעווידנסקי] ודן [הימן]. קיבלתי רשות מיוחדת מראש הישיבה אורי קמישוב.

הר"י [קונין] והרב"ש [קונין] באו אח"כ - סמוך לכניסת השבת.

מיד בבואינו אספנו את הילדים, הבנים והבנות התיישבו בנפרד בחדר האוכל, ונאמתי לפניהם כשעה וחצי. אני דברתי בעברית והתלמיד מיכאל ברוך תרגם לרוסית. כשעה דברתי וכחצי שעה היו שאלות ותשובות. רוב השאלות היו על המצב בכפר חב"ד³⁵².

(352) אשר לשם הם נוסעים להסתדר, הבנים בבית ספר מיוחד שאורגן להם ע"י צאג"ח בבנין מעון העולים, והבנות בבית רבקה שבכפר חב"ד ב.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שיט

אח"כ הלכתי לסדר את העירוב מסביב למחנה. יש שם גדר עם פרצות אחדות, שאותם סגרתי על ידי צורת הפתח (אח"כ במשך השבת מצאו הבחורים שישי פרצה נוספת, בגדר הכפול, שלא הבחנתי בו בבדיקתי הראשונה בהחפזה).

בערב, עם כניסת השבת הכנו את האולם הגדול (שעל גבי חדר האוכל) לתפלות בשבת. סדרנו שם מחיצה טובה, וכל הילדים עלו לתפלה.

אצל רוב הילדים היתה זאת הפעם הראשונה בחייהם שרואים תפלה בצבור ובית הכנסת. זאת היא גם הפעם הראשונה שרואים סעודת שבת, קידוש והבדלה וכו'.

[שוחחתי עם כמה במשך השבת ואמרו שהתרשמו מאד מהיופי של השבת].

במשך התפלה, היו ילדים שיודעים להתפלל והתפללו יפה, והיו כאלה שרק אנו "אמן", וגם אמרו כמה תפלות - מלה במלה אחרי. אמרנו פרשה ראשונה של קריאת שמע ועלינו לשבח ועוד.

הרב"ש [קונין] התפלל לפני העמוד, ואני ניהלתי את התפלות עם הילדים.

אחרי התפלה ירדנו לסעודת שבת. הרב"ש [קונין] עשה קידוש לפני כולם, ובאמצע הסעודה נאם לפני הילדים, והר"י [קוגן] תרגם.

אחרי הסעודה ברכנו אתם ברכת המזון (ברכה ראשונה) מלה במלה.

כך היה במשך כל השבת, נאומים לפני כולם, שיעורים לפני קבוצות, שיחות פרטיות עם הילדים, תפלות בצבור וסעודות שבת, ורוב שמחה וסיפוק נפשי, אצלנו ואצל הילדים.

כמה מהבנות הביעו רצונם לקבל שם יהודי. השם ניתן להם בעת קריאת התורה בבוקר. שוחחנו אתן והן היו מאושרות מכך שמשאלתן התמלאה.

ילדים רבים הציגו עצמם לפני בשמם הנכרי, והוסיפו מיד שבבואם לארה"ק יהיה להם ברית מילה ואז יקבלו שם יהודי. נראה שאלו היו אצלם חלק מהשיחות היום. אחד מהילדים מספר לי שבקבוצה שלהם (10 ילדים) 3 מהם כבר עברו ברית מילה, ויש להם כבר שם יהודי, והשאר עדיין לא עברו ברית מילה.

המחנה הוא מאד מסודר. יש בו עצים רבים וביניהם 4 בנינים (בנוסף לכמה בתים קטנים). 2 בנינים לשינה (א' עבור הבנים וא' עבור הבנות). בנין אחד חדר אוכל ועליו אולם גדול ששימש לבית הכנסת, ובנין אחד למשפחות שמנהלים את המחנה ועבור ההורים שבאים לבקר ולשהות עם הילדים.

האוכל היה טוב מאד, וגם בשר עוף לא חסר בו; בחצר מגדלים תרנגולות רבים, שכל כמה ימים שוחט הר"י [קוגן] את חלקם, ומכשירם ומכינים אותם לסעודה.

לניהול המטבח הביא הר"י [קוגן] את אחיו ר' דוד מלנינגרד, ואילו בתו מרת חיה באה במיוחד מאודיסה לנהל את סדרי המחנה.

אם הזכרתי את התרנגולות, אי אפשר שלא להזכיר גם את העז הקטנה, בכור, שקיבל הר"י [קוגן] בתור כהן, ורועה במחנה עד שיפול בו מום.

בצאת השבת, אחרי שהסברתי לילדים את תוכן מצוות ההבדלה, הבדלתי לפנייהם, ואח"כ נפרדנו לשלום.

את הילדים לקחו אז לאולם, להראות להם וידאו על ילדי טשערנאביל שהסתדרו כבר בכפר חב"ד. כל הילדים רצו עצורי נשימה לחזות בוידאו, שממנו ילמדו על מקומם החדש שנוסעים אליו, ואנחנו יצאנו בדרכנו חזרה למוסקבה.

תיק החקירות של רבי לוי יצחק שניאורסאהן

עוד עלי להשלים אירועים של יום החמישי וששי:

כבר כתבתי כמה פעמים מהדיונים עם לאניע מדניפרופטרובסק בקשר לתיק של מאסר הרלו"צ - אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א. בשעה שהיינו בנג'. התדבר אתו הר"י [קוגן] שיבוא למוסקבה וישהה בדירה השניה שיש לנו ויעסוק במו"מ עם העתונאים בקשר לספרים.

ביום החמישי אמר שדיבר בטלפון עם העתונאי, איש הקשר שלו עם הק.ג.ב. בדניפרופטרובסק ועם איש הק.ג.ב. ואמרו לו שהם מעונינים להחזיר את התיק לחב"ד בימים האלה, אלא שהם זקוקים לבקשה רשמית מאתנו.

היה לנו דיון בזה ביום ה' בערב, יחד עם לאניע שבא לדירה שלנו לצורך זה, וגם אני חזרתי מהשיבה למטרת הדיון הזה.

אני מאד חשדני בנושא הזה, ולא נראית לי גישתו של לאניע בנושא. שיכנעתי את חברי לא לכתוב את המכתב המבוקש. אמנם אח"כ, ביום השישי, דיברו בנושא הזה עם וירוניקה, ודעתה נטתה שכן יכתבו³⁵³. אז כתב הר"י [קוגן] את המכתב, שנשלח בפאקס לשמואליק קמינצקי בדניפרופטרובסק למוסרו למשרד המתאים.

כלים דתיקון

יום ב' כ"ח סיון, 50 שנה לבוא כ"ק אדמו"ר שליט"א לארה"ב, צהרים

אני לבדי כעת בדירה. הר"י [אהרונוב] נסע לשדה התעופה לקבל את יצחק הר צבי³⁵⁴, שבא למיין את קבוצת ילדי טשערנאביל. הוא גם מביא את הכסף לשכירת המטוס, שהר"י [אהרונוב] וישראל צריכים להכניס לבנק.

הרב"ש [קונין] נסע לוירוניקה. היא צריכה להפגש בשעה 1 עם טשערנאיוב וביקשה שיביא להם כמה ניירות.

במוצאי ש"ק הודיע הר"י [קוגן] לר"ל גרונר על פגישת וירוניקה עם טשערנאיוב, והרבי הואיל להשיב על כך:

אזכיר על הציון והזמן גרמא לבשורות טובות.

הרב"ש [קונין] כתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א שמשתדלים שיהיה הכל בכלים

(353) בדיעבד התברר אח"כ שהדבר כן השתלם ולא היה מה לחשוש, וכעבור חודשיים נמסר לנו חלק מהתיק, כפי שיסופר להלן ביומן כז מנחם אב.

(354) מנהל בית הספר של ילדי טשערנאביל בכפר חב"ד.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שכא

דתיקון, וכ"ק אדמו"ר שליט"א הואיל להשיב על כך, אשר מי שיש לו מאתים רוצה ד' מאות.

שיחות והכרת מצב הפעילות ברוסיה

כ"ט סיון אחרי הצהרים

אתמול הייתי בישיבה יתר על הרגיל.

מלבד הלימודים כרגיל, היתה בלילה התוועדות לכבוד כ"ח סיון. סיפרתי על המאורע לפני 50 שנה, ועל כניסת כ"ק אדמו"ר שליט"א אז לעסקנות הכלל במחנה ישראל, במרכז לענייני חנוך ובקה"ת.

היו לי פגישות אתמול עם הר"ז קורבסקי, הר"א שענציס, הר"י קרובליאק, נחום תמרין ודוד קרפוב. גם שיחות טלפון עם הר"י בעלינוב ועם אביגדור [פרנס].

עם שנים הראשונים דברתי אודות שכירת מחסן עבור האוכל והבגדים שתביא אגו"ח; עם קרובליאק ובעלינוב ואביגדור, אודות רב חב"די בלנינגרד ומצב הכללי שם; עם תמרין אודות המוסד צבאות ה' וטנק המצבעים שבניהולו; ועם קרפוב אודות הדפסת והפצת שיחת-השבוע ברוסית.

נסיה נוספת בנושא הספרים

היום בצהרים סיפרה וירוניקה:

אתמול הייתה אסיפה של כמה שעות במשרד התרבות, עם גובינקו ועם 3 עו"ד. לבסוף באו למסקנא שהאוסף הוחרם והוא נחוץ ליהדות ברוסיה וצריך להשאר כאן³⁵⁵. הם כתבו זאת בתזכיר של 16 דף.

קרוב לסיום האסיפה חש גובינקו ברע, הביאו אמבולנס, נתנו תרופות ולא הועיל. רצו לקחת אותו לביה"ח ולא רצה.

כשבבוסקין סיפר לה מכל הנ"ל צלצלה לי"ר איגוד העו"ד הנ"ל, ושאלה מדוע

---

355) באותה תקופה הוא קיבל מכתבי תמיכה רבים להחליט על החזרת הספרים. על אחד מהם השיב בפרטיות, ביוני 23 (יא תמוז), וזה תוכנו:

מבין אני את התעניינותך ורצונך לעזור בנושא הספרים של הרבי שניאורסאהן, שהחלטתו תסתיים לטובה. לפני שבועיים נגמרה עבודת הועדות שדנו בפרטיות בכל צדדי הנשוא.

לדעת הועדות הנזכרות, אוסף ספרי שניאורסאהן שייכת לבריה"מ, הוא נאסף בשטח רוסיה והולאם לפי החוק. האוסף קשור מאד עם שאר האוספים של ספרי היהודים, ואם יופרדו הספרים וכת"י החסידיים משאר ספרי היהודים זה יגרום שהאוסף יהי' חסר.

הועדות הגיעו למסקנה שהאוסף יש לו חשיבות גדולה בשביל היהדות והתרבות הרוסית. אנשי הועדה בדיעה אחידה אמרו כי האוסף אינו יכול לצאת מחוץ לבריה"מ, ומסירת האוסף למרכז ליובאוויטש בארה"ב בלתי אפשרי הוא.

אני כאיש שלקח על עצמו את אחריות שמירת הנחלה התרבותית של המדינה, איני יכול שלא להסכים עם מסקנת הועדה.

ידוע שנציגי ליובאוויטש כבר יודעים מהחלטת הועדה, ויכול אני לשער בעצמי איך אני נראה בעיניהם.

רוצה אני רק להוסיף, שמצדי אשתדל לעשות כל מה שביכולתי שיהי' אפשר להגיע לאוסף, הן לחוקרי רוסיה והן לחוקרי ארה"ב, כולל גם אלו שהולכים בדרך שניאורסאהן.

לא נפגשו העו"ד עם הרבנים, ומדוע לא עיינו בחו"ד של האיניורקוליג. הוא התפלא על כך ושאל אצל העו"ד, שהשיבו לו שהיו מוכרחים לעזור לגובינקו בבקשתו.

היא טלפנה והודיעה על כך לטשערנאויב, והוא השיב לה כי לא מעניין אותו מה שהם כתבו, וכי מחר או מחרתיים יסיים את הנושא לטובה. מי יתן והיה.

תוכניות פעילות אגו"ח ברוסיה

אח"כ היה לנו (הרב"ש [קונין] הר"י [אהרונוב] ואני) דיון בקשר לפריסת חסותינו על המבצעים שמנהל נחום תמרין.

תיארתי את המבצעים וההוצאות, ונראה לנו להסכים לבקשתו לקחת אותו תחת חסות אגו"ח. אמנם יש לנו הוראה שצריך לעבוד רק על פי מזומנים, וכבר עשינו הסכם עם וירוניקה שתקבל מאתנו משכורת כל חודש, והרי דנים עם בעלינוב בקשר לרבנות בלנינגרד ועם לוינסון בקשר לניהול מחסני האוכל, שגם זה דורש משכורות, והרי יש לנו הוצאות תמידיות שלנו כאן, וכעת מדברים על מבצעים שמנהל תמרין ועדיין אין מזומנים. עוד יש לקוות שבקרוב יהיו לנו הוצאות עבור בית הכנסת ועבור משלוח הספרים.

המזומנים שהוצאו עד עתה שולמו ע"י משרדו של אהרונוב. הרב"ש [קונין] התחייב לתת לקופה למען הצלחה בענין הספרים.

קשיים בהטסת הילדים לארה"ק

יום ו' ב' תמוז בוקר

סוכ"ס הגיעו הילדים מאיזור טשערנאביל אתמול בלילה לארה"ק, אחרי שהתגברו על רוב המניעות והעיכובים.

עיקר הקשיים נערכו ע"י משרד הקשר והקונסוליה שלא רצו לתת את הויזות בזמן המתאים.

הר"ש חפר, מנהל בית רבקה בכפר חב"ד, הגיע הנה שלשום ביום רביעי בצהרים, ויחד עם הר"י [אהרונוב] דיברו בטלפון לכל המשרדים הראויים, וללא הועיל.

באותה שעה שהה הר"י [קוגן] בקונסוליה כאן, וגם שם לא נפעל הרבה.

בסוף שוכנעו שיתנו ויזות, אבל לא בזמן המתאים שהמטוס יוכל להמריא עם הילדים בזמן שנקבע ביום חמישי בבוקר.

וירוניקה שכנעה את משרד החוץ כאן שירשו לילדים לעלות למטוס בלי ויזות מוכנים, וכך יצאו ביום חמישי בבוקר לשדה התעופה. אמנם כשהגיעו לשם הודיעו ממשרד התעופה איירופלוט שאינם יכולים לקחת את הילדים בלי ויזות, כי לפי החוזה שלהם אסור להם להנחית אנשים בלי ויזות במדינה זרה.

וירוניקה שיכנעה אותם שיצלצלו לקונסוליה ויודיעו שבאין ברירה מוכרחים לקחת את ילדי טשערנאביל לארה"ק גם בלי מתן אישור, אך מבקשים שיותן האישור ולא יגרמו בעיות בין איירופלוט לבין ארה"ק. בדקה האחרונה ניתן האישור והילדים הורשו לעלות למטוס.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שכב

הילדים עלו למטוס יחד עם המלוים ועוד, ולפתע רואים ששבע ילדים האחרונים אין להם מקום:

כשנתאספו הילדים למחנה היו שם 140- ילדים. במטוס נכנסים רק 132 ילדים. יש מקום לעוד אחדים, אך באופן רשמי נוסעים בו רק 132. מתוכם יש 26 מקומות עבור המלוים וכו'. נשארו א"כ רק 106 מקומות לילדים.

כשהגיעו לכאן יצחק הר-צבי ושמואל חפר נסעתי אתם למחנה לראיין ולמיין את הילדים (הבנים ע"י הר-צבי והבנות ע"י חפר). בין הילדים היו כ-150 שהגיל שלהם לא מתאים למסגרת, ועוד כמה שנפסלו מסיבות אחרות. גם חפר פסל 50- בנות מסיבות שונות.

חשבנו שהמקום יספיק, אך לפועל הוסכם ברגע האחרון לאשר נסיעת כמה מהם, ולכן חסרו מקומות. אמנם אחרי השתדלות וירוניקה עם הצוות, הורשו כל הילדים לעלות למטוס ולנסוע.

המטוס המריא בחצות, אמנם כעבור שתיים קרה קלקול והמטוס הוצרך לנחיתת חירום.

היתה אפשרות שנחיתת החירום תיעשה בארה"ק, אך כיון שהאישור לנחות בארה"ק לא ניתן בהסכמה מליאה הוחלט ע"י חברת איירופלוט עם וירוניקה (שהיתה עדיין במשרד בשדה התעופה) להחזיר את המטוס למוסקבה ולשלחם במטוס אחר.

הם נחתו במוסקבה בשעה 5 אחרי הצהריים, והמריאו במטוס אחר בשעה 6, ולארה"ק הגיעו בשעה 9:30, בברכת שהחינו ובשירות וריקודים.

*

כעת אעבור לסדר הימים:

ביום שלישי בצהריים נסעתי עם יצחק הר-צבי למחנה, שם הוא ראיין את כל הילדים וחיה (בתו של הר"י [קוגן], שניהלה את המחנה) תרגמה בין הילדים ובין יצחק. אני השתתפתי קצת בראיון, אך בעיקר שוחחתי עם הילדים וההורים.

אחרי שהכל נגמר ביום ד' בבוקר, קראנו לכל הילדים לבית הכנסת, קראתי בתורה - פרשת ראש חודש, ונאמתי לפנייהם על ר"ח ועל קריאת התורה. אח"כ נאם לפנייהם (ולפני ההורים, שגם הם באו) הר-צבי, אודות הסדר במוסד בארה"ק, ואח"כ חזרנו למוסקבה.

למוסקבה כבר הגיע באותה שעה שמואל חפר, שעסק עם הר"י [אהרונוב] להשיג את הויזות כנ"ל. בשעה 5 נסעתי שוב עם חפר ועם הר-צבי למחנה, כדי שחפר יראיין את הבנות, וביחד נחליט על רשימה סופית של הנוסעים ושל הנשארים. כחצות לילה חזרנו למוסקבה.

בדרך לקריאת התורה במחנה

התפללנו סעדנו ונשכבנו לנוח לכמה שעות, עד אשר קמנו לפנות בוקר ונסענו לשדה התעופה לסידורים אחרונים של הילדים.

כשהגענו לשדה התעופה כבר התחילו להגיע לשם הילדים (האוטובוס הראשון עם הילדים כבר הגיע מהמחנה). היינו עסוקים שם עם הילדים ועם ההורים ועם השגת הרשיונות עד אחרי חצות היום, וחזרנו לדירה.

פרק חמשים ואחד המשך הפעילות במוסקבה

אח"כ נסעתי כרגיל לשיבה. שם פגשתי את אמו של זאב מזיטאמיר³⁵⁶, ושוחחנו בארוכה שלשתינו על מצבו ותוכניותיו של זאב בשיבה.

אח"כ שוחחתי עם דוד סלאווין (שנשלח ע"י עזרת אחים לארגן את הקייטנות פה) ועם שענצ'קס בקשר לשמירת וחלוקת המזון שאנו מביאים מארה"ק. גם שוחחתי עם נחום תמרין בקשר לעבודתו ובקשר להדפסת שיחת השבוע ברוסית. גם שוחחתי עם סענדער לוקשין מלנינגרד אודות המצב בלנינגרד והבאת רב חב"ד.

עוד שוחחתי עם הר"י אורי קמישוב, בקשר לסידור התלמידים במשך הקיץ, בשליחות המל"ח, במחנה קיץ של הילדים ובנסיעה לעזור לשיבות בשאר העיירות ברחבי רוסיה.

כל אלו כמובן בנוסף לשיעור שנתתי לתלמידים בשיבה.

*

המטוס שלקח את הילדים לארה"ק היה אמור להביא אתו בחזרה 10 טון אוכל כשר. כשהמטוס נחת בארה"ק, עמדו מוכנים המכוניות עם האוכל ליד המטוס. אמנם היו בעיות בניירת ולא הרשו להטעין את האוכל על המטוס.

כעת צריכים לחפש עצות איך להביא לכאן את האוכל הכשר הזה, שהוא נחוץ מאד להיות כאן בזמן התחלת מחנות הקיץ, בעוד שבוע וחצי, ב"ב תמוד.

*

דיברתי עם אשתי תחי' שהיא אמורה לבוא הנה יחד עם הילדים לתחלת המחנה קיץ³⁵⁷. עדיין לא התקבלו הויזות, אך מקוים שיתקבלו בימים הקרובים, ואז יבואו הנה לזמן המתאים - אם אני עדיין אהיה כאן; שהרי אנחנו חיים כעת בתקוה חזקה שבימים הקרובים יותר האישור הסופי לקבלת הספרים, ואזי נחזור יחד עם הספרים לרבי.

*

אתמול התקבלו ידיעות ע"י בניו של הרב"ש [קונין] (בנוסף למה שכבר שמענו לפני כמה ימים כאן, כנ"ל), ששמעו מסענדי במשרד החוץ האמריקאי, כי גובינקו שוכב בביה"ח, ושנראה מהמגעים הגבוהים שעניין הספרים עומד בשלבי אישור סופי.

גם שמענו שמאקסוול עומד להגיע לכאן בסוף השבוע הבע"ל, ואולי יבוא זה יחד עם מתן האישור הסופי.

*

(356) שסופר אודותיו לעיל ביומן ח' שבט ו"ח אדר.

(357) בהתאם למענה שקבלנו, כמסופר לעיל ביומן ט"ו סיון.

זה שבועיים שוירוניקה עוסקת בהענקת מולטיפול ויזות³⁵⁸ לחברי המשלחת, שנוכל לצאת ולבוא בכל עת רצון.

אתמול הודיעה לנו שהיא סידרה את זה, וכי היום בבוקר ניסע לעשות תמונות דיוקן ולקבל הויזות. עוד מעט צריך לבוא הנה הנהג שלה שיקח אותנו לסדר את כל ה"ל".

הדפסת שיחת-השבוע ברוסית

חזרתי זה עתה, יחד עם הר"י [אהרונוב], מבית הכנסת הגדול, שם נאם הרב עדין אבן ישראל. הר"י [אהרונוב] דיבר אתו, הוא אמר שאולי תהיה לו פגישה במשרד התרבות, והר"י [אהרונוב] עורר אותו שידבר אתם בענין החזרת הספרים.

פגשתי שם את לעניא קואש, שעובדת בבית הכנסת הגדול ובספריה, והיא הבטיחה לי פעם³⁵⁹ להתעניין בענין הספרים בספריה, היא סיפרה לי היום ששאלה אודות הספרים ורגזו עליה ופיטרוה מעבודתה בספריה.

*

לפני הנסיעה לבית הכנסת הגדול נסענו למארינא רושצא, לשוחח עם נחום תמרין בקשר להדפסה שיחת-השבוע ברוסית ובקשר לעבודתו.

נראה שהדפסה איננו דבר קל כ"כ במוסקבה. הוא דיבר רק עם מתווך, שנתן לו מחיר מנופך. המתווך אינו רוצה שהוא ידבר עם המדפיס בעצמו, גם לא טוב שאנחנו ניפגש עם המתווך, כי כשידע שאנחנו אזרחי חו"ל יעלה המחיר. לכן אנחנו צריכים לתת את החומר לנחום, והוא יתן למתווך והמתווך למדפיס, ומי יודע אם ואיך יצא הדבר בדפוס.

בעצם דיברתי אתמול בזה עם עוד אחד בשם אפרים³⁶⁰, גרפיקאי שעוסק עם מדפיסים. הוא דיבר עם כמה, אך כולם אמרו לו שלא יוכלו להדפיס את הדף בפחות משבוע או שבועיים.

כבר לפני שבוע ביקשתי מדוד קרפוב³⁶¹ שיברר אודות מדפיס שידיפיס את שיחת השבוע, והוא לא מצא במוסקבה, כי אם בגורקי (נסיעת לילה ברכבת ממוסקבה), וזה בלתי אפשרי, כי אנחנו צריכים לדבר עם המדפיס עצמו, כדי שידע איך לעשות זאת, עם הצבעים וכו'.

כך יוצא שגם משימה כזאת כהדפסת דף במוסקבה היא משימה בלתי אפשרית.

ביום שישי הייתי עם הר"י [אהרונוב] בחנות אלאגראפיקס, מקום מיוחד שמדפיס ומצלם רק בדולרים. שאלנו כמה יעלה הדפסת גליון אחד - 10.000 טפסים, והשיבו \$1.200, וזה מוגזם.

358) ויזות מכופלות, שאפשר להכנס ולצאת אתם כמה פעמים במשך השנה.

359) כמסופר לעיל ביומן ' אייר.

360) באותה שעה היה בא לבקר, ואח"כ התקבל לתלמיד בישיבה מן המניין.

361) כמסופר לעיל ביומן כ"ט סיון.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שכז

כך יושבים אנחנו כאן עם הגליונות המוכנים, שהוכנו בכפר חב"ד ונשלחו לנו, ואין דרך להדפיסם במוסקבה. וכך כל דבר קטן סבוך כאן בקשיים בלתי אנושיים.

יום ג' ו' תמוז, ערב

היום לא היה פעיל במיוחד.

בבוקר נסעתי עם הר"י [אהרונוב] לאלאגראפיקס, לדון אודות הדפסת שיחת השבוע ברוסית. אחרי דיון ממושך נתנו לנו מחיר מוגזם של \$2.500 הודינו להם וחזרנו לבית. הר"י [אהרונוב] חושב להדפיסם בארה"ק ולהביאם מוכנים.

אתמול בערב חזר הרד"ב לאזאר למוסקבה. נולדה לו בת, הוא חזר בינתיים לבדו, ואח"כ תצטרף אליו אשתו והילדים.

בלילה בא אלינו לשוחח. קודם שוחחנו על כנס השלוחים³⁶² המיועד לימים י"ד-כ' מנ"א, ואח"כ שוחחנו על כללות עבודת אגו"ת, ועל התיאום עם עבודת עזרת אחים.

התעניינות הרבי בנושא הספרים

יום ד' ז' תמוז, ערב

הר"י [אהרונוב] והר"י [קוגן] נסעו כעת לשדה התעופה, ללוות את אשת הר"י בחזרה לארה"ק, ולשחרר משדה התעופה כמה חבילות שנשלחו לנו.

הר"ל גרונר סיפר היום שאתמול בלילה שאל אצלו הרבי שליט"א מה נשמע בענין הספרים.

הרב"ש [קונין] שמע מוירוניקה שדיברה עם משרדו של טשערנאיוב, ואמרו לה שטשערנאיוב נמצא בנאות דשא עם גורבאצ'וב ועובדים שם על עיבוד אישור החזרת הספרים.

יום ה' ח' תמוז, ערב

אתמול בלילה הודיעה וירוניקה שגורבאצ'וב אמר בשעה 1 בצהריים שהחליט סופית להחזיר את הספרים, והוא חושב לעשות זאת לפני העשירי ביולי [כח תמוז], לפני התחלת פגישת ה-7³⁶³ ב-14 ביולי [ג' מנ"א].

הר"י [אהרונוב] הודיע על כך מיד לר"ל גרונר, שהשיב, שיודיע לכל אחד מחברי המשלחת, לשמור את הדבר בסוד.

היום הודיעו ממערכת CNN שהכתבה אודותינו מוכנה להקרנה בכל יום.

מחר יש איזשהו טכס זכרון ליד הקרמלין, וירוניקה דרשה שגם אנחנו נהיה שם.

(362) של שלוחי אירופה, שהתקיים בשנה הזאת במוסקבה.

(363) פגישת ראשי 7 המדינות המובילות, לדון במצב הכלכלי בעולם.

ביקור בשבת בקרמלין

מוצאי ש"ק חוקת י' תמוז

אתמול נסעתי עם הר"י [קוגן] למארינא רושצא לשבות שם, כדי שנהיה קרובים יותר להגיע בבוקר לטכס שליד הקרמלין. הר"י [אהרונוב] התאכסן במלון והרב"ש [קונין] נשאר בדירה.

בין מנחה לקבלת שבת סיפרתי על י"ב תמוז, והתלמיד דן [הימן] תרגם לרוסית.

בבוקר קמנו והלכנו לקרמלין. היו שם בטכס (מלבד אנשי משמר הכבוד) כ-50 איש, כשליש מהם - אישי ציבור מהמוס-סאוועט (כולל גם ראש העיר פאפוב), כשליש מהם - נציגי היהדות (מבית הכנסת הגדול, מאתנו ועוד), וכשליש - להבדיל אנשי כמורה.

הטכס עצמו ערך מספר דקות, ואח"כ איחלנו וברכנו את ראש העיר פאפוב, ואח"כ היתה לי שיחה ארוכה, רגשית ואישית, עם הרב פנחס גולדשמיד, בקשר לפעילות חב"ד בכלל ובפרט בקשר למבצע ילדי טשערנאביל.

הר"י [אהרונוב] הגיעו עם גמר הטכס, וביחד הלכנו לבית הכנסת במארינא רושצא.

אחרי התפלה חזרתי לדירה.

אחרי צאת השבת צלצלה וירוניקה להודיע, שדיברה עם טשערנאיוב, ואמר לה שתצלצל ביום ג' בבוקר, ויקבעו פגישה לדבר בענין הספרים.

פגישה עם מאקסוול

י"ב תמוז, בוקר

אתמול בלילה היתה לנו פגישה של כשעה וחצי עם מר מאקסוול, פיזר ודזייקאבס. גם כתב שעובד עבור מאקסוול השתתף בפגישה. מצדינו היינו ארבעתנו, וירוניקה וישראל. היא התקיימה במלון אוקטוברסקאיה שבה מתאכסן מאקסוול.

מאקסוול הגיע אתמול בערב וביקש להפגש אתנו לשמוע מקרוב על הנעשה בשטח ולשאול חוות דעתינו מה יאמר לגורבאצ'וב אם וכאשר יפגשו.

פיזר סיפר שנפגש ביום הקודם עם מר זולוטוב (סגנו של שר התרבות). הם שוחחו בנושא, וזולוטוב אמר לו שזה כמה חדשים שהנושא שולל מאתו את המנוחה. הלחץ בנושא מראשי הממשלות וכו' העלה את הנושא באופן שכעת יכול להחליט בזה רק הנשיא גורבאצ'וב.

השיחה היתה מאד לבבית ופתוחה, ובסוף סיכם מאקסוול שפיזר יכין את הנושא מהבחינה החוקית והוא ישתדל לדרוש את גאולת הספרים בתחילה ע"י פרימאקוב ויאקובלב ואח"כ עד הנשיא בעצמו.

פגישת המשלחת עם מאקסוול

נפרדנו לשלום לערך בשעה 1:30 לפנות בוקר.

*

הרב"ש [קונין] שכר אתמול דירה נוספת, בין בית הכנסת במארינא רושצא לבין בית הכנסת של פוליאקוב, ועבר לגור אליה.

יב תמוז, ערב

היתה לנו היום בבוקר פגישה של כמה שעות עם הכתב הנזכר. סיפרנו לו את כל הפרטים אודות הספרים. הפגישה התקיימה במלון סאוואי.

אח"כ נסעתי עם הרב"ש [קונין] למלון ראסיה, כדי לפרוט את ה-50\$ שהרבי נתן לנו על מנת לפרוט ולחלק בשלוש פעמים.

אח"כ חזרתי לדירה לסעוד ונסעתי למארינא רושצא. לקחתי משם 200 חוברות י"ב תמוז ברוסית.

הרב"ש [קונין] הודיע שהכתבה ב-CNN מוכנה, ותיראה בטלוויזיה ביום ד' שעה 5 אחרי הצהרים.

י"ג תמוז, בוקר

אתמול בלילה היתה התוועדות בישיבה לכבוד י"ב תמוז. נאמתי בפניהם בענין לא אותי בלבד כו'. הר"ד קרפוב תרגם לרוסית.

ציפיות גדולות

י"ד תמוז, בוקר

יום של רוב ציפיות הוא היום הזה:

(א) בשעות לפני הצהרים עומד להפגש מר מאקסוול עם גורבאצ'וב, ובדעתו

יומן השליחות המיוחדת

של

לבקש עבור החזרת הספרים. מיד כשיחזור מהפגישה יטלפן אלינו לדווח.
(ב) בשעות הצהריים עומדת להפגש וירוניקה עם טשערנאיוב ותומרקין, לסדר את הניירות להחזרת הספרים; עכ"פ כן מקוים.
(ג) היום בבוקר נוסעים הר"ז קורבסקי והמ"ח לוין למוס-סאוויט, למחלקת פריוואטיוואציה, לקבל את האורדער (מסמך בעלות) לאגו"ח על בית הכנסת של פוליאקוב. כך הודיעה נתליה לוירוניקה.
(ד) היום עומד להגיע לכאן לאניע מדניפרופטרובסק, עם איש הקשר שלו ואיש הק.ג.ב. להביא את כל התיק של מאסר הרלו"צ - אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א. כך הודיע פעמיים לאניע בטלפון בימים האחרונים.

י"ד תמוז, צהריים

זה עתה הודיע לה תומרקין כי מאקסוול נפגש היום עם גורבאצ'וב למשך 40 דקות, וטשערנאיוב קרא אליו בדחיפות את תומרקין להכין את הניירות להחזרת הספרים. בשעה 4 עומדים אנו להפגש עם תומרקין לשמוע בפרטיות על המצב.

קורבסקי נסע בבוקר עם הרמ"ח [לוין] לפריוואטיוואציה לקבל את האורדער בענין בית הכנסת של פוליאקוב. נתנו להם חבילת ניירות למלאות, ונסעו לבית למלאות את הניירות. באמצע צילצלו להם שבמקום לחזור אליהם, שיסעו מיד לבית הכנסת כדי לקבל מהמנהלת את אישור הכניסה לבית הכנסת.

אמנם לא היתה אצלה את מסמך ההחלטה, ושלחתי להם בפאקס. הוא נסע לשם והיא השיבה לו להד"ם. אמרתי לו לנסוע לנתליה ולספר לה את הכל.

יד תמוז, ערב

היתה לנו קודם פגישה עם וירונקה, שבה סיפרה לנו על תוכן השיחה בין מאקסוול לבין גורבאצ'וב בענין הספרים, כפי שנודע לה:
מאקסוול אמר לו (בתום שיחה בת 40 דקות, שעברה בהצלחה בעינינו רבים): תן לי את הספרים.

השיב לו גורבאצ'וב: הספרים שייכים לחסידים ועומדים להחזירם להם ע"י השלוחים שלהם שנמצאים כאן. העוזרים שלי מכינים כעת את הניירות כדי להחזירם בהקדם. תמורת מה שאתה (מאקסוול) עושה עבורינו אפשר לקנות כמה ספריות כאלו. אך אסור לנו לעשות סחורה בחפצים קדושים אלה, כ"א להחזירם לבעליהם. לנו הרוסים אין הרבה, מה שנשאר לנו היא הבושה, ואת זה לא נמכור.

אח"כ הוסיפה וירוניקה, שכעת יש דיון בממשלה אם להחזיר את הספרים ע"י טכס חגיגי, או אולי כל הנושא הזה לא יוסיף להם כבוד, ולכן כדאי להחזירם בצינעה.

*

לפני כן, כמה דקות לפני השעה 6, הראו ב-CNN את פרשת הספרים. זה ארך

3.5 דקות. זה היה במדה מסויימת בצורה אובייקטיבית ופארעווע.

לפני כן היינו כולנו ליד הספריה לקחת מאתנו תמונות על רקע הספריה, עבור כתבה בעיתון אירופיאן, שהורה מאקסוול לעובד שלו לכתוב שם כתבה על הספרים.

אחרי הפגישה הנ"ל במלון סאוואי נסע הר"י [קוגן] לקייטנה, וירויקה עם ישראל לבית אביה, הרב"ש [קונין] לדירתו ואני עם הר"י [אהרונוב] ואשתו (שבאה לתקופה קצרה) לדירתנו.

בלילה עומדת אשתו לחזור לארה"ק, ואי"ה מחר, עם המטוס שלוקח ילדי טשערנאביל³⁶⁴, יסעו גם וירויקה וישראל והר"י [אהרונוב]. הם ישהו שם עד יום א' או ב', ויחזרו לכאן לסיים את החזרת הספרים.

פרק חמשים ושנים המשפחה מגיעה ומסתדרת בקייטנה

יום א' י"ח תמוז, תענית נדחה, ערב

ארבעת הימים האחרונים היו טרודים אצלי מדאי, ולא הצלחתי להתיישב לכתוב. אשתדל להשלים עתה בעזה"ת:

ביום ה' בבוקר, בשעה שחברי נסעו לשדה התעופה לשלוח את המטוס עם ילדי טשערנאביל, נסעתי לקונסוליה הישראלית לסדר ויזה לאחד שעזר לנו בשדה התעופה בסידור המטוסים, כדי שיוכל אף הוא להשתתף בנסיעה עם הילדים.

משם נסעתי לשדה התעופה למסור לו את הפספורט ואת הויזה, וחזרתי לדירה.

בערב הגיעה המשפחה שלי מארה"ב; אמנם זה היה זמן רב מדאי מכדי לחכות בשדה התעופה, לכן חזרתי לדירה, שהיתי כמה שעות, ואח"כ נסעתי שוב לשדה התעופה לקבל את המשפחה.

באותה שעה הגיעו עוד 28 בחורים ובחורות מארה"ב ומארה"ק כדי לנהל את הקייטנות שע"י עזרת אחים ברחבי רוסיה. כולנו נסענו למלון מולודוז'ניא ללון.

יחד עם הקבוצה מארה"ב הגיעו כ-150 חבילות אוכל ושאר מצרכים עבור הקייטנות. לא היה מי שיעזור לקחת את כל החפצים מהמשאית למלון. עבדנו על זה בעצמנו כמה שעות³⁶⁵.

בבוקר לקחתי את כל הפספורטים ונסעתי אל לאדא לסדר את הויזות.

בתחילה לקחתי את המשפחה שלי למארינא רושצא. השארתי אותם שם להתפלל ולראות את המקום, ואני נסעתי לביתה של לאדא. לקחתי אותה במונית למונוסוניק ושם הכינה את כל הניירת. משם לקחתי אותה למשרד אוביר כדי לסדר שם את הויזות, ומשם הבאתי את הויזות המוכנות למארינא רושצא.

אח"כ התחילו ההכנות לנסיעתנו לקייטנה לשבת. הבאתי את המזוודות אל מארינא רושצא, כדי שיוקחו ע"י המכונית המביאה אוכל לקייטנה. אח"כ לקחתי מונית עם המשפחה להראות להם את בית הכנסת הגדול בארחיפוב. משם חזרנו למארינא רושצא, ועלינו למיניבוס שלקח אותנו לקייטנה. יחד אתנו נסעו עוד כמה בחורים מהשיבה.

הדרך לקייטנה

עד שהצלחנו לצאת כבר היה קרוב לשעה שבע בערב. היו כמה קשיים באיתור המקום המדויק של הקייטנה, עד שהגיע זמן שקיעת החמה, ואנו עדיין מהלך

(365) במלון הנזכר לא נמצאת כניסה ישירה, והוצרכנו להעלות את החבילות בידינו דרך המדרגות, למרות שכולם היו מאד עייפים מהנסיעה.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שלג

כמה קילומטר מהקייטנה.

ירדנו מהאוטובוס, השארנו את כל החפצים באוטובוס, שלקח אותם למחנה, ואנחנו יצאנו בדרך בכוונה לשבות במחנה³⁶⁶.

כשהגענו למחנה כבר היו הילדים באמצע סעודת שבת. שרנו אתם ודיברתי לפניכם. ספרתי להם על קורות הנסיעה ושהוכרחנו ללכת ברגל.

השבת בקייטנה

במשך השבת הרבינו לשוחח עם הילדים, נאומים שתורגמו לרוסית, והעיקר היא התפלה, שאמרנו עם הילדים כמה תפלות מלה במלה, ובשאר התפלות, המנין התפלל והתמים שלמה וואראוויטש (שהי' מדריך ראשי - יחד עם לוי העבער), הסביר את כל הקשור לתפלה וקריאת התורה.

הילדים והמדריכים בקייטנה נראים מרוצים ביותר. אמנם במטבח חסרה השגחה מתאימה על כשרות הבישול. זוגתי תחי' חושבת להתמסר לזה.

שכרו לה חדר באכסניה שלא רחוקה מהקייטנה. במשך היום תמצא בקייטנה ותשיג על המטבח.

אני מתכוון להיות בשבתות בקייטנה ובמשך השבוע בעיר, עם שאר חברי המשלחת.

הבנים שלי התרגלו קצת לשחק עם ילדי הקייטנה, בינתיים בלי שפה משותפת. אקוה שבמשך הזמן יתרגלו להיות מעורבים בחברה, הן בשפה הן במשחקים והן בלימודים, שיעזרו לילדים ללמוד וכי"ב.

אחרי צאת השבת (השבת יוצאת כאן אחרי השעה 10) הלכנו יחד עם הילדים לשחות קצת בנהר, אחרי יום השבת שהיה חם ולח. אח"כ (לערך בחצות הלילה) הלכנו לאכול - לפני הצום הנדחה.

בבוקר חזרנו מהחדר השכור למחנה, למדתי קצת עם בני שניאור זלמן, ובקשתי את מיכאל ברוך לעווינסקי שילמוד קצת עם בני מנחם מענדל.

חזרה לפעילות במוסקה

אחרי הלימוד חזרתי למוסקבה, יחד עם כמה בחורים מהישיבה שבאו אתנו לשבת.

*

הר"י [אהרונוב] סיפר לי שלפני נסיעתם לארה"ק, הודיע לר"ל גרונר כי היא דורשת שגם הוא [אהרונוב] ישתתף בנסיעה לארה"ק, והרבי השיב:

א גלייכע זאך, כבר אמרתי שצריך להתחשב עם דעתה.

יום ב' עבר, יט תמוז

לא היתה היום פעילות מרובה. הר"י [אהרונוב] עדיין בארה"ק עם וירוניקה

---

366) הייתי מסופק אם מותר ללכת יותר מתחום שבת, אמנם בהיותינו עם אשה וילדים קטנים, על דרך חשוכה בין יערות, לא היה לי ספק שיש בזה פיקוח נפש, עד שהגענו לקייטנה.

שלד יומן השליחות המיוחדת

וישראל. הרב"ש [קונין] נסע היום לליובאוויטש. אני נסעתי בבוקר לשיבה ונתתי שם שיעור בהלכה (עירובי תבשילין, חצרות ותחומין).

אח"כ נסעתי למשרדינו, שם בא הר"י [קוגן] עם זיוה מיקיעווא מעתון "דזאינט ווענטשור", ונתנה לנו ראיון, כי היא רוצה לכתוב מאמר אודות בית הכנסת של פוליאקוב.

אח"כ חזרתי למארינא רושצא ושוחחתי עם הר"י רסקין³⁶⁷ אודות עבודתו של הענדל דייטש ועל עבודתו בענין הספרים.

יום ג' ערב, כ' תמוז

לא היתה גם היום פעילות מרובה. חלק מהיום ישבתי בשיבה ולמדתי (בעצמי).

ביום ועש"ק הביא הר"י [קוגן] את האוכל שנתקבל מארה"ק למארינא רושצא. חצי הוכנס למחסן-קרון שהונח שם לצורך זה בחצר בית הכנסת, והשאר הונח במחסן של עזרת אחים, או נשלח מיד לקייטנות.

צריכים בקרוב להגיע עוד משלוחים של מזון, ומחר עומד להגיע יצחק לוינסון שיתעסק בכל הנ"ל.

שיחת השבוע עדיין לא הגיעה, וכנראה תתקבל מחר מארה"ק ע"י לוינסון. יתקבלו מחר של השבוע הזה ושל השבוע הבע"ל.

פעילות בקייטנה

יום א' כ"ה תמוז, אחרי הצהריים

זה עתה חזרתי לדירה מהקייטנה, שם שהיתי מיום ד' בצהריים.

כבר ביום ג' בערב ראיתי שאין לי הרבה מה לעשות כאן בימים האחרונים של השבוע, והחלטתי לנסוע לקייטנה, לשבות עם בני ביתי ולעזור בקייטנה.

ביום ד' בבוקר יצאתי למארינא רושצא, שם שמעתי את הבשורה הרעה על התאונה שהיתה בלילה, שמכונית נכנסה למכונית שבה נסעו שענציס והמזכירה של הישיבה, היא נפטרה והוא פצוע שוכב בבית הרפואה, עם כמה עצמות שבורות.

פגשתי בבית הכנסת את ר' נטע ברכה (שבא לפקח מטעם שמ"ר על

---

367) שניהל באותה שעה את עבודת חמ"ה ברוסיה, והם שכרו את מר הענדל ע"ה דייטש שיחפש בארכיונים מסמכים הקשורים לתולדות חב"ד.

אודות חיפושים אלו של מר הענדל דייטש כבר סופר לעיל ביומן הנסיעה הראשונה בחורף תשמ"ח. אח"כ הוא היגר לארה"ב, ובקיץ תנש"א שכרה אותו חמ"ה שיסע במיוחד לרוסיה לחפש מסמכים הקשורים לתולדות חב"ד.

כשהייתי בחג השבועות בארה"ב נפגש אתי לקבל הדרכה כללית בנושא. אמנם המסמכים שמצא היה להם ערך מוגבל.

כאשר חמ"ה הגישו לרבי את המסמכים שמצא, השיב הרבי, שימסרו לי את העתק המסמכים לבדיקה (כמסופר להלן ביומן י"א שבט). אני הייתי אז ברוסיה, ומסרו לי את ההעתק בתקופה מאוחרת יותר (ראה בכ"ז במבוא לס' "מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי").

זהו שהתעניינתי אצל הר"י רסקין, אם ומה הצליח למצוא מר הענדל דייטש.

שגיא! הסגנון אינו מוגדר. שלה

הפעילות בלנינגרד). הלכנו ביחד לבית קרובו הסמוך, שם שוחחנו בארוכה על המצב בלנינגרד. בתום השיחה הוסכם שהדבר הכי חשוב שיכולים לעשות למען לנינגרד הוא, להביא לשם רב חב"די, ודובר על ר' ירחמיאל בלינוב.

אח"כ נסעתי לקייטנה יחד עם מנהל המשק וולאדימיר.

באותו יום נסעה הקייטנה לטיול במוסקבה. גם הילדים שלי נסעו. נשאר רק הקבוצות הצעירות בגיל 7-8. הת' יצחק מרוסטרוב נשאר אתם. הוא אסף אותם ונאמתי בפניהם בענייני שבת (דברתי ברוסית, וכשלא ידעתי - אמרתי בעברית ויצחק תרגם).

בערב חזרה הקייטנה מהטיול. בקשתי את לוי העברער (המדריך הראשי) שיתן לי קבוצה של ילדים מתקדמים שאלמד אתם במשך הזמן שאני שם.

הוא נתן לי קבוצה כזאת שהייתי לומד אתם ענינים שונים בהלכה בכל יום, כשעה קודם השינה, ולפעמים גם בשעת הלימודים הרגילה.

בדרך כלל הייתי מסביר איזשהו נושא בהלכה, והייתי מרשה להם לשאול שאלות כרצונם בין בנושא המדובר ובין בכל נושא בהלכה וביהדות³⁶⁸.

מלבד זאת הרביתי ללמוד עם הילדים שלי³⁶⁹, בין בחזרה על מס' גיטין, בין בהכנה למס' בבא בתרא, ובין הרצאות בנושאים שונים.

כך עברו עלי ארבעת הימים - עד היום כשחזרתי למוסקבה.

---

368) בקבוצה היו כמדומני 12 ילדים. אחרי ההצלחה המרובה במשך ארבעת הימים האלה, עשיתי זאת לקביעות בכל סוף שבוע, שהייתי בא לקייטנה לימים שישי שבת וראשון, והייתי לומד ומשוחח עם הקבוצה הנזכרת בכל ערב.

חלק מהם בא אחרי הקיץ ללמוד בבית הספר שלנו ובישיבה, והייתי ממשיך ללמוד ולשוחח אתם. שלושה מהם (משה פסח פינקל, יוחנן רוזנבלט ואבנר אמינוב) באו אח"כ לארה"ב, היו אצלי כבני בית, וסידרתים בישיבה במוריסטאון ובאהלי תורה.

369) דבר שהחסירו כל כך במשך חצי השנה שלא הייתי בבית.

פרק חמישים ושלוש ציפיות, אכזבות והגדלת הלחצים

יום ג' כז תמוז, בוקר

אתמול היה לנו יום גדול של ציפיות. וירוניקה חזרה בבוקר מארה"ק (דרך קפריסין, שם שהתה ימים אחדים), והיתה אמורה להפגש עם טשערנאיוב, שיודיע לה אודות אופני החזרת הספרים. אמנם כל היום לא פגשה אותו במשרדו. היא דיברה עם תומרקין, שאמר לה ש"רק אתמול הוא חזר מקיוב".

לדבריו הנושא עדיין לא גמור. גורבאצ'וב עדיין לא נתן את ההוראה להחזיר את הספרים. במשך השבוע האחרון דיבר טשערנאיוב פעם אחת עם גורבאצ'וב בענין הספרים והאחרון ענה: כשנחזור למוסקבה נדבר.

אחרי שיחת הטלפון הזאת היא היתה מודאגת מאד. הורתה לנו להגדיל את הלחץ מחו"ל.

נפגשנו אתה בבית אביה בערב (אחרי פגישה בינינו במלון סאוואי), והיא הסבירה דעתה, שצריך להשתדל שראשי 7 המדינות יפנו בשאלה אל גורבאצ'וב מתי יוחזרו הספרים.

היא גם הכינה מכתב מאתנו אל גורבאצ'וב בשאלה דומה, ורוצה שנשתדל שיחתמו עליו שגרירי 7 המדינות.

בלילה דיבר הר"י [אהרונוב] עם הרג"מ גרליק (שפעל לפני כחודש שאנדרייטו ידבר עם גורבאצ'וב בענין הספרים)³⁷⁰, וגורבאצ'וב השיב שטשערנאיוב עוסק בסידור ניירות ההחזרה, ונציג של אנדרייטו נפגש עם טשערנאיוב, שאמר לו שהוא מכין את הניירות). הוא סיפר לו על המצב וביקשו לפעול אצלו שיכתוב שוב לשאול, או לארגן לנו פגישה אצלו, היינו שניסע היום למילנו לפגישה.

אח"כ דיבר עם הר"פ וואגל וביקשו כנ"ל בקשר לרה"מ מייג'ור. הוא הכין מכתב בנושא מיוג אל מייג'ור, ומסרו אל יונג, בבקשה שיסכים עליו ויחתום.

יום ג', ערב

במשך היום, נכון יותר במשך הערב, דיברה וירוניקה כמה פעמים עם טשערנאיוב, שהבטיח לה שהמצב לא צריך לעורר דאגה, ורק מרוב טרדות נדחתה ההוראה הסופית, ואולי זה יקח עוד יום יומיים ויסתיים לטוב.

היא כעת הרבה יותר רגועה.

בינתיים סיפר הכל למאקסוול, והוא משתדל להתקשר לטשערנאיוב ולשאול אותו על המצב בענין הספרים.

גם הרג"מ גרליק משתדל להתקבל אצל אנדרייטו בענין הספרים, שעדיין לא נראה האור שמחכים לו כל כך.

אמנם כעת אחרי שיחותיה עם טשערנאיוב נראה המצב מבטיח יותר.

בקייטנה

ילדי הקייטנה נסעו היום לטיול בספינה, ובדרכם חזרה נכנסו לבית הכנסת במארינא רושצא. ראיתי את ילדיי ודברתי אתם. סידרתי גם שהתלמיד זאב יסע למחנה וילמד שם עם ילדיי.

יום ה' ער"ח מנ"א, ערב

חזרתי היום מהקייטנה עם סיפוק רב. זאב הסתדר שם טוב מאד, לומד עם שלושת ילדיי ומשחק ומרגיש טוב ושמח.

אני למדתי כמה שעות עם הקבוצה שלי, והם ממש נמשכים אל הלימוד.

זוגתי תחי' מרגישה טוב ומצליחה בפיקוחה על המטבח, ואף אפתה חלות לבחורים המדריכים, שיוכלו לאכול לחם³⁷¹, והם מאד מעריכים זאת.

חזרתי מהקייטנה ברכבת³⁷², ואני אוהב זאת, כי אז איני תלוי באיש.

השתדלות בכמה כיוונים

ובענין הספרים:

(1) פעליקס (נציגו של מאקסוול) דיבר עם טשערנאיוב, שהשיב לו, שתוך כמה ימים יסתיים ענין הספרים לטובה, וכשיהיו חדשות יוכל לברר אצל וירוניקה. פעליקס סיפר שהוא עוסק כבר שבועיים בענין הספרים, שבמשך זמן זה גם דיבר מאקסוול עם גורבאצ'וב בנושא.

(2) הרג"מ גרליק נמצא כעת ברומה, ומקוה להפגש עם אנדריוטי. אחד מאנשיו כתב מכתב בידון הזה לאנדריוטי, ואפשר שהוא כבר דיבר עם גורבאצ'וב בזה.

(3) פיטער מאקס כתב לגורבאצ'וב, והזכיר גם את ענין הספרים.

הנסיעה לפגישת ה-7 בלונדון

יום א' ג' מנחם אב, בוקר

יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה

נראה שכך הקלע עדיין לא נסתיים לנו בענין הספרים:

ביום ו' אחרי הצהרים קרא מר קולינס לרב"ש [קונין] להודיעו שדיבר עם טשערנאיוב והאחרון אמר לו שנושא הספרים הוחזר [מגורבאצ'וב לגובינקו] וכעת תלוי רק בו. קולינס שאל מתי יופתר הנושא סופית, וטשערנאיוב לא השיב ברור. קולינס התרשם שהענין עדיין רחוק מלהיות חתום.

הרליי [אהרונוב] התקשר ע"י פרוס למאקסוול וסיפר לו על כך. מאקסוול השיב: לא איכפת לי מה אמרו לסטייט דיפארטמנט. גורבאצ'וב אמר לי שיתן את הספרים ע"פ בקשתי - לפני פגישת ה-7.

אמנם אתמול בלילה סיפרה וירוניקה כי היא דיברה עם טשערנאיוב, ואמר לה

(371) כי עדיין לא סידרו שהלחם שנותנים לילדי הקייטנה יהיה פת ישראל.

אח"כ היתה נוסעת אשתי למאפיה, מדליקה את האש, ומשגיחה על המוצרים שמכניסים ללחם. מאז אכלו כל הילדים פת ישראל.

(372) כשעתיים נסיעה.

שהוא דיבר עם גורבאצ'וב, והאחרון השיב לו, שכעת לפני פגישת ה-7 הוא טרוד ואין בכוונתו לעסוק בענין הספרים.

היא שאלה, הרי אחרי פגישת ה-7 יוקטן הלחץ ולא תהיה סיבה חזקה כ"כ להחזיר. ע"ז הוא השיב לה: הרי מסתמא תהיי שם לפנינו כדי להגדיל את הלחץ. היא שאלה אם פעולה כזאת לא תהי' נוגדת את האינטרסים של ממשלתנו, והוא השיב: לא!

היא נמצאת כעת בדרך חזרה מלנינגרד למוסקבה. היא רוצה לנסוע מיד היום בלילה עם הרי"י [אהרונוב] והרי"י [קוגן] ללונדון, להגדיל משם את הלחץ בעת פגישת ה-7.

היתה לנו אסיפה קטנה אתמול בלילה, וטענתי:

א) לכאורה נראה שהממשלה עצמה מבקשת להגדיל את הלחץ. והסיבה לזה היא כנראה, כי מה שיותר מדינות דורשות את הספרים, מקבלת ממשלת ברית המועצות ריוח פוליטי גדול יותר בהחזרתם. ולכן יש לעיין אם באמת כדאי לעשות כך, כי אולי הם מוכרחים להחזיר את הספרים גם בלי הגדלת הלחץ.

ב) הקופה שלנו ריקה, עם גרעון של אלפי דולרים. עפ"י ההוראה הברורה לא להוציא כסף אלא כשיש מזומן, יש לעיין אם אפשר לנסוע ללונדון, שיעלה לנו יותר מ-5000\$.

יום א', ערב

הרי"י [אהרונוב] הודיע במשך הלילה את כל הפרטים לרי"ל גרונר, וכשיספר לכ"ק אדמו"ר שליט"א השיב, **שיעשו הכל כדבריה**.

נקראה אספה לשעה 2:30 בבית אביה, אך עד שהגיעו והתיישבו, כבר היה מאוחר, ונסעו מיד לשדה התעופה כדי לנסוע לאנגליה.

בינתיים דיברו עם הטלביזיה, שאולי הם יבואו לשדה התעופה לראיין את הנוסעים.

בינתיים נסעתי למארינא רושצא, לפגוש את זוגתי תי' שבאה ליום אחד למוסקבה.

ד' צהרים, ו' מנ"א

ביום א' בערב באו מהטלוויזיה לראיין אותי. הם היו בשדה התעופה וראיינו את חברי המשלחת שנסעו ללונדון, ואילו אותי פגשו אח"כ במארינא רושצא. הם ביקשו לראיין גם אחד מהמקומיים, והתראיינתי יחד עם זאב קוראבסקי. הם שאלו אותי כמה שאלות באנגלית ואת זאב כמה שאלות ברוסית.

ביקורים בקייטנות

ביום ב' בבוקר נסעתי עם זוגתי תי' לקייטנה ושהיתי שם עד יום ג' אחר הצהרים. במשך הזמן הזה נתתי שיעור לכתות הגבוהות בהלכות בית המקדש³⁷³, וגם לקבוצה שאני לומד אתם בלילה, וכן למדתי עם בניי שיחיו.

ביום ג' בצהרים נסעתי לבקר את הקייטנה של הבנות. הייתי שם בארוחת הערב, ונאמתי לפנייהם בהלכות בית המקדש, וגם למדתי עם אחת מהמדריכות שאמורה לתת היום שיעור לכתה הגבוהה בהלכות בית המקדש.

אח"כ חזרתי לדירה שלנו במוסקבה.

היום נתתי שיעור בישיבה בכתה ד, בהלכות בית המקדש.

בועידת הפיסגה בלונדון

ט' באב יהפך לששון ולשמחה, אחרי הצהריים

זה עתה דיברתי עם הר"י [אהרונוב] שסיפר לי על תהלוכות הימים האחרונים בלונדון:

(א) התחלקו במקום מושבם: היא במלון של המשלחת הרוסית. הר"י [אהרונוב] במלון של המשלחת האיטלקית, וגם הרג"מ גרליק בא ממילנו. הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] במלון של המשלחת האמריקאית. בכל העבודה השתתפו גם הר"פ וואגל והר"י פרוס.

(ב) בוש נתן מכתב (שהכין סענדי) שהכיל 3 נושאים, וא' מהם - הספרים. הוא גם דיבר עם גורבאצ'וב, שהשיב, אני יודע מזה ואסדר זאת בהקדם.

(ג) טשערנאיוב סיפר לה שהסיבה שגורבאצ'וב לא סיים את נושא הספרים לפני הפגישה, כי גובינקו אמר לו שהלחץ שהפעילו חב"ד כבר נגמר, ולכן אמר טשערנאיוב, שמוכרחים לראות שבפגישת ה-7 ידברו על הספרים.

(ד) רג"מ [גרליק] דיבר עם סגנו של אנדרייט, שדיבר עם גורבאצ'וב [היא ראתה אצל תומרקין את הפרוטוקול]. אנדרייט שאל: הרי כבר כמה פעמים בקשתי ולמה מתעכב, הנושא נוגע לא רק לליובאוויטש, זה יכול להשפיע גם על המאמצים במזרח התיכון. וגורבאצ'וב השיב: אני רוצה להחזיר אבל יש בעיה קטנה, שיהודי רוסיה רוצים שישארו הספרים ברוסיה. בהמשך לזה שלחו למשרד של גורבאצ'וב (בעת שהותו בלונדון), מכתבי הקהלות והסנטורים בדרישת החזרת הספרים.

(ה) היתה סברה להפגש גם עם המשלחת הגרמנית. הר"ל גרונר הזכיר זאת לכ"ק אדמו"ר שליט"א, שהואיל לומר: **א גלייכע זאך**.

אחרי השתדלות נפגשה כל המשלחת עם פטר הרטמן, עוזר אישי של מר קול. הוא התעניין בפרטים ושאל מי מתעסק בזה. ענו לו: מארה"ב, מאיטליה ומאנגליה. הוא דיבר עם כולם, והתרשם לטובה.

הר"י [אהרונוב] אמר לו: סוכ"ס כל הסיפור התחיל אחרי שהרבי של חב"ד הוצרך לברוח מליובאוויטש כאשר הגרמנים התקרבו לאיזור ליובאוויטש בשנת 1915. הוא אמר שאם לא יסתיים הענין לטובה בימים הקרובים אזי יכניס את עצמו מר קול לנושא הזה.

(ו) מאקסוול אמר שהוא עוסק בזה כל הזמן. פיזר אמר שמיטעראן בודאי לא ידבר בזה, אבל אנדרייט הוא הכי המתאים לזה.

(ז) היא חושבת לדבר בזה עם יעלצין, שהוא ידבר עם גורבאצ'וב, ויאמר שהוא

רוצה להשתתף בטכס החזרת הספרים.

ח) היתה שם מסיבת עתונאים, ורב"ש שאל אצל איגנאטענקא (הדובר של גורבאצ'וב) הרי כולם שאלו בענין הספרים ומדוע מתעכב. והוא השיב: זוהי לא שאלה שקשורה לפגישה הז', אבל אוכל לומר לך שהענין עומד על סדר היום בעדיפות ראשונה אצל מנהיגות ברית המועצות.

ט) הר"י [קוגן] והר"י נפגשו עם פרימאקוב. הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] נפגשו עם בעסמערטניק ועם איגנאטעקא. גם הר"י דיבר עמו, וכולם בענין הספרים.

י) אהרן דב הלפרין רוצה לסקור את הביקור בלונדון בעתון כפר חב"ד³⁷⁴.

פגישה עם השגריר האיטלקי

ד' י"ג מנ"א. אחרי הצהרים

היום היינו אצל השגריר האיטלקי ברוסיה. משלחת שליחי איטליה הגיעו לכנס השלוחים אתמול בלילה ונסעו היום לפגישה עם השגריר, וביקשוני להצטרף.

בתחילה התקבלו אצל סגנו, שידע מכל תהלוכות הספרים, ואח"כ נכנסנו לשגריר, שגם הוא ידע מהנ"ל. אמנם מכל הדיבורים בין אנדרייטו לבין גורבאצ'וב בלונדון, לא ידע כלום.

השגריר ביקש שנביא לו את הניירות של הקהלות וכו'. שאלתי אצל וירוניקה, והיא אמרה שכעת לא כדאי לעשות כלום, והיא מקוה שהיום בערב יהיו חדשות טובות.

*

לאט לאט מתחילים השלוחים להגיע לקראת התחלת הכנס מחר בבוקר - בנסיעה לליובאוויטש. הרד"ב לאזאר רוצה שאצטרף לנסיעה, ושם אדריך ואספר על החצר בליובאוויטש.

דיון בממשלה בנושא הספרים

היום אחרי הצהרים הודיעה וירוניקה, שאחרי השעה 5 היא צריכה לטלפן, ומקוה שיהיו חדשות טובות.

בערב צלצלה להודיע שישבה היום ועדה ממשלתית לדון בכמה נושאים העומדים על הפרק. הנושא השני היה החזרת הספרים.

8 נציגים הציגו את הבעיה, וכל 100 החברים הצביעו על החזרתם. גורבאצ'וב היה אמור להשתתף בדיון, אך הוא היה אז באסיפה אחרת.

אחרי האסיפה הוכנה החלטה שתוגש ביום ו' לגורבאצ'וב לחתימה, ובה מוסבר שמבחינה חוקית ופוליטית יש להחזיר את הספרים. יהי רצון שסוכ"ס יהיה זה הפעם בפועל ממש.

*

בערב הייתי במלון מולדוזה'ניא, שם נפגשתי עם השלוחים שבאו לכנס. באו כמאה שלוחים. התחלת הכנס יהיה בליובאוויטש. מחר בבוקר בשעה 7:30 יצאו האוטובוסים לליובאוויטש.

עוד מעט צריכים להגיע הרי"י [אהרונוב] והר"י [קוגן] מארה"ק במטוס אלעל, שבו גם 6- טון אוכל שבא מארה"ק.

יצחק לוינסון נסע לשדה לשחרר ולהביא משם את האוכל.

פרק חמישים וארבעה כנס השלוחים של שלוחי אירופה

הנסיעה לליובאוויטש

ו', טו באב, בוקר

זה עתה חזרנו מהנסיעה לליובאוויטש, 4 אוטובוסים שבהם יותר ממאה שלוחים, ועוד אוטובוס שהגיע ממינסק עם תלמידי הישיבה שם. הגענו לשם בערך בשעה 4 אחה"צ. הלכו לאהלים. ניגנו ניגוני רבותינו וכל ניגוני כ"ק אדמו"ר שליט"א. הר"מ קוטלרסקי פתח את הכנס, ואני אמרתי כמה מילים בקשר לספרים.

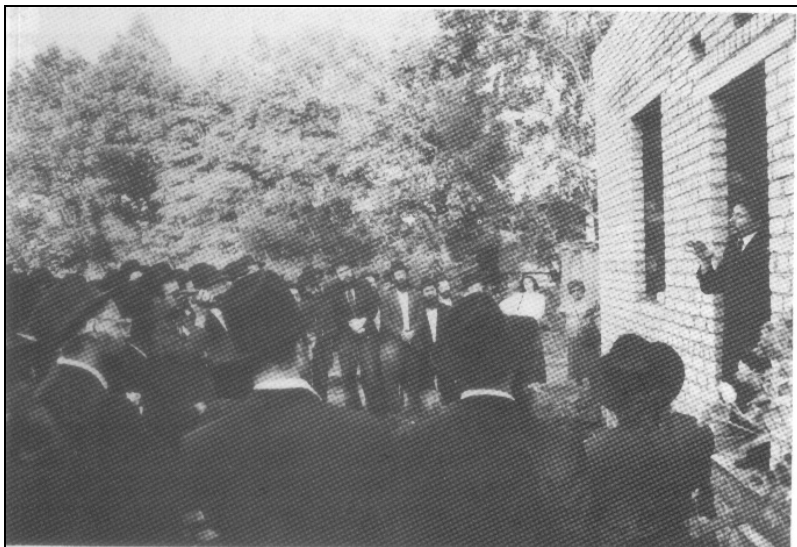
ליד הכניסה לאוהל מדבר בקשר לספרים. מימיני הרי"ל רסקין ומשמאלי הר"מ קוטלרסקי והר"פ וואגל

אח"כ נכנסו לאוהל, וקראו את הפ"נ הכללי. אמרו פרקים צ ומ"ב בתהלים. עשו סיום. אמרו דבר מלכות משיחת הש"ק אודות ההתוועדות בט"ו באב, וגם הרד"ב לאזאר אמר דברי ברכה בשם אנ"ש ברוסיה (הפ"נ נקרא ע"י הר"נ סודק. תהלים - הר"ש מטוסוב. סיום - הר"י מטוסוב. דבר מלכות - הגר"מ גרליק).

אח"כ הלכו לחצר, אמרו פסוקים (תלמידי מינסק). התפללו מנחה. אמרו דברי ברכה (הרי"ב גורביץ, הר"ש איידלמן והר"ע חייקין), ואח"כ נתתי סקירה על החצר והבתים שבו, ועל המקוה שליד הנהר, שם נטלנו ידינו וסעדנו.

דיברתי אח"כ עם כמה, וכולם היו ברוח מרוממת מאד מהנסיעה.

בדרך חזרה נעצרנו ורקדנו ביחד ברחבה.

סוקר לפני השלוחים את תולדות החצר בליובאוויטש

חזרנו למוסקבה (מלון מולודוֹז'ניא) בשעה 4 לפנות בוקר.

אין החלטה בנושא הספרים

ישבתי לשוחח עם הר"י [אהרונוב], ואמר שטשערנאיוב אמר שהיום לא תהיה החלטה, ואולי ביום שני, ואולי כשיבוא בוש למוסקבה וכו'.

היא הייתה מאד מאוכזבת מהדברים האלה.

ביקור השלוחים בקייטנה

יום ועש"ק לפני כניסת השבת

זה עתה חזרנו, כל השלוחים, מביקור בגן ישראל. היה שם מאד נחמד. נאמו כמה שלוחים שמדברים רוסית (גורביץ, פרידמן, גרליק). הר"מ קוטלרסקי אמר כמה מילים באנגלית. הר"י משולבין³⁷⁵ מסר ד"ש מהרבי; הרבי אמר לו אתמול למסור ד"ש שמח מה"ראלי" [כנס לילדים], ולקחת אתו את הוידאו. בסוף דיבר הילד משה פסח פינקל (באנגלית שוטפת) לרבי ששלח את השלוחים האלה.

*

בינתיים נסעו היום להרב שאיעוויטש ולמר פידרובסקי. הם כתבו מכתב מאד חם לגורבאצ'וב בענין הספרים.

(375) הוא נשלח ע"י עזרת אחים לנהל את מחנה הקיץ בחרקוב. בדרך נעצר במוסקבה, ובא אתנו לקייטנה.

הילד משה פסח פינקל מכריז: ספאסיבא רבי (תודה לרבי עבור כל מה שעושה עבורינו).
משמאלו הרד"ב לאזאר, מאחוריו אני עומד, ומימינו הר"מ קוטלרסקי

שבת עם השלוחים

ב', ח"י מנ"א, בוקר
אתמול היה יום עמוס, ולא הספקתי לכתוב. אתחיל עם השבת, ובקיצור:
בליל שבת הייתי עם הכנס באולם מולדוז'ניא. בסעודה נאמו הרז"ט אבלסקי
והר"ה פעוונזנער.
אחרי הסעודה היתה אסיפה בין מארגני הכנס ובין אגו"ח והרד"ב לאזאר,
להכין את פרטי תוכנית הכנס.
בבוקר הלכו כולם בתהלוכה לבית הכנסת³⁷⁶, עם משמר כבוד של המיליציה.
אחרי קריאת התורה נאמו הרד"ב לאזאר והרב"ש [קונין] ויצאו בריקוד לחצר.
אחרי התפלה היתה התוועדות רבתי בבית הכנסת. הנואם הראשי היה הר"ש
מטוסוב, שסיפר איך שאסרו אותו בלימודו בבית הכנסת הזה.
אחרי כמה שעות של התוועדות חסידית התפללו מנחה וחזרו בתהלוכה
למלון. נחו קצת וירדו לסעודה שלישית ולימוד פרקי אבות וניגונים וכו'.
תפלת ערבית הבדלה ורישום המשתתפים בכנס.

ביקור באתרים מיוחדים במוסקבה

אתמול בבוקר, אחרי תפלה וארוחת בוקר, בשעה 9:30, יצאנו לתור את
המקומות החשובים במרכז מוסקבה, ותמונות כלליות של השלוחים. אני
הייתי המורה דרך.

שמה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

תמונה כללית על מדרגות חצר הספרייה

בתחילה נסענו לספרייה, ותמונה כללית על מדרגות החצר.

תהלוכת השלוחים בעיר. בשורה הראשונה (מימין לשמאל): הר"ש מטוסוב, אני והרש"ב ליפשיץ

יוםן השליחות המיוחדת

שמו

משם לתוך הקרמלין, ותמונה כללית על המדרגות. משם לכיכר האדומה ותמונה כללית. משם למוס-סאוויטט ומרחוק הראיתי את הבנין של המשרד שלנו.

משם לבית הכנסת של פוליאקוב, ותמונה כללית.

תמונה כללית של השלוחים בפתח ביהכנ"ס של פוליאקוב

שם חיכו לנו האוטובוסים, שהסיעו אותנו לאולם ההרצאות טימירעזקאיא. בינתיים שמענו שבשבת בהתוועדות דיבר הרבי אודות כנס השלוחים ברוסיה, שהיו בליובאוויטש, ואשר נוסעים לאלמא-אטא, ואשר הם כעת בעיר הבירה. אח"כ נתן הוראה להתפלל באלמא-אטא, לא רק שחרית כ"א גם מנחה.

*

צלצלתי לדירה שלנו, וסיפר לי הר"י פרוס שכולם נסעו לפגישה עם סענדי בשגרירות. נסעתי גם אני לשם. באתי קצת מאוחר, וישבנו עוד כחצי שעה. גם וירויקה וישראל השתתפו בפגישה.

*

משם נסענו למלון קוסמוס, שם התחיל בשעה 7 בערב הבנקט של כנס השלוחים. הגיעו לשם גם אנשים חשובים ונציגי העתונות. התוכנית היתה מאד יפה. התחיל הרב"ש [קונין] בפרק צ' שבתהלים. נאמו קוגן (מטעם אגו"ח), שמואל לו, יעקב [ווייסלבאך] מקישינוב, שאיעוויטש ופידרובסקי, ניהלו קוטלרסקי, ורמ"ח לוין ברוסית.

איחולים לנשיא בוש בבית השגריר

ה', כ"א חנ"א, בוקר

אתמול בערב חזרנו מאלמא-אטא במטוס טשארטער, ובזה הסתיים כנס השלוחים השלישי של שלוחי אירופה.

בשלושת הימים האחרונים הייתי טרוד ולא רשמתי, אשתדל להשלים כעת: ביום ב' אחה"צ היו הדיונים באולם ההרצאות הנזכר ביום הקודם. הלכתי לשם עם הר"י [אהרונוב], שנאם בשם אגו"ח, וסיפר על עבודת אגו"ח ברוסיה שהרבי דורש מאתנו.

בינתיים התחיל הדיון על פעולה מצד כנס השלוחים בענין החזרת הספרים. הר"י [אהרונוב] הציע שבבוקר של יום ג', בשעה שהנשיא בוש נוסע לשיחה עם גורבאצ'וב, יעמדו שם כל השלוחים, ויאחלו לו הצלחה. עיבדו את ההצעה הזאת במשך הלילה.

הכינו מכתב לנשיא בוש והודעה שנעמוד ליד היציאה מבית השגריר, ששם שוהה הנשיא, בשעה שסיע משם לגורבאצ'וב.

בבוקר, בעת נסיעת האוטובוסים לשדה התעופה, בדרך לאלמא-אטא, נעצרנו ליד בית השגריר, כולם נעמדו בפינת הרחוב, חיכינו כשעה ויותר, עד אשר הנשיא עבר לידינו. הוא האיט את נסיעת המכונית לידינו ונפנף לשלום לכל אורך עמידתנו.

הוא המשיך בדרכו לגורבאצ'וב, שדיבר אתו בין השאר גם בענין הספרים [בוש גם נתן מכתב לגורבאצ'וב בענין הספרים, אך מענה עדיין לא התקבל].

הטיסה לאלמא-אטא

אנחנו עלינו לאוטובוסים והמשכנו דרכנו לשדה התעופה ובמטוס לאלמא-אטא, כארבע שעות טיסה.

במטוס לאלמא-אטא. בשורה הקדמית משמאל לימין: הרד"ב לאזאר, הרמ"מ ליפסקר ואני

מיד בבואינו לאלמא-אטא נסענו לאולם מיוחד, שם התקיימה חגיגה לכבוד בוא השלוחים ולקראת יום ההילולא כ' מנ"א. באו לשם כ-200 יהודים מקומיים. נשאו נאומים הרד"ב לאזאר, קוטלרסקי, רסקין, יפה, ושנים מראשי הקהלה המקומיים.

הנעים בשירה הר"א ניסילעוויטש. הראו את הוידאו "לעמפלייטערס", והר"י גיסר הסביר ברוסית. כשדיברו באידיש תרגם יעקב [ווייסלבאך] מקשינוב. אח"כ התפללו מעריב והלכו למלון ללון.

בבוקר של כ' מנ"א נסענו למקוה (בריכה פנימית ששכרו), ולבית הכנסת להתפלל, וחזרו לאולם במלון. שם התקיימו דיונים בקשר להחלטות הכנס.

משם נסעו לציון הרלוי"צ. אמרו כמה מלים הרבנים קוטלרסקי ואני (בענין הספרים) וקמינצקי (ברוסית), ואח"כ קרא הר"ל רסקין את הפ"נ הכללי.

משם נסעו לשדה התעופה, ששם התאחזה טיסתינו מספר שעות, כי:

(א) הרבי הורה שיתפללו באלמא-אטא גם מנחה, וחצות היום הוא שם בשעה 2 לערך.

(ב) מסיבה טכנית שבת שדה התעופה עד שעה 3 לערך.

(ג) רוח עזה התחילה ונשבה במשך שעותיים, עד שהיה מסוכן להמריא בשעת זאת.

התפללנו מנחה וישבנו להתוועד בחדר ההמתנה. שם סיפרתי על תיק המסמכים של מאסר הרלוי"צ שעומדים לקבל.

אח"כ נעל הר"מ קוטלרסקי את הכנס.

*

הר"י [אהרונוב] והר"י פרוס נמצאים במשך היוםיים האלה במלון ששם נמצאת המשלחת האמריקאית. הם והרב"ש [קונין] נפגשו עם השר בייקער ועוד, ואמרו להם שבוש ביקש את הספרים מאת גורבאצ'וב, ועדיין לא קיבל מענה, ומחכים כעת למענה חיובי.

שבת בקייטנה עם ר"ש העבער

יום א', כ"ד מנ"א, צהריים

לשבת נסעתי עם הר"ש העבער לקייטנה. השבת היתה אצלנו מליאה עונג וסיפוק.

8 פעמים במשך השבת נאמתי ואמרתי שיעורים לפני הילדים, לפני כל המחנה או חלקו או לפני הקבוצה שאני מתעסק אתה, והכל עבר בהצלחה. גם עם בני מאיר הספקתי ללמוד בשבת אחה"צ. קראתי בתורה ואף ישבנו להתוועדות בין המדריכים בסעודת היום של שבת.

היום בבוקר חזרתי למוסקבה יחד עם האוטובוס שבו הבאנו 10 ילדים לעריכת ברית מילה. הייתי סנדק אצל יוסף (סערגיי) - אחד מהתלמידים שלי הקבועים, ואח"כ חזרתי לדירה.

פרק חמישים וחמשה

החזרת תיק המאסר של רבי לוי יצחק נ"ע

אור ליום ד', כ"ז מנ"א, אחרי חצות

קיבלתי דרך הפאקס הזמנה ע"י הרב לויטס שאבוא לשמש בלינגרד כראב"ד³⁷⁷. אני מחכה כעת להצעה נוספת ע"י עזרת אחים, ואז אשאל על כך אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א³⁷⁸.

ביום ב' בערב קיבלתי ידיעה כי הם מוכנים להחזיר לנו את תיק מאסר הרלו"צ שניאורסאהן - אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א.

סקירה על החזרת תיק המאסר של הרלו"צ נ"ע

אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א

אחרי רוב דיונים במשך החודשים האחרונים, צלצל אתמול בערב לאניע והודיע שזה עתה היה באספה במשרד ק.ג.ב. בקיוב, והסכימו לתת את התיק של מאסר הרלו"צ שניאורסאהן, והוסיפו שהם מוכנים לתתו מיד; אמנם אולי כדאי למסור את התיק בטכס שלם ופרסום, וזה יוכל להיות בעוד שבוע.

היה לנו דיון קצר, והוחלט לנסוע מיד ולא לחכות.

נסעתי עם הר"י קוגן ברכבת לילה. הגענו לשם בשעה 11 בבוקר. נפגשנו עם לאניע ונסענו ביחד למשרד הק.ג.ב.

הם קיבלו אותנו יפה, אבל התפלאו שאין אנו רוצים לחכות לפרסום. הר"י [קוגן] הסביר שרוצים לקבל את התיק בתוך השבוע של הארציט של בעל התיק, ואני סיפרתי שביום ההילולא באה משלחת של כמאה וחמישים מרבני ליובאוויטש לציון של בעל ההילולא, שם סיפרתי על התיק, והרבנים התפללו שהתיק יוחזר בהקדם.

בסוף השיבו שנחזור אליהם בשעה 3 אחר הצהריים, ואז יתנו לנו מענה.

אני נסעתי לישיבה בקיוב, שבניהול השליח הרב דובער קרסיק, ולמדתי קצת

(377) ותוכנו:

הקהלה היהודית של פטרבורג יש לה מסורת יהודית חזקה, ובהתאם לשינויים הטובים שנעשו במדינה הזאת בשנים האחרונות, רואים אנו שהחיים היהודים גדלים, יש לנו ישיבה ובית ספר יהודי, תמיד יש לנו הרצאות. יותר ויותר יהודים מעוניינים בשמירת כשרות וטהרת המשפחה וכו'. כעת אנו רואים שיש צורך בכחות נוספים כדי להתעסק בשאלות הדתיות של יהודי לנינגרד. לכן פונים אליכם בבקשה, אשר אחד הרבנים של אגו"ח, הרב שלום בער לוי, יקבל על עצמו את המנוי להיות אב"ד, ובזה יעזור לביסוס והרחבת חיי הדת בקהלתנו.

(378) בתחילה פנינו לר"י בלינוב שיקבל עליו את רבנות לנינגרד, כמסופר לעיל ביומן כא סיון. אחרי שהוא דחה את ההצעה, פנו אלי בבקשה זאת.

בתחילה היה נראה שהרבי רוצה שנסתדר בקביעות בעבודת ארגון חב"ד ברוסיה, לכן חשבתי שאולי כדאי לקבל את ההצעה הזאת.

בינתיים ביקשה הנהלת עזרת אחים, למנות אותי למפקח חינוכי על כל הישיבות שלהם ברוסיה.

לכן שאלתי אצל הרבי אם לקבל אחת משתי ההצעות הנזכרות.

על המענה יסופר להלן ביומן ה' אלול.

עם התלמידים. הר"י [קוגן] נסע לבית הרד"ב קרסיק. בשעה 3 היינו שוב במשרד הק.ג.ב.

כשהגענו לשם חיכו לנו גם סגן יו"ר הק.ג.ב. של כל אוקראינא, וגם עתונאי שהם הביאו, וביקשו מאתנו רשות שגם הוא יהיה נוכח בעת מסירת התיק. הוא ישב עם מכונת הקלטה, וגם רשם את כל הדיבורים ואף שאל מצדו כמה שאלות.

כשהתיישבנו נשא סגן יו"ר הק.ג.ב. נאום ארוך ברוסית, ובין השאר אמר שכל המעשים האלה הקשורים למאסר נעשה ע"י זקנינו, ואין זה אשמתנו אנו, ורצונינו לתקן זאת, ולכן אנו מחזירים את התיק, להראות את הערצתנו לחב"ד, שהיא התנועה הכי גדולה.

נציגי הק.ג.ב. מראים לנו את מסמכי המאסר של הרלו"צ נ"ע מימין לשמאל: לאניע אורנופחוב, הר"י קוגן, אני, נציגי הק.ג.ב.

הוא הוסיף שרצונם לפתוח לפנינו את התיקים של שאר מאסרי אנשי חב"ד שבתחום שיפוטם - אוקראינא. אמרתי שבאותו יום שנאסר הרלו"צ שניאורסאהן ביקטרינוסלב, נאסרו 4 מראשי חב"ד בעיר הסמוכה חרקוב, הם הרבנים: פעוזנער, גורקאו (זקני), פינסון ויבדל"ח גורביץ. הם רשמו את השמות והבטיחו לחפש את התיקים.

הר"י [קוגן] הוסיף: אע"פ שלניגרד אינה בתחום השיפוט שלכם, אולי יש לכם דרך לעזור בהשגת התיק של מאסר האדמו"ר מוהרי"צ נ"ע. הם רשמו את הפרטים ואמרו שיתעניינו בזה.

אח"כ אמרתי שהעובדה שדנו מחדש במאסרו של הרלו"צ שניאורסאהן, ופסקו שהוא נקי ונשלח לגלות בחנם, מוכיחה על גישה הוגנת לחופש הדת

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שנה

ברוסיה, שאמנם רואים בשנים האחרונות, ושהודות לכך נפתחו ע"י חב"ד מוסדות חנוך בעיירות רבות ברחבי רוסיה.

ומה שעומד כעת על הפרק בקיוב, היא החזרת בית הכנסת של ברודצקי לחב"ד³⁷⁹. מסרנו את השם והטלפון של השליח בקיוב - הרד"ב קרסיק, ובקשנו שיעזרו בנושא החזרת בית הכנסת, ויעמדו בקשר אתו גם בקשר לפתיחת תיקי מאסרי אנשי חב"ד, כנ"ל.

אחרי הנאומים הוא מסר לנו את התיק, שבו כ-65 עמודים³⁸⁰; חלקם מסרו לנו את המקור וחלקם - רק תצלום (לדברי לאניע, כיון שהמקור מיושן ועומד להתפורר).

הוא גם הסביר לנו את תוכן המסמכים של החקירה ודרישה שהרלו"צ חתם עליהם. אח"כ הראה את הפסק שניתן - לשלוח אותו לגלות - מבלי משפט.

כמו כן הסביר לנו את הבקשה של הרלו"צ, ששלח מהגלות אל "בארי" יו"ר הק.ג.ב., שהמשפט לא נוהל כראוי ומבקש לפטרו מהעונש. אמנם הבקשה מעולם לא נמסרה אל "בארי", אלא אחד משלשת השופטים הנ"ל קבע בעצמו לא להיענות לבקשה.

בסוף הראה לנו את הדיון המחודש לפני שנתיים, שבו פסקו שהרלו"צ נ"ע נקי מהאשמות שטפלו עליו, וגם את תצלום הפסק הזה צירף לתיק.

קיבלנו את התיק, לקחנו שלשתינו מטוס, וחזרנו מיד למוסקבה.

---

(379) באותה שעה התחילה ההשתדלות לקבל חזרה את בית הכנסת הזה. אמנם נמשך עוד משך זמן ארוך עד שקיבלו את רשות ההשתמשות בחדרים אחדים שבו, ובשלהי קיץ תשנ"ז קיבלה אגודת חב"ד במדינות חבר העמים (בהשתדלות הר"י אהרונוב) את הבעלות הבלעדית על בית הכנסת הזה. (380) כל התיק הזה, וגם המסמכים שנמסרו אח"כ ע"י שמ"ר, תורגמו ונדפסו אח"כ בסדר "תולדות לוי יצחק" (קה"ת תשנ"ה).

פרק חמישים וששה ביהכנ"ס של פוליאקוב עובר לרשותינו

יום ד' כז מנ"א ערב, בביהכ"נ של פוליאקוב

אחרי כל הרעש וההמולה היום, יושבים אנחנו כאן ומחכים לבירור סופי. היום מלאו 3 חדשים מאז חתימת ההחלטה להחזיר לנו את בית הכנסת. בהחלטה הנ"ל היה כתוב שכעבור 3 חדשים חייבים הם להעביר לנו את הבנין ואשר העירייה חייבת לתת להם בנין אחר.

הם טוענים שעדיין לא קיבלו בנין אחר ולכן אינם חייבים להחזיר לנו את בנין בית הכנסת, אבל וירוניקה טוענת שלא כן הוא, והיום עובר לידינו הבנין. אתמול בערב הורתה לנו שנבוא היום בבוקר לבית הכנסת עם קהל גדול, והיא תעמוד מהצד, וכשהיו בעיות היא תשתדל לסדר מיד. וכך היה:

היום בבוקר באנו כולנו, וגם מהקייטנה באו הקבוצות הגדולות. התפללנו אתם ושרנו, סעדו קצת ונאמו לפניהם ואח"כ הלכנו ברגל לבית הכנסת במארינא רוצא לאכול ומשם יקח אותם האוטובוס חזרה לקייטנה.

כשבאו הילדים נעמדו המנהלת ועוזריה ליד הדלת לא להרשות להם להכנס, אך אנשינו נדחקו בכח ונכנסו.

הם גם סגרו בעדינו את דלת אולם בית הכנסת, אך אנשינו נתנו דחיפה ונפרץ ונכנסו כולם. פתחנו את החשמל והתחלנו להתפלל וכו'.

באמצע באו שוטרים, התבוננו ועזבו. הראש שלהם עלה למעלה לשיבה עם מר קוסוב מהמוס-סאוויטט ועם המנהלת ושוחחו. בסוף הלכו כולם, עם הר"י [קוגן] ועם הר"ז קורבסקי לשיבה במוס-סאוויטט. כעבור משך זמן חזרו והודיעו לנו, שהוחלט שם שלעת עתה ישאר הבנין בידיהם, וזכותינו רק לשכור את הבנין.

אמנם בינתיים הגיעה וירוניקה ואמרה שהיא הולכת מיד לסדר זאת. הלכה ועשתה טומל גדול, וחזרה עם החלטה שהבנין עובר אלינו מהיום בלילה. שוב הלכה למיליציה, שבאו לשמור שלא יעשו לנו כל רע בהיותינו כאן.

הילדים מהקייטנה כבר לא כאן, אך ארבעתינו ועוד כמה בחורים ומבוגרים יושבים כאן ומחכים, ואני יושב וכותב.

דיונים באופני החזרת הספרים

בשעה שבאה וירוניקה היא סיפרה בקשר לספרים:

איוואנוב צלצל ושאל מה לענות על ההצעה של אתמול בלילה, שימסרו לנו את הספרים כאן ברוסיה³⁸¹, ואולי יעלצין יתן לנו אח"כ רשיון להוציא

(381) כאן התחיל שלב חדש בסיבוכים ותכסיסים חדשים של הממשלה לעכב את החזרת הספרים, היינו שהם מוכנים להחזיר את הספרים לקהלה ברוסיה, מבלי לתת רשיון להוציא את הספרים מרוסיה, רק כדי לפתוח ספריית חב"ד ברוסיה עם הספרים האלו.

את האפשרות הזאת, שהממשלה תרצה לסבך את הנושא בצורה הזאת, כתב הרבי בתקופת חג

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שנג

לארה"ב.

היא השיבה שלא מקבלים זאת ורוצים שגורבאצ'וב עצמו יתן רשיון להוציאם, כי בלאו הכי מפחדים שיהיו בעיות במכס, ורק גורבאצ'וב יכול לתת רשיון כזה.

איוואנוב צלצל למכס לברר, ובירר שגם יעלצין יכול לתת רשיון להוציא את הספרים, אך גובינקו יכול להפריע בזה, ורק כאשר גורבאצ'וב יתן רשיון כזה, אזי אף אחד לא יוכל להפריע.

איוואנוב אמר שיודיע הפרטים לטשערנאיוב, וטשערנאיוב ידבר בזה עם גורבאצ'וב אחרי הצהריים. עדיין יושבים ומחכים לתוצאות.

בית הכנסת ליובאוויטש - אגודת חב"ד

בינתיים יושבת וירוניקה ומסבירה הכל למשטרה והמנהלת עומדת בחוץ ומחכה.

אור ליום ו' ער"ח אלול, ביהכנס' ליובאוויטש

לפי השתלשלות ההתפתחויות, דומני שאפשר לקרוא לבית הכנסת הזה בשם ליובאוויטש. השלט "בית הכנסת ליובאוויטש" כבר מוכן לתליה. המזוזה כבר קבועה בפתח. מאז נכנסנו לבית הכנסת כבר עברו 36 שעות; את המשרדים עדיין לא קיבלנו, אך בית הכנסת הוא בידינו.

במשך היום עמד התמים מאיר סטמבלר³⁸² וחילק דפים לאנשים, בהם מודיעים על החזרת בית הכנסת לחב"ד ועל התפללות בשבת קודש. עשרות אנשים נכנסו הניחו תפילין וכו'.

קייטנת הבנות באה לביקור. נאמתי לפנייה ברוסית ואח"כ דיברו הר"י [קוגן], וירוניקה ועוד, והיה בהצלחה רבה.

בלילה ישנו כאן הר"י [קוגן] ויצחק רויטמן, ובבוקר באנו והתפללנו ביחד, אף שלא היה מנין.

אחרי הצהריים באה לכאן וירוניקה. בא לכאן גם נציג מאנשי הפאמיאט³⁸³, והתווכח אתה מאד חזק, אבל דומה שבסופו של דבר שיכנעה אותו, ואפילו אמר שיעזור בזה ובענין הספרים.

השבועות (כמסופר לעיל ביומן י' סיון): "פתיחת ביבליטקה חדשה דחב"ד עתה ברוסיה - יכולה לעורר טענה אצל המנגדים שהוצאת ספרי חב"ד מרוסיה עתה - הרי ההיפך מתאים יותר - לבסס התחלתה ע"י ספרי חב"ד הנמצאים ברוסיה".

באפשרות הזאת, ובאופנים רבים דומים לזה, דנו במשך החדשים הבאים, בכל זמן שגבר הלחץ להחזיר את הספרים, והוכרחו למצוא נימוק לסבך את הנושא, כפי שסופר להלן בהמשך היומן.

- כדי לנסות לשכנע אותנו להסכים לדבר הזה (שכפי הנראה מעולם לא חשבו ברצינות להחזיר לנו את הספרים אפילו בתנאים אלו), הוסיפו לומר לנו, שאולי אחרי שיוחזרו לנו הספרים נוכל למצוא דרך להוציא את הספרים מרוסיה, בלי רשיון הממשלה.

(382) במשך הקיץ היה בקייטנה לעזור למדריכים, ובימים אלו נשאר במוסקבה לעזור בפעילות בבית הכנסת.

(383) אירגון אנטישמי.

תעמולה ברוסיה בענין הספרים

בערב סידר הר"י רויטמן שהר"י [קוגן] ידבר ברדיו אודות בית הכנסת, וביום א' הזמינוהו לדבר ברדיו בענין הספרים.

כעת כולם כאן. גם היא וישראל יושבים ומחכים לר"י [אהרונוב] שיבוא ותספר על המצב בענין הספרים. הר"י בא וזה תוכן דבריה:

טשערנאיוב דיבר עם גורבאצ'וב והכין ומסר לו את ניירות החזרת הספרים לחתימה. גורבאצ'וב אמר שישאיר את הניירות אצלו לחתימה מחר. היא עדיין לא שמעה מאיוואנוב את התשובה הסופית, ואולי היום בלילה תשמע.

אח"כ סיפרה על הפגישה היום עם איש הפאמיאט:

אחרי כל השיחה בענין בית הכנסת הוא אמר שרוצה לדבר עם ראשי חב"ד על בעיות כלליות, שלאחרונה מוכרים מרוסיה הרבה מחפצי ערך שברוסיה, כגון גובינקו שיש לו קשר עם רבנים ומוציא חפצי ערך מרוסיה.

חששתי בתחילה שזוהי פרובוקציה, אבל אח"כ ראיתי שהוא מדבר אמת. שאלתי מה הוא יודע על הספרים שלנו, ולא ידע רק זאת, אשר הרבנים דורשים ספרים יקרי ערך.

סיפרתי לו על הספרים שאנו לוחמים לקבלם, ואולי נלך ונעבוד יחד לקבלת הספרים. הוא אמר שאפשר לעשות מחאה בענין הספרים ביחד בכיכר מענעס. עניתי שככר מענעס הוא אתר פוליטי ולנו אין קשר לפוליטיקה.

הוא סיפר שלפי מה ששמע, יוציאו את החברה מבית הכנסת ביום שני או שלישי. עניתי שכעת דנים בעיקר בענין הספרים, ועיקר הבעיה היא גובינקו. הוא ביקש יומיים לעיין בנושא, ואין מופרך אצלו שנעבוד יחד אתם להחזרת הספרים.

לפני שנפרדו אמר: אולי אינכם זקוקים לעזרתנו, אך אנו מוכנים לעזור לכם ולשמור עליכם ולפרסם אודות עניינים בעתונות.

אחרי ככלות הכל היא מציעה לעשות מחאה גדולה בפרסומת בענין הספרים, כהכנה לבואו של גורבאצ'וב למוסקבה (כעת הוא בחופשה בקרים), לחתום איזה חוזה עם יעלצין. כל זאת באם עד אז לא יחזירו את הספרים.

הבאת ארון קודש לבית הכנסת

יום א' בדר"ח אלול, מחנה גן ישראל, בוקר

מחכים אנו עתה שתבוא מכונית לקחת אותנו למוסקבה - קבוצת ילדים המוכנים לברית מילה, ומספר מדריכים.

האוטובוס היה אמור להגיע לכאן בשעה 8 בבוקר ועדיין לא בא.

השבת עברה כרגיל, בנאומים לפני המחנה, לפני הקבוצה הגדולה, ולימוד עם בניי. השבת התחלתי לדבר עם הילדים אודות המשך שמירת שבת וכשרות ולימוד התורה אחרי סיום הקייטנה.

*

ביום שישי התעסקנו במוסקבה בהכנת בית הכנסת לשבת, ובעיקר בהבאת

ארון קודש מבית הכנסת במארינא רושצא.

יש שם כמה ארונות³⁸⁴. פירקו אחד מהם והביאוהו לבית הכנסת אגודת חב"ד והעמידוהו. גם תלו שלט גדול ברוסית - בית הכנסת ליובאוויטש אגודת חב"ד. הייתי טרוד בהעמדת ארון הקודש עד 4:30, אח"כ הלכתי לעצור מונית שתקח אותי למחנה, מתוך תקווה שהשבת תעבור בבית הכנסת בהצלחה מופלגה.

אסיפת ועד אגודת חב"ד

יום ב', ב' אלול, צהרים

אתמול אחה"צ היתה לנו אסיפת אגו"ח לדון בעניינים העומדים על הפרק: (א) להביא לכאן (לבית הכנסת) את האוכל (שהובא מארה"ק) ולהניח במקום הפנוי שאחורי הבמה. כעת נמצא עדיין אוכל רב במונוסוניק, יצחק לוינסון נסע היום להביא את האוכל משם אל בית הכנסת. גם הוחלט שאחרי שהאוכל יובא לכאן ימצא כאן יצחק חלק מהיום.

(ב) דיברו אודות המסמכים של המאסר, שכבר נמסר ב"טאס" שהוחזר התיק, ומשם נדפס בעוד כמה עתונים. קופרמן מ"איי. פי." צלצל בערב ש"ק ושאל פרטים. אהרונוב השיב לו, ונדפס לפי דבריו ב"ג'רוסאלעם פוסט". בהודעה נמסר גם שהמסמכים מוכיחים שהכשילו בכוונה את הרלו"צ במאסרו. הוחלט א"כ לפרסם על כך גם ב"כפר חב"ד". הצטלמו בהיטינו על המסמכים, ע"מ לפתח מיד את התמונות ולשלוח ל"כפר חב"ד"³⁸⁵.

(ג) הוחלט לצלצל לוירוניקה ולשאל מהנעשה בענין הספרים. הר"י [קוגן] צלצל לה והיא בקשה שנבוא אליה ונסענו מיד.

בבואינו אליה סיפרה שהודיע לה מהפאמיאט שענין בית הכנסת כבר סודר סופית, ולמחרת (כלומר היום) יחתמו על המסמכים, ואשר כבר הקציבו להם (לחברה שנמצאת בבית הכנסת) מקום חדש במקום בית הכנסת.

אח"כ דיברו אודות הספרים, מה אפשר עוד להעשות. היא דחתה את כל ההצעות ואמרה שכעת צריך לחכות בסבלנות להזדמנות המתאימה.

היום בבוקר נסעתי למקוה במארינא רושצא, אח"כ באתי לבית הכנסת שלנו להתפלל, היה מנין לקריאת התורה. אח"כ חזרתי לדירה.

פתאום מצלצלים הר"י [קוגן] ור"י [לוינסון] להודיע כי באו בעלי החברה בבית הכנסת וקיללו וקראו הפתקים. צלצתי מיד לוירוניקה ואמרה שתצלצל לעירייה ואח"כ תבוא בעצמה. גם אני באתי ונמצא כאן כעת.

384) שהביאו לשם בתקופת גזירות סגירת בתי כנסת במוסקבה, ושם הם עומדים במשך שנים רבות.

385) נדפס ב"כפר חב"ד" גליונות 488 עמ' 41, 489 עמ' 32, 492 עמ' 22 ועוד. אח"כ תורגם כל התיק ונדפס בסדרת "תולדות לוי יצחק".

ארבעת חברי המשלחת, ולידינו לאניע אודנופוזוב
מעיינים במסמכים - על רקע שלט ביהכ"נ אגודת חב"ד במוסקבה

בינתיים הגיע לכאן האוכל, ומפרקים אותו.
וירוניקה באה ונסעה יחד עם הר"י [קוגן] לתובע הכללי, שהבטיח שאין מה
לדאוג והכל יסודר.

שמירת בית הכנסת

ג' אלול, ערב

בלילה ישנתי בבית הכנסת. כל לילה יושנים שם כמה לשמירה.
בבוקר נסעתי עם הר"י [קוגן] ועם לאניע [פאטקין] לראות את הבנין שמציעים
לחברה במקום בית הכנסת; בנין גדול שקיים רק השלד וגם זה חרב.
בהחלטה נזכר שאנו צריכים להכין את המקום עבורם; ואם הכוונה היא שאנו
צריכים לבנות להם משרדים בשלד הזה, הרי מדובר בהון תועפות ובזמן רב,
שא"כ ישארו עד אז בבנין בית הכנסת.
אח"כ חזרתי לבית הכנסת והתפללתי וחזרתי לדירה. סעדתי והלכתי למלון
לפרוט דולרים באופן רשמי, כדי לתת צדקה באלול כפי הוראת כ"ק אדמו"ר

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שני

שליט"א³⁸⁶.

אח"כ חזרתי לדירה וסדרתי באופן מסודר את כל חשבונות ההוצאה והכנסה של קופת אגו"ח.

*

דיברתי עם הרד"ב לאזאר, ואמר שדיבר אודותי³⁸⁷ עם הנהלת עזרת אחים רק בטלפון, והיום ידבר אי"ה בפרטיות ויצלצל לי אח"כ.

בחינת ילדי בית הספר בדניפרופטרובסק. לימיני עומדים: הר"ש קמינצקי, הרע"ז שרפשטיין, הרמ"ש אשכנזי

---

(386) לעיל ביומן ט"ו סיון.

(387) אודות המשרה שמציעים לי, להיות מפקח על הישיבות של עזרת אחים בברית המועצות, כנזכר לעיל.

פרק חמישים ושבעה תוכניות ונסיעות חברי המשלחת

דחיית פתרון נושא הספרים

ד' אלול בוקר, ביהכנ"ס אגודת חב"ד

הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] קעת בשדה התעופה בדרכם לגי.³⁸⁸ וגם הר"י [קונין] עם יצחק לוינסון קעת בשדה התעופה, כדי להוציא מהמכס את הבגדים והיין שנשלחו, ואני עם מאיר סטמבלר נמצאים קעת בביהכ"נ.

במשך הלילה נפגשה וירוניקה עם הר"י [אהרונוב] לזמן ממושך ותוכן הדברים (כפי מה שסיפר לי הר"י לפני הנסיעה לשדה):

היא דיברה עם איוואנוב (או טשערנאיוב) וסיפר לה שטשערנאיוב דיבר עם גורבאצ'וב בדאצ'ע בקשר לכמה נושאים וגם בקשר לספרים. גורבאצ'וב השיב: יש להשאיר את נושא הספרים להזדמנות אחרת. שאל טשערנאיוב: הרי הלחץ גדול ואי אפשר לדחות, והניירות מוכנים והוא צריך רק לחתום. השיב גורבאצ'וב: היהודים רוצים שישארו הספרים כאן, ואיני יכול להחליט עתה.

וירוניקה היתה מאד שבורה מהטלפון הזה, וישבה לכתוב מכתב לרבי, בו מבקשת ברכה לקבלת הספרים, אחרי שעשינו את כל מה שיכלנו. היא רוצה שגם ילדי מחנות הקיץ שלנו יחתמו על מכתב כזה.

תוכניות הרב"ש והר"י

אח"כ ביקשה שהר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] יסעו היום לרבי למסור לו את המכתב, וימסרו את המסמכים של חקירות הרלו"צ. לכן הם קעת בשדה התעופה בדרכם לרבי.

בעוד שבועיים תתקיים בשעטומ"צ חתונתו של בן הרב"ש [קונין], ובעוד חודש יתקיים אצלו הטלטון. לכן הכי מסתבר שהרב"ש ישאר בארה"ב עד אחרי תשרי.

הר"י [אהרונוב] חושב לקפוץ מארה"ב לארה"ק, וא"כ יהיה בדרך לפחות שבוע.

אני והר"י [קונין] נשארים קעת כאן. עלינו מוטלת חובת שמירת בית הכנסת.

הפעילות בבית הכנסת

כבר כתבתי שאתמול ראינו את הבית שנתנו להם, אך היא סיפרה, שנתנו להם בינתיים כמה משרדים בבנין קיים, ולשם יוכלו לעבור בינתיים, ואז נוכל להשתמש בכל בנין בית הכנסת.

אני עם מאיר סטמבלר נמצאים בבית הכנסת, להתפלל ולקבל אנשים. באו כמה והנחנו אתם תפילין. בא גם מר אליהו קגן, מנהל הטיאטרון בפנת הרחוב. הוא התפלל כאן בילדותו, לפני שביהכנ"ס נסגר. הנחתי אותו תפילין

(388) למסור את מסמכי החקירות לרבי, כפי שיסופר להלן.

וקבלתי מספר הטלפון שלו.

בא לכאן הר"ש העבער, בחזרתו מנסיעה למרכזי עזרת אחים ברוסיה. הוא סיפר לי על המצב בעיירות. דיברנו על המצב בלנינגרד (לשם נוסע היום בלילה), ועל הצעת עזרת אחים אלי, שעדיין לא קבלתי בכתב.

הצעת משרה קבועה ברוסיה

ה' אלול, בוקר

אתמול בלילה כתבתי סוכ"ס את מכתב השאלה לכ"ק אדמו"ר שליט"א:

מצר"ב הצעה להתמנות כראב"ד ק"ק לנינגרד. גם הציעו לי מהמוסד עזרת אחים, להתמנות כמפקח כללי על מחלקות הישיבה תומכי תמימים בעיירות רוסיה, להכין סדר הלימוד, לבחון התלמידים ולקבוע מי יתקבל במחלקה המרכזית במוסקבא.

האם רצוי שאחשוב על עבודה קבועה ברוסיה. ובאם כן - האם להתעניין באחת משתי ההצעות הנ"ל, או בשתיהן יחד?

המענה לא אחר לבוא:

העוסק בהספריה שבכאן והשייך לה - והרי זה מכריח המשך וכו'.

אזכיר על הציון.

מסירת תיק החקירות לרבי

במשך הלילה התקבל פאקס מאהרונגוב, וגם הרב"ש [קוגין] חתם עליו:

זכינו למסור את התיק של ר' לויק נ"ע, בתוך קודש הקדשים ביחידות, אמש לערך 5 דקות. שלמה הזכיר אתכם בתוך יחידות. דיבר באריכות בנושא פדיון שבויים.

*

אתמול בלילה, אחרי יום עבודה ארוך של ריצה ממשרד למשרד, חזרו הר"י [קוגין] ולוינסון משדה התעופה עם הבגדים והיין. הר"י אפילו קיבל פטור מתשלומי מכס שהיו אמורים לשלם.

את כל הסחורה הביאו לבית הכנסת, שם כנראה היום ימיינו את הבגדים ויתחילו לשלוח לקייטנות.

הר"י [קוגין] נסע אתמול בלילה ללנינגרד לשחוט עופות, כדי שיהיה אוכל ליהודים. הוא אמור לחזור היום.

ה' אלול ערב, ביהכ"נ אגו"ח

נסעתי לביהכנ"ס והתפללתי וסעדתי. לפתע אני רואה את ר' רפאל, מודיע לי בשם בתו שרוצה שאבוא אליה. נסעתי עם הנהג שלנו. היא סיפרה לי שבהמשך למכתב מענה שכתב גובינקו (שקיבלנו העתק בפאקס מני). היא דיברה עם איוואנוב, שהתרעם על כך, ואמר שלא היתה לו רשות להשיב. הוא אמר לה שתשיב על מכתבו ותשלח עותק לגורבאצ'וב, ליעלצין, בוש, מייג'ור, אנדריוטי וקול.

הפאקס ששלחתי לה בבוקר לא היה ברור, ולכן נסעתי משם לדירתנו לשלוח פעם נוספת. משם חזרתי שוב לביהכנ"ס.

בביהכנ"ס מיינו את הבגדים, והכנתי שלושה ארגזים גדולים לקחת אתי מחר לקייטנה לחלק לילדים.

*

בהיותי אצל וירוניקה צלצל אלינו אהרונב וסיפר על היחידות אתמול:

הרב"ש [קונין] מסר את התיק ל"ק אדמו"ר שליט"א בעת עלותו מתפלת מעריב ליד מפתן ג"ע התחתון. הרבי לא עצר ונכנס לחדרו, כדי שיכנסו אתו גם הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונב].

אחרי שרב"ש סיפר על מסירת התיק השיב הרבי שלמותר לבאר את גודל הזכות של פדיון שבויים וכל רגע ורגע שמקדימים.

הרב"ש [קונין] אמר שבקשר לאוסף הספרים כבר מונחים הניירות לחתימה על שלחן גורבאצ'וב, והדבר תלוי רק בברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א. הרב השיב: **אתה חושד בי?**

אח"כ שאל הרבי מה שלומה של וירוניקה?

הרב"ש [קונין] השיב: יחד עמה נמצאים כעת הר"י [קונין] ואני.

הרבי שאל: במוסקבה?

הרב"ש [קונין] השיב: היא נוסעת לארה"ק.

הרבי שאל: אבל היא חוזרת?

רב"ש השיב: כן!

הרבי הוסיף ברכה: כעת בחודש אלול המלך בשדה.

הרב"ש [קונין]: בח"י אלול חתונת בני.

הרבי: עד ח"י אלול כבר אפשר לסיים את נושא הספרים. כשתביאו עוד תיק שיבוא כבר המשיח.

הסכם סופי בנושא בית הכנסת

ו' אלול בוקר, ביהכנ"ס אגו"ח

צריכה כעת להתקיים כאן אסיפה בין וירוניקה, גאלינה (המנהלת) נתליה (מהמוס-סאוויפט) בענין בית הכנסת.

אתמול בלילה צלצלה אלי וירוניקה להודיע אודות האסיפה וביקשה שגם אני אהיה כאן.

סיפרה שמנסה לסדר שלא נצטרך לשלם עבור בניית-שיפוץ הבית החדש שנמסר להם, כמו שאר הבנינים שהוחזרו לאחרונה, להבדיל, לנוצרים, שלא הוצרכו לשלם.

היא ביקשה אותי להודיע ולהזמין גם את הר"י [קונין] ואת קורבסקי. הודעתי להם. הר"י כאן, ואילו וירוניקה נתליה וקורבסקי עדיין לא הגיעו. אח"כ הגיעה נתליה עם עוד שנים מהמוס-סאוויפט.

ישבנו לאסיפה עם גאלינה, ומצדינו: ר"י, אני, רפאל וגורוכוב.

האסיפה היתה מאד מוצלחת. והוחלט בה:

(1) שנים מחדרי עזרת נשים יפתחו לנו מיד.

(2) שלשת החדרים בקומה הראשונה מקבלים מיד.

(3) טלפון מקבלים מיד, מספר: 202-7696

(4) תשלום החשמל עובר אלינו כשיסודרו המסמכים.

(5) בקשר לבניית הבנין החדש עבורם, נדון בזה באסיפה הבאה. לדעתינו איננו צריכים לבנות, כי כל המסודות הרוחניים מקבלים את הבנינים שלהם בלי תשלום.

פרק חמישים ושמונה המהפכה ברוסיה

ב' ט' אלול, אחרי הצהרים

אני יושב רגוע במשרד בית הכנסת וכותב, וזוגתי יושבת גם בבית הכנסת רגועה, אמנם בחוץ שומעים שהמצב הוא רציני ביותר.

כבר בבוקר דיברתי עם הר"י [אהרונוב] שסיפר לי לראשונה על המהפיכה, שהורידו את גורבאצ'וב מהשלטון, השלטון נמצא בידי הק.ג.ב. הצבא והמשטרה³⁸⁹. הם מינו את סגן הנשיא יאנאיוב כנשיא. יותר מזה איננו יודעים מאומה, רק שהמצב הוא רציני ביותר.

באתי בבוקר עם זוגתי לבית הכנסת, התפללתי, ויצאתי לרחוב לראות מה קורה.

ברחוב הראשי גורקי (טווערסקאיא³⁹⁰) עמדו אנשים בכל פנה ושוחחו. בכמה פינות ראיתי ויכוחים, וסקירת הטלביזיה את המצב ברחוב.

הגעתי לכיכר מענעס, התקיימה שם הפגנה, לא כ"כ גדולה, אולי אלף או אלפיים איש. אולי היתה זאת התחלה ואח"כ באו עוד. נאמו שם וצעק ומחו כפים. אני יודע אם בעד או נגד.

נגשנו לכיכר האדומה, אבל משמר עצר את האנשים מלהכנס. אלו שהיו כבר בתוכו יצאו לאט לאט.

חזרנו לבית הכנסת. השוטר הגיע לבית הכנסת ואמר שהכל רגוע ואין מה לדאוג, ובאם יהיו בעיות שיצלצלו לו (זהו השוטר ששומר עבורנו על בית הכנסת). באו עוד כמה בבגדים אזרחים ושאלו אם הכל רגוע.

קעת נכנסים ומספרים שברחוב הראשי עומדים טנקים. יש אומרים ששמעו שחיסלו את גורבאצ'וב. המצב לאשורו אף אחד אינו יודע.

---

389) כלומר, תחלת המהפכה היתה של הקומוניסטים הקיצונים, שהם הורידו את גורבאצ'וב מהשלטון ומינו במקומו את יאנאיוב.

מיד התארגנו שוחרי הדמוקרטיה, ובראשם יעלצין נשיא הפדרציה הרוסית, עצרו את המהפכה הקומוניסטית והחזירו את גורבאצ'וב לקרמלין.

הצבא ניסה להסתער על הבית הלבן, שבו ממשלת הפדרציה הרוסית, והעם עצר בעד ההסתערות. כל זאת קרה ביומיים הראשונים. אח"כ התברר שגם גורבאצ'וב שיתף פעולה עם המתקוממים הקומוניסטים והורידו אותו מהשלטון. אסרו את המתקוממים הקומוניסטים וערכו משפט נגד גורבאצ'וב. ביטלו את משטר ברית המועצות וממשלת הפדרציה הרוסית עברה לקרמלין.

ביום הראשון של המהפיכה היה נראה שהצבא וק.ג.ב. מתגברים ולכן נסעו לדבר עם יו"ר הק.ג.ב. אודות החזרת הספרים.

למחרת, כשמשטרו של יעלצין התגבר, נסעו לדבר עם אנשי אודות החזרת הספרים.

זהו תוכן השתלשלות הדברים כפי שזכור לי עתה.

390) זהו שמו העתיק, ששונה אח"כ ל"גורקי". ובתקופה הזאת החזירו את רוב שמות הרחובות והעיריות אל השם המקורי.

העמדת חופה באמצע המהומה

אמנם מה כל הענין שייך אלינו. אנחנו מתכוננים לסדר היום שתי חופות בבית הכנסת שלנו. אחת מהן היתה אמורה להתקיים היום ע"י שאיעוויטש, ובגלל המצב הכללי הוא לא הופיע, והוחלט לסדר את החופה היום בביהכנ"ס שלנו, וגם חופה נוספת. כל ההכנות כבר סודרו כראוי וכהלכה.

אולי יגיע לכאן עוד מעט הרב"ש [קונין], ואז הוא יסדר את החופה. באם לאו - יפול הדבר עלי, כי הרד"ב לאזאר עדיין לא הגיע.

חלוקת בגדים בקייטנות

כעת כמה מילים על שלושת הימים שעברו. ראשית בשבת עסקתי חזק עם הילדים בקייטנה, כמעט כל השבת נאמתי לפני הילדים ולפני הקבוצה הגדולה - בקשר לחיי הדת אחרי גמר הקייטנה. גם למדתי אתם הלכות (עם הקבוצה הגדולה) ושוחחתי על נושאים רבים.

אמנם המיוחד שהיה בפעם הזאת היא חלוקת הבגדים. בעצם הם היו אמורים להתקבל כאן לפני חודש, אך ההוצאה מהמכס התאחרה עד יום רביעי שעבר, והחלטנו מיד להתחיל את חלוקתם בקייטנות במוסקבה.

ביום חמישי מיינו כמה תיבות, מיינו את בגדי הילדים מבגדי הילדות. ביום שישי לקחתי 4 תיבות גדולות, הכנסתי למכונית ונסעתי לקייטנה.

קראנו את כל הילדים ונאמתי בפניהם, הסברתי שמלבד כל הלכות שבת שלמדנו בשבתות שעברו, נלמד היום הלכות ערב שבת, להתרחץ וללבוש בגדים נקיים, ולכבוד זאת מחלקים את הבגדים.

אני ואשתי מחלקים הבגדים לילדי הקייטנה. בפניה הימנית - לוי העבוער המדריך הראשי

אשתי סידרה את הבגדים ועזרה לילדים לבחור. הילדים היו מאושרים ביותר. כשהתחילו להודות לי, נאמתי בפניהם שוב, שצריך להודות לרבי ולשלוחיו בכל העולם שמוסרים את נפשם לחינוך ילדי ישראל; והתודה מתבטאת בהחלטה לשמור את השבת, כשרות ותורה ומצוות.

ביום ראשון באתי הנה עם אשתי, ונסענו יחד עם 7 תיבות לקייטנה של הבנות.

הסדר היה דומה. אשתי סידרה את הבגדים, אני נאמתי, והסברתי שאנו שלוחי הרבי משתדלים לעזור לילדים - בשמירת הכשרות על ידי הבאת אוכל כשר, בחינוך הילדים - בפתיחת בתי ספר, וכעת רוצים להשאיר לכל אחת בגדי שבת, שיהיו כמזכרת על כל מה שלמדו בקייטנה על השבת ועל שאר עניני תורה ומצוות.

נואם לפני הבנות בקייטנה

הילדות היו מאושרות מאד, ובטוחני שהתוצאות יהיו טובות למשך זמן ארוך.

החתונה וחנוכת בית הכנסת שלנו

יום ב', לילה

זה עתה חזרנו מהחתונה הכפולה, כפולה בשתי זוגות וכפולה בשמחה. זאת הפעם הראשונה שחוגגים ביום חול - חגיגת חתונה בבית הכנסת.

בנאומו באמצע הסעודה הסברתי שזוהי חנוכת הבית של בית הכנסת החדש, וגם של בנין שני בתים בישראל על יסודי התורה והמצוות, מבלי להתחשב עם כל האנדרלמוסיה שמחוץ למבית הכנסת.

נואם בסעודת החתונה

שתי הזוגות הן אחת ממוסקבה (איגור ואסיא גרקובסקי) והשניה מקישינוב (יורא ופאלינא קריימער). באו כ-40 אורחים לחתונה וכמה בחורים ששימחו בחתונה.

את הסעודה ארגן הר"י קוגן ועוזריו. אשתי נסעה להכין את הכלה. אני הייתי אמור להיות המסדר קידושין בלית אחר, אך ברגע האחרון הגיע המטוס של הרב"ש קונין, וכבדתי אותו בסידור קידושין.

עריכת החופה. מימין לשמאל: הר"ל מוצ'קין, אני והרב"ש קונין

המהומות ברחוב

בשעה שאשתי נסעה להכין את הכלה, יצאתי לרחוב הראשי לראות את הטנקים (יותר נכון נגמ"שים) ואת הלך הרוחות. הרחוב הראשי טווערסקאיה היה הומה אנשים, בכל פינה קבוצות משוחחות, ובכביש עצמו אנשים רבים, אלפים, עולים ויורדים. מכוניות מעטות נעות בין האנשים.

ירדתי לכיוון כיכר מענעס (ליד ככר האדומה) ששם מתקיימות ההפגנות. ככל שהתקרבת ראיתי מתרבים הטנקים. בכל פינת רחוב כ-10 טנקים.

הגעתי לכיכר, בפניה אחת (לצד ככר האדומה) מתקיימת הפגנה של כמה אלפים, לא יותר. לתומי חשבתי שאמצע כאן מאות או לפחות עשרות אלפים, אך לא מצאתים. אולי באו אח"כ.

בפניה השניה של הכיכר, לצד דרום, ראיתי מחזה בלתי רגיל: כמה אוטובוסים עירוניים חוסמים את הדרך בפני הטנקים, ואחריהם עשרות טנקים ומאות חיילים עומדים בשורה וחוסמים את הדרך בפני כאלף איש שסובבים את האוטובוסים.

שמעתי אחד מספר באנגלית לחברו, שהיה כאן בסביבות השעה אחת בצהריים, כאשר לפתע התחילו לנוע שיירה של טנקים. פתאום ראה ששני אוטובוסים עירוניים שעברו שם באותה שעה, משנים כיוון וחוסמים את הדרך בפני השיירה.

מעניין שלערך בשעה 12 הייתי במקום הזה ולא ראיתי שום רמז לטנקים. נראה שמיד אחרי שעזבתי את השטח התחילו הטנקים לנוע.

סיימתי את הסיור בכיכר וחזרתי לבית הכנסת לסדר את החתונות. שני הזוגות הגיעו מוכנים. הרב"ש [קונין] הגיע ברגע האחרון ומסרתי לו את סידור הקידושין. אני ואשתי היינו השושבינים והמארגנים.

עידוד מיוחד מהרב

בסעודה נאם הרב"ש [קונין], אני והר"י קוגן. גם אחד מההורים נשא נאום. הבחורים שימחו בניגונים. הם שרו כמה ניגונים, אך משמעות מיוחדת היתה לניגון "ניע באיוצא ניקאווא טאלקא באגא אדנאווא" [לא מפחדים מאף אחד רק מהשי"ת לבדו]. והמצב רוח היה מרומם.

מה יש לדבר, לפני התחלת החופה התקבלה הידיעה, שהרבי הורה שלא לשנות את התוכניות, וכל אחד יסע למקום שהיה אמור לנסוע. הבשורה הזאת הרימה אצל כולם את המורל.

הרב"ש [קונין] כבר היה אז בשדה התעופה במוסקבה, והר"י אהרנוב הודיע שהוא יוצא היום בלילה בדרכו מארה"ק למוסקבה, לסיים את השליחות בהצלחה.

הקייטנה חוזרת הביתה

יום ה', יב אלול בוקר, מלון מולדוז'ניא

אתמול בערב חזרנו, יחד כל המשפחה, מהקייטנה, ונמצאים עתה בחדר 535 במלון מולדוז'ניא.

לפי התוכנית היינו אמורים, כל המדריכים של הקייטנה, לנסוע אתמול לליובאוויטש. כבר התדברו עם צוות המסוק (שלקח בשבוע שעבר את ילדי הקייטנה לטיול) שיקח את צוות המדריכים לליובאוויטש - מיד אחרי גמר הקייטנה, אחרי שהאוטובוסים עם הילדים עוזבים את הקייטנה, בשעה 11 בבוקר.

אמנם לפועל חיכינו וחיכינו והמסוק לא הגיע. שני מדריכים לקחו מונית ונסעו לשדה התעופה, שם הודיעו להם כי זה בגלל מזג האוויר הגשום, שמדאי מסוכן למסוק לטוס, ועד יום שישי בבוקר לא יוכל המסוק לקחת אותנו. החלטנו לחזור למוסקבה ומשם יחפשו דרך אחרת לנסוע לליובאוויטש.

בינתיים הולך המצב ונרגע במוסקבה ובכלל בברית המועצות. כבר אתמול בקייטנה שמענו ברדיו (בי.בי.סי.) שהמתקוממים הולכים ומפסידים את תמיכת הצבא וכו'. הטנקים מתחילים לעזוב את מוסקבה. מנהיגי ההתקוממות בורחים. ועוד ידיעות מעין אלו.

כעת מחכים כולם לנאומו של גורבאצ'וב, שבינתיים שוחרר וחזר לקרמלין. אתמול נאם במשך היום יעלצין, שהוא הולך כעת יחד עם גורבאצ'וב.

בדרך חזרה מהקייטנה למוסקבה ראינו לאורך כל הדרך הרבה טנקים ומכוניות צבא, יותר ממאה. כולם בדרכם לצאת מאיזור מוסקבה. רובם חונים וחלקם נוסעים.

הפעילות בענין הספרים

בינתיים, במשך היום הנורא הזה, לא ישבה המשלחת בחיבוק ידיים בענין החזרת הספרים³⁹¹:

הר"י [אהרונוב] הרב"ש [קונין] והר"י [קונין] הלכו ביום שלישי בערב ללוביאנאקא³⁹² לבקש פגישה עם יו"ר הק.ג.ב. בענין הספרים.

משם הם שלחו אותם לבנין סמוך, שם קיבלו אותם שתי נשים, שאמרו שהם כבר יודעים אודות נושא הספרים.

אחרי שיחה של כחצי שעה אמרו להם לחכות. חיכו כחצי שעה, ואז הכניסום לחדר של איש נוסף, שאמר להם שהדבר קשור לגובינקו. לכל היותר יכולים הם לכתוב מכתב בקשה רשמי, לבקש פגישה בנושא הזה עם יו"ר הק.ג.ב. (ממארגני ההתקוממות, ודא"ג כעת מודיעים ברדיו שעצרו אותו).

391) אני הייתי באותו יום בקייטנה, הרב"ש והר"י כבר חזרו למוסקבה ועסקו בענין הספרים יחד עם הר"י.

392) הבנין המרכזי של הק.ג.ב. שבמרתפיו נמצא בית הסוהר הידוע לשמצה, שרבים מאנ"ש ישבו בו.

בבוקרו של יום הרביעי התחילו השמועות כי יעלצין מתחזק, ואז החליטו ללכת לבקש פגישה אתו, שהרי הוא הבטיח לנו להחזיר את הספרים מיד כשיוכל (בכ' כסלו).

הבית הלבן שלו היה מסובב באלפי אנשים ושוטרים (בלילה הקודמת היתה שם הפגנה, והטנקים רצו לפזר, והרגו אחדים), אך מ"מ מצאו דרך להכנס, עד שהגיעו לאחד מעוזריו של יעלצין (זה שהיה אתנו בפגישת כ' כסלו). הוא שמע את הפרטים ולקח אותם לחדרו של יעלצין.

אמנם באותה שעה התחילו הענינים לזוז לכיוון תבוסת המתקוממים, יעלצין נכנס לשיבת חירום, ולא יכל לקבל את המשלחת. הוחלט אם כן, שהיום ינסו לארגן פגישה.

היום האחרון בקייטנה

כעת כמה מילים על היום האחרון בקייטנה:

ביום שני לא רצינו לחזור לקייטנה, כי חיכינו לשמוע מהרבי אודות ההיחסות למצב ברוסיה. אח"כ נשארונו לחתונה.

ביום ג' בוקר נסענו לקייטנה. אחרי הצהריים אספו את כל ילדי הקייטנה, נתנו לכל אחד נייר, שיכול לכתוב מכתב לרבי שליט"א. לפני כן הסביר המדריך הראשי לוי העבער, איך שכל אחד יכול לבקש ברכה וכו', ואני סיפרתי על כל מה שחב"ד פועלת ורוצה לפעול ברוסיה, כולל החזרת הספרים.

בערב ארגנו חגיגת סיום, חגיגת ברית מילה ופדיון הבן ובר מצוה, לכל הילדים שעברו את הנ"ל במשך המחזור השני של הקייטנה. לי ניתנה ההזדמנות לבאר לפנייהם את תוכן הבר מצוה, כלומר שעד כעת היתה תקופת החינוך בקייטנה, וכעת הם אנשים העומדים ברשות עצמם, ואחראים לקיום התורה ומצוות.

החגיגה נמשכה עד קרוב לחצות. בבוקר התפללו וסעדו ויצאו לדרך חזרה למוסקבה ולביתם.

ביקור המשלחת בבית הלבן

יום ו', יג אלול בוקר, מלון מולודוויניא

אתמול בבוקר, מיד אחרי כתיבת היומן, צלצלו אלי שאבוא לדירה, כי נוסעים לבית הלבן (של יעלצין).

הגענו לשם. כל הכניסות לבנין ממולאים פחי ברזל ואבנים וקרשים - כדי לעצור את תנועת הטנקים בעת הסתערות הצבא על הבנין הזה, וכך אמנם נעצרה ההסתערות.

[בכל זאת נדרסו שלושה אנשים למוות ע"י הטנקים. אך עיקר משבר ההסתערות היה כאשר הרבה טנקים שינו כיוון והתחילו לפתע לגונן על הבית הלבן. החיל הראשון ששבר את המשמעת ושינה כיוון הוא כעת "היר", ואתמול עשו ממנו טראסק גדול].

בכל זאת הגענו לשם והרשו לנו להכנס לאולם שבו נאמו, וישב גם יעלצין. הוא מיד הבחין בנו, והתבונן בנו זמן מה.

גם את ריז'וב פגשנו באולם, הוא אמר לנו שכעת אחרי מהפכת החירות מתקרב המועד שנוכל לקבל את הספרים. אמנם הוא אמר שכל העסקנים שם לא ישנו שלושה ימים, ועוד מעט יוצאים יעלצין ופמליתו למרפסת וינאמו לפני הקהל, וכעת אין שום אפשרות לדבר עם יעלצין.

בשעה שישבנו באולם הקליטה אותנו הטלביזיה והראתה אותנו על המסך. גם שלשום הראו אותם בטלביזיה כשבאו לבית הלבן (אני הייתי אז בקייטנה).

אח"כ עלו למרפסת. גם אנחנו עלינו למרפסת. למטה בכיכר עמדו מאות אלפי אנשים. נאמו שם יעלצין ואנשיו וגם נציגי הממשלה הצרפתית.

אתם הגיע גם אלי וויזל, ששוחח אתנו שם ואמר שעומד להפגש עם גורבאצ'וב וידבר גם אודות החזרת הספרים.

[אמנם לפועל היינו אצלו אח"כ בשגרירות הצרפתית, ואמר שאין ביכלתו לפגשינו כי הוא מאד טרוד. בלילה (כשאני הייתי בחתונה, שיסופר עליה להלן) היו אצלו שוב, ואמר שנפגש עם גורבאצ'וב, אך לא היתה אפשרות להזכיר את נושא הספרים].

אח"כ נכנסנו למשרדו של סוחאנוב עוזרו של יעלצין (שדיברו אתו שלשום, ואמר שינסה לארגן פגישה אצל יעלצין). במשרדו היה אתו עוד עוזר של יעלצין. ישבנו ושוחחנו כשעה, על הנצחון הכללי של הדמוקרטיה, על הנסים ועל הספרים. למעשה אמר ששלושה ימים לא עצמו עין, וכעת אין אפשרות לפגוש את יעלצין. מחר או מחרתיים ישתדל לארגן פגישה.

החתונה של יעקב ווייסלבאך מקישינוב

אח"כ נסענו לשגרירות הצרפתית כנ"ל ומשם חזרתי למלון, לקחת את המשפחה לבית הכנסת לחתונה של יעקב [ווייסבלאך] מקישינוב.

הוא ראש הקהל בקישינוב, והוא הרוח החיה בכל עבודתינו בקישינוב³⁹³. הכלה היא ממכון חי' מושקא. החליטו לארגן להם חתונה יפה, ובאמת היתה כזאת. את החתן שימחו בשמחה רבה הבחורים שבאו להיות מדריכים בקייטנות ברוסיה, ואת הכלה שימחו הבנות שבאו להיות מדריכות בקייטנות של הבנות.

אני ואשתי היינו השושבינים. קראתי את הכתובה ועזרתי באירגון האירוע. הקבלת פנים והחופה התקיימו בביהכנ"ס שלנו, והסעודה במלון קוסמוס - עד שעה 11, ברוב פאר והדר.

החתן בנאומו הכריז שזוהי החתונה הכי יפה שראה בחייו, והיא באמת היתה חתונה שמחה ויפה ביותר.

בשלחן הראשי – מימין לשמאל: ר' אברהם גענין, הר"ל מאצקין, הר"ז אבלסקי, החתן, ? ואני

*

כשאנחנו נסענו לקוסמוס נסעו שאר חברי המשלחת למסיבת העתונאים של גורבאצ'וב. אמנם הם הגיעו מאוחר מדאי, ולא הצליחו להכנס. משם נסעו לשגרירות הצרפתית ופגשו את וויזל כנ"ל.

בחתונה הראה לי איצ'ע לוינסון את הכפר חב"ד החדש, שיש שם ראיון עם לאזאר על העבודה ברוסיה, עם אהרונוב על חזרתו לרוסיה ועל תיק החקירות של הרלו"צ, ואתי על היום הראשון במוסקבה אחרי המהפכה, ועל שתי החתונות שסדרנו אז בבית הכנסת שלנו.

סיכום נושא הספרים והמצב הכללי

א', ט"ו אלול בוקר, מולודד'ניא

המצב הכללי במדינה מתקרב מיום ליום לדימוקרטיה מלאה. אתמול הציג גורבאצ'וב לחסל את המפלגה הקומוניסטית (שהוא עומד בראשה). כמעט כל השרים פוטרו או נמצאים במאסר. עומדים למנות שרים חדשים במקומם. לפי הכח שיעלצין שאב בשבוע האחרון נראה שגם לו תהיה הכרעה בבחירת השרים.

בענין הספרים נראה המצב די מבטיח. אך עדיין לא זזו הענינים. וירוניקה נמצאת עדיין בארה"ק, ומשם עומדת בקשר טלפוני עם טשערנאיוב ועם אנשי יעלצין (סוחאנוב). היא חושבת אולי לחזור בימים הקרובים כדי לעסוק בענין הספרים.

היתה לנו אסיפה ביום ו' בצהרים ונידונו הדרכים להמשך הפעילות בענין הספרים. כתבנו מכתב מיוחד ליעלצין. דובר שצריך ליצור קשר עם האנשים,

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שעה

לברר את המצב המדיני לאשורו, אך בכללות היתה הוראת וירוניקה שלא לעשות דברים חדשים עד שהיא תחזור.

בשבת היו השלושה אצל גלמן³⁹⁴. הוא סיפר שהוא עצמו היה על הרשימה השחורה של הק.ג.ב. בשעת המהפיכה, כיון שהוא נוטה לדמוקרטיה. הוא סיפר על מצב איזון הכחות (כנזכר לעיל), אך לא הגיעו להחלטות מעשיות.

בשבת היינו במלון. בבוקר הלכתי עם האשה והילדים ברגל לבית הכנסת³⁹⁵ לתפלה, ושם נשארנו כל היום.

התקיימו שם שבע-ברכות לחתן וכלה. אחרי התפלה באו גם תלמידי הישיבה. בערב למדתי לפני קבוצה מהם שיעור חומש, ושוחחתי עם אורי ועם כמה מהם.

אסיפת חברי ועד אגו"ח

יום ב', ט"ז אלול צהריים, ביהכנ"ס אגו"ח

הרב"ש [קונין] נסע היום בבוקר חזרה לני. לחתונת בנו שי'. היתה לו בזה הוראה מהרב.

אתמול הייתי רוב היום בביהכנ"ס ולמדתי עם הילדים שלי. היום בבוקר בא לכאן משה פסח פינקל³⁹⁶. לקחתי אותו למארינא רושצא וסדרתי אותו שילמד שם.

בינתיים עדיין לא סידרו את הישיבה כאן, היום הם עדיין במארינא רושצא. אולי מחר יבואו.

היום קראנו לאספה בבית הכנסת, בין שלשתינו. בשעת האספה רשמתי דיווח:

באסיפה דיווחו הר"י [קוגן] והר"י [אהרונוב]:

הר"י [קוגן] מסר את המכתב ליעלצין ע"י א' מעוזריו, שימסור לראש הממשלה רוצ'קוב. הוא ביקש פגישה ואמרו לו שישתדלו, אך לא נתנו לו הרבה סיכויים לזה.

מאקסוול אמר לפני השבת שאם תהי' לו פגישה עם יעלצין יבוא מיד ויעסוק גם בענין הספרים, אך בינתיים לא הצליח לסדר פגישה.

אנשי יעלצין הציעו שאולי אפשר לסדר פגישה עם יעלצין ע"י יאקובלב, שהוא מראשי אנשי יעלצין.

הר"י [אהרונוב] דיבר עם וירוניקה (שהיא עדיין בארה"ק) ואמרה שהיא עוסקת משם בענין הספרים, ודיברה עם טשערנאיוב. אם היא תרגיש שצריך לבוא מיד אזי תבוא. היא אמרה שהיא תתקשר היום בוקר ע"י משרד צאגו"ח

---

(394) הוא גר בלוק אחד מביהכנ"ס החדש שלנו.

(395) מהלך של שתיים לערך.

(396) אחד מתלמידי הקבוצה שלי בקייטנה. אחרי הקייטנה סידרתי שילמד חצי יום בבית הספר שלנו וחצי יום בישיבה. כעבור שנתיים בא ללמוד בישיבה בני. וסדרתי ללמוד בתפארת בחורים במוריסטאון ואח"כ בישיבת אהלי תורה.

ליעלצין טשערנאיוב וסוחאנוב, אך לפועל עדיין לא התקשרה.
השגריר האמריקאי החדש שטראוס היה אתמול אצל גורבאצ'וב. קולינס אמר
שטשערנאיוב התחזק מאד לאחרונה. שטראוס נסע כעת מכאן לעשרה ימים.
הר"י [אהרונוב] אומר שאולי כדאי למצוא את גריגורוב, שיש לו קשר ועובד
עבור יעלצין, ולחפש דרך איך למצוא את טשערנאיוב.
הר"י [קוגן] אומר שהוא מסופק בנושא טשערנאיוב, שכמדומה היה לו קשר
למהפכה. צריך לפעול רק דרך יעלצין עצמו, שידרוש זאת מגורבאצ'וב, וביחד
יחתמו.

*

דיברנו אודות בניית המרתף בבית הכנסת שלנו ואודות סדר הישיבה
בביהכנ"ס והחדרים.
אח"כ סיכם הר"י [אהרונוב]: עד לקבלת ביהכנ"ס היה עיקר העבודה ספרים
וכו'. כעת צריך לחלק בינינו את העבודה:
הר"י [קוגן] קיבל על אחריותו את ניהול בית הכנסת.
אני קבלתי על עצמי את ביסוס הפעילות של אגו"ח ויחסי ציבור.
הר"י [אהרונוב] קיבל על עצמו את היחסים עם פעילות וירניקה, הבאת אוכל
ובגדים מחו"ל, פעילות לוינסון והדפסת שיחת השבוע ברוסית.
הצעת הר"י [אהרונוב]: צריך להכין סיקור מה שהיה עד עתה עם הסנטורים
וראשי המדינות ולמסור הכל ליעלצין. צריך לארגן מסיבת עתונאים.

פרק חמישים ותשעה הפעילות בביהכ"נ בישיבה ובביה"ס

מסיבת עתונאים

יום ד, ח"י אלול ערב, ביהכנ"ס אגו"ח

זה עתה חזרנו ממסיבת עתונאים שארגן הר"י [קוגן] במלון ארעלנאק, בענין הספרים. לא היו הרבה עתונאים, רק אחדים. כחצי שעה סיפר הר"י [קוגן] את כל פרשת הספרים, אח"כ עוד כחצי שעה שאלות ותשובות. חלק השיב הר"י וחלק [הקשור לתולדות האוסף] השבתי באידיש והר"י תרגם.

לפנ"כ נסעו הר"י [קוגן] והר"י [אהרונוב] לפגישה עם מר רוצקוי, סגנו של יעלצין. הוא לא היה, אך דיברו עם אשתו, שגם היא מתעסקת במדיניות, ודיברו אתה בענין הספרים.

התחלת הלימודים בישיבה

אני לא הלכתי, כי הייתי עסוק בסידור הישיבה, שלמדו היום לראשונה בביהכנ"ס אגו"ח. הלימודים עצמם התחילו אתמול. הייתי במארינא רושצא, ושם נתתי שיעור כללי, הקדמה כללית ללימוד מסכת בבא בתרא, לשתי הכתות הגבוהות.

*

בבוקר הבאתי לביהכנ"ס אגו"ח סדרת מסמכים בענין הספרים, שאותם לקח הר"י [קוגן] למשרד החוץ של הפדרציה הרוסית. הוא נפגש שם עם סגן השר ושוחח בענין הספרים.

אחא"צ נסענו שלשתינו למשרד התרבות של הפדרציה הרוסית. נפגשנו עם סגן השר ושוחחנו בענין הספרים.

כשחזרנו משם נסעתי שוב למארינא רושצא, ונתתי שיעור בהלכה לכתה ג, ודיברתי אודות הלכות התפלה ותקיעת שופר.

*

היום לפנות בוקר יצאו הבנות באוטובוס לליובאוויטש. גם אשתי והילדים נסעו אתם.

אתמול בלילה, כשחזרנו למלון, נפגשתי עם קבוצה מהבנות, והסברתי להם איך למצוא את כל המקומות בליובאוויטש.

*

בימים האחרונים הרביתי לדבר עם הרד"ב לאזאר ועם אורי קמישוב, אודות הסדרים בישיבה. שיכנעתי אותם לקבל לישיבה גם את הצעירים בני 13-14, היינו שילמדו במשך היום בבית הספר שלנו שבביהכנ"ס הגדול בארכיפוב, ואח"כ יבואו ללמוד בישיבה.

היום בבוקר באו משה פסח [פינקל] ויוחנן [רזונבלט]³⁹⁷, שניהם מהקבוצה שלמדתי אתם בקייטנה, ודומני שהסתגלו יפה לשיבה.

התועדות ח"י אלול

יום ב', כ"ו אלול בוקר, מולדודז'ניא

בימים האחרונים הייתי טרוד מדאי ולא הספיק לי הזמן לכתוב. כעת קמתי בבוקר. עוד מעט נוסעים לסליחות בביהכנ"ס אג"ח, ובינתיים ארשום קצת מחמשת הימים האחרונים.

בח"י אלול בערב הייתי כרגיל בישיבה ונתתי שיעור בשלחן ערוך.

משם נסענו לביהכנ"ס אג"ח להתועדות ח"י אלול. מלבד הישיבה היו שם הרבה אורחים ואורחות, כמאה לערך. נאמתי לפנייהם אודות אהבת ישראל של הבעל שם טוב ושל כ"ק אדמו"ר שליט"א ששולח שלוחים לדאוג לכל יהודי ברוסיה. קורבסקי תרגם.

אח"כ נאמו הר"י [קוגן], ר' מאטל השוחט ליפשיץ. רפפורט.

ביום רביעי בלילה נסע לוינסון לביתו בארה"ק, ואת ניהול האוכל הוחלט למסור לרד"ב לאזאר. ביום ה' בבוקר מסרתי לו את המפתח של המחסן שלנו.

סידור הלימודים בבית הספר

כשהייתי בביהכנ"ס במארינא רושצא (ביום ה' י"ט אלול) דברתי בארוכה עם קורבסקי אודות סידור הלימודים בבית הספר.

הוא ביקש שאשתי תי' תלמד ילדים כל בוקר שעה לימודי קודש. גם בניי שי' יכולים להיות עוזרים למורים לימודי קודש (קריאה תפלה ועברית), ואח"כ יסעו משם לביהכנ"ס של אג"ח בצהריים³⁹⁸.

דובר גם אודות תלמידי הישיבה המבוגרים שילמדו בבוקר בביה"ס לימודי קודש. דיברתי בזה עם אורי קמישוב, והוא הסכים רק לתלמידים המבוגרים בנימין [פיליצ'קין] שלמה [וואראוויטש] וחיים [מוכער]. דיברתי עם בנימין ושלמה והסכימו, אך חיים מעדיף יותר לתת שיעור בישיבה בשיחות קודש באידיש, כי יש לו גישה טובה יותר למבוגרים.

בנושאים האלה הרביתי לדון בימים הבאים, וגם אודות בית הספר של יום ראשון, שלדעתי צריך לסדרו בבית הכנסת שלנו, ששם תלמד הישיבה בחדשים הבאים, ותלמידי הישיבה יהיו המורים, היינו שימסרו סדר אחד בשבוע ללמד. דיברתי בזה כמה פעמים עם אורי, ואף שבתחילה לא נחה דעתי

397) גם הוא למד חצי יום בביה"ס וחצי יום בישיבה. אח"כ למד שנה אחת בישיבה שלנו בפטרבורג, אח"כ בא לני. וסידרתיו ללמוד בתפארת בחורים ואח"כ בישיבה באהלי תורה. אח"כ נשלח ללמוד בישיבה שפתחנו ברוסטוב.

398) בתחלת החורף באה קבוצת בנות מסמינר בכפר חב"ד, ללמד בבית הספר ובמכון חי' מושקא במוסקבה, אמנם בינתיים (מאמצע אלול עד אמצע מ"ח) לא הי' מי שילמד לימודי קודש בבית הספר. אשתי לימדה כמה כתות, ובני עזרו קצת לקבוצות וליחידים, ואני הייתי בא בבוקר לתת שיעור כללי לילדים ותפלה, כפי שיסופר להלן.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שעה

מזה נראה שמסכים.

שבת מוצלחת בביהכנ"ס אגו"ח

בערב לקחנו מהמחסן במארינא רושצא לבית הכנסת של אגו"ח, הרבה כלים, צלחות וכוסות חדשים. טבלנו אותם והבאנו אותם באוטובוס לביהכנ"ס שלנו.

בדרך ירדתי והלכתי למלון אינטוריסט לפגישה עם מר שלמה בקיש, מנכ"ל משרד הדתות. שוחחנו, אתו ועם אשתו, על פעילות חב"ד ברוסיה. הוא היה אמור לנסוע ממוסקבה ללנינגרד ביום א' בבוקר, אמנם החלטנו שיאחר את הנסיעה לערב, וביום א' בבוקר נבקר בביהכנ"ס במארינא רושצא, כדלקמן.

ביום שישי בערב נסעתי אליו שוב, ולקחתי אותם³⁹⁹ לביהכנ"ס שלנו לתפלה ולסעודה.

ביום ו' בבוקר חזרו כ-50 מדריכים לנ"י. ליוויתי אותם בצאתם ממלון מולודוז'ניא. אח"כ נסעתי (עם האשה וילדים) לביהכנ"ס לתפלה ולשיחות הנ"ל עם קורבסקי ועוד.

גם שוחחתי עם מיכאל [לעווידנסקי] ועם שלמה [וואראוויטש] שנביא כמה ילדים מהקייטנה לביהכנ"ס שלנו ונתוועד אתם במשך השבת.

אשתי אפתה ובישלה במשך כל היום לשבת. הר"י [קוגן] הביא עוד כמה מטות ממארינא רושצא. גם אני והמשפחה ישנו בחדרים שבביהכנ"ס שלנו. השבת היתה מאד יפה והיה לנו הרבה סיפוק.

*

ביום ו' אחרי הצהריים הלכתי למשרד שלנו הישן לקחת משם כמה ספרים; אמנם כשהגעתי לשם ראיתי שהמנעול שונה וחפצינו הוכנסו לתיבות, כלומר שהם לקחו את החדר לעצמם. לקחתי את הנהג לאניע, וביחד החזרנו את חפצינו⁴⁰⁰ לביהכנ"ס שלנו.

*

זה שני שבועות שהר"י רויטמן מתעסק בסידור החותמת הרשמית של אגו"ח ופתיחת חשבון בנק [זאת היתה הוראת הרבי מיד בבואינו לפני 9 חודשים, אך אז לא הצליחו לעשות חותמת, וגם כשעשו אח"כ חותמת לא הצליחו לעשותה רשמית. בשבועות האחרונים שוחחתי בזה עם יצחק רויטמן ועם קורבסקי והתחילו להתעסק בזה].

ביום ששי אחה"צ הביא את החותמות המאושרים הרשמיים, וכעת הם מתעסקים בסידור חשבון הבנק [כזכור התעסק בזה הר"י קוגן ביום שישי הראשון לבואינו כאן, ואמרו לו שאי אפשר. נראה מה יהיה כעת].

*

(399) מהלך 20 דקות לערך.

(400) מלבד מכונת הוידאו, שהם לקחו לעצמם ולא החזירו לנו.

בין מנחה למעריב נאמו מר שלמה בקיש, הר"י [קוגן] ואני. אחרי התפלה היתה סעודה לקהל. באו גם (מלבד הילדים - כנ"ל) 200- אורחים, והיה מאד נחמד. גם ר' זלמן סטמבלר היה אז במוסקבה והוא בא יחד עם אהרונוב והשתתפו.

בשבת התפללתי לפני העמוד וקראתי בתורה. אחרי התפלה אורגנה סעודה לכולם. אח"כ נתתי שיעור לילדים בפרשת השבוע. אחרי תפלת מנחה לקחתי את הילדים לטיול אצל הברכה הגדולה⁴⁰¹, ושם סיפרתי להם על שליחות (שמתחילים לאמר במוצש"ק) ועל תשליך (שנאמר בר"ה אצל הברכה).

אחרי מעריב והבדלה חזרנו למלון. אמנם הדרך היתה מסובכת:

ברחוב גורקי חגגו והרחוב היה סגור. הלכנו עם החבילות עד רחוב צ'עחובה, שם לקחנו אוטובוס, עד שהגענו למלון. אמנם במלון, ובכל הרחוב, לא היה חשמל, גם לא מנורות חירות (עמערדזשנסי לייטס). אשתי נשארה במלון עם פנס, ואני עם הילדים נסענו לביהכנ"ס במארינא רושצא לאמירת סליחות.

*

ביום ראשון בבוקר [כב אלול] נסעתי לביהכנ"ס במארינא רושצא, לתפלה ולפגישה עם מר שלמה בקיש, שבא עם אשתו, עם אחד בשם גדליה ועם ר' זלמן סטמבלר ועוד.

על רקע ביהכנ"ס במרינא רושצא

מימין לשמאל: קוראבסקי, אני, סטמבלר, לאזאר, בקיש ואשתו, גדליה, הילד ליובא סלוצקי

עריכת הברית. מימין לשמאל: המוהל, בנימין פיליצ'קין, אני, גדליה, גענין, בקיש

לקחתי אותו להראות עריכת ברית מילה.

הפגשתי אותו עם כמה תלמידים בישיבה לשיחת הכירות, הראיתו לו את המקוה, את חנות הספרים ואת מחסן האוכל. הוא ואשתו היו מלאי השתאות והתפעלות.

במשך כל היום הייתי טרוד בשיחות עם לאזאר, קורבסקי, קמישוב, נודלמן והתלמידים. גם נתתי שיעור לכתה הגבוהה - הקדמה כללית ללימוד יו"ד, ועם הכתה השניה - אודות התרת נדרים בערב ר"ה.

משם נסעתי בערב לדירה, לשיחות עם אהרונוב, ומשם חזרתי למלון.

התחלת הלימודים בבית הספר

יום ד', כה אלול בוקר, מולודז'ניא

במשך היוםיים האחרונים עזרתי באירגון הסדר בישיבה ובבית הספר בתחלת שנת הלימודים.

הישיבה התחילה את לימודיה ביום שני בבוקר בביהכנ"ס אגו"ח. הם היו שם לסליחות חסידות ושחרית. אמנם אירעה תקלה והאוטובוס לא הגיע, וחזרו ללמוד בינתיים במארינא רושצא.

אני ובנייתי נסענו בבוקר לסליחות, ומשם לטכס התחלת הלימודים בבית הספר שבבית הכנסת הגדול בארכיפוב. נאמו קורבסקי, אני, קוגן, לאזאר, טשערבינסקי וואראוויטש.

נואם בטקס התחלת הלימודים בבית הספר. לידי הר"ז קורבסקי - מתרגם

חזרנו לביהכנ"ס אגו"ח. הר"י [קוגן] הביא עופות ששחט בלינגרד, אשתו הכשירה אותם, ואני נסעתי לישיבה, שם נתתי כרגיל שיעור בהלכות החג. משם נסעתי לדירה לשיחה עם הר"י [אהרונוב] בכמה נושאים ולסעודת ערב, ומשם חזרה למלון.

*

אתמול ביום השלישי היה היום הראשון ללימודים בבית הספר. נסענו כולנו לשם. אשתי לימדה שתי כיתות לימודי קודש. בני לימדו שלשתם, כתיב או ילד יחיד, בשעה וחצי הראשונים, ואח"כ התפללו. אני הייתי שם והשגחתי על הסדר.

את שאר שעות היום ביליתי בישיבה, שיעור בגמרא לכתה הגבוהה, שיעור בהלכה לכתה השניה, ושיעור בטעמי המקרא לשניהם יחד, וכמובן שיחות עם לאזאר, קורבסקי ועוד.

יום ד' אחרי הצהרים, ביהכנ"ס של אגו"ח

היה לי יום עמוס עבודה. בבוקר נסעתי עם בני ביתי לבית הספר. אחרי התפלה סיפרתי לילדים אודות תקיעת שופר בראש השנה, והזמנתים לבית הכנסת שלנו לראש השנה.

באמצע נכנסה טלביזה (צ'אנל 13) לצלם, וראיינו אותי אודות בית הספר. אח"כ התפללתי, ולקחתי את בני ביתי יחד עם יוחנן ומשה פסח למארינא רושצא.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שפט

כשהגעתי לשם הודיעו לי שקוראים אותי דחוף לביהכנ"ס של אגו"ח. באתי מיד. לאניע הסביר לי שמנסים להגיש את המסמכים לווערחהוונא סאוועט [מועצה העליונה] עם תלונה, מדוע לא השיבו לנו עד עתה על כל המכתבים שלנו ושל התומכים בנו.

אתמול קיבלנו ידיעות שמייג'ור ביקש אצל יעלצין בענין הספרים, וכי הניירות מוכנים ליעלצין שיחתום עליהם.

הרב"ש [קונין] חשב לבוא הנה מיד בתחלת השבוע, והוא כתב על כך לכ"ק אדמו"ר שליט"א, אמנם כ"ק אדמו"ר שליט"א השיב לו שקדימה שישאר בארה"ב להכין את הטלטון שלו שיתקיים בעש"ת.

עם תלמידי הישיבה - חורף תשנ"ב. שלט שנת היסוד - תשמ"ט. יושבים משמאל לימין:
מאיר יוסים, קאמישוב (ראש הישיבה), אני, לאזאר (הרב), גרוזמן (משפיע), ליפש (מנהל משק)

פרק שישים שבת בבנין הספריה

העברת המשפחה מהמלון לדירה

יום א' בוקר, ערב ר"ה, בדירה בטיכווינסקאיא

ביום שישי בבוקר עברנו מהמלון לדירה בטיכווינסקאיא, כי בימי החגים קשה מאד להיות במלון שהוא רחוק יותר משעה וחצי הליכה לביהכנ"ס של אגו"ח ויותר משעה הליכה מביהכנ"ס במארינא רושצא. הדירה הזאת⁴⁰² היא בין שני בתי הכנסת שלנו, כחצי שעה הליכה מביהכנ"ס אגו"ח, ששם כנראה אשה ביימי ר"ה ויוהכ"פ.

בבוקר נסעתי עם בני ביתי לבית הספר. האשה והילדים הסתדרו בנתינת שיעורים, אני סיפרתי לילדים על מנהגי ר"ה ותקעתי בפניהם שופר. רציתי לחזור מיד למלון כדי להעביר את החפצים לדירה, אך לפתע מודיעים לי שאפשר שיעוד מעט יתקבלו הספרים ושצריך להביא את תלמידי הישיבה וביה"ס ליד הספריה של לנין, לפני השעה 12 בצהרים.

נסעתי מיד, עם הנהג לאניע, למארינא רושצא, דברתי עם אורי ועם לאזאר בקשר להבאת תלמידי הישיבה לספריה. משם נסענו למלון להעביר את חפצינו לדירה, ומשם נסענו לבית הספר, לקחתי את בני ביתי ונסענו לספריה.

מקבל את תלמידי הישיבה בהגיעם לספריה. בראשם צועד ר' אברהם גענין

(402) שכורה ע"י הישיבה. בדרך כלל התאכסנו שם הבחורים שבאו לעזור בפעילות, בישיבה בקייטנות וכיו"ב. אחרי שכל הבחורים חזרו לני. לפני הימים נוראים התפתה הדירה ועברנו אליה.

באנו לשם. הר"י [אהרונב] כבר היה שם וסיפר שמשרד החוץ של הפדרציה הרוסית הכין את הניירות עבור משרד התרבות של [ברית המועצות], כדי לחתום על החזרת הספרים, והתקוה היתה שהם יחתמו מיד; אמנם הם השיבו שאינם יכולים לחתום בלי החלטת כל המועצה.

בינתיים באו לשם גם שני האוטובוסים, של ביה"ס ושל הישיבה.

וירוניקה באה ואמרה שניכנס כולנו לאולם ההמתנה, שם סיפרתי לילדים את סיפור הספרים מתחלתו, ואמרתי אתם את לדוד ה' אורי ועוד.

פגישת יאקובלב עם המשלחת ועם גורבאצ'וב

עוד דבר אחד נפל באותו בוקר: זה כמה ימים שהסופר לאניע מדניפופטרובסק משתדל להזמין לנו פגישה אצל השר יאקובלב בענין הספרים. באותו בוקר התקבלו טלפונים ממשרדו שמחפשים את קוגן לפגישה בלשכתו בשעה 12:30. נסעו אליו וירוניקה, ישראל, הר"י [אהרונב] הר"י [קוגן] ולאניע. אני נשארתי עם התלמידים בספריה, לחכות על תוצאות הפגישה.

לפתע יורד אלינו מנהל הספריה מר וואליק (כמה פעמים בקשנו להפגש עמו ולא רצה. הפעם הזאת לא הודענו לו שאנו באים), וביקש שאעלה למשרדו לשיחה. השבתי שחברי המשלחת הלכו לפגישה ולא נוח לי לעלות לבד.

כעבור שעה הם חזרו וסיפרו, שמר יאקובלב קיבל אותם מאד יפה בלשכתו שבקרמלין. הוא אמר שכל הזמן הוא דוחף לקבלת החלטה חיובית בענין הספרים ללא הועיל. הוא הזכיר גם את שישלין שעוסק בנידון הזה. כעת הוא הולך עוד מעט אל גורבאצ'וב להציע לו שיחתום מיד על החזרת הספרים, והוא אמר בבטחון, שלאור המצב החדש בממשלה בשבועות האחרונים, הוא משוכנע שגורבאצ'וב יחתום מיד.

הוא הכין מיד מכתב עבור גורבאצ'וב; יותר נכון - וירוניקה הכינה נוסח למכתב, והוא עבר על הנוסח והרבה לתקן בו ומסר אותו למזכירה שלו שתכתוב את הנוסח המתוקן במכונת כתיבה [הנוסח הכתוב עם תיקוניו בעט נשאר אצל הר"י אהרונב], ומשם הם חזרו לספריה.

מר וואליק ירד אלינו פעם נוספת והזמין אותנו. עלינו למשרדו - וירוניקה, ישראל, שלשת חברי המשלחת, לאזאר וקורבסקי.

שהינו שם כמה שעות בשיחה ובצפייה למשמע ההחלטה. היא התקשרה משם כמה פעמים למשרדו של יאקובלב ולטשערנאיוב. הם הודיעו שיאקובלב עדיין בפגישה אצל גורבאצ'וב ושנמשיך לחכות.

и Комитета СММ, государства Израиль и Еврейского Конгресса, правительства Канады - Великобритания, Кувейт, Франция, Италия и всеобщенных действий всего мира.

Нельзя же все это так уже коротко
понимание доктрины в пределах которой
каждый ^{по своим силам} решает вопросы о Нашем
Свободном, не попытки из других
догматических оттенков в то время
как мы уже снова не проникаем
мы пока еще официально обращаясь к
Раисе Максимовне, указывая и доброго
волею и активно речь в различных
клубах и снова обращаясь к Вам
с наибольшим уверением принять наше
простое в решение этого вопроса

Р. 5 ^{успешно} На первом это будет поддегнать

иском перед тем, как нам предоставить
возможность прокомментировать и поблагодарить вас
за высшее проявление справедливости.
Он имеет Лоб. Ред

קבלת שבת בספריה

השבת הלכה והתקרבה. החלטנו כולנו לקפוץ לבית להכנות שבת ולחזור. מר וואליק ירד עם וירוניקה והציעו לילדים לחזור הביתה, ורק הבחורים תלמידי הישיבה ישארו לחכות.

יחד עם מר וואליק ישב אתנו גם מר דיראגין, מנהל מחלקת כתבי-היד. הוא ביקש לראות את הקטלוג שיש לנו⁴⁰³. הבאתי אותו מדירתנו.

כחצי שעה אחרי חזרתינו נכנסה השבת. אנחנו למעלה בלשכת המנהל,

(403) אשר במשך הקיץ לא רצו לבקשו מאתנו, כמסופר לעיל ביומן כו ניסן.

למעשה, גם אז הם לא קיבלוהו מאתי, רק כעבור חודשיים, כמסופר להלן ביומו כ' מ"ח.

והבחורים למטה באולם ההמתנה, והמענה הסופי עדיין מתעכב. המנהל הציע שהוא יתן לנו את חדר הישיבות הסמוך לחדרו, שהבחורים יוכלו לעלות אליו, ולא יצטרכו לחכות למטה בחדר ההמתנה.

המנהל ירד לשוטרים - שומרי הפתחים בספריה, והסביר להם את הדבר. השומרים העלו את הבחורים שלמעלה מגיל 18, ואילו הקטנים יותר הלכו משם ברגל לביהכ"ס אג"ח (כ-10 דקות הליכה).

התפללנו קבלת שבת, סעדנו סעודת שבת בצוותא, ובינתיים התקבלו הידיעות הראשונות, כי גורבאצ'וב העביר את המכתב עם הוראות לגובינקו [נראה שבחנם האמנו לידיעות בשבועות האחרונים, כי הוא התפטר וכי משרד התרבות התבטל וכי"ב].

גובינקו עמד בקשר טלפוני כמה פעמים עם מנהל הספריה מר וואליק - עד אחרי חצות הלילה, ולא נראתה א"כ שום תזוזה ממשית. השעה היתה כבר מאוחרת, והתלמידים נשכבו ללון על הכסאות ועל השטיח שבאולם הישיבות.

באמצע הלילה דיבר המנהל בטלפון עם סוכנות הידיעות טאס, וסיפר להם על האורחים. הם הודיעו על כך מיד בטלביזיה, וזה הביא במשך יום השבת המון כתבים וצלמים מהעתונות ומהטלביזיה.

מובן שלאחרונים לא השבנו ולא התייחסנו, כי לא יכלנו לדבר במכשיר ההסרטה שבידם. כמה מהם חזרו מיד בצאת השבת, והשבנו על שאלותיהם בפרטיות. המדובר הוא לא רק בטלביזיה ועיתונות המקומית, כי אם גם בבין לאומית, ובעיקר האמריקאית.

תמונה שנתן לנו אחד מהצלמים הנכרים - לימוד עם התלמידים בשבת בצהריים אחרי התפלה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שפה

במשך היום נהגנו בסדר שבת להפליא. תפלה וסעודה בצבור לימוד (כמובן למדתי לפני התלמידים רק בעל פה, קצת ממאמרי חסידות וקצת מהלכות ראש השנה ועש"ת. אמנם היו לנו כמה סידורים לתפלה).

כך נמשך עד צאת השבת, שאז ראינו שאין טעם לחכות יותר להחלטה מיידית, והחלטנו לפנות את בנין הספריה.

הבדלה בספריה. משמאל לימין: הר"י קוגן, אפרים, גורין, קוגן, אני (מבדיל), ? , לעבינסקי, ?

קבוצה קטנה של בחורים נשארה לחכות בחצר הספריה, וחושבים אולי לעשות משמרות.

*

בני ביתי נשארו לבדם בדירה. הם אפילו לא הספיקו ללמוד את הדרך משם לשני בתי הכנסת - עד אשר הגיע הרד"ב לאזאר לחצר הספריה. הוא בא לשמוע מהנעשה, ומהחלון בקשתיו שיעבור ליד הדירה לקחת את בני ביתי לבית הכנסת. כך עשה, ובשעות האחרונות של השבת בילו בני ביתי בדירתו.

במוצאי ש"ק עברתי שם עם מונית ולקחתי אותם משם לדירתנו.

הוראה ועידוד מהרבי

צום גדליה [תשנ"ב] צהרים, ביהכנ"ס אגו"ח

הר"י [קוגן] ווירוניקה וזאב [קורבסקי] נמצאים כעת במוס-סאוויט, שם נפגשים עם לושקוב, כי יעלצין אמר לו שידבר עם גובינקו אודות החזרת הספרים לביהכנ"ס שלנו. הם יצאו לפגישה בשעה 9 בבוקר ועדיין לא חזרו.

בינתיים משתדל הר"י [אהרונוב] לתפוס בטלפון את מר קפלמן, נציג ארה"ב לשיחות השלום עם ברית המועצות. הוא הבטיח בארה"ב להפגש אתנו

יומן השליחות המיוחדת

שפו

כשיבקר כאן וישתדל לעזור בענין הספרים. הוא עדיין לא איתר אותו.
הם ביקשו ממני שאחכה כאן לחדשות מהם וממנו.
ביתניים ממשיכה ליד הספריה המשמרת, שהתחילה במוצאי ש"ק כשיצאנו
ממשרד המנהל. גם בר"ה בעת התפלות ובלילה היו שם. ביום השני של ר"ה
אחרי הצהרים באו לשם גם תלמידי הישיבה.
כשהודיע הר"ל גרונר לכ"ק אדמו"ר שליט"א אודות נוכחותינו במשרד המנהל
בספריה, השיב הרבי: **א גלייכע זאך**.
והוסיף: **סוכ"ס הרי צריך לכבוש את העולם וגם את המקום הזה**.
גם כשסיפר לו אודות המשמרת ליד הספריה עודד את הדבר, ואמר בקשר
אלינו: **מסתמא מבינים הם שעליהם להשאר שם עד אשר יוחזרו הספרים**.

התוועדות עם תלמידי הישיבה. בראש השלחן יושבים מימין לשמאל:
אהרונב, לאזאר, קונין ואני

פרק שישים ואחד

תעמולת הספרים אחרי המהפכה

חידוש התעמולה בתקשורת

נראה שהמשמרת תומשך לפחות עד ליום ב' הבע"ל, ח' תשרי, כי לאותו יום נקבעה פגישה ודיון בנושא הספרים בגוס-סאוויפט.

גוס-סאוויפט זוהי ועדת-על, שכוללת את גורבאצ'וב את יעלצין ואת ראשי הפדרציות. ביום ראשון של ר"ה קרא גורבאצ'וב את גובינקו לדון בענין הספרים, וגובינקו הציע להעביר את הדיון בענין הספרים לגוס-סאוויפט, וגורבאצ'וב הסכים לזה. דומני שגם יעלצין השתתף באותה ישיבה. הם הודיעו על כך מיד לוירוניקה, והיא באה לספר לנו על כך.

גם בעתונות הודיעו על ההחלטה הזאת, אמנם אח"כ היה לגובינקו ראיון ברדיו והכריז, שלא יסכים להחזיר אף ספר מהאוסף, כל עוד נמצא יהודי אחד ברוסיה, כי האוסף נחוץ ליהודים כאן. הוא גם האשים אתנו בהפחדות וכו'.

לקראת ההודעה התקשרו בראיון חי מ"קול ישראל" להר"י [אהרונוב], והסביר כי רק גובינקו מתנגד להחזרת הספרים, והוא יחיד בממשלה.

גם בעתונות המקומית היה אודות הספרים בימי ר"ה, בפראודא היה כתוב נגדינו ובניעזאויסמאיא היה כתוב בעד. כבר נכתב שם פעם אחת אודותינו בצורה מאד חיובית. גם בטלביזיה היה כמה פעמים באופן חיובי.

הפעילות עם הילדים בראש השנה

בר"ה הייתי בביהכנ"ס שלנו, שם ניהלתי את התפלות קרה"ת וכו'. הר"י [אהרונוב] תקע בשופר. ר' מאטל שוחט התפלל ערבית ושחרית, והשאר אני.

אמנם עיקר התעסוקה היתה עם הילדים שבאו מבית הספר שלנו לשהות אתנו בר"ה. באו 20- ילדים. התעסק אתם בעיקר יצחק רויטמן, ואני שוחחתי אתם והסברתי וכו'. אשתי הכינה להם את האוכל.

הלכתי אתם לתשליך, לספריה, והם היו מאד מאד מרוצים.

בלילה הלכנו לישון בדירתנו בטיכווינסקאיה, 40- דקות הליכה כל דרך, והילדים ישנו על מזרונים בחדרים שבבית הכנסת.

סיכום מצב נושא הספרים

עוד שכחתי לכתוב בענין הספרים, שהר"י [קוגן] הזמין והביאו לביהכנ"ס, 35 ארגזים גדולים, כדי לארוז בהם את הספרים כשיוחזרו לנו. 35 הוא מספר הארגזים שבהם ארזו את הספרים בתחילה [בשנת תרע"ו].

שוב חזרו. הם נפגשו (לא עם לושקוב, כי אם) עם [נתליה] נאוויצקי.

שוחחתי עם וירוניקה, ומתוכן דבריה נראה המצב לערך כך (בדיוק גם היא לא יודעת מה לאמר):

על הדיון בדבר הספרים בגוס-סאוויפט לא מדובר עתה. היא דיברה עם סבאסטיאנוב, שאמר שידבר בזה עם יעלצין, אך עדיין לא שמעה אם הוא כבר

דיבר.

אתמול הודיעו ברדיו שיעלצין אמר שלא יחזירו את הספרים, אך היא משערת שהוא לא אמר זאת.

[נתליה] נאוויצקי מכינה עתה נאום שיאמר היום בשעה 9 בערב מר מוזיקאנסקי, שנתמנה עתה לראש הק.ג.ב. של מוסקבה. הוא עומד להכריז היום בטלביזיה שהוחלט ע"י הפדרציה וע"י העירייה כי מחזירים את הספרים לאגו"ח בביהכנ"ס שלהם, והם (החסידיים) יחליטו בעצמם אם הם רוצים שישארו הספרים כאן או שיוחזרו לרבי.

זהו מה שסיפרה, וכעת מחכה כאן לשמוע יותר פרטים בטלפון מ[נתליה] נאוויצקי, בשעה 2:15.

פגישות וגישושים בכנס זכויות האדם

יום ה', ד תשרי [תשנ"ב] בוקר, ביהכנ"ס אגו"ח

בעוד קרוב לשעה יש לנו פגישה עם פטרובסקי, סגן שר החוץ. נפגשנו אתו לפני יותר מתשע חדשים, בכ' כסלו. הוא אמר אז: "מדוע הלכתם לגובינקו, אילו הייתם באים מיד אלינו היינו מסדרים מיד".

אתמול אחרי הצהרים הוא הודיע ע"י איוואנוב לוירוניקה, כי הוא רוצה לדבר אתנו, ונסענו אליו מיד - לאולם הישיבות של כנס הועדה למען זכויות האדם. היינו בגלריה וראינו את פטרובסקי יושב בשלחן ה'ר, אך לא יכלנו לגשת אליו. דברנו רק עם אחד מסגניו.

אח"כ עלה השר בייקער לנאום. כשיצא מהאולם נפנפנו לו לשלום ואף הוא השיב בנפנוף ידים. הוא הביט בנו, ונדמה שאף אמר כמה מילים אודותינו לאשתו. לפחות הוא נזכר על נושא הספרים שאנו עסוקים בו.

בלילה דיברה וירוניקה עם משרד החוץ, והשיבו לה שנקבעה פגישה בינינו ובין פטרובסקי להיום בבוקר בשעה 9:30 באותו בוקר.

מסרים סותרים מהחלונות הגבוהים

קעת בקשר להכרזת מוזיקאנסקי בטלביזיה. סוחאנוב ונאוויצקי סיפרו לוירוניקה: יעלצין ביטל את ההכרזה, כי לדעתו צריך להחזיר את הספרים לא לקהלה כי אם לרבי, ודווקא אחרי שיוכנו הניירות אזי יוכרז על כך. לדעתו אין זה שייך לגוס-סאוויטט כי אם הוא וגורבאצ'וב צריכים לחתום על כך. מוזיקאנסקי היה סבור שאעפ"כ כדאי להכריז על כך מיד אתמול, אך בסוף שוכנע, שכדאי לחכות ולא להכריז⁴⁰⁴.

מאקסוול מאד מיווד עם יאקובלב, ואחרי הפגישה אתו סיפרו למאקסוול. מאקסוול התקשר אליו ואח"כ אמר בשמו, שלפועל גורבאצ'וב נתן הוראה לגובינקו להחזיר את הספרים, אך גובינקו בא מיד בטענות, שלפי החוק החדש

404) למעשה כתב מכתב מיוחד בנושא הזה ב-44 באוקטובר (כו תשרי תשנ"ב), ותוכנו - סקירה על חסידות חב"ד, והמלצת עיריית מוסקבה אל הממשלה, לתמוך בדרישת חב"ד להחזיר את הספרים הדתית שלהם, ולהניחה בביהכנ"ס שהוחזר להם ע"י עיריית מוסקבה, רח' באלשאיא בראנאיא 6.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. שפט

אין לו הזכות לתת הוראה כזאת, וחייבים להחליט על כך בגוס-סאוויט.
גורבאצ'וב נכנע.

כעת משתדל יעלצין לבטל את תוכנית הדיון בנושא ע"י הגוס-סאוויט ורוצה להחליט על כך לבדו - יחד עם גורבאצ'וב. אולם הוסיף סוחאנוב ואמר, שאם יוחלט שמוכרח להיות דיון על כך בגוס-סאוויט, אזי רוצה יעלצין להציע לפנייהם את הנושא ולהמליץ על החזרת האוסף.

ועש"ק [שבת תשובה] צהרים, ביהכנ"ס אגו"ח

אין אומר ואין דברים. קיווינו לשמוע אתמול מהצעד הבא של יעלצין ולא שמענו. היא לא הצליחה ליצור קשר. יצרה קשר עם מוזקאנסקי ואמר שהוא לא יכול לעשות כלום עד שיעלצין יצלצל לו.

היא היתה בביהכנ"ס עד מאוחר בלילה ומאד לא היתה רגועה מהשקט הזה. אני ואהרונב נשארנו כאן עד שעה 11 בערב וחזרנו לדירה.

בבוקר נסענו לפגישה עם פטרובסקי באולם שבו התקיים הכנס לזכויות האדם. הוא לא קיבל אותנו, אלא אחד מסגניו שהפגישנו עם אחד בשם וולאדימיר באבילקוב.

הוא ממונה על סדר הכנס, ואמר לנו, שאין אנו יכולים להעלות את נושא הספרים בכנס בלי הסכמת נציגי 35 המדינות המשתתפות. לכל היותר יכולים אנו לארגן מסיבת עיתונאים בנושא. ובקשר לפטרובסקי השיב, שכעת הוא במשרה בין לאומית - יו"ר הכנס, ואינו יכול לקבלנו עד אשר יחזור למשרתו במשרד החוץ - סגן שר החוץ.

פעילות שבת תשובה בביהכנ"ס אגו"ח

יום א', ז' תשרי בוקר, בדירה בטיכווינסקי

במשך היוםיים האחרונים הייתי טרוד בעיקר עם קבוצת 10 הילדים מביה"ס שבאו לשבות אתנו בביהכנ"ס שלנו. למדתי אתם ושוחחתי אתם במשך השבת.

אשתי והילדים נשאו בדירה, רק אני ובני מנדי היינו בביהכנ"ס. בליל שבת באו אתי גם שאר הילדים.

הר"י [אהרונב] בא לביהכנ"ס, וביחד ישבנו שלשתינו כמה שעות בשיחות על מצב שליחותינו, הספרים וביהכנ"ס. אמנם משהו ממשי בענין הספרים אין עדיין.

נסיון הבנת המצב לאשורו

בענין הגוס-סאוויט לא ברור עדיין אם הם ידונו בנושא. במשך כמה ימים לא שמענו דבר ברור, וכעת מספרת וירוניקה שנפגשה עם המזכיר ורוצה להפגש עם הנשיאים.

עיקר התעסוקה כעת היא במשרדו של יעלצין, והיינו שסגנו סטאנקעוויטש מכין את הניירות שיעלצין יחתום על העברת הספרים לחב"ד. הקשר למשרדו של יעלצין הוא בעיקר על ידי נתליה נאוויצקי, שהשיגה לנו אז את המשרד,

אח"כ את ביהכנ"ס וכעת עוסקת בענין הספרים.

דבר ברור איני יודע, כי כל הידיעות הם ע"י כלי שני⁴⁰⁵, אך נראה שעיקר הדיון הוא באיזה אופן להכין את הניירות להעברה, אם יהיה על שם קהלת ליובאוויטש במוסקבה או על שם הרבי שהוא עדיין אזרח רוסי, שהוכרח לעזוב את המדינה לפני 64 שנים מחמת הגזירות והמאסרים.

ובאמת שני הדרכים אינם רצויים לכאורה, כי הכי טוב שיוחזר לתנועת חב"ד, אגודת חב"ד, בספריה המרכזית שלה בני.י. אמנם בזה מפחדים הם מתקדים, וה' יודע איך יגמר לטובה.

גם לא ברור אם החתימה של יעלצין תספיק או שיזדקק עדיין לחתימה של גורבאצ'וב, ואם יזדקק להסכמת הגוס-סאוויט, שאז יוכל גובינקו להפריע.

בכל אופן המצב אינו ברור כלל אצל העוסקים בדבר, שהם וירוניקה, הר"י [קוגן] ועוד שתי עיתונאיות שעוזרות לו, שהן תניא [פירצובה] (שכתבה על הנושא בסטאליצי) וריטא (שכתבה על הנושא בניעזאוויסמאיא). ומכ"ש שאצלי, שאני שומע הפרטים מכלי שני, לא ברור לי המצב לאשורו.

הר"י [אהרונוב] מדווח על ידי הר"ל גרונר, וגם אצלם המצב לא ברור. אולי במשך היום יתברר קצת.

מה שברור הוא, שבינתיים קיבלו העתק ממסיבת העתונאים שערך גובינקו בנושא במשרד הדתות. העתונאיות הנזכרות מכינות מענה חזק לדבריו. גם היה בעתונות ראיון עם ליחאצ'וב, שדיבר טוב מאד בענין החזרת הספרים. זה היה בעתון איזוועסטיא.

סדר הלימודים בישיבה

אתמול בבוקר עברה הישיבה ללמוד בביהכנ"ס אגו"ח. הם למדו שם משעה אחד עשרה (אחרי ארוחת בוקר) עד שבע בערב (כשחזרו למארינא רושצא לארוחת ערב). וכך יהי' א"ה הסדר בכל יום.

הר"א קאמישוב נוסע א"ה היום לארה"ק לחגים. אני התחלתי לאמר השיעורים בגפ"ת גם לכתה ג'.

כבר בתחלת שנת הלימודים היה דיון אם ילמדו התלמידים של כתה ג' פרק השותפין - שאותו לומדים כעת בכל ישיבות חב"ד, או פרק המפקיד. הוחלט שקאמישוב יתן שיעורים בהמפקיד, ואחרי נסיעתו יתחילו ללמוד השותפין, ואני אתן להם שיעורים.

אתמול לפני הצהרים הוא נתן השיעור האחרון בהמפקיד, ואחרי הצהרים נתתי להם שיעור בתחלת השותפין. אח"כ נתתי להם עוד שיעור בהלכות ומנהגי ערב יוהכ"פ. בשניהם חושב אני להמשיך היום בעזה"ת.

---

405) לפעמים היה נראה לנו שכל הסיפורים שמספרים לנו אין להם כל קשר למציאות; אמנם לא היתה לנו ברירה, והוכרחנו להמשיך לעסוק לפי המסרים שמשדרים לנו.

התקשורת נרתמת לנושא החזרת הספרים

אתמול ביום ראשון כל המשרדים סגורים, ומטבע הדברים לא היו חדשות. היום כנראה צריך להיות דיון בנושא הספרים בגוס-סאווייט, אך לא ידועים לנו עדיין שום פרטים.

מה שכן היה אתמול הוא כיסוי בטלביזיה המקומית:

בתחילה באו לשיבה והסריטו את התלמידים בתפלת המנחה (גם אני והילדים שלי היינו שם). אח"כ נסעו עם הר"י [קוגן] לבית וירוניקה לראיין אותה ואת המדען איוואנוב. איוואנוב הוא אחד מאלו שגובינקו הסתמך עליו בראיין שלו, שלדעתו לא צריך להחזיר את הספרים, ובראיון אתמול אמר שגובינקו רימה אותו ולא הציג נכון את השאלה, ולדעתו בלי כל ספק צריך להחזיר את הספרים, וגובינקו בהנהגתו אינו ראוי כלל להיות שר התרבות. גם דברי הפרשנות של הכתבים היו מאד חיוביים בטלביזיה. את התוכנית הראו אתמול בלילה.

הדיון בגוס-סאווייט נדחה

ערב יוה"כ פ' בוקר, ביהכ"ס אג"ח

עתה מחכים לשמוע את החלטת הגוס-סאווייט בשעה 10:30, אם מקבלים את בקשתנו להעביר את הדיון בנושא לשיפוט הפדרציה הרוסית, היינו ליעלצין. לדבריה ביקשו אתמול יעלצין וסגנו סטאנקוויטש במכתב מיוחד אל הגוס-סאווייט שיעבירו את הנושא אליהם לשיפוט.

אתמול בבוקר כתב הר"י [קוגן] מכתב בשמינו, בבקשה שהגוס-סאווייט יחליט לחיוב בנושא החזרת הספרים. אמנם הצורה בה העמידו את השאלה לא עשתה רושם טוב על וירוניקה, וכתבה את זה במכתב מיוחד. הם השיבו לה שא"כ לא ידונו בזה. אח"כ כתבה עוד מכתב בו מבקשת שיעבירו את הנושא לפדרציה הרוסית, וע"ז מחכים למענה.

בשעה שהם השיבו מהגוס-סאווייט שידונו בזה, אמרו שתהיה החלטה עד שעה 5 בערב. מיד באו לכאן וירוניקה ואהרונוב ואמרו שגם הבחורים יהיו מוכנים אם נצטרך לנסוע לקרמלין להביע הזדהות לפני הגוס-סאווייט. טנק המבצעים חיכה כאן כל היום, שיוכל לקחת אותנו לשם. אך כאמור לעיל נדחה הדיון, והבחורים חזרו בערב עם הטנק למארינא רושצא.

במשך היום למדו כאן. נתתי להם שיעור בגמ' פ"ק דב"ב, ובהלכות יוה"כ פ' ועיוה"כ פ'. גם באו 4 ילדים מביה"ס ולמדתי אתם. בכל השיעורים ישבו גם הילדים שלי והקשיבו.

הכנת הכפרות של בני: שניאור זלמן, מאיר ומנחם מענדל

גם בבוקר הייתי בביה"ס, ודיברתי לפני הילדים אודות יוה"כ"פ, ומשם נסעתי עם הילדים שלי לביהכנ"ס אג"ח.

זה עתה קיימנו מצוות כפרות ואנחנו נלך לחיים טובים ארוכים ולשלום. הר"י [קוגן] שחט ואנחנו קיימנו מצוות כיסוי הדם בעפר.

המצב הפוליטי במדינה מתחלף כל שעה

יום ה', בשם השם, בוקר, סיכווינסקאיא

אתמול בלילה היתה לשלשתינו אספה, שבה דיווח הר"י [אהרונוב] על הדיווח ששמע מוירוניקה, שכל שעה מתחלף כאן המצב הפוליטי:

ראש ממשלת הפדרציה הרוסית, מר סילאיוב, נהיה כעין ראש ממשלה זמני לברית המועצות.

ראש העירייה מר פאפוב כתב מכתב ליעלצין שיחזירו את הספרים.

יעלצין עומד לחתום על זה היום ולמסור את ההוראה לסילאיוב, שהוא יודע היטב מנושא הספרים.

בינתיים דנים אודות מעורבותו של גורבאצ'וב במהפיכה, ומי יודע אם לא יתפוצץ משהו היום.

מה שיהיה עם גורבאצ'וב איני יודע, אך בודאי נכתבנו ונחתמנו אתמול לשנה טובה ומתוקה, מתחיל מהחזרת הספרים בהקדם.

שגיאה! אין אפשרות להסגן את תוכן מסמך. בתבנית שצוינה.

איומי מנהל מחלקת כתבי-היד

בינתיים נדפס אתמול בעתונות, כי דיראגין, מנהל מחלקת כתבי-היד בספריה, איים שישרוף את עצמו עם כתבי-היד אם יחליטו להחזירם לחב"ד. זה היה בערב יוה"כ"פ אחרי הצהרים. באה משטרה לספריה, אך ההמשך לא ידוע לנו.

כיסוי נרחב בתקשורת

בערב יוה"כ"פ התקבל גם העתון ניעזאוויסמאייא, שבו עמוד שלם עם כתבות ומאמרים בענין הספרים, שהכינה תניא פירצובה בעזרת ריטה ועוד. היו עוד מאמרים וידיעות חיוביות בעתונות.

*

במשך יוה"כ"פ היינו כולנו בביהכ"ס ושם ישנו בלילה. התפללתי לפני העמוד מוסף מנחה ונעילה וקרה"ת, וזה היה קשה, אך ר' מאטל שוחט הסכים רק לכל נדרי ערבית ושחרית. אך סוף טוב הכל טוב, שבדאי נחתמנו לשנה טובה ומתוקה.

יום ו' עש"ק האזינו בוקר, ביהכנ"ס אגו"ח

אתמול היו כאן שתי חברות טלביזיה גדולות מברית המועצות. הם הקליטו אותנו מסבירים את עמדתינו בענין הספרים. כשעתיים הייתי טרוד אתם.

בשאר שעות היום נתתי שיעורים לישיבה בפ"ק דב"ב ובהלכות סוכה וד' מינים.

בערב נסעתי עם הר"י [אהרונוב] לפגישה עם מר קמפלמן ועם ג'רי שוסטאק, בלאבי של המלון פענטא, ששם הם מתאכסנים.

הם כבר קיבלו דיווח כללי מהנעשה בענין הספרים ע"י הר"א שמטוב, והתעניינו בזה כאן אצל אנשי הממשל שנפגשו אתם בימים האחרונים. קמפלמן סיפר (כבר שמענו זה קודם ע"י הרב"ש [קונין]) שהשר בייקער ביקש מאת יעלצין שיעסוק בזה.

הם שמעו מאתנו פרטים על ההתפתחות וקבלו מאתנו סדרת המסמכים שלנו. הבטיחו שיעוררו על הנושא בפגישות שיהיו להם עם אנשי הממשל כאן בימים הקרובים. שניהם נמצאים כאן בכנס למען זכויות האדם, כחלק מהמשלחת האמריקאית. מר קמפלמן הוא ראש המשלחת.

משפחתי חוזרת לני.

בעש"ק הגיע הרב"ש [קונין] והגיע לביהכנ"ס לפני השבת.

בעש"ק שלחתי מכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א:

במשך שלושת החדשים האחרונים היו אתי כאן במוסקבה זוגתי מרת מיכליא בת לאה תחי' ושלושת ילדי שניאור זלמן, מאיר ומנחם מענדל שיחיו, בהתאם לעצת וברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

במשך שני חדשי הקייטנה ניהלה זוגתי את כשרות המטבח במחנה

שגיאה! אין אפשרות לראות את התמונה שצוינה.

הילדים וילדי הסתגלו יפה למחנה ועזרו בלימוד לשאר הילדים.
בימי השבוע הייתי בעיר לעסוק בענין הספרים ולשבתות הייתי בא למחנה, נואם לומד ומתוועד עם הילדים, וב"ה ראיתי תוצאות טובות.
בחודש האחרון (אמצע אלול עד אמצע תשרי) גרנו במוסקבה, מלבד העסק בענין הספרים נתתי בקביעות שיעורים בישיבה, בגפ"ת והלכה. גם ילדי למדו בישיבה. זוגתי היתה מורה ללימודי קודש בביה"ס שלנו.
הוצאות הנסיעה והדירה ניתנו לנו ע"י "עזרת אחים" - המנהל את המוסדות הנ"ל.

בני ביתי ש' מתכוננים לחזור לנ"י. ביום א' דחומ"ס⁴⁰⁶. מבקשים אנו ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א לנסיעה טובה, ואשר בהקדם יחזרו הספרים אתנו לבית חיינו.

דברי הרבי לפני נסיעת הרב"ש

ערב חה"ס אחרי הצהרים, טיכוינסקאיא
הרב"ש [קונין] סיפר שכאשר נסע לכאן עמד ליד כ"ק אדמו"ר שליט"א כשנסע לאוהל. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר:

לכתחילה אריבער.

הרב"ש [קונין] ביקש ברכה שיחזרו לחגים עם הספרים, וע"ז השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

וואס דארף מען דאס מגביל זיין אין פרטים, זיי האבן זיך דאך אליין אנגעשלאגן [מדוע צריך להגביל זאת בפרטים, הרי הם הציעו את עצמם].

*

וירוניקה סיפרה היום שסילאיוב סיפר לה שדיבר עם גובינקו ואמר לו, שהוא מעביר את נושא הספרים לוועדה ממלכתית, ושהוא דיבר עם כולם וכולם סבורים שצריך להחזירם, והוא מוכרח לשמוע בקולם כל עוד הוא שר התרבות.

אתמול בלילה הראו בטלביזיה את הראיון עם הר"י [קוגן], כאשר אני ואהרונוב עומדים לידו.

בתחילה הראו את דבריהם של וואליק ודיראגין, שאיים כי הוא הולך לשרוף את עצמו עם הספרים אם יחליטו להחזירם. אומרים שהר"י [קוגן] השיב מאד טוב.

---

(406) כדי שיוכלו הבנים להמשיך לימודיהם בישיבה, וזוגתי תוכל להמשיך עבודתה בגן, בזמן התחלת הלימודים אחרי חג הסוכות.

שגיא! אין צפון! הסינג איתו ממסר בתבנית שצוינה.

הימים הראשונים של החג

מפני קדושת החג

א' דחומה"ס צהרים, טיכווינסקי

לבדי יושב אני כעת בדירה, זוגתי והילדים שיחיו נסעו היום בוקר בשעטומר"צ חזרה לבית בני.

נסעתי אתם לשדה התעופה. חזרתי. הלכתי לביהכנ"ס לברכת לולב לתפלה ולסעודה, וכעת חזרתי לדירה לסדר את חפצי, להעבירם לדירתנו ביאבלוצ'קובה. היום בלילה באה זוגתו של הר"י [קוגן] תי' ויגורו בעזה"ת בדירה זו בטיכווינסקאיא.

במשך ימי החג שהינו בדירה הזאת, שהיא סמוכה לביהכנ"ס במארינא רושצא. שם התפללנו וסעדנו בסוכה אשר בחצר ביהכנ"ס. התפללתי חלק מהתפלות לפני העמוד ואף נאמתי כמה פעמים לפני הקהל.

גם היה כאן ר' דוד פישמן מייור"א, שבא לתת כאן קורסים בהיסטוריה היהודית באוניברסיטה. שוחחנו בכמה נושאים בביבליוגרפיה ותולדות חב"ד ועל הא ועל דא.

ביום א' של החג הלכתי למלון פענטא, לפגוש את ג'רי שוסטאק. הבאתי לביהכנ"ס ולסוכה. הצגתי לפני הקהל ונאם בענין הספרים.

כך עבר עלינו החג.

שגיאה! אין אפשרות ליישם את תוכנית השיווק שצויה.

פרק שישים ושנים משפט הספרים

התחלת ההפניה לבית המשפט

במוצאי החג נסענו לפגישה, ארבעתנו, וירונקה וישראל, בביהכנ"ס שלנו.

היא סיפרה בקשר לספרים:

א) הר"י [קוגן] כתב מכתב למועצה העליונה של הפדרציה הרוסית שיחליטו על החזרת הספרים.

ב) סילאיוב העביר את נושא הספרים למועצה העליונה, שבראשה עומד חיסבולאטוב. חיסבולאטוב העביר את הנושא לארבע ועדות להחלטה: (1) ועדה משפטית. (2) ועדה לזכויות האדם. (3) ועדה לענייני דת. (4) ועדת התרבות.

ג) וירונקה ירבה עם הוועדה לזכויות האדם, והם הכינו מכתב מאד חזק לטובתנו⁴⁰⁷. היא הביאה אתה את המכתב (יש בו בעיה אחת, שהיא אמרה והם כתבו שהבעלים מסכימים שיומסר האוסף אל הקהלה החב"דית כאן). המכתב מופנה אל התובע הכללי, והכוונה היא כי הוא יפתור את הבעיה בארביטראז' [בית משפט אזרחי; בוררות].

ד) היא דיברה עם חיסבולאטוב, ששלח אותה אל השופט גריבעניקוב. היא קבעה פגישה עם האחרון (בינתיים מצא הר"י [קוגן] מכתב שכתב חיסבולאטוב אל גריבעניקוב לפני 7 חדשים, בו דורש שיפתור את נושא החזרת הספרים באופן חיובי⁴⁰⁸).

בסוף האסיפה היא ביקשה עוד כמה מסמכים שזקוקה להם עבור הפגישה עם גריבעניקוב.

עיקול בית המשפט על האוסף

עש"ק חוהמ"ס, צהרים, ביהכנ"ס שלנו

יושבים אנו כעת ומחכים לוירונקה, שנמצאת במשרדי מ.ו.ד. [מיליציה] ומשתדלת להשיג אישור להעברת הספרים מהספרייה.

---

407) תוכנו: הנני תומך בבקשת קהלה חסידית החזרת הספרים הקדושים שלהם. ומה שאמר גובינקו נגדם לא כדאי להתייחס לזה ברצינות, כי הוא בעל פניות חד סטרי, אפיקורוס, ותמיד הוא נגד הדת. בזמנו התנגד להחזרת מנזר לרוסים, אבל דבריו לא התקבלו.

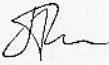
בעזרת המשרד של גובינקו מוציאים ציורים עתיקים מרוסיה לחוץ למדינה, וכשמדבר על התרבות הלאומית אינו דובר אמת, לדעתנו אין לו קשר לתרבות הלאומית שהוא מדבר אודותה.

408) המכתב נזכר גם להלן במסיבת העתונאים של ו' מ"ח, שקיבל אותו בשישי בפברואר [כ"ב שבט תנש"א]. אמנם נראה שאז לא הגיע הדבר לידיעתי (ולכן לא נזכר ביומן).

באותו מכתב הוא כותב לו גם, שאם יוחזרו הספרים לבעה"ב האמיתית, ויסיימו המצב הלא צודק, זה יעזור גם לתמיכת היהודים ברוסיה.

שגיאה! אין אפשרות להעביר את תוכן המסמך. בתבנית שצוינה.

ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ РОССИЙСКОЙ СОВЕТСКОЙ ФЕДЕРАТИВНОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ	
КОМИТЕТ ПО СВОБОДЕ СОВЕСТИ, ВЕРОИСПОВЕДАНИЯМ, МИЛОСЕРДИЮ И БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТИ	
Москва, Дом Советов РСФСР	Краснопресненская наб. д. 2
26.09.91 № 7.18(401)	
Председателю Комитета по правам человека КОВАЛЕВУ С.А.	
Комитет поддерживает просьбу хасидской общины о возвращении им их святынь. Возражения министра культуры Н.Н.Губенко, мы считаем, не следует рассматривать серьезно, так как тов.Губенко зарекомендовал себя крайне пристрастным, односторонним человеком, постоянно выступающим в пользу присущей ему атеистической конфессии. Недавно он протестовал и против возвращения Русской Православной Церкви собора св.Софии в Новгороде, но общественность России, к счастью, не вняла его резолюции. Обращает на себя внимание и факт утечки старинных икон за рубеж при содействии возглавляемого тов.Губенко министерства, что свидетельствует о неискренности заверений в заботе о некоей общечеловеческой культуре, к которой проповедник одно из самых нетерпимых религиозных конфессий – атеистических – тов.Губенко – не имеет, мы считаем, никакого отношения. Решение Н.Н.Губенко и некоторых единомышленников ему фанатиков из Государственной библиотеки имени великого гонителя традиционных религий Ульянова-Ленина в политическом смысле является совершенно близоруким, мешает нормализации отношений с Израилем и отсюда стабилизации положения на Ближнем Востоке, а также подрывает и без того невысокий престиж нашего государства, возвращая ему ореол тоталитарного богоборчества и маниакального человекобоя.	
Председатель Комитета	В.С.Полосин

מכתב פלוסין, יו"ר הוועדה לזכויות האדם שבמועצה העליונה - נגד דיעות גובינקו בענין הספרים

אתמול התקבלה ההחלטה הרשמית של הארביטראז', לחתום את אוסף הספרים וכתה"י ולהעבירם מהספריה למקום בטוח⁴⁰⁹. עם הניירות האלו הלכו למיליציה (מ.ו.ד.) כדי שהם יבצעו את ה"ל. אמנם הם טענו שלא מפורש במסמך שעליהם לבצע את זאת. היום בבוקר ממשיכים להשתדל להביא לידי ביצוע ה"ל.

409) את העיקול כתב השופט וו. טערנו, ותוכנו: כיון שנפתח התיק נגד הספריה הוחלט לעקל את 381 כתבי היד הנמצאים במחלקת כתה"י של הספריה, 2.000 ספרים שבמחסן המרכזי, 87 ספרים שבמוזיאון רומיאנוב, 10.000 ספרים במחסן בחימקי.

שגיאה! אין אפשרות ליצור קשר לכתובת שצוינה.

השוואת הספרים עם הקטלוג שלנו

מוצש"ק, ליל הושענא רבא, יבלוצ'קובה

אחרי הצהרים אתמול, כשגמרתי לכתוב את האמור לעיל, צלצל ר' רפאל והודיע שהיא קיבלה סוכ"ס את האישור לחתום את הספרים, וזקוקה כעת לקטלוגים, כדי למסור להם.

הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] נסעו לצלם את הקטלוג ולמסור לה. אח"כ הודיעה שאבוא ליד הספריה ואביא גם את הקטלוג של כתבי-היד. חיכיתי שם זמן רב ולא באה וחזרתי לביהכ"ס.

היא באה מיד אחרי שנסעתי, יחד עם שוטרים, ונכנסה לספריה לחתום את הספרים ואת כתבי-היד.

אח"כ ספרה שחתמה חלק, וחלק נוסף עדיין צריך לחתום, ואשר נוצרה ועדה להעברת האוסף, שבה כלולים היא, אני, יקירסון, צ'לנוב ועוד אחד.

דיברתי אתה כעת. קשה לי לומר שאני מבין דבר ברור. אמנם היא אומרת שהועדה האמורה צריכה לרשום את הספרים ולהשוותם לקטלוג שלנו. נתחיל בזה מיד אחרי החג.

היא אומרת שצריך לרשום לא רק את ספרי אוסף ליובאוויטש כי אם גם את שאר הספרים, ויעשו מהם ספריה יהודית במוסקבה.⁴¹⁰

אמנם כל זאת יקח זמן אין סוף. שאלתי אם אפשר לצרף לעבודה את תלמידי הישיבה והשיבה: רק המומחים שנבחרו.

מכל הדברים האלו עדיין לא מובן לי ברור, אם כבר הוחלט להחזיר את הספרים, או שזהו רק כדי לשמור אותם מאנשי הספריה⁴¹¹. נקוה שזהו כפירוש הראשון, ושזה יהיה בקרוב.

---

(410) למעשה התחיל בזה תהליך חדש, שנמשך עוד שנים.

לא מדובר כאן בהחזרת האוסף לידי הרבי. לא מדובר בהחזרת האוסף לידי קהלת חב"ד במוסקבה, כי אם מדובר במחלקה יהודית של הספריה הצבורית במוסקה, ששם יהיה מונח האוסף הזה. הקציבו לזה ביתן מיוחד מעבר לרחוב, ושייך לספריה. במשך השנים אפילו השיגו אדריכל בארה"ק שיכין תוכנית שיפוץ הביתן הזה.

לביתן הזה הביאו כמה ספרים, וכשבאו אנשי חב"ד וביקשו להראות להם את האוסף, העבירו ספרים אחדים לביתן הזה, ושם יכלו לראותם.

פעם אחת ראיתי הצגה זאת ביר"ד שבט תשנ"ז. בפעם השניה, כשהתקיים "מסע התמימים" בשלהי מנ"א תשנ"ז, רצו לעשות הצגה זו פעם נוספת ולא הסכמנו. אזי הרשו לכמה נבחרים להכנס למחסני הספריה ולראות את אלפיים הספרים של האוסף בארונות, ולשאר הקהל הראו כמה ספרים נבחרים באחת האולמות שבתוך הספריה - כדלהלן פרק עט.

(411) כמה רחוקה תוכנית זאת מתוכנית העיקול שהטיל בית המשפט על הספרים, שדובר אודותה שעות אחדות קודם. אלא שכראיל, מרגע לרגע התהפכו התוכניות, מבלי להבין מה באמת קורה מאחורי הקלעים.

שגיאה! אין אפשרות להסגן את המספר בתבנית שצוינה.

מעילת הספריה בספרי קודש

הושענא רבא ערב, בית הכנסת

זה עתה חזרנו מהספריה, לשם באנו כחמשים איש לריקודים ושירה. היתה שם טלביזיה לקחת ראיון עם הר"י [קוגן] ולהבדיל עם וואליק.

ר"י הראה ספר שו"ת מהר"ק שנמצא זרוק. וואליק התרעם מאד ושאל ממי קיבלו זאת. ר"י לא השיב. כעת הם נותנים ראיון לספרן שמצא את הספר זרוק לפני 3 שנים במחסני חימקי. הם באו לביהכנ"ס לקחת את עדותו בצורה לא מזהה.

מסיבת סוכות לילדים

היום היתה פה בביהכנ"ס חגיגת סוכות לילדים. באו המון ילדים, אולי אלף, עם הוריהם. ברכנו אתם על האתרוג. קורבסקי סיפר להם על החג, הרב"ש [קונין] - דברי ברכה, אני סיפרתי שאתמול בשיחה הורה הרבי לפתוח עוד ישיבות תו"ת וכו' בכל העולם ובפרט ברוסיה, ולאור זאת מכריזים עתה על פתיחת ביה"ס ליום ראשון, כאן בביהכנ"ס הזה. הר"י [קוגן] סיפר על שמח"ת.

נואם לפני הילדים במסיבת סוכות. זאב קורבסקי מתרגם. לצידנו עומד הרב"ש קונין

שרנו אתם. היתה הגרלה וחלוקת פרסים ומזונות בסוכה. הילדים והוריהם נראו מאושרים. נראה שרבים מהם יירשמו לביה"ס הנ"ל.

נושא הספרים נמסר לבית המשפט

מוצאי שמח"ת, יבלוצ'קובה

במשך החג היו כמה התפתחויות, ואסכם בקצרה את מאורעות הימים

שגיאה! אין אפשרות למלאות מסמך כתיב שצויה.

האחרונים בענין הספרים:

כבר לפני החג התקבל המסמך מאת הארביטראז', כי צריך להסגיר את הספרים שחב"ד טוענת עליהם בעלות. וירוניקה היתה עם המסמך אצל המיליציה, אך המסמך היה חסר פקודה מפורטת. אח"כ נוספה למסמך הוספה בכת"י - פקודה מפורטת.

УВАЖАЕМЫЕ СООТЕЧЕСТВЕННИКИ!

Над Государственной библиотекой СССР им.В.И.Ленина нависла угроза уничтожения и разграбления:

- государство практически не финансирует строительство и реконструкцию зданий;
- резко сокращены ассигнования на закупку литературы; в 1991 году впервые в истории Библиотеки практически прекращено иностранное комплектование;
- у сотрудников ИБЛ сегодня самая низкая зарплата среди библиотекарей страны;
- Госарбитраж РСФСР под письменным давлением и.о. Председателя Верховного Совета РСФСР Р.И.Хасбулатова принял решение о передаче еврейской хасидской религиозной общины "Хабад", организованной в январе 1991 года, части фонда ИБЛ, спасенного Библиотекой в 20-ые годы и тогда же национализированного государством (собрание любавических хасидов Шнейерсонов).

Создан прецедент - положено начало разграблению фондов Библиотеки.

Трудовой коллектив ИБЛ просит Вас помочь нам спасти первую в Москве публичную библиотеку, а ныне главную библиотеку страны.

Сегодня, 11 октября, мы начинаем пикетирование Библиотеки. Ежедневно с 9 до 18 часов мы будем стоять на ступенях перед главным входом.

Помогите спасти Вашу Библиотеку!

Поддержите наши требования!

Принято единогласно на собрании
трудового коллектива ИБЛ 10.10.91 г.

מנשר שהדפיסו אנשי הספרייה בשמחת תורה - בו מתריעים נגד אפשרות החזרת הספרים

מיד עם קבלת הפקודה הגישו מהספרייה ערעור על הפקודה, והיום התקבל מסמך נוסף שבו הוחלט לשמוע את שני הצדדים בארביטראז' ביום חמישי [כ"ה תשרי]. הוזמנו לשם שני הצדדים עם כל המסמכים.

וירוניקה מסתכלת על כל המשפט הזה בארביטראז' באופן חיובי ביותר, כי כל הנושא הזה הגיע לארביטראז' ע"י חיסבולטוב, בצירוף מכתבי ועדות השרים שממליצים להחזיר לנו את הספרים מיד. גם מלבד זאת נראה ברור מתוך דברי ראש השופטים בארביטראז', כי הוא חושב להורות להחזיר לנו מיד את הספרים.

*

בערב החג הראו בטלביזיה את הראיון עם אחד מעובדי הספריה (בצורה שלא יוכלו לזהות את העד, לא ע"י מראה הפנים ולא ע"י הקול), שסיפר שמצא לפני שלוש שנים קטע ספרי יהדות עתיקים בפח אשפה של הספריה.

המשפט

יום ה', כה תשרי צהרים, בית המשפט של הארביטראז'

זה עתה הסתיימה הישיבה בהצלחה גדולה. ישבו שלושה שופטים. מצדינו דיברה וירוניקה ומצד הספריה השיב עו"ד יהודי.

את הדיבורים ברוסית לא הבנתי כ"כ, אך היה ברור מעל כל ספק שכל מלה שהיא אומרת מתקבל ומובן. יותר היה נראה שהיא מדברת ללבבות בצורה משכנעת ומכריעה.

התשובות של עו"ד הספריה לא עשו כל רושם. היה נראה שהוא עצמו מתבלבל ומסמיק. השופטים שאלו שאלות אצל שניהם והיה נראה שהתשובות שלה, ורק שלה, מתקבלים אצלם.

בסוף ביקשה רשות להוסיף עוד כמה דברים. היא סיפרה על המאסר וההאשמות נגד הרלו"צ אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ועל טיהור שמו, כי המשפט היה מעוות, וביקשה מכולם לקום לזכרו.

אח"כ הבהירה שאחרי נסיעת הרבי הקודם מרוסיה היה הוא ראש החסידים ברוסיה, ואחרי שאסרוהו ושלחוהו לגלות ונפטר, החובה המוסרית להחזיר סוכ"ס את הספרים לבנו כ"ק אדמו"ר שליט"א.

מצפים לפסק הדין

מוצש"ק בראשית, יבלוצ'קובה

את פסק הדין של בית המשפט עדיין לא קיבלנו, אך השופטים הודיעו שביום שלישי (ביום שני יש להם חג) יתנו את פסק הדין להחזיר את הספרים לקהלת חב"ד במוסקבה.

ביום שישי הביאו לבית המשפט עוד שני מסמכים:

(א) מכתב מהעירייה, בחתימת סבסטיאנוב, המספר על פעולותיה של חב"ד, על החזרת ביהכנ"ס לחב"ד, והמלצה להחזיר הספרים לחב"ד - לבית הכנסת הנ"ל.

(ב) חו"ד חוקית של העו"ד קבלקין להחזרת הספרים. את החו"ד כתב ע"פ בקשת ביהמש"פ של הארביטראז'.

השבת נכנסה ובביהמ"ש נשארה תניא [פירצובה] (העתונאית שכתבה מאמרים חזקים להחזרת הספרים, ולאחרונה עובדת אתנו בכל יום. אינה יהודיה). בלילה באה והודיעה בשם השופט שפסק הדין כבר מוכן. הפס"ד יותן לנו ביום שלישי בצהרים, וביום רביעי נוכל להתחיל לקחת את הספרים.

בשעה שחזרה תניא מבית המשפט הביאה אתה שני מסמכים שהספריה מסרה לבית המשפט:

(א) מסמך נוסף מתוך הארכיון, והוא סקירה שכתבה הספרייה בשנת 1925 מדוע לא צריך להחזיר את הספרים לרבי.

(ב) סקירה שכתבה הספרייה לפני זמן קצר, בו מספרים שלפי הסימנים שקיבלו ממני הם הצליחו לזהות כ-3000 ספרים באוסף הזה עם סימני אוסף שניאורסאהן, ובהמשכו מבארים מדוע לדעתם לא כדאי להחזיר את האוסף⁴¹².

יום ג', אדר"ח מ"ח בוקר, יב'לוצ'קובה

הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונובי] דיברו עם הר"ל גרונר וסיפר שביום א' בדולרים עבר מר זלמן שובל, כעת - שגריר בוואשינגטון, הוא איחל לרבי מ"ט על פסק הדין להחזרת הספרים, והרבי ענה: **כשאראה במזומן אאמין**.

אתמול בצהרים צלצלו אלי מערוץ 2 (טלביזיה ישראלית) לשאול אודות החלטת החזרת הספרים. השבתי בעברית. אח"כ ביקשו משהו שישב ברוסית (עבור התוכנית הרוסית שלהם). קראתי לזאב קורבסקי והוא השיב ברוסית.

---

412) את הבדיקות התחילו בתחלת קיץ תשנ"א, כמסופר לעיל ביומן ג' אייר. הסקירה היא בחתימת: י"ר הועדה א. פ. וואליק; נ. פ. איגומנובה; וו. י. דירייגין; ש. א. גולדנברג; ט. י. קונדובה; ט. י. לאפטיבה; ל. מ. דוביץ; י. וו. מעדוועדיוב.

ותוכנה: אוסף פוליאקוב, הכולל גם את אוסף שניאורסאהן, נבדק על פי הסימנים שנתן לוינסון. באוסף נמצאים 10750 ספרים. מתוכם נמצאים 2300 ספרים בבנין המרכזי, והם הספרים שנדפסו במאות 1600-1700, ושאר הספרים, שנדפסו מ-1700 ואילך, נמצאים בחימקי. לפי ההוראה להבדיל מתוכם את ספרי שניאורסאהן, ראינו שאוסף פוליאקוב נבנה מ- ספריות, שרק אחת מהן היא ספריית שניאורסאהן.

בדקנו את ספרי שניאורסאהן על פי 6 הסימנים: 1) אקסליברס. 2) חתימת הבעלים. 3) כריכה ירוקה חרוטה. 4) גב הכריכה עשוי עור חום-כהה, מחולק ל-5 חלקים, למעלה טבעת, ולמטה אותיות "ש. 5) שלוש סוגי מדבקות, ומספרים בתוך המדבקות. 6) כיתובים על השער בכתב מוכר, כנראה של ראש הספרייה. לפי הסימנים האלו נבררו לערך 3000 ספרים.

קטלוג ספריית שניאורסאהן לא ניתן לנו ע"י החסידים לספרייה [ראה להלן יומן כ' מ"ח], וכשבדקנו ראינו ששייכותם של ספרים רבים ליהדות לא ברורה.

כדאי להדגיש שרוב הספרים שבאוסף הזה אינם אפילו באוסף גינזבורג או באוספים אחרים שבספרייה. רק כ-50 ספריות בעולם ישנם הספרים האלו. הספרייה חושבת שאסור להחזיר הספרים, כי הם רכוש יקר לאומה. וגם כי זה קשור לאוספים אחרים בספרייה, שאם יחזירו אותם זה יפגע בחשיבותה של הספרייה. גם אותם הספרים שיש לנו בספרייה עוד טופס מספר זה אסור להחזיר, כי עי"ז ירס האוסף הזה.

הועדה חושבת שצריך להכין תערוכה מיוחדת מהאוסף הזה, ולכן צריך להשיג כספים לשמירתם הטובה במיזוג אויר וכי"ב, צריך לצלם הכל במיקרופילים ותקליטורים. צריך גם שחוקרים יעבדו על האוסף ויכינו ממנו ספרים להדפסה.

- אמנם ראה להלן ביומן כה שבט וביומן ה' אדר"ר, שאז התחילו למיין את הספרים מחדש, ואז העבירו את הספרים המזוהים אל מחסן הספרייה הראשי.

Закимание на Тиб. ки кси. Лессона

С П Р А В К А

о книжной и рукописной коллекции Шнеерсона

В ГБЛ имеется собрание книг (10.750 экз.) на древнееврейском языке, которое значится, как "Коллекция Полякова" (далее - "П").^{*} 2300 книг, изданные в XVI-XVII вв., находятся в отделе хранения ГБЛ, остальные 8450 книг издания XVII-XIX вв. - в Химкинском книгохранилище.

В 1965 г. 1200 книг, изданные с 1500 по 1600 г., были

- 6 -

- на научное описание и оформление коллекций и информирование об их составе общественности;

- на подготовку изданий и публикацию наиболее ценных материалов и распространение их в заинтересованные организации в стране и за рубежом.

Приложение: справка о хасидизме.

Члены комиссии: Волик А.П. (председатель)

Игуменова Н.П.

Дерягин В.Я.

Гольденберг С.А.

Кондакова Т.И.

Лаптева Т.И.

Дагевич Л.И.

Медведева В.

התחלת וסיום סקירת הנהלת ועובדי הספריה

אתמול בערב הגיע הרי"י [אהרונוב] חזרה מני.⁴¹³

תה שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

פסק הדין

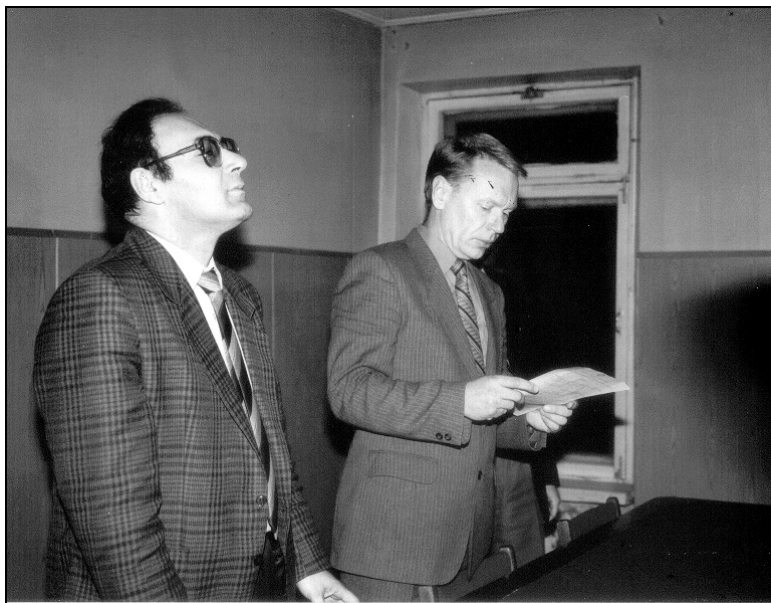
בדרי"ח מ"ח בוקר, ביהכנ"ס אגו"ח

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה שנתקבל בשעטומו"צ פסק הדין של בית המשפט להחזיר את הספרי לחב"ד.

הפס"ד משתרע ע"פ שני עמודים, ויש בו קטעים מאד לא ברורים, אך תוכנו הכללי הוא, שטענתם של אנשי הספריה כי היתה כאן הלאמה או רכוש בלי בעלים מופרכת. האוסף נשאר בידי הרבי, ולא בתור רכוש פרטי אלא כרכוש כללי של תנועת חב"ד, ולכן זכותה של קהלת חב"ד ברוסיה לדרוש את האוסף. בהם תלויה נתינת הרשות לעשות תצלומים. במשך חודש אחד צריכים להחזיר את כל האוסף הזה של הספרים וכתבי היד לידי חב"ד.

אעבור עתה למאורעות יום האתמול, שהתחילו בשעה 4 אחה"צ; לפני הצהרים היה סדר רגיל, שלמדתי עם התלמידים בישיבה.

בשעה 4 היתה לנו פגישה עם השופטים לקבל את פסק הדין. הרב"ש [קונין] הזמין לשם גם את אוברי קרלסון מהשגרירות האמריקאית ואת הטלביזיה CNN והם באו בזמן. השופט התנצל שפסה"ד עדיין לא מוכן ונצטרך לחכות עד שעה 5.

הקראת פסק הדין ע"י השופטים

בינתיים בא העו"ד מטעם הספריה והביא אתו ערעור על הפרוצדורה של המשפט. השופטים השיבו לו שאת זה יוכלו לקבל מחר, ובינתיים יוכל לחכות קצת ולקבל את פסה"ד. הוא לא רצה לחכות והלך לו.

ב5:30- יצאו השופטים לאולם והודיעו את פסה"ד. הם קראו אותנו למשרדם ונתנו לנו העתק חתום של פסה"ד.

כתבי CNN הסריטו (במסרטה שלהם ובמסרטה שלנו) איך שאנו עומדים יחד עם שלשת השופטים ומקבלים את פסה"ד.

חברי המשלחת מקבלים את פסק הדין. במרכז - רפאל קוגן

הר"י [אהרונוב] קיבל בשבת בקבוק משקה קטן מהרבי. אמרנו כולנו לחיים על המשקה הזה.

לקחנו את פסה"ד ונסענו מיד לשלוח פאקס לרבי ע"י הר"ל גרונר, לוירוניקה בלנינגרד, לעתון כפר חב"ד, לאלגעמיינער זשורנאל, לר"י קרינסקי כדי למסור לעתונות, לר"י פרוס לתרגם לאנגלית ולמסור לראשי הממשל באנגליה איטליה וגרמניה. הרב"ש [קונין] נסע לצלצל לעתונות ועוד, והר"י [קוגן] חזר לביהכנ"ס לפרסם בברית המועצות.

ועש"ק נח בוקר, יבלוצ'קובה

בשני הימים האחרונים לא נעשו פעולות מיוחדות בענין החזרת הספרים, מלבד פרסום פסה"ד בעתונות וטלביזיה, בברית המועצות וברחבי תבל, שזה נעשה במרץ רב ובהצלחה גדולה. סיפרו על כך והראו בטלביזיה כאן שלשום בלילה בשני תחנות. ראינו אותי גם מהטלביזיה בארה"ק. ובכל העולם מודיעים על כך פעם אחר פעם.

אמירת לחיים - עם קבלת פסק הדין

בערב באה הטלוויזיה המקומית (וועסטי) ונתנה לר"י ראיון בענין הספרים. גם הר"י [אהרונוב] ואני עמדנו אתו בעת הראיון. בשעה 11 בערב הראו את הראיון בטלביזיה וגם את הישיבה וביהכנ"ס.

בשעה 12 בלילה הראו בתחנה נוספת (TSN) את הקראת פסה"ד ע"י השופטים, וסיפרה על כך תניא פירצובה (כלומר שמעו את הקול שלה והראו את הקראת פסה"ד ע"י השופטים).

הערעור של גובינקו

א', ה' מ"ח בוקר, יבלוצ'קובה

כרגיל הלכתי ביום ו' בבוקר לביהכנ"ס, התפללתי ומסרתי שיעור בגמ'.

בשעה 12 בצהרים באו לקחת תמונות מהמשלחת עבור כתבה בעתון.

אח"כ חיכינו לתניא ולוירוניקה שיחזרו מביהמ"ש, שם נפגשו עם השופט הראשי גריבעניקוב.

תניא הלכה לפגישה בשעה 11. היא ראינה אותו בקשר לסדר בית המשפט ארביטראז', שעד עתה היתה להם רק סמכות של בוררות וכעת קיבלו סמכות של בית משפט עליון. חלק מהראיון שלה הראו בטלביזיה TSN בשעה 11

בלילה.

לא דובר כלל על הספרים, והקשר לספרים הוא רק בזה, כי גובינקו מנסה עתה לערער את סמכות ביהמש"פ הזה, והיא השתדלה לתת לו תדמית טובה בטלביזיה.

בשעה 12 נפגשה וירוניקה עם השופט הראשי, שמסר לה העתק מכתב ערעור שכתב גובינקו, מכתב בן 7 עמודים עם טענות משפטיות נגד פסה"ד בענין הספרים. המכתב לא נכתב כמכתב חוקי כי אם בצורת מכתב, והוא נכתב לשלושה נמענים: ראש המועצה העליונה, התובע הראשי והשופט הראשי.

גריבעניקוב אמר לה שהוא איננו מתכוון להשיב על מכתבו, כי הוא לא נכתב בצורת מסמך חוקי ולא נכתב בצורה מכובדת, כי אם בצורה תעמולתית נגד פסה"ד בענין הספרים.

זה מכריח אותו להתגונן, ולכן מסכים הוא שהיא תארגן מסיבת עיתונאים במשרדו ביום ד' בבוקר בשעה 11, שאז יוכיח את צדקת פסה"ד ואת כוונותיו הלא טהורות של גובינקו.

יחד עם זאת הוא הכין עצמו למענה על טענות גובינקו במכתב, שאותו ישיב לגובינקו כאשר יתקבל מאתו מסמך חוקי.

הוא גם סיפר שגובינקו שלח אליו עו"ד; אלא שזה לא היה לפי התקנון, ולכן החזירו כלעומת שבא.

הוא הוסיף ואמר, שכל הסיפור הזה של מכתב גובינקו אינו צריך להפריע בעד החזרת הספרים, וביום ב', אחרי מסיבת העיתונאים, בדעתו לשלוח אותה עם הוראה לארגן את החזרת הספרים, ואם לא יסכימו להחזיר מרצון אזי יכתוב צו הוצאה לפועל.

ביום השישי דיברנו עם אוברי קרלסון, והוא סיפר כי מהשגרירות שואלים כעת אודות הספרים בכל הזדמנות.

וירוניקה סיפרה שהודיעו לה מביהמש"פ, שטלפנו להם ממשרד החוץ של ברית המועצות⁴¹⁴ להתעניין בהתקדמות החזרת הספרים, כי בפגישות עם האמריקאים, כשדנים אודות תמיכה במזון וכו' דורשים את החזרת הספרים.

*

אחרי הפגישה אתה בערב ש"ק אחרי הצהריים, נסענו עם הנהג שלה לביהמש"פ, לקבל העתק ממכתבו של גובינקו. חזרנו לביהכנ"ס וצילמנו העתק נוסף וחזרנו (אני והר"י [אהרונוב]) לדירתינו.

הרב"ש [קונין] סידר שיתרגמו את המכתב לאנגלית. תניא פירצובה הביאה לנו את התרגום ואף שלחה העתק למזכירות ע"י פאקס.

בבוקר הלכנו לביהכנ"ס. מלבד שיעור שנתתי אחרי הצהריים לילדים, היתה לנו ישיבה לדון בדבר המכתב. הוחלט בינינו שלא כדאי שאנחנו נפרסם אותו, אין

(414) יוספר להלן ביומן ח' מ"ח, כי התעניינות זו באה על פי הצעת השגריר האמריקאי שטראוס, בעת שנפגשו אותו בשבת.

אנו צריכים להיות השופר של גובינקו במלחמתו נגד החזרת הספרים.

פתיחת ביה"ס של יום ראשון

ב', ו' מ"ח בוקר, ביהכנ"ס אגו"ח

אתמול ביום א' המשרדים סגורים, וא"כ לא היתה לנו פעילות מיוחדת בענין הספרים. כמעט כל היום הייתי טרוד בנתינת שיעורים:

אתמול נפתח ביה"ס של יום ראשון בביהכנ"ס שלנו. באו כ-40 ילדים. הרד"ב לאזאר אמר בתחילה נאום קצר. אח"כ התפללתי אתם קצת, והסברתי ברוסית. אח"כ הזמנתי את הר"י [קוגן] שינאם בפניהם ואח"כ חילקו אותם לכיתות ולמדו אתם כמה שעות. הלימודים היו באולם ביהכנ"ס והישיבה למדה בינתיים בחדר האוכל. חלק מהם השתתף בנתינת השיעורים.

בתום הלימודים בביה"ס נתתי שיעור בגמ'. אח"כ נסעתי למארינא רושצא ונתתי שיעור לבנות בהל' שבת, וחזרתי לביהכנ"ס שלנו.

היו שם כל חברי המשלחת לדון בכמה דברים, ואח"כ נתתי השיעור בהלכה (הלכות מקוואות).

מסיבת חנוכה ליהודי מוסקבה. משמאל לימין:

קונין, זלצמן, אנאסטאס מיקויאן, פרידמן (פריד), אהרנוב, לאזאר, קוגן ואני

פרק שישים ושלושה מסיבת עתונאים בבית המשפט

היום בבוקר בשעה 11 עתידה להתקיים מסיבת עתונאים בבית המשפט, וגם אנחנו נהיה שם. קראו לעתונאים וכתבי טלביזיה מברית המועצות ומחור"ל. גריבעניקוב עומד לבאר את צדקת פסה"ד שצריך להחזיר את הספרים ואת אי הצדק שבהתנגדות גובינקו. נקוה שיהיה בהצלחה.

יום ב' אחה"צ, ביהכנ"ס

מסיבת העתונאים התקיימה היום משעה 11:15 עד 12:45, והיא היתה בהצלחה גדולה. באו כתבים רבים מהטלביזיה והעתונות מבריה"מ ומחור"ל.

חצי שעה דיברו השופטים (בתחילה השופט הראשי ואח"כ אחד מהשלושה). אח"כ שעה אחת שאלות ותשובות. ישבה גם מתרגמת רשמית שתרגמה הכל לאנגלית, לפני הקהל שאינו מבין רוסית. בס"ה השתתפו כ-30 איש. על רוב השאלות השיב גריבעניקוב בעצמו.

בשעת מסיבת העתונאים רשמתי ראשי פרקים:

גריבעניקוב: ברצוני להקדים כמה נקודות:

(1) גובינקו שלח ערעור לבית המשפט, אך לא בצורה המקובלת. הוא שלח מכתב לראש המועצה העליונה, לתובע הראשי ובסוף גם לנו. לא קיבלתי את הערעור שלו, כיון שהוא לא נכתב לפי התקנון. הוא דיבר אתי כמה פעמים בטלפון ואמרתי לו היום בבוקר, שאם הוא יכתוב את הערעור לפי התקנון נוכל לקבלו.

(2) הנושא לפני ביהמש"פ הוא החזרת הספריה לחב"ד. השופטים הוכרחו לדון בזהות הבעלים של האוסף, והחליטו אחרי העיון במסמכים, כי הוא שייך לחב"ד.

(3) בפרט הזה האחרון אין דעתי האישית מסכימה לדעת שלשת השופטים: כאשר נשאל נציג הספריה לבאר היכן הם המסמכים שהאוסף מועבר לרשות הספריה⁴¹⁵, לא הציגו שום מסמך. מכך ניתן להסיק שהאוסף נשאר תמיד ברשות חב"ד, ולא היה צורך לדון בהוכחות לבעלות חב"ד על האוסף. אמנם מובן שאני מסכים להחלטת השופטים כי האוסף הוא בבעלות חב"ד.

(4) יש המאשימים, שע"י מתן פסה"ד שהאוסף יוחזר לחב"ד, מביאים אנו ליד כי שהאוסף יועבר למדינה זרה. אמנם לדעתנו מסירת האוסף לחב"ד אינו קשור עם העברתו לארה"ב.

השופט טערנו: נושא הדיון שהובא לפני ביהמש"פ היה "החזרת האוסף לחב"ד". התובע הביא מסמכים רבים המוכיחים את בעלותו על האוסף. ראינו גם שהספרים הם בשפה זרה, ומטרתו היא לצרכי דת. נהגנו לפי הפוטוקול והבאנו לכאן את התובע של בריה"מ. מטעם הספריה לא הובאו שום מסמכים שהיתה כאן הלאמה. החלטנו אם כן שהאוסף שייך לחב"ד. חקרנו את תולדות

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תיא

חב"ד וראינו שאין אצלם בעלות פרטית על האוסף, כי אם ברור שאוסף שניאורסאהן שייך לתנועת חב"ד. גם המסמכים שהביאו לנו מראים דעת הרבי עצמו שהספריה שייכת לתנועת חב"ד⁴¹⁶. לא היה לנו שום לחץ ובאנו להחלטה פה אחד שהספריה חייבת לחזור לחב"ד.

שאלה: הרי יש טענה שמכתב חיסבולטוב אליכם הוא כמו הפעלת לחץ.

מענה: את דרישת חב"ד על הספריה הזאת קיבלנו על ידי ראש מועצת השרים ברוסיה מר חיסבולטוב. הוא כותב במכתבו אלינו מפרברואר 6, שהוא מבקש לדון בנושא החזרת הספרי לחב"ד כי זה נחוץ ליחסי חוץ. הסיבה שהוא העביר את הנושא הזה אלינו מובנת. גם מובן שזכותו להגיע למסקנא אליה הגיע. במשך 7 חדשים לא עסקנו בנושא הזה, עד אשר דנו בזה והגענו למסקנא שהגענו. לא היה לנו שום לחץ ממנו או מאחרים.

שאלת ה-CNN: הספריה הודיעה שהיא לא תחזיר את הספרים. איזה אמצעים תוכלו לקחת שיבא להחזרת הספרים?

מענה: ביהמש"פ החליט שתוך חודש צריכים להחזיר את הספרים. הם יכולים לבקש הארכה לעוד חודש. אם לא ישתפו פעולה אזי ניתן הוראה לקחת את הספרים בלי רצונם.

הוספת גריבעניקוב: אם הם לא יהיו נשמעים לפסה"ד יש דרכים להביא לשיתוף פעולה מצדם.

שאלה: מה שנמצאו ספרים באשפה האם יש לזה השלכה על המשפט?

מענה: מה שנמצאו ספרים באשפה זהו וואנדאליזם, אבל ביהמש"פ לא דן בזה, זה איננו בתחום השיפוט של בית המשפט. כבר לפני המשפט החליט ביהמש"פ שצריך לעקל את הספרים ולהניחם במשמרת. אמנם לדאבונינו לא נשמעו לזה בספריה ואמרו שאינם יכולים לאתר את הספרים.

שאלת טלביזיה וועסטי: לדעתינו אפשר לאתר את הספרים תוך יום יומיים שלוש, והם הודיעו בראיון ל"טאס" שזקוקים לתקופה של 10 שנים.

מענה: לא ראיתי את הספרים בספריה, אמנם חושבים אנו שיכולים לאתר את הספרים. זריקת ספרים לאשפה מראה שהספרים אינו נשמרים טוב. אני לא מסכים עם דבריהם שצריך לזה 10 שנים. נכון שאין להם קטלוג, אבל הרי לכל ספר יש מספר קריאה, וא"כ תוך ימים אחדים או שבועות אפשר לאתרם. בעת המשפט שאלתי אודות מצב הספרים ולא קיבלתי מענה רק האשמות שאינני אובייקטיבי.

שאלה: אמרת שמכתבו של חיסבולטוב הוא מכתב עניני רגיל ואין בו לחץ, מה דעתך על מכתבו של גובינקו - שר התרבות?

מענה: רואה אני בזה נסיון ללחוץ על ביהמש"פ. המכתב נכתב למועצה העליונה, לתובע הראשי ורק אח"כ לביהמש"פ. שר התרבות גם טלפן כמה פעמים וניסה לשכנע שאבוא להחלטה אחרת, או לפחות שלא ארשה את

---

(416) ראה לעיל פרק ט - אודות הגשת מסמכי משפט הספרים בנ"י. כי הספריה אינה בעלות פרטית כי אם שייכת לתנועת חב"ד.

הוצאת האוסף מבריה"מ. שר התרבות גם ביקר אצל כמה חברים מהמועצה העליונה וביקשם שיפעילו לחץ על ביהמש"פ.

שאלה: איזה אמצעים בדיוק יוקחו אם הספריה לא תחזיר את הספרים?

מענה: נתינת צו הוצאה לפועל להחזיר את הספרים, ומסירתו ל"מבצע" שיסדר זאת מרצון הנהלת הספריה או בלעדיה.

שאלה: גם המשטרה תתערב בנושא?

מענה: בדרך כלל, אם מפריעים לביצוע צו הוצאה לפועל אזי המשטרה עוזרת להתגבר על כך.

שאלה: האם יש אפשרות שהענין יועבר לבית משפט פלילי?

מענה: הרי מסרנו את החלטתינו לעכל את הספרים.

שאלה: זמן החזרת הספרים יוכל להתארך בגלל טענות שר התרבות?

מענה: החלטת ביהמש"פ באה לפועל ואינה יכולה להשתנות רק בבית המשפט, כלומר ע"י השופט הראשי של הארביטראז'.

שאלה: מתי תתבצע ההחלטה ומי יבצע?

מענה: איננו יודעים זאת. אנו דנים עם הנהלת הספריה. המנהל הראשי הוא אחראי למצוא איש שיבצע את ההחזרה.

שאלה: האם מובן הדבר שהספריה תשתדל לערפל עובדות?

מענה: שמענו על כך בתוכנית הטלביזיה⁴¹⁷ שלך (וועסטי).

שאלה: אנו עומדים בתקופה חדשה בחוקה של בית המשפט. מה תעשו כדי שהספריה תשתף פעולה?

מענה: מדינתנו עוברת לתקופה שההחלטה בין המדינה לאישים פרטיים היא בצורה שוויונית. אתם מבינים את הקשיים שיש בזה. יש דרכים לבצע את ההחלטה.

שאלה: (שאלתי ע"י יקירסון שהשתתף גם הוא) בתחילה נאמר שאם גובינקו ימלא המסמכים כראוי יתקבל הערעור שלו, ואח"כ נאמר שהוא לא שותף במשפט ובקשתו לא תאחר את ביצוע פסה"ד.

מענה: כן, גובינקו לא הציג נכון את המסמכים. מיד כשימלא אותם בצורה החוקית נקבל אותם. אמנם קבלת מכתב הערעור שלו אינו דוחה את ביצוע פסה"ד.

שאלה: נאמר קודם שביהמש"פ לא החליט על הוצאת האוסף מבריה"מ. האם זאת אומרת שלא יהיה להם זכות להוציאו?

מענה: אמרתי שהחלטתנו לא קובעת את ההוצאה. אינני יודע את כוונתם של החסידים אם בדעתם להוציאו מחוץ לרוסיה. אם אמנם יחליטו להוציאו אזי יצטרכו לקבל מסמך מיוחד ממשרד המכס ומסמך ממשרד התרבות, כי אין שם חומר הנחון למדינה כאן. בכל אופן אין זה קשור לבית המשפט.

פרק שישים וארבעה עיכובים בביצוע פסק הדין

במשרד ההוצאה לפועל באיזור הספריה

אח"כ חזרנו לביהכ"נ שלנו. משם צלצלה לכמה משרדים, ובסוף שלחה את הר"י [קוגן] עם יקירסון ועם תניא לביהמ"ש"פ של איזור הספריה להשיג "מבצע" להחזיר את הספרים.

הם חזרו משם ואמרו שביהמ"ש"פ הזה אמר שאנחנו צריכים להכין קודם את הקטלוג ולתרגמו לרוסית, ואז יוכלו לדון באיזה ספרים מדובר וכו' וכו'.

כך הם ענו, אבל הרי השופט אמר שאין דרושים כאן ספרים לפי קטלוג כי אם לפי מספריהם, ולזה אין צורך בשום עבודת תרגום קטלוג וכו'.

סיפרו על כך לוירוניקה, אבל מדבריה נראה שאינה דואגת מכך, ואומרת שחושבת שמחר נתחיל לקבל את הספרים. מי יתן והיה.

במשרד ההוצאה לפועל באיזור חימקי

יום ד', ח' מ"ח בוקר, יבלוצ'קובה

קיווינו שאתמול יתחיל מבצע החזרת הספרים לזו, נעשו כמה פעולות במשך היום, אך תוצאות ממשיות עדיין צריכים להראות.

בבוקר נסעו הר"י [קוגן] ויקירסון לביהמ"ש באיזור חימקי, במשרד ההוצאה לפועל, כדי להקציב "מבצע" להחזרת הספרים שבמחסן חימקי. הם התקבלו באדיבות, אך השיבו להם ש"מבצע" יוקצב רק אחרי נתינת צו מביהמ"ש"פ.

הם נסעו לביהמ"ש"פ לקבל צו, אך שם השיבו להם שאת זה יוכלו לתת רק בתום 30 הימים, אם הספריה לא תשתף פעולה.

וירוניקה התקשרה משם לביהמ"ש"פ ואח"כ אמרה שמחר (כלומר היום) יתנו צו. נקוה שאמנם כן יהיה.

שיחות בספריה

אחרי הצהרים נסעו יקירסון ותניא לספריה לנסות להתדבר עם ההנהלה והספרנים, שאולי יסכימו להתחיל את הרישום וההחזרה מבלי שנזדקק לצו הוצאה לפועל וכו'.

בתחילה דיבר יקירסון עם הספרן היהודי דגוביץ. במשך השיחה הודה דגוביץ שיש לכל האוסף הזה מיספור מיוחד. אמנם הוא טען שהוא עצמו בדק ויש שם גם ספרים רבים שלא מאוסף שניאורסאהן.

יקירסון הציע שהוא יחד אתי ויחד אתו נתחיל לבדוק שלשתינו את הספרים. אמנם הוא השיב שהנהלת הספריה בודאי לא תרשה זאת ותכשיל כל נסיון מצדינו.

יקירסון שאל, על פי איזה הוכחות כתבו בסקירה שלהם (של הספריה, שכתבו לביהמ"ש"פ) שיש באוסף פוליאקוב 9 אספים, וכי רק אחד מהם הוא של שניאורסאהן. דגוביץ השיב שזהו רק ע"פ החותמות שמצא על הספרים.

אח"כ דיבר יקירסון עם מעדועדידיו, הממונה על כתבי היד העבריים, ושאל אותו אם אוסף שניאורסאהן הוא מובדל וממוספר לחד. הוא השיב שכן הוא, וכי יש באוסף הזה 281 כרכים.

אח"כ נפגשו לכמה שעות עם דיראגין, מנהל מחלקת כתבי היד שבספריה. דיראגין אמר שהעיקול שהטילו על הספרים התבצע. הם נשמרים במיוחד. הם לא ניתנים לקוראים. הן הספרים והן כתבי היד.

יקירסון שאל שוב, אם הספריה תרשה את עזרתו האובייקטיבית בבדיקת אוסף פוליאקוב אם יש בו ספרים שאינם מאוסף שניאורסאהן. דיראגין השיב שעקרונית הם מסכימים, אבל רק אחרי שיסתיים העימות עם חב"ד. לפי המצב עתה הספריה לא תקבל את פס"ד ביהמש"פ של הארביטראז', כי הם שייכים לפדרציה הרוסית והספריה שייכת לברית המועצות. בכל אופן הם כבר שלחו ערעור, ובינתיים הם ישתדלו להכשיל כל נסיון של חב"ד לעשות רישום.

במשך השעות האלו שהיה שם, צלצל הטלפון כל הזמן, כי רבים מאד צלצלו לשאול מהי עמדתו בענין אוסף שניאורסאהן.

פגישה עם שגריר ארה"ב

בשעה 5:30 היתה לנו פגישה בשגרירות האמריקאית. נסענו ארבעתינו עם וירוניקה. קיבלו אותנו אוברי ויולינס. באמצע הופיע השגריר שטראוס עם סגנו קולינס (רק אתמול חזר קולינס מבית הרפואה).

הם התעניינו בהתפתחויות וביקשו עידכון מתמיד והבטיחו עזרה מירבית. שטראוס סיפר שהיה נוכח בכל הפגישות שהיו לבייקער, ובכל פגישה דרשו את החזרת הספרים.

גם סיפר שבשבת האחרונה נפגש עם שר החוץ בארוחת צהרים מיוחדת שסידר לו, ובאמצע שאל אותו מה בדבר החזרת הספרים. שר החוץ השיב לו שעדיין אינו מתמצא בנושא. שטראוס אמר לו: כדאי שתלמד את הנושא ותעסוק בו, כי זה עומד בראש העדיפויות של הנשיא בוש, שר החוץ, חברי הקונגרס ושלי. שר החוץ השיב: במשך 24 השעות הבאות אתעניין בנושא.

הרב"ש [קונין] סיפר לשגריר כי שיחה זו פעלה מיד, שצלצלו ממשרד החוץ בשבת לביהמש"פ והתעניינו בהתפתחות, כמסופר לעיל. עוד הוסיף הרב"ש [קונין], שכעת הוא הזמן הנכון למכה האחרונה מצד השגריר, באמרו לממשלת בריה"מ ורוסיה, גורבאצ'וב ויעלצין, שכעת כל הדיחויים בטלו, שהרי גם ביהמש"פ פסק להחזיר, ודרושה רק הוראה חד משמעית מצד הנשיאים הנ"ל להחזיר את הספרים מיד.

השגריר הודה, ואמר ששמע כל מלה ומבטיח לעסוק בנושא.

מכתב השופטים אל מנהל הספריה

יום ה', ט' מ"ח בוקר, יבלוצ'קובה

היום מלאו 11 חדשים מאז יצאנו מ-770 בשליחות המיוחדת הזאת, מתאים לפרשה שאנו קוראים היום - לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ

תטו שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

אשר אראך ושם אעשך לגוי גדול. ויה"ר שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד של ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.

את יום האתמול יכולתי להגדיר כיום של שיעור ארוך לפני התלמידים. נתתי שיעור משעה 11 עד 2, ומשעה 5:20 עד 6:45, בהפסקות קלות. לפנה"צ בגמ' ותוס' ואחצה"צ בהלכה - דיני הכשר כלים. התלמידים עסוקים חזק בלימוד ואני מרגיש סיפוק רב ממצב הלימוד עם הכתה ומצב הלימודים בישיבה בכלל. ובענין הספרים:

הר"י [קוגן] היה אצל השופטים וסיפר להם שהספריה לא מוכנה לשתף פעולה, ומשרד ההוצאה לפועל לא יכול להכניס עצמו לנושא בלי נתינת צו ע"י ביהמש"פ. הוא גם הראה להם פתקים שהדפיסו ומחלקים בספריה נגד פסה"ד של ביהמש"פ להחזיר את הספרים.

השופטים מצאו לנכון לכתוב מכתב מיוחד למנהל הספריה, בו מודיעים לו שחובתו לבצע בעצמו את האמור בפסה"ד מיד עתה, מבלי קשר לפעולות ההוצאה לפועל וכו' ⁴¹⁸.

הר"י [קוגן] הלך לספריה ומסר את המכתב למזכירה של מנהל הספריה, וקיבל את חתימתה כי היא קיבלה את המכתב.

*

היום אמורים להפגש בבית הלבן, וירוניקה, וואליק ונציג משרד המשפטים של הפדרציה הרוסית, לשיחת פיוסין, שאולי ישכנעו את וואליק שיחזיר את הספרים בלי התערבות ההוצאה לפועל.

שלשום היתה מסיבת עיתונאים אצל הדובר של גורבאצ'וב מר גראצ'וב. בין המשתתפים היה וואלטער רובי, ששאל אותנו מה בענין הספרים, והמענה היה, שהחלטת ביהמש"פ היא סופית ובלתי תלויה בהבטים פוליטיים, כולל את זו של גובינקו. כל שר יכול שתהיה לו דיעה פרטית, אבל גם הנשיא לא ילך נגד ביהמש"פ. הם יכולים להגיש ערעור, אבל לא נראה שזה ישנה את החחלטה.

גובינקו מעכב את התהליך בכל מחיר

מוצש"ק לך, יבלוצ'קובה

בימים האחרונים לא יצא לי להתיישב ולכתוב, אך גם לא היו חדשות גדולות, רק שביום ה' היתה פגישה בבית הלבן, בין וירוניקה, ישראל, וואליק, דיראגין, שלושה ער"ד ונציג משרד המשפטים של רוסיה.

בתום הדיונים הוחלט שביום ב' בבוקר נלך לספריה, וירוניקה אתי, להתחיל

---

(418) את המכתב כתב השופט ניקיטין מכתב אל מנהל הספריה מר וואליק, ותוכנו:

החלטת הארביטראזש הראשי של רוסיה בתאריך 8.10.91 חייבה את ספריית לנין למסור לקהלה הדתית יהודית של חסידי חב"ד, את הספרים וכת"י הידועים בשם אוסף שניאורסאהן, תוך חודש אחד. לפי חוק מס' 7 של ס' החוקים של בעלות, ההחלטה של ארביטראזש תוקפה מיד, וצריכים להתחיל מיד לעשות משהו מעשי כדי לקיים את ההחלטה של הארביטראזש, ולהודיע על כך לבית המשפט.

את הרישום.

היום סיפר אחד בביהכ"נ שראה אתמול בטלביזיה הלנינגרדית, שגובינקו הלך ליעלצין לשכנע אותו שיעצור את תהליך החזרת הספרים, אך יעלצין השיב לו שהנושא הוא בביהמ"פ ואינו מתערב בזה. גובינקו יצא ברוגזה ואמר שיעלצין מוכן [להחריב] את רוסיה.

יום ב' [י"ג מ"ח] 11 בוקר, ביהכנ"ס אגו"ח

כבר לפני שעה היינו אמורים להתחיל העבודה בספריה, אמנם היא צלצלה להם ואמרו לה שתצלצל בשעה 12 בצהרים ויאמרו לה אם לבוא. היא צלצלה לי קצת מודאגת. היא אמרה שחושבת לנסוע למשרד השר לברר את המצב ואח"כ תודיע לי.

יום ג', י"ד מ"ח בוקר, ביהכנ"ס אגו"ח

אתחיל עם סקירת יום האתמול:

אחח"צ צלצלה שוב וירוניקה לוואליק ואמר לה שדיבר עם גובינקו וגובינקו אמר לו לא להחזיר את הספרים עד שתבוא המיליציה. היא מבינה שהכוונה היא שהם רוצים לעשות פרסומת מחאה נגד מה שהבאנו משטרה להוציא את הספרים, ולכן לא הסכימה לעשות זאת.

אח"כ דיברה עם סוחאנוב ממשרדו של יעלצין. הוא סיפר שגובינקו נפגש עם יעלצין בנושא הזה בשבת (כנראה בהמשך לפגישה הראשונה שסופר עליה קודם), ועדיין עליו לברר את הפרטים. אח"כ הודיע שמחר (כלומר היום) בשעה 10 בבוקר יחתום יעלצין על צו החזרת הספרים מיד לרבי.

אח"כ דיברה עם גראצ'וב (דוברו של גורבאצ'וב). הוא התרעם על הנהגת הספריה וגובינקו, הוא אמר שדבריו הנ"ל במסיבת העתונאים היו מפי גורבאצ'וב, וכי הוא חושב לכתוב מכתב ברור בנושא הזה לוואליק.

אח"כ נקרא וואליק דחוף לזולוטוב (סגנו של גובינקו), וכשחזר סיפר שגובינקו אמר שאם סוכ"ס יוחלט להחזיר את הספרים אזי הוא יהיה זה שיקח את הכבוד לעצמו לעמוד בעת החזרתם.

אח"כ סיפרה שצלצלו לה ממשרדו של גובינקו לאמר לה בשם גובינקו "מזל טוב". היא שאלה אם היא יכולה לדבר אתו בעצמו והשיבו שהוא טרוד באסיפה.

שינוי תוכנית

יום ה', ט"ז מ"ח בוקר, ביהכנ"ס אגו"ח

ההתפתחויות מסחררות וקשה לי לעמוד עליהן. אמנם חזקה עלינו הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א לעשות הכל כדבריה.

ביום ג' היתה לה פגישה אחח"צ ממשרדו של יעלצין. היא ישבה שם משך כמה שעות, ודיברה גם עם יעלצין בעצמו. כשחזרה משם בערב לביהכנ"ס סיפרה שיעלצין מעוניין לתמוך בהחזרת הספרים רק מאחורי הקלעים. הוא אומר שסילאיוב הוא נגד החזרתם.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תיז

במשך הערב חיפשה דרכים אחרות לקידום התהליך. היא חשבה על הגשת תביעת דיבה נגד גובינקו, והכינה כמה הוכחות ודיברה עם כמה בנושא הזה.

ביום ד' אחה"צ נפגשה עם מנהל הספריה מר וואליק. היא חזרה משם בשעה 3 ואמרה שאחרי שיחה ממושכת עם וואליק ודיראגין באו להסכמה מלאה בכל הקשור להחזרת הספרים:

שיפתחו ספריה מיוחדת לספרי יהודים והיא תהיה מנהלת של הספריה הזאת, בתוך הספריה הזאת יכניסו גם את אוסף שניאורסאהן, והיא בתור מנהלת תחזיר את הספריה לחב"ד כפס"ד ביהמש"פ. יסוד הספריה הזאת יהיה מיד ע"י צו של ראש ממשלת הפדרציה הרוסית.

מיד אתמול בערב נסעה לפגישה במשרד ראש הממשלה הנ"ל, אתו ועם שני עוזריו ועם וואליק ודיראגין. הם ישבו שם כמה שעות וסיכמו את כל הפרטים בהסכם מלא של כל הצדדים, והיום אמור ראש הממשלה לחתום על הצו האמור.

בשעה שבאה עם ההצעה הנ"ל⁴¹⁹ ישבנו ודנו במענה כ"ק אדמו"ר שליט"א אליה בעת היותינו בנ"י. בימי חה"ש שלא לפתוח כעת כאן ספריה יהודית. הר"י [אהרונוב] נסע לדירה למצוא את ההעתק.

בעת היותו שם קיבל טלפון מרמ"מ פוגלמן⁴²⁰, וסיפר לו על הנ"ל ואת חששותינו. הר"מ סיפר זאת לר"ל גרונר, שסיפר על כך לכ"ק אדמו"ר שליט"א. כ"ק אדמו"ר שליט"א השיב שלא נחליט בכך על דעת עצמנו וככל אשר תאמר כן נעשה.

מסירת הקטלוג שלנו לספריה

יום ב', כ' מ"ח אחה"צ, ביהכנ"ס

זה עתה חזרנו מהספריה, שם מסרנו את הקטלוג לידי דיראגין. כשעה לפני כן הודיעה וירוניקה שנלך לתת לו את הקטלוג כדי שיוכלו להתחיל להכין את הספרים להחזרה⁴²¹. הלכתי יחד עם הר"י [קוגן]. אנחנו חששנו קצת מלעשות זאת, אך היא עמדה ע"ז בתוקף ועשינו כדבריה.

---

419) ההצעה הזאת כבר עלתה לפני איזה שבועות, כמסופר לעיל ביומן ליל הושענא רבא. היא היתה מופרכת אצלנו לחלוטין, אלא שלא יכלנו להתנגד לדבריה אלא בעובדה שהרבי כתב לה בעצמה להזהר מנתינת מקום להעברת הספרים לספריית חב"ד שיפתחו במוסקבא, כמסופר לעיל ביומן י' סיון.

420) הוא היה איש הקשר שלנו בארה"ב, כי לא תמיד הי' קל להשיג קשר טלפוני ממוסקבה לנ"י. והוא היה מתקשר אלינו מזמן לזמן ומקשר אותנו למקומות הדרושים.

421) כבר בתחילת קיץ ניסן תנש"א ביקשה הספריה לקבל את הקטלוג, לצורך בדיקת הספרים; אלא שאז פנו בנושא אל הר"נ גורארי' בארה"ב, ולא רצו לקבלו מאתנו, כמסופר לעיל ביומן כ"ו ניסן תנש"א.

אחרי שקבלו מאתי את הקטלוג ובדקוהו, כתבו מכתב מהיר לבית המשפט, בד' כסלו (11.11.91), ובו מודיעים אשר ביררו כי מספר הספרים שברשימה אינו תואם את המספרים שדנו עליהם, וגם אין בה אותם הסימנים שעל פיהם זיהינו את הספרים, ולכן אינם צריכים להחזיר את הספרים המזוהים.

שאלנו אצל דיראגין כמה זמן יקח להם להכין, והשיב שימסור למומחים ללשון הקודש לבדוק והוא עצמו אינו יודע. שאלתי אם הם צריכים לעזרתי בבדיקת הקטלוג, והשיב שאם יזדקקו לעזרתי יקראו לי.

תכסיסיו של גובינקו

ובינתיים הולך ונמשך העימות עם גובינקו:

במוצאי ש"ק בשעה 12 בתחנת הטלביזיה TCH הודיעו שגריבעניקוב ראש השופטים חזר בו מהפסק שניתן לנו, ע"פ ידיעות חדשות שהתקבלו אצלו.

כשנודע הדבר לגריבעניקוב, מסר מחאה חזקה, והודיעו על כך מיד באותה תחנה, וגם מתחנת וועסטי הודיעו שיפרסמו את המחאה.

אומרים שגובינקו בתור שר התרבות החליט לפטר את וואליק מהספריה, בגלל שיתוף הפעולה עם החלטת החזרת הספריה לחב"ד⁴²².

במוצש"ק נקראנו כולנו לדירת וירוניקה, שם הודיעה לנו שהכל כבר הוחלט סופית, כבר הוכנה ההחלטה למסור את הספרים העבריים שבספריית לנין לספריה מיוחדת שבראשה תעמוד וירוניקה, והיא בדרך למוס-סאוויט, וביום שני בבוקר צריכה הספריה החדשה הזאת להרשם ברישום המוס-סאוויט, ואז נקבל את האוסף שלנו.

*

אני עסוק בימים האלה בעיקר בלימוד עם התלמידים. אני משתדל ללמוד עם כל הקבוצות, וזה די קשה, אבל מאד מועיל, מעניין ומספק.

במוצש"ק התבטאה וירוניקה שעלי להמשיך בהצלחה לתת שיעורים מתוך תקווה שזה עצמו יעזור לגמר טוב של החזרת הספרים.

תוכנית התערוכה

יום ד', כ"ב מ"ח בוקר, ביהכנ"ס

באור ליום ג' נסעה וירוניקה לפטרבורג. לפני הנסיעה נתנה הוראה חד משמעית שנכין מכתב בו אנחנו מבקשים מהמועצה העליונה של הפדרציה שירשו לנו לקחת את האוסף לנין. לתערוכה מיוחדת שתארגן חב"ד בתחלת חודש כסלו, ואנחנו מתחייבים להחזיר את הספריה הזאת, ששייכת לרבי שליט"א ולקהלת חב"ד, אל רוסיה כעבור 6 חדשים. כ"ז כדי לזרז את תהליך קבלת האוסף.

באופן עקרוני היינו כולנו נגד המכתב הזה, אך חזקה עלינו ההוראה לעשות כדבריה.

המכתב נכתב ונחתם על ידה (לפני הנסיעה) וע"י קוראווסקי (ראש הקהלה) ונמסר (ע"י תניא פירצובה) אתמול בצהרים. עדיין לא נתקבל המענה.

(422) וכן אמנם היה. במקומו מונה פיליפוב, שאתו הוצרכנו לדון בחדשים הבאים, כפי שיסופר להלן ביומן ד' שבט ואילך.

פרק שישים וחמשה משפט חוזר של הספרים

שמיעת הצדדים אחרי הערעור

יום ג', כ"ח מ"ח בוקר, יב'לוצ'קובה

בימים האחרונה היה המצב לא ברור וגם לא הרגשתי כ"כ טוב, ולכן לא בא לי לכתוב. אשתדל לסקור בקצרה את מאורעות השבוע האחרון, שלא רבים הם. אתחיל עם ההתפתחות האחרונה, שבימים ב-ג הבע"ל יתקיים בעזה"ת המשפט החוזר, לאחר הגשת הערעור של הספריה על הפס"ד הראשון של בית המשפט.

שמיעת הערעור והמענה יתקיימו באותו בית משפט, לפני חבר שופטים ולפני השופט הראשי גריבעניקוב, שהוא כבר הביע את תמיכתו בפסה"ד הראשון בתוקף ובפרסום במסיבת העתונאים, וא"כ סמוכים ובטוחים אנו שתוצאות המשפט המחודש יהיה רק קיום ותוקף לפסק הראשון, כשטר שקרא עליו ערעור ונתקיים בחותמיו.

האמת היא שכבר בתחילה ידענו שיהיה ערעור, ועד ששאלו אצל גריבעניקוב בעת מסיבת העתונאים אם זה יעכב את הביצוע, והוא השיב שאם הערעור יכתב טוב הוא יתקבל, אבל הוא לא יעכב את הביצוע.

והאמת היא שכנראה (ברור לא ידוע לנו, אך כמה מקורות אומרים כך) שלפי החוק יכולים גם כעת ללכת עם המשטרה להוציא את הספרים בכח. אמנם מפחדים מתגובות וכו' ולכן רוצים שיסתיים הדבר ברור בביהמש"פ ואז יתנו מעצמם.

נכון אמנם שכאשר התקבל הערעור בחתימת גובינקו השיב גריבעניקוב שלא נכתב כראוי. אך אח"כ התקבל ערעור רשמי מהתובע הכללי (3 עמודים) ועוד אחד (13 עמודים) בחתימת וואליק, והוכרחו לקבלו ולהשיב עליו.

ועדיין היו בזה שני דרכים, או שהשופט הראשי עצמו ישיב על הערעור או שיהיה משפט חוזר. הדיון בשני האפשרויות האלו נמשכו ממוצש"ק עד אתמול בבוקר, שאז הוחלט סופית שיהיה משפט חוזר בימים ב-ג הבע"ל.

רכוש תנועת חב"ד

מיד אתמול היא התחילה להכין עצמה למשפט החדש. היא אמרה שביקשו ממנה מביהמש"פ שתביא עדות שלי אם ע"פ התורה האוסף הזה אינו רכוש פרטי של הרבי כי אם של כל התנועה.

כתבתי עמוד אחד של הוכחות. הר"י [קוגן] תרגם לרוסית ושלחנו לה בפאקס.

הר"ל גרונר הודיע על כך לרבי, והרבי התרעם מאד, באמרו:

שוב צריך הוכחות? זה עדיין לא ברור?

 МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ СССР
 ГОСУДАРСТВЕННАЯ
 ОРДЕНА ЛЕНИНА
 БИБЛИОТЕКА СССР
 ИМЕНИ В. И. ЛЕНИНА
 101000, Москва, пр. Калинина, 3
 Телефон 202-78-85

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
 АРБИТРАЖ РСФСР
 В Высшем арбитражном суде
 (Государственный арбитраж)
 РСФСР,
 Главному Государственному
 арбитру

от 29.10.91 № 72/4-351

на № _____

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

о пересмотре Решения Государственного арбитража РСФСР (Высшего арбитражного суда) по делу № 350/13 от 08.10.91 г. по иску Еврейской религиозной общины Любавических хасидов "Хебад" к Государственной библиотеке СССР им. В. И. Ленина о возврате имущества

12. На основании вышеизложенного прошим о нижеследующем.

- Решение Высшего арбитражного суда РСФСР от 08.10.91 г. по делу № 350/13 отменить.
- Дело производством прекратить, либо в удовлетворении исковых требований отказать.

 Генеральный директор А. П. Волик

Приложение:

- Доказательства оплаты Гоевешини.
- Копия Заявления о пересмотре решения.
- Доказательства отправки копии истцу.
- Письмо в Высший арбитражный суд № 72/4-358.

התחלת וסיום הערעור של מר וואליק

השיחה האחרונה עם מאקסוול

ובינתיים ממשיכים להפעיל את הלחץ מבחוץ. הר"י [אהרונוב] דיבר בלילה עם מאקסוול שידבר עם יעלצין וכי"ב.

יום ד', ער"ח כסלו בוקר, יבולצ'קובה

כבר כתבתי שהר"י [אהרונוב] דיבר בטלפון עם מאקסוול. זה היה באמצע הלילה, והוא היה אז על סיפון האניה שלו. נראה שזו היתה השיחה האחרונה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תכא

שלו לפני שנפל מהאניה ונטבע. בשיחה האחרונה הזאת הביע את רצונו להביא לגמר החזרת הספרים לחב"ד.

יום ו', בדר"ח כסלו בוקר, יבלוצ'קובה

באמצע הלילה נסע הר"י [אהרונוב] לארה"ק, ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, להשתתף, יחד עם הר"פ וואגל והר"י פרוס, בהלוויית המנוח מאקסוול.

אין דרך ישירה לארה"ק ביום ששי בבוקר. הוא יצא לאירופה ושם יחפש דרך קשר להגיע לארה"ק לפני הש"ק, או להשאר בלונדון עד מוצש"ק ואז יצאו שלשתם משם לארה"ק.

ההלוויה תתקיים א"ה ביום א' בוקר, ושלושה אלו, שהיו כעין הרבנים שלו, והיו האחרונים שדיברו אתו בטלפון, ישתתפו בהלווייתו, ואולי אף ינאמו.

המשפט

יום ד', ו' כסלו בוקר, יבלוצ'קובה

אתמול אחה"צ התקיים המשפט החוזר, שמיעת הצדדים אחרי הערעור. המשפט התקיים בהצלחה רבה, וברור היה שהטענות של הצד שלנו מתקבלים באופן טוב מאוד.

היו שם שלושת השופטים של המשפט הראשון, השופט הראשי, ועוד חמשה שופטים. דיבר וניהל כמעט אך ורק השופט הראשי גריבעניקוב, אך היו שאלות אחדות גם משאר השופטים.

המשפט התקיים כשלוש שעות, משעה 3:15 עד 6:15 לערך.

באנו לביהמש"פ כשעה לפני התחלת המשפט, וכבר היו שם כמה עשרות מצד הספריה. דומני שכולם הם עובדי הספריה שנצטוו לבוא למשפט.

למטה ליד כניסת הבנין היו כ-100 מפגינים עם כרזות מוכנים בידיהם - נגד החסידיים שרוצים לקחת את הספרים מהספריה. אח"כ עלינו למעלה, בפרוזדור לאולם ביהמש"פ, שם הצטופפו עוד כ-200 מהם, שאחדים מהם התבטאו בקללות נאציות נגדינו בבואינו.

מאתנו באו כעשר עסקנים, המשלחת ותלמידי הישיבה.

באולם ביהמש"פ יש כ-400 מקומות ישיבה. הכניסו כ-150 נציגים מכל צד, מלבד השופטים ואנשי העתונות וטלביזיה.

הם הביאו לביהמש"פ גם את לעוו גינזבורג, נכד כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, שלטענתם גם הוא נגד החזרת הספרים (כבר סיפרתי עליו פעם, על ציור מקורי של הצמח צדק שנמצא בביתו, ואינו רוצה לתת). כשהזכירו את שמו הבטתי עליו חזק והוא הרגיש מאד לא נוח. נגשתי אליו ושאלתי כמה שאלות אודות הציור הנ"ל, והוא נכנס לאי שקט נפשי.

במשך שלוש השעות היו דיונים רבים מצד הספריה, ומצדינו דיברה רק וירוניקה, וקצת (בתור מומחה) יקירסון.

לסיום שאל השופט כמה שאלות אצל נציגי הספריה:

(א) מהו היסוד שלכם לומר שהיתה כאן הלאמת הספרים בשעה שאין מסמך כזה (המענה של מנהל הספריה וואליק לא היה ברור).

(ב) באם יוחלט שצריך להחזיר את הספרים, כמה זמן זה יקח. דיראגין השיב: אם הייתי סבל הייתי יכול לעשות זאת ביום אחד, וכיון שאני מומחה - זה יקח זמן רב. וואליק השיב: כחצי שנה, להשוות את הקטלוג עם הספרים. יקירסון השיב: מספיק חדשיים שלוש (השאלות האלו הראו בעליל מה הן כוונותיו של השופט לפסוק).

גם מנהלת מחלקת חימקי דיברה וסיפרה שיש אצלה כ-100 וחצי אלף ספרים⁴²³ יהודיים, שעדיין צריך לברר שהם מהאוסף של שניאורסאהן.

בסוף אמר השופט שהיום הוא לא יחליט, רק מחר בצהרים, וחזרנו לבתינו מתוך תקווה ובטחון אמיתי שמחר נתחיל לעבוד על הכנת הספרים, ואז אוכח לספרנים שאיננו זקוקים לחצי שנה ואף לא לשלושה חדשים.

*

לפני הנסיעה למשפט הספקתי לתת שיעור בגפ"ת, ואף ביום ב' נתתי 4 שיעורים, בישיבה ובמכון ח' מושקא. הלימודים כאן וכאן הם מאד לשביעות רצוני, בין בגפ"ת בין במשניות ובין בהלכה⁴²⁴.

עימות עם השכנים בביהכנ"ס שלנו

יום א', י' כסלו בוקר, יבלוצ'וקבה

זה חודש שהשכנים שלנו בביהכנ"ס, איזשהו בנק, גזלו כברת ארץ מהחלקה השייכת לביהכנ"ס והתחילו לבנות שם מקום חניה מורחב. הר"י [קוגן] קרא למשטרה ולא הועיל. הוא כתב להם מכתבים ודיבר אתם ובלי תוצאות⁴²⁵.

היתה אשה אחת שרצתה לעזור לנו. השיגה את מפת הקרקעות ששם ברור שהחלקה שייכת לביהכנ"ס. היא ביררה בכל המשרדים שהם בנו וחפרו בלי רשיון מאף משרד. הגישה כמה מחאות במשרדים.

אמנם אנשי הבנק רצו להביא לעובדה מוגמרת, וביום חמישי הביא אספלט והתחילו להניחו ע"ג מסגרת צמנט שבנו.

הר"י [קוגן] הבחין בזה והודיע לנו בישיבה. יצאנו כולנו ולא הרשינו, והתחלנו

(423) כסכום הזה אמרו לי כמה פעמים במשך הזמן, וכך העתקתי גם לעיל בהערות ליומן של י"ד כסלו (תנש"א). אמנם מובא שם עוד רישום, שיש שם רק 8350 ספרים. לנו מעולם לא הרשו להכנס לראות את האוסף, ושום השתדלות לא הועילה.

כך עד שנת תש"ס, שאז הזמינו אותי לעבור על כל האוסף, והחתמנו במדבקות את כל הספרים שיש עליהם סימני אוסף שניאורסאהן, כפי שיסופר להלן ביומן תש"ס.

(424) תמיד רשמתי פרטים אלו, כי זה היה מה שנתן לי את הכחות הנפשיים להשרד בתקופה קשה זאת.

(425) בכ"ג מ"ח (31.10.91) התקבל מענה ממשרד הבניה של העיר, שתוכנו:

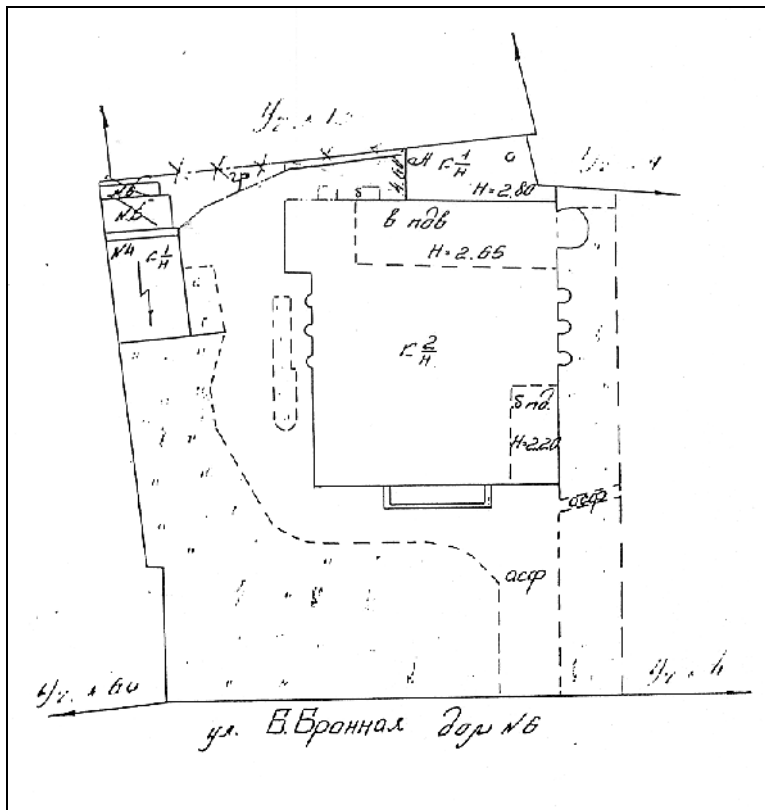
אל קהלת חב"ד במוסקבה.

במענה לשאלתכם מודיעים אנו לכם, כי שום רשיון לבניה של רצפה בשטח של ביהכנ"ס לא ניתן על ידינו.

תכג

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

להחריב את בנייתם. הגיעה משטרה וכמובן הוכרחו להצדיק אותנו. בסופו של דבר הם ציוו לפועלים שלהם להחריב את בנייתם והבטיחו לנו להחזיר את הכל לכפי שהיה בתחילה, ואף ישלמו לנו עבור ההיזק.

מפת החצר השייך לביהכ"ס שקיבלנו ממשרדי הרישום. את הפינה השמאלית ניסו לגזול מאתנו

באותו יום הופיע מאמר משמין בעתון נגד ביהכ"ס והנהגתו, שבחורים אוכלים ויושנים שם ועוד ועוד. הוא נכתב ע"י החברה שנמצאת עדיין בקומה השנייה של ביהכ"ס, וכנראה שהם חושבים שיש בידם עדיין היכולת לקבל חזרה את ביהכ"ס.

כזכור היה ההסכם שהעירייה צריכה לתת להם מקום חדש ואנחנו צריכים לשפצו, ואז יעברו אליו, ואנחנו נקבל את כל בנין ביהכ"ס. אמנם אף פעם לא בא הדבר לפועל, ובינתיים נשארו למעלה.

מ"מ נראה שהמצב לא נוח להם, ומזמן לזמן הם מוציאים קצת מחפציהם מהבנין. גם הפנסים המרובים על הקירות עדיין נשארו.

בליל שישי, לאור המאמר המשמין, החליט הר"י [קוגן] להוסיף בפירוק

תכד

יומן השליחות המיוחדת

הפנסים האמורים (ששימשו לתיאטרון שעשו מביהכנ"ס). ביום שישי בבוקר כשבאו הם נבהלו. הר"י [קוגן] הסביר להם שעד עתה השארנו את הפנסים, אעפ"י שהפריעו לנו, כי רצינו להתנהג בצורה הוגנת. אמנם אחרי המאמר המשמיע אין סיבה לכך.

מיד במשך היום הביאו מכונת גדולה ולקחו את כל הפנסים המפורקים ועוד. נקוה שזוהי החלטה שלהם להתחיל לסלק מבנין ביהכנ"ס את כל חפציהם.

פסק הדין

יום ב', יא כסלו ערב, יבלוצ'קובה

זה עתה חזרנו מביהמ"ש פ עם פסה"ד שנתקבל. הר"י [קוגן] קרא לפנינו את פסה"ד בתרגום. יש בו 3.5 עמודים. בתחילה חוזר על טענות התובע והספריה ואח"כ דוחה אותם, ובסוף בא השופט הראשי למסקנא:

(א) זה ברור מתוך כל התיק שהאוסף שייך לאדמו"ר חב"ד ואין שום חומר שיראה זכות ירושה לספריה ולמדינה על האוסף. הרכוש מעולם לא הולאם ואף פעם לא היה בלי בעלות.

(ב) מה שנכתב בפס"ד הראשון שהאוסף נמסר ושייך לקהלת חב"ד ברוסיה, ההוכחות אינן מספיקות. על היחסים הפנימיים בין הרבי והקהלה צריכים הם להחליט בעצמם ואין לבהמש"פ להתערב בזה.

(ג) כיון שהאוסף נאסף במדינתנו הרי בעת ההחלטה צריך לקחת בחשבון את צרכי המדינה שאליה שייך האוסף ולכן מחליט השופט הראשי להעביר מיד היום את האוסף הזה לידי הספריה היהודית הכללית שנפתחת כעת (ע"י אג"ח).

(ד) בעת ריכוז הספרים מהאוסף הזה יהיו נציגים מהספריה ומחב"ד, להחליט איזה ספרים שייכים לאוסף הזה. אם יהיו חילוקי דיעות אזי יפקיד ביהמ"ש פ מומחים להחליט.

*

את תקנון הספריה האמורה עדיין לא ראינו. היא כתבה אותו לבדה. אמנם הר"י [קוגן] אמר שכתוב בו שיש לספריה זכות לעשות תערוכה בחו"ל וגם להחליף ספרים. גם כתוב בו שהיא מנהלת הספריה ולה זכות ההחלטות עליה.

הפגנה בספריה

יום ה', י"ד כסלו בוקר, יבלוצ'קובה

חתונת כ"ק אדמו"ר שליט"א - תרפ"ט

חתונתנו - תשל"ד

היה לנו יום רועש מאד אתמול. שהינו כל היום בבנין הספריה, אנחנו ועוד 100- בחורים מהישיבה. באנו לשם עפ"י הוראתה בבוקר, יחד עם הארגונים לקחת את הספרים. חכינו שם עד שעה 11 בלילה, ואז הורתה לכולנו לעזוב.

כדי שלא לשבת כל היום בבטלה נאמתי כמה שעות לפני הבחורים בעניני ספריה וביבליוגרפיה.

באולם ההמתנה של הספרייה - מספר לתלמידי הישיבה אודות הספרייה

היתה גם תפלה בצבור בניגון חגיגי ע"י הרב"ש [קונין], היתה גם שירה בציבור, היו לעומת זה גם ויכוחים עם הצד שכנגד וכו'. היתה גם העתונות וטלביזיה ונציג השגרירות האמריקאית ועוד.

שירה באולם ההמתנה של הספריה . משמאל לימין : אהרונוב, יוסי כץ, קונני, גענין ואני

אתמול בצהריים לא הסתפק ביהמש"פ בהחלטה, ונתן צו שהספריה מוכרחת להחזיר לנו את הספרים. זה עדיין לא עזר. אפשר היה להביא "מבצע" שיקח את האוסף מידיהם בלי הסכמתם, אך היא עדיין מתנגדת לכך.

היא משתדלת במשך כל היום להגדיל את הלחץ ע"י ממשלת יעלצין וע"י שר החוץ החדש-ישן מר שברדנזה. היא אומרת שאולי יפטרו את מנהלי הספריה שלא משתפים פעולה.

גם היו אתמול הר"י [קוגן] והר"ז [קורבסקי] בבית הלבן. הר"י דיבר עם סגנו של יעלצין מר פרימוכין, שצלצל לשר המשפטים להתייעץ מה לעשות להכריח את הספריה לשתף פעולה.

הר"י [קוגן] והר"ז [קורבסקי] היו גם שלשום בספריה, בבקשה להפגש עם מנהלי הספריה ולדבר על הביצוע, אמנם הודיעו להם ששני המנהלים יצאו לחופשה ואין עם מי לדבר. הוא ביקש שיכתבו לו על גבי צילום פסה"ד שהוא היה שם והשיבו לו שאין עם מי לדבר, והם כתבו לו כך.

כל זה הביא להחלטה שנלך אתמול באופן הפגנתי, כמסופר לעיל.

דיברתי שלשום בטלפון עם הספרן גולדנברג, ורציתי להכין ביחד אתו את הספרים. אמנם הוא אמר לי שהדבר אינו תלוי בו ויברר. אח"כ השיב לי שלא מרשים לו עדיין.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АРБИТРАЖ
при
СОВЕТЕ МИНИСТРОВ РСФСР

П Р И К А З

18.11.91 г. Москва   Дело № 350/13н

Во исполнение решения Государственного арбитража при Совете Министров РСФСР от 18.11.91

~~Вххххххххххх~~ Обязать Государственную библиотеку им. В.И.Ленина, начиная с 18.11.91, приступить к передаче собрания книг и рукописей, называемого "Библиотекой Шнеерсона", Еврейской национальной библиотеке.

Приказ действителен для предъявления к исполнению в банк (судебному исполнителю) по 18.02.91

Главный
Государственный арбитр РСФСР В.В.Гребенников

Тип. МЮ СССР. Тир. 5000. Зак. 674

צו בית המשפט - בחתימת השופט הראשי גריבניקוב

*

בכל השיחות עם הספריה אנחנו טוענים שכיון שהם עצמם מודים שביררו 30000- ספרים שיש עליהם סימנים מובהקים שהם מאוסף שניאורסאהן, לכן שיתנו לנו בינתיים את הספרים האלו. כשהר"ל גרונר הודיע על כך אל כ"ק אדמו"ר שליט"א, הואיל להשיב:

צריך לקחת מיד מה שאפשר, וכשיהיה אפשר לקחת עוד ספר צריך לקחת מיד גם אותו, וכן הלאה.

שינויים בתקנון הספריה היהודית

כ' כסלו ערב, יבלוצ'קובה

זה יותר משנים עשרה שעות שוירניקה נמצאת במשרדי ממשלת רוסיה, הכל כדי להכין את ההוראה של הממשלה בדבר הספרים.

הר"י [קוגן] צלצל עתה והודיע שהיא שינתה פרט אחד בנוסח המוכן - שהספרים יועברו ע"י האקדמיה החדשה (שהיא מייסדת בביהכנ"ס שלנו) לספריה החדשה (שמתייסדת בביהכנ"ס שלנו). מהו תוכן השינוי אין איש יודע.⁴²⁶

גם אתמול בלילה היתה באותן משרדים כמה שעות, אח"כ קראה לר"י [קוגן] שיבוא אליה, ובסוף צלצל הר"י והודיע שהיא הכינה הוראה שיחתום עליה סגנו של יעלצין מר בורבוליס, ובה יאשרו את פתיחת א) האקדמיה. ב) האוניברסיטה - ישיבה. ג) ספריה בביהכנ"ס שלנו.

הר"י [אהרונוב] התקשר מיד לר"ל גרונר והסברנו לו את חששותינו בנושא, אע"פ שקיבלנו הוראה כמה פעמים לעשות כהוראתה, השאלה היא אם גם הנ"ל נכלל בהוראה הנ"ל.

מענה לא הספקנו לקבל ונסענו אליה כבקשתה. כשחזרנו דיברנו שוב עם הר"ל גרונר, וסיפר שמסר השאלה לכ"ק אדמו"ר שליט"א, והשיב:

אויב מ'זועט טאן אויף אזא אופן שטעלט זיך די שאלה ווי וועלן זיי קומען אהער?

[אם יפעלו באופן כזה נשאלת השאלה איך יבואו (הספרים) הנה?]

הר"ל גרונר השיב שדיברו ע"ז וסומכים שיהיה דרך להביאם הנה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך:

מ'קען דאס ניט פארשטיין. אויב עס זאל ארויס גיין פון דעם נאמען.

[אי אפשר להבין זאת - אם אמנם זה יצא מהשם (של בעלות חב"ד לבעלות ספריה יהודית ברוסיה)]⁴²⁷.

(426) למעשה ניתנו כמה אישורים והוראות ע"י הארביטראזש, להעביר את האוסף לספריה החדשה שנוסדה, כבר בתאריך 18.11.91-15.11.91. (ח-יא כסלו). וביום שלפנינו (26.11.91) אושר הדבר במכתב מיוחד של סגן ראש הממשלה מר בורבוליס.

(427) בשבועות הבאים היה שקט רועם בענין הספרים, מלבד ידיעות תדירות שבקרב יחזרו הספרים.

היתה פעילות מסועפת בנושאים שאינן קשורים לספרים, ולא מועתקים בזה.

פרק שישים וששה

חששות מתוכן פסק הדין השני

יום ג', ג' טבת בוקר, יב'לוצ'קובה

מר פרבר, ממתפללי ביהכנ"ס שלנו יש לו ידיעה בחוק ומשפט, ובחדשיים האחרונים הוא חוקר אתנו את מהלכי משפטי הספרים, הוא מאד מאוכזב מהפסק האחרון - שהספרים יומסרו לספריה היהודית הלאומית במוסקבה שעתידה להתייסד.

ביטול ברית המועצות

יום ג', ג' טבת ערב, יב'לוצ'קובה

היום צלצל אלי סגן השגריר האיטלקי מר בענאזו, ואמר שהורו לו מהממשלה ברומה להשיג העתק מפס"ד ביהמש"פ ולברר המצב עתה. צילמתי ושלחתי לו והסברתי לו את המצב. כל זאת כהקדמה לשיחותיו של אנדריוטי עם גורבאצ'וב ויעלצין.

אתמול היתה פגישה היסטורית בין יעלצין ובין מושלי אוקראינה ורוסיה הלבנה, והחליטו ליסד ברית בין המדינות ברוסיה [חבר העמים], וכך התבטלה למעשה ברית המועצות. יש כאן ובעולם חששות ממצב החדש והתוצאות.

הר"י [אהרונוב] שאל על כך ע"י הר"ל גרונר, והרבי השיב לו:

מ'דארף קיין זאך נישט משנה זיין, מ'זאל האבן בטחון אין דעם אויבערשטן, מ'זאל מוסיף זיין אין הפצת היהדות [אין צורך לשנות כלום, צריך שיהי' בטחון בהש"ת, להוסיף בהפצת היהדות].

חגיגת ה' טבת

ועש"ק ויגש בוקר, יב'לוצ'קובה

סיימנו אתמול בלילה לחוג את ה' טבת מתוך תקווה ובטחון שבקרוב יהיה דידן נצח בהחזרת הספרים.

החג התחיל בשיחה מיוחדת של הרבי באור לה' טבת בו דיבר על גאולת הספרים ואמר שעדיין יש קבוצת ספרים וכת"י שמחכים בקרוב לגאולה.

הרבי חילק צדקה שמקרכת את הגאולה. אתמול בצהריים בין השעות 1-2 ישבתי עם אורי עם כל תלמידי הישיבה וסיפרתי להם את סיפור הספריה ונצחון ה' טבת.

הרב"ש [קונין] הגיע לישיבה אחרי שעה 3 ודיבר עוד קצת לפני התלמידים בענין ה' טבת.

בלילה נסעתי עם הרד"ב לאזאר ואשתו למכון חי' מושקא להתוועדות מיוחדת. בתחילה ישבה אתן מרת לאזאר, ואח"כ סיפרתי להן על הספריה ועל נצחון ה' טבת.

יש שם שתי קבוצות: (א) הבנות המקומיות שלומדות במכון. (ב) הבנות שבאו מארה"ק ללמד בביה"ס ובמכון. בתחילה דיברתי כחצי שעה ברוסית שבה

מבינות המקומיות, ואח"כ כחצי שעה בעברית עבור הבנות מארה"ק.

יום א', ח' טבת בוקר, יבלוצ'קובה

אתמול בהתוועדות ש"ק דיבר הרבי שוב על החזרת הספרים:

ואפי' לאחר שפסקו אוה"ע שצריכים להחזיר את הספרים, ועד שהבטיחו שיעשו כן בפועל, מ"מ לע"ע עדיין לא הוחזרו למקומם.

הרבי קישר זאת עם מה שקורה בימים האחרונים כאן במדינה ועם העברת עיר הבירה לעיר אחרת, ואמר גם שיש גוי וכמה יהודים שמונעים את החזרת הספרים, ואוי להם ואבוי להם.

וסיים ביה"ר שיחזרו ל"בית רבינו שבבבל" - "פרצת" גימטרי' 770.

מענה הרבי לחששות

יום ד', י"א טבת בוקר, יבלוצ'קובה

הר"ל גרונר הודיע לרבי את חששותינו שהמשלה כאן חזרה בה מההחלטה להחזיר לנו את הספרים. הרבי צחק מאד ואמר:

זהו חידוש שאצלם זה כך? שיתהפכו מהיפך להיפך?!

הר"ל גרונר שאל: זאת אומרת שיהפכו שוב לטוב? והרבי השיב:

כן, זוהי כוונתי!

אתמול היתה שיחה (דברי כבושים - עשרה בטבת) ובסוף השיחה הזכיר הרבי את הספרים וקישר את י' טבת עם ה' טבת שקשור להחזרת הספרים.

הרב"ש [קונין] והר"י [קוגן] נסעו אתמול אליה והיא עומדת על שלה, שעומדים להחזיר את הספרים, וכי הספריה היהודית לאומית מאושרת במדה מסוימת וזה מספיק.

הספקות והחששות עדיין מנקרות ועדיין לא ברור מה עוד עלינו לעשות. הר"י [אהרונוב] עדיין לא החליט מתי יחזור (מארה"ק). הוא יכול לחזור היום או מחר, אך עדיין לא ידוע מה עלינו לעשות עוד כאן.

כנס השלוחים והרבנים

יום ה', י"ב טבת בוקר, יבלוצ'קובה

דיברתי אתמול בארוכה עם הרד"ב והר"י [אהרונוב] בקשר לכנס השלוחים והרבנים, והחלטנו סופית לארגן אותו בשבוע של כ"ב שבט, היינו שביום א' אור לכ"ב שבט יהיה כנס נשים כללי, ביום ב' יתחיל כנס השלוחים, ובנפרד גם כנס השלוחות, וביום ג' כנס הרבנים, שיבואו כמה רבני חב"ד מחו"ל.

תשובות בלתי משביעות רצון

יום ו'עש"ק, י"ג טבת, בוקר

באמצע הלילה הודיע לי הר"י [אהרונוב] בטלפון, שאנדריוטי דיבר עם יעלצין, ותשובתו לא השביע רצון. הר"י [אהרונוב] והרג"מ גרליק אינם יודעים מה בדיוק השיב, אך מה שברור היא שהתשובה אינה משביעה רצון.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תלא

אחרי הידיעה הזאת, הודיע לי הר"י [אהרונוב], אורגנה פגישה בין יעלצין ובין הר"י [אהרונוב] הרג"מ [גרליק] וכמה אנשי עסקים שיעלצין רוצה להפגש אתם ולדבר אודות "השקעה" ברוסיה. הפגישה סודרה לשעה 1 אחה"צ ובה יוגש מסמך ליעלצין שיחתום על החזרת הספרים לחב"ד, ורק אז ידונו על ההשקעה.

יום א', ט"ו סבת בוקר

בלילה צלצל הר"י [אהרונוב] מרומא והודיע, שכאשר אנדריי טבע מיעלצין בענין הספרים השיב יעלצין, שכאשר יחזור למוסקבה ישתדל ללמוד את הנושא.

אח"כ סיפר על פגישת אנשי העסקים עם יעלצין ביום ו', שגם הוא והרג"מ והר"י חזן נכנסו לפגישה. הם הגישו ליעלצין מכתב שמבקשים שיחזיר את הספרים לרבי כהחלטת בית המשפט. אך הוא לא השיב על כך.

אח"כ היתה שם לר"י [אהרונוב] שיחה עם שר החוץ קוזרוב, כשיצא מהאולם לטלפון. השיחה מוקלטת:

הר"י אהרונוב בשיחה עם שר החוץ קוזרוב

ר"י: מה עם הספרים?

קוזרוב: כעת אנחנו מאד טרודים, כשיושקט המצב נעסוק בזה.

תלב

יומן השליחות המיוחדת

ר"י: כל הזמן טרודים, והולך נושא הספרים ונדחה בלי סוף.
קוזרוב: אתה יודע את העמדה שלי שצריך להחזיר את הספרים, ומדוע אתה לוחץ עלי?

ר"י: האם אפשר לומר לרבי בשמך הבטחה שהספרים יוחזרו?
קוזרוב: למה אתה דוחק עלי. את עמדתי אתה יודע וכעת הוא לא הזמן לכך.
אח"כ הלכו לרעסעפשו, וניגש אליו יועצו של יעלצין מר פטרוב ושאל, מהי הבעיה (הוא ויעלצין ראו את השיחה הנ"ל עם קוזרוב), והשיב הר"י [אהרונוב]: החזרת הספרים.

פטרוב: כן שמעתי על הנושא הזה, אך אתם מבינים שא"א לסיים נושא כזה בפעם אחת. סוכ"ס הספריה שמרה את האוסף שנים רבות, וצריך לשלם להם על כך. זהו אוסף שכולם מעוניינים בו.

הרג"מ: האם אפשר לסיים את הנושא תוך חודש.
פטרוב: אצלנו לוקח נושא כזה זמן רב יותר.
הר"י [אהרונוב]: הרי יש פס"ד ביהמש"פ?!

פטרוב: כמדומני כתוב בפסק שהאוסף צריך להשאר ברוסיה.
הר"י [אהרונוב] דיווח על כל הנ"ל לר"ל גרונר, בלי פירושים, והר"ל גרונר השיב: מכך נראה כי הרשד"ב לזין צודק בהערכת המצב. אח"כ הודיע על כך לכ"ק אדמו"ר שליט"א, וגם סיפר בשמה שמחר נוכל להתחיל לקבל את הספרים, והרבי שאל:

ווי שטימט דאס?

ברכת הרבי לכנס השלוחים והרבנים

יום א', כ"ב טבת בוקר
שלחתי שאלה בקשר לאירגון כנס השלוחים במדינות רוסיה. כבר דנו בזה כמה פעמים עם הר"י [אהרונוב] והרד"ב. לאחר שהרד"ב חתם שלחתי פאקס ע"י הר"י [אהרונוב] בארה"ק.

יום ה', כ"ו טבת בוקר
דברתי כעת עם הר"י [אהרונוב] שסיפר לי שהרד"ב [לאזאר] קיבל מענה בקשר לכנס השלוחים:

והזמן גרמא להצלחה רבה.

שבת של משיח

יום א', ער"ח שבט בוקר
מה אומר ומה אדבר, כל נושא הספרים אינו מוסיף לי נחת. מה שנותן לי את הכח לעמוד בנסיונות הקשים זוהי רק ההצלחה הגדולה שיש לי בעבודתי כאן בישיבה ובמכון ובארגון כנס השלוחים וכו'.
בישיבה לא מניחים אותי פנוי לרגע מאמירת שיעורים, גם ביום שישי ושבת ומוצש"ק.

תלג שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

בליל שבת נאמתי בביהכ"נ אודות משיח. ובסעודה הלכתי לאכול עם הבנות, וגם שם נאמתי בענין משיח, שהרי השבת הזאת הוקצבה ברחבי תבל לדבר אודות המשיח.

גם פה ארגנו הנשים את מוצש"ק להתוועדות בענין משיח. הם ביקשו שאבוא לדבר לפנייהם בדירה, אך אני אמרתי שיותר טוב שיהיה בביהכנ"ס שלנו ברוב עם. דברתי עם הרב"ש [קונין] ועם הר"מ אשכנזי (הוא בא לכ"ד טבת להאדיטש, ומחר חוזר לארה"ק) שינאמו לפנייהם והר"י [קוגן] יתרגם. כולם הסכימו בשמחה ומיד הכינו מודעות ובאו כ-80 נשים ובנות והיה בהצלחה.

אני עצמי טרוד במוצש"ק עם הבחורים בישיבה, ולכן הסתפקתי בסידור כל הנ"ל, ובעצמי התוועדתי אתם בדירתם בליל ש"ק כנ"ל, ובמוצש"ק נתתי שיעורים בישיבה לכתה ב' ולכתה ד'.

פגישה עם המנהל החדש

יום ה' [ד' שבט] ערב

זה עתה חזרתי מפגישה עם המיועד להיות מנהל חדש לספריה מר פיליפוב⁴²⁸. נפגשנו במשרדו של מר ז'יטינוב (סגנו של בורבוליס), וירוניקה, ישראל, הר"י [קוגן], אני ופילפוב. ישבנו כארבע וחצי שעות, בתחילה יחד עם ז'יטינוב ואח"כ בלעדו. ארשום בקצרה את תוכן הדיבורים (פיליפוב מדבר אנגלית רהוטה):

ז'יטינוב: אני שמח לקבל את פניכם, וכעת יוכלו להתדבר ביניהם על מסירת האוסף.

אני: הדבר הראשון שצריך להעשות לדעתי הוא שאפגש עם הספרנים ונדון בזיהוי האוסף באופן שאוכיח שכל האוסף הרשום ע"ש פוליאקוב הוא אוסף שניאורסאהן.

פילפוב: אתה צודק, אבל אתה מבין שעדיין לא נכנסתי לעבודה וכשאבוא לעבודה יהיו לי הרבה דאגות, רק כעבור חודש אוכל לבקש דיווח מהספרנים היהודים, ואז אוכל לסדר פגישה שכזאת.

אני: אנחנו מאוכזבים כבר מהדחיות במשך 14 חדשים, אפשר לסדר מיד שאפגש עם הספרנים וזה יתן תקוה שלא דוחים אותנו בקש.

פיליפוב: יש עוד נושא שרצוני לדון בו והוא, שלפני שאני יכול למסור את האוסף, צריכים אתם להכין את הספריה והארכיון בבנין שלכם, כדי שנוכל להיות בטוחים שאנו מוסרים את הספרים למקום בטוח.

וירוניקה: זוהי בעיה שלנו ולא שלכם.

פיליפוב: אבל אם לא אבטיח זאת, תהיה התנגדות חזקה מבחוץ ולא אוכל למסור לכם את הספרים.

---

428) כפי שאפשר לראות מפגישה הזאת ומפגישות הבאות, היה פיליפוב הרבה יותר ממוחל וערמומי ממנהל הקודם מר וואליק. המשימה הראשונה שהטילו עליו היתה כנראה לנסות להפיל אותנו בפח, ונראה שלזה הזמינו פגישה מיוחדת אתי.

תלד

יומן השליחות המיוחדת

אני: תהיה סמוך ובטוח שאני דואג לטובת שמירת הספרים לא פחות מאתך. תבין שכשאתה מתחיל לתת תנאים לדחות את ההחזרה יש בזה מספיק סיבה שאהיה מזועזע מהמצב שממשיכים לדחות אותנו כמו עד עתה.

פיליפוב: אני מבין אותך. יש לי עוד נושא שרוצה לדבר אודותיו: סוכ"ס הספריה שמרה את האוסף בכל השנים הקשות ומגיע להם תודה. בלעדי שמירת הספרים מי יודע מה היה קורא לאוסף.

אני: אם האוסף היה מוחזר מיד הוא היה נשמר טוב בספריה שלנו.

פיליפוב: בכל אופן מגיע להם תודה! בוא נעשה פשרה, ותעשו לנו על חשבונכם צילומים מהספרים עבורינו.

אני: זהו תנאי?

פיליפוב: למה לקרוא לזה תנאי?

אני: אז מה פירוש פשרה? בית המשפט פסק שהספרים יוחזרו. אינני יכול להסכים לביטוי "פשרה" שאתה מגדיר. זה ברור שאנחנו מצידנו מעוניינים בטובת הספרים היהודיים שבספרייתכם, לא פחות מהספרנים שלכם; אמנם כעת איני מוכן לדבר על שום תנאים ופשרות.

פיליפוב: זהו לא בשבילי, אבל יש לי צוות עובדים בספריה, והם לא ירשו לי - אם אומר להם סתם ככה שצריך להחזיר את הספרים כיון שכך פסק בית המשפט.

אני: גם לי יש צוות עובדים, וכשאני רוצה שיתנגדו הם מתנגדים אך כשאני רוצה להחזיר הם לא יתנגדו. כשהיה המשפט באו העובדים של הספריה להפגנה ומחאה - רק כיון שמנהל הספריה רמז להם לעשות כך.

וירוניקה: אתה יודע מה, אני בתור מנהלת הספריה היהודית שאליה נמסרים הספרים אחתום חוזה אתך על עשיית צילומים מהספרים.

פיליפוב: טוב מאוד, אך יש עוד בעיה, כי תחילה צריך לבדוק כל ספר לפי הקטלוג והסימנים אם הוא מאוסף שניאורסאהן.

וירוניקה: טוב אז אקח את כל אוסף פוליאקוב ואחתום אתך בחוזה שנבדוק יחד עם הספרנים שלכם, ואח"כ נחזיר לכם כל ספר שאינו מאוסף שניאורסאהן.

פיליפוב: אבל אני רוצה שבחוזה יהיה גם שבמשך כל הזמן הזה לא תעשו שום דבר בקשר להחזרת הספרים.

עוד היו דיבורים רבים שלא ראיתי בהם חשיבות, ובאמצע היא הציעה שב"צ"ר הממשלה לא יהיה כתוב שהוא בתור מנהל הספריה צריך למסור את הספרים לספריה היהודית, כי אם שמלכתחלה יהיה כתוב שאוסף שניאורסאהן שייך לספריה היהודית.

אח"כ יצאה וחזרה עם ז'יטינוב והאחרון שאל אצל פיליפוב אם אין לו התנגדות. הוא חכך מה לענות, אך השיב בהסכמה.

בסוף ניגש אלי פיליפוב להפרד ושאל מדוע אני כל כך לא מאמין לו שהוא

תלה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

רוצה להחזיר את הספרים?

אני: כבר 14 חדשים דוחים אותנו באמתלאות שונות, וגם האמתלאות שאמרת היום הם נראים מאותו סוג, ואיני יודע במה להבדיל ביניהם.

הוא מצדו הבטיח שכוונתו טובה, ובזה נפרדנו.

בכל הזמן הזה התאמצתי בכל כחי לא לרמוז את העובדה, שלפי האמת אין רצונינו שישארו הספרים כאן בספריה היהודית, כי אם שניקח אותם למרכז חב"ד בנ"י. אך לעצמי איני יודע אם דברי לא התפרשו כהסכמה רשמית, בפני מנהל הספריה ובפני ממשלת רוסיה, שאנו מבטיחים להשאיר את הספרים כאן, ובפירוש לא רציתי, שדברי יתפרשו כהסכמה.

באמצע הוא יצא מחוץ למשרד, וירוניקה פנתה אלי ואמרה שכל דבריו אלה הם כיון שהוא רוצה תגמול טוב, אם בכסף או בתיקון הספריה שלהם וכיו"ב.

אני: הוא לא יקבל כלום!

וירוניקה: אתה לא מבין אותי!

אני: אני מבין ואינני מסכים לדברך.

כשחזרתי לדירה מסרתי דיווח קצר להר"י [אהרונוב], והוספתי מדילי, שאיני רואה שום תקוה שהספרים יוחזרו אלינו בדרך הזאת. לדעתי צריך לבטל את הכל ולהתחיל מחדש את ההשתדלות שיחזירו את הספרים לספריית חב"ד בנ"י. - אך מי יודע, אולי מחשבה זו היא רק תוצאה מהמרה שחורה שלי, וצריך להמשיך בדרך הזאת וסוכ"ס עלה נעלה וירשנו אותה.

כנס השלוחים ויסוד אגודת הרבנים. מימין לשמאל הרבנים: גורביץ, מושקוביץ, קמינצקי, גיסר, ליווי, לויין, חייקין, אבלסקי, ברכהן, קרסיק

פרק שישים ושבעה נסיעתי ליו"ד שבט לנ"י.

יום א', ד' שבט בוקר

בלילה דברתי עם זוגתי תי'. היא מאד רוצה לבא להיות אתי, וכל השאלה אם לקחת גם את הילדים, שספק אם יש להם כאן מסגרת חינוכית מתאימה. יש גם סברה שאסע ליו"ד שבט לרבי ושם לנסות לגייס תרומות להוצאות של השליחות שלנו, ונראה איך יפול דבר בימים הקרובים.

יום ב', ח' שבט בוקר

כתבתי לכ"ק אדמו"ר שליט"א:

במשך שבעת החדשים האחרונים, עשינו כמה נסיונות לגייס כספים כדי לממן את הוצאות שליחותינו מכאן, ע"י טלפונים ומכתבים, וכמעט לא הצלחנו לאסוף מאומה בדרך הזאת.

צמצמנו את ההוצאות כפי האפשר ומ"מ עלו ההוצאות עד...

קעת עלה בדעתינו שאסע לזמן קצר לנ"י. ושם אשתדל בעזה"ת לגייס תרומות למען שליחותינו, ואשאל הסכמת וברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

יום ג' ט' שבט אחה"צ, במטוס ממוסקבה לנ"י.

על המכתב המועתק לעיל השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

הסכמה וברכה, אזכיר על הציון.

בהתאם לכך יצאתי היום בבוקר במטוס דעלטא, בתחנת ביניים בפרנקפורט.

נסעתי יחד עם הר"ש העבער שחוזר היום מביקורו במוסקבה קיוב וקשינוב.

בפרנקפורט שהינו 3:30 שעות והמשכנו בדרך לנ"י. לפי התוכנית נגיע לנ"י בשעה 3:15 ומקוה אני שנספיק לתפלה ערבית עם הרבי, שמתפלל היום לפני העמוד.

במשך היום קיבלנו אתמול מכתב מהמבצעים (מארשלס) שאינם יכולים לבצע את פסה"ד של החזרת הספרים בגלל טעות ברישום פסה"ד, ובגלל שאין קטלוג מדויק לאוסף.

הרב"ש [קונין] נסע לשגרירות והיא נסעה פעם נוספת לזי'טינוב, אך את התוצאות כבר לא הספקתי לשמוע לפני נסיעתי.

עידודים ומענות מהרבי

יום ה', י"א שבט בוקר, ספריית אגו"ח בנ"י.

הגעתי לכאן שלושם בערב, כשעה לפני מעריב.

אחרי שהרבי התפלל מעריב לפני העמוד, חילק קונטרס מאמרים תרפ"ב. כשעברתי נתן לי הרבי טופס נוסף, ואמר:

פאר די ספרים.

חבורת נוספת שנתן הרבי עבור ההתעסקות בענין הספרים

במשך היום י' שבט דברתי עם הרבה אודות השתתפות בהוצאות השליחות ונענו במדה מסויימת, אך עדיין רחוקה הדרך עד כיסוי כל הגרעון. אמשך אי"ה היום.

אתמול בלילה היתה התוועדות יו"ד שבט, וכיבדוני לדבר. סיפרתי בכללות המצב וסיפרתי סיבת בואי וסיימתי שכ"א יכול לקחת חלק בשליחות ע"י כיסוי ההוצאות.

דיברתי עם הר"ה זלצמן אודות המסמכים שצילם הענדל דייטש בפטרבורג⁴²⁹, וסיפר שהרבי אמר לתת לי לבדוק.

יום ועש"ק בשלח בוקר, ספריית אגו"ח

בלילה היתה חלוקת דולרים. הרבי קרא לי חזרה, נתן לי עוד דולר ואמר:

פאר די ספרים.

בדרך לצאת, פגש אותי ליד המעלית. פנה אלי ושאל:

שוין געקראגן צי ניט? [כבר קבלת או לא?]

השבת: יע!

יום א', י"ד שבט בוקר, ספריית אגו"ח

ביום ו' הייתי טרוד כל היום בגיוס תרומות, ובסוף היום דיווחתי לכ"ק אדמו"ר שליט"א:

הגעתי לכאן באור לי' שבט, ובמשך שלשת הימים שאני כאן דברתי עם הרבה מאנ"ש אודות ההשתתפות בהוצאות שליחותינו...

תלח

יומן השליחות המיוחדת

אני חושב לנסוע בחזרה למוסקבה במוצ"ק פר' יתרו, בכדי שאוכל להגיע לשם בזמן לעזור בעזה"ת בניהול כנס השלוחים, הרבנים והתמימים, בימים כ"ב-כ"ד שבט, ואבקש ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להצלחה בכל האמור לעיל.

יום א' ערב

על המכתב הנ"ל השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א:

והצלחה רבה ונמשכת ובהוספה וזמן גרמא ובאופן דר"ה לחטה גו' ודבש⁴³⁰.

כשעברתי בדולרים, נתן לי הרבי עוד דולר ואמר:

פאר די ספרים.

מענה הרבי אודות תוכניות הספריה במוסקבה

יום ג' צהרים, ט"ז שבט, ספריה

כתבתי מכתב אודות הספרים, והרבי השיב היום בצהרים:

אל כבוד הר"ל שי' גרונר

שלום וברכה!

בהמשך להמדובר, עושה אני כהצעתו ורושם את השאלה העומדת על הפרק עתה:

עומדים אנו בימים אלה בפני פרשת דרכים, והחובה להחליט אם יש לפנות על ימין או על שמאל. אצלינו חברי המשלחת לא ברור המצב כלל, וגם יש חילוקי דיעות, ולענ"ד נראה שבזה שלא באים להחלטה ברורה יכולים להכנס למבוי סתום, שאח"כ יהיה קשה לתקן.

כוונתי בכל הנ"ל הוא מה שהוחלט בזמן האחרון להקים אקדמיה ואוניברסיטה וספריה בביהכ"נ שלנו...

לענ"ד, מעולם לא היתה הוראה להסכים לתוכנית זו, ויש ספיקות גדולות אם הוא תביא להחזרת הספרים או שהיא תמנע את החזרתם בהסכמתנו הרשמית. ומי יודע אם אח"כ לא יהיה מדאי מאוחר מלשנות דבר מה.

מטעם האמור לעיל, אני מעולם לא חתמתי על שום מסמך שיכול להשתמע כהסכמה לתוכנית האמורה, ואיני יודע איך לנהוג בעתיד - באם כעת לא תהיה החלטה ברורה ועמדה תקיפה בנושא, לפנות על ימין או על שמאל.

הרבי השיב:

כעצת עסקני ורבי אנ"ש המבינים בזה. אזכיר עה"צ.

מענה הרבי אודות כנס השלוחים

יום ו', עש"ק י"ט שבט

אתמול כתבתי מכתב לרבי, שאני מחכה עליו כעת למענה:

ב"ה יום ה' ח"י שבט ה'תשנ"ב

כ"ק אדמו"ר שליט"א

(ב...) אני חושב לנסוע חזרה למוסקבא א"ה במוצש"ק, כדי להגיע לשם בזמן - לעזור בניהול כנס השלוחים, הרבנים והתמימים. מצר"ב סדר היום.

(ג) זוגתי וב"ב רוצים לנסוע להיות אתי במוסקבא, עד אשר נחזור בקרוב עם הספרים, אבקש את הסכמת וברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

(ו...) בזמן הפנוי שיש לי במוסקבא, הריני מתעסק בעיקר בהדרכת התלמידים ובנתינת שיעורים בישיבה ובמכון חי' מושקא, ומבקש אני ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להצלחה.

קיבלתי מענה:

אזכיר על הציון לכל הנ"ל והזמן גרמא להצלחה מופלגה.

[ועל סיום בקשת הברכה להצלחה, הוסיף בכת"ק:]

רבה ומופלגה.

חזרה במוסקה

יום ב', כ"ב שבט בוקר, יבוצ'קובה

הגעתי אתמול בערב חזרה למוסקבה.

יחד אתי נסע במטוס הרשד"ב פרידמן. הוא כתב לרבי לפני שבוע אודות כמה תוכניות לעזור בענין הספרים, והרבי השיב לו שהזמ"ג לבשו"ט בהנ"ל וכי"ב. גם הר"י קרינסקי והר"א שמטוב התחילו לחפש דרכים להיזיז משהו בענין הספרים.

וכאן בשטח נראית תזוזה, שיש הוראה משאכין⁴³¹ (אחד מסגניו של יעלצין) שמחר ביום ג' יתחילו למסור לנו את הספרים ולהתנות אתנו שניתן להם צילומים מהספרים עד סוף שנת 92. אמנם הבעיה היא כרגיל, שכתוב שם שהספרים ישארו כאן במבנה שלנו ולא בספריה המרכזית שלנו בני.

בינתיים מתחיל כאן היום כנס השלוחים וכנס השלוחות. מחר כנס הרבנים ומחרתיים כנס התמימים.

אתמול בלילה שוחחתי בארוכה עם הר"י [אהרונוב] והרד"ב אודות סדר היום בכנס. אמנם במקום לכתוב אודות התוכניות אעדיף לכתוב אח"כ אודות הכנס כפי שיתקיים לפועל.

431) כבר במוצש"ק כתב לי הר"י אהרונוב אודות הוראה זו (לפני חתימתה). למעשה נחתמה ההוראה בתאריך 29 ינואר (כד שבט). והיא נזכרת גם לקמן ביומן ט"ז אד"ר.

פרק שישים ושמונה

פגישות עבודה עם הועדה המיוחדת

תקוות חדשות

יום ד' כ"ד שבט ערב, יבלוצקובה

יום בשורה הוא היום, ונקוה שהפעם זה יהיה באמת, כי מספיק כבר סבלנו מאזעקות שוא. אך מה אומר ומה אדבר, לפי הנראה עומדים אנו באמת לפני תזוזה רצינית.

וירוניקה היתה היום, כמעט כל היום בספריה. היא מספרת שהמנהל החדש פיליפוב קיבל הוראה חד משמעית ממשרדו של יעלצין להחזיר מיד את הספרים (לאקדמיה)⁴³², ופיליפוב הזמין פגישה ביני ובין גולדנברג למחר בבוקר בשעה 11 לסדר את העברת ואריזת הספרים.

היא גם מספרת שמנהל מחלקת כתבי-היד לא היה בספריה, אך נשלחה מהממשלה פלוגת קצינים שחתמו את כל מחלקת כתבי-היד, שלא יכולים להכנס אליה בלעדיה, עד אשר יוחזרו כתבי-היד.

עוד מספרת שהיא דיברה עם גולדנברג, ואמר לה שהוא כבר ארז יותר מ-700 ספרים, ועוד 2200 ספרים נמצאים בארונות בבנין הספריה ועוד כ-10 אלף ספרים באיזור חימקי. הוא אמר שכל האוסף הרשום ע"ש פוליאקוב הוא של שניאורסאהן.

אח"כ היא הלכה לשאכין, שצלצל שוב לפיליפוב ואח"כ הלכה לבורבוליס, שצלצל לשאכין ואמר לו שאם הספרים לא יוחזרו מחר הוא לא יכול לנוסע עם יעלצין לארה"ב, כי כל האשמה תיפול עליו.

את כל זאת היא סיפרה לנו היום בערב, והדברים מוכיחים שיש תקוה גדולה שהחזרת הספרים תתחיל מחר, אע"פ שהמדובר עתה הוא רק באריזת הספרים בספריה; וגם כשיוחזרו הרי זה רק לביהכנ"ס שלנו ולא ע"מ להוציא. אמנם צריך לקוות שזוהי רק תחנת ביניים והכל עולה כעת על פסים נכונים.

בכל המהלכים האלה מדברים כבר כמה ימים. כבר בתחלת השבוע הודיעה שאני חייב להיות כאן ביום שלישי בבוקר, כי אולי יתחילו אז את אריזת הספרים. אך מאתמול נדחה הדבר להיום.

אני הגעתי כבר ביום ראשון בערב, ומאז הייתי טרוד בלי הפסק עד היום בערב, כשנדרשתי לפגישה עם וירוניקה ובאתי מיד לביהכנ"ס שלנו.

(432) כך כתב לי הר"י [אהרונוב] בפסק, במוצש"ק יתרו, לפני נסיעתי מנ.י.

לפי הידיעות, ביום ב' הקרוב המנהל החדש נכנס לתפקידו בניהול הספריה, והוא קיבל הוראה מסגן הפרעזידנט בורבוליס, שהוא חייב למסור הספרים, ז.א. אוסף שניאורסאהן ואוסף פוליאקוב באופן מיידי, כבר ביום ג' הקרוב. הוא אמר שזה יקח זמן אבל בורבוליס אמר מייד. גם היא אומרת שבורבוליס אמר שהוא מרגיש שהוא לא יכול לנסוע ללונדון ואח"כ לוואשינגטון בלי שהנושא יסודר.

כנס השלוחים

במשך שלושת הימים האלו כ"ב-ד שבט, הייתי עסוק כל היום בכנס השלוחים, הרבנים והתמימים.

ביום א' פתחתי את כנס השלוחים בנאום. משם נסעתי לפתוח את כנס השלוחות. אח"כ חזרתי לכנס השלוחים ונסעתי אתם למשרד החוץ, לעודד את השר בייקער בבואו לביקור אצל קוזרוב. עמדנו כ-40 איש בכניסה בשעה שהמכונית שלו ושל פמליתו עברו, ושרנו.

אח"כ חזרנו למלון והר"י [קוגן] עם הרב"ש [קונין] נסעו למלון פנטה, לפגוש את בייקער בחזרתו מביקור הנ"ל. בבואו ניגשו אליו. הרב"ש [קונין] שאל מה חדש, והשיב שעדיין אין חדש. הרב"ש אמר שכעת הזמן הנכון לפעול, ובייקער השיב שכעת יעלצין לא בעיר, וכשיבוא ידבר אתו בזה.

ביום שלישי היה כנס הרבנים, ואני הייתי יושב-ראש במשך כל היום. באו במיוחד להשתתף בכנס גם הרב עזריאל חייקין מבריסל, הרב דן יואל ליווי מארה"ב, הרב יהודה ירוסלבסקי והרב חנניה יוסף אייזנבך מארה"ק.

בחצי הראשון של היום היו דיונים בכל הבעיות שיש לרבנים על אתר (בעניני אישות וכשרות), והרבנים האורחים השיבו על השאלות.

יסוד אגודת הרבנים

אחרי הצהרים היה דיון בקשר ליסוד אגודת הרבנים במדינות רוסיה אוקראינה מולדביה וקזחסטן.

יור"ר ואב"ד - הרב לאזאר ממוסקבה.

יועץ לעניני אישות - הרב חייקין.

יועץ לעניני כשרות - הרב ליווי.

ועד ההנהלה: הרב אבלסקי - מולדביה. גורביץ - קזחסטן. קמינצקי -

דניפרופטרובסק. מושקוביץ - חרקוב. קרסיק - אוקראינה. פלוטקין - זיטאמיר.

שמעונוב - סמרקנד.

גם הוחלט לה"ל ירחון תורני שידון בכל עניני הרבנים של מדינות רוסיה.

בכל הנ"ל היו סברות רבות ודיונים, וכתבתי את המסקנא שנתקבלה על דעת ובהסכמת כל החברים.

כנס התמימים

היום התקיים כנס התמימים. השתתפו בו יותר מ-80 תלמידים, ממוסקבה ומשאר העיירות. לפני הצהרים בחנו הרבנים אייזנבך ירוסלבסקי וליווי את תלמידי הישיבה (כל הכתות) בגמרא, הלכה וחסידות, והם היו מאד מרוצים מהתוצאות.

אח"כ הלכו לאולם, שם נאמו לפניהם הרבנים אייזנבך, ירוסלבסקי, קמישוב, אני, ברכה ואבלסקי. הי"ר היה גרוזמן. הנאומים היו במעלת הלימוד בישיבה, וזה היה בהצלחה גדולה.

לשם קיבלתי את הידיעה שעלי לבוא מיד לביהכ"ס שלנו, כאמור לעיל.

מחר מתחיל סמינר לכל התמימים שבאו⁴³³. חשבתי לקחת חלק פעיל בסמינר, אך לפועל צריך אני להיות מחר בספריה כנ"ל, ובהכרח יצטרכו להסתדר ולסדר את הסמינר בלעדי, ובדאי יהיה גם זה בהצלחה, כמו שלושת הימים שעברו.

הפגנת עובדי הספריה

יום ה', כ"ה שבט ערב

יום כזה מטורף כבר הרבה זמן לא היה לנו.

בשעה 11 בבוקר הייתי בספריה, ובמקום שיקבל אותי הספרן, קיבלה אותי מקהלת מחאה והפגנה של עשרות פועלים בספריה, עם דגל אדום גדול ומיקרופון, וכולם צועקים לכל צד שאלך הביתה "דאלאי לוינסון".

בין מנהיגי ההפגנה בלט המנהל דיראגין ועוזריו.

לידם עמדו השוטרים שלא הרשו לי להכנס לספריה, וצמצמו את המקום שהרשו לי לעמוד באולם ההמתנה.

אחד מהשוטרים מצר את צעדי באולם ההמתנה

אחד מהמנהלים בשם "קיסילוב" ניגש אלי והראה לי "צר" שבו כתוב, כיון שהם לא יודעים איזה ספרים הם של אוסף שניאורסאהן לכן ממנים ועדה שתתחיל לעבוד מחר ואני אקבל רשיון מיוחד להכנס ולעזור להם בעבודתם⁴³⁴.

(433) שבוע של שיעורים בנושאים כלליים, לכל קבוצה לפי הרמה שלה.

(434) תוכן ההוראה של המנהל פיליפוב:

בקשר להוראת הממשלה רוסית, בתאריך 29.1.92 (כ"ד שבט), להיענות לבקשת חסידי חב"ד

תמג שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

בהתאם לזה הוא הציע לי ללכת להכין תמונות בשביל רשיון כניסה מיוחד שיעשו לי, להכנס בו למחסן הספרים שבספריה. לא רציתי לעזוב את בנין הספריה בשעה כזו.

הרשיון המיוחד שקבלתי להכנס לשלושת המחלקות

- ליובאוויטש (אג"ח) בקשר להעברת ספרי ש"ס מספריית לנין לספריה ממשלתית יהודית מיימוני. כיון שלא קיים אוסף שניאורסאהן נפרד, לא בספריית לנין לשעבר ולא בספריה הלאומית הרוסית, כי אם מספר ספרים וכתיבי יד, שייכלים להחשב פחות או יותר כחלק מאוסף שניאורסאהן. גם בהתחשב בעובדה שהן נציגי ליובאוויטש והן האקדמיה מיימוני לא מסרו רשימה מפורטת של הספרים וכתיבי היד שאודותם מבקשת ממשלה רוסית, לכן אני מצוה:
  - למנות ועדה שתכלול את לאוואצ'קין - יו"ר, גולדנברג, דגוביץ, דירייגין, קנדקובה, מעדוועידוב, טירוכינא, חחליבא, יאדיקינא, שהם יבררו בכל האוספים של ספריית לנין, את אותם הספרים וכתיבי היד שהם לכאורה שייכים לספריה שנאספה ע"י הרבי שניאורסאהן, ולהכין רשימה מהן רשימה מפורטת. עבודת הועדה תתחיל ביום 31 בינואר 92 (כו שבט). הם יעבדו כל יום משעה 9 עד 3. פעם בשבוע (ביום שישי שעה 4) ידווחו על עבודת השבוע.
  - כל מחלקות הספריה יעזרו לוועדה הזאת כפי הצורך.
  - לצורך העזרה המומחית של הכרת ספרים וכתי"י, יש להרשות את לוינסון, אזרח ארה"ב, להגיע למחסני ספריית לנין לשעבר, הקשורים לנושא שלפנינו, בשעות העבודה של הועדה, שהוא יעבוד יחד עם הועדה.
  - מנחל האבטחה של הספריה, מר קיסילוב יפיק ללוינסון רשיון מיוחד, שם יתפרש הזמן והסיבה לביקורו במחסנים, והרשיון הזה יהי' תוקפו למשך חודש אחד. שתהי' משמעת חזקה במחסני הספריה.
  - לפני גמר עבודת הועדה, ולפני אישור מיוחד ממני, לא להרשות את העברת שום ספר ממקום למקום בספריה.
- אמנם ראה לעיל יומן ג' אייר תנש"א, שעבודת המיון כבר נעשתה במשך הקיץ שעבר. וראה לעיל יומן מוצש"ק בראשית תשנ"ב, שבחודש תשרי הוגשה ע"י הספריה סקירה מפורטת לבית המשפט, בו מודיעים שהצליחו לזהות לערך 3000 ספרים השייכים בודאי לאוסף שניאורסאהן. וראה להלן יומן ה' אדר, שאז התחילו להעביר את הספרים המזוהים מהמחסן שבאיזור כימקי למחסן שבבנין המרכזי של הספריה.

РОССИЙСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА

П Р И К А З

от 30.01.92.№ 2.

/О создании комиссии/

Правительство Российской Федерации своим Распоряжением от 29 января 1992 г. № 157-р постановило "принять просьбу представителей движения любавических хасидов (Агудас Хасидей Хабад) о передаче Государственной еврейской академии им.Маймонида (Рамбама) из бывшей Государственной библиотеки им.В.И.Ленина имеющихся

2.

нителю хасидской библиотеки в г.Нью-Йорке, доступ в соответствующие хранилища бывшей Государственной библиотеки СССР им. В.И.Ленина в часы работы комиссии для совместной с комиссией работы.

4. Начальнику службы режима Киселеву В.И. выдать Ш.Левин-соу пропуск с указанием цели и времени его нахождения в хранилищах библиотеки сроком на один месяц;

обеспечить жесткий контрольно-пропускной режим в служебных помещениях библиотеки и её хранилищах.

5. До окончания работы комиссии и утверждения мною её результатов не допускать каких-либо перемещений указанных книг и рукописей из фонда в фонд и из одного помещения в другое.

Директор

Российской государственной библиотеки *И.Филиппов* И. Филиппов

תחלת וסיום ה"צו" של פיליפוב אודות יסוד ה"ועדה"

ראיתי שלא לוקח סוף, רציתי לטלפן להודיע להר"י [אהרונוב] מהנעשה, אך הטלפונים לא פעלו. בסוף נכנסתי למשרד הקבלה, כדי להאריך את רשיון הכניסה הרגיל שלי (כניסה לאולם הקריאה), בקשתי טלפון והודעתי מהנעשה. אח"כ חזרתי וביקשתי להכנס לספריה, ולא הרשו לי. חזרתי לאולם ההמתנה. המפגינים ניסו לעצור אותי בדלת, אבל נכנסתי בתוקף ובנועם. הם סובבו אותי באולם ההמתנה והתחילו לצעוק עלי ולא הגבתי. אז התחילו

תמה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

לדחוף אותי החוצה (בעיקר דחפו אותי נשים זקנות שעובדות בספריה). מיד ניגש אלי שוטר (חשבתי שניגש אלי לעזור לי, אבל טעיתי) ואמר לי שאני אשם בכל הרעש שנוצר, ועזר לדוחפני החוצה.

לא נלחמתי והרשיתי להם לדחוף אותי החוצה. לקחתי מונית וחזרתי לביהכנ"ס שלנו, וסיפרתי לחברי מהנעשה.

ביקור ובדיקה במחסן הספרים

אח"כ קיבלנו טלפון ממנה שאני עם קוגן נבוא למשרד הממשלה. שם חיכתה לנו במשרדו של שמשוב. בא גם זייצוב (מנהל ספריית הממשלה), גריגורוב (לשעבר סגן מנהל ספריית לנין, שעזר לנו בשבועות הראשונים) ונציג הק.ג.ב. שהוא עם פלוגתו הלכו אתנו לספריה לשמור עלינו.

בספריה קיבל אותנו פיליפוב, ישבנו לישיבה מיוחדת, ישבו גם גולדנברג ולהבדיל דיראגין ועוזר שלו, ועוד אחד - ראש הקאמיסיה (הועדה) [ליוואצ'קין].

אחרי הישיבה והדיבורים הלכתי עם גולדנברג לראות את הספרים. ראיתי כ-700 ספרים שהוא הניח לחוד, כיון שיש עליהם סימנים מובהקים שהם של אוסף שניאורסאהן, ועוד כ-1500 ספרים לחוד, שעדיין לא מצא עליהם סימנים.

רצינו ללכת לראות את אוסף המוזיי קניגי [הספרים העתיקים], אמנם זה כבר היה בסוף היום ולא היו שם העובדים.

המנהל רצה שנלך גם לכתבי-היד, שעליהם שמו חותם, שאף אחד לא יכול להכנס לשם עד שיחזירו לנו את הספרים. הוא רצה שאלך, ואז יצטרך לפתוח את החותם, ואח"כ במשך הזמן נבדוק לדעת מה הם שלנו. אמנם וירוניקה לא הסכימה לזה, כי עד שיחזירו לנו את כתה"י לא נרשה שיפתחו את המחלקה הזאת.

שאלתי, מדוע לא מחזירים לנו את 700 הספרים שכבר הבדילו לפי הסימנים שהם שלנו, והשיב פיליפוב, שאם יחזירו כעת יהיה באלאגאן. תחילה צריך לברר את זהות כל הספרים של אוסף שניאורסאהן, ואח"כ לחכות ל"צו" העברת הספרים.

דברים אלו הראו שוב, שעדיין ממשיכים להוביל אותנו סחור סחור לפני החזרת הספרים.

אח"כ חזרה כל המשלחת למשרדי הממשלה, ואני חזרתי לביהכנ"ס שלנו, ומשם לדירה.

ביקור ובדיקה ב"מוזיי קניגי"

יום ועש"ק מבה"ח אד"ר צהרים

משרד מנהל ספריית ממשלת רוסיה (לשעבר ספריית לנין)

יש לנו כעת הפסקה, ובשעה 2 אמורים להתיישב אתי חברי הועדה המיוחדת לדון באופן בירור הספרים מאוסף שניאורסאהן.

תמו

יומן השליחות המיוחדת

באתי לכאן בבוקר בשעה 9:30 יחד עם הר"י [קוגן] ועוד אחד (הם רק באו אתי לשמור עלי), ואני נכנסתי עם מר קיסילוב, ונפגשתי עם גולדנברג ועם כמה מחברי הועדה.

אמרתי שבתחילה ברצוני לראות את אוסף פוליאקוב שבמוזיי קניג ואח"כ נדבר. הם אמרו שאוכל לבקש ספרים, כל ספר בבקשה מיוחדת עפ"י הקטלוג. התעקשתי ואמרתי שאם אינם מוכנים לעבוד בדרך שנראית לי אני מוכן לחזור הביתה. בסוף נענו לי והכניסו אותי למחסן המוזיי קניג.

יש שם בצד אחד (קיר של ארונות) כ-5000 ספרים עבריים יקרי ערך, מתוכם כ-1000 או יותר מאוסף פוליאקוב. בחלקם ראיתי סימני אוסף ש"ס. הם לא מונחים לחוד, רק מעורבים בין שאר האוספים ומסודרים לפי סדר מקומות הדפוס.

אח"כ רציתי לחזור לוועדה, אך היו"ר (ליוואצ'קין) כבר הלך בינתיים לדיון במחלקה ההסטרית שהוא ממונה עליה, ויחזור בשעה 2.

ישבתי עם מר גולדנברג והסברתי לו את ההוכחות שכל אוסף פוליאקוב הוא אוסף שניאורסאהן (אלא ששמו שונה מטעמים פוליטיים):

(א) שבמכתב אדמו"ר כתוב 12 אלף וכו'.

(ב) חלק ניכר יש בו סימנים.

(ג) רובם ככולם בקטלוג של ליובאוויטש.

(ד) אלו שאינם בקטלוג גם בהם יש סימנים.

(ה) אם יש מעטים שאינם בקטלוג היינו כיון שהם נקנו אחרי תרס"ו.

אח"כ הסברתי לו שיש שני דרכים לקבל את הספרים: (א) לפי הקטלוג. (ב) לפי אוסף פוליאקוב.

באופן הא' יש שני חסרונות: (א) יקח שנה של עבודה. (ב) חלק קטן מהספרים לא נמצא בקטלוג ונאבד. לכן עדיף באופן השני, אחרי שהוכחתי שכל אוסף פוליאקוב הוא אוסף שניאורסאהן.

סיימתי לומר, שאם הספריה רוצה להחזיר את הספרים היא תבחר באופן הראשון, ואם היא רוצה ללכת אתנו סחור ולא להחזיר, אזי תבחר באופן השני, שאיני מסכים לה. ולכן מחובתי לחפש דרכים איך לרכך את עמדת הנהלת הספריה.

את כל הדברים האלו בדעתי לומר גם לפני כל הועדה, כשיתאספו בשעטומ"צ, ובכל אופן אדרוש שיחזירו מיד את 700 הספרים שכבר בירו שיש בהם סימנים אוסף שניאורסאהן.

בקשר לכתה"י חושב אני לומר שאיני מוכן ללכת לשם לראות עד שיהיו מוכנים להחזיר מיד את אוסף 182, שהוא שייך לנו ומונח בנפרד.

*

וירוניקה צלצלה לכאן וסיפרתי לה מהנעשה כאן. גם צלצלתי ודיווחתי לר"י [אהרונוב]. הם מתכוונים לפגישה מיוחדת, המשלחת, וירוניקה, רש"ב פרידמן

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תמז

ועוד, עם בורבוליס. שם ידווחו וידרשו שיוחזרו מיד הספרים האלו שהם עצמם מודים שהם מאוסף שניאורסאהן.

ההפסקה נמשכת כבר שעותיים וחצי. שוחחתי כמה פעמים עם גולדנברג. התפללתי מנחה וסעדתי, בדקתי את הבנין, ועוד מעט אמורים להתאסף שוב.

בינתיים הסתכלתי מהחלון וראיתי שלפני כחצי שעה התפזרה ההפגנה⁴³⁵ מהחצר שלפני הספריה.

טיסה במסוק לליובאוויטש

יום א', כ"ח שבט, במסוק בין מוסקבה לליובאוויטש

יחד אתי נוסעים במסוק מר ג'רי לוין והצוות שלו, כדי לצלם ולהסריט את ליובאוויטש, במסגרת עבודתם להכין סרט מיוחד על חב"ד, לקראת י"א ניסן - במלאת תשעים שנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א.

לפני חצר רבתינו בליובאוויטש - עם ג'רי לוין

כדי להרחיב את המסגרת, יצא לפנות בוקר אוטובוס עם התלמידים האורחים שבאו לסמינר, שגם להם תינתן האפשרות לבקר בליובאוויטש. אתם נסעו גם הרבנים אייזנבך וירוסלבסקי, ואתנו נוסעים גם התלמידים השלוחים ליין ובייטלמן. אני נוסע בתור מורה דרך לצוות ולקבוצה.

לפי התוכנית נחזור למוסקבה לערך כשעה 5, כך שכל הנסיעה הזאת לא תפריע לעבודתי בספריה מחר בבוקר להכין את החזרת הספרים.

---

(435) הפגנת עובדי הספריה, שעדיין הפגינו נגדי, וחילקו דפים עם כתובות נאצה נגדינו.

תצלום אוויר מהחצר בליובאוויטש - שצולם אז מהמסוק

הדיונים עם הועדה

מה יהיה שם מחר בבוקר עדיין לא ידוע כעת.

ביום שישי בשעה 3 אחה"צ באו חברי הועדה לספריה. כל הועדה נקראה למשרד המנהל והסברתי להם את הוכחותי שכל אוסף פוליאקוב הוא אוסף שניאורסאהן, ושלכן אין צורך לעבוד יותר לפי הקטלוג, ולפיכך אפשר להסיק שעבודת הועדה בהשוואת הקטלוג היא מיותרת.

המנהל פילפוב הראה רושם כאילו כל דברי מתקבלים אצלו והבטיח לדון בזה עם הועדה ולבוא למסקנא.

אני נסעתי לדירה לקראת השבת, והם נשארו לדון.

פגישה במשרד החוץ

באותה שעה ישבו חברי המשלחת, וירוניקה, הרשד"ב פרידמן וקבוצת התלמידים השלוחים, במשרדי משרד החוץ, והמשיכו ללחוץ לזרז את החזרת הספרים.

הפגישה עם בורבוליס שציפו לה לא התקיימה, אבל התקיימו פגישות עם אחרים. האחרונים שנשארו שם הם וירוניקה עם הר"י [אהרונוב], שחזר בלילה ברגל. בתחילה חזר לביהכנ"ס שלנו ואח"כ חזר לדירתנו בחצות לילה. התוצאות מהפגישות היו שהבטיחו שעוד ביום השבת הם עצמם יארזו את הספרים ויביאו אותם לביהכנ"ס שלנו; אמנם לפועל זה לא התבצע.

הסמינר לתלמידי הישיבה

בינתיים מתקיים הסמינר של תלמידי הישיבה בהצלחה גדולה. התלמידים מאד שביעי רצון מהלימודים מהנאומים ומכל ה"ארום".

היו קשיים, כי לפתע נהייתי טרוד בספרים. גם הרד"ב [לאזאר] טרוד. אך מ"מ התאמצו [דניאל] אדרי ו[יוסף יצחק] ליפש והכינו וסידרו את החלק הגשמי, ו[יוסף יצחק] גרוזמן עם קמישוב את החלק הרוחני.

תמט

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

בשבת בבוקר הלכתי לביהכנ"ס במארינא רושצא, סיפרתי לקהל על מצב התפתחות החזרת הספרים, שוחחתי עם הרד"ב [לאזאר] בקשר לתוכניות, ואח"כ הלכתי לביהכנ"ס שלנו - לחכות לספרים שיבואו עד הלילה.

שיחה עם מנהל הספריה

יום ב', ער"ח אד"ר בוקר, משרד מנהל הספריה
שוחחתי כחצי שעה עם המנהל. כעת יצא וקרא לכמה אנשים שיבואו, ואני נשאיתי לחכות.

בשיחה שלנו דנו בכמה פרטים:

(א) הוא ביקש שארשה לפתוח את בנין כתי"י, ולהשאיר סגור רק את חדר המחלקה העברית. השבתי שאני מבין שיש לעו"ד שלנו (וירוניקה) חשש אם יפתחו את הבנין לפני שמוכנים להחזיר לנו את כתי"י שלנו.

(ב) בקשר למה שהוכחתי שכל אוסף פוליאקוב הוא אוסף שניאורסאהן, הוא אמר, שבאותו מכתב של אנשי הספריה (שכתוב בו שמצאו 3000 ספרים עם סימנים של ספריית שניאורסאהן) כתוב גם שיש בו עוד 9 אוספים קטנים. עניתי שכן הוא, והם ספרים ששניאורסאהן קנה מאספנים אחרים. המנהל הציע לבדוק זאת ע"י שהספרנים יביאו ספרים אלו אלי להוכיח.

(ג) אמרתי שאם כנים הם בדבריהם שרצונם רק להוכיח, א"כ שיחזירו קודם את הספרים האלו שהם עצמם מצאו עליהם סימני אוסף שניאורסאהן. ע"ז השיב, שעדיין אין הוראה חד משמעית להחזיר את הספרים.

(ד) השבתי: את השאלה הזאת נשאיר לעו"ד, אבל יש עוד דבר אחד שצריך לכל הדיעות, והוא הבדלת הספרים יקרי הערך של אוסף פוליאקוב משאר הספרים העבריים יקרי הערך, ואז אוכיח עליהם שהם מאוסף שניאורסאהן.

הדבר האחרון התקבל אצלו והלך לקרוא לאנשי המחלקה הזאת לשאול אותם האפשרויות.

ביקור נוסף במוזיי קניג

יום ג', אד"ר אד"ר ערב, יבלוצ'קובה

היא נתנה צו חד משמעני שלא אלך היום לספריה לבדוק את הספרים שהפרידו במוזיי קניג, ונשאיתי כל היום בישיבה. גם אתמול הייתי אה"צ בישיבה, וסו"כ חזרתי לתת שיעורים, בין בהלכה ובין בגפ"ת וגם למשתתפי הסמינר נתתי שיעור אחד אתמול ואחד היום.

אחרי הישיבה אתמול במשרד המנהל, הלכנו למוזיי קניג, וראינו שכבר התחילו להפריד את הספרים של פוליאקוב משאר הספרים. הם אמרו שיסיימו את ההפרדה במשך שבוע, ואחרי שלחצתי אמרו שיוכלו לסיים במשך יומיים.

לפי זה הייתי אמור ללכת אליהם היום פעם נוספת. אך כנ"ל היא התנגדה לזה בתוקף.

פרק שישים ותשעה להשמע להוראות וירוניקה

חזות דעת עורך דין

יום ה', ב' אדר בוקר

כבר היום השלישי שאינה מרשה בשום אופן שאלך לספריה, ואיני ידוע מדוע. אני דורש שהמשלחת תחליט אם יש לשמוע בקולה - כל זמן שלא מובן לנו המוטיב שלה.

בינתיים יש עוד התפתחויות בענין הספרים. כשהייתי בנ"י. ביקשוני הר"א שמטוב והר"י קרינסקי שאדבר עם ג'רי שוסטק שרוצה להכניס את עצמו לנושא. זה היה ביום שישי שלפני נסיעתי, ולא הספקתי לדבר אתו אז.

אחרי שחזרתי לכאן, טלפן לכאן כמה פעמים דמיטרי, שהוא עו"ד עובד יחד עם שוסטק, והוא במקורו מרוסיה, והתחיל לעסוק בנושא הספרים ומבקש לדעת תמונת מצב. הר"י [אהרונוב] דיבר אתו וראה בדבריו ידע מקיף בנושא - מעיונו במסמכים ומדיבורו עם אנשי הממשל ואנשי המשפט כאן.

בסופו של דבר הוא כתב סקירה בנושא. הר"א שמטוב מסר לר"י קרינסקי, שהראה לרבי. הרבי נתן את הסקירה אל הר"ל גרונר שישלח אותו לנו, ואמר שאולי כדאי להראות גם לה.

הספק הזה האחרון מראה לכאורה שיש אפשרות לדון לבדינו אם לתת לו את האור הירוק לפעול - גם בלי להראות לה את מכתבו, שאולי אין כעת כ"כ אימון בדרך שנוקטת.

הר"י [אהרונוב] דיבר בטלפון עם הר"י [קוגן] והרב"ש [קונין] והוחלט שהיום בבוקר בשעה 11 תהיה לנו אסיפה בביהכנ"ס שלנו. אני בקשתי שנדון אז גם בנושא הליכתי לספריה.

עימות עם הועדה המיוחדת

יום ו', ג' אדר בוקר

יום האתמול החזיר אותנו שוב מעולם הדמיון (שבימים הקרובים מחזירים לנו את הספרים) לעולם המציאות (שעדיין לא נושענו).

היום התחיל עם האסיפה בינינו שכתבתי עליה אתמול. בסוף הדיון הוחלט לנסוע אליה למסור לה שיש חוגים באג"ח המרכזי שמאוכזבים מהתוצאות של הדרך שנוקטת והתקשרו עם עו"ד גדול וכו'.

גם הוחלט באסיפה שאני אסע לספריה, אף שהיא מתנגדת לכך.

נסעתי לספריה, והתיישבתי עם הועדה במחלקת מוזיי קניגי. הם הביאו לי ספר פירוש נ' יחייא על חמש מגילות (בולוניא רח"צ), שעליו מדבקה של הרבי ועוד סימנים.

הם התחילו לכתוב אודותיו תיאור טפשי ומכוון, לתאר כל עמוד פגום, כל מקום שיש דבר וכו' וכו', ואמרו לי שהם רוצים שאעזור להם בתיאור הספר.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תנא

אמרתי שבאתי להוכיח כי הספרים הרשומים על שם פוליאקוב הם באמת של שניאורסאהן, לכן אבקש לעשות רשימה של יותר ממאה הכרכים של אוסף פוליאקוב שבמוזי קניגי כדי להוכיח שכולם הם של אוסף שניאורסאהן.

ואילו הם ענו לי, שאת זה אינם רשאים לעשות, וכי הם רק מבקשים שאעזור לעבוד אתם בדרך האמורה.

ישבנו כשעה וניסיתי להבהיר להם שוב ושוב, בקול מתון, שבאתי ונקראתי לכאן כדי להוכיח את בעלות אוסף פוליאקוב, ואילו הם בשלהם.

טענתי כי לפי התקנון של יסוד הועדה, במקום שיש חילוקי דיעות צריכים לפנות אל מנהל הספרייה.

הלכתי יחד עם יו"ר הועדה מר ליוואצ'קין אל פיליפוב. הוא שמע את דברי שנינו והצדיק את היו"ר, ולא הועילו כל דברי. הוא אמר שמעולם לא הזמין אותי להוכיח שאוסף פוליאקוב הוא אוסף שניאורסאהן, ואינו מוכן להרשות לי לעשות זאת.

הודיתי להם וחזרתי לביהכנ"ס שלנו.

כבר אמרתי שצריך לשמוע בקולה

חברי המשלחת באו אליה ואמרו לה כנ"ל, שיש חוגים באגו"ח המרכזי שמאוכזבים מהתוצאות של הדרך שנוקטת והתקשרו עם עו"ד גדול וכו'.

היא התחילה להרעים מתוך הלב, שהיא עושה בכל יכולתה ואין איש בעולם שיוכל לפעול יותר, והעו"ד טועים בדבריהם כי הם יכולים לפעול בדרכי המשפט הרגילים, כי אין כאן מדינת משפט כלל וכלל, ורק בדרך שהיא עוסקת אפשר לפעול משהו, ואשר אם רוצים דוקא בדרך זו, אזי שיתחילו לעסוק דרך העו"ד, ויראו שבדרך זו לא פועלים כלום.

*

באותה שעה ראינו תניא פירצובה את גריגורוב, שהוא עוסק מטעם הממשלה כעת בנושא העברת האוסף לאקדמיה.

הוא אמר לה, שעדיין לא הגיש את הנייר, ויגיש בשבוע הבא את הניירות להעביר את האוסף למקום משמר בבניי הממשלה. תפקידו לא יהיה לבצע זאת כי אם להורות, ואם פיליפוב לא ישתף פעולה אזי יחזור הנושא אל שאכין.

ע"י שלושת הסיפורים האלו חזרנו שוב לעולם המציאות, שעדיין לפנינו עבודה רבה להביא להחזרת הספרים.

נפגשנו שוב בביהכנ"ס שלנו, ואח"כ נסענו אני והר"י [אהרונוב] לבנין הספרייה, לשם הגיעו גם הצלמים של התוכנית אודות הרבי (שנסעתי אתם לליובאוויטש כנ"ל). הם צילמו אותנו על רקע הספרייה, ואת ההפגנות והמודעות נגדינו, ונתתי להם ראיון קצר בנושא. משם חזרנו לדירה.

בערב נסעתי למכון ונתתי שם שיעור כללי לבנות המקומיות ולבנות הישראליות בהלכות תפלה.

*

בשהייתי בלילה בדירה התבוננתי במצבנו הכללי, וראיתי שצריך לראות את שהותינו כאן כנמשכת לזמן מסוים, ולכן החלטתי להזמין את בני ביתי שיבואו לכאן מנ. ביום א' הבע"ל. והרי יש לנו כבר את ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א בזה⁴³⁶.

יום ו' לפני כניסת השבת

דיברנו כעת עם הר"ל גרונר, וסיפר שדיווח לרבי אודות הדיבורים אתה אתמול, והרבי השיב:

כ'האב שוין געזאגט כ"כ פעמים אז מ'דארף הערן וואס זי זאגט און פאלגן איר.

[כבר אמרתי כ"כ פעמים שצריך לשמוע מה שהיא אומרת ולשמוע בקולה].

*

היום הייתי בישיבה ונתתי שיעור בגפ"ת.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. **תנ**

פרק שבעים

אריזה, עימות בממשלה והפגנה

אריזת הספרים בספריה

יום ב', ה' אדר"ב בוקר, יב'לוצ'קובה

בני ביתי הם כעת בדרך לכאן. עומדים להגיע היום בערב בשעה 4:30. אתמול היו בחלוקת הדולרים, והרבי נתן דולר נוסף להצלחה ודולר נוסף עבור מוסקבה.

לפני שיצאו מהבית דיברתי אתם, והילדים הבטיחו ללמוד כאן טוב. אכ"ר.

*

בינתיים היא מודיעה בסוד שבימים אלו כבר התחילו לארוז את הספרים, כדי להעבירם למשרדי הממשלה בכיכר הישן [סטארא פלוטשאד]. עובדים על כך 20 איש, לארוז לרשום ולהעביר, בראשות מר גריגורוב.

היא כבר ביקשה תשלום עבור עבודתם ואומרת שלפני סוף השבוע צריכה העבודה להיות גמורה.

מדבריה נראה שזוהי לא פנטזיה כי אם בפועל ממש, וש אחרי שזה יועבר למשרדי הממשלה נתחיל לעסוק בקבלת רשיון העברתם לרבי. לו יהי כדבריה. כאן רואים אנו שבעצם ימי האכזבה, שבסוף השבוע שעבר, השיב הרבי לעשות כדבריה, ובאותה שעה התחילו לארוז את הספרים; אם אמנם סיפור הולם את המציאות⁴³⁷.

*

בינתיים שאל הרב"ש [קונין] אצל הרבי ביום שישי, כיון שמצב הכספי במוסדותיו בלוסאנג'לס הוא בכי רע, אולי כדאי שישע לכמה ימים לגיוס כספים, והרבי השיב לו:

אין צורך בנסיעות (ובמילא בזבז ממון ישראל) והרי מדבר בטלפון וכי"ב.

וילכו מחיל אל חיל

ביום שישי הכנסנו, הרד"ב [לאזאר] הר"י [אהרונוב] ואני, דו"ח מהכנס והסמינר, והרבי השיב:

וילכו מיל אל חיל גו' והזמן גרמא. אזכיר על הציון.

---

(437) למעשה התחילו אז להעביר את הספרים המזוהים שבמחסן איזור חימקי אל המחסן הראשי של הספריה.

מתוך הספרים שבאיזור חימקי מיינו לערך 2300 ספרים, ומתוך הספרים שבקומה 12 של המחסן הראשי מיינו לערך 700 ספרים, וביחד העבירו את 3000 הספרים אל קומה 11 שבמחסן הראשי. וזהו שדיברו וכתבו אודות 3000 הספרים שזיהו מאוסף שניאורסאהן. על כל זאת ראה להלן ביומן ה' מנ"א תשנ"ד, וביומן שנת תש"ס.

תנד יומן השליחות המיוחדת

הדבר הראשון שעשיתי הוא, הכנת נוסח לנייר מכתבים, עם שמות כל הרבנים חברי ההנהלה וכו'. הר"י [אהרונוב] שלח את הנוסח להרח"י אייזנבך, שיסדר את הנוסח וימסור זאת להדפסה.

*

את השיעורים בישיבה התחלתי מחדש באופן הרגיל, ובמוצש"ק וביום א' בבוקר ואחה"צ נתתי שיעורים בגפ"ת ובהלכה. לשיעור ההלכה (הלכות ציצית) צירפתי את כתות ב-ד.

יום ד', ח' אדר בוקר, מלון מולודז'ניא

אני נמצא כאן כבר היו השני עם בני ביתי. בימים הקרובים צריכים אנו לעבור לדירה שכורה.

אתמול היום בני בתי בביה"ס ואני במכון ובישיבה, והייתי עסוק כל היום במתן שיעורים.

בערב הייתי בדירה ושמעתי מהר"י [אהרונוב] דיווח מהנעשה בענין הספרים: זה כמה ימים שהיא אומרת שאורזים את הספרים ומביאים אותם אל משרדי הממשלה בכיכר הישן, אמנם אתמול נפל דבר, והיא התחילה לדבר אודות הפגנה שאנחנו צריכים לארגן מול משרדי הממשלה, יחד עם תלמידי הישיבה וכו'.

תניא פירצובה התקשרה אל גריגורוב, שהרי הוא הממונה על האריזה הנ"ל, והוא אמר לה שמקום שעד העשירי במארט [ה' אדר"ש] יוחזרו הספרים.

ע"י הרב"ש [קונין] אורגנה פגישה להיום בבוקר עם השגריר האמריקאי מר שטראוס. לכן אני לוקח כעת את בני ביתי אל מארינא רושצא, ומשם אמשיך מיד לשגרירות.

הר"י [קוגן] היה שלשום אצל נתליה, והיא אומרת שאורזים כעת את הספרים כדי להחזירם ישיר לרבי שליט"א, בלי ממוצע של האקדמיה וכו', כי רק בדרך הראשונה הוא הכבוד האמתי לממשלה.

מכל הידיעות האמורות נשאר רק לקוות שהידיעה האחרונה הנ"ל היא זאת שתתבצע בקרוב. אכ"ר.

זאב וואגנר נלקח למאסר

יום ה', ט' אדר בוקר, מלון מולודז'ניא

כל השתדלותינו אתמול בערב לא הועילה והר"ז וואגנר⁴³⁸ עדיין יושב במאסר, בהאשמה של תיגרה עם המפגינים ליד הספריה נגד החזרת הספרים.

לראשונה נודע לי על כך בשעה 5:20 בערב, כאשר אשתו צלצלה אלי למארינא רושצא לספר על כך ולבקש עזרה.

---

(438) פעיל מטעם שמ"ר ברוסיה. באותו יום הלך לבקר בספריה, ובכניסה לספריה פגשוהו המפגינים נגד החזרת הספרים, וחשבוהו לאחד מהעוסקים בהחזרת הספרים.

איני יודע מה קרה שם בדיוק, אך בסופו של דבר נלקח למאסר.

תנה שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

צלצלתי לשגרירות הישראלית ואמרו לי שכולם כבר הלכו הביתה ולא נשאר בשגרירות.

צלצלתי לבית של השגריר (הטלפון שהוא מסר לנו פעם), דיברתי עם כמה אנשים שהבטיחו לעסוק בזה. אמנם אח"כ אמרו לי שיש שנים שיכולים לפעול בנושא הזה, והם לא הצליחו לאתר אותם.

צלצלתי להר"י [קוגן] וסיפרתי לו והוא התקשר מיד לוירוניקה ולהר"י [אהרנוב], ונסע לכיכר הישן להשתדל בזה במשרדי הממשלה, והיא התחילה לטלפן ממשרדה במונוסוניק.

הרד"ב לאזאר צלצל לשגרירות האמריקאית, אך הם השיבו שכיון שהוא אזרח ישראלי אין הם יכולים לעזור במאומה.

יצאתי מיד עם הרד"ב לאזאר ועם הבחור יוסי ליפשי⁴³⁹ ועם הר"י [אהרנוב] לתחנת המשטרה, נפגשנו עם זאב וואגנר ואמר שהוא רק ניגש לראות את ההפגנה ונוצרה תיגרה.

המשטרה קיבלה אותנו כנציגי השגרירות ודיברו עם הרד"ב לאזאר ואמרו לו שעדיין לא הוחלט אודות כתב אישום ורק מחזיקים אותו עד הברור בנושא.

אח"כ החליטו להאשימו ואמרו שלמחרת יהיה המשפט ונוכל להכין לו ער"ד. חזרנו למשרדו של הרד"ב [לאזאר] ומשם צלצלנו לכמה מקומות. גם הודיעו משם הפרטים למשרדו של הרבי.

שוב חזרנו לתחנת המשטרה וראינו שאין לנו מה לעשות עד למחרת, וחזרנו לבתינו. אשתו ושני עוזרי ויוסי ליפשי נשארו עדיין שם כשנסענו משם.

וירוניקה אומרת שצריך להרעיש את העולם נגד המעשה הזה, וזה מראה את המזג אויר בקשר להחזרת הספרים, ובמשך היום היא תיראה בעצמה מה שיכולים לעשות בנושא הזה. יתן ה' שתסתיים כל הפרשה לטוב.

*

אתמול בבוקר נסענו לפגישה עם השגריר האמריקאי מר שטראוס. לפועל הוא הסכים לקבל רק את הרב"ש [קונין] ואנחנו נשארו לחכות.

הוא אמר לרב"ש שבכל הזדמנות מעלים את הנושא הזה עם ממשלת רוסיה, וגם הנשיא בוש בקעמפ דויד העלה את הנושא, וכן הסנטורים בפגישתם עם יעלצין. הרב"ש [קונין] סיפר לו על ההתפתחויות בימים האחרונים והשגריר הבטיח שישתמש עם הידיעות האלו להמשך השיחות לקדם את החזרת הספרים.

אח"כ נסעתי עם אשתי למקום עבודתו של ר' אברהם גנין, שם הפגיש אותנו עם אשה שהשכירה לנו דירה סמוכה לביהכ"נ במארינא רושצא לשני חדשים, \$200 לחודש. נסענו איתה לדירה ומצאה חן בעינינו וקיבלנו מיד את המפתחות.

---

(439) שבא למוסקבה בתחילת החורף, לעזור בפעילות במוסקבה ובניהול המשק במארינא רושצא.

אח"כ חזרנו לישיבה, ושם נתתי שיעור בהלכה. אח"כ ישבתי עם הרד"ב לאזאר, לשמוע כמה בקשות גיור, עד אשר בשעה 5:20 קיבלתי את הטלפון אודות מעצרו של וואגנר כמסופר לעיל.

יום ה' ערב

הר"ז וואגנר עדיין במאסר. צלצלתי בבוקר לשגרירות ואמרו לי שאשתו היתה אצלם וסיפרה שכבר יש להם עו"ד. המשפט עדיין לא היה.

קצת נראה שהם מחדדים את הנושא כדי ללחוץ עלינו בענין הספרים.

צימות בממשלה בנושא הספרים

בכלל נראים עוד סימנים לשינוי עמדה בקשר לספרים, שהם קבעו ועדה שתדון מחדש בשבוע הבא אם אמנם צריך להחזיר את הספרים. על כך נודע אתמול בלילה לר"י [קוגן], והיום סיפר על כך וואלטער רובי (כתב AP) לר"י [אהרונוב].

וירוניקה נפגשת כעת בככר הישן עם אנשי הממשל לדון בנושא, ולנו הורתה היום לכתוב מכתב חדש לממשלה, שכיון שכל הדרכים שהם רצו להחזיר על ידם את הספרים (הכוונה לאקדמיה) לא הועילו, על כן דורשים אנו שיחזירו מיד את הספרים לרבי בלי ממוצעים.

יום א', י"ב אדר בוקר, בדירתנו החדשה

כבר סיפרתי על הפגישה שהיתה לוירוניקה ביום חמישי בערב.

ביום השישי היתה לה עוד פגישה ארוכה, והפעם היתה לפגישה אופי קרבי ביותר.

לנו לא נודעו הפרטים עד אתמול בלילה, במוצש"ק, כשנסענו לביתה ושם סיפרה לנו את הפרטים. היא סיפרה עם פרטי פרטים, וארשום כאן את סיכום הדברים לפי דבריה:

ביום השישי החליטה הממשלה, בראשות שאכין וזיטנוב, להוציא מיד את הספרים מהספריה. נקראה אסיפה חשאית בין כמה מאנשי הממשל והמיליציה, וירוניקה, נתליה (כנציגת המוס-סאוויט) וראשי הספריה (היה דיון אם לקרוא גם לפיליפוב, ובסוף קראו גם לו). ביחד הכינו תכנית איך לשלוח פלוגה מיוחדת להוציא מיד את הספרים מהספריה.

בתום האסיפה שלחה נתליה את הנהג שלה לבית הכנסת שלנו, עם מכתב ממנה אל הר"י [קוגן], שיתן לנהג את הארגזים שמוכנים אצלנו, על מנת שיוכלו לארוז בהם את הספרים.

הכל היה מוכן למבצע, והגיע זמן חילוף המשמרות בספריה. המנהל פיליפוב קיבל רשות לצלצל לראש המיליציה שיחכה ולא יעזוב, כי דבר לו אליו. דרך אגב רמז לו שהמדובר הוא גם בקשר להחזרת הספרים.

כעבור 20 דקות הגיעו ידיעות כי מחוץ לספריה מתקיימת הפגנה של כמאה איש, שלא מרשים להוציא את הספרים.

שאכין קרא מיד לזיטנוב עם וירוניקה והודיע להם שלאור עובדה זאת כדאי

תנז שגיא! הסגנון אינו מוגדר.

לעכב את הוצאת הספרים מהספריה. הוא אמר שתוך כמה דקות עליו לעלות למטוס לנסוע ליום אחד לפטרבורג, וכיון שכעבור יום יחזרו יעלצין ובורבוליס ממניסק, כדאי לעכב את הביצוע עד אז.

זיטינוב ניסה להתווכח עמו ולאמר לו שחייבים לבצע זאת מיד, אך שאכין אמר שכעת מסוכן הדבר. אחרי כמה דיבורים ביניהם נסע שאכין והאסיפה האמורה נאספה שוב.

בהמשך האסיפה שהתקיימה כמה שעות, לא סיפר זיטינוב אודות החלטת שאכין לעכב את הביצוע, אך חיפש אמתלאות לעיכוב הביצוע.

בינתיים התקיפו את וירוניקה על האקדמיה שיסדה ואשר היא רוצה להעביר אליה את הספרים. ועל זה היא השיבה: אתם יודעים מה, אני מבטלת את תוכנית העברת הספרים לאקדמיה, ויורדת מהנושא.

זיטינוב השיב: אם כן הרי אין שייך יותר כעת ביצוע הוצאת הספרים מהספריה והעברתו לאקדמיה, והרי בספריה לא יכולים להשאר הספרים, על כן חייבים להחזיר את הספרים מיד לרבי.

כאמור לעיל, היא סיפרה לנו פרטים אין ספור ממה שדובר באסיפה הזאת, אך התוכן הסופי הוא שנשארו דברי זיטינוב האחרונים, וכעת מחכים להזדמנות נוספת ומוכנים להכין לחץ נוסף על הממשלה.

*

מחר עומד להגיע לכאן מר בייקער, הוא עומד להפגש עם שר החוץ קוזורוב ועומד לדון גם בעניין הספרים.

נראה שכל הסיפור ביום השישי היה כהכנה לפגישה הזאת. יתן ה' שאכן בעת, או לפני הפגישה שלהם, תסתיים פרשת הספרים.

*

וכעת בקשר לדירתנו. ביום ה' בצהרים העברנו חפצינו מהמלון לדירה החדשה, ובשבת כבר היינו יכולים, לא רק לאכול ביחד כל המשפחה, אלא אף היו לנו אורחים, בלילה - החתן וכלה חיים וטליה [טולוצ'ינסקי] ובצהרים - הילדים מבית הספר שבאים לשבת לבית הכנסת.

הדירה קטנה ויפה וקרובה מאוד לבית הכנסת, ומאד נוחה לנו, ומודים אנו לה' שהשגנו אותה כ"כ בקלות. שכרנו אותה בינתיים לשני חדשים. בודאי מקוים אנו שהספרים יוחזרו לפני כן.

הפגנה נגד הספריה

יום ב', י"ג אדר בוקר

אתמול היה יום שקט בענין הספרים, ונתתי שיעורים בישיבה כרגיל. אמנם בלילה נסעו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] לפגוש את מר בייקער במלון בהגיעו משדה התעופה.

אחרי שהרב"ש [קונין] אמר לו שכעת הוא הזמן לגמור את הפרשה בהצלחה, ע"י שידרוש זאת השר בייקער, השיב: כן אעשה!

תנח יומן השליחות המיוחדת

כעת דורשת וירוניקה שניקח את תלמידי הישיבה לארגן הפגנה מול הספריה היום בבוקר, ונראה איך יפול דבר.

יום ג', פורים קטן בוקר

על התוצאות של יום האתמול עדיין לא ידוע, אך בהחלט לא היה זה יום רגיל בענין הספרים.

כבר במוצש"ק דרשה לערוך הפגנה בספריה ביום שני בבוקר, יחד עם תלמידי הישיבה. בשעה 10:30 היינו כולם שם, כ-30 איש.

חשבתי לתומי שתתנהל ההפגנה על מי מנוחות, אך מיד בהתחלה נוצרו דחיפות בין אנשי המיליציה ובין אנשינו, ומהדחיפות עבר לתיגרה המונית. בסופה של התיגרה קיבל שוטר מכה ונזל ממנו דם, ואנשינו יצאו בשלום.

אנשי הספריה באו בהמוניהם, ואנחנו עזבנו את המקום.

על פי הוראותיה מקדמת דנא נסענו מהספריה למשרדי הממשלה בכיכר הישן, שהינו שם זמן קצר וחזרנו לישיבה.

בישיבה המשיכו הלימודים כרגיל, והספקתי לתת את כל שיעורי הרגילים. גם עם בניי הספקתי ללמוד.

בלילה נסעתי לדירה הקודמת, לקחתי משם מזוזות עבור הדירה החדשה ואת שארית חפצי.

פגישת בייקער יעלצין

יום ד' שושן פורים קטן, בוקר

אתמול במשך היום לא היתה פעילות מיוחדת מצדינו בענין הספרים, רק עברנו על התוצאות של ההפגנה ביום הקודם, שנמסר על כך בהרחבה בעתונות ובטלביזיה, כאן ובארצות אחרות.

בשעות אחרי הצהרים ישב הרב"ש [קונין] בפגישה עם אוברי קרלסון בשגרירות. באמצע ירד אליהם מר קולינס וסיפר אודות הפגישה בין השר בייקער ליעלצין, שבה נוכחו גם השגריר שטראוס, דניס רוס ושר החוץ קוזורוב ומתרגמים.

ביקער שאל אצל יעלצין אודות החזרת הספרים, ויעלצין השיב שהענין מסודר כבר, ובקרוב יחזירו את הספרים לאקדמיה על מנת למוסרה לרבי שליט"א. הוא גם הוסיף ואמר, שאת הצילומים שדובר אודותם כבר עשו.

מר קולינס ביקש אם כן לחכות בסבלנות כמה ימים, ולא להרעיש עולמות, ולתת לתהליך האמור להתבצע.

אני ממשיך כרגיל את שיעורי בישיבה, מתוך תקווה שלא נזדקק יותר להפגנות ולהבטחות, אלא שבקרוב ממש נרקוד יחד עם הספרים ב-770.

ההחלטה בכנסת - לא להחזיר את הספרים

יום ה', ט"ז אדר בוקר

לחם חוקינו נשאר מה שהיה במשך 15 החדשים האחרונים - כף הקלע,

בעליות וירידות בציפיות לקבלת הספרים.

רק שלשום בערב נמסר לנו שיעלצין הבטיח לבייקער שהספרים יוחזרו בקרוב, וכבר היה אתמול דיון ארוך בכנסת הרוסית, וההחלטה היתה שלא להחזיר⁴⁴⁰. אחדים אפילו התבטאו שיעלצין חייב להתפטר בגלל רצונו להחזיר.

רוב המשתתפים הצביע על ביטול ההחלטה להחזיר, אמנם במליאה היה רק מספר קטן של נציגי הכנסת (1500- מתוך כ-500).

אתמול בערב היה ליעלצין ראיון בטלביזיה. שאלו אותו אודות הכנסת שמבטלת את החלטותיו (לא הזכירו בפירוש את הספרים) והוא השיב שהוא ימצא הדרך איך לבצע את תוכניותיו.

נקוה שאכן ימצא את הדרך, אך בינתיים החליטה הכנסת שלא להחזיר, ובינתיים החליט ההרכב החדש של בית המשפט לחזור בו מהפסק-דין הראשון, ופסק שלא צריך להחזיר את הספרים.

והרי עומדים אנו בימי פורים קטן, ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם. ויה"ר שיהיה בקרוב ממש ובטוב הנראה והנגלה.

דומיה חרישית

יום ועש"ק תשא, בוקר

על פני המים נראית דומיה חרישית בענין הספרים.

אתמול אחרי הצהרים קראה אותנו לביתה ושם דרשה מאתנו להתעסק במשך שבוע בתורה ותפלה ותו לא, והיא עצמה הלכה לאיזה אסיפות במשרדי הממשלה.

הרי"י [אהרונוב] דיבר אתמול בבוקר עם הר"א שמטוב. הוא שלח לו את הפסק האחרון שלא להחזיר. הרא"ש מסרו לעו"ד דמיטרי, שהוא דיבר עם השופט החדש באריכות.

בסופו של דבר אמר דמיטרי שבסעיף השלישי טמון פתח של גאולה, וישתדל להמשיך לפעול בדרכיו.

מי יתן והיה ויבא הנס מכל מקום; אמנם הרבי אמר לעשות כדבריה, והיא אמרה לעסוק כעת בתורה ותפלה ותו לא.

לפני כניסת השבת

הרב"ש [קונין] דיווח אתמול על האסיפה אתה. הרי"ל גרונר הודיע לרבי כי הרב"ש [קונין] אמר שבקבלת עול לא עושים כלום עפ"י הוראתה. וע"ז השיב הרבי:

אזוי דארף זיין, מ'האט דאך אזוי אפגערעדט.

[כן צריך להיות, הרי כך סוכם].

440) אח"כ חתם חיסבולטוב על ההחלטה, ש(אף שלא נזכר בו בפירוש נושא ספרי שניאורסאהן, מכל מקום) נזכר בו, שיש לבטל את החלטת סגן רה"מ שאכין מס' 157 בתאריך 29.1.92 (שנכתב אודותה לעיל ביומן כב שבט).

בינתיים נודע שהשגרירות האמריקאית כאן עומדת בקשר עם משרד החוץ הרוסית בקשר להחזרת הספרים.

יום א', י"ט אדר ערב

משהו ממשי בענין הספרים אין עדיין, אך היא אומרת כי אין כ"כ מה לחשוש מהחלטת הכנסת בשבוע שעבר, כי זה היה דיון בלי החלטה רשמית, וגם החלטה רשמית לא מחייבת את הנשיא, ועתה עומדת בקשר עם אנשיו שיתן צו להחזיר את הספרים.

יום ג', כ"א אדר ערב

ביומיים האחרונים לא נראית התקדמות ממשית בענין הספרים. היא עדיין מספרת על פגישות עם משרדי הממשלה, אך משהו ממשי אינה מספרת. הרב"ש [קונין] מספר על פגישות בוואשינגטון בין הסנטורים והשגרירות הרוסית, אך גם משם אינו מספר משהו ממשי.

פרק שבעים ואחד במחנה ילדי טשרנאביל

נסעתי בצהרים עם הר"י [אהרונוב] לפגישה עם הרב"ש [קונין] בביהכ"ס שלנו, שם שוחחנו על הפעילות בענין הספרים.

הר"י [קונין] לא היה שם, הוא כעת בקיוב כדי להכין את הקבוצה הבאה מילדי טשרנאביל לארה"ק.

ביום ה' אמורה להתחיל הקייטנה עבורם, וביום ה' הבא יסעו מקיוב מיד לארה"ק.

הר"י [אהרונוב] ביקשני לנסוע לשם עם המשפחה להיות שם בש"ק עם הילדים. נצא אולי מחר בלילה ואולי בליל שישי. אחרי השבת חושב אני אולי לנסוע עם המשפחה למקומות הקדושים בהאדיטש ובנעזין.

*

הר"י [אהרונוב], יותר נכון צאגור"ח בארה"ק, קיבל פרס החינוך. הוא שאל אצל הרבי אם לנסוע לקבלו בעצמו או יסתפק לקבלו ע"י נציג. הרבי השיב שישע "כפשוט".

הוא עומד לנסוע לקראת הש"ק ולקבל את הפרס ביום א' הבע"ל. אולי ישאר שם בארה"ק עד שתגיע הקבוצה הבאה מילדי טשרנאביל.

חוץ מהנ"ל לימדתי בימים האלו בישיבה כרגיל.

ליל שיש אור לכ"ד אד"ר, דירת הרד"ב קרטיק בקיוב

היום התחיל בקיוב המחנה לילדי טשרנאביל העולים לארה"ק, ואני ובני ביתי עם הר"י [קונין] ועוד כמה בנות באנו לנהל את המחנה.

נסענו במשך הלילה ברכבת, והיום בצהרים נסענו עם הילדים למחנה.

היום הראשון עבר שם בסדר יפה וטוב, באו 80- ילדים, 45 בנות ו-35 בנים. הבנים והבנות נמצאים בשני מחנות סמוכים, כ-5 דקות הליכה ביניהם. בחדר האוכל אוכלים בזמנים נפרדים.

עשיתי רישום של הבנות, כלומר ראיינתי אותן. את הבנים אראיין א"ה מחר.

חלק מהילדים כבר למדו בבית הספר שלנו בקיוב וביזטאמיר, אך מרביתם אין להם שום רקע מסורתי, אך רצונם ללמוד בבית ספר יהודי דתי בכפר חב"ד.

סיפרתי להם קצת על המוסדות בכפר חב"ד, בירכתי אתם לפני ואחרי האוכל.

בלילה נסעתי לעיר לשוחח עם הרד"ב קרטיק, שארגן את הילדים והכין את המחנה. גם כדי לטלפן משם, כי מהמחנה קשה לטלפן. מחר בבוקר א"ה אחזור למחנה.

סיכום מצב נושא הספרים

אתמול ישבנו כמה שעות בביהכ"נ שלנו לדון ארבעתינו אודות מצב הספרים ועוד.

הידיעה היחידה המשמחת היא שהחוות דעת של הכנסת שלא להחזיר את הספרים היא לא מחייבת, כי אינה החלטה כי אם חוות דעת.

ואף אשר הם משתדלים לעשותו להחלטה, הרי יש לחץ חזק מארה"ב על אנשי הממשל ובפרט על חיסבולטוב. השגריר דיבר עם חיסבולטוב וגם בארה"ב דיברו עם סגן השגריר הרוסי.

באשר להחלטת השופט החדש שלא להחזיר, מוכן העו"ד המפורסם קבלקין לכתוב חוות דעת.

עוד ביקשה וירוניקה, שנכתוב בקשה לשר בייקער, שידרוש שירשו למיין את ספרי שניאורסאהן בספריית אגודת חב"ד בארה"ב, ואח"כ יחזירו את הספרים שאינם שייכים לאוסף הנ"ל. הכנו נוסח כזה.

דיברתי עם הר"י [קוגן] ומספר כי גברת קלעיר מה-CNN דיברה עם שאכין, ושאלה אותו אודות המסמך שהוא הכין, והשיב שכעת זה תלוי בהחלטת הכנסת.

וירוניקה נסעה לכמה ימים לסינגפור, הר"י [אהרנוב] נסע לארה"ק, הר"י [קוגן] ואני נמצאים כאן בקיוב, ורק הרב"ש [קונין] נמצא כעת מאתנו במוסקבה.

נסיעה לאהלים בהאדיטש וניעזין

בכניסה לניעזין - עם האשה והילדים

יום ב', כ"ז אדר בוקר, מחנה ילדי טשרנאביל
 אתמול לא הייתי כאן כל היום. לפנות בוקר נסעתי עם כל בני ביתי לאהלי
 קודש בניעז'ין והאדיטש.
 בשני המקומות ביקשתי בפ"נ עבור נצחון הספרים, הצלחת שליחותינו
 הכללית לרוסיה, וביאת משיח צדקנו. חזרנו למחנה בשעה 9 בלילה.
 נפגשתי עם המדריכה הראשית חפצי טראכטנברג, לקבל דיווח על המחנה של
 הבנות, ועם המדריך הראשי יוחנן פרידמן, לקבל דיווח על המחנה של הבנים.

בכניסה להאדיטש - עם האשה והילדים

אירוע כ"ז אדר אצל הרבי

במשך כל היום קיבלנו דיווחים תמידיים מנ"י. כל שעה קיבלנו ידיעות ע"י
 הר"י [אהרונוב] מארה"ק, הר"י פרוס מאנגליה, הרד"ב [לאזאר] ממוסקבה
 והרד"ב קרסיק מקיוב.

הידיעה הכי אחרונה והכי מרגיעה היא ששמעתי זה עתה מאברהם שטרנברג
 מקיוב, שהדיבור של הרבי חוזר לאט לאט, ובעת התפלה ראו את הרבי אווז
 הסידור בשני ידיו, היינו שהכחות ביד חוזרים, וכל זאת סימן שהאירוע היה
 חלש ביותר וחולף.

הדבר התחיל להיות הרבי באוהל, הר"י קרינסקי נכנס וראה את הרבי שוכב.
 הוא קרא מיד לאמבולנס ורופאים. הרבי אמר (הדיבור היה אתו עדיין) שיקחו
 אותו בדוקא 770. שם טיפלו בו הרופאים כל הזמן. כשדיבורו לא היה ברור

רצו שיראה באותיות שבסידור, אך הרבי דחה את הסידור ורצה רק לנסות לדבר, ולאט חזר אליו הדיבור, ומקוים שבקרוב יחזור הכל לקדמותו.

יום ו', בדר"ח אד"ש בוקר, במחנה

דיברתי עם הת' אברהם שטרנברג בקיוב, והוא סיפר הבשורה טובה, שביום ד' בערב חל שינוי גדול לטובה בבריאות הרבי, הדיבור חזר אליו קצת, והרופאים מצפים להחלמה מהירה בלי השארת רושם. אכ"ר.

וזה עתה הודיע הרד"ב [לאזאר], שהרבי אמר לר"ל גרונר:

ס'ועט זיין א רפואה בקרוב ברוב שירה ובזימרה.

עם קבוצה מילדי הקייטנה, והמדריכים הראשיים: יוחנן פרידמן ולוי אקערמאן

הר"י [קוגן] נשאר במוסקבה בקשר לספרים. הוא אומר שיש הרבה מאמרים בעתונים נגדינו, ואין מצדינו במוסקבה מי שיענה, ולכן הוא נשאר עד אחר הש"ק במוסקבה.

*

מיד אח"כ צלצלו אלי הת' שטרנברג ושמוטוב מקיוב, וסיפרו שביום ד' עד אמצע יום ה' היה המצב חמור, וחלק מהזמן שכב בלי הכרה, אמנם ביום ה' בערב כבר עמד לתפלת ערבית, אלא שעזרו לו לעמוד, ואמר שבקרוב יוכל לעשות זאת לבד.

אחרי מעריב היתה אספת אנ"ש כללית למטה בביהכנ"ס, ואז בא הר"ל גרונר והודיע את לשון הרבי הנ"ל, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, כן תהיה לנו.

יום א', ג' אד"ש בוקר, במחנה

מהרבי נשמעים בשו"ט על השבת, אך פרטים עדיין לא שמעתי, רק שהוא ישב ועמד בתפלות בחדרו. אולי אשמע עוד מעט פרטים.

טיסה לארה"ק וחזור

יום ג' צהריים, ה' אד"ש, במסוס מקיוב לארה"ק

75 ילדים נוסעים אתנו כדי ללמוד בכפר חב"ד, 70 מקיוב והאיזור ועוד 5 ממוסקבה.

אני נוסע כדי לעזור, וחוזר מיד היום עם המטוס. חזרה אתי יבואו עוד כ-10 ילדים מהקבוצות הקודמות שהוצרכו לחזור לסיבות שונות. גם יחזור אתנו מטען אוכל של כשש-שמונה טון.

כשנחזור היום בלילה אשתדל להיות עם האוכל עד שיכניסוהו למחסן בקיוב, ואז אחזור אל"ה למוסקבה.

לקחתי אתי גם את בני מאיר⁴⁴¹ שי', כדי שיהיה עד אחרי חג הפסח עם הסבא ועם משפחת אחותי הרצל בכפר חב"ד.

בטיסה לארה"ק עם קבוצת ילדי טשרנוביל. לידי יושב בני מאיר

יצאנו מהמחנה בשלוש וחצי לפנות בוקר. המטוס המריא בשבע וחצי. נגיע אל"ה ללוד אחר 12. נחכה כשעתיים עד שיטעינו את האוכל, ונצא חזרה אחרי השעה 2.

(441) היה אז בן 12, ונשאר ללמוד באהלי תורה אשר בכפר חב"ד עד חודש סיון. כשחזרתי לני. בחודש סיון חזר אף הוא מארה"ק לני.

הטענת המטוס עם האוכל - שאורגן ע"י צאגו"ח בארה"ק

בדרך נעצרנו לחצי שעה בסימפרופול, וגם בדרך חזרה נעצור שם לחצי שעה או שעה.

נושא הספרים

ביום א' נסיתי להתקשר לר"י [קוגן] ולרד"ב [לאזאר] במוסקבה ולא הצלחתי לקבל קשר, לכן נסעתי לקיוב ומשם דברתי אתם ועם הר"י [אהרונוב] בארה"ק.

הר"י [קוגן] סיפר שבהחלטה של הכנסת שכתבו אודות הספרים, לא הוזכר רצונם לבטל את החלטת הממשלה להחזיר את הספרים.

גלמן הוא כעת יועץ לענייני היהודים לבורבוליס, והוא אמר בשמו שהממשלה עומדת על שלה שיחזירו את הספרים.

אתמול קיבל הר"י [קוגן] העתק חו"ד של העו"ד המפורסם קבלקין, בה מראה איך שאין מנוס מפס"ד ברור של בית המשפט להחזיר את הספרים, וזה שהשופט החדש ביטל את ההחלטה, הביטול אינו חוקי כלל וכלל.

חזרה למוסקבה

יום ד' בוקר, ז' אדי"ש, ברכבת מקיוב למוסקבה

כל התכניות אתמול עברו בהצלחה ללא רבב. קצת לפני השעה 4 המריא המטוס מארה"ק ונחת בקיוב בשעה 7.

הכל עבר בהצלחה ובזריזות, וכעבור שעה וחצי כבר היה המטען על המשאיות

תסג שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

של אנשי דובינסקי⁴⁴², הילדים ועם החפצים שלהם עברו את הבקורת והיו בידי איגור⁴⁴³ ועוזריו, ואני והר"י [קוגן] נסענו לתחנת הרכבת.

הרכבת מיועדת לשעה 9:21, והיו לנו כרטיסים מהבוקר. גם שלושת המדריכות של הקייטנה נוסעות עם הרכבת הזאת. אשתי ושני הילדים כבר יצאו בבוקר מקיבוץ למוסקבה.

בערך בשעה 12:30 (11:30 לפי שעון קיבוץ) עלינו להגיע בשלום למוסקבה. קיבלנו שני חדרי שינה עבורינו (היו בזה קשיים, ובסופו של דבר סודר ע"י הר"י [קוגן]).

ישנו טוב בלילה, קמנו בבוקר והתפללנו וסעדנו, וכעת בעוד שעתיים לערך נגיע למוסקבה בשעטומו"צ.

סידור קידושין בחרקוב

יום א' בוקר, ברכבת ממוסקבה לחרקוב

הרב משה שי' מושקוביץ נמצא עתה בארה"ב, והיום עומדת להתקיים בחרקוב חתונה, לכן ביקשוני לבוא לסדר קידושין.

יצאתי אתמול בלילה ברכבת, ועומד אני להגיע בעוד כשעתיים, לערך בשעה 10:30. החתונה תתחיל לערך בשעה 1 אחה"צ בשעטומו"צ.

לפני 54 שנים [בחורף תר"צ], התקיימה כאן חתונת הוריי, בתנאים אחרים לגמרי. היתה זאת תקופת סטלין וייז'וב האיומה. החתונה היתה בהחבא, ואח"כ שכרו דירה צנועה מחוץ לעיר, כדי שלא לעורר תשומת לב לזוג המתנהג באורח חיים של התורה, שאחת דתו היתה בתקופה ההיא כו'. כיום, אחרי 54 שנים, בא בנם לסדר קידושין באותה עיר בריש גלי בשעטומו"צ.

בחינת ילדי בית הספר בחרקוב. לשמאלי עומדים: הר"מ מושקוביץ, הרח"י אייזנבך

(442) ראש הקהל בקיבוץ.

(443) הנהג של הרד"ב קרסיק.

פרק שבעים ושנים

חידוש הפעילות בנושא הספרים

מסיבת עתונאים ותזכיר

יום ג' י"ב אד"ש בוקר, בדירתינו

הר"י [אהרונוב] חזר אתמול בלילה, וכעת כולנו כאן במוסקבה.

בענין הספרים אין חדש; הר"י [קוגן] ותניא פירצובה הלכו אתמול למסיבת עתונאים שערך מר שכריי (מעוזריו של יעלצין), ראש הג.פ.או. (המחלקה לצדק ויושר, חוק ומשפט).

הם שאלו על הצדק שבאי החזרת הספרים אחרי שהיה פס"ד ברור. הוא השיב שידוע מהנושא, אף שלא מקרוב, וביקש שיגשו אליו אחרי המסיבה. אח"כ ביקש שיביאו אליו מחר (כלומר היום) את הניירות הקשורות לנושא ויבדוק וישתדל לעזור.

הרב"ש [קונין] מכין איזשהו תזכיר בענין הצדק שבאי החזרת הספרים אחרי פסק הדין, וישבתי אתו אתמול אחרי הצהרים בביהכנ"ס שלנו, להתאים את הפרטים שבתזכיר.

חוץ מזה ישבתי אתמול בישיבה ונתתי שיעורים בגפ"ת ובהלכה.

קבוצת הבנות המחנכות מארה"ק

פורים בדירתינו

זה עתה היו כאן הבנות מארה"ק ומהמכון, מלובשות ברוח פורימית באו ברינה ובצהלה למסור משלוח מנות.

נחמד היה לראות קבוצה של 30 בנות הולכות ברחוב במוסקבה בשירה ובזימרה, מתקרבות לביתנו ודירתינו.

זוהי גם דרך נחמדת איך לסיים תקופה של 5 חדשים - עבודה חינוכית מסודרת של 7 בנות שבאו מארה"ק. בתחלה באו לחודשיים - שלוש, אך נשארו כאן 5 חדשים, וחוזרות בעזה"ת ביום ה' הבע"ל מתוך שמחה וסיפוק מעבודתן החינוכית כאן, בין במכון ובין בבית הספר, שהן היו המורות שלו בחמשת החדשים האחרונים. את ההספק רואים מיד על פני הילדים המרובים - ראו גידולים שגידלנו.

תוכניות חדשות בנושא הספרים

אתמול אחרי הצהרים ישבנו באסיפה ארבעתינו. ישבנו כשלוש שעות, משעה 3:30 עד 6:30.

בשעה הראשונה דיברנו אודות הספרים, וכל הדרכים נראות עתה נעולות.

*

דיברתי כעת עם בני מאיר עם אחותי וגיסי [הרצל]. הם אומרים שהוא מסתדר שם מאד טוב, לומד טוב ומיודד עם חבריו ומאד שבע רצון.

יתן ה' שנרווה נחת מכל ילדינו בגילגוליהם שבאים עקב שליחותינו המיוחדת, ויה"ר שתסתיים סוכ"ס שליחותינו בהחזרת הספרים לרבינו, שיהיה בבריות השלימה.

אנא ה' רחם נא עלינו.

שושן פורים לפני כניסת השבת, בדירתינו

וירוניקה הודיעה שעדיין היא מחכה למענה, ואז תדע אם לבוא לקחת את המעות הנזכרים.

אם זה לא יתברר תוך שעה, אזי ישאר הדבר לאחר הש"ק.

הבטחות חדשות בנושא הספרים

יום ג', י"ט אדר"ש בוקר, בדירתינו

בישבינו אתמול באסיפה נודעו לנו שני פרטים בקשר לספרים:

א) הרב"ש [קונין] קיבל טלפון מבניו, שסיפרו לו בשם הסנטור גור, שהשגריר הרוסי החדש לוואשינגטון צלצל לו לומר שיעלצין עומד להחזיר את הספרים אחרי ה"סיעזד" (כנס המרכז) שיתקיים בשישי לאפריל, ולכן מבקש לא לעשות רעש כעת בקשר לספרים. גור ענה שזאת היא לא הפעם הראשונה שהם משתדלים להרדים את הנושא עד לאיזושהי פגישה או כנס, ואח"כ חוזרים לסדר היום. השגריר אמר שיעלצין עצמו מוכן להבטיח שהפעם באמת יחזירו, וקבעו פגישה ביניהם (השגריר וגור) לדון בפרטים.

ב) תניא פירצובה נפגשה עם עוזרו של שכריי (מעוזריו של יעלצין) שאמר לה, שכעת לדעתו הדרך היחידה לקבל את אישור החזרת הספרים היא להעלות את הנושא לדיון ב"סיעזד" הנ"ל, והדרך היחידה שהוא יכול להכניס עצמו לנושא הוא ע"י שהשגריר האמריקאי שטראוס, או אחד מעוזריו, יפגש עם שכריי ויבקש ממנו להעלות את הנושא הזה, בין שאר הנושאים הקשורים ליחסי ארה"ב - רוסיה.

מורוניקה לא שמעו בימים האחרונים אודות הספרים, כי היא נסעה ביום שישי לפטרבורג, ואמורה לחזור היום.

יום ד', כ' אדר"ש בוקר, בדירתינו

הר"נ גורארי' הודיע שאנשיו דיברו עם סגן נשיא ארה"ב (גור) שאמר שבקרוב יתקבלו אצלנו הספרים.

תניא פירצובה סיפרה, שנודע לה שיש תעסוקה בספריה לצילומי הספרים, אף שלא ידוע לה פרטים.

אתמול חזרה וירוניקה מפטרבורג ונפגשה עם הר"י [אהרונוב], ודנו בדרכים להביא לסיום פרשת החזרת הספרים.

תוכניות לחג הפסח

יום ועש"ק פרה בוקר, בדירתינו

עדיין נבון אני בתוכניות לפסח. הדירה שאנו דרים בה כעת היא עד לשבוע

לפני חה"פ. אם נישאר כאן לפסח צריכים להתחיל כעת לחפש דירה אחרת לשכור, וכן צריך להתחיל להשיג כלים לפסח וכו'.

בעצם אין לנו כאן תוכניות מיוחדות לסדרים, כי בבתי הכנסת שלנו ינהלו את הסדרים הרב"ש [קונין] והרד"ב [לאזאר], ואולי גם דניאל אדרי ויוסף יצחק גרוזמן, ומה התכלית להשאר כאן עם המשפחה?

גם מצב החינוכי של הילדים הוא לא כ"כ גרוע, אבל בהחלט אינו משביע רצון. מכל הסיבות הנ"ל נראה לי יותר שבני ביתי יחזרו לבית, ואני אבוא לשם לחג הפסח. ועדיין אין לי החלטה, אך כך נוטה דעתינו, ויה"ר שאכוון אל האמת.

יום ב', כ"ה אד"ש בוקר

משלחתנו יושבה אתמול בערב כמה שעות בביהכ"נ של אגו"ח ודנו בהענינים העומדים על הפרק.

בענין הספרים סיפר הרב"ש [קונין] שכעת ההרגשה אצל הסנטורים שצריך להפעיל לחץ על מנהל הספריה פליפוב, שירצה להחזיר את הספרים, והם עצמם כתבו לו מכתבים בנידון.

מאתה לא שמעו משהו ממשי בענין הספרים, אך היא אומרת שמתקדם יפה.

מצב הבריאות של הרבי

יום ה', כ"ח אד"ש בוקר

יום תענית הוא היום בכל העולם, לתפלת רפו"ש וקרובה של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

דיברתי קודם עם הר"י וילהלם ואמר שהרופאים אומרים שיש התקדמות, אבל אטית ביותר. עדיין אינו מדבר כלל, אלא שבקריאה הוא מראה יותר עירנות.

יתן ה' שהדמעות והתפלות של יום ראשון והצום ותפלה של היום יבקיעו רקיעים ויביאו במהרה רפואה שלימה.

פרק שבעים ושלושה חג הפסח בפטרבורג

אני חושב אולי לנסוע בשבוע הבע"ל לפטרבורג להכין שם את הפסח ולנהל את הסדר. אולי נסדר שבני ביתי יחזרו מיד משם לארה"ב אחרי חג הפסח.

ביום ג' בצהרים נסעתי למשרד הרד"ב [לאזאר] לדון אתו בכל האמור, ומשם נסעתי לביהכנ"ס אג"ח לתת שיעור בהל' פסח למכון. אח"כ באו לשם גם שאר חברי אג"ח וגם היא וישבנו כמה שעות לשוחח.

בענין הספרים אין חדשות ממשיות. ישראל בא אתה והלך מיד, לדבריהם - לפגישה בענין הספרים עם אלמונים.

הלב והראש אטומים מהמצב הכללי

יום א', ב' ניסן בוקר

היום ה' צריך לשבת להתוועד לכבוד יום ההילולא של אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, אמנם הלב והראש אטומים מהמצב הכללי. יתן ה' שיהיה ממה לשמוח ונוכל להתוועד מתוך שמחה ופתיחת הלב.

אין כל חדש תחת השמש, לא בענין בריאות הרבי ולא בענין הספרים, הכל עומד במצב שזקוק לרחמי שמים.

עריכת הסדרים בעיירות

עיקר ההתעסקות היא עתה בהכנות לחג הפסח, שגם בזה אין כ"כ ממה לשמוח, כי הקופה ריקה.

בקשר לסדרים חושב הרד"ב [לאזאר] לסדר בעיירות, לשלוח לשם את תלמידי הישיבה. בישיבה יש כעת 20 תלמידים, שמחציתם מעולם לא ראו סדר, כי הם התקברו ליהדות במשך השנה האחרונה. נשתדל לסדר היום זוגות, אולי 10 זוגות 10- עיירות לסדרים, ואז ישלחו לשם את האוכל המצות ויין.

יום ב', ג' ניסן בוקר

בענינים הכלליים אין כל חדש, אמנם מהתעסקותי הפרטית היה לי אתמול עונג נפשי.

הכנתי לי המינים לסדר לדוגמה, שערכתי אתמול אחרי הצהרים בישיבה כשלוש שעות, וזה היה רק הקדמה, כי את הסדר עצמו אערוך א"ה היום אחרי הצהרים, שיקח כנראה עוד כשלוש שעות.

ישבו 15- תלמידים שהתעניינו מאד בכל פרט. הם תלמידי כתות ב-ד, שמתכוננים לנסוע לעיירות לפסח לסדר שם סדרים ציבוריים.

בס"ה מכינים סדרים בכ25- עיירות, תלמידים מארה"ב לא הגיעו ע"מ לארגן זאת, וסומכים רק על השלוחים בעיירות ועל תלמידי הישיבה, שהם עדיין חוששים לסדר סדר בעצמם, שעדיין לא יודעים בדיוק איך לסדר. וע"ז הם השיעורים והסדר לדוגמה, כדי שילמדו איך מסדרים סדר ויוכלו לערוך סדר

בעיירה נידחת לפני מאות אנשים⁴⁴⁴.

התוכניות בפטרבורג

מפטרבורג טלפן אלי אתמול פעמיים יעקב קרובליאק, לתכנן איך לסדר את שהותי שם, מתן שיעורים בביהכנ"ס, סידור הסדרים ומכירת החמץ.

הם חשבו לא לסדר השנה בביהכנ"ס שום סדר, רק בבתים הפרטיים, אמנם אחרי שחלטתי לבוא הם החליטו לסדר סדר גדול בביהכנ"ס.

הר"י [קוגן] נמצא שם כעת לשחוט עופות לפסח, אך בפסח עצמו חושב לערוך את הסדרים יחד עם הרב"ש [קונין] בביהכנ"ס של אג"ח במוסקבה.

הר"י [אהרונוב] חושב לנסוע לארה"ק לארגן שם את כנס "א ניסן באולם יד אליהו - עם 10.000- משתתפים, וישאר בפסח בארה"ק.

אני סדרתי שבני ביתי יחזרו מיד מפטרבורג לני. באסרו חג, ואח"כ אחזור בעצמי למוסקבה.

מה יהיה אז? כאשר מצב החזרת הספרים לא מעודד?! זה יודע רק הקב"ה! אנא ה' ברחמיך הרבים רחם עלינו.

סדר לדוגמה

יום ג', ד' ניסן בוקר

אתחיל עם הפרטים שלוקחים את לבי, הכנת התלמידים לקראת עריכת סדרים.

אתמול ערכתי סדר לדוגמה, עם הסברת שאר הפרטים שלא הסברתי ביום ראשון. הסדר נמשך גם אתמול שלוש שעות, וכעת מרגישים רובם שהם כבר מוכנים לערוך סדר. חלקם מעולם לא ראו עדיין סדר, כי התקרבו ליהדות במשך השנה האחרונה, והקשיבו בהתעניינות לשיעורים ורשמו ושאלו, וכעת מוכנים לנסוע לעיירה נידחת לסדר שם סדרים. כשרואים פירות כאלו מקבלים תוספת חיות בהתמסרות לתלמידי הישיבה.

סוכ"ס צריך להביט על הקבוצה הזאת שממנה יתד וממנה פינה לנהל עדות קדושות ברחבי רוסיה, ולזה אנו חותרים. יה"ר שיהיה בהצלחה.

שריפה בביהכנ"ס שלנו

לפני הצהרים ישבנו כמה שעות בביהכנ"ס שלנו, לשם פרצו אלמונים בלילה הקודם, שפכו בנזין והדליקו. כששמעו רעש באו מיד וכיבו את השריפה, ואתמול בוקר קראו לעיתונות והסיפור התפרסם בעולם.

לפי הנראה עשו זאת אלו הלוחמים בנו כדי להפחידנו. זה היה בחדר השינה של הר"י [קוגן], ואולי התכוונו לגרוע יותר (לפועל היה אז הר"י בפטרבורג), אך יותר מסתבר שרצו רק להפחיד.

גם וירוניקה באה מיד, וניסתה לקשר זאת עם נסיונותיה לאחרונה לקבל חזרה

(444) כך עשיתי גם בשנה הקודמת, כמסופר לעיל פרק לו, ביומן ז' ניסן תנש"א.

את הקומה העליונה של ביהכנ"ס.

בענין הספרים טוענת היא וישראל שמכינים את הספרים ובקרב יחזרו, ותקותינו היא שאך הפעם הזה יהיה זה לפועל ולא רק כדורי הרגעה.

הרב"ש [קונין] סיפר כי מנהל ספריית הקונגרס, מר בילינגסטון, נמצא כאן כעת, ונפגש עם שר התרבות הרוסי החדש, ודיבר אתנו בענין הספרים, ונראו תוצאות טובות.

מתכוננים לנסיעה לפטרבורג

יום ד', ה' ניסן בוקר, בדירתנו במאדינא רוסצא

זאת היא כנראה הפעם האחרונה שאני כותב בדירתנו זו את היומן, כי היום בלילה עומדים אנו לנסוע לפטרבורג ולהחזיר את הדירה לבעליה.

אתמול הייתי עסוק רוב היום בשיעורים בהלכות פסח וסדר של פסח, בתחלה לבנות במכון (שמקבלים שיעורים בביהכנ"ס אגו"ח) ואח"כ בישיבה.

הסתדרות עיני בפטרבורג

יום ועש"ק מצורע, בדירתנו בפטרבורג

אתמול בבוקר בשעה 6:30 הגענו לפטרבורג. בתחנת הרכבת פגשונו יעקב קרובליאק ודודינו מענדל באלקין.

באנו לדירה ונסעתי עם הילדים לבית הכנסת הגדול.

שם הלכתי עם קרובליאק לראות את המאפיה. הוא פעם עבד שם, והסביר לי את אופן פעולת המכונות. זה רחוק מלהיות מספק.

גם פגשתי את הרב הרשמי לויטס, וגם הוא ביקש שאבדוק את המאפיה, כי הם קיבלו 5 טון קמח שמורה ורוצים לאפות כראוי.

אמרתי שארצה שקרובליאק ישגיח, אבל הוספתי, שאת המצות לא אומר שהם כראוי ושלא יאמר זאת בשמי.

בינתיים הלכתי להתפלל, ואחרי המנין אמרתי שיעור בהלכות פסח, למנין הזקנים, שיעור קצר בתור התחלה.

אח"כ קראתי לויטס לחדרו ודיבר אתי אודות משרת רב בביהכנ"ס, שכבר כתב לי פעם הזמנה.

אמרתי שאהיה כאן שבוע לפני פסח ושבוע של פסח, ואתן שיעורים ואמכור את החמץ, ובמשך הזמן הזה אראה את האפשרויות ונחליט את מי להביא בתור רב קבוע.

בצהרים נסעתי עם קרובליאק והילדים לביתי, שם עזר מענדל לארגן את הבית. סעדנו ונחנו, ואח"כ נסענו יחד עם קרובליאק לגן הילדים, שהרד"ב לאזאר ביקשני לבקר בו יחד עם אשתי ולראות את המצב מקרוב.

דיברנו עם הילדים והתרשמנו מאד לטובה מידיעותיהם. כולם נראים מרוצים. זה מקום שכור בגן העירוני, שעזרת אחים תומכת בו וקרובליאק ממונה עליו.

משם נסעתי לביהכנ"ס ופגשתי את שמעון, ודיברנו על סידור הסדרים בפסח.

התפללנו מנחה ואח"כ נתתי שיעור לפני כ-20 בהלכות חג הפסח ואכילת מצות - קרוב לשעה (בסוף באו חברי הנהלת אורט, ועשינו הכירות).

אחרי השיעור המשכתי לדבר עם שמעון ועם דוד על הסדרים בפסח ועל המצות שנאפים פה ושהבאתי מצות (של יד), ושישלחו (מצות דנברג), ואודות היין ואוכל לסעודת הסדר.

הצעתי עצמי לתת את ההוצאות לסעודה כ-300\$.

שמעון לקח אותי למקוה נשים שהם בנו, ודיבר על תיקונם.

אחרי כל הנ"ל חזרתי לדירתינו בשעה 11 בלילה. טלפן אלי הרד"ב לאזאר, ושוחחנו על כל פעילות היום, והתייעצנו בענינים העומדים על הפרק, וכך נגמר בהצלחה היום הראשון בפטרבורג, בחצות לילה.

היום האחרון במוסקבה

ביום רביעי הייתי בישיבה. אחרי שסיימתי לקחת את חפצי מהדירה שלנו לדירתנו ביבולוצ'קובה.

באמצע קיבלתי טלפון מר"י [אהרונוב] שהיא רוצה לדבר בביהכ"נ אג"ח. באתי לשם והיא אמרה שמצב הספרים מתקדם, ושרצוי שהרב"ש [קונין] יסע לוואשינגטון והר"י [אהרונוב] לאירופה, לקומם את העולם נגד אי החזרת הספרים והפעולות נגדינו בשריפה וכי"ב (הר"י [קונין] היה באותו יום בפטרבורג).

אחרי שהלכה שוחחנו בינינו. לא הובנה אצלינו המוטיבציה וההסברים שלה, אך חזקה ההוראה לשמוע לדבריה, שדוקא ע"ז יבוא הנס.

אח"כ חזרתי לישיבה ונתתי שיעור אחרון בהלכה - לפני חג הפסח. אח"כ נפגשתי עם הרד"ב [לאזאר] בביתו, לשוחח על התוכניות בפטרבורג ועל פרטי מכירת החמץ, שנתן לי נוסח מנ"י. שצריך לשנות בו פרטים שיתאים לכאן.

חזרתי לישיבה, שוחחתי עם ר"ד אדרי על תוכניות הסדרים בעיירות, ויצאנו לדרך לפטרבורג.

פעילותי בפטרבורג

יום ב', י' ניסן בוקר, בדירתנו בפטרבורג

רוב היום אני עסוק כאן בנתינת שיעורים בהלכות פסח: לפני קבלת שבת בביהכנ"ס, לפני מוסף בביהכנ"ס הגדול, ואח"כ בביהכנ"ס הקטן, בהתוועות שלאחר התפלה דיברתי אודות יציאת מצרים בזמנינו אצל כל אחד, בין מנחה למערב (מעריב כאן הוא אחרי השעה 10), אתמול בבוקר אחרי התפלה - לפני המתפללים, בין 1-12 לפני קבוצת הורים של ילדי ביה"ס שבאים ללמוד ביום א', משעה 5 עד 8 בערב לפני תלמידי הישיבה. אני מאד שבע רצון מההספק של הלימודים האלה.

שיעורי לימוד בפטרבורג

בביהכנ"ס יש 3 ילדים שבאים לשבת ואוכלים ויושנים אצל דוד קוגן. בשבת באו אלי לאכול ולישון, אעפ"י שאנו רחוקים מביהכנ"ס 40 דקות הליכה. הם בגיל של בניי ונהנו ביחד.

אתמול היה כאן הר"י [קוגן] לשחוט עופות לפסח (גם אני שחטתי שתי עופות כשהוא עומד על גבי, שזה כ-20 שנים שלא שחטתי).

הוא אומר שאין חדש מהרב"ש [קונין] מארה"ב ומהר"י [אהרונוב] מכפ"ח, וממנה אינו שומע כלום בענין הספרים. רק היא מנסה לדחוק את החברה מהקומה העליונה של ביהכנ"ס שלנו, ויש לה בזה קשיים עם הפרוקורטורה.

במשך היום אני גם עוסק במכירת חמץ (קוריץ הדפיס טפסים מיוחדים של הרשאה על שמי), וגם באים לשאול אותי שאלות שונות בהלכה למעשה, ואני מרגיש בכל רגע שבואי לכאן מנוצל כראוי, ויה"ר שיהיה לנו חג פסח כשר ושמח.

ביקורים בחול המועד פסח

ב' דחוח"מ פסח, ערב

את היום ואתמול ניצלנו בעיקר לביקור המקומות החשובים בעיר.

אתמול בצהריים נסענו לפטרופולסק קרעפעס, היינו בבית האסורים.

אמנם אמרו לנו שם שבזמן אדמו"ר הזקן עדיין לא נבנה בית הסוהר הזה, ובית הסוהר שהיה בזמן אדמו"ר הזקן כבר נהרס, בשעה שנבנה הנוכחי⁴⁴⁵.

(445) המנהלים ענו לי זאת בתשובה לשאלתי: על הקירות תלויות תמונות וסקירות אנשי השם שהיו אסורים במאסר הזה, ומדוע לא מופיעה תמונת וסקירת אדמו"ר הזקן שהיה אסור כאן. על כך השיבו כאמור בפנים, והראו שכל המאסרים המנויים על הקירות הם מסוף תקופת רבינו הצמח צדק ואילך.

באחד התאים שבבית האסורים בפטרופבלסק

הם הראו לנו את המקום שבו עמד בית הסוהר הראשון, והוא כעת חורשה עם עצי סרק, והוא לא רחוק מהחדש.

אח"כ עברנו בגשר את הנהר והיקפנו את הנהר שמסביב למבצר. עברנו ליד ההירמיטאז' והגענו לארמון אחיו של המלך שבו נמצא כעת המכון האסיתי.

שם פגשתי את שמעון יקירסון, שהראה לנו את יופי הארמון, הראה לנו כמה ספרים עתיקים ואינקונבולים מאוסף המכון, וסיפרתי לו מהענינים העומדים על הפרק בנושא הספרים.

אח"כ חזרנו לדירה, סעדנו ונסענו לביהכ"נ למנחה ולנתינת שיעור לבחורים.

היום האחרון בפטרבורג

אור ליום ב', כ"ד ניסן, ברכבת מפט"ב למוסקבה

השעה היא קרוב לאחד בבוקר, ועוד מעט מתחילה הרכבת לנסוע.

בני ביתי נמצאים כבר בלונדון, בדרכם לני. נסעתי אתם לשדה התעופה אחרי הצהרים, והמטוס המריא בשעה 4, עם תחנת לילה בלונדון. כעת אני מקוה שאמנם נסעו כפי התוכנית והגיעו בשלום לבית משפחת האקנער בלונדון, לנוח בלילה.

מהשדה נסעתי לדירת, נחתי קצת ונסעתי לביהכנ"ס ללמוד עם התלמידים, כרגיל.

בשעה 8:30 חזרתי לבית עם שמואליק. נתתי לו את הכלים של פסח שלנו (שאינן אנו זקוקים להם יותר), והאוכל שנשאר, ובשבילו זהו אוצר גדול. אך

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תעז

בעיקר נתתי לו \$20 בכדי שימשיך בחודש הבע"ל להחזיק את הישיבה וללמוד עם התלמידים, עד שיוחלט על סדר קבוע.

הפעילות בנושא הספרים

דיברתי עם הר"י [קוגן], ואמר שהרב"ש [קונין] חושב לחזור ביומיים הקרובים, באם לא יהיו התפתחויות מיוחדות בוואשינגטון, והר"י [אהרונוב] חושב אולי לנסוע קודם לאירופה, לנסות להגדיל את לחץ הממשלות על רוסיה, ואח"כ יבוא הנה.

הר"י [קוגן] מספר שבסעודת משיח באו כ-500 איש לביהכנ"ס של אגו"ח. בערב, קרוב לשעה 11, בא הבעה"ב של דירתנו, החזרתי לו את המפתחות, והגעתי לתחנת הרכבת אחרי חצות.

אתי יושב בתא הבחור יצחק קלמן, שנוסע אתי ללמוד בישיבה במוסקבה. הוא בחור נחמד, שסבל הרבה בהיותו במלחמה באפגניסטאן כשנה וחצי, וגר בבית בעיירה נידחת ליד אפגניסטאן. אמו נפטרה לפני כחודשיים. יש לו ראש טוב ורוצה להבין ולומד טוב, ואינו רגוע. הצעתי לו לבוא אתי ללמוד בישיבה במוסקבה.

פרק שבעים וארבעה המשך הפעילות במוסקבה

פעילות חברי המשלחת בנושא הספרים

תפארת שבתפארת, בוקר

דיברתי עם הר"י וילהלם, וסיפר כי הרב"ש [קונין] ביקר אצלו וסיפר לו אודות השתדלותו בוואשינגטון להגדיל את הלחץ על רוסיה בנושא הספרים.

הוא מנסה להתנות את החזרת אוסף סמולנסק, שארה"ב חושבת להחזיר לרוסיה, בהחזרת ספרי חב"ד לחב"ד. הוא נפגש בימים האלו עם דניס רוס, שכותב מכתב לממשלת רוסיה בנידון הספרים.

הר"י [אהרונוב] סיפר כי הר"ל גרונר אמר לו לטלפן למר פישמן. האחרון סיפר לו שהיה כעת כאן ועסק בנידון, ונראה לו שרק בגלל הרעש הגדול של הנושא ופרסומו קשה לממשלת רוסיה להחזיר את הספרים.

הר"י [אהרונוב] אמר שראה שהוא מתמצא מאד בפרטי הנושא וכי יש לו קשרים עם יעלצין ואנשיו, וכי מקוה לסיים את הנושא לטובה בקרוב כאשר יבואו אנשי יעלצין לארה"ב להכין את ביקורו. הוא אומר שגם היום עיקר הקשיים גורם גובינקו.

הוא הזמין את הר"י [אהרונוב] לשיחה אישית בנושא. אולי הר"י יסע ליום - יומיים לני. לצורך זה.

בינתיים סודרה לר"י [אהרונוב] פגישה עם הרטמן בגרמניה, לדון בדבר הגדלת הלחץ על רוסיה בנושא החזרת הספרים, והוא חושב א"כ לעצור בגרמניה - בדרך מארה"ק לארה"ב או בדרך מארה"ב למוסקבה.

ומכל ההשתדלויות האלו, היא אומרת שהיא ממשיכה לעסוק כאן, אך פרטי פעולותיה לא ידועים לנו.

יום ד', י' אייר בוקר

במשך שלושת הימים האחרונים הייתי עסוק כאן בשיעורים הרגילים בגפ"ת והלכה (הל' שחיטה ונדה), ואני היחידי מבין חברי המשלחת כאן במוסקבה (הר"י [קוגן] נסע לכמה ימים לפטרבורג, לשם הגיעה אמו מארה"ק).

הר"י [אהרונוב] יצא אתמול מארה"ק, והוא כעת בגרמניה לקראת פגישה עם הרטמן בקשר לחזרת הספרים. דומני שגם יונה פרוס נסע מאנגליה לשם לקראת הפגישה הזאת. על התוצאות עדיין לא שמעתי.

הוא היה אמור להגיע אח"כ לכאן, אך וירוניקה אמרה לו שלא יבוא לכאן, עד ליום ד' הבע"ל, לא הוא ולא הרב"ש [קונין], כי יש לה פגישה ביום ב' הבע"ל עם ראש הממשלה גיידאר, בקשר להוצאת הספרים מהמדינה, וביקשו שהרבנים לא יבואו לכאן עד אחרי הפגישה. לדבריה הספרים כבר מוכנים להחזרה ומדברים כעת על דרכי הוצאתם מהמדינה כאן. לו יהי כדבריה.

הרב"ש [קונין] עוסק במרץ בוואשינגטון בהפעלת הלחץ להחזרת הספרים. הפרטים לא ידועים לי, אך הוא אומר שיש לו הצלחות גדולות בהשגת תמיכה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תעט

מלאה להגדלת הלחץ להחזרת הספרים, וקיבל ע"ז חתימתם של אנשי הקונגרס והסינט משני עברי הפרוזדור, גם בדיבורים וגם בכתב.

יום ה', י"א אייר בוקר

הר"י [אהרונוב] עדיין בפרנקפורט, הוא חושב לבוא לכאן היום בערב יחד עם הר"י פרוס.

לפני כן יש להם היום פגישה חשובה שם, אולי עם מר קול בעצמו, בדבר הלחץ על רוסיה להחזרת הספרים, ויה"ר שיהיו תוצאות טובות.

נסיעתי למינסק לשבת

אור ליום ו' י"ב אייר, ברכבת ממוסקבה למינסק

כפי התוכנית שהותוותה בתחלה, נוסע אני לש"ק למינסק לסמינר שעורכים שם התלמידים השלוחים [שניאור זלמן] גולדשטיין ו[מנחם מענדל] גורביץ.

הסמינר התחיל ביום ב' ונמשך עד יום ב' הבע"ל, ואני הסכמתי לבוא לש"ק. אני יוצא כעת ואגיע א"ה מחר בוקר. משם אצא בעזה"ת במוצש"ק ואגיע למוסקבה ביום א' בוקר.

בדרך לרכבת נעצרתי לרגע בבית הרד"ב [לאזאר] לקחת משהו עבור מינסק. הוא סיפר לי שקיבל טלפון נחוץ מוירוניקה, שאצלצל אליה מיד לבית אביה.

הטלפון שם היה תפוס, וכיון שהוא גר מיד ליד תחנת הרכבת (ביעלורוסקי ווגאל) נסעתי מיד לביתה.

פגשתי אותה בחוץ ליד הבית - נכנסת למכונית. היא סיפרה שהרב"ש [קונין] עשה איזושהי מחאה בשגרירות הרוסית, והזמינו את כולם לספריה ביום ב' הבע"ל; אף שהיתה החלטה בממשלה שלא להחזיר את הספרים (כך היא אומרת), ולכן מבקשת שאודיע מייד לר"י [אהרונוב] שיבוא. עניתי לה שהוא מגיע היום בלילה, והיא שמחה מאד.

פטר הדבר איני יודע, אך ברור שהרב"ש [קונין] עוסק בוואשינגטון, ואולי פעל הלחץ את שלו. כנראה שגם הוא יבוא ליום ב' הבע"ל.

מדבריה היה נראה שלא שבעה רצון מפעולותיו, ואת פרטי הדברים לא הבנתי. בכל אופן נקוה שביום ב' נשמע בש"ט.

שמעתי את דבריה, ואח"כ אמרה שהיא נוסעת ליומיים לפטרבורג, ואני נסעתי למינסק.

ביום האחרון לפני הנסיעה הרביתי באמירת השיעורים, בגפ"ת ובהלכה, סיימתי את השיעורים בהל' נדה, הסברתי את נושא סכינים מלוטשים ואת נושא אין עד נעשה דיין ונושא מתנת שכיב מרע.

מוצש"ק אמור, ברכבת ממינסק למוסקבא

כל השבת עברה עלי בנאומים שיעורים ושיחות עם ילדים, ומאד שבעתי מכך רצון.

מיד בצאת הכוכבים במוצש"ק לקחתי טקסי לרכבת, שיצאה כ-20 דקות אחרי צאת השבת.

לפני כניסת השבת דיברתי עם הר"י [קוגן], וכך הודיע לי גם הר"י [אהרונוב] ע"י הרד"ב [לאזאר], שלפועל הם הזמינו אותנו לספריה ליום שני בבוקר; אך זהו רק כדי להודיע לנו שהם מוכנים לתת לנו צילומים מהספרים, ולא את הספרים עצמם.

לדעתה כדאי שכולנו נבוא לפגישה הזאת; אמנם הר"י [אהרונוב] לא הגיע לכאן לפני השבת, ביום ה' היו לו פגישות חשובות בגרמניה בענין הספרים, ונשאר שם ליום שישי לפגישות נוספות. הם הבטיחו לו לעסוק בזה במרץ, אך פרטים עדיין איני יודע. אולי יבוא היום לפגישה של מחר ואז אשמע ממנו הפרטים.

גם הרב"ש [קונין] עדיין לא חזר מארה"ב, שם עוסק במרץ בוואשינגטון. אולי גם הוא יבוא היום ונשמע פרטים ממה שפעל שם.

תזווה משמעותית בנושא הספרים

יום ב' ט"ו אייר ערב

היום היה יום מלא פעילות בקשר להחזרת הספרים. אחרי הפסק ארוך, דנו בנושא הזה בכל החוגים:

א) הר"י [אהרונוב] והרב"ש [קונין] נפגשו היום עם סגנו של יעלצין, מר ווראנצוב, שהוא כעת בנ"ב. U.N. הר"י [אהרונוב] נסע במיוחד לנ"ב. לארגן את הפגישה. הוא ארגן זאת ע"י מר פישמן.

הוא צלצל לי היום ואמר שאחרי הפגישה הוא יוכל לדעת מתי יחזור לכאן (הוא שוב חזר ואמר לי שהפגישות בגרמניה היו בהצלחה רבה).

ב) יעלצין קרא היום לשר התרבות מר סידרוב, לשמוע ממנו דיווח בענין החזרת הספרים.

ג) היום אמורה להתקיים הפגישה בין שטראוס ליעלצין בנושא החזרת הספרים.

ד) לפני כן קרא אוברי מהשגרירות אל מר ווייסמן⁴⁴⁶ לקבל דיווח בענין הספרים.

ה) וירוניקה אמורה להפגש היום עם ראש הממשלה מר גיידאר, לדון בענין הספרים.

ו) וירוניקה קיבלה העתק מכתב שכתב מר פיליפוב אל הרבי שליט"א, בו כותב בין השאר שעד היום הם מצאו סימני אוסף שניאורסאהן על גבי 700 ספרים, בנוסף 2000- ספרים שמצאו בעבר, ומסיים שעדיין יקח כמה חדשים עד שיבררו את כל הסימנים.

פרטים בכל ששת הסעיפים הנ"ל איני יודע, אך ברור שהם מורים על תזווה חיובית בנושא, ונקוה שמחר נשמע החלטות טובות להחזרת הספרים בהקדם.

ל"ג בעומר, בוקר

מצב הספרים עדיין לא ברור אצלי כלל. מכל הפגישות שהיו אמורות להתקיים כאן בענין הספרים, כנראה לא יצא דבר ממשי.

בני. אמנם נפגשו הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונב] עם ווראנצוב, והוחלט להפגש פעם נוספת. איני יודע אם כבר נפגשו בפעם השנית.

הר"י [אהרונב] נפגש גם עם מר פישמן, הוא סיפר לי על כך ברמז בטלפון, ואמר שאחכה לטלפון ממנו ללכת עם אחד לספריה וכו'; אך עדיין לא קיבלתי את הטלפון הזה. אקוה שהיום אקבל ידיעות משמחות, וכדאי הוא רשב"י לסמוך עליו.

בשלושת הימים האחרונים הייתי עסוק בעיקר עם הר"ע חייקין בסידור גיטין, גירות ובירור יהדות. אתמול בערב נסע לחרקוב לבדוק את המקוה שבנו, והיום תהיה כאן תהלוכת ל"ג בעומר, ובערב תתקיים החתונה של חיים טולוצ'נסקי.

ביקור הרבי בספריה

ביום ג' ביקר הרבי שליט"א בספריה, בכל הקומות והמחלקות.

עיקר הביקור היה בגלל המזג אויר הטוב, שרצו הרופאים שיעלה למרפסת, שם שתה כוס טה וישב קצת. שם גם קרא הר"ל גרונר תוכן מכתבי שאלות והרבי השיב בניענוע הראש.

אמנם לפני שיצא למרפסת ביקר בכל קומות ומחלקות הספריה. הלכו אתו גם שלושת המזכירים, יצחק וילהלם, משה קליין וינגי ביסטריצקי, שהם ניהלו את כסא הגללים.

הביקור בספריה נערך כחצי שעה, ובמרפסת עוד כחצי שעה.

ביום הקודם ביקר לראשונה בביהכנ"ס למעלה, וכך מתחיל הרבי להבריא לאט לאט, ויה"ר שתהיה מכאן הדרך קרובה לבריות מלאה ושלימה וינהלינו על מי מנוחות ויוליכינו קוממיות לארצינו.

מנוחה מימים עמוסי עבודה

יום ו', י"ט אייר אהה"צ

יום מנוחה הוא לי היום, לא רק מנוחה מהעבודה של יום האתמול בתהלוכה ובחתונה, אלא גם מכל הפעילות של כל השבוע, שהתחיל ביום ה' שעבר, שנסעתי לש"ק למינסק, ביום א' בבוקר חזרתי, ואח"כ בא הר"ע חייקין, והייתי טרוד יחד אתו במשך כמה ימים בסידור 4 גיטין, בירורי יהדות וגיורים.

אח"כ בא ל"ג בעומר, שבבוקר הלכתי לתהלוכה מביהכנ"ס הגדול עד הנהר. הלכו כמה מאות ילדים ומבוגרים עם תזמורת ושליטים. אח"כ הם עלו לשני ספינות קרוז, ואני חזרתי לביהכנ"ס במארינא רושצא להתפלל.

אח"כ נסעתי עם הר"ע חייקין (שבא מחרקוב, לשם נסע לביקור קצר, בערב הקודם, כדי להכשיר את המקווה שבונים שם), אל האי שאליו נסעו הילדים. עלינו על הספינה בקטע האחרון, והגענו ביחד עם הילדים אל האי.

הילדים נאספו, אמרנו לפניהם כמה מילים וחזרנו.

בערב נסעתי לקחת את החתן ולהביאו לביהכנ"ס של אגו"ח לחתונה. במשך כל הערב הייתי טרוד בניהול החתונה (שהוכנה ע"י הר"י [קוגן] הרד"ב [לאזאר] והר"ד אדרי).

הר"ע חייקין היה מסדר הקידושין. החתונה היתה מאד יפה ושמחה. סוכ"ס זאת הפעם הראשונה שא' מטובי התלמידים בישיבה ובמכון מתחתנים על ידינו. חזרתי לדירה בשעה 1 לפנות בוקר.

היום בבוקר נסעתי לביהכנ"ס לתפלה. שוחחתי קצת עם אדרי ולאזאר, וחזרתי לבית לנוח.

החלטתי לחזור לנ"י.

מהר"י [אהרונוב] אין חדש. הרב"ש [קונין] הודיע לווייסמן שהוא חוזר ללאסאנג'לס לש"ק. לי נראה שהגיע הזמן שאסע לבית לחג השבועות.

רציתי לחשוב על זה מיד אחר חג הפסח, אך חשבתי שכעת שהר"ע חייקין בא לסדר את עניני הגיטין וגירות, וכעת שבא זמן חתונת חיים טולוצ'נסקי, וכעת שביקשו ממני שאבקר במינסק, לא כדאי לנסוע עד שאבצע את הנ"ל. עתה שסודר כל הנ"ל הגיע הזמן להתחיל להתכונן לנסיעה.

אחרי הש"ק אני חושב לבקש אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א הסכמה וברכה לנסוע לחג השבועות הביתה.

בשבת חושב אני להיות כרגיל בביהכנ"ס אגו"ח.

יום א' כ"א אייר בוקר

אני כעת היחידי במוסקבה מהמשלחת. הרב"ש [קונין] בלוסאנג'לס, הר"י [אהרונוב] נסע לש"ק לביתו בארה"ק והר"י [קוגן] נסע אתמול בלילה לפטרבורג לכמה ימים, שם נמצאת אמו כעת וחוזרת מחר אי"ה לארה"ק.

את השבת ביליתי יפה בביהכנ"ס אגו"ח, משם הוציאה החברה לפני השבת את חפציהם מהמשרדים שבקומה השניה. הם גם מסרו את המפתח של החדרים.

כרגיל הרביתי לנאום ולתת שיעורים במשך השבת, לפני קבלת שבת, בסעודה בלילה וביום, לפני שחרית ובין מנחה למעריב. קראתי בתורה והתפללתי לפני העמוד.

יום ד', כ"ד אייר בוקר

כתבתי לרבי שליט"א: **ברצוני לבקר בביתי לחג השבועות, ואבקש הסכמת וברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

קיבלתי אתמול הסכמה וברכה.

עדיין לא החלטתי מתי לנסוע, ומסתבר שאסע קרוב יותר לחג השבועות.

סיכום מצב הספרים

ביום שני בלילה הגיע לכאן הר"י [אהרונוב]. כל היום ישבנו אתמול באסיפות

(חוץ משעת השיעור שלי בהלכה).

הר"י דיווח על פגישותיו עם פישמן (ע"י הר"ל סימפסון), שארגן את הפגישה עם ווראנצוב, שהוא היועץ הראשי של יעלצין, ומפעיל לחץ חזק שיחזירו את הספרים.

הוא גם סיפר שווראנצוב הודיע שתוך יומיים ירשו לי להכנס לספריה לראות את הספרים, אך אח"כ אמר שיש התנגדות גדולה, ולא הצליח. אמנם ברור לו שבעוד כמה שבועות יביא יעלצין אתו בביקורו בארה"ב חלק מהספרים.

ווראנצוב גם הודיע ששלחו את היועץ פטרוב (שהוא מהמתנגדים להחזרת הספרים) לארה"ב לבדוק את הלחץ של ממשל ארה"ב והסנטורים, אם אמנם מוכרח יעלצין להביא אתו את הספרים כנ"ל, והרב"ש [קונין] נשאר בוואשינגטון להפעיל עליו לחץ דרך הסנטורים.

הר"י [אהרונוב] סיים שמוכרחים להיות מוכנים להתפתחויות בכל יום, ולכן לא כדאי שאסע מיד, רק אחכה עד קרוב לחג השבועות.

בשעה 2 בלילה חזרתי לדירה, וכעת בשעה 11 ממשיכה האסיפה בין שלשתינו בביהכנ"ס של אגו"ח.

יום ה' כ"ה אייר אחרי הצהרים

הר"י [אהרונוב] בא לביהכנ"ס אגו"ח והביא אתו פאקס שהתקבל מהעתונאי שאול שיף, שכותב שבא אחד מרוסיה והודיע שיש כאן (ברוסיה) כעת עו"ד בשם דמיטרי, שעוסק בענין הספרים, ואומר שהוא מייצג את חב"ד (הוא עו"ד שעובד עם ג'רי שעסטאק, והר"א שמטוב עוסק דרכו כמה חדשים, כמסופר לעיל בחודש שבט).

האיש הזה (שבא מרוסיה לארה"ק) נפגש עם יוסף לבנהרץ [סגן מנכ"ל צאגו"ח בארה"ק] (שייצג את הר"י [אהרונוב]) וסיפר שבא במיוחד לארה"ק מטעם הממשלה לברר את מצב החזרת הספרים.

קשה להבין בדיוק לשם מה ואם נשלח לארה"ק בענין הספרים, אך באותו זמן אומרים שאת פטרוב שלחה הממשלה לארה"ב לברר את נחיצות החזרת הספרים, והרב"ש [קונין] עוסק שם בהגדלת הלחץ עליו.

אודות שהותו של דמיטרי כאן הבנתי כבר בשבוע שעבר ע"י הר"ל מוצקין, שסיפר שאחד סיפר לו במלון, כי הוא נפגש בספריה בענין הספרים, ודנים אודות הוצאתו לארה"ב בתור תערוכה.

גם זה שנמצא כעת בארה"ק אומר שהאפשרות היחידה היא רק בתור תערוכה. אמנם ע"י ווראנצוב דנים אודות החזרה ממש.

ירחם ה' ויאמר לעינויינו די.

נסיעה לש"ק לפטרבורג

היום באתי מביהכנ"ס של אגו"ח מיד למארינא רושצא, ואחרי התפלה נתתי שיעור ארוך בגפ"ת.

אפשר שהוא השיעור האחרון לעת עתה, כי חושב אני לנסוע היום בלילה

לש"ק לפטרבורג, יחד עם חיים וטליה, לסדר שם את העבודה שלהם בעתיד, ואח"כ חושב אני לחזור לביתי לחג השבועות.

עם חיים וטלוצ'ינסקי בפטרבורג

יום ועש"ק בחוקותי, לפני כניסת השבת
בדירה בפטרבורג

כאמור לעיל נסעתי אתמול בלילה יחד עם חיים וטליה. רציתי לחזור ברכבת של מוצש"ק, אך השבת יוצאת כאן בערך בשעה 1 לפנות בוקר, ואז כבר לא יכולים להספיק לנסוע ברכבת.

חשבתי א"כ לנסוע ביום א' בלילה ברכבת, אך בינתיים צלצל הר"י [אהרונוב] לספר כי הר"מ סלונים בא ורוצה לסדר את העבודה ביום א' ולחזור לנ"י. ביום א' בלילה, וא"כ הוא מציע שאחזור מיד ביום א' בבוקר במטוס.

שלחתי א"כ את חיים וטליה לשדה התעופה לקנות כרטיס בשבילי למטוס של יום א' בבוקר בשעה 7:15. חיים וטליה יחזרו ביום א' בלילה או ביום ב' בלילה.

השבת נכנסת כאן מאד מאוחר, בשעה 11 בערב, וכעת בשעה 9:30 השמש עדיין זורחת בתוקפה. אני מקוה שעוד מעט יחזרו עם הכרטיס.

יום א', כ"ה אייר בוקר, במטוס מפטרבורג למוסקבה

כאמור לעיל ביקש הר"י [אהרונוב] שאחזור למוסקבה מיד היום בבוקר, וב"ה במשך השבת הצלחתי את כל מה שתכננתי, להכין את בואם של חיים וטליה למוסקבה, לנהל ישיבה לבנים ומכון לבנות.

בכל הזדמנות הצגתי אותו והזמנתי אותו לומר כמה מילים לקהל. כך היה לפני קבלת שבת בביהכנ"ס הקטן, לפני מוסף בביהכנ"ס הגדול ובקטן, וכן

תפה

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר.

בשיחות אישיות עם כל האישים. הוא דיבר ונאם מאד יפה ונשא חן.

מסרים מפוקפקים בנושא הספרים

יום ב', ער"ח סיון ערב, בדירה

זה עתה חזרתי מביקור אצל אלקסיי. זהו האיש שביקר בארה"ק והודיע אודות הספרים, וביום ו' ביקר אצלו הר"י [אהרונוב] ור"י פרוס.

לפגישה של היום הוא קרא, להודיע לנו שבירר שאכן נכון הדבר שיעלצין חושב לקחת אתו חבילה של כ-500 ספרים מהאוסף למסור לממשלת ארה"ב.

הוא דיבר על דרכים שונות לקדם את החזרת כל הספרים, ואמר שהוא ואנשיו יכולים לפעול בזה בדרכים שונות, ואפשר יצטרכו לשלם וכו'.

הקורא יבין מעצמו את הסלידה שלי לגישה זאת, שוב פעם לשלם ולצפות לפעילות מאחורי הקלעים, זה בהחלט הטיל ספק באימוני ברצונו לעזור באמת.

פרק שבעים וחמשה חזרתי לנ.

יום ד', ב' סיון בוקר, בדירה

את החפצים ארזתי ומוכן אני לנסיעה.

אתמול ביליתי כמעט כל היום בישיבה, בשיעור ארוך לפני הצהרים בגפ"ת ואחרי הצהרים בשו"ע, ושיחה ארוכה על תוכניות הישיבה בעתיד עם הר"מ נודלמן.

יום ד', במסוס ממוסקבה ללונדון

קמתי בבוקר, ארזתי את החבילות, נסעתי להתפלל, נכנסתי לדירת טולוצ'נסקי ולדירת הר"י [אהרונוב] לשיחות קצרות לפני הנסיעה, נכנסתי לדניאל אדרי כנ"ל, נסעתי לדירה להביא את החפצים לביהכנ"ס, עוד כמה שיחות קצרות, ואח"כ נסעתי לשדה התעופה, ובטיסה הייתי יחד עם הר"י פרוס והת' אברהם בקרמן.

יום ה', במסוס מלונדון לנ.

כשהגעתי אתמול בערב ללונדון נסענו מיד לביהכנ"ס בסטמפורד היל.

שם מצאנו קהל גדול נאסף לשמוע דברים בקשר לשלושים לפטירת השליח הנודד ר' אברהם יצחק ע"ה גליק. היה שם הרב פדווא הזקן, הרב אשכנזי ועוד זקנים וחשובים שנאמו לכבוד הנפטר, וביהכנ"ס היה מלא.

כשראו שנכנסתי בקשוני לשבת בשולחן הראשי ולומר כמה מילים, וכן עשיתי.

בסיום התפללו מעריב, ואח"כ נסענו, אני ובקרמן, לישון בבית של לוי פריז (דודו ובת דודת).

הרבי יוצא לקהל

מוצאי חג השבועות, במשרדי בספריה

ברוך שהחיינו והגיענו לזמן הזה, שאתמול בלילה אחרי התהלכה יצא הרבי לראות את הקהל (הביאורו על כסא גלגלים).

הוא שהה שם בחוץ, בכניסה ל-770 -4 דקות. אח"כ שאלוהו אם להחזירו והשיב הן והחזירוהו.

אני עמדתי בפרוזדור וראיתיו ביצאו מהיכל קדשו, פניו נראו כמעט כרגיל, אלא שלא הסתכל לצדדים ורק ישר אל הקהל. יש אומרים שהנהן קצת ראשו לעבר הרב יואל הכהן.

הערכת מצב נושא הספרים

אסרו חג השבועות, בוקר

התיישבתי אתמול בלילה לכתוב היומן, והייתי מדאי עייף והחלטתי להשאיר המשך הכתיבה להיום בבוקר, ואתחיל בענין הספרים:

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תפז

היתה לי שיחה ארוכה במשך השבת בענין הספרים עם הרב"ש [קונין], עם הר"ל גרונר, עם הר"ל סימפסון ועם האברך דייטש.

הרב"ש [קונין] סיפר לי על 100 חתימות מהסנטורים שדורשים מיעלצין שיקיים את הבטחון לבייקער להחזיר את הספרים.

אתמול היה אמור בייקער למסור את המכתב והחתימות לשר החוץ קוזרוב, שבא להכין את ועידת הפיסגה של יעלצין בשבוע הבע"ל. קשה לומר שיעלצין לא יתחשב עם המכתב, שהרי הוא מקוה כעת לקבל הון תועפות מארה"ב, ולא ירצה שיהיה טעם מר אצל הסנטורים והממשל.

בפרט שזהו בהוספה לסיפור ארכיון סמולנסקי, שסיפר לי בארוכה האברך דייטש, איך שנודע לו לפני כשלושה חדשים שעומדים להחזיר לרוסיה את הארכיון החשוב הזה, שהגרמנים החרימו מרוסיה וארה"ב החרימה מהגרמנים, ויש שם כשלושה מיליון מסמכים. הוא הודיע על כך לר"י קרינסקי ואח"כ לרב"ש, שהשתדל והצליח לעצור את זה עד שהנשיא בוש נתן הוראה לעצור עד שנקבל את אוסף שניאורסאהן. הארכיון נמצא תחת שיפוט של משרד הנשיא והוראתו היא סופית. חשבו להחזיר את הארכיון כאות רצון טוב.

ע"פ כל הנ"ל יש ביאור בדרך הטבע מדוע מרגישים הרוסים חובה להחזיר את הספרים עתה, בעת ועידת הפסגה.

ואף שכבר למדנו שאצלם אין לסמוך על כללי הגיון, מ"מ באם אמנם יש ידיעות שחושבים על כך הרי זה בגלל הלחץ הנזכר.

וא"כ יש מקום לומר שכאשר ווראנצוב ופישמן אומרים שישתדלו להשיג את החזרת הספרים, כוונתם שהם יודעים שההחלטה של ממשלת רוסיה הולכת בכיוון הזה, והם רוצים לתת דחיפה אחרונה.

דיברתי על כך עם סימפסון ועם גרונר, ושניהם מתקבלת אצלם האפשרות הזאת, ואין כ"כ נפ"מ לפועל מהאמור לעיל, רק משנה זהירות בדיונים.

אך מה שלא מובן בכל הנ"ל הוא, שבערב חג השבועות הודיע לי הר"י [אהרונוב] שדיבר עם אלכסיי, והאחרון סיפר לו שהחליטו לבטל את תוכנית הבאת 500 הספרים על ידי יעלצין לוועידת הפסגה, משפטים בל ידעום.

כך עברו עלי ימי החג בשיחות האמורות.

בערב שבת הייתי טרוד רוב היום בתיקון הבעיות שנוצרו במשך הזמן בתוכנית הספריה ובדיונים עם הר"י וילהלם על תוכניות העבודה בספריה. גם בדקתי עבודתם של העובדים בספריה.

יום ד', אדר"ח תמוז בוקר, בספריה

כבר עברו שבועיים שלא כתבתי, כי חדשות מוואשינגטון, בעת ועידת הפסגה, לא היו.

מספרים שבוס דיבר על כך עם יעלצין והאחרון לא הגיב, כנראה כיון שהוא רצה להחזיר את הספרים ולא הרשו לו, וכיון שאין הדבר ברשותו לא רצה להודות בכך ולא הגיב.

במשך שבועיים עסקתי בעריכת אגרות-קודש ח"כ. אתמול אחרי הצהרים

סיימתי את העריכה הראשונה של הספר.

אתמול הגיע פאקס מדבורה רחל, שיש תזוזה בענין החזרת הספרים ועלינו לחזור מיד למוסקבה.

הר"י [קוגן] נמצא שם כבר כמה שבועות. הרב"ש [קונין] חזר לרוסיה ביום ו' שעבר. הר"י [אהרונוב] ואני צריכים לנסוע היום.

נסיעת חברי המשלחת למינכן

יום ועש"ק, ב' תמוז בספריה

חשבתי שאהיה כבר במוסקבה, אך לפועל לא הסתדרה הויזה, ונשארתי כאן. בקשר לאחר השבת עדיין איני יודע, כי הר"י [קוגן] אמר לי שהיא חושבת לנסוע עם המשלחת למינכן לועידת ה-7 שתתקיים בימים ב-ד הבע"ל, ואני יודע אם גם אני דרוש שם.

הר"י [אהרונוב] נסע אתמול למוסקבה, אך עדיין לא דיברתי אתו ואני יודע את התוכניות.

אור לה' תמוז, במסוס מנ"י. למינכן

כבר ביום השישי חשתי שהפעם לא אצטרך לנסוע למוסקבה כי אם למינכן, ובהשגח"פ לא נסעתי לפני השבת לרוסיה.

אמנם כ"כ לא רציתי לנסוע למינכן. וכי מה יש לי לעשות שם, האומנם אני אשכנע שם את יעלצין להחזיר את הספרים? הרי אפילו אם צריך ללכת לספריה - אינה נמצאת במינכן! וגם הישיבה איננה שם - כדי לתת לי תעסוקה נעימה באמירת שיעורים.

אמנם חזקה עלי הוראתה לבוא יחד עם כל המשלחת. כולם כבר שם ואני יוצא כעת לדרך. התייעצתי עם ידידים ומבינים, וכולם המריצו בי לנסוע ויצאתי לדרך.

יתן ה' שהשהיה שם לא תהיה קשה עלי כ"כ כמו היציאה לדרך.

יום ג' צהריים, במלון אראבעלא במינכן

הגעתי לכאן אתמול אחה"צ. בדרך נעצרתי בבריסל. הר"ע חייקין קבלני מהשדה לביהכנ"ס שלו, שם התפללתי, ואח"כ החזירני לשדה לטוס למינכן.

כשאני באתי כבר היו כאן כולם, וגם חיים נחום קונין הגיע לכאן אתמול (בדרך למוסקבה) להיות עם אביו.

הפעילות במינכן

במשך היום הראשון שהיו כאן פגשו את מר בייקער בכניסה למלון, ואמר "הרבנים שלי הם כאן!".

הכינו מכתב למר הרטמן, שצלצל היום בבוקר ואמר להר"י [אהרונוב] שלבקש על הספרים באופן רשמי זה לא אפשרי, אך ישתדל שמר קול ידבר על כך עם יעלצין כשיפגשו מחר.

הלכנו אתמול למלון שלו בערב, אך הוא עמד לצאת אז מהמלון יחד עם קול,

ולא יכל לקבלינו. חכינו עד שראינו אותם נוסעים.

יום ד' אחה"צ, במלון מאריאט במינכן

הר"י [אהרונוב] והר"י [קוגן] נסעו כבר, הר"י לארה"ק והר"י למוסקבה, ואנחנו כולנו נוסעים מחר לארה"ב, אני לני. והרב"ש [קונין], וירוניקה, בתה ואנדריי לוואשינגטון, להמשיך שם את ההשתדלות.

הסיבה שעברנו אתמול ממלון ארבעלא למלון מאריאט, כי במאריאט שוהים יעלצין וממשלתו.

כשהגיע אתמול בערב היינו כולנו שם. הרב"ש [קונין] והר"י [אהרונוב] נתנו לו יד ואמרו לו "דאוואיי קניגי שניאורסאהן!" [תן לנו את ספרי שניאורסאהן]. הוא לא ידע מה להשיב, וכשהר"י [אהרונוב] שאל "קאקדא?" [מתי?] השיב יעלצין "סקארא" [בקרוב].

היום בבוקר ניגשו אליו שוב, והר"י [קוגן] נתן לו חת"ת כסגולה להצלחה בענינים.

אתמול בערב היה כאן גם השליח דיסקין. אח"כ לקח אותי ואת הר"י [קוגן] לביהכנ"ס, שם הפגישנו עם מר ספאקווינע, נציג בממשל. הוא עומד להפגש היום עם קול, והבטיח לדרוש שידבר עם יעלצין בענין הספרים.

אח"כ נסענו לביתו, וסעדנו ושוחחנו.

חזרה לני.

יום ה' אחה"צ, במטוס ממינכן לני.

אחרי תחנת ביניים והחלפת מטוס בבריסל אני ממשיך את דרכי חזרה לני. לשם אמורים אנו להגיע בערך בשעה 3 אחה"צ לפי שעון נ.

מה פעלתי בימים האחרים שהייתי במינכן איני יודע, ומהנגלות לנו הוא רק שהרבי שליט"א אמר לנו פעמים רבות לשמוע בקולה, והיא דרשה גם את בואי, וכמצווה ועושה באתי, מתוך תקוה שסוכ"ס יואילו כל ההשתדלויות האלה ונזכה בקרוב לפדיון הספרים השבויים.

פרק שבעים וששה התפתחויות שנת תשנ"ג

עד כאן העתק היומן שרשמתי בתקופת שהותי ברוסיה. אחרי הנסיעה הזאת נשארתי כבר בנ"י.

במשך הזמן נסעתי מספר פעמיים לשבועות אחדים לרוסיה; אמנם עיקר הנסיעות היו קשורות לפעילות חב"ד ברוסיה, ולא כל כך בקשר לספרים.

הרי"י שי' אהרונב המשיך לפעול בדרכיו ע"י אישי צבור בארה"ק ואירופה, הרב"ש שי' קונין המשיך לפעול ע"י אנשי ממשל בארה"ב והר"י קוגן המשיך לפעול בתוך רוסיה. אמנם פעילות זו לא נרשמה ביומן שלי.

יומן קבוע לא רשמתי בתקופה הזאת, גם הפעילות בנושא הספרים היתה מוגבלת. כשהיה לי מה לרשום בנושא הספרים הייתי רושם ביומן, או הייתי רושם זאת בצורת מכתב אל הרי"י [אהרונב], ומשם מועתק חלק מהבא לקמן:

איך אפשר לעזוב את נושא הספרים?

ב"ה יום ד' ח' מ"ח ה'תשנ"ג

יד"ע יוסף יצחק שי' אהרונב

שלום וברכה!

גמרתי את השיחה אתך היום ונכנסתי לדכאון, וכי מה יש לי לעשות כעת במוסקבא בענין הספרים?

נשכבתי על הספה והתחלתי לחשוב על דבריק, סוכ"ס איך אפשר לעזוב את ענין הספרים שהוטל עלינו, ואת אגו"ח שהוטל עלינו!! ובסוף החלטתי שאסור לי לשפוט לבד, שאני נוגע בדבר, שאיני רוצה לנסוע כלל. והרי יש בכמה מכתבי רבותינו שבשעה שיש ספק רציני צריך לשאול שלושה אנשים שאין להם פניה בהענין.

הלכתי ל... ומתוך דבריהם (רובם) נשאר כך: אסור לעזוב את ענין הספרים, וצריך לנסוע לפחות לזמן קצר שיתפרסם שנסענו ועסקנו ודרשנו את החזרת הספרים.

בהתאם להנ"ל החלטתי סוכ"ס לנסוע מחר לסדר את הויזה ולנסוע באחד מימי השבוע הבע"ל, לשבוע.

רשיון הספריה לראות הספרים

לפני פורים תשנ"ג הודיעו ממשרד התרבות שירשו לנו לראות ולבדוק הספרים⁴⁴⁷. הייתי אז בנ"י. וכתבתי במכתב להרי"י שי' אהרונב:

(447) המכתב הראשון שנכתב בנושא הזה, ע"י שר התרבות החדש מר סידרוב, לא הגיע לידיעתינו. אמנם בתאריך שלפנינו (9.3.93) כתב השר מכתב נוסף אל חברי אגודת חב"ד, ותוכנו:

הריני מצטער מאד מהעובדה שמכתבי ששלחתי בינואר הגיע אליכם רק עכשיו, לפני כנס נציגי הדומה. מיהו דוקא מנסה לא להרשות לנו להחליט את הנושא הדרמטי בדרך תרבותי. היום שוב

ב"ה יום ג' ט"ז אדר ה'תשנ"ג

ידי"ע יוסף יצחק שי' אהרונוב

שלום וברכה!

לא ידעתי את נפשי מרוב צער, ולכן קשה לי לכתוב או להסביר בסגנון רגוע, ברם אשתדל בזה, ומה' אבקש שיהי' עם פי ועם נפשי בהחילי:

(א) מהי התועלת ומהו התוכן של הליכה לראות הספרים, מלבד ה"הסחה" מהנושא העיקרי קבלת הספרים?!

(ב) מה יש להסתכל בספרים האלה? האומנם לדעתך צריך אני להתיישב ללמוד רמב"ם בספריה?

(ג) אתה כבר יודע מאז ומתמיד, שכל פעם שהם מרגישים לחץ להחזיר את הספרים, הם מיד מעלים איזושהי הסחה, עד שיצליחו להשתיק את הלחץ. גם כעת זהו מה שקורה, והמענה היחיד שיכול להיות הוא - לא זאת ביקשנו!

חשש זיופי הספרנים

בט"ז אדר אמנם נכנסו לבדוק הקטלוג והספרים, והתמים חיים אליעזר שי' אשכנזי דיווח לי בפאקס על מה שראה. מתוך מכתבו למדתי דבר מבהיל, ואודותיו כתבתי מיד בפאקס להרי"י שי' אהרונוב:

ב"ה אור ליום ד' טו"ב אדר ה'תשנ"ג

ידי"ע יוסף יצחק שי' הכהן אהרונוב

שלום וברכה!

קבלתי בפאקס את הרשימה מאת חיים אליעזר שי' אשכנזי. והאמת היא שלדידי אני מסופק בתועלת בעיון בספרים, והרי יש בזה חששות של "הסחה". אמנם מה שיש כן לעיין הוא, שלענ"ד הם עוסקים באחרונה בזיוף וטשטוש ההוכחות שכל אוסף פוליאקוב הוא באמת אוסף שניאורסאהן. ואעיר בזה כמה פרטים:

(א) בין הספרים שראו היום יש כמה שרשום בהם "פ" [סימן לאוסף פוליאקוב], והם מספרים 816, 937, 660, 1040, 1192. וזה מאד חשוד, האומנם בשאר הספרים לא רשום ליד המספר ה"פ"? ולענ"ד היה גם אצלם כזה סימן!

(ב) שלחתם לי רשימה של יותר מ-70 ספרים של אוסף "ש" [סימן לאוסף שניאורסאהן], האם ראיתם שהסימן "ש" רשום רק בכרטיס, או גם בספר; כי בתיאורי הספרים לא הזכרתם זאת כלל?!

(ג) האם נראה לכם שהרישום "ש" שעל הכרטיסים הוא ישן, או שנוסף בשנה האחרונה לשם זיוף?

נתתי הוראה למנהל הספרייה הלאומית של רוסיה, מר פיליפוב, שירשה לכם להכנס היום לבדוק את הספרים, ומחר בבוקר לאוסף כתבי היד. במקום הזה יוכלו לבוא 6 מומחים של אגו"ח (לצערי יש שם רק 6 מקומות). אני מבקש אתכם מאד להמנע מפרובוקציות אפשריות בתקופת המשבר הפוליטי במדינתנו, כלומר לא לצאת להפגנות.

תצב

יומן השליחות המיוחדת

ד) ויתירה מזו, חמשת המספרים שהזכרתי, לפי דבריכם נראה, שבכרטיס הוא רשום "ש" ובספר הוא רשום "פ".

ה) כל האמור לעיל נותן לי סיבה לחשוש, שבזמן האחרון הם עוסקים במחיקת הסימן "פ" והוספת הסימן "ש" - בספרים האלו שיש בהם סימנים מובהקים שהם מספריית רבותינו. אלא שעדיין לא הספיקו למחוק את כולם ועדיין לא הספיקו להוסיף בכולם, ולכן יצא השיבוש האמור. וזאת כדאי שחיים אליעזר אשכנזי יבדוק.

ו) כדאי אולי שתתן את המכתב לאשכנזי, שהוא ימשיך לבדוק שם, כאמור לעיל.

ז) יכול אתה לומר, שא"כ אולי כדאי שאני אבוא לבדוק זאת בעצמי; ואצל [ברור] שהם יסתמו מיד את הדרך שלא אוכל לבדוק כלום, כפי שעשו בפעם הקודמת. משא"כ אצל אשכנזי הם לא יחשדו כ"כ, והוא יוכל לרשום לעצמו את כל מה שיתברר לו.

שלום דובער ליון

נ.ב.

כל הסיפור של הקטלוג המיוחד שמסרו לכם, נראה מאד חשוד, שהרי אין שום קטלוג מיוחד לאוספים מיוחדים, רק כולם כלולים בקטלוג הכללי העומד בפרוזדור. וראיתי שאין אף מקבילה אחת בין הכרטיסים שבקטלוג הכללי ובין הכרטיסים שבקטלוג שמסרו היום, כי כל הכרטיסים שבאוסף הכללי הם רק מהמוזיי קניג, וכל הכרטיסים שבקטלוג שמסרו היום הם מהאוסף הרגיל.

גם נראה מאד חשוד מה שהם ידעו איך למצוא הספרים, שהרי הספרים עמדו לפני חצי שנה בלי כל סדר כלל, רק סתם מונחים בערימות בארונות. ובאופן כזה אין שום אפשרות למצוא ספר, רק כאשר מונחים לפי המספרים או לפי שמות הספרים וכי"ב. והיום שהם מצאו את הספרים שבקשתם, מוכרח לומר שבמשך החצי שנה האחרונה הם סידרו את הספרים בארונות; איני יודע איך, אך אני חושש שזהו חלק מפעולות הטשטוש של העובדות וההוכחות. ולכל זה צריך לשים לב.

מכתב לספרן הספריה במוסקבה

ב"ה יום ד' טו"ב אדר ה'תשנ"ג

נא למסור את המצו"ב לאהרונוב שי', באם א"א להשיג אותו, אולי כדאי למסור את המכתב המצו"ב לגולדנברג, ע"י אשכנזי שכנראה נמצא בספריה:

כבוד ידידי מר שמואל גולדנברג שיחי'

שלום וברכה!

ברוב עונג שמחתי לשמוע איך שידידי כבודו עזר אתמול לחברים שלי למצוא ולראות כמה ספרים מהאוסף של אדמו"רי חב"ד. ושמחתי לשמוע שגם המנהלים פילפוב ודירייגין לא הפריעו לו מלתת יד עוזרת לחברים שלי.

הדבר הזה נותן לי את התקוה, שעתה נוכל לבצע גם את מה שהתחלנו בעבר,

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תצג

לנסות לברר לעצמינו, כמה מאוסף פוליאקוב הם באמת מאוסף שניאורסאהן. בודאי זוכר ידידי איך שישבנו אז יחד עם כל הועדה, ובקשתי שיתנו את רשימת ספרי אוסף פוליאקוב שבמוזיי-קניג, שהם יותר ממאה כרכים, ואז אברר אם כולם באים מאוסף שניאורסאהן; אלא שאז לא הרשו לי לעשות זאת, וכך התבטלה הועדה המיוחדת. ואולי כעת יוכל ידידי להשיג עבורינו את הרשימה הזאת, למסור אותה לחברים שלי שם, ואז אוכל לנסות לברר אם הם מאוסף שניאורסאהן, לשמחת לבב כולנו.

באמת רציתי לעשות זאת גם בקשר לאלפיים הספרים שבאוסף הרגיל, וגם בקשר לעשרת אלפי הספרים שבמחסן חימקי, אלא שרשימה גדולה כזו בודאי יהיה קשה להתחיל אתה, ולכן נתחיל ממאת הספרים (ובודאי אין שם יותר ממאה וחמשים, כפי שראיתי אז) שבמוזיי-קניג.

וזאת תהיה בודאי התחלה טובה שנוכל להראות לכל העולם שאנחנו רוצים לעזור זה לזה.

המחכה למענה משמח

שלום דובער לוי

סיום המשחק

למחרת כתב לי שוב התמים אשכנזי, שבדק כדברי ומצא אשר :

בכל הכרטיסים (הישנים) ללא יוצא מן הכלל ניכר שהי' כתוב מקודם ה"פ" [סימן לאוסף פוליאקוב] ועי' כתוב ה"ש" [סימן לאוסף שניאורסאהן] .. באי' הפעמים שניגש אלינו שמואל גולדנברג הוא התחיל לומר שזה שנראה שכתבו "ש" על ה"פ" זה בגלל .. והסתבך בלשון, ובסוף אמר "מה משנה העיקר שיש לכם את הספרים".

משחק זה נמשך רק יום אחד, למחרת רמזו להם שהמבצע הושלם, ויותר אינם צריכים לבוא לספריה לראות הספרים.

ושוב עומדים אנו בתחלת הדרך, מתוך תקוה ובטחון שבקרוב ממש יוחזרו הספרים לבעליהם, והיפלא מה' דבר.

*

רבו הנסיונות להמשיך את ההשתדלות בענין הספרים בשנים הבאות, עי' חברי במשלחת המיוחדת הזאת; אלא שבתקופה הזאת לא רשמתי יומן.

בין הפרטים שזכורים לי מאז :

(א) ביקור שר התרבות הרוסי מר יבגני סידרוב במוסדות צאגו"ח בכפר חב"ד, ושיחה עם הרי"י אהרונוב בנושא החזרת הספרים.

(ב) שיחות ראש הממשלה מר בנימין נתניהו עם נשיא רוסיה מר בוריס יעלצין בנושא החזרת הספרים (את המגעים עם מר נתניהו ניהל הרח"י שי' לעבאוויטש, מראשי צאגו"ח בארה"ק, שסייע בהמשך המגעים).

פרק שבעים ושבעה התפתחויות שנת תשנ"ד

הצעת החלפת ספרים בספרים

ב"ה יום ד' ג כסלו ה'תשנ"ד

זה עתה דברתי עם הר"י ש"י קוגן, שביקש שאצלצל, וסיפר:

(א) הוא קיבל את כל תיק הארכיון אודות הספרים, ובו יותר מעשר דפים חדשים שמעולם לא ראינו⁴⁴⁸. ביקשתי שישלח אותם בפאקס ואמר שלא יצא ברור בפאקס.

(ב) הם אמרו לו שישכימו להחזיר את האוסף אם ניתן להם במקומם ספרים אחרים. השבתי שלדעתי אסור לקנות מאתם האוסף שלנו רק לקבל בלי תנאים.

ובפרט שאלו הם דברים שאין להם סוף, כי לעולם לא נמצא ספרים דומים עבורם, וכל העבודה וההוצאות של החיפושים ושל הקניות ושל העברת ספרים אלו לשם ואלו לכאן, וכל סידור הניירת לאלו ולאלו, וכל התשלומים מתחת לשולחן לכל אלו שיעסקו בהעברה זו וזו וסידור ניירות אלו ואלו. ואז בסוף ימצאו איזשהו תירוץ שבכלל לא בא בחשבון, ורק אז ידרשו תמורת זאת כמה מליונים מכל אחת מהממשלות שביקשו את החזרת הספרים, ורק אז ידרשו שנארגן להם קבלת פנים עם כרטיסים לארה"ב ולמלון של כל השייכים לזה ולאה"ק לכל אלו שיש להם בנים וכו' וכו'.

הספר הראשון שמוחזר לרבי

ב"ה יום א' יום ד' נצח ה' סבת ה'תשנ"ד

ביום החמישי זאת חנוכה, קיבל שר התרבות הרוסי מר סידרוב את סגן נשיא ארה"ב מר גור בבנין הספריה הצבורית במוסקבא, הראה לו 12 ספרים מ"אוסף שניאורסאהן", ונתן לו ספר אחד, הוא ספר התניא שנדפס בשנת תר"ס ע"י כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

על כריכת הספרים נחרת באותיות מוזהבות: ספר / תניא / יצא לאור על ידי / חברת / תומכי תמימים / שנת תר"ס לפ"ק.

אמנם טופס מיוחד נכרך אז בכריכה של עור ובה נחרת באותיות מוזהבות: ספר / תניא / מנחה שלוחה / לכבוד ראש מנהלי החברה / כש"ת הרב כמר / יוסף יצחק / שליט"א / מאת חברת / תומכי תמימים / שנת תר"ס לפ"ק.

הטופס הזה נמסר לידי סגן נשיא ארה"ב, שמסרו לידי חבר המשלחת המיוחדת, הרב ברוך שלמה ש"י קונין, כדי למסרו לידי כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ביום ועש"ק יוגש אליו יהודה, הגיעו כל חברי המשלחת המיוחדת, הרב"ש ש"י קונין ובני ביתו, הר"י הכהן ש"י אהרונב, הר"י ש"י הכהן קוגן ואני, כמ"כ העו"ד מרת דבורה רחל קוגן שעוסקת במרץ בנושא הספרים, וכן אחד

מהתומכים בפעילות זאת ר' אלבי שי' רוזהאוז.

בשעה 3:20 ניגשו כולם אל כ"ק אדמ"ר שליט"א שישב על פתח היכל קדשו. הרב"ש [קונין] הניח את ספר התניא על השולחן, והרבי הרים את עיניו הקדושות והביט אל עבר פני העוברים לפניו כבני מרון.

אח"כ חזר כ"ק אדמ"ר שליט"א להיכל קדשו, וחברי המשלחת ועוזריהם נשארו לשיר ולרקוד בגן עדן התחתון משך שעה לערך.

7 ספרים בתור השאלה זמנית

הספר הזה ניתן כאות מחווה, לבקשת הממשל האמריקאי.

בנוסף לכך נתנו עוד 7 ספרים לידי ממשל ארה"ב, בתור השאלה זמנית.

ספרים אלו הובאו מיד לרבי ע"י הרב"ש [קונין], שהכניסם לחדר של הרבי והניחם על השלחן.

ביקור סגן התרבות בספריה

ב"ה יום ועש"ק ו' ניסן ה'תשנ"ד

זה עתה נסעו מכאן [מיכאל] שוידקאי⁴⁴⁹, [וואדים] סמירנוב [נציג רוס באו"ם] [ווערא] גראצ'וב [יועץ בשגרירות הרוסית בוואשינגטון]. הם הביאו לי את המכתב ששלח פיליפוב לשוידקאי, בהצעה שאנחנו נבקש באופן רשמי חלק מהספרים בהשאלה⁴⁵⁰.

עניתי בעדינות אבל בתוקף הכי גדול, שאני, הספריה וליבאוויטש, לעולם לא תחתום על מכתב המתפרש כהודעה שהספרים לא שייכים לנו. כל הדיונים הבלתי רשמיים תבוא עליהם ברכה, אבל באופן רשמי לא נוכל לעשות זאת.

הוא התנצל ואמר שיחפשו נוסח שלא מתפרש כהודעה, וסיפר לי על הדיונים עם הקונגרס ועם איפלא (ארגון קשר בין הספריות) ועם קונין, וגם סיפר לי על שהקציבו כבר את הבנינים עבור המרכז המיוחד במוסקבא⁴⁵¹: (א

449) באותה שעה היה סגן שר התרבות הרוסי. כיום הוא שר התרבות.

450) ותוכנו:

מיכאל יפיימוביץ הנכבד

על פי בקשתך הריני להודיע:

לפי חוקי העבודה שלנו, לא יכולה להיות החלפת ספרים בין-לאומית מאוצר הספרים העיקרי.

למטרה זאת יש אוסף רזרבה מיוחד. מרשימת הספרים של הרב קונין לא נמצא אף ספר באוסף רזרבי זה.

אעפ"כ מוכנים אנו לדון בזה, אחרי סיום הכנות ליסוד ה"מרכז המזרחי".

הספרים שכבר נשלחו היה זה באופן יוצא מהכלל, כי הספרים האלו הם טופס יחיד מהאוסף.

אמנם כדי להראות את רצוננו הטוב, מוכנים אנו לשלוח לנ"י. עוד ספרים מהאוסף של שניאורסאהן, מבלי לחכות להחזרת הספרים הקודמים. ברור שזה צריך להעשות בהתאם לחוקים המיוחדים של איפלא.

מנהל

י. ס. פיליפוב

451) שסופר עליו כמה פעמים במשך שנת תשנ"ב, שהם הציעו לפתוח מחלקה יהודית של הספריה

צ'עכאווא 18. ב) מאחאוואיא 452.

שוב השבתי בעדינות ובתוקף, כי גם עצם המרכז הנ"ל במוסקבא לא הסכמתי לקחת בו חלק, כי זה יכול להתפרש כהודעה, כי במרכז הזה צריך להיות גם האוסף שלנו.

הוא הזכיר שוב את פיליפוב, כותב המכתב שלפנינו, והסברתי לו את הרושם שיש לי עליו, והתנצלתי על שאני מדבר עם כל כך הרבה רגש.

הראיתי לו את מחסן הספרים ושאל כמה ספרים יש לנו, עניתי: 212 אלף. 200 אלף כאן 120- אלף שם בספריה במוסקבה.

נתתי לכל אחד מהם ספר "ספריית ליובאוויטש", ונפרדנו בנימוס. הם הראו סיפוק רב מהביקור.

תלונת הספריה לארגון "איפלא" ב"האג"

לפי הסכם השאלת שבעת הספרים הנזכרים, הוצרכו להחזירם עד ה-19 באפריל (ח' אייר תשנ"ד); אף שבאופן בלתי רשמי נאמר לנו, שזה נכתב רק

במוסקבא, ולשם יעבירו גם את ספרי אוסף שניאורסאהן.

אמנם ההחלטה הסופית בנושא היתה בחורף תשנ"ד. ב"ט מ"ח תשנ"ד (3.11.93) כתב שר התרבות מר סידרוב אל הנשיא מר יעלצין, וזה תוכנו:

יעלצין נכבד

בהתאם להוראה שלך, הריני מתעסק בנושא של חסידי ליובאוויטש, ספריית שניאורסאהן. מצאנו פתרון שיכול להשביע את רצונם של כל הצדדים:

בתוך הספריה הלאומית רוסיה אפשר לייסד ספריה מיוחדת לספרים בשפות אסיה ואפריקה, בבנין נפרד שעומד תחת ניהול הספריה הלאומית של רוסיה. לספריית חסידי ליובאוויטש שידוע בשם אוסף ש"ס י"ה' מקום מיוחד במרכז הזה, שבו יוכלו החסידים להגיע לאוצרות קדושים אלו, וגם יוכלו להתפלל שם.

פשרה זו נראה היום הכי מעשית, כי מצד אחד אינו נוגד את החוק שאומר שאסור לחלק את ספריית לנין, שהיא ספריה לאומית והוא אוצר חשוב לתרבות רוסיה, ומצד שני הוא נותן אפשרות גדולה לשימוש דתי של הספריה החסידית.

אם גם אחרי זה תדרוש הקהלה החסידית את החזרת הספרים, אזי לא י"ה' יותר פתרון הבעיה הזאת הבעיה של משרד התרבות, כי משרד התרבות והנהלת הספריה עשו כל שביכלתם להגיע לפשרה בלי לעבור על החוקים, ובלי לגרום תגובה שלילית של אנשי רוסיה, אשר בזמנו גרם לעימות ליד בנין הספריה.

לפי דעתינו הפתרון העתידי לבעיה הזאת אפשרי רק לפי חוק אספים לאומיים של הספרים, שעל התוכנית שלו עובדים כעת במשרד התרבות. עם כל זאת מקוה אני, שהיום אפשר לסדר את האופן הנ"ל שהזכרתי.

כעבור שבוע, בל"ה מ"ח (9.11.93), השיב לו הנשיא יעלצין במכתב אישור קצר:

בקשר להצעה אודות פתרון בעיית אוסף שניאורסאהן, הריני מסכים, ותשתדל שהחלטה תהי' סופית.

452) למעשה נבחר על ידם הבית הזה, שהוא מעבר לרחוב של בניי הספריה הראשית. בבית הזה נעשים שיפוצים מאז ועד היום הזה, ובבית הזה קיים המשרד שבו יושבת מנהלת המחלקה לספרי המזרח בשפריה, מרת מארי טריפוננקו. בשנים הבאות, היא ניהלה את כל הדיונים אתי, בשם הספריה ובשם משרד התרבות.

המחלקה הזאת נקראת: Oriental Center of the Russian State Library (המרכז המזרחי של הספריה הלאומית של רוסיה).

לצורך פורמלי בלבד.

אמנם לפי האמת לא היה זה אלא תכסיס ערמומי, ומיד בהגיע התאריך הנוכח, פנתה הנהלת הספריה במוסקבא אל "איפלא" (איגוד ספריות בין-לאומי) בתלונה רשמית, על אשר שבעת הספרים לא הוחזרו.

את מכתב התלונה קיבלנו בתחלת חורף תשנ"ה, ואחרי דיונים הוחלט לא להשיב על כך.

ביקור הספרן גולדנברג בספריה

ב"ה יום ד' ה' מנ"א ה'תשנ"ד

היה אצלי כעת שמואל גולדנברג, יושב אצלי כשעה וחצי וסיפר כל מיני סיפורים. הוא עזב את רוסיה לפני כחצי שנה וגר כעת בברייטן ביטש. הוא לא חידש הרבה, אבל היה מעניין לשמוע פרטים על המצב שם והספרים.

לא הייתי צריך להאמין לסיפורים שלו על המלחמות שהיו לו בעדינו בענין הספרים, אבל היה מעניין לדעת מה שסיפר, שלפני נסיעתו נצטווה סוכ"ס להבדיל בחימקי את הספרים עם הסימנים, ובחר 3500 מתוך 8000 שהיו בחימקי, והעביר אותם לספריה במוסקבא, למטה במרתף⁴⁵³, במחלקה לשמירת ספרים שנאסר לעיין בהם בתקופה הסובייטית.

הוא אומר שברוב הספרים שנשארו בחימקי, דהיינו כ-3500 מתוך 4500 שנשארו בחימקי, יש סימנים מובהקים, אלא שנצטוו לא להדר במציאת סימנים.

כל זאת כמובן בנוסף ל-2000 ספרים שהיו תמיד בספריה במוסקבא, שמתוכם כ-7500 עם סימנים. וזאת בנוסף לקרוב ל-1000 במוזיי קניג.

הוא הוציא מילקוטו רשימה של שלשה אינקונבולים מאוסף פוליקוב, ואמר: בדקתי אותם וראיתי שהם מאוסף שניאורסאהן, וזה חשוב שתדע.

הוצאתי גם אני רשימה של שלושת האינקונבולים האלו, והראיתי לו שכבר רשמתי אותם לעצמי על פי מקורות שונים.

453) כמסופר לעיל ביומן ה' אד"ר תשנ"ב. למעשה הם כיום בקומה 11-10 כפי שיסופר להלן ביומן תש"ס.

פרק שבעים ושמונה התפתחויות שנת תשנ"ז

הצגת הספרים בספריה במוסקבה

ב"ה יום ב' י"ב שבט ה'תשנ"ז

יצאתי מנ"ל ביום ג' בערב בדעלטה, והגעתי בטיסה ישירה למוסקבה ביום בצהרים.

בואי ה' בקשר לכנס אגו"ח שהחליט הר"י קוגן לארגן בסמיכות יו"ד שבט. הוא צלצל אלי כמה פעמים לפני זה והבטחתי לבוא. גם הר"י אהרונוב בא לכנס ביום חמישי בצהרים.

כנס אגודת חב"ד במרכז אגו"ח במוסקבה

לאות רצון טוב הודיעה הנהלת הספריה הצבורית שהיא תרשה למשתתפי הכנס לבוא לבקר בספריה ולראות את ספרי רבותינו.

כשבאנו בבוקר לראות את הספרים בספריה היו להם שם 16 ספרים, שהביאו במיוחד [לאגף החדש] כדי להראות. בקשתי לראות את כל הספרים, ואמרו שבתחלה הם רוצים להראות לכולם את הספרים האלו, ואח"כ נדבר בשלב

השני.

יצאתי א"כ לחוץ וחכיתי עד שכולם יראו את הספרים שהביאו.
אח"כ הלך אתי הספרן לספריה ואמר לי לחכות ונכנס ואח"כ יצא אלי ואמר לי
שהממונה על המחלקה הזאת אינה כאן היום, ולכן היום אי אפשר. יכול אני
לבוא ביום השני, ואכין מכתב בקשה וידונו בזה.
הודיתי להם והלכתי, והודעתי לר"י קוגן, שלדעתי אין כדאי לכתוב בקשות
בזה.

אגף מיוחד בספריה לאוסף שניאורסאהן

ב"ה יום א' ד' מנ"א ה'תשנ"ז

אל אחי ורעי שיחיו

שלום וברכה!

במענה לשאלת רבים,

בשבועות האחרונים פורסם בכמה עתונים, אשר הספריה במוסקבא עומדת
להקים אגף מיוחד לספריית רבותינו ולפתוח אותו לצבור. אף פורסם
בעתונות, אשר הודעה זו גרמה "שמחה בחב"ד" כביכול.

לעניות דעתי נראה, אשר הדיווחים האלו מטעים ומזיקים ונוגדים את
הוראות ורצונו של הרבי זי"ע, ומחובתי להודיע ולהבהיר:

- כבר בשנת תנש"א הודיע הרבי את עמדתו הברורה בנושא הזה:

הי' זה בתחלת סיון תנש"א, כאשר מרת דבורה רחל תחי' קוגן (שעסקה בנושא
החזרת הספרים) כתבה לרבי אודות רעיון פתיחת ספריית חב"ד במוסקבא
(בלי קשר לנושא אוסף ספרי רבותינו). הרבי הואיל להשיב לה (הועתק בס'
עבודת הקודש עמ' קמו):

**פתיחת ביבלייתקה חדשה דחב"ד עתה ברוסיה - יכולה לעורר טענה אצל
המנגדים שהוצאת ספרי חב"ד מרוסיה עתה - הרי ההיפך מתאים יותר.**

כלומר, ברגע שיעלה רעיון ספריית חב"ד ברוסיה, עלול הדבר לעורר סברה
מופרכת אצל הממשל ואצל הנהלת הספריה הציבורית במוסקבא, להעביר גם
את אוסף ספרי רבותינו אל אותה ספריה ברוסיה, ולא להחזירם למרכז חב"ד,
ולכן יש להמנע מלהעלות רעיונות כאלו במצב זה. עד כדי כך היתה סברה זו
מופרכת אצל הרבי.

*

יש הרוצים לומר, כי במשך ששת השנים האחרונים השתנה המצב, ויש א"כ
מקום היום לאשר ולעזור לתוכנית האמורה; אשר לא כן הוא, מסיבות רבות,
ובהקדים:

האוסף עצמו שכולל 12.000- כרכים אינו נדיר במיוחד, ושווי בשוק אינו
עולה בשום אופן על רבע מליון דולר.

כל ערכם של הספרים האלו הוא "רגשי" בלבד, כיון שרבותינו נשיאינו קנו

אותם ולמדו בהם.

שלא כאמור בדיווחים שונים, אין הערות בכת"י רבותינו על גליונות הספרים. יש אמנם מדבקות ורישומים בשער הספר, המורים על בעלות רבותינו על הספרים.

מכל האמור לעיל מובן אשר אין שום תוכן בדיווחים, כאילו עומדת הספריה להקים אגף מיוחד לספריית רבותינו ולפתוח אותו לצבור, כי אין אף אחד ברוסיה או ברחבי העולם שיבוא ללמוד ולעיין בספרים אלו, שרובם ככולם מצויים בכל ספריה עברית חשובה בעולם.

גם מלבד זאת אין תוכן בהכרזה הנזכרת; שהרי חדר גדול אחד יספיק לאחסן את כל הספרים האלו, ואין צורך לו בביתן מיוחד.

מטרת ההכרזה הנזכרת היא מחמת טעותם של הספריה והמשטר, החושבים שיש ערך שיווקי לאוסף הזה. את התדמית הזאת קיבלו בראותם את הלהיטות של חב"ד לקבל את הספרים בחזרה.

כל עוד חיים הם בדמיונות אלו, לעולם לא יחשבו על החזרת הספרים. התקוה היחידה שיחזירו את הספרים לחב"ד, כאשר יוכחו שאין להם שום תועלת בספרים האלו, לא לראווה ולא למכירה.

הודעות מרעישות בעתונות בקשר לספרים האלו, או פרסומת מיוחדת מסביב לתוכנית הנזכרת, מטעות את הרוסים ודוחקים אותם להחזיק את הספרים הקדושים האלה, שאין להם בהם שום תועלת.

ויה"ר שבקרוב יחזרו ספרי רבותינו נשיאינו מגלותם אל מקומם האמיתי ב"ספריית אגודת חסידי חב"ד - אהל יוסף יצחק - ליובאוויטש".

שלום דובער לוין

מנהל הספריה

פרק שבעים ותשעה התפתחויות שנת תש"ס

בדיקת ורישום האוסף

ב"ה יום ועש"ק וישלח, טו"ב כסלו ה'תש"ס
עברו כבר כמה שנים, מאז סיום כתיבת היומן.
במשך השנים האלו לא היתה שום תזוזה בנושא הספרים.
היו אמנם מגעים, אך לפי הנראה לא נשאו פרי, ולכן לא היה מה לכתוב.
אמנם כעת שקיבלתי הזמנה רשמית מהספריה במוסקבא לבוא לבדוק את
הספרים, ולהיות חלק מועדה מיוחדת שתדון בנושא הספרים, החלטתי לקבל
את ההזמנה בחיוב, ובעזרה"ת אצא למוסקבא בעוד שבועיים, במוצאי ש"ק
זאת חנוכה.

תוכנית האגף המיוחד לספרי רבותינו

למעשה המצב הוא כיום בדיוק כפי שהיה לפני כמה שנים:
כבר באביב תשנ"ד ביקרה אצלי בספריה משלחת מיוחדת, אשר בראשותה
עמד סגן שר התרבות של הפדרציה הרוסית, מר מיכאל שוידקאי.
במשך הפגישה שהיתה לנו אז הם סיפרו לי בין השאר, אשר הממשלה
החליטה לפתוח במוסקבא ספריה מיוחדת, שבה יועמדו לתצוגה ספרי
רבותינו. הם אף הוסיפו ואמרו, כי הממשלה כבר הקציבה בנין מיוחד לספריה
הזאת (מאחאוואיא 6, או צ'עכאווא 18).
במשך יותר משלוש שנים נשמר הדבר בסוד, עד אשר בקיץ תשנ"ז התפרסם
הדבר בעתונות. בצירוף הודעה אשר, כביכול, ידיעה זו גרמה שמחה בחב"ד.
הדבר נגע אז ללבי, עד אשר פניתי במכתב כללי לאנ"ש, לבאר מדוע נראה
לעניות דעתי, אשר הדיווחים האלו מטעים ומזיקים ונוגדים את הוראות
ורצונו של הרבי זי"ע.
לא זו בלבד שבתוכנית הזאת הם חוסמים את הדרך בפני החזרת הספרים,
אלא אף זאת, שהם מחפשים דרכים איך לשכנע את חב"ד שהיא תממן את
שיפוץ הבנין ובניית הספריה הזאת.
לצורך זה הם מנסים לתת רושם, שכאילו מדובר בדבר זמני, שרק אח"כ יוכלו
להחזיר לנו את הספרים, ולכן הם מקוים, שאנחנו נשיג את המימון לתוכנית
הזאת.
הממונה על המחלקה הזאת היא מנהלת האגף לספרי המזרח שבספריה, מירא
טריפוננקו.
היא ביקרה במשך הזמן בארץ, באה לביקור מיוחד אל הר"י [אהרונוב]
במשרדו שבצאגור"ח, וניסתה למכור לו את הרעיון הנזכר.
שוב עברו מאז יותר משנתיים, והתוכניות שלהם עמדו בלי תזוזה; כי אין מי
שיתלהב מהתוכנית הזאת.

הראיון הזה הוא כמובן מופרך, וההסוואה שבתוכנית הזאת היא שקופה ביותר.

בכל הדרכים האפשריות משתדל אני לעמוד חוצץ בפני התוכנית הזאת.

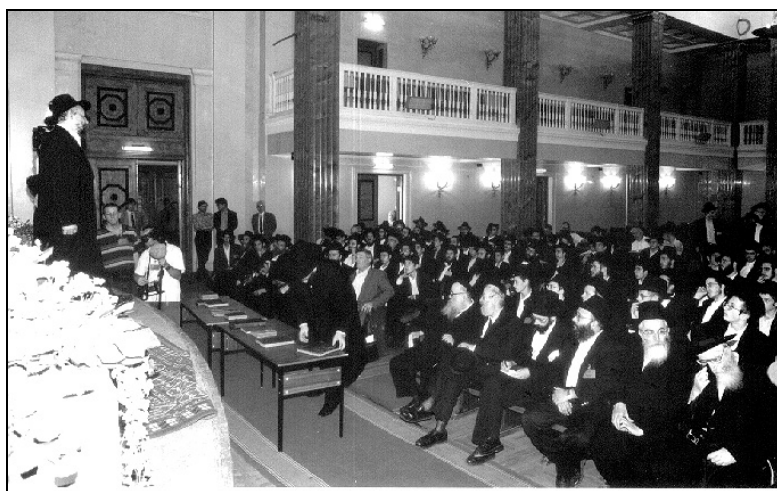
*

כבר בחודש שבט תשנ"ז הייתי במוסקבא לרגל "כנס אגודת חב"ד ברוסיה". ובמהלך אותו כנס הזמינה אותנו הנהלת הספריה לבוא לראות את ספרי רבותינו אשר בספריה.

למעשה הם הביאו מספר ספרים לביתן החדש הנזכר, ושם הזמינו אותנו לראותם.

כשראיתי זאת, יצאתי לחוץ, ובהפגנתיות לא רציתי להשתתף בביקור הזה. והכל כדי שלא לתת הסכמה רשמית שלנו לתוכנית "בניית אגף מיוחד לספרי רבותינו אשר במוסקבא".

שוב קיבלנו הזמנה דומה בשלהי קיץ תשנ"ח, כשהיינו במוסקבא לרגל מסע התמימים. התנגדנו לזה בכל תוקף, ובסוף הסכימה הנהלת הספריה שנבוא לבנין הראשי של הספריה, ושם ראינו את הספרים.

מסע התמימים באולם הספריה כשמבחר ספרים מאוסף שניאורסאהן מונח על השלחן

אמנם התוכנית הנזכרת עדיין לא ירדה מסדר היום.

ועדה בין-לאומית לנושא ספרי רבותינו

במשך חדשי הקיץ שעבר ניסתה מירא הנזכרת לעורר את הנושא מחדש, ע"י העלאת ראיון בחירת ועדה בין-לאומית לנושא ספרי רבותינו, וגם הציעה כי אני אהיה אחד מחברי הועדה.

בנושא הזה דיברה כמה פעמים עם הר"י [קוגן], שדיווח לנו על השיחות.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תקג

התוכנית לא היתה ברורה, והשבנו שכדאי שהיא תפרט בכתב את תוכניות הועדה הזאת.

בשלהי אלול התקבל ממנה המכתב אל הר"י [קוגן], עם תיאור התוכנית ברוסית. העתק מהמכתב נשלח לי מיד בפקס, ועליו השבתי אל הר"י [אהרונוב] בערב ראש השנה:

קיבלתי את הפקס ע"י אברהם שלמה שי' [גנזבורג], ובקשתי שיקראוהו לפני. ותוכנו:

אחרי רוב דיונים החליטה הנהלת הספריה למנות ועד שיבדוק את הספרים שבאוסף פוליקוב, לברר את שייכותם על פי סימניהם. אחד שיהי' ודאי חבר הועד הוא הרשדב"ל. מובן שכל ההוצאות של הועד ישולמו ע"י אג"ח.

*

הכוונה הפנימית של המכתב כמובן איני יודע, וכמובן שאני חושד ביותר שהם מתכוננים לתת לאג"ח חשבון של מאות אלפי דולרים, עבור ההוצאות של כל אנשי הועד (שונאי ישראל שהם ימנו, שאתה תצטרך לשלם להם לא רק עבור המלון וכרטיסים אלא גם שאר כל ההוצאות, האמיתיות והמדומות). ואשר אין בדעתם להרשות לבדוק את הספרים כלל וכלל, ועאכ"כ שאין בדעתם להחזיר את הספרים, כי אם לחזור את אותה עבודה של הועד שהקציבו בשלהי שבט תשנ"ב. שגם אז כתבו במכתבם כמעט בדיוק מה שהם כתבו כעת.

למרות כל זאת, אם יהי' צורך אוכל לנסוע מיד אחרי החג. אבל ממכתבם זה נראה שלא מדובר בביקור קצר במוסקבא, לבדוק את הספרים, אלא נסיעה לשם "לדגור" ולהשתגע. ולכן לפני נסיעתי הי' כדאי לברר בדיוק לאיזו מטרה ועם "לוח זמנים" מדויק.

הזמנה אישית מהספריה

בנוסף לכך שוחחנו שלשתינו בטלפון, ואז החלטנו, כי כל התוכניות של תשלום הוצאות לועדה אינן מעשיות, מה גם שלא נזכר כלל במכתב שמדובר בהחזרת ספרים.

ובקשר לנסיעתי אמרתי, שכיון שמדובר כאן בבדיקת הספרים שבאוסף הזה (דבר שאף פעם לא הרשו לי), מוכן ומזומן אני לזה. אבל לצורך זה חייב אני לקבל הזמנה רשמית וישירה מהספריה, עם תוכנית מפורטת, ואז אוכל לדון בזה ברצינות.

גם החלטנו להשיב, כי אנחנו מקבלים עלינו רק את הוצאות הנסיעה שלי, ולא את הוצאות כל הועדה.

את כל זאת הודיע הר"י [קוגן] אל מירא הנ"ל. היא קיבלה את הדברים ושלחה לי הזמנה אישית, שהתקבלה בערב ר"ח כסלו.

במכתב ההזמנה, שנכתב באנגלית וחתומה עליו מירא הנ"ל, היא מזמינה אותי רשמית לבוא ולהשתתף בוועידה המיוחדת הנזכרת, כדי לזהות את ספרי

רבותינו אשר באוסף.

השבתי על כך מיד:

With pleasure I have received your invitation to participate in the Commission for the identification of the ownership of the books that may belong to the shneerson collection.

With god's help I shall be able to come to Moscow for a period of about a week time, on the expense of our Library, to assist in the above mentioned identification.

Please let me know when you think I will have to plan my travel.

כעבור שלושה ימים, ב' כסלו, קיבלתי מענה למכתבי, בו מאשרת בשביעות רצון את התוכנית שכתבתי, שאבוא לשבוע לבדוק את הספרים, מבלי לחכות לכינון הועדה. בסוף היא מבקשת ממני להודיע מתי אוכל לבוא.

השבתי מיד:

I can come at Sunday November 21, and work until that Friday November 26.

Or I can come Sunday December 12, and work until that Friday December 17.

In that week of work, I would like to do:

Check the books of this collection, one after one, and prepare 3 lists of them:

1) the books that have marks of shneerson. 2) The books that are listed in our catalog (prepared in 1914 in Lubavitch). 3) The books that have no mark and not listed.

I don't know how many books I should be able to check in one week time, but this week of work, will give us a assessment, how many days of work are required for checking the all collection.

May I assume that you will have one librarian working with me, to bring me book after book, and I will check and register them.

היא אישרה לי מיד את התאריך 12 בדצמבר, וביקשה שאשלח את הפרטים הדרושים לסידור הויזה.

שלחתי את הפרטים מיד, והיא מסרה למשרד החוץ את הזמנת הספריה, לצורך קבלת הויזה.

ממש בימים האלו עשה הר"י [אהרונוב] במוסקבא, ונפגש עם מירא הנ"ל. היא התחילה שוב להציע כי חב"ד תממן את שיפוץ הבנין לספריה, וכן תממן חב"ד את הוצאות הועדה המיוחדת. היא גם ניסתה להסביר, כי התוכנית הזאת היא הדרך היחידה - להחזיר סוף כל סוף את הספרים לחב"ד.

הר"י שמע, ואמר שאינו יכול להשיב על כך בעצמו. ומובן שכבר החלטנו שכל הרעיונות האלו מופרכים מעיקרם, וכי הן תוכניות לא מעשיות; ורק זאת, אשר בדיקת הספרים על ידי, זהו דבר חיובי, אשר מעולם לא הרשו לנו, ואולי כעת אצליח לעשות זאת.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תקה

ב"ד כסלו שלחתי לה פקס נוסף, עם פירוט תוכנית בדיקת הספרים, על מחלקותיהם, עם סדר היום מפורט.

היא מיד השיבה לי, כי היא כבר סידרה את הויזה, שאוכל לקבל בשגרירות בשלישי בדצמבר, כמו כן השיבה לי על פרטי סדר היום והמחלקות שאבדוק בהן את הספרים והארכיונים.

אחרי כל זאת, מוכן אני לצאת מכאן, במוצש"ק זאת חנוכה, ולהתחיל לעבוד בספריה במוסקבא ביום שני בבוקר ד' טבת.

עדיין לא החלטתי אם להשאיר שם רק שבוע אחד או שבועיים, וזה תלוי כמה תהיה לי שם גישה חופשית לבדיקה באוצרות הספרים והארכיונים. ויה"ר שיהי' בהצלחה.

אור לה' טבת, מלון מינסק במוסקבה

הגעתי לכאן היום בבוקר, נעצרתי בבית אגו"ח ברחוב באלשאיא בראנאיא, ואח"כ נסעתי למלון, שם התפללתי, סעדתי וסדרתי את חפצי. נחתי קצת והלכתי שוב לבית אגו"ח.

שוחחתי עם הר"י [קוגן], עם ברוך גורין ועוד וחזרתי למלון.

אחרי מעריב אלך לישון, ומחר בבוקר אקום ללכת לספריה לרשום את הספרים.

לפי התוכנית הראשונה הייתי אמור להגיע אתמול ולהתחיל את הרישום היום, אמנם אח"כ היא כתבה לי בפקס, שהיום יש כאן חג לאומי והספריה סגורה, לכן יצאתי ביום א' הגעתי לכאן היום, ואתחיל את העבודה בספריה מחר בבוקר, ביום ד' נצח - ה' טבת. ויהי רצון שיהי' באופן של דין נצח.

בדיקת הספרים בספריה

ה' טבת ערב, מלון מינסק במוסקבה

מגלגלין זכות ליום זכאי - יום ד' נצח בענין הספריה והספרים - היה היום הראשון שהרשו לבוא לספריה ולבדוק את אוסף ספרי רבותינו כרצוני.

מטרת הבדיקה היא כדי לנסות להוכיח שכל האוסף שעל שם פוליאקוב הוא אוסף ספרי רבותינו:

כבר נזכר לעיל⁴⁵⁴ שאוסף פוליאקוב מחולק אצלם לארבע: (א) מוזיאון הספרים העתיקים ביותר (110 כרכים). (ב) אוסף הספרים העתיקים (2300 כרכים). (ג) אוסף ספרי המאה ה-17 וה-18 שבמחסן באיזור חימקי (8350 כרכים). (ד) אוסף כתבי היד (280 כרכים).

אוסף כתבי היד הנ"ל נקרא אצלם אוסף שניאורסאהן, ויודעים שכל האוסף הוא של רבותינו.

בשנת תשנ"ב נצטוו הספרנים דגוביץ ע"ה ויבדל"ח גולדנברג, לעבור על הספרים ולמייין מהם את אלו שיש עליהם סימנים מובהקים שהם של רבותינו

(לפי הסימנים ששמעו ממני אז).

בקשר ל-110 הספרים שבמוזיאון, אמרה לי היום מנהלת המחלקה לספרי המזרח מערא טריפוננקו, אשר הם קבעו שכולם הם של אוסף שניאורסאהן.

מתוך 2300 הספרים העתיקים שהיו מונחים בקומה ה-12 של המחסן בבנין הראשי, הם מצאו סימנים מובהקים ב-700 כרכים, והורידו אותם למקום מיוחד בקומה ה-11 של המחסן.

מתוך 8350 הכרכים שמחסן שבאיזור חימקי, הם מצאו סימנים מובהקים ב-2300 כרכים. הביאו אותם לבנין המחסן הראשי, והניחו אותם בקומה ה-11, ליד 700 הספרים הנ"ל. ביחד מונחים שם כעת 3000 ספרים.

בבואי לבדוק היום את הספרים, הם הביאו אותי לקומה ה-11 כדי לבדוק את 3000 הספרים אשר בו.

התחלתי לבדוק, והסברתי להם שאין כל תוכן בבדיקתי זאת, שהרי הספרנים כבר מצאו את הסימנים המובהקים האלו לפני קרוב לשמונה שנים.

עיקר מטרתי בבואי היא על מנת לבדוק את 1500 הכרכים שנשארו בקומה ה-12 ואת 6000 הכרכים שנשארו במחסן שבאיזור חימקי, לראות אם הם שייכים לאוסף שניאורסאהן.

אחרי שהבינו את דברי, הסכימו ועלו אתי לקומה ה-12.

בדקתי ורשמתי שם במשך היום קרוב ל-300 כרכים. ב-30 מהם מצאתי סימנים שהם מאוסף שניאורסאהן. הראיתי אותם לספרן אולעג שנמצא אתי כל הזמן, והנחנו אותם בפינה מיוחדת כדי להורידם לקומה ה-11, להיות יחד עם שאר הספרים שעם סימני אוסף רבותינו.

הספרן אולעג, הוא צעיר לא יהודי שלמד עברית, ומשמש כעת כספרן לספרי עברית (אחרי שדגוביץ נפטר וגולדנברג היגר לארה"ב).

הוא ישב אתי כל היום, הביא ספרים לשולחן שישבתי אצלו, בדקתי ורשמתי, והחזיר את הספרים למדפים.

כעת שהרשימה אצלי, אוכל להשוות אותם לקטלוג הספרים שנעשה בליובאוויטש, לראות אם הם שם, וזה מוכיח שגם הם מאוסף שניאורסאהן.

אפשר שבזה אוכל להוכיח שכל האוסף של פוליאקוב הוא של שניאורסאהן, ורק שינוי השם עשו לו.

אמנם בין הספרים שבדקתי ראיתי ספרים שעליהם חותמת של הכנסיה במוסקבא. והם רובם ספרי תנ"ך מתורגמים לאיטלקית או לטינית. כמו"כ היו בכמה ספרים חותמת של האידישער ביליאטעק במאסקווא. ואולי הכניסו לאוסף שעל שם פוליאקוב - עוד כמה אספים קטנים.

קבענו שמחר בבוקר ניסע (אני ואולעג) אל מחסן הספרים שבאיזור חימקי, לבדוק גם שם דוגמה של כמה מאות ספרים, אם אמצע בהם סימנים שהם מאוסף ספרי רבותינו, ואח"כ נוכל לשפוט על השאר - לפי הבידורים שיהיו לנו בקרוב ל-300 שבדקנו היום, ובאותו סכום לערך - שנבדוק בעזהי"ת מחר.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תקז

את בדיקת הספרים סיימנו לפתע בשעה 4:15, כשלפתע נסגר החשמל בכל הבנין.

הוצרכנו לרדת את 11 הקומות ולצאת מהבנין לאור החלונות.

היום ומחר עובדים בבנין (מחליפים את מערכת החשמל), ולכן סגור היום ומחר אולם הקריאה.

כשבאתי בבוקר וראיתי שהספריה סגורה היום ומחר, נבהלתי, שמא באתי בחנם. אמנם ידעתי היכן הוא המשרד של מערא טריפוננקו (בבנין ממול, שהם רוצים לעשות שם מחלקה מיוחדת של ספרי היהודים, ולהעביר לשם את אוסף ספרי רבותינו). הלכתי לשם ופגשתי אותה, בשעה שהיא שלחה את אולעג למצוא אותי ליד הספריה.

הלכנו ביחד, פגשנו ליד הספריה את אולעג מחכה לי, ועלינו לקומה ה-11-מסופר לעיל. וכך עבדנו באינטנסיביות משעה 10 עד 4:15, כשהחשמל נסגר.

התוכניות לעתיד

אחרי גמר בדיקת הספרים, הלכתי שוב למשרדה של מערא טריפוננקו, לדבר על העבודה של מחר ומחרתיים.

הוחלט שמחר נוסעים לאיזור חימקי, ומחרתיים היא רוצה להפגיש אותי עם גברת מארי [דיעטעריטש] מהקונסוליה האמריקאית, כדי לשוחח על תוכניות העתיד.

עיקר הנושא שרוצה מארי לדון אודותיו הוא שבעת הספרים שניתנו בשנת תשנ"ד ע"י הרב"ש [קונין] בתור השאלה לחודשיים, ומעולם לא הוחזרו.

הם ניתנו באמצעות ממשלת ארה"ב, ולכן הם מרגישים מחוייבים בדבר.

בדיוק מה שהי' אז לא ידוע לי. רק זאת, שכל מה שנעשה אז הי' על דעת הרב"ש [קונין], ואשר זה ניתן לרבי, ומונח כעת סגור בחדרו הקדוש.

אח"כ פנתה הספריה של מוסקבא בתביעה לבית המשפט הבין לאומי בהאג, ולא הגבנו על זה⁴⁵⁵.

*

עוד היא דיברה אתי, אודות התמיכה בשיפוץ הבנין, כי רק זוהי הדרך החוקית להחזיר את הספרים, היינו שבתחלה תוציא אותם ממחסן הספרים הכללי ותעבירו לבנין שלהם. אח"כ תחזיר אותם לחב"ד בטענה שזה מגיע לנו תמורת תמיכתנו וכו', ואולי יהי' זה באופן של משלוח לתערוכה לספרייתנו כו'.

עניתי: (א) עניני הוא לברר את זהות הספרים, ולא לדון אודות תמיכת השיפוץ, שזה לא שייך אלי. (ב) אחרי כל מה שעברנו בתנש"א-ב אין לצפות מאתנו שנשים תמיכה על קרן הצבי מתוך תקווה שזה יביא לתוצאות הרצויות. (ג) אני משער שיש לנו האמצעים לתמוך שיפוץ בנין שכזה.

היא אמרה שזוהי הדרך היחידה להביא להחזרת הספרים, והשבתי, שאחרי

תקן יומן השליחות המיוחדת

שנגמור את בירור בעלות הספרים, יומשך הדין אודות אופני ההשתדלות להביא להחזרתם.

התוועדות ה' טבת ופרסום ההצלחה

יום ד ו טבת בוקר, במלון מינסק במוסקבה

אתמול בלילה התקיימו התוועדות ה' טבת, יום דין נצח בענין הספרים והספריה, בכל מקום, הן כאן במוסקבה והן בני.

אחרי התייעצות עם הר"י [אהרונוב] ועם הר"י [קוגן] החלטנו לספר אודות ההצלחה שהיתה לנו ביום דין-נצח זה, וכדברי רבינו נשיאנו בכמה הזדמנויות, שהוא יום מסוגל לכל מה שקשור לספרים ולספריה.

בערב הלכתי להשתתף בהתוועדות שהתקיימה בביהכ"ס אג"ח. השתתפו שם כחמשים איש, מאנ"ש דמוסקבה ותלמידי הישיבה. סיפרתי להם בלה"ק, והר"מ שי' הויכברג תרגם לרוסית.

לפנות בוקר התקשרו אלי מני. בעת ההתוועדות שהתקיימה שם באולם בית רבקה, וסיפרתי בשידור חי, על מה שהצלחתי במשך היום, והתקוות לעתיד.

בשאר שעות הלילה עסקתי בהשוואת רשימת הספרים שרשמתי אתמול, עם רשימת הספרים של ליובאוויטש.

רוב הספרים שרשמתי נמצאים ברשימת ליובאוויטש, שמזה יהי' קל להוכיח שכמעט כל האוסף הוא מספרי רבתינו.

הספקתי לעבור רק על חמשה מתוך 14 עמודים שרשמתי. כעת צריך אני ללכת לספריה לפגוש את אולעג, ולנסוע אתו למחסן שבאיזור חימקי, לבדוק ולרשום את הספרים אשר שם, ויה"ר שיהי' כל זה בהצלחה.

הבדיקות בבמחסן באיזור חימקי

ו טבת, ערב

היום עבר בהצלחה השלב השני של הבדיקות.

נפגשתי בבוקר ליד הספריה עם הספרן אולעג. נסענו ביחד לספריה שבאיזור חימקי. אחרי רוב קשיים (שדרשו שיהי' לי רשיון כניסה מיוחד, שסידרו לי במקום) הרשו לנו ליכנס למחסן בקומה העשירית, ולבדוק את האוסף.

מונחים שם בארונות 6000 כרכים, שזאת הפעם הראשונה שמרשים לי לראותם.

רשמתי קרוב ל-250 כרכים. מתוכם, ראיתי על גבי קרוב ל-70 כרכים, סימנים מובהקים שהם מאוסף ליובאוויטש. הראיתי אותם לאולעג והסברתי לו את הסימנים.

בשעה 2:30 הם סוגרים שם את המחסנים, ואז חזרנו אל משרדה של מערא טריפוננקו, וסיפרנו לה על מה שמצאנו.

למעשה ראיתי כבר את האוספים במילואם, שהם קרוב ל-11 אלף כרכים.

הם מצאו סימנים מובהקים על גבי 3000 כרכים, ואני הצלחתי להראות שגם

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תקט

בשאר הכרכים יש סימנים מובהקים - לערך ברבע מהם. וגם בשאר הספרים, שאין עליהם סימנים המראים שהם מאוסף שניאורסאהן, הרי רובם רשומים גם בקטלוג ספריית ליובאוויטש, המראה שכמעט כל האוסף שרשום ע"ש פוליקוב הם ספרים של אוסף רבותינו נשיאינו, וכל הדיבורים על 3000 כרכים של אוסף שניאורסאהן אינם מדויקים.

זאת הצלחתי במשך שני הימים האלו, אמנם הלאה מזה לא הצלחתי. בקשתי לראות מחר את אוסף כתבי היד של שניאורסאהן, והיא השיבה לי שבשום אופן אינם מרשים. יש חושדים שמשוה קרה לאוסף הזה - אחרי שצולם ונמסרו הצילומים לבית הספרים בירושלים. את אוסף 110 הכרכים שבמוזיאון הספרים העתיקים, כבר ראיתי בתשנ"ב, ויש לנו כמעט רשימה מלאה מהם.

התוכניות לעתיד

אמנם כשהתחילה לדבר על השלבים הבאים, לא ראיתי בהם גישה חיובית כלל. התהליך שהיא מציעה אינו נראה אמין כלל, ואפילו אם כן, אזי זהו תהליך של שנים רבות, ואולי דורות.

בתחלה נמנעתי לדבר בזה, אמנם כשלחצה עלי, אמרתי שאגיד לה בגילוי לב, שהתהליך לא נראה מציאותי כלל.

היא דיברה על 5 פרטים:

(א) מוכרחים להחזיר את 7 הספרים שקיבל הרב"ש [קונין] והתחייב בחתימתו שיוחזרו. בשעתו נאמר לו שהחתימה דרושה רק לפורמליות, ולפועל לא יצטרכו להחזיר. אנחנו לא הסכמנו גם לזה, אבל הוא חתם וקיבל ומסר לרבי, והם מונחים עתה בהיכל קדשו.

(ב) לעשות ועדה של 7 ביבליוגרפים בעל שם עולמי, שאני אהי' אחד מהם, שהם כולם יבואו במיוחד למוסקבא כדי לדון בהוכחות שיש לנו שהספרים הם מאוסף רבותינו ושצריך להחזירם. והכל יהי' כמובן על חשבוננו.

(ג) שנעשה קרן לשיפוץ הבנין שהם יושבים בו (מעבר לרחוב מבנין המרכזי של הספריה) המוקדש לספריה לשפות המזרחיות, נשיג תורמים, וכשהבנין יושפץ יעבירו אליו את הספרים של האוסף שלנו.

(ד) אח"כ נדון על החזרת הספרים שהוכחו של שהם של רבותינו נשיאינו, אחרי שיבררו על כל ספר בנפרד, אם הוא כבר נמצא בשאר האספים של הספריה הלאומית במוסקבה.

(ה) אח"כ תהי' הדרך הכי נוחה להעביר את הספרים שנבחרו לחב"ד, באופן רשמי כדי לעשות מהם תערוכה בספריית חב"ד בנ"י.

אלו הם הדברים שהיא אומרת כעת. אמנם אפילו אם התהליך הזה היה אמין ומציאותי, הרי מדובר בתהליך של שנים רבות מאד, עם הוצאות של מליונים רבים. מה גם שהוא בכלל לא נראה אמין ולא מציאותי.

לא הסתרתי את רגשותי ממנה, ואמרתי לה אותם בגילוי לב. אמרתי לה

שלמרות כל זאת החלטתי לבוא, לעזור בזיהוי הספרים שהם ספרי רבותינו, שהוא דבר חשוב כשלעצמו.

פגישה עם נציגת השגרירות האמריקאית

אתמול והיום היא אמרה לי כי נציגת השגרירות האמריקאית, מרת מארי דיעטעריטש, רוצה לפגוש אותי ולשוחח אתי בנושא הספרים. נקבע כי מחר בבוקר בשעה 10:30 ניפגש במשרד של מערא טריפוננקו ונשוחח.

יום ה' ז' טבת ערב, במלון

היתה לי היום פגישה ארוכה עם נציגת השגרירות האמריקאית מארי דיעטעריטש, יחד עם מנהלת המחלקה לספרי המזרח מערא טריפוננקו. ישבנו ביחד שעתיים וחצי.

בתחלה סיפרתי מה שהספקנו אתמול ושלשום, להוכיח עד כמה שאפשר כי כמעט כל האוסף שעל שם פוליקוב הם ספרי אוסף שניאורסאהן.

אח"כ המשכנו לשוחח על התוכניות לעתיד. מערא טריפוננקו הסבירה את התוכנית שלה בארבע שלבים, ואני הסברתי את הסיבוך שבכל אחד מהם:

(א) נושא 7 הספרים. סיפרתי את כל הסיפור ואת הקשיים לעשות משהו בזה. מארי דיעטעריטש סיפרה כי הרב"ש [קונין] הביא למשרדים בוואשינגטון 7 ספרים להחלפה. והיא איננה יודעת איך לגשת לנושא.

(ב) נושא הועדה. הסברתי שאין לי בעיה לעזור להרכיב ועדה, ואפילו הזכרתי שמות אפשריים. אלא שלא ברור מהי תוכנית פעילות הועדה. אם צריך אני להוכיח להם שכמעט כל האוסף שע"ש פוליקוב הוא מאוסף שניאורסאהן, אין לי בעיה בזה.

מערא טריפוננקו אמרה שהם צריכים להחליט על כל ספר בנפרד. עניתי שזה לא מציאותי. גם מארי דיעטעריטש הסבירה שאין זה מציאותי. מערא טריפוננקו אמרה שאפשר לשלוח בתחלה כמה ספרנים לערוך קטלוג ל-12 אלף הספרים, ואח"כ תעבוד הועדה לפי הקטלוג הזה. אמנם לי ולמארי דיעטעריטש היה נראה ברור שזו לא תוכנית מעשית.

(ג) נושא בדיקת הספרים, לראות אם יש בספריה דובליקטים, כי לפי דבריה של מערא טריפוננקו, החוק אומר שהספריה יכולה להחזיר רק ספרים שכבר יש להם עוד טופס מספר זה בספריה. הסברתי שזה לא מציאותי, כי רוב הספרים שבאוסף הזה אין להם עוד טופס בספריה שלהם. ואפילו מה שיש להם אי אפשר לבדוק, שהרי רוב הספרים שלהם לא מקוטלגים, כמו 12 אלף הספרים שע"ש פוליקוב, שכבר מונחים אצלם קרוב לשמונים שנה ועדיין לא קיטלגו.

(ד) העברת הספרים מהבנין הכללי אל הבנין החדש שהם רוצים לבנות בשביל מחלקת ספרי המזרח שבספריה.

- מארי דיעטעריטש ביקשה רשות לדבר אתי ביחוד, ושם ביקשה שאבאר לה בפרטיות מה מונח תחת התוכניות שלהם הלא מעשיות. ישבנו לבד כחצי שעה.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תקיא

אחרי שיצאנו חזרה, הציעה מארי דיעטעריטש שיתחילו להחזיר חלק קטן מהספרים, אלו שכולם מודים שהם של אוסף שניאורסאהן. על כך השיבה מערא טריפוננקו שכל הנושא של החזרת הספרים, לא יהיה שייך לדבר עליו עד שיגמר הבנין החדש ועד שיועברו אליו כל הספרים של האוסף, שאז יהיו לגמרי תחת רשותה. ומדובר כמובן בסיפור של שנים.

מארי דיעטעריטש ראתה בעיניה שכל התוכנית של מערא טריפוננקו אינה מעשית ורציונלית, אמנם ביקשה ממני להשאיר פתח פתוח להמשך המשא ומתן.

הצעתי שאתן רשימה של 100 שבאוסף שלנו, והיא תמסור לאולעג לבדוק בספריה שלהם אם הספרים קיימים כבר בעותק נוסף. ואם הם יראו שאין עותק נוסף מהם, אזי היא תצטרך להציע הצעה אחרת מעשית, להמשך התהליך.

לזה היא הסכימה. הבאתי לה את רשימת 100 הספרים שיש לנו ממחלקת המוזיי קניגי (מוזיאון הספרים העתיקים), והיא תעביר את הרשימה לאולעג לבדיקה.

כך סיימנו את השיחה, והשארנו דלת פתוחה להמשך המשא ומתן, שימשיך דרך הפקס ביני ובין מערא טריפוננקו, וגם מארי דיעטעריטש תשתדל לעקוב אחרי ההתפתחויות.

*

משם הלכתי לביהכ"נ אגו"ח ודיווחתי הכל לר"י [קוגן]. לשם צלצל גם הרי"י [אהרונוב] ודיווחתי גם לו.

אח"כ נסעתי לראות את הבנין החדש של הישיבה שלנו ברחוב ארחיפוב, ואת הבנין החדש במרינא רושצא, וחזרתי למלון.

ומחר לפנות בוקר אסע בעזהי"ת לשדה התעופה, בתקוה להגיע בזמן לנ"י. לפי התוכנית מגיע המטוס לנ"י בשעה 1 בצהרים לפי שעון נ"י.

פרק שמונים החתמת ספרי "אוסף ליובאוויטש"

הדיונים שהביאו לנסיגת השנית

אור ליום ג' ח תמוז תש"ס, שעה 3:30 לפנות בוקר, מלון מינסק במוסקבה
אחרי יום עבודה קשה ומוצלח ישנתי כמה שעות והתעוררתי לפנות בוקר.
בגלל שינוי השעות קשה לי לישון כעת, והתיישבתי לסקור את עבודתי
בספריה כאן עם ספרי אוסף שניאורסאהן.

מאז הייתי כאן בתחלת חודש טבת, כשבדקתי לראשונה את הספרים אשר
במחלקת הספריה שבאיזור חימקי, התכתבתי בתדירות עם מנהלת מחלקת
ספרי המזרח מרת מערא טריפוננקו, אודות המשך הבדיקות.

היא הסכימה שאבוא לעשות רישום מדויק של כל אוסף פוליאקוב, אשר
באיזור חימקי. אמנם זה לא היה נראה לי מעשי משתי סיבות:

א) אחרי הבדיקה הראשונה ברור אצלי שלא כל האוסף הוא מספרי אוסף
ליובאוויטש; חלקם אינם מאותו סוג של ספרי קודש שבאוסף ליובאוויטש.
רישום מדויק של כל האוסף יקח חודשי עבודה מרובים, אם לא יותר, ולא
היתה נראית לי השקעה זו.

ב) עדיין אין שום רמז שהם מתכוונים להחזיר את הספרים, וגם לא היה נראה
לי שרישום זה יקדם את החזרת הספרים.

בסוף כתבתי לה שאני מוכן לבוא לשבועיים לבדוק את כל האוסף ולהפריד
בין הספרים שיש להם סימנים שהם מאוסף שניאורסאהן ובין שאר הספרים.

בעצם עשו זאת כבר הספרנים בעצמם בשנת תשנ"ב; אלא שאז לא הרשו לי
להשתתף בזה, וא"כ יצאה הפרדה זו רק חלקית, וביררו מתוך הספרים
שבחימקי רק 2300 ספרים (יחד עם עוד 700 ספרים שביררו מתוך הספרים
שבבנין המרכזי). כעת נראה לי שאחרי הבדיקה אוכל לזהות לפחות עוד 1000
ספרים מאוסף שניאורסאהן.

אני רציתי להכין חותמת "אוסף ליובאוויטש" ולהחתים מיד את כל הספרים
שאזזה, אמנם המנהלת לא הסכימה לזה, והיו לנו עוד כמה דיונים באופני
ההפרדה, שנמשכו חדשים.

בסוף הוסכם שהיא תכין מדבקות, שאותן נדביק על הספרים שאזזה.

לא סמכתי עליה והכנתי בעצמי 3000 מדבקות שעליהן הדפסתי "אוסף
ליובאוויטש", ואכן היה זה דבר חשוב ומועיל ביותר, כי היא הכינה מדבקות
ריקות, שאותה מסרה לנו להדביק על הספרים שאזזה. הודעתי מיד שיש
בתיקי מדבקות מודפסות, ובסוף הסכימה שנדביק אותם על הספרים.

עוד נמשך קצת זמן עד שסידרה לי הספריה ויזה כפולה, שאוכל לצאת ולבוא
לרוסיה במשך שנה כל אימת שארצה.

אח"כ חיכיתי עד אחרי ג' תמוז, ויצאתי למוסקבה ביום א' ו תמוז.

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תקיג

הגעתי במטוס ביום ב' בבוקר, סידרתי עם הר"י קוגן שיבוא משהו לקחת אותי מיד משדה התעופה לספריה בחימקי (ואילו את חפציי יביא לביהכנ"ס של אג"ח, ובערב אחרי יום העבודה אקח את החפצים מביהכנ"ס למלון).

בדיקת הספרים בחימקי והחתמתם

באתי לספריה. חיכו לי שם הספרן אולעג והספרנית לענא (שסיכמתי עם מערא טריפוננקו שאשלם להם שכר עבודה על הזמן שעוזרים לי במיון הספרים והחתמתם).

עלינו מיד לקומה 10 והתחלנו לעבוד על הספרים.

עבדנו משעה 10 עד 4. עברנו על לערך 2500 ספרים, ומתוכם זיהיתי לפי סימני היכר 263 ספרים, עליהם הדבקנו מדבקות "אוסף ליובאוויטש".

סיכמנו שמחר בבוקר נגיע לשם בשעה 9 בבוקר ונעבוד במשך כל היום על ההמשך.

נראה לי שנסיים את הכל במשך 3 או 4 ימי עבודה. אח"כ נראה אם ירשו לנו לעשות כדבר הזה גם ל-1500 הספרים הלא מזוהים הנמצאים בבנין המרכזי של הספריה.

*

אולעג הודיע לי בשמה שמחר ביום ד' לא ניסע לעבוד, כי אם אבוא לדיונים במשרדה ובשגרירות ארה"ב במוסקבה. עדיין איני יודע פרטים. נקוה שיהיו הימים הבאים בהצלחה.

את עבודת השבוע הזה נסיים בעזה"ת ביום חמישי בערב. בלילה אטוס בעזה"ת לאלמא אטא, לשהות שם ביום השישי והשבת קודש.

התקוה היא שאתי יגיע לשם גם ארונצ'יק פרוס, וביחד נעמיד את המכון סמיכה שלנו שם על תילו. הוא יסדר את החלק הגשמי באש"ל מסודר ואני את סדר הלימודים ונסיעה לשליחות המל"ח.

יום ד' ט תמוז ערב, מלון מינסק

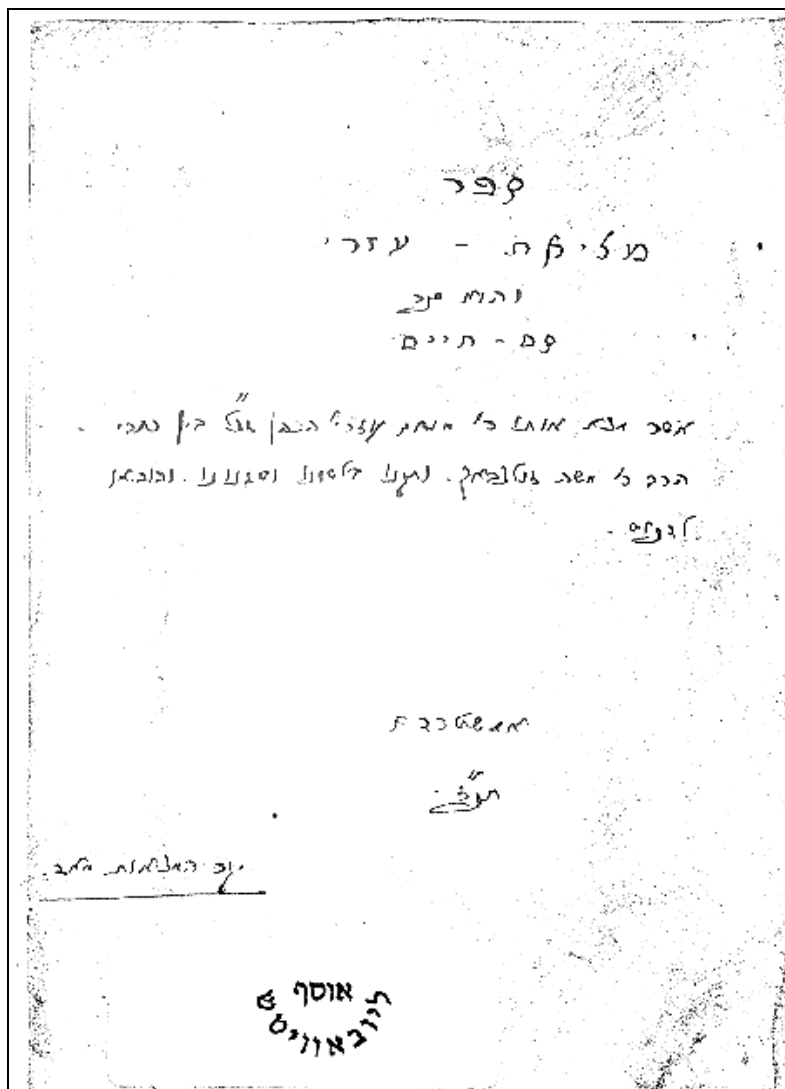
כמו שלשום כך גם אתמול עבדנו כל היום על מיון ספרים, אלא שאתמול השקענו יותר שעות.

בסך הכל עברנו בשני הימים האלו על 6-7 אלף ספרים, ומתוכם זיהינו כ-650 ספרים השייכים לאוסף ליובאוויטש.

עוד עלינו לעבור מחר על 1500 ספרים האחרונים בחימקי, ובשבוע הבע"ל נעבור על עוד 1500 ספרים שנמצאים בבנין המרכזי של הספריה.

בס"ה משער אני שנצליח לזהות כ-1000 ספרים השייכים לאוסף ליובאוויטש, שזהו בנוסף ל-3000 ספרים שהספרנים שלהם כבר זיהו בשנת תשנ"ב, ומונחים מאז בנפרד.

משער אני שיש עוד לערך 3000 ספרים מאוסף ליובאוויטש באוסף פוליאקוב, אלא שאין עליהם סימני היכר ולכן עדיין לא הצלחנו לזהותם.

ספר שזיהינו לפי כתי"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע שעליו, והחתמנו אותו במדבקה "אוסף ליובאוויטש"

דיונים בשגרירות האמריקאית

היום הייתי כל היום בדיונים:

לפי התוכנית באתי ב12:00- בצהריים למשרד של מערא טריפוננקו, ובשיחתנו סיכמנו את האמור לעיל.

עבודת הועדה עדיין אינה מוכנה, עד שהספרנים שלהם יבדקו איזה ספרים יש

שגיאה! הסגנון אינו מוגדר. תקטו

להם מהם כפולים וכו'. כל אלו נראים אצלי גיבובי מילים גרידא בלי תוכן. עדיין לא הצלחתי להבין מהי כוונתם ביצור הועדה, מלבד סיבוב מיותר, להמשיך את הנושא עד בלי די, מתוך תדמית שיוכלו לומר לממשל האמריקאי שהם משתדלים לפתור את הבעיה.

*

משם הלכנו לבנין הספריה, שם סידרה לי כרטיס ביקור, שיקל עלי להכנס לספריה בעת הצורך.

משם נסענו לפגישה מיוחדת בשגרירות האמריקאית, עם סגן השגריר מר ג'ון אורדוויי, ועם עוזרו מר האווארד סולומון.

הפגישה נמשכה כשעתיים, שכללה גם ארוחת צהרים (שהם אכלו בו).

בתחלה סיכמנו את מה שהספקתי במשך שני ביקורי, כעת ולפני חצי שנה. אח"כ דיברנו על ההמשך.

היא הסבירה את תוכן נושא בדיקת הכפולים ואת עבודת הועדה המיוחדת שתבוא ותאשר שהם באמת כפולים וכו'.

אני טענתי שאין תוכן בדברים האלו, וכי אם ירצו להחזיר יחזירו לנו בינתיים את 4000 הספרים שהם מודים שהם שלנו, והם מונחים בערימות לא רשומות ולא מקוטלגות כי אין להם בהם שום צורך.

[דיברתי בעדינות וברמז; אבל אח"כ נשארתי לשוחח לבדי עם סולומון, והסברתי לו שכל הסימנים מוכיחים לדעתי, שהם אינם חולמים עדיין על החזרת הספרים, והסיבה שהם מדברים על בדיקת הכפולים ועל עבודת הועדה וכו', כי כך הם יצליחו להמשיך את הנושא לנצח, בלי תוצאות ממשיות].

ולמרות זאת שיתפתי אתם פעולה בכל השלבים. באתי לכאן לבדוק ולזהות, עזרתי להרכיב את חברי הועדה, אשר מחכה כבר חצי שנה לאישור הסופי של משרד התרבות.

אנשי השגרירות שאלו אותי אם אני מסוגל לתת הסכמה כללית על החלפת ספרים, היינו שהספריה שלנו תתן לספריה שלהם ספר כנגד ספר.

השבתי שכל זמן שאינם דנים כלל וכלל אודות שלבי ההחזרה (כי אם אודות מיון ובדיקת הכפולים), איני מסוגל להתחייב כלום, כי זה רק ישמש עילה וסיבוכים.

אח"כ הצעתי אני: כיון שלדבריהם הם כבר בדקו את הכפולים מתוך שלוש הרשימות ששלחתי, שכללו יותר מ-500 ספרים⁴⁵⁶, ולדבריהם הם מצאו שרובם נמצאים הכפולים שלהם בספריה שלהם, אם כן בואו נתחיל בינתיים את תהליך החזרתם, בתור נסיון, ואחרי שיחזירו אותם נדון על השאר.

---

(456) הם רשימת 100 הספרים שמסרתי לה בז' טבת, כמסופר ביומן שם. ורשימת הספרים שרשמתי אז בחימקי ובבנין המרכזי, שאותם הקלדתי אח"כ, השויתי לקטלוג ליובאוויטש, ושלחתי לה אח"כ בפקס.

תקטז

יומן השליחות המיוחדת

אמנם היא ענתה שזה אי אפשר, כי אחרי שיוחזרו מאות הספרים האלו, יהי' רעש גדול, ושוב אי אפשר יהי' לדון אודות החזרת שאר הספרים. לכן חייבים לסיים תחלה את כל התהליך של בדיקות, הבאת ועדה וכו', ורק אח"כ נתחיל לדון אודות החזרת כל הספרים בבת אחת.

בדרך אגב היא אמרה, אשר תהליך ההחזרה לא תלוי בה. היא יכולה רק להכין את התהליך ולהכין את האפשרות להחזרה.

נשאר אם כן, שנמשיך לחשוב בזה ולחפש דרכים להביא להחזרת הספרים.

הנסיעה לאלמא אטא

יום ו' עש"ק, בדירה באלמא אטא

היום לפנות בוקר הגעתי הנה. הרב ישעי' הכהן ובני מאיר באו לשדה התעופה לקבלני.

הלכתי למקוה ולאהל של הרב לוי יצחק, ואח"כ התפללנו.

נחתי קצת וישבתי עם 4 תלמידי המכון לסמיכה, לשוחח אתם על ההצלחה ועל הקשיים והלימודים והנסיעה שלהם המיועדת - בשליחות המל"ח.

השעה היא 7:30 בערב. בעוד קרוב לשעתיים תיכנס השבת.

במוסקבה סיימתי את העבודה בחימקי. לכן החלטתי להשאר כאן עד יום ג' בוקר, וללמוד במשך הזמן הזה עם הבחורים.

ביום ב' בוקר עומד להגיע לכאן גם ארונצ'יק פרוס, וינסה לסדר את האש"ל במכון לסמיכה.

סיום הבדיקות בחימקי

אחזור כעת לאתמול שנסעתי בבוקר לחימקי.

עברנו על 1500 הספרים האחרונים וזיהינו מתוכם 120 ספרים השייכים לאוסף ליובאוויטש.

בסך הכל עברנו שם לערך על 8000 ספרים, וזיהינו מתוכם כ-770 ספרים מאוסף ליובאוויטש.

סיום הבדיקות בבנין המרכזי

יום ד' טז תמוז בעב, מלון מינסק מוסקבה

סיימנו היום לבדוק את 1500 הספרים שבבנין המרכזי של הספריה, שעדיין לא זוהו. זיהיתי מתוכם עוד 74 ספרים השייכים לאוסף ליובאוויטש, והדבקנו עליהם מדבקות "אוסף ליובאוויטש".

זהו בנוסף לכ-30 ספרים מאוסף זה שזיהיתי לפני חצי שנה, כמסופר לעיל, והעברנו אותם אז לאוסף המיוחד של הספרים המזוהים.

בס"ה זיהיתי הפעם הזאת כ-845 ספרים מאוסף שניאורסאהן, והדבקנו עליהם מדבקות מיוחדות.

מדבקות על כל "אוסף ליובאוויטש"

אח"כ התחלנו להדביק את אותם המדבקות "אוסף ליובאוויטש" - גם על 3000 הספרים שכבר זוהו על ידי ספרי הספריה בשנת תשנ"ב, ומונחים בנפרד בקומה ה-11 של הבנין המרכזי.

במשך החצי השני של היום הספיקו להדביק את המדבקות על גבי 825 ספרים, מתוך יותר מ-3000.

[אני הכנתי בנ"י. 3000 מדבקות, ואם כן אצטרך להכין היום לפחות עוד 1000 מדבקות, כדי שיספיק לכל הספרים המזוהים].

יום ה' יז תמוז יהפך לשמחה, בערב, במלון מינסק

בשעטומ"צ סיימנו היום את הזיהויים וההדבקות.

בסך הכל נמצאים כעת בספריה הצבורית 4354 ספרים מזוהים ומודבקים במדבקה "אוסף ליובאוויטש". מתוכם 770 במחלקה בחימקי, והשאר בבנין המרכזי בקומה 11 (74 מהם מונחים עדיין בקומה 12, מזוהים ומודבקים).

*

אחרי הבדיקות ברור לכולנו, אשר לא כל 12 הספרים שבאוסף פוליאקוב הם מאוסף ליובאוויטש.

אמנם לפי רשימת הספרים שבליובאוויטש נראה שהיו בו לפחות 7000 כרכים. נמצא א"כ שיש עוד לערך 2500 ספרים מאוסף ליובאוויטש בתוך האוסף הנקרא ע"ש פוליאקוב.

ספרים אלו אפשר לזהות לפי רשימת הספרים שבקטלוג ליובאוויטש. אמנם זוהי עבודה גדולה מאד, שהרי צריך לבדוק את כל אחד מהספרים שבאוסף פוליאקוב אם הוא נמצא בקטלוג ליובאוויטש. גם יש אי דיוקים ואי בהירות לפעמים בזיהוי הספר לפי שנת ומקום הדפוס. גם יש בזה חילוקי דיעות ביני ובין ספרי ספריית מוסקבה.

לכן דחינו לעת עתה את בירור הנושא הזה, כדי שלא לעכב את סיום תהליך החזרת 4354 הספרים המזוהים בלי חילוקי דיעות בינינו, והם המודבקים במדבקות הנזכרות.

כל זאת הוא מלבד 110 הספרים שנמצאים במוזיי קניגי [מוזיאון הספרים העתיקים].

וגם מלבד 280 כרכי כתבי-יד במחלקת כתבי-היד.

שתי המחלקות האחרונות אינן תחת פיקוחה של מערא טריפוננקו, וא"כ אין אנו דנים בהם עתה.

*

ב"ה הספקתי את כל מה שקיוויתי לו בביקור הזה, ובעזה"ת חוזר אני מחר לנ"י.